

I
00006

Platónis
12-2-1

VNIVERSIDAD
DE SALAMANCA

UNIVERSITY OF SALEM
1800

Nº 6

Nº 6º

Bessarionis Cardinalis Sabini & Patriarche Constantinopolitani
capitula libri primi aduersus calūniatorē Platōis incipiūt feliciter.

- lib. 1. leg. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.*
- Que causa autorem ad scribendum impulerit. Capitulum. i.
Confutatio de tribus utriusque obiectis Platōis: imperitia: discrepantia
a christiana religione & uite turpitudine.
Reprehensionē Platōis fidei orthodoxe magnum detrimentū
afferre.
Cur a nostris doctoribus in primis Platōis testimonia citentur.
Detrahentes Platōi infidelium impietatem adiuuare.
Nostrae etatis latinos pauca habere Platōis opa & raro ea legere.
Maiores nostros Platōem omnibus philosophis preposuisse.
Qui sit ordo & series totius operis. Capitulum. ii.
Quam ob causam Plato de sumis rebus aut nihil scripserit: aut
per enigmata scripserit.
Non esse argumentum ignorantie nihil mandare litteris.
De more Pythagoreorum & silentio.
Pythagoreorum morem in nō diuulgandis mysteriis cū precepto
euangelico conuenire.
Thami sententia nō memorie sed reminiscencie litteras optulari.
Nullum Pythagore librū reperiri. & illum quedam a se scripta:
Dante filie minime edenda reliquisse.
Pulcherrima Lydidis epistola ad Hipparchum.
Morem Pythagoreorum usque ad Platōem etiā ab eo ipso seruatum.
Platōem per nuntium de questionibus maximis potius quā per
scripta loqui consuesse.
Particula epistole Platōis ad Dionysium: cur scribi diuina non
debeant.
De similitudine Druidum cum Pythagoreis.
Precepta artium melius memorie quā litteris commendari.
Quid inter sermonem interiorem exterioremque intersit.
Non modo eos qui scripserunt colendos esse: sed etiam eos qui
censuerunt non esse scribendum.
Confutatio aduersarij quod Platōem ideo ignarum disciplinarum
probet: quia illarum precepta non tradidit.
Theophrastum Aristotelis discipulum de rebus oibus & copiosius
& ornatus quā illum scripsisse. Capitulum. iii.
Non modo academicos sed etiā peripateticos sumā doctrine

I
00066

618343375

VNIVERSIDAD
DE SALAMANCA

CRÉDITOS USALÉS

- Platonem tribuisse.
- Etiam in naturalibus magis aliquando Platoni credi aut peripateticis quam Aristoteli.
- Platonem diuinum: Aristotelem demonium nuncupari.
- Platonem omnia sapientie postposuisse.
- Ciceronis testimonia de Platone.
- Augustini testimonia de Platone.
- Quintilianii sententia de Platone.
- Plini & Apulei sententia de Platone.
- Grecorum de Platone testimonia.
- Melius esse supra modum uituperari quam frigide laudari.
- Non fuisse Aristotelem tam diu auditurum Platonem nisi continue profecisset.
- Aristotelis domum lectoris studiosissimi sedem a Platone appellatam.
- Theophrastum contra Aristotelem: Aristotelem laudandum esse contra Platonem. Capitulum. iiii.
- Platonem ex dialogis suis omnem doctrinam eruditionemque exprimere.
- Quam rethorice artis doctus fuerit Plato.
- Qui fuerint ante Platonem rethorice artis scriptores.
- Qui oratores Platonis discipuli fuerint.
- Quod partes orationis non sint precipue ad persuadendum sed adiutrices.
- Quid precipuum sit ad bene dicendum.
- Qua in re Aristoteles rethorice preceptis excelluerit.
- Pbedri Platonis pars ex greco traducta in qua excellentissima rethorice artis precepta traduntur.
- Inter Platonis atque Aristotelis traditionem de arte rethorica magnam esse discrimen.
- Non esse reprehendamam uel plaxitatem uel breuitatem orationes que ratione non careat.
- Peripateticorum necessario prolixas esse disputationes.
- De artificio mirabili Platonice orationis.
- Aristotelem que didicit a Platone latius tradidisse.
- Quare in dicendo semper sui similis fuerit Plato.
- Quid potissimum attineat ad uerum philosophum.
- Qualis sit philosophorum oratio
- Quid de Platonis oratione clari utri senserint.

- De modo dicendi Aristotelis.
- Quare Aristoteles aliquando obscurior uideatur.
- Quibus in libris eloquentior sit Plato.
- Ciceronis & Aristidis de Platonis eloquentia testimonia.
- Aristotelis sententia nobilissimum genus rethorice cum dialectica conuerti:
- Qui non profecerit in philosophia eum recte loqui non posse.
- In genere demonstratio orationem platonice excellentissimam esse.
- Quid proprium sit oratorie perfectissime.
- De tribus dicendi generibus sublimi: tenui: & moderato.
- Platonem differendi ratione excelluisse. Capitulum. v.
- Eundem post gramaticam poeticamque. xxx. annos Socratem auduisse.
- Eundem magis impediens ab asie bellis adire nequiuisset.
- De triplici genere Syllogismi demonstratio: dialectico: & sophistico.
- Platonem omni genere Syllogismi usum fuisse.
- Totum Platonis Timeum ex syllogismis demonstratiuis constare.
- Quo argumento ostendatur celum generatum esse.
- Aristotelem in libro de principis rerum naturalium Platonem sequi.
- Celum esse ingeneratum demonstrari ab Aristotele: a Platone uero generatum.
- Quare animi immortalitas probetur in pbedone.
- Quare animus non sit hermonia.
- In pbedro animi immortalitatem ex motu ratione probari.
- Quare animus sit ingeneratus.
- Duobus modis corrupti omne corruptibile.
- Per deductionem ad impossibile animi immortalitatem probari.
- Supposita Platonis tanquam oracula delphica accipi.
- Platonem in euthydemo captioso uti syllogismo: quomodo Aristoteles in elenchis.
- De artificio reperiendarum propositionum. cuius Plato inuentor fuit. Capitulum. vi
- Naturalium rerum scientiam calluisse Platonem. & Aristotelis scripta ab illius scriptis minime dissentire.
- Animi generationem ab his solis percipi posse: qui Pythagoram Platonemque sint. & mathematicas calleant disciplinas.
- Quibus nominibus Aristoteles uocet principia naturalia: quibus Plato.

- (De triplici genere intelligendi.
- (Platonem perfectius Aristotele de celo scripsisse.
- (Quibus figuris Plato quattuor corpora dicat esse formata.
- (Quare ex igne & terra Plato celum dicat constare: stellas autem ex quattuor elementis.
- (Que ab Aristotele dicta de elementis fuerunt eadem Platonem ante dixisse.
- (Parum considerantes frustra irridere Platonem de corporum figuris: Capitulum. vii.
- (Theologie rationes neminem Platone subtilius attigisse.
- (Dionysium Areopagitam non modo sententias: sed etiam uerba Platonis usurpasse.
- (De actiua philosophia perfectissime in dialogis locutum fuisse Platonem.
- (De uoluptatis duplici ratione. Capitulum. viii.
- (Mathematicarum disciplinarum studiosissimum fuisse Platonem.
- (Platonis libros intelligi non posse absque mathematicis disciplinis.
- (Theonem composuisse compendium mathematicarum disciplinarum ad Platonis libros.
- (Neminem geometrie expertem scholam platonice ingredi aptum.
- (De oraculo delphico liberari athenas pestilentia posse si aram cubicam duplicarent.
- (Platonem primum cubi duplicationem inuenisse.
- (Quod sit difficultimum problema geometrie.
- (Sine geometrie cognitione nec esse queque doctum nec appellari posse.
- (Qua uia leges possint custodiri.
- (Virtutes esse & quattuor & unum.
- (Ceteras artes a sapientie nomine excludi: Quattuor mathematicas disciplinas adhiberi.
- (Particula libri legum traducta: in qua apparet quod tenere debeat qui recte uult discere.
- (Duobus maxime argumentis cuiusque doctrinam probari.
- (Peroratio siue epilogus primi libri. Capitulum. viii.

Eiusdem capitula libri secundi aduersus
clammatorem Platonis incipiunt feliciter.

Capitulum. i.

- (Christiane religioni Platonis libros magis quam Aristotelis conuenire.

- (Fidem christianis doctoribus minus: & estimationem eorum ab his tolli qui Platonem detrahunt: cuius testimonio supra omnes gentes christiani maxime utuntur. Capitulum. ii.
- (Aristotelis testimonio doctores ecclesie nunquam ufos.
- (Docto potius in arte sua quam rudi sacro credi oportere. Ca. iii.
- (Auctoris excusatio quod Aristotelem impugnare noluit.
- (Platoni & Aristoteli plurimum laudis tribuendum.
- (Aristotelis sententia non modo doctissimis: sed his etiam qui leuiter scripserunt gratias esse habendas.
- (Timotheum musicum posterioribus profuisse: Phrynem uero Timotheo.
- (Sapientes omnes latinos secta peripateticos esse.
- (Interpretationem librorum Platonis non esse sinceram.
- (Auctoris mentem non esse omnia Platonis dicta probare. Ca. iiii.
- (Quid in Parmenide Plato disserat de omnium entium principio.
- (De super substantiali dei diuinitate.
- (Quibus potissimum libris Plato de deo loquatur.
- (Que nomina deo a Platone indita.
- (Non modo sententias sed etiam uerbis Platonis uti doctissimos christianorum.
- (De sententia quadam Platonis in libro de legibus christiane fidei quam simillima.
- (De consonantia platoniorum uerborum cum diuina scriptura.
- (Mentem celi ac terre regem esse.
- (Aristotelem semper in diuinis adhesisse Platoni. Capitulum. v.
- (Quam inepte interpretetur aduersarius uerba Aristotelis in principio de celo & mundo
- (Pythagoreos cuncta uoluisse ternario numero terminari.
- (Quid sit corporis proprium.
- (Lineam in unum distendi: superficiem in duo: corpus in tria.
- (Cur cuncta sint tria: & preterea nihil.
- (Testimonium Aristotelis ex Pythagoreis de ternario.
- (Aristotelem ad sensibilia Pythagoreorum intelligibilia traduxisse.
- (Neque Platonem neque Aristotelem laudandos esse: quod predicarint aut coluerint ueritatem: quia neuter eorum ita de trinitate sensit: ut ad christianorum accesserit ueritatem.
- (De gradibus diuinitatis quo statuit Plato.
- (Quid Plato libro. vi. de republica de secunda trinitatis persona

- Iocutus sit.
- ◊ Solem non esse visum sed visus causam & visu uideri.
  - ◊ De summi boni filio.
  - ◊ Platonem in epinomide uerbum deum uocare.
  - ◊ De epistola Platonis ad Hermitam & Heraclum & Coriscum.
  - ◊ De libro Plotini de tribus personis.
  - ◊ Quid opinetur Plato opificem causam esse: mentem scilicet que creator sit.
  - ◊ Porphyrium teste Cyrillo ex Platonis sententia asseruisse diuinitatem ad tres personas processisse.
  - ◊ De Numeni sententia de deo.
  - ◊ Amelium Platicum Ioannis euangeliste theologiam probare: quem barbarum appellat.
  - ◊ Origenem & Arrium nō lectione Platonis ut falso aduersarius scribit: sed praua scripturarum interpretatione in heresim lapsos.
  - ◊ Prauos interpretes errorū materiam etiam ex euangelio uenari.
  - ◊ Contra eos qui baptizatum putauerunt non posse peccare.
  - ◊ Speciem quandam nostre religionis in Platone fuisse.
  - ◊ Quid Platonis lectio profit homini christiano.
  - ◊ Platonem ob id maxime posse laudari: q̄ q̄ proxime ad christianā ueritatem accedat.
  - ◊ Causam cur Aristoteles de diuinis non tractauerit eā esse q̄ non uiderit illa posse demonstrari.
  - ◊ Fidem a Platone inter uirtutes primo loco positam esse.
  - ◊ Qui in seditione fidus sit eum omni uirtute preditum esse fidēq̄ posse perfectam iusticiam appellari.
  - ◊ Non scientia & ingenio ad summum bonum sed fide perueniri.
  - ◊ Non magis Platonem q̄m Aristotelem deorum posuisse multitudinem.
  - ◊ Aristotelem in libro de celo plures deos expresse ponere.
  - ◊ Secundum Aristotelem celum et stellas uiuere et intelligere et deos esse.
  - ◊ Aristotelem substantiam dicere intelligibilem sempiternamq̄.
  - ◊ De substantiarum numero.
  - ◊ Motus celestium corporū censeri ab astronomis quinq̄ & quinquaginta.
  - ◊ Platonem Aristotelemq̄ longe a uulgari opinione colendorū deorum abfuisse.

- Discretionem rerum naturalium ab intelligentiarū distinctione prouenisse. Capitulum. vi.
- ◊ Quid de entū productione Plato atq̄ Aristoteles scripserint.
  - ◊ De causis & earum numero. & de causa exemplari Platonis.
  - ◊ Ex decimo legum libro reprehensione dignos esse qui uel natura uel fortuna res fieri asserunt. Deumq̄ & mentem omnium causam esse.
  - ◊ Secundum Platonis sententiam qui bonus est: eum inuidia minime tangi.
  - ◊ Quā ob causam deus condiderit uniuersum.
  - ◊ Homines licet non immortales aut indissolubiles sint: nunq̄ cū dissolutionis aut mortis conditionem esse passuros.
  - ◊ Voluntatem dei & bonitatem omnium rerum causam esse.
  - ◊ Conditorum in opificio mundi exemplar respexisse sempiternum.
  - ◊ Cur mundus sit animal.
  - ◊ Platonem multa non coniecturis sed fidei ueritate asseuerare.
  - ◊ Aristotelem de fabrica mundi & similibus hoc solum dixisse deum & naturam nihil frustra agere.
  - ◊ Platonem Aristotelemq̄ ut de forma ita etiam de materia tradidisse.
  - ◊ Aristotelem materiam ut mundum eternam posuisse.
  - ◊ Principia rerum Platonica materia forma: & deus.
  - ◊ Nusq̄ posuisse Platonem materiam et formā materialem rerum principia.
  - ◊ Informem materiam ac primam a deo productam.
  - ◊ Quicquid ab immobili fit: immutabilem essentiam habere.
  - ◊ Primam materiam esse mediam inter generatum & ingeneratum.
  - ◊ In parmenide ostendi materiam unum esse: & nihil omnino actu esse. & dissimilem similitudinem cum prima causa habere.
  - ◊ Deum nihil rerum omnium esse ratione excellentie utpote unum supersubstantiale.
  - ◊ Materiam nihil omnium rerum esse ratione priuationis: & ideo omnibus rebus deteriolem esse.
  - ◊ Materiam sententia Platonis non ens potius q̄ ens esse & aliquo modo unius esse participē: unius uero participatione omnia substantiam habere.
  - ◊ Formā inuisibilem & informē omnium rerum capace ac recepticē & quasi matrem esse.

- (Falli eos qui dicere Platonem existimant materiam & formam corpora animata prius q̄ mundus fieret temere solita moueri.
 (Qualis fuerit prima materia secundum Philonem.
 (Cur Plato distinxerit informem materiā a generatione & forma.
 (De origine mundi secundum Orpheum.
 (Secundum Hesiodum in similitudinem primum omnium fuisse.
 (Librum geneos de prima materia idē sentire quod uetustissimi philosophi & poete senserunt.
 (Principium entium nec ab uno ente nec a multitudine esse sumendum sed ab ipso uno.
 (Materiam & ideas a primo creatore datas secundo creatori ad rerum sensibilibus productionem.
 (Materiam ideo esse cōcausam quia potentia eius sit eorum que fiunt.
 (Deum ita materie impartiri esse: ut inseparabilis sit a forma.
 (Materiam & si secundum Platonem sit eterna: deo tamen ab eo minime coeternam poni. Capitulum. vii.
 (Non uerum esse quod aduersarius dixit sentire Aristotelē. q̄ scilicet mundus ex nō ente simpliciter sit p̄ductus sola dei uoluntate.
 (Aristotelē negare omnino ex nō ente simpliciter aliquid generari.
 (Generationem & corruptionem ex contrario in contrarium fieri.
 (Omnia que in tempore generantur ex ente quodammodo non ex omnino non ente produci.
 (Materiam hoc aliquid a Platone nominari.
 (Aristotelem prebuisse hominibus suspicionem q̄ creationē rerum deo non tribuerit.
 (De eternis substantiis atq; immaterialibus quid Plato & Aristoteles senserint.
 (Non conuenire secundum Platonem bonitati dei que optime cōstituit & probauit destruere licet id in sua potestate sit. In quo Plato maxime cum nostra religione consentit.
 (Eternarum rerum nullam agentem causam ab Aristotele positam esse.
 (Aristotelem secundum quorundam opinionem ideo Parmenidē & Platonem reprehendere q̄ tres eternas ex non ente simpliciter productas opinentur. Capitulum. viii.
 (De anima quid senserit Plato.
 (Que & qualia sint de anima inuestiganda.
 (De motuum diuersitate & quattuor eorum generibus.

- (De differentia essentiarum incorporearum.
 (Que sit Platonis uia ad inquirendum de anima.
 (Aristotelē ex motu ad dei cognitionē ferri: & in motus ratione aliquando a Platone discrepare.
 (Quales motus anime tribuat Plato & que sint eorum nomina.
 (Aristotelem improprie dicere sensum aut intelligentiam moueri & pati.
 (Alexandrum Aphrodisiensem & Auerroem unicum intellectum omnium posuisse.
 (Participatione idearum esse omnia atq; appellari.
 (Probatio immortalitatis anime per diuersa argumenta Platonis.
 (Aristotelem in secundo de anima rationibus uti Platonis.
 (Vniuscuiusq; rei tum bonum esse tum malū: & rem quāq; proprio malo interire.
 (Que mala habeat anima quibus deprauetur.
 (Animam uitio corporis perire non posse: q̄q; corporis mala ipsam corpus intermant.
 (Non modo Platonem sed etiam Aristotelem mundum animatum & uniuersum animal esse opinari.
 (Animam ut sensibilibus ac materialibus superiorem: ita intelligibilibus & immaterialibus inferiorem esse.
 (Mentem hominis cum incorruptibilis sit etiam ingeneratam esse.
 (Prius animam esse q̄ corpus generetur & Platonis & Aristotelis sententia.
 (Que Plato de numeris: p̄portionibus: medietatibus: circulis: rectis lineis locutus anime tribuit: non ita reprehendi ab Aristotele: ut quidam putant.
 (Aristotelem uerba quedam Platonis arguisse: quorum profundam sententiam probabat.
 (Substantiarum celestium ut nullum sermonem ita nullam uocabulorum rationem propriam haberi.
 (Ut Pythagoreos sic Platonem uelaminibus quibusdā de diuinis locutum fuisse.
 (Non absurde a Platone circulum aut rectam lineam anime tribui.
 (De duplici uiuendi anime ratione.
 (Sententia Thome aquinatis in laudem Platonis.
 (Malefactorum culpam hominem habere non deum.
 (Quanta sit mathematicarum disciplinarum utilitas.

- (Quibus fabulis Plato interdum utatur.
- (Naturam diuinam bonarum omnium causam esse.
- (De animarum transitu in bruta animalia.
- (Que anime in que corpora transeant.
- (Confutatio aduersarij putantis Platonem sentire animas brutorum esse immortales.
- (Brutorum non animas dici: sed uitas quasdam & simulachra animarum.
- (De triplici animarum genere & earum differentia. Ca. viii.
- (Platonem dei prouidentiam non negasse.
- (Platonem sacrificasse diis & munera obtulisse.
- (A deo initium esse semper sumendum.
- (Platonem sensisse post mortem premia bonis: & penas malis paratas.
- (Socratem malignantem nature uirtute & philophia superasse.
- (Difficile esse explicare quod Aristoteles de diuina prouidentia scripserit:
- (Quomodo Alexander Aphrodisiensis de prouidentia dei ex Aristotelis sententia locutus sit.
- (Quid responderit Alexander interroganti an prouidentia per se sit uel per accidens.
- (Alienum a diuina natura esse propter hominum salutem aliquid agere.
- (Quid Plato de dei prouidentia scripserit.
- (Cur multi de dei prouidentia dubitauerint.
- (Quomodo Plato eos consolatur qui egre ferunt bonis male esse malis uero bene.
- (Naturam diuinam omnia perfectissime nosse: uelle optime omnia a se producere.
- (Deum qui uniuersum mundum regit: partes quoque necessario procurare.
- (Nullam rem bene agere qui negligit minima.
- (De arbitrii libertate.
- (Platonem cum Dauid propheta quibusdam in locis conuenire.
- (Singula ad uniuersi salutem ordinata esse:
- (Iacturam partium que toti conferat non esse iacturam.
- (Neminem sibi soli esse natum: sed uniuerso.
- (Platonicos hoc maxime obicere Aristoteli quod de prouidentia male senserit. Capitulum. x.
- (Quomodo Plato de fato locutus sit.
- (Voluntatem humanam liberam esse: & necessitati facti minime subiacere.

- (Chaldeos omnia stellarum motibus tribuere.
- (Libertatem arbitrii nostri potius esse seruitutem.
- (Quam potestatem habeant superiora in corpora humana.
- (Pulcherrima sententia Iamblici Platonici de duabus animis.
- (Platonem duobus modis accipere prouidentiam.
- (Pulcherrima Procli sententia: quomodo deus intelligat & quod diuina cognitio necessaria non tollit rebus contingentiam & propriam naturam.
- (Aristotelem nomine quidem facti usum: sed quid ipsum sit non dicere.
- (Concordiam partium mundi causam esse: quod & locis & temporibus diuersis eadem sepe contingant. Capitulum. xi.
- (Que sit de principis rerum naturalium Platonis sententia.
- (Parmenidem & Melissum licet de ente intelligibili non physice sed theologice locuti sint: tamen tanquam de naturalibus differentes ab Aristotele reprehendi.
- (Cur Aristoteles contra animi sententiam aduersus antiquos scripserit.
- (Quomodo intelligatur quod Plato naturalium rerum principia in figuras planas resoluebat & lineas.
- (Argumentum Aristotelis non ualere contra ponentes figuras naturales non mathematicas.
- (Secundum Platonem principium principiorum deum nosse & eum hominem qui deo carissimus sit.
- (Aristotelem de principiorum dubitatione cum Platone consentire.
- (Philosophos ueteres non ita audaces fuisse: ut rerum omnium tenere se causas existimarent.
- (Tamdiu seruanda doctorum inuenta donec inueniantur meliora.
- (De Parmenidis & Melissi ente intelligibili non physice sed theologice disputato. Capitulum. xii.
- (Versus Parmenidis de uno ente infinito.
- (Eiusdem uersus de ente finito.
- (In ente intelligibili ueritatem esse. In rebus naturalibus homines falli.
- (Res naturales opinabiles potius appellandas esse quam scibiles.
- (Versus Parmenidis de elementis rerum.
- (Melissi uerba de entis immobilitate.
- (Disputationem imaterialis & simplicis entis ad physicum non pertinere.
- (Aristotelem undecimo diuinarum rerum cum Parmenide & Melisso sentire. Capitulum. xiii.
- (Epilogus libri secundi.

Bessarionis Cardinalis Sabini & Patriarche Constantinopolitani
capitula libri tertii aduersus calumniatorē Platonē incipiūt feliciter.

Capitulum. i.

Argumentis quibus tanquā ex opinione Aristotelis usus ē aduersarius
separatim respondendum esse: idque scholastico & dialectico more
faciendū: seposito omni ornatu atque artificio orationis. Ca. ii.

Plures a Platone constitui deos eo ordine ut secundus a primo
tertius a secundo & reliqui demceps pcedant: nō modo cōsentaneū
esse nature: sed etiam Aristotelis & aliorum nobiliū philosophorū
sententia constare.

Auicennam affirmare a prima intelligentia secundam dumtaxat
prodire: illam uero producere tertiam.

Creaturam creare duplici modo intelligi posse.

Omnia secundū Proclum a prima causa producta et primā causā
ipsum bonum esse: & quicquid a secundis productur causis magis
a prima producta.

Capitulum. iii.

Positionem Platonis de primo deo non uerbis tantū cōtinere
ut aduersarius ait: sed re ipsa constare: cōfirmarique ratione & sac-
torum auctoritate.

Capitulum. iiii.

Cultum latrē quem Plato statuisse uidetur suis diis etiam ab
Aristotele probari: quanquā neuter sua opinione id fecerit: sed usu
cōmuni.

Latrē nomen in usum spectabilem diuini cultus fideles trāstulisse
cum apud gentiles nō religionem sed durius quoddam seruitutis
genus significaret.

Multa uocabula alioquin cōmunia: a nostris ad aliquē spectabilem
usum esse translata.

Ideo morti addictū Socratem quia cōmunem religionem negli-
gere putabatur.

Aristotelem mortuo Socrate in macedoniā migrasse ne illi bis in
philosophiā peccandi occasionē preberet. Capitulum. v.

Platonem sub nomine Iouis unum & primum deum coluisse.

Iouem enim optimum maximum & patrem deorum omnium
ueteres dixerunt.

Auctoritate Pythagore & Varronis illū Iouem colere: qui unū
deum solum sine simulachro colit. Capitulum. vi.

Falsū eē: & sane impiū quod aduersarius asserit Platonē quia secūdos
& tertios coluit deos: serpentes etiam & alia mōstra colere debuisse:

cum queuis creatura in infinitum distet a creatore.

Creaturarum ad creatorem respectus bifariam intelligi posse.

Deum non quatenus infinite simpliciter potentie est creare: sed
quatenus sua potentia commensuratur rei creande.

Non ratione simpliciter infiniti: sed termini sui creaturam unam
ab altera magis aut minus a suo creatore distare. Cap. vii.

Non modo Platonem sed etiam Aristotelem demōes coluisse: nō
quales nunc diabolos dicimus ut aduersarius putat: sed naturas
quasdam aereas diuignobiles. hominibus uero nobiliores.

Homerū siue beneficio nature: siue a Moyse propheta edoctū
lapsum luciferi: quem adam appellat descripsisse. Cap. viii.

Non modo Platonem sed etiam Aristotelem quedam sūpisse
a poetis: nec id uitio dandum esse.

Que recte honesteque a poetis dicta sunt hec obseruari Platonem
iubere: que uero turpiter ficta sunt: ueluti pestem uitari.

Censuisse Platonem poetas ciuitate pellendos esse. Homerū etiam
aliquando reprehendisse.

Omni fere theologia platōicā ex sacris litteris Ambrosii
Augustini: Cyrilli: & Eusebii sententia sumpsisse. Cap. ix.

Minime reprehendendum esse Platonem: si uel fingit aliqua se
accepisse a muliere: quod in dialogis licet: uel uera refert: cū mu-
lieres etiam constet multa diuinitus posse referre. Cap. x.

Falso argumētari aduersariū celestia corpora ideo coli ab hoīe
non debere: quia secundum Aristotelem corpora celestia ad finē
sunt: homo uero sit finis. cum constet.

Aristotelem in sexto ethico & celestia corpora longe hominibus
anteferre.

Eundem in libro de mundo ad regem Alexandrum dispositionē
totius orbis ad primam causam referre.

Aristotelis sententia id corpus quod prope deum est: dei uirtute
maxime frui.

Rem alteram duobus modis ad alteram ordinari.

Celum secundū Aristotelem esse animal immortale atque diuinū.

Alterū altero nobilius eē aut sua forma: aut suo inuicē respectu.

Finem bifariam accipi: aut perfectiue pro bono & appetibili quo
perficitur id a quo appetit: aut effectiue pro effectu quo homo
aut equus aut arbor aut tale quid est quod effectum est.

Finem item in rebus naturalibus accipi: aut per se ratione effecti

- operis: aut ad aliud ad quod scilicet refertur.
- Non esse inconueniens finem duplicem aut multiplicē eē eisdē numero: ratione diuersa.
- Celum ordinatum quidem ad hominem esse: sed ut superius non ut inferius.
- Hominem celo nobiliorem esse: nihil aliud est dicere: q̄ id postq̄ hominem generauit nobilius esse seipso nondum hoīe generato.
- Cum duplex sit finis: quem: & cui: hominem quidem finem esse cui: nam finis quem celestium homo est. Ca. xi.
- Falsum esse quod aduersarius asserit uelle Aristotelē ut p̄mus motor nullo mō sit motor appropriatus primo mobili: neq; moueat primum mobile immediate effectiue. Idq; p̄bati Auerrois & aliorū expositorum sententia.
- Solutio septem argumentorum aduersarii Cap. xii.
- Cōfutatio & solutio alterius argumētī: quo aduersarius arguit primum mouentem esse uitam optimam: & uitam eius esse totam simul: ceterarum uero intelligentiarum minime totam simul esse: secundum Aristotelem quod falsissimū est. & ideo ipsas intelligētiā non esse eternal.
- Intelligentias omnes secundum Aristotelis sententiam eternal esse: nec successionem ullam pati. Cap. xiii.
- Falsum esse quod Aristoteles sicut aduersarius refert dixerit omnia ex nihilo a deo producta. Atqui Platonem uere sensisse primum principiū non per seipsum sed per alterū creasse mundū quod religioni nostre consentaneum est: que uult omnia p̄ filiū a patre creata esse. Cap. xiiii.
- Qui interpretati sunt apud Aristotelem deum non uitam: sed animal eē: baud male interpretatos esse: ut aduersarius putat: sed bene: excusandūq; potius eē in ea parte Aristotelem ut Thomas existimat: q̄ damnandum ut censet Albertus. Ca. xv.
- Mysterium trinitatis neq; ad Platonem neq; ad Aristotelem referēdum esse: Siqua tamen apud hos philosophos eius rei significatio est: esse potius apud Platonem.
- Impossibile esse trinitatem naturali racōe cognoscā. sed dūtaxat sacris auctoritatibus probari posse.
- De uestigio quomodo a theologis accipiat. et quid sit.
- Que sit inter uestigium atq; imaginem differentia.
- Probari aliquid per effectum bifariam posse.

- Cum Paulus dicit inuisibilia dei cognosci ex rebus creatis: unitatē dei intelligere non trinitatem. Capitulū. xvi.
- Platonē teste Augustino patrem & uerbū in unitate essentie statuisse. Eundem secundū Thomam appropriata diuinis p̄sonis intellexisse: sacris litteris in egypto edoctū: Tres etiā substantias realiter distinctas ad eum referri: quē Porphyrius est sequutus.
- Falsum esse quod aduersarius inquit uestigium sacis esse ad trinitatis cognitionem. idq; et racōe: et sanctorum auctoritate ostendi. Capitulum. xvii.
- Aduersarium manifeste sibi contradicere: cum hominē post peccatum per fidem potius q̄ per uestigiorum cognitionē intelligere trinitatē uelit: et tamē Aristotelē qui fide caruit dicat p̄ uestigia trinitatem cognouisse. Capitulū. xviii.
- Falsum esse quod ait aduersarius tres dimensiones corporis realiter distinctas facere unum sine compositione. et dimensiones corporis certius nos ad trinitatis cognitionem ducere q̄ aīme distincta eadēq; unita ratio. quod et rationi & sanctissimorū uiroꝝ auctoritati repugnat. Capitulū. xviii.
- Cōfutatio ac solutio multorum que aduersarius collegit ut ostenderet Aristotelem trinitatis diuine cognitionem habuisse. cum id principis eius sit plane contrarium.
- Formam que non nisi in materia esse potest secundū Aristotelē communicari pluribus eiusdem speciei indiuiduis posse: formam autem que in materia nō est: communicari nō posse. Item plures fore motores si plures essent mundi. non autem posse distingui numero nisi materiam habeant.
- Secundum Aristotelem causam multiplicationis indiuiduorum dūtaxat esse ut species conseruetur.
- Principium primum & unum esse plene perfectum. et sua ipsum ratione sufficienti.
- De triplici usu articuli apud grecos.
- Tagachon in principio moralium Aristotelis ip̄m bonū potius q̄ summum bonum interpretandum esse.
- Falso dici nō aliud esse naturam q̄ deū. Capitu. xx.
- Cōfutatio et solutio octo argumētorum aduersarii: quibus demonstrare se putat Aristotelē uoluisse mundum ex nihilo esse productum.
- Sententia Aristotelis nō modo ex nihilo productum esse mun/

- dum: sed nullo modo esse productum.
- Apud Aristotelem pro principio haberi: nihil fieri ex nihilo.
- Mundum esse ingenuum: sempiternum: et necessarium secundum Aristotelem.
- Aueroem aperte tenere quod ex nihilo nihil fiat: et contrarium tenentes reprehendere.
- Auencennam ab Aueroe reprehendi: quod ex nihilo aliquid fieri posse contra philosophorum sententiam existimauerit.
- Alberti sententia non posse a principio aristotelice discipline accipi productionem rerum ex nihilo. quod etiam Ericus & diuus Thomas sententia confirmatur. Capitulum. xxi.
- Confutatio et solutio argumentorum aduersarij: quibus ostendere nititur secundum opinionem Aristotelis mundum produci et dependere ex prima causa: non natura aut ulla necessitate: sed libera dei uoluntate.
- Aduersarium nec uerbis Aristotelis: nec ullo dicendi modo illius uti.
- Aristotelem & Auencennam secundum sententiam Scoti statuisse deum necessario se habere ad omnia exteriora.
- Rationes philosophorum quas adducit Scotus ad probandum deum agere ex nature necessitate. quod etiam Ericus candauensis auctoritate probatur. et Alberti magni.
- Sententia diui Thomae noluisse Platonem mundum a deo creatum ex materia preexistente ut aduersarius putat. Capitulum. xxii.
- Platonem optime differuisse de anime immortalitate: ita ut secundum Albertum rationes eius paucis mutatis demonstrationes uideri possint. Aristotelem uero secundum Themistium: Alexandrum Aueroem & alios: aut unicam esse animam omnibus ingenerabilem et incorruptibilem sensisse: aut primum deum esse intellectum agentem qui illuceat omnibus: et separabilis atque incorruptibilis sit: animam uero humanam generari atque corrumpi.
- De uehiculo anime quid Plato senserit.
- Solutio argumentorum aduersarij quibus probare nititur Aristotelem anime immortalitatem posuisse.
- Incorruptibilem esse intellectum trifariam accipi posse.
- Quomodo intelligatur illud Aristotelis. separari hoc ab hoc tanquam perpetuum a corruptibili.
- Reprehensio aduersarij quod neminem dicat Aristotelis sententiam intellexisse se uno excepto.
- Que de compositione anime ex intellectu possibili & agente essen-

- cialiter: et de compositione intelligentiarum similiter scribit aduersarius tanquam primus earum rerum inuentor: hec ab Aueroe primo scripta esse.
- Argumenta quibus hec probare nititur aduersarius: et eorum confutatio ac solutio.
- Unamquamque substantiam abstractam esse sine materia: actionemque esse puram sine ulla potentia adesse contra aduersarij sententiam.
- Nullam formam abstractam esse compositam.
- Nullam esse distinctionem in substantiis separatis nisi intellectum: et proinde nullam esse diuersitatem partium essentialium componentium.
- Licet diuus Thomas intelligentias circa primam dicat compositas esse ex essentia: et esse aut ex potentia & actu: non tamen intelligendum componi eas ex materia & forma. Capitulum. xxiii.
- Confutatio aduersarij dicentis plura eiusdem speciei indiuidua esse posse in substantiis intelligibilibus: et in mundo intelligibili secundum Aristotelem. Capitulum. xxiiii.
- Confutatio alterius partis: in qua aduersarius dicit quasi ex Aristotelis opinione: quemadmodum in substantiis corporeis: quedam forme totam materiam perficiunt: ita ut non nisi unum indiuiduum sit in specie: quedam autem non totam perficiunt: ideoque plura in eadem specie indiuidua sunt: sic in mundo quoque esse intelligibili. Capitulum. xv.
- De tribus erroribus aduersarij. quod animas dicat indiuiduari per materiam: quam intellectum possibilem esse dicit. quod animas indiuiduari per inclinationem ad corpora diuo Thomae auctore. quod eandem esse dicat compositionem ex esse & essentia que est ex materia & forma. Capitulum. xxvi.
- Quid essentia sit secundum Thomam. Capitulum. xxvi.
- Non esse culpandum Platonem ut aduersarius censet: quod animam constitui dicat ex elementis: et linea recta in circulum flexa: ex eodemque circulo duos produci: quorum ex altero septem productos circulos nature anime tribui. Capitulum. xxvii.
- Confutatio ac solutio trium argumentorum aduersarij: in quibus probare nititur quasi ex Aristotelis sententia animam esse immortalem atque eternam parte post: Item eandem cum corpore esse incipere: et tamen non incipere esse per generationem: sed per creationem a deo ex nihilo.
- Aduersarium sensum Aristotelis in libro de anima conuertendo peruertere. non enim intellectum innatum in corpore ab Aristotele

- scribit sed cōtingere aut superuenire. quod in libro de generatione animalium dixit de foris ingredi. Capit. xxviii.
- Non esse reprehendum Platonem ut aduersarius facit: q̄ uel animam dixerit corporibus preexistere: quod etiam Aristoteles uidetur sentire: uel scire hominis esse reminisci.
- Quomodo intelligendum sit illud Aristotelis: Intellectum esse ueluti tabulam rasam. Capitulum. xxviii.
- Falsum esse quod aduersarius affirmat prouidentiam secundum Aristotelem nō modo usq; ad lunam: sed etiā ad ea que inferiora sunt se extendere: etiam minima atq; terrestria.
- Prouidentia quid sit. Capitulum. xxx.
- Mentiri aduersariū de Platone: q̄ nullam esse prouidentiam putauerit: sed omnia fieri necessitate stellarum.
- Nō ideo res necessario fieri: q̄ a deo p̄scite fuerint. Ca. xxxi.
- Impie dici ab aduersario res non ideo esse futuras quia deus preuidit: sed ideo deum preuidere quia future sint.
- Bessarionis Cardinalis Sabini & patriarche Constantinopolitani capitula libri q̄rti in calūniatorem Platonis incipiūt. Capit. i.
- Platonem ab omni uoluptate mūdum intemeratumq; fuisse.
- Platonis uitam fuisse continentissimam.
- Platonem copiosius omnibus & melius de uirtute disputare.
- Poetas & legumlatores a Platone reprehendi: q̄ aditum patefecerint uoluptati.
- Libros turpes a pueris minime legendos.
- Platonem tertio de repub. ad continentiam iuuenes excitare.
- In q̄bus Plato Homerum arguat: ubi eum commendat.
- Quales esse debeant ciuitatis custodes.
- Que fingenda sint in pueritia: que non.
- Cognoscere uicia oportet: non emulari.
- Quare Marti sit adiuncta in fabulis Venus: et plus licentie militibus q̄ ceteris hominibus dari.
- Qualem Plato principem uelit constitui.
- Triplicem esse uoluptatem secundum Platonem: et uoluptatem eruditionis esse amenissimam.
- Platonem naturalem coniūctionē admittere: turpem detestari: et eam duntaxat maris & femine coniūctionem probare: que procreande sobolis gratia fiat.

- Quomodo ueneris utendum sit.
- Singulis hominibus duos comites amentes esse.
- Spei nomen comunē esse ad timorem & fiduciam.
- De duplici genere uite: et iustos quidem esse felicissimos: uoluptati uero deditos esse miserimos.
- Quibus officiis animus colitur: q̄bus uitis corrumpitur.
- Plus esse uoluptatis in temperantia: plus doloris in luxuria.
- Homines uoluptatum uictores esse felices: molles esse miseros.
- Non a maribus solum: uerū etiā ab innuptis feminis abstinendū.
- Concubitores masculorum & innuptarum capite damnandos.
- Adulterum impune a uiro posse occidi.
- Quales esse debeant obstetrices.
- Hominem luxurie deditum pecudi similem esse.
- Expetendam esse temperantiam si quis optet felicitatem.
- Omnes Platonis libros ad uirtutem hortari: a uitis retrahere.
- De ortu & incunabulis Platonis.
- Socratis somnium de Platone.
- Cur Plato in academiā locū insalubre ac pestilentē se receperit.
- Quomō sit intelligendū mortem a philosopho expetendam esse.
- De duplici mortis genere.
- Augustini de Platone preclarum testimonium.
- Platonem celibem ac castum semper uixisse.
- Platonem nature sacrificasse quasi piaculum cōmisisse: q̄ liberos non procreauerat.
- De modestia & grauitate Platonis etiam ab incunabulis.
- Raro subridere: ridere nunquā usum esse Platonem.
- Sine mercede Platonem docuisse.
- Quā ire pepercerit Plato.
- De somno & uigiliis Platonis.
- Nocte surgendum ad res agendas.
- Immodicū somnū et corpori & animo obesse. Cap. ii.
- De amore & eius differentia.
- Amorem castū in sacris litteris celebrari.
- Bonos recte sincereq; interpretari: malos nequiter.
- Socratē reprobare Lysie oratoris de turpi amore sermonē.
- Quomodo Phedrum amauerit Plato.
- Qui sit animus uere felix.
- Qui nō sint beati q̄q̄ infelices ac miseri nō sint.

- (Animos post. x. milia annoꝝ eodem unde uenerint redire.
- (Qualis sit dialogorum forma.
- (Quibus personis soleat Plato sententiam suam in dialogis explicandam committere.
- (Quem amorem Plato laudet.
- (A diffinitione semper incipiendum esse.
- (De partu quodam amoris.
- (Labores & pericula propter gloriam suscipi.
- (Que sit optima ratio amoris.
- (Epigramma Platonis. Cap. iiii.
- (De communi usu mulierum.
- (Vnum comunē mulierū perdifficilē esse nō ignorasse Platonē.
- (Quid optimum in republica. quid pessimum.
- (Quomodo conducat reipub. cōmunicatio uxorū.
- (Aristotelis argumenta contra hanc Platonis opinionem.
- (Responsio ad argumenta Aristotelis.
- (Vnde labefactentur sepe numero reipub.
- (Platonem non multum in hac parte dissentire ab Aristotele.
- (Aristotelem magis sequi que sensibus exposita sunt: Platonem que intellectu.
- (Quomodo res que aliena est propria fiat.
- (Ciuitates non posse felices esse: nisi philosophi dominantur.
- (Quo meliori natura sit eo priorē fieri hōtem nisi recte instituat.
- (Cur magne labe accidere soleant ciuitatibus.
- (Platonē non in omnibus libris cōmunem mulierū usum probare.
- (Eundem non qualitatis sed quantitatis ratione unum accipere.
- (Que animalia unum habeant commune negotium.
- (Apud multas nationes rem uxoriā communem fuisse.
- (Massagetarū communibus usos fuisse uxoribus.
- (Nasamonē usos communiter matrimonii.
- (Tracum uirginē fuisse communes.
- (Brachmanes persarū sapientes uxores communes habuisse.
- (Ethiopes non ducere uxores: sed mulieres habere communes.
- (Trogloditarum et mulieres & liberos communes esse.
- (Apud romanos & grecos usum mulierū aliquā comunē fuisse.
- (De uaria hominum consuetudine.
- (Massagetarū & indos patres occidere et esse.
- (Nouerca apud persas priuignis nubere.

- (Apud ethiopes infamem esse: si quis capitis reus e patria fugiat.
- (Quale preceptū dabant lacene matres filius in acie phisicēnibus.
- (Nonnullas gentes propalam coire.
- (Apud grecos turpe & irreligiōsū haberi: si quis matrē et filiā patri et filio: uel duas sorores duobus fratribus matrimonio iunxerit.
- (Iniuste obici Platoni. q̄ ad uoluptatem luxuriāq; iuuenturē hortetur. Capitulum. v.
- (Platonem fortitudinem ponere non modo in rebus horrendis: sed etiam in uoluptatibus superandis.
- (Oportere uirum etiam in uoluptatibus exerceri.
- (De duplici genere timoris.
- (Malo q; etiā noticiam haberi debere ut uitari possint.
- (De liberis educandis.
- (Animos iuuenum facile quoscūq; mores imbibere & pertinacius retinere. Capitulum. vi.
- (Quomodo Plato mares ac feminas nudos exerceri uoluerit.
- (Minoē & Lycurgū nō minus mulieres q̄ uiros palestra exercuisse.
- (Cur uirgines debeant nude exerceri.
- (Quid recta educatio iuuenum boni afferat.
- (Gorgonis uxoris Leonide perpulchrum responsum.
- (De saltatione multa: et q̄ saltatio ad matrimonia concilianda non parum conferat.
- (Rerum omnium ortum plurimum ualere ad frugem: ac finem commodum afferendum.
- (Qualis debeat esse iuuentutis custos. Cap. vii.
- (Falso obiectam esse Platoni abrogationem legis Latie.
- (Platonis sententiam de amore cum Lycurgi lege cōuenire.
- (Quibus mulieribus & quomodo Plato commisceri uelit.
- (Quibus remediis uenus coerceatur. Cap. viii.
- (De breuitate matrimoniorum: pauccate liberorum: et patrimoniorum tenuitate.
- (Qualem rempublicam Plato describat.
- (Non minus q̄ duos liberos procreandos esse.
- (An nouerca liberis superducenda sit.
- (Ante trigessimū annum non esse ducendam uxorem: et ante decimum octauum annum minime nubendum.
- (Ex connubio iuuenū debilem atq; imbecillā prolem creati.
- (Interpretatio sententię Aristotelis de matrimonio.

- (Cur opes improbet Plato.
- (Bonam non opulentam oportere esse ciuitatem.
- (Non posse eundem & ditissimum esse et optimum.
- (Quantam deceat esse magnitudinem ciuitatis.
- (Aristotelis sententia de magnitudine ciuitatis in repub. uitanda.
- (Nimium numerum ordinem seruare non posse.
- (Immensum oportere esse agrum qui milicū quinque milia alac.
- (Non minus ab Aristotele quā a Platone aduersarium dissentire.
- (De Milciade: Cimone: Themistocle & Pericle atheniensium oratoribus. Capitulum. viii.
- (Non modo bona agenda pro patria: sed etiā bene agenda.
- (Qualem secundū Platonem esse oporteat gubernatorē ciuitatis.
- (De duplici opera animo adhibenda.
- (Quibus uicis athenienses perire.
- (Milciadem: Cimone: Themistocle & Periclem nauali tantum industria athenienses exercuisse: terrestres pugnas contempsisse.
- (De ebrietate quā concessisse Plato uidetur. et quod nihil dignum effici posse existimauerit sine mathematicis disciplinis. Ca. x.
- (Falso calumniari aduersarium quod Plato se deum fecerit.
- (Licurgum de conuiuuii legem tulisse.
- (Sodalitates Carone questore Rome institutas.
- (Platonē Eudemi testimonio primū distinguendi rōem cōperisse.
- (Non statim laudandum aut carpendum esse quēlibet morem.
- (De eruditione liberali atque illiberali.
- (De duobus malis comitibus hominum.
- (Duo esse ex quibus uictoria comparetur.
- (Vini auxilio facile animos perspicere.
- (Primū sensum pueroꝝ esse uoluptatē & dolorem.
- (Prudentiam uix in senectute percipi.
- (Quid profint ferie & dies solennes.
- (Iuuentutē non posse corpore & lingua quiescere.
- (Cetera animātia sensu ordinis inordinationisquē carere.
- (Cur Apollo & Liber pater comites sint celebritatum.
- (Chorus unde dicatur.
- (De cantus & saltationis utilitate.
- (Plurimum interesse inter bona beneque agētem: et eum qui bona amet: exercere tamen nesciat.
- (Non esse permittendum poetis omnibus modulis uti.

- (Quid senibus conferant certaminum exercitia.
- (Diuersos ludos diuersis etatibus magis placere.
- (Quales ludorum iudices esse debeant.
- (Quare ludi et module sint iuuenibus adhibendi.
- (Non licere poetis ipsorum arbitrio docere sed iudicium.
- (Que uulgo appellant bona nō eē bona nisi cōiuncta cū iusticia.
- (Felicitem cum iniquitate et contumelia esse non posse.
- (Bonum omne iocundum esse. Malum anxium.
- (Hominem solum inter animantes ordinis sensum habere.
- (Iuuenes usque ad xviii. annum abstenuos esse oportere.
- (A decimo octauo anno ad trigésimum modico uino utendum.
- (Etati seniori plusculum uini concedendum.
- (Que musa sit pulcherrima.
- (Rei naturam in omnibus p̄discendam et qui recte uelit iudicare.
- (Cur seniores musice peritos esse oporteat.
- (Nihil bonum uideri posse absque bono gubernatore.
- (Qualem esse conuiuui magistrum oporteat.
- (Quibus deneganda sint uina.
- (Quomodo ueteres in musica iuuenes exercere sint soliti.
- (Medicos aliquando uinum usque ad ebrietatem commendare.
- (Uinum uini militibus omnibus a Platone interdictum fuisse.
- (In procreatione liberorum uino abstinendum.
- (Platonem uinum deum furentem appellare.
- (Apud ueteres ineruditos habitos esse qui musicam ignorarent.
- (Cerimoniae olim cum saltatione institutas esse.
- (Indos saltando solem salutare.
- (Ethiopes cum saltatione preliari.
- (Pythagoram plurimum musice indulisse.
- (Alexandrum Macedonem ex Timothei tibia uarie incitatum.
- (Platonem nequaquam tyrannidem probasse ut aduersarius calūniatur. Capitulum. xi.
- (Regis imperium a Platone probari.
- (Optimates labi in factiosos quoꝝ imperium oligarchia dicitur.
- (Imperium in tyrannum lapsum ad regem artificio reuocari.
- (Qualis esse debeat bonus artifex ciuitatis.
- (Quid tyranni nomen significet.
- (Quanto odio apud ueteres fuerit unius imperium.
- (Cur Plato unum principem uelit.

- Summum imperium cum prudentia modestiaq; conuinctum optimum reipublice statum constituere.
- Qualem tyrannum expetat Plato.
- Platonem reculasse cyrenensibus leges ferre. Capitulum. xii.
- Iniuste criminari Platonem q; suas tantum leges iuuentutem doceri uoluerit.
- Quomodo Plato uoluerit iuuenes litteris erudiri.
- Tardos ingenio ad eloquentiam aptos non esse.
- Lyre triennio uacandum esse.
- Quo spectent Platonis leges.
- Omnia bona legenda esse siue carmine scripta sint siue soluta oratione siue etiā illiterata uoce tradita. Capitulum. xiii.
- Inepte reprehendi ab aduersario Platonem: q; scripserit mathematicis erudiendos esse: qui diuini esse uoluerint.
- Naturam ducē sequētib; nihil magis opitulari ad cognitionē diuinorum q̄ mathematicas disciplinas.
- A contrario ad contrarium uiam sine medio difficillimam esse.
- Quales oporteat esse legum custodes.
- De arithmetice necessitate. Capitulum. xiiii.
- Confutatio aduersarij Platonem damnātis: quia peregrinos e ciuitate pellendos censuerit.
- Quo temperamento utatur Plato circa peregrinos.
- Concedit Plato peregrinis. xx. annorum habitationem in ciuitate quam constituit.
- Peregrinos omni immunitate donandos Plato existimat.
- Talem uoluit Plato ciuitatem qualem romani senatum.
- Perperam damnari ab aduersario Platonem super censuum estimatione. Capitulum. xv.
- Quid sit iustum inaequale secundum Aristotelem.
- De duplici equali eiusdem Aristotelis sententia.
- Equum in rerum inaequalium proportione consistere.
- Que inaequalitas sit causa discordie.
- De pecuniis quid Plato sentiat.
- Quod sit optimum patrimonium.
- Disciplinas et honesta certamina diuitiarū cupiditate destitui.
- Cupiditatem errorum omnium causam esse.
- Pecunias tertium in bonis locum tenere.
- Lacedemonios cum defecisse: cū spernere lycurgi leges ceperūt.

- Continentiam esse fontem fortitudinis.
- Solonis uersus contra diuitias.
- Cur Numa Pompilius fictilibus sacrificauerit.
- M. Curi preclara sententia de diuitiis.
- Aristotelis sententia de diuitiis. Capitulum. xvi.
- Fallum esse quod aduersarius scribit ideo grecos perisse quia Platonis usi sint legibus.
- Circulum quendam esse rerum humanarum.
- Vt singulorum hominum: ita etiam nationū certā etatem esse.
- Aduersarij magnam esse inconstantia q; Platonem uituperet quem aliquando summis laudibus extulerit. Capitulum. xvii.
- Bessarionis Cardinalis Sabini & Patriarche constantinopolitani Capitula libri quinta aduersus calumniatorem Platonis incipiūt feliciter. Capitulum p̄mum.
- Probemum in quo pollicetur auctor se ex infinitis pene erroribus: quos aduersarius in libris legum Platonis interpretandis committit: se quosdam magis insignes notaturum. Capitulum. ii.
- Reprehensio et emendatio trigintanouem errorū aduersarij quos in primi libri interpretatione maximos commisit.
- Preclara Platonis sententia: q; legibus potius reconciliandi sine bonis mali in republica q̄ securi feriendi.
- Bellum pacis gratia fieri: pacem per se ipsam expectari atq; optari.
- Fortitudinem nō modo aduersis: sed etiā secundis rebus resistere.
- Cū maiori de decore uicia q̄ a uoluptate superat q̄ q̄ a dolore.
- Reprehensio et emendatio uigintinouem insignium errorū in interpretatione secundi libri legū. Capitulum tertium.
- Reprehensio et emendatio undecim magis insignium errorū in interpretatione tertii libri legū. Capitulum quartum.
- Reprehensio et emendatio quattuordecim magis insignium errorū in interpretatione quarta libri legū. Capitulum. vi.
- Reprehensio et emendatio uigintinouem magis insignium errorum: quos in quinti libri legum interpretatione aduersarius magis insignes commisit.
- Quomō amicitie et gratie et firme Platonis sententia cōstituant.
- Reprehensio et emendatio decem & octo magis insignium errorum: quos idem in sexti libri legum interpretatione commisit. Capitulum. vii.

Dicta quid sit: et quomodo ab aduersario interpretetur.

Reprehensio et emendatio unius & triginta magis insignium errorum quos idem in septimi libri legum interpretatione commisit. Capitulum octauum.

Reprehensio et emendatio duodeuiginti magis insignium errorum quos aduersarius in octauo libri legum interpretatione commisit. Capitulum nonum.

Qui fructus rustici a Platone nuncupent. Capitulum x.

Reprehensio et emendatio tredecim magis insignium errorum quos aduersarius in nono libri interpretatione commisit.

Reprehensio et emendatio trium magis insignium errorum quos aduersarius in decimo libri interpretatione commisit. Capitulum xi.

Reprehensio et emendatio decem & septem magis insignium errorum: quos aduersarius in undecimo libri interpretatione commisit. Capitulum duodecimum.

Peripia Platonis sententia de cultu parentum. Ca. xiii.

Reprehensio et emendatio tredecim magis insignium errorum quos aduersarius in duodecimo libri legum interpretatione commisit.

Reprehensio et emendatio uiginti quattuor magis insignium errorum: quos aduersarius in tertodecimo libri legum interpretatione commisit. Capitulum quartumdecimum.

Bessarionis Cardinalis Sabini Patriarche Constantinopolitani Capitula libri de natura & arte aduersus Georgium Trapezuntium cretensem uapuit. Capitulum i.

Prohemium libri: in quo continetur quod Plethon constantinopolitanus contra Aristotelis sententiam: naturam et artem asseruerit omnia consilio agere. et argumenta Theodori Thessalonicensis aduersus ipsum Plethonem. Capitulum ii.

Licet de natura et arte utrum consilio agant: magna inter Platonem atque Aristotelem esse dissensio uideatur: tamen si quis diligentius animaduertit: eos nihil fere inuicem discrepare.

Quod natura alicuius causa agat inter Platonem atque Aristotelem conuenire.

Naturam non esse primam rerum causam secundum Platonem sed esse aliam causam natura priorem et longe nobiliorem.

Aliquid tendere ad finem duobus modis dici.

Naturam causam esse instrumentalem.

Unde oritur difficilis illa et perobscura questio de ideis: et in quo maxima sit inter Platonem et Aristotelem differentia.

Non ideo existimandum nullum in arte consilium esse quia habitus sit factiuus non actiuus.

Que sit inter agere et facere differentia.

Ea que ad artis finem pertinet: & genere cognita esse posse & specie. que autem genere cognita sunt: eadem specie quoque cognita esse posse. Ars quid sit secundum Aristotelis sententiam.

Non de quibuscunque artibus affirmare Aristotelem quod non consultant: sed de his duntaxat: quarum subiecta sunt certiora.

Quomodo intelligendus sit Aristoteles quando dicit artem non uti consilio. Ab his qui Aristotelem negant uelle artem consilio uti: debilitari argumentum illud ipsius Aristotelis quo probare nititur naturam alicuius causa agere.

Quod sit nature consilium.

Consilium duplex esse: alterumque ad theologum. alterum ad moralem philosophum pertinere. Capitulum iii.

Quibus rationibus Georgius Trapezuntius ostendere conetur falsum esse quod supra dictum est: per eos qui Aristotelem negant uelle artem consilio uti debilitari argumentum ipsius Aristotelis: quo ostendit naturam alicuius causa agere.

Cur motus fuerit Georgius ad scribendum contra auctorem.

Auctorem perlibenter audire eos a quibus discere aliquid possit etiam si sint paru amici. Capitulum iiii.

Confutatio eius rationis: qua aduersarius dicit aliud esse aliquid ratione agi: aliud alicuius causa agi: cum ratio ipsa nihil aliud possit esse quam causa.

Quod alicuius causa agitur non ratione solum humana: sed etiam naturali agi posse.

Duplicem esse rationem: alteram que menti tribuitur: alteram que nature.

Aristotelem etiam consilium nature non nominet: rationem tamen

expresse fateri: qua naturaliter omnia perfici existimat.

Sententia ipsius Aristotelis rationem finem esse: cuius causa agitur: non materiam ut aduersarius sentit.

Causas secundum Aristotelem esse quattuor: Rationem uero unam esse causam finalem seu formalem. Capitulum v.

Confutatio alterius rationis aduersarii: qua dicit naturam nihil consultare: quamquam alicuius causa agat: cum longius se extendat

- aliquis causa agere q̄ consultare.
- Consilium modo ad intellectum humanum: modo ad diuinum
sententia doctissimorum uirorum refertur.
- Platonicos naturam nō sua intima facultate uel agere uel cōsul-
tare: asserere: sed hec menti tribuere siue intellectui exteriori.
- Rationem consultandi exteriorem in natura: etiam ab Aristo-
telicis non tolli.
- Impie damnare Georgium eos: qui in deo consilium esse dicūt.
cum religionis sanctissimī nostre religionis uiri contrarium &
sentiant et predicent. Capitulum sextum.
- Cōfutatio alterius partis: in qua aduersarius inepte fatetur
Aristotelem. consultare artem uoluisse: cum potius Aristoteles
exemplo artis non consultare naturam conetur ostendere.
- Quod Aristoteles senserit cōtra aduersariū sententiam artem nō
consultare: omnium expōitorum suorum sententia cōprobari.
- Auctorem concordare potius inter se uirumq; philosophum q̄
alterū reprehendere conari. Capitulum vii.
- Responsio ad interrogatiōē Georgii utrum mens et natura
idem sint. Vbi hec lōge inter se differre latissime declaratur.
- Confutatio eius argumenti quod affert Georgius naturam
si instar instrumenti moueret et moueret: necessario prius actu
esse oportere. Capitulum octauum.
- Duplicē esse naturam agentē Themistū et aliorum pipareticoꝝ
auctoritate.
- Auctoritate Simplicii et Procli p̄bati naturam causam instru-
mentalem esse.
- Aliis placere simplicia corpora per se moueri: et in se principium
motus continere: aliis non p̄ se: sed ab alio et extrinsecus moueri.
- Formam quantum non sit principium unde motus: esse tamen
principiū ut finis: et cuius gratia agitur: qđ p̄prie p̄ncipium est.
- Duobus modis dici rem naturalē. Cap. viii.
- Epilogus libri: quo ostendit non recte dissuadere Georgiū
a lectione Platonis: quem alioquin omnes latine lingue doc-
tissimi uiri longe ceteris omnibus philosophis antepōnent.

Necidit nup̄ in manus nostras liber qdam: Qui Platonis
atq; Aristotelis comparationem pollicebatur. Eū mox
libenter auideq; amplexi: posthabitis ceteris rebus: in cre-
dibili desiderio legere orsi sumus. Sperabamus. n. fore: ut
utriusq; philosophi: siue de rebus naturalibus: siue diuisi-
siue his que ad mores pertinet: siue ad differendi rationē:
quā uocat logicen: expōitiōē aliquā comparatiōēq;
inueniremus. Quomodo inuicem duo summi uiri aut cō-
ueniant aut discrepent: quibus id ratiōibus probetur: Et
utrum prima an secūda substantia potior sit: quid apud
Aristotelem materia & forma: quid apud Platonem magnum et
paruum: quo pacto entelechia: motus quo per se anima mouetur
conueniat: An forme aliquę separate sint: an prorsus inseparate. q̄
si separate sunt: utrū per se substēt: an in secūdis animi cōceptibus
posite sint. Tū quomodo equiuoce: quō uniuoce ens de entibus
predicetur. ut ratio illa diuidendi: quam Plato philosophie sepem
appellat: idem cū demonstrandi scientia sit: ut diuersum. An mūdi
hec compago ingenita atq; eterna: an genita fluxaq; sit: an uero
et genita simul & ingenita atq; eterna: et quomō genita quomō
ingenita tum hec: tū anima dici possit. Vtrū preterea deus ipsius
substantie: an duntaxat motus naturalium rerum causa sit atq;
opifex: Quātū ne simplicium corporum dici celū oporteat: an
unum ex quattuor: quis preterea ultimus hominum finis censeri
debeat: uirtus ne atq; honestū: an scientia contēplandi. His aliisq;
huiusmodi summorum philosophorū opiniōibus: ne in singulis
immoremur: plenū fore librum existimabam. Hoc enim ueteres
pleriq; tum greci tum latini fecere: Platonis alii: Alii Aristotelis
ratiōibus fauentes: et hec qdem probātes: illa refellentē: Fuerūt
etiā q̄ cōuenire inter sese duos philosophos summo ingenio nixi sūt
ostēdere: ut apud grecos in plerisq; simplicius fecit: apud latinos
facturum se pollicitus est Boetius: an impleuerit nescio: Nullum
enī tale illius opus etate nostra uenit in lucem. Existimabā itaq;
auctorem huius libri: quo sibi gloriam apud posteros cōpararet:
et doctrinam suā ingenium q̄ ostentaret: hoc idem fecisse: et uel
consiliaisse inter sese duorum philosophorum opiniōes: uel alteri

inherentem: quibus ad id rationibus duceretur explicasse. Quod si
preferendas Aristotelis opiniones: Platonis uero contemnendas
existimaret: causam eius rei demonstratio: ut par erat: ac neces-
sarius rationibus exposuisse: Letabar itaque ea spe mirum in modum: et
librum singulari quadam auiditate legebam. Quamuis enim in ipso
fere primo ordio iurgus ac maledictus plenus occurreret: id tamen
equo animo patiebar: sperans fore: ut quod optabam progressu temporis
appareret. Iam uero ubi perlecto libro per thesauris quos sperabam:
Carbones ut dicitur solet inueni: et desiderio frustratus nihil aduerti
preter conuicia. et contumelias. et iurgia in Platonem: His enim
duntaxat erat liber ille referendus: instar ueteris comediae: imo ut
plane omnes que unquam fuerunt comediae excederet: obstupui uehemen-
ter tante rei nouitate attonitus: Neque enim fieri posse existimasse:
ut tale opus in lucem unquam prodiret: Aut quisquam ex omni hominum genere:
tam aperte & ueritati: et communi omnium sententiae contradicens: non
modo non erubesceret: Sed potius quasi preclaro quodam inuento
glorietur: et more galli ignobilis: ut Plato inquit: a disceptandi
certamine dissiliens caneret: gestiret: sequi ipsum circumspiceret. Quippe
Aristotelem cui Platonem comparat extollit laudibus: quod quidem
reprehendi non potest: Dignus est enim qui maxime laudet Aristotelem:
Platonem uero contumelias afficit: et iurgus maledictusque persequitur:
Admiratur Aristotelis uitam: doctrinam: eruditionem: sapientiam:
omnem denique optimarum artium disciplinarumque peritiam: quod iure ab
eo fieri non diffiteor: Platonem uero non modo: quod tollerabile
foret: Aristotele inferiorē facit: sed indoctum: ineruditum: nullam
philosophie: nullam naturalium aut diuinarum rerum cognitionem
habentem: ignarum artis oratorie: mathematicarum disciplinarum
insecutum: Omnem denique bonarum artium rudem atque inexpertum asseuerat.
Improbum preterea profusum: nepotem: et uitium omnibus contaminatum:
que omnia tribus libris complexus: In primo doctrine comparationem
facit: nullis profusis rationibus innixus: Nisi quod Aristoteles artium
precepta conscripserit: Plato minime. propter quod Platonem eiusque
studiosos inconstantia absurda: inepta: contraria sibi inuicem re-
pugnancia leuia: ridicula: puerilia scripsisse ac differuisse commemorac:
nullis omnino rationibus: nullo ratiocinandi genere usus opinatur.
Secundo libro opiniones Aristotelis nostre religionis uerissimis
optimisque sententis consentaneas esse conatur ostendere: ac proinde
ueriores: Platonis autem dissentire nostris: ideoque falsas esse: et a

ueritate profus alienas: Tertio uero atque postremo uitam Platonis
continentissimam: innocentissimam: integerrimamque accusat: ac iurgus
et contumelias insectatur: Proh scelus atque flagitium: quo nemo:
quo parasito: quo lenone: quo comedo: quo scelerato: flagitioso:
pestifero: infido: fraudulento: nebulone: profuso non turpius: fe-
dius: detestabilis uitasse illum affirmat: O nouum iurgiorum genus:
o iniquas calumnias & ante hunc diem inauditas: Profecto si affir-
mari hec de aliquo possent: Nemo tamen foret usque adeo aut uirtutis
expertus aut doctrine. que res adeo fedas: turpes: flagitiosas: nephandas.
uel proloquendo ora polluere: uel scribendo inficere ac commaculare
manus auderet: Heu quid iste sceleris in Platonem non euomit?
Nonne ebrietatem obicit: nonne fornicationes: adulteria: stupra:
et nephandos maritum concubitus? nonne ingratitude: tyrannidem:
uim: rapinas: stultitiam: legum iniquitatem: et quicquid denique dici
aut cogitari durum tetrumque potest? Quod si omnes qui unquam omnibus
anteactis seculis fuerunt: uiros truces: agrestes: efferos: scaeuos ac
teterrimos moribus simul collegisset. In quos grauissime acerbissi-
meque inueberetur: quod obsecro te plus haberet. quod aduersus omnes
euomeret hic calumniator et hostis hominum & nouus Timon atque
alter Momus? Hec igitur cum legissem: non potui tam iniquam hominis
mentem non execrari: eius presertim qui mecum familiaritate coniunctus
aliquando fuisset. Eo autem molestius illius iniuriam tuli: quod non
modo Platonem: cuius cura haud me usque adeo sollicitasset: sed etiam
sanctissimus nostre religionis uir: qui Platonem semper magnificerunt:
et cum doctrinam eius & mores: tum eam quam in opinionibus cum nostra
fide habet similitudinem admirati sunt non parum dedecoris afferre
uidetur: quod talem hominem qualem hic fingit uel ignorauit: uel falso
contra animi conscientiam laudare uoluerint. quod certe non est
uiri boni & sapientis: et integri preceptoris officium. Auget uero
magis atque magis nobis indignationem: quam fauorem quem nostra
religio ab exteris accipere potest auctoribus: calumniosa hec Platonis
reprehensio infringere ac debilitare uidetur. Quippe doctores nostri
sanctissimi uiri aduersus eos: qui recte fidei fundamenta deicere
et religionem christianam prauis rationibus pessundare uoluerunt:
Eam in primis defensionem rati sunt optimam esse: si uerbis auctorum:
quos ipsi tanquam sapientes sectabantur: quasi quibusdam telis eorum tela
retunderent: fidemque nostram illorum presidio roborarent. Itaque
Platonem in primis quasi optimum testem citarunt: et dictis ipsius:

quācum peregrino testimonio fieri potuit: fidem nobis diuinitus
traditam confirmare: ea ratione in primis illius auctoritatem
fecit: quod simul et doctrine & morum ei palmam tribui ab omnibus
sentiebant. Si quis igitur tam graue Platonis testimonium con-
temnit: ac pro nihilo habet: longeque a nostre religionis usu alienum
esse existimat: dum eum ignarum: improbum: stultum: scelestum:
flagitiosum fuisse contendit: quo modo doctoribus nostris: et uere
fidei propugnatoribus non aduersatur: et quasi acerrimus hostis
bellum indicit? Aut qui fieri potest: quin maximū afferat nostre
religionis detrimentum: dum exterorum presidium nobis aufert:
quo maxime aduersarioꝝ uim repellere ac propulsare possemus?
Profecto qui hec a nobis auxilia tollit: hic plane fauere illorum
parti uidetur: qui religionē nostram oppugnat: et quasi aditum
aperire hostibus: ut impetu facto eā depopulent: atque deuastent.
Quapropter fauendum in primis auctoritati sanctorum
uirorum: elaborandumque mihi summo studio: ut religionē. cuius
membrum diuina pietas me esse uoluit: pro mea uirili tuear atque
defendam. Tum etiā Platoni succurrendum: cui tam et si propter
doctrinam: morumque prestantiam nō magis obesse lingue precauit
potest: quā tenuis nubecula radiantem solis splendorem obscurare:
perabsurdum tamen & periniquū iudicarem legi hec sine contra-
dictione. ab hominibus presertim latinis: qui aut Platonis opera
non habent: aut si qua habent in latinam linguam cōuersa: prae
ea legere consueuerunt. Atqui Platonis doctrinam uariam atque
multiplicem: tum diuersis rationibus & auctoritate historie cōi-
omniū sententia: tum ipsius operum testimonio demonstrabimus:
Morum uero prestantiam & integritatem uite non solum fama
publica: sed eius ipsius sermonibus atque preceptis ostendemus: quibus
homines hortatur ad bene beateque uiuēdum: Hec enim et si graecis
hōibus cognita atque explorata sunt: a latinis tamen nostre etatis
ignorant. Nam licet maiores eorū tam exteri quā ecclesie doctores:
Platonem ceteris omnibus in quouis doctrine genere longe pre-
ferēdum añponendūque censuerint: obscurauitque hec nihilominus
seu uetustas: seu incuria & negligentia hominum: ita ut in pau-
cissimorum noticiam uenerint: Aggrediar igitur institutū opus:
et ipsius ut dixi Platonis uerbis rem omnibus ante oculos ponam.
Dicam autem simpliciter: animo ab omni contentione libero et
ad solam ueritatem spectante. Nec contumeliosus contumeliosum

ulciscar auctorem: malo ut dici solet malum emendant: quoniam etiam
scriptoris nomen non proloquar. nec a me unquam quis ille fuerit:
quis quā intelliget. Dabo hoc necessitudini nostre. qua simul olim
iuncti fuimus: ne fiat nostra causa presentibus posterisque inuisus:
Dabo consuetudini mee: qui hanc maledicendi licentiam exhorruis
semper atque execratus sum: cum presertim defendenti Platonem
nihil hoc presidii allaturum sit: nec satis ultionis exigui: ab aduer-
sario posse uideatur si mutuis cum illo conuictus egerimus. Nam
cum ea Platoni obiecerit: que de omnibus qui unquam fuerunt
scelesti atque peruersi hoīes: uix credibilia uiderentur: quid tandem
in eum ipsam calumniatorem dici pro merito posset? Respondebo
autem non ad singula: que aduersarius obiecit. Longum enim id
esset: et pene infinitū: Sed tria illa que supra meo rau summatim
atingam. Primo sapientiam Platonis atque doctrinam: mox scrip-
torum eius cum nostris similitudinem: et argumentorū cōtrarioꝝ
dissolutionem: Tum probitatem morum uitamque integerrimam
explicabo. Sed quoniam ad ostendendum Platonis ignorantiam
precipuum hoc argumentum aduersarius affert: quod nulla artium
precepta: sicut Aristoteles fecit pro communi omnium utilitate
conscripterit: Et hac maxima ratione inuebitur in Platonem: ig-
narumque omnium scientiarum conatur ostendere: Primo causam
cur Plato disciplinarū precepta: presertim de rebus diuinis: uulgo
tradenda non duxerit. afferemus: Deinde aliis quoque rationibus
aduersario respondebimus. Constat profecto inter omnes doctos
preceptum illud pythagoreorū: quos secutus est Plato: in primis
obseruari solitum: Nequid ex his que in eorū schola ducebantur
in uulgum emitteretur. Auditoribus uero quinquennio integro
nihil oīno uel interrogare preceptorem: uel de his que dicebantur
percontari licebat. audiebant duntaxat que a preceptoribus le-
gebantur: et taciti secum uolebant. Peracto uero quinquennio:
qui digni iudicabantur: admittebantur in sotos: indigni a cōsortio
reueiebantur. Secreta diuinarum rerum per omnē uitam occulta
tenebant: nequid ad exteros ac minus dignos homines exiret: que
res similis esse precepto illi euangelico uidetur: Nolite dare sacra
canibus: nec prouiciatis margaritas uestros ante porcos: Quinetiam
hec non litteris: sed uoce tantum & preceptores discipulis tradere:
et discipulos inter se communicare fas erat: quasi tutius custodiri
altiores ille de rebus diuinis sententie possent: si animis non libris

contineretur: Et studiosi earum rerum doctiores euaderent: dum
memorie potius quam litterarum presidio freti: instituta philosophie
animo non codicibus commendarent. Reminiscendi enim non me-
morie remedium litteras esse a Theut inuētas. Thamus ille apud
Platonem refert: Fieri tamen inquit: ut obliuionem animis eorum
qui aliquid didicerint: afferant littere: dum hostes per negligentiam
cultum memorie deserunt: et extrinsecus fide ab alienis formulis
proficiscent: non intrinsecus suis uiribus reminiscuntur: Idcirco
opinionem potius atque umbram sapientie: quam ueram sapientiam
auditorum animis recipi: fierique pro ueris sapientibus umbratiles.
Hec cum ueritas historie satis comprobat: Tum inde licet intel-
ligere: quod nulla extant: nec unquam uisa traduntur scripta Pythagore.
Nihil enim ille scriptum reliquit: et siquid pauillum scripsit: id
Dame filie mortens commēdauit. monuitque ut secretum custodiret.
Quod illa quamuis mulier diligentissime seruauit: et quamquam pre-
grandi pecunia uendere opusculum potuisset: noluit. Tenuit id clā
omnibus preterquam patris discipulis: ac nemini quidem eorum opus
unquam credidit: Sententias uero eius his duntaxat exposuit: qui
uisi sunt patri Pythagore doctrina & moribus digne successisse.
Est enim non mediocri argumento epistola Lysidis: qua ad Hip-
parcum scribens: arguit eum quod precepta quedam Pythagore tra-
didisset litteris atque aliis edidisset. Hanc ego ponendam hoc loco
totam existimaui: pergratam simul atque perutilem futuram his
qui sine animi commotione perlegerint. Lysid Hipparco Sal.
Equidem post mortem Pythagore nunquam futurum existimaui:
ut discipulorum eius societas disiungeretur: Sed cum preter spem
quasi naufragio facto alio alto disiecti delati: simul: nihilominus
meminisse diuinorum preceptorum illius pius est: Nec bona phi-
losophie cum his communia facere: qui ne somnare quidem animi
purificationem potuerunt: Nec fas est ea omnibus porrigere: que
nos cum tot laboribus adepti sumus: Quoadmodum nec profanis
hominibus eleusinarum dearum licet arcana patefacere. eque enim
utriusque ista facientes iniusti atque impii haberentur. Opere precium
est igitur recensere: quantum temporis in abstergendis maculis: que
nostris iniuste pectoribus erant consumserimus: antequam precepta
illius percipere digne possemus. Ut enim tinctores solent prius quam
telam inficiant quarundam rerum acrimonia eam purgare: quo
factius colorem imbibat: qui aboleri postea non possit: Sic uir ille

diuinus studiosos philosophie instituere: et quasi formare solebat
nequando frustrari ea spe posset: quam de alicuius uirtute conceperat.
Neque enim doctrinam mercenariam atque uenalem habebat: nec
iuuenum animis quod plerique philosophie professores facere solent:
Laqueos adnectebat: sed diuinarum humanarumque rerum pre-
ceptor erat. Nunc uero plerique doctrinam illius simulat: nullo
ordine: nec ut decens esset: iuuentutem erudiunt. Itaque procaces ac
temerarios faciunt auditores suos: dum perturbatis atque impuris
moribus: intemerata philosophie precepta commiscunt. Ut enim
siquis in prealtum puteum ceno plenum aquam puram atque nitentem
effuderit: nihil aliud quam cenum perturbat: et aquam amittit: Ita his
accidit: qui hoc modo docent atque docentur. Crebri enim ac densi
uepres & silue frequentes pectus et precordia eorum qui non rite
initiati sunt occupant: Omnemque animi cultum: omnem mansue-
tudinem: omnem rationem obumbrant atque impediunt. Subeunt
hanc siluam permulte ac uarie belue uictorum: que depopulantur:
arcent: propulsant: nullo modo sinunt in lucem prodire rationem:
Quarum beluarum due matres sunt: incōtinentia atque cupiditas.
He partu fecundissime sunt. Incōtinentia enim filias parit: illicitas
nuptias: ebrietates: stupra: uoluptates contra naturam: uehementes
ac rapidos impetus ad mortem usque atque exitium hominem agitantem.
Iam enim libidine quidam usque adeo inflammati fuerunt: ut ne a
parentibus quidem aut pignoribus abstinuerint. quos eadem que
contra leges: patriam: parentes: tyrannos: impulerat libido: captiuos
reuinctis post terga manibus ad postrema supplicia interitumque
pertraxit. Cupiditatis autem filie sunt rapine: parracidia: sacrilegia:
ueneficia: et reliqua eius generis. Quoadmodum siluam ipsam: in qua
huiusmodi affectus instar beluarum latitant: ferro ignique & omni
machinarum genere. exadere ac deuastare primum oportet. Cumque
huiusmodi cultu rationem ab eius affectibus liberatam intellex-
erimus: tunc serere optimam aliquam frugem debemus: et optimos
atque uberrimos fructus inde prouenturos sperare. Hec tu quidem
Hipparche non paruo studio ac labore didiceras: Sed parum bone
uir seruasti: postquam siculam istam luxuriam cepisti degustare. cuius
gratia nihil est quod postponere debuisses. Multi etiam te publice
philosophari nobis retulerunt: quod Pythagoras uerit: qui dum
morte uel commentario suos Dame filie commendasset: ne cui extra
familiam suam traderet testamento reliquit. Hec autem licet pre-

qui discunt: litteris confisos: minus memorie studere: q̄ fere plerisq̄
accidit: ut presidio litterarum: diligentiam in perdiscendo ac me/
moriā remittant. Ita non solum iudicio pythagoreorū sed etiā
druidum: quos doctrina & moribus antiquitas coluit: Disciplinā
maximarum rerum litteris tradi nō licebat: ne summa opinionū
decreta in uulgum propagarentur. Plato igitur nihil de primis
supremisq̄ rebus: aut q̄ pauca & ea p̄ obscure hac causa sc̄psit:
q̄ rem tantam multitudini cōmunem facere non liceret. longe q̄
sanctius esset hec toto animo colere & uenerari. Nam de ceteris
quidem rebus et si more pedagogoꝝ certas regulas nō tradiderit:
Quo pacto scilicet uel orandū sic: uel disputandū: uel huiusmodi
aliqd̄ agendū: in dialogis tamen: quos summo artificio singulariq̄
doctrina conscripsit: plurima atq̄ utilissima omnium fere bona/
rum artium ac disciplinarum precepta inseruit. Quāq̄ hec quoq̄
tutius memorie mandari q̄ litteris possunt: prestatq̄: si preceptoris
ore p̄cepta assidua meditatione aīo reuoluātur. quod druidibus
placitū esse paulo ante memorauimus. Sed de his satis dictum eē
arbitror apud eosq̄ inueniende ueritatis nō contentionis cupidi
sunt. Nam apud eosq̄ temere atq̄ impudēter uero aduersantur:
et que dicta & non dicta sunt referunt: nulla nobis disputatio
est: nec ad exteriorem sermonem loq̄mur: qui auctore Aristotele
obucere aduersus omnia potest: sed ad interiorem: et apud equos
iudices. Siquidem facile in se quisq̄: experiri potest: q̄ prestat que
uel ab aliis discimus: uel ip̄i meditamur mēorie q̄ litteris mādare:
et quāto utilius sit: hec filios a parentibus: et discipulos a magistris
quali per successionem percipere & animo custodire: q̄ si libris ser/
uarētur. Hos enim et urbiū depopulationes: et rume: et incendia:
et alii pene infiniti casus delere facilius possunt: q̄ hōim mēoriā
abolere. Sed esto utile ac necessariū sit ea que aut p̄ nos inuēimus:
aut ab aliis accepimus litteris mandare: Certe Aristoteli et his qui
ante eum fuerunt: quiq̄ futuri sunt: optimarū artium precepto/
ribus gratie sunt habende: non tamē qui hec nō tradiderunt: tanq̄
rudel & ignari contemni debēt. ac pro nibilo haberi. Neq̄ enim
sufficiens testimoniū est inscitie illoꝝ q̄ nihil scripserint: Quippe
hoc modo cōplures doctissimi atq̄ eruditissimi uiri: quasi de suo
statu pulsi pro inuēditis atq̄ indoctis haberentur: Causam autē
propter quā non scripserint hanc eē credamus: partim q̄ silentiū
uenerationēq̄ exhibendā censebant rebus diuinis: Et ne in ceteris

q̄dem disciplinis minorē percipi utilitatem existimabant: si mēorie
q̄ si litteris cōmendarentur: partim q̄ parum curiosi in scribendo
fuerunt: q̄ tñ prestari a Platōe facillime potuisset. Gratias uero
agamus utrisq̄: sed his maiores: a quibus beneficia sumus maiora
consequuti. hoc enim et pietas & ratio exigit. Ceterū aduersariū:
qui ita turpiter impetendum esse Platonem existimauit q̄ disci/
plinarū precepta nō cōscripsisset interrogemus: an Hermogenes
rarsensis: qui precepta artis rhetorice p̄fectissime tradidit: Demos/
thene eloquentior: et in dicendi facultate doctior fuerit: uel ut
Demosthenē preteream: qui quāuis de arte nihil scripserit: multas
tamen orationes artificiosissime scriptas reliquit: an Hyperidem
superauerit: a quo nihil uel de arte uel ex arte scriptum habemus:
Quippe Hyperidem usq̄ adeo in dicendo excelluisse dicunt: qui
de decem oratoribus scripsere: ut pleriq̄ uisi sint dubitare an De/
mosthenē Hyperide fuerit in orando prestantior: Nōnulli etiā
Demosthenē Hyperidem sine controuersia preposuerunt. Et Plu/
tarchus auctor ē hunc om̄s in cōtionando excelluisse: nōnullorū
etiā sentētia Demosthenē supasse. Propter quod si Hermogenes
Hyperide prestantior foret: Demosthenē quoq̄ procul dubio
anponeretur: At hoc ne ip̄e q̄dem Hermogenes: si ei cōcederetur
acciperet. Sed quanta posset uoce clamaret: dic meliora: Magna
certe res esset: et summa felicitas uel mihi uel cuius alteri: si uiri
illius aut Hyperidis aut Eschyni: aut Andocidi: aut Lycurgi:
aut alterius similis oratoris: satis digne iudicare orōnem possemus
quāuis illi nihil de arte: ex arte uero uel parum uel nihil scriptū
reliquerint: Neq̄ enim hac una re doctrina describitur: neq̄ hoc
tantum eruditionis testimoniū est: Sed fieri potest: ut et q̄ tacet
doctissimus sit: et qui multa aut loq̄tur aut scribit: rudis atq̄ in/
doctus. An tu existimas eos: qui nostra etate permulta q̄dem sed
imperite inepteq̄ scripserunt: p̄pterea magnis illis ac sapientissimis
uiris doctiores eē: quia nullum extat illorū opus? Magni p̄fecto
estimāda foret impudētia atq̄ temeritas: si ita esset. Sed res longe
aliter se habet. Neq̄ enim idcirco Hyperide aut Demosthene
clarior sum orator: q̄ p̄cepta artis rhetorice trado: Absit a nobis
tanta temeritas: Neq̄ Platōi ignorantie dandū est: q̄ disciplinarū
precepta litteris non mandauerit. Improbi certe & indocti atq̄
amentis iudicium de maioribus nostris hoc esset. Et Demosthenē
igitur & Hyperidem et reliquos quoꝝ nomina ueneramus: quanq̄

nihil de rhetorica arte conscripserint: his tamen fatendum longe
clariore oratores fuisse qui eius artis precepta tradiderunt. Eadem
ratione Plato quoque et si optimas artes ac disciplinas in libros non
redegerit: his tamen qui id fecerunt doctior uel certe non indoctior
esse potuit. Quod si operum Aristotelis omnium ut iam aliquorum
iacturam fecissemus: extaretque sola opera Theophrasti: Nam hic
etiam et copiosius & ornatius quam eius preceptor: Aristoteles scripsit:
pleraque etiam memoratu digna suo ingenio addidit. non ideo
preponendum esse Aristoteli Theophrastum existimare: neque alterum
maledictis prosequeris: Alterum laudibus extolleres: quam par
ratione arguere tu posses. ubi nunc de diuisione: ubi de dialectica:
ubi de rerum natura Aristotelis libri sunt: quemadmodum Theophrasti:
Nec M. Tullius qui iudicio omnium dono quodam providentie
genitus dicitur: in quo omnes uires suas eloquentia experiretur: si
familiaribus publicis uel negotiis impeditus rhetoricos ad Herennium
non scripsisset: idcirco Quintiliano quod multa scripsit inferior
haberetur. Sed satis iam hanc partem ut opinor refutauimus:
Nunc illustrium auctorum tam grecorum quam latinorum de Platone
iudicium in medium afferamus. Nec academicorum duntaxat: qui
a Platone principe platonici nuncupantur: sed etiam peripateticorum:
hoc est eorum qui secte Aristotelis studiosi fuerunt: quod non leue
argumentum est aduersus hunc calumniatorem Platonis. Nemo
quippe inter eos est: qui Platonem non probet: laudet: admiretur:
et diuinum uirum appellet: presertim in ea parte philosophie: que
est de rebus diuinis: in qua plus illum studii consumpsisse exploratum
est: Quia etiam in rebus naturalibus nonnulli eorum facilius aliquando
Platoni quam Aristoteli consentire uidentur: Nam in diuinis: et his
que de primo entium principio dicuntur: Item in mathematicis:
et oratoria: et moralibus disciplinis: omnes sine controuersia palmam
tribuunt Platoni: eumque haud dubie sequuntur. Itaque Platonem
quidem diuinum: Aristotelem uero demonium tam peripateticorum quam
platonici uocant. quod nomen a demonibus sumptum est: quos M.
Tullius lares: Apuleius modo lares modo genios appellat: Fuit
apud ueteres honestum hoc nomen. quod nunc nostre religioni
infestum est: Tantoque a diuini nomine superabatur: quanto res
naturales diuinis inferiores habentur: Nam quoniam Aristoteles
res naturales orbi lune subiectas: in quibus demonum genus uersari
dicebat optime ac diligentissime tractauerat: demonium uocauerunt.

Platonem uero quod de rebus diuinis omni uacantibus materia: et de
primo uero ac precipuo ente: Tum de rebus mathematicis que
etiam omni sequestrata materia considerantur: In primis contempla-
tus fuerat: optimis preterea moribus & uirtute claruerat: pecunia:
honores: uoluptates: humana omnia spreuerat. animam denique corporeis
uinculis absolutum euehi ad supernas sedes uoluerat: diuinum esse
dixerat: Sed qui nam aut quot grecorum illustres auctores huius
rei testimonium prebeant: superuacuum est multis uerbis referre:
Cum grecis quidem id notissimum sit: latini autem quibus hec scribimus
uel hinc intelligere facile possint: quod hic Platonis calumniator: in-
uidia inquit suos hoc est grecos motos esse: ut Platonem Aristoteli
preferrent: et laude digniorem existimarent. Ceterum ex latinis
audiant duo illa clarissima lumina. M. Tullium Ciceronem: et
aurelium Augustinum: quorum alter gentili: alter in nostra religione
sanctissimus fuit. Et quid isti de Platone predicent: quam illi
doctrinam: quos mores: quam uite probitatem tribuant: quomodo
hunc unum preferant omnibus: animaduertant: Non illi Platonem
reprehendunt: cum Aristotelem laudant: ut aduersarius facit. quasi
laudari unus non possit: nisi alter accusetur: Sed utrumque pro meritis
extollunt: et alterum magis: alterum minus commendant: ut uterque
neminem: Itaque M. Tullius Platonem alibi philosophorum deum:
Alibi illorum Homerum appellat: Et alio loco: omnes inquit: qui
unquam fuerunt magno interuallo excellit Plato: Item harum
disputationum inuentori et principi longe omnium in dicendo
grauissimo & eloquentissimo Platoni: Et rursus hoc maxime ad-
mirabar Platonem: quod in oratoribus irridendis esse ipse orator summus
uidebatur. Tum si Iupiter inque lingua humana uti uoluisse: non
aliter quam Plato ipse loqueretur. Quid quod Aristotelem laudans: cum
ingenio cunctos illum superasse dixisset: addidit: Platonem semper
excipio. Atqui diuinus uir Augustinus eadem que Cicero: et uisdem
fere uerbis: multis in locis de Platone commemorat: Merito inquit
Cicero deum inter philosophos Platonem uocat: qui cunctos
philosophos & ingenio et sapientia superauit: Et alibi qui cum
esset atheniensis honesto apud eos loco natus ingenioque mirabili.
Longe suos condiscipulos preiret: opere preteritum tamen esse putans
si philosophicis disciplinis excelleret: idque sibi sufficere: seipsum simul
et socraticam disciplinam deferens uersus omnem oram: cuius famam
alicuius nobilis scientie percipiente eum comprehendebat: quam longe

lateq; potuit pfectus perrexit. Item alio in loco. Non sine ratōe
platonicos elegi philosophos: quibus cum disputarem: cū ipse Plato
et de ultimo hominis fine: et de diuina natura melius ceteris phi/
losophis dixerit: ad hec ex sententia Labeonis semideum Platonē
appellat: deo quidem inferiorem: sed homine superiorē: Et rursus
Aristoteles inquit Platonis auditor summo ingenio fuit: sapiētia
tamen Platone inferior. Quid ego nunc Quintilianum cōmemo/
rem? cuius uerba hec sunt. Philosophorum quis dubitet Platonē
esse precipuum? siue acumine disserendi: siue eloquendi facultate
diuina quadā & homerica. Multum enim supra profam orōnem
et quā greci pedestrē uocant surgit: ut mihi nō hominis ingenio:
sed quodam delphico uideatur oraculo instructus. Quid Pliniū:
quid Apuleium adducam? qui multis in locis non modo uitam &
mores et sapientiam Platonis laudant: extollunt: admirantē: Sed
etiam plenam illam orationem similem niuib; hibernis: crebram:
assiduam: largam: postremo diuinam atq; celestem? Multa sane
in hunc modum tum apud philosophos: tum apud ceteros latine
lingue ueteres auctores repperiuntur: Ex quibus constat quale
latinorum de Platone iudicium fuerit. Quid autē greci senserint:
inprimis ab ipso Aristotele licet intelligere. Hic cū in problema/
tibus quereretur: cur hi q; in philosophia uel poetica uel liberalibus
disciplinis: uel etiā repub. administratiōe claruerūt: melancholici
fuerint: postq; enu meratis plerisq; antiquis ad iuniores descendit:
Empedoclis: et Platonis & Socratis exemplo usus est. Quin etiam
preclaram orationem de laudibus Platonis conscripsit: ut Olym/
pidorus refert. Et in elegis ad Eudemū hec de Platone cecinit.
Cecropis ad clara uenerat usq; domos
Dulcis amicitie mox illi condidit aram
Quē laudare nephas ora pphana foret.
Qui solus: uita: doctrina moribus: ore
Admonuit cunctos: et monumenta dedit
Vt uirtute queant felicem ducere uitam
Nulla ferent talem secula futura uirum.
Demosthenes uero qui Platonis discipulus fuit: scribens ad Hera/
cleodorum quendam discipulum suum: atq; eū reprehendens
q; postq; Platonē audierat: negligeret bonas artes: et uitam parū
honeste duceret. Nōne inquit erubescis ea negligere que a Platōe
accepisti? Idem cum antipatrum fugeret: Archie blandis uerbis

se et uitam seruaturum pollicenti: Absit inquit: ut uiuere turpiter
malim q̄ honeste mori: Postq; Xenocratem & Platonem de im/
mortalitate animi differentes audiui. Philiscus quoq; Lycurga
oratoris uitā describēs: Magnus uir inquit fuit Lycurgus: multaq;
sunt ab eo gesta preclare: que facere nemo potuisset: q; non fuisset
Platonis auditor. Hec sunt que de Platōe tanti tamq; excellētis
uiri sensere. At nouus hic reprehētor: ne puero qdem: qui uix p̄ma
elemēta degustarit doctiorem existimat Platonē fuisse: et tamē
Aristotelis gloriā augere se putat: comparans eū homini ut ipse
opatur rudi atq; indocto. Eni uero nimia calūniandi auditate
obcecatul dicat nō animaduertit. nec intelligit scripta sua ne ue/
risimilia qdem esse: nec aliquo mō sibi constare. Quippe Socrate
lenonem: Aristidē iniquū facit. Tot preterea tam temere: inepte:
inconstanter: absq; nullo ordine maledicta profert: ut quodam
quasi morbo improbitatis euomere omnia uideatur: Instar eoz;
qui aduersa ualitudine laborantes: nihil cibi stomacho retinent.
Verum dignus certe est cui ob hanc unam rem gratias agamus:
siqdem tam importuna tāq; audaci et pterua lingua in Platonē
inuectus est: ut manifestum omnibus fecerit: se non aliquo iudicio
recto: Sed temerario quodam impetu in tantam uerborum ob/
scenitatem prorupisse. Prestat enim ut Fauorinus inquit grauius
et supra modum uituperari: q̄ exigue frigideq; laudari: quoniam
qui maledicit & uituperat quanto id acerbius facit: tanto magis
se iniquum inimicumq; ostendit: et propterea nō meretur fidem:
Sed qui iuue atq; exigue laudat. amicus qdem uidetur esse eius
quē laudat: Sed a causa destitit: et nihil quod uere laudari possit
inuenire: Atqui si Aristotelem. ut certe dignum est laudemus atq;
admiremur: Non propterea Platonis glorie aliquid detrahimus:
imo si recte iudicetur eam potius augemus. Quāuis enim agende
Aristoteli gratie sūt: pro tot operū beneficiis: que nobis & poste/
ritati reliquit: Non minores tamen agende sunt Platoni: q; ut id
p̄stare Aristoteles posset effectit. Scilicet ille talē nobis Aristotelē
reddidit: ille ingenium eius coluit: ille eum omnibus disciplinis or/
nauit: illo uno preceptore usus est Aristoteles: illū non quinquēto
aut decennio: sed uiginti continuis annis audiuit: Nam qui semē
ut Demosthenes ait terre cōmittit: si causa est ut fruges orientur:
Quomodo autem potuisset Aristoteles prestantis uir ingenui tot
annos Platonem audire: nisi fructum se percipere maximum ex

Platonis doctrina sensisset? Nisi Platonis scientiam probandam: expectandamque duxisset. Etenim hoc ne aduersarius quidem negare ausit Aristotelem quum medio spatio Platonem audiret: melius quae ego quam ipse quam ceteri omnino potuisse de Platonis scientia iudicare: non litteris quibusdam inanimatis ut nos facimus: sed uoce ipsius Platonis uiui atque presentis. Nec tamen destitit ab inceptis: nec spreto Platone tanquam rudi & indocto scholam eius deseruit: Sed perseuerauit audiendo eum: et doctrinam eius admirando: quam tu contemnis atque irrides homo potius ab aliis irridendus. Aristoteles igitur et si talis erat: ut domum eius studio sissimi lectoris sedem Plato appellaret: Et cum aliquando eum cum Xenocrate conferret: hunc quidem calcari: illum uero freno dicitur indigere: Tanto erat ingenui acuminis praeditus: tamen uiginti integris annis Platonem audiuit: eoque uno preceptore usus est: praeterquam quod Socratem crumenio admodum adulescens audierat: antequam se ad Platonis gymnasium conferret: Neque dici potest propterea tantum temporis Aristotelem in audiendo Platone consumpsisse: quod ea tempestate sine libris doceri mos erat: quum e contrario experiamur maiori facilitate: quamuis artem sine libris: quam cum libris percipi posse. Multa sunt enim: que cum libris magno studio ac labore queramus: aut nunquam aut uix tandem inuenimus: At preceptoris uoce celerrime apertissimaeque accipimus: Natura etiam ita comparatum est: ut que sine scriptis audimus: continue memorie commendamus: eamque ne forte obliuio subrepat: assidua meditatione exerceamus: Maiorque fiat in hunc modum breui tempore profectus: quam si indiem ut sic distulerimus: Sperando posse quum libuerit ea que in libris seruantur repetere: Itaque tanta in audiendo mora non librorum inopiam significat: Sed doctrine magnitudinem: quam nisi longo temporis interuallo assequi non licebat. Hec igitur non ignorantie Platonis: Sed singularis doctrine ac sapientie argumenta sunt: modo equi sint iudices: nec instar aduersarii sine ratione huc atque illuc: prout fert animi libido ferantur. Ergo laudandus est Theophrastus: quod multo plura: nec deteriora: quam eius praceptor Aristoteles scripsit: sed magis laudandus Aristoteles: etiam si nulli eius libri extarent: modo constet eum Theophrasti preceptorem fuisse: Maxime autem omnium laudandus admirandusque Plato: magnus Aristotelis praceptor: et doctrine illius parens: quando etiam nullum disciplinarum eius uestigium superesset. quam Platonis iure optimo

tribui debet: que Aristoteles scripsit: Siquidem ut ita Aristoteles scriberet ille auctor fuit. His itaque hunc in modum expositis: superest: ut ex paucissimis Platonis operibus: in quibus differentem Socratem facit: praecipue quidem de moribus: de quibus disputare Socrates frequentissime solebat: Interdum etiam de ceteris disciplinis: quam excellens in omni doctrine genere Plato fuerit: ostendamus. quod quam breuius poterit. et licebit expediā. Sed de grammaticae disciplina neque aduersarius contendit: neque nos plura dicere est necesse. Unus enim sermo illius qui Cratylus inscribitur: Satis superque est ad exprimendum: qualis Plato grammaticus fuerit. In quo longe melius quam Prodicus de significationibus ac diuisionibus non inuestigauit: et quem admodum res ratione nature suae nominari deberent: edocuit: Atque aduersarius ipse nolens fortasse atque inuitus hoc idem probat. Nam cum ornatum atque elegantiam orationis tribuat Platoni: hisque omnes: qui unquam fuerunt aut sunt: aut in posterum erunt scriptores: longo post se interuallo reliquisse fateatur: Profecto necesse est: ut et delectum uocabulorum concedat: et structuram orationis: et eorum que a poetis ac ceteris scriptoribus dicuntur usum atque eruditionem. Nec pauca certe huiusmodi uidere apud Platonem licet: que partim inserit: partim elegantissime exponit. Nam formae: modos: figurae: quibus ambitus orationis perficitur: cuius rei cura imprimis ad grammaticos pertinet: si dixerit Platonem tenuisse: ridiculum uideatur. Quod uero artis rhetorice ignarum hunc fuisse aduersarius scribit: an ita sit uideamus. Nunquam Platonem de rhetorice disciplina: aut eius aliqua parte loquutum asserit: et genus dicendi: quo usus fuit simplex esse: et natura potius quam arte contextum. Enim uero noluisse Platonem de arte dicendi communi more perscribere: quamuis posset: iam supra diximus et neminem hoc praeter aduersarium latet. Iam enim et Gorgias: et Thestylas: et Antiphon: atque etiam Lysias & Isocrates: ut Plutarchus inuitis decem oratorum refert precepta rhetorice artis ediderant: quos imitari & suo opte ingenio pleraque addere: facile potuisset: sed id neglexit: oratorum tamen praceptor diligentissimus fuit: et id munus: ut philosophum decebat: exercuit: Iseus. Eschines. Demosthenes. Lycurgus. Hyperides. excellentissimi oratores Plutarcho teste discipuli Platonis fuerunt: et doctrina eius ad orandum plurimum proficere: quem admodum ipse: non ceteri illius etatis praepiores docere soliti erant. quod si qua etiam precepta uere oratorie facultatis

ex Platonis libris haurire cupimus: nouissimā eius dialogi partem legamus: qui phedrus inscribitur. quo loco breuiter de his que in oratoria: maxima ac precipua sunt explicat. Hec enim sunt que benedicendi facultatem perficiunt: et que si dempseris nihil aliud erit q̄ usus experti ratiōis: quē admodū in Gorgia quē aduersarius reprehendit latius improbat. Quod enim maxime persuasionē inducit: quam constat finem esse rhetorice: non exordium est: nō narratio: non diuisio: non argumentatio: nō repetitio: non peroratio: nō exornatio: non elocutio: nō sunt hec in oratoria arte precipua: non his acq̄ritur ille finis: ut apte ad persuasionē dicatur: nec ista summus uir Plato ignorauit: Siquidem multo etiam indoctiores hec sciunt: sed iuuant ista sane cum recte disponuntur: Parum tamē afferunt utilitatis: nisi ea adsint: que precipua sunt ad benedicendum: et que persuadere maxime possunt. Hec autē sunt: similitudines rerū ac dissimilitudines recte cognoscere: nusq̄ in his errare: quod peracuti ingenu est: Rerū bonarū: honestarū: uerarum naturam nosse: et his accommodare rationem que sequit̄: ut q̄ celerrime animaduertamus ad quod genus referatur quod dicturi sumus: neq̄ eius definitionem ignoremus: multa in unum recte colligere: unum in plura diuidere possimus: et que oratio quibus auditoribus conueniat: aut non conueniat intelligamus. Hec sunt que in primis uerum oratorem constituunt: Hec tanq̄ summa atq̄ precipua capita eius discipline tradita sūt: ab Aristotele in libris quos de arte rhetorica scripsit. Quibus longe ceteros qui ante eum scripserant antecessit. Cum enim et auditores & res quoad eius fieri poterat diuisisset: quibusq̄ et de quibus suaderetur: qui hominum mores essent: que cuiq̄ persuadendi rationes accommodarentur diffusius explicasset tum precepit: ut uarie ageretur: et alie aliis auditoribus rebusq̄ orōnes adhiberent̄: Quapropter laudatur passim ab omnibus: non alios in hoc rhetores sed solum Platonem sequutus. Siquidem probemiorum quoq̄ artificum improbat: quasi fraudem quādam orationis & iudicū corruptelā. Que igitur ab Aristotele pluribus uerbis explicata sunt: in his presertim rhetorice paribus: in quibus maxime ab omnibus pbatur: Vide obsecro q̄ breuiter simul & perfecte Plato in eo quem supra diximus sermōe tradiderit. Socrates. His ne in rebus error eueit inter quas multū interest an in his inter quas parum? Phedrus. In his certe inter quas parū. Socrates. At paulatim p̄grediens

potius in contrariū deueniens q̄ summam. Phedrus. Ita est. Socrates. Oportet igitur eum qui decepturus est alium: et minime ipse decipi uelit nosse similitudinē rerū ac dissimilitudinē. Phedrus. Profecto. Socrates. An igitur qui rei ueritatem ignorat similitudinem eius uel paruam uel magnam dignoscere in ceteris poterit? Phe. Minime. Socra. Ergo qui preter ueritatem aliquid opinantes falluntur: eos p̄ similitudinē aliquā ad hūc labi errorē p̄spiciū est. Phe. Quidni. Soc. Nunq̄d igitur arte quispiam poterit uel transferre aliquem uel paulatim per similitudinem a ueritate: in contrariumq̄ deducere uel ipse deuitare: nisi norit: quid queq̄ res sit? Phe. Nunquā. Soc. Ergo dicendi artem o amice ridiculam quandam rem & rationis expertem exercet: qui ueritatem ignorat & opinionibus ducitur. Et paulo post. Socrates. Qui igitur artem orandi exercere statuerit primum hec recte debet diuidere: atq̄ animo concipere formulam quandam indicem utriusq̄ generis: in quo falli et non falli multitudinē necesse sit. Phedrus. Perpulchram certe o Socrates si formulam concipiet qui id negliget. Socrates. Tum: ut reor: ubi ad singula uenerit: ne quid lateat eū oportet: Sed q̄ dicturus est q̄ celerrime animaduertat ad utrum genus referatur. Et paulo post. Socra. Equidem cetera quasi per ludū acta iam a nobis fateor. Sed duorum que diximus generū si quis arte comprehendere ualeat: profecto pulcherrimum sit. Phedrus. Quorum inquis? Socra. Ad unam speciem respiciendo colligere que uarie sunt dispersa: et quodlibet de quocūq̄ dicere uelis: definitione declarare. Quē admodum de amore quid sit modo a nobis definitum fuit: siue bene siue male: Tamen certum illud sibiq̄ consentiens ob eam rem ita statuendum censimus. Phe. Alterum uero genus quod nam est o Socrates? Socrates. Ut rursus p̄ singula possis quasi articulatim secare: que suapte natura constant: nec membrum frangere ullum in star inepti coqui. Sed ut modo utraq̄ pars disputationis nostre demētem: unā quādam cōmunem sibi speciem accepit: quā digerendo uenit ad propriam: Nam ut ex eodē corpore partes duplices euidem noī dependēt: quarū dextre altere: altere sinistre uocantur: Sic demētie genus: tanq̄ unam speciem: Pars disputationis nostre utraq̄ existimauit: quippe altera partem secans sinistram & resecans: nō ante destitit: q̄ uitiosum quēdam amorem compererit: quē maledictis optimo

iure infectata est: Altera uero cū nos in dextram furoris partem deduxisset: nomine quidem eodem: sed diuinum quēdam amorem reperit: quem tanquā rerum summe bonarum causam laudauit.

Pbedrus. Verissima loqueris. Socrates. Harum ego mi Pbedre diuisionum collectionumq; semper cupidissimus fui: quo recte loqui possem atq; intelligere: Quin etiam siquādo aliquem sua natura arbitror ad unum & plura posse respicere: huius libens uestigia: tanq̄ diu cuiusdam sequor: atq; eos qui id agere possūt: Recte ne an nō appellem deus scit: soleo tamē adhuc dialecticos appellare. Sed nunc eos: qui ex te & Lysia didicerūt dicas uelim: quo nam appellare nomine oporteat. Hoc ne illud est: ars & facultas dicendi: cuius usu Trasimachus: atq; alii pleriq; et docti ipsi euaserunt: et alios doctos faciunt: qui dona eis ferre tanq̄ regibus sustinent? Sint sane uiri isti regu. certe indocti sunt eorum rerum de quibus rogas. Sed hoc genus si dialecticū uoces: recte meo iudicio uideberis nominare. Rhetoricum autem illud adhuc nos fugere mihi uidetur. Pbedrus. Quemadmodum inquis? Socrates. Num res ulla grauis honestaq; eē potest: que his que mō diximus uacet: et tamen arte accipiatur? Profecto non est id aut tibi aut mihi contemnendum: sed dicendum quid nam sit reliquum illud oratorie facultatis. Pbedrus. Per multa qdem o Socrates sūt: ea scilicet: que in libris de arte dicendi continentur. Socrates. Perpulchre mihi in memoriam reuocasti. Exordium ut opinor primum est: quod orationis idoneum principium sit. hoc ne dicas esse illū artis splēdorem? Pbedrus. Ita. Socrates. Secundum narrationem: quā mox testimonia sequantur: tertiū argumenta: quartum probabilia. Tum quam probationē & approbationē appellat egregius eloquentie antistes Byzantius ille uir. Pbedrus. Theodorum ne optimū uirum dicas? Socrates. Profecto. Coargutionē item & redargutionē tum in accusando: tum etiā in defendendo. Atqui prestantem uirum Euenum Parium quam ob rem in medium non adducimus: qui primus subdeclarationem inuēit: et sortiam laudationem. Sunt qui eum sortiam quoq; uituperationem carmine cecinisse dicāt memorie gratia. Pbedrus. Docti uiri officii exercuit. Socrates. Tisiam uero & Gorgiam ueluti otiosos sinemus qui probabilia ueris anteponeba esse duxerunt: quiq; dicendi ut fieri dixere: ut que parua sunt magna et que magna parua uideātur: et noua etiam uetusta: et uetusta

noua. Ad hec breuitatē dicendi: et nmiā plixitatem de quibuscunq; rebus inuenerunt: que cū Prodicus me referente aliquā audiisset: subrisit: et se unum inuenisse dixit modum dicendi: eumq; esse ut neq; proluxa neq; breuis oratio sit sed mediocris. Pbedrus. Sapientissime ille quidem. Socrates. Nec certe Hippial silentio pretereundus est. cuius sententiam hospes eius Elenis ut ego ex istimo comprobauit. Pbedrus. Nequaq;. Socrates. Polu aut scholam quibus uerbis digne prosequemur? qui replicationē et sententiam: et similitudinem inuenit: et lycimnea nomina: que Lycimno amico dono dedit ad elegātorē carminis cōpositionē.

Pbedrus. Protagorea uero illa o Socrates nonne huiusmodi fuerunt. Socrates. Rectitudines quedam uerboru illa fuere o adolescens atq; alia et multa & pulchra. Sed commiserationis ac deprecationis artibus ad senectutem: siue paupertatem accommodatis plurimum mihi ualuisse uidetur Chalcedonensis: qui et inflammare ad iram animos: et sedare mulcendo ut ille dicere solebat carminibus suis plurimū potuit. calumnias etiā & moliri et tollere: quotiens oporteret edoctus. De fine uero orationis cōuenit inter omnes: quem alii repetitionem: alii alio modo appellant.

Pbedrus. Redigere ne summam in auditorum memoriam singula dicta extrema orōne dicas? So. Hoc dico. Pbedrus. Et siquid preterea habes quod de arte exponas cupio audire.

Et rursus Pbedrus. Sed ars ueri oratoris & ad persuadendum idonea unde: aut quo pacto acquiri potest? Socrates. Fieri qdem posse: ut potestas certandi absolute acquiratur cōsentaneū est: et fortasse necessariū ita hoc eē ut cetera: Sed si ita cōtingerit: ut dote ipsius nature ad dicendum idoneus sis: euades profecto in darū oratorem: si doctrinam exercitationemq; addideris. q̄ si quo ex is carueris: eodem te imperfectum esse necesse erit. Quantum aut eius rei artem attingit: non qua Lysias & Trasimachus ducūt: hac uia meo iudicio incedit. Pbedrus. At qua nam uia? So.

Pericles omnium oratorum perfectissimus fuisse iure optimo uidetur o Pbedre. Pbedrus. Quo pacto? Socrates. Omnes excellentiores artes tum ratione differendi: tum cognitione rerum naturalium egent. Hinc enim trahi posse uidetur illa excellentia rationis: et perfecta rerum omnium cognitio: qua Pericles ingenii suum excoluit. Cum enim se ad Anaxagoram uirū doctissimum contulisset: naturalium rerū rationes abunde sibi hausit: naturamq;

mentis atq; dementie percepit: de quibus disputare plurimum
Anaxagoras solebat: unde ad artem dicendi trahere quantum ei
cōmodum foret facile potuit. Phedrus. Quomodo hoc dicit?

Socrates. Eadē artis medicine: que rhetorice ratio est. Phe.

Quo pacto? Socrates. Veraq; arte: naturam diuidi oportet.
Corpis altera: altera animi: si uelis nō usu duntaxat & experimētis:
sed etiam artis ratione: medicamentis cibisq; adhibitis ualitudinem
et uires addere corpori: Oratione autē & officio debito uirtutem
et quam placuerit persuasionem animo mandare. Phedrus.

Consentaneum esse uidetur o Socrates. Socrates. Animi itaq;
naturā ut digne intelligas putas ne fieri posse sine totius natura?

Phedrus. Ego uero ne corporis quidem sine uita ista & ratione:
modo Hippocrati adhibēda fides sit. Socrates. Recte qdem
Hippocrates. sed an ratio cū eo consentiat perscrutandū. Phe.

Affentior. Socrates. De natura igitur quid nam & Hippo/
crates & uera ratio dicat: parumper cogita. Nonne ita de natura
cuiuscunq; rei aduertendum est? Primo utrum simplex an mul/
tiplex sit id cuius artem: et ipsi tenere cupimus: et alios artifices
facere. Tum si simplex est uis eius considerari debet: que nam ad
agendum patiendum ue sit: et si pluribus speciebus constat: quod
in uno: idem in singulis inspicendum: quod ipsum afficere aut
affici possit. Phedrus. Agēdum ita uidetur o Socrates & qdem
doctrinam: que his priuata sit: gressu hominis ceci q̄ simillimam
arbitror. Socrates. At uero qui arte quicq; exercet: non ceco
aut surdo similis est: sed patet: ut si quis arte cuiq; afferat orationē:
naturam eius diligēter explicare debet: cui affert: id uero animus
est. Phedrus. Quid ni? Socrates. Ergo res omnis eo tendit
ut persuasionē in animo facere conemur ita ne? Phedrus. Ita
est. Socrates. Constat igit ut siue Trasmachus: siue quis alius
artem dicendi tradere uelit: primum scribere diligēter debeat atq;
efficere: ut perspicui animus possit: utrum unum ac simile sit: an pro
corporis forma multiplex habeatur. Hoc ē enim quod dicimus
naturam ostendere. Phedrus. Prorsus. Socrates. Mox id
explicare quo quid afficere: uel affici possit. Phedrus. Quid
ni? Socrates. Tum tertio loco: cū genera dicendi: et animorū
affectus digesserit: exponere causas omnis accōmodando singula
singulis: docendoq; quis animus: quibus rationibus: quā ob causam:
aut persuadetur: aut non persuadetur. Phedrus. Pulcherrime

sic ageretur. Socrates. Aliter nunquā sane aut hec res aut ulla
alia uel scribi uel dici possēt. Atqui nunc de arte dicendi scribunt:
quos tu audiisti: callidi admodum uersutiq; sunt: Quamobrem
cum pulcherrime docere de animo sciant: nescire dissimulant: et
ultra bona sua occultant. Verum nisi ita dicant & scribant: nos
arte quicquā ab his scribi: nequaq; credere debemus. Phedrus.

Quis nam iste est modus? Socrates. Equidem uerba ip̄a et
nomina rerum. haud facile dixerim. Sed quomō scribere debeat:
qui artifex est: q̄tum in me erit exponam. Phedrus. Perge.

Socrates. Cum ipsa dicendi facultas moderatio animi sit: quot
sint animorū genera scire eū necesse est: qui in dicendo proficere
uelit. Sunt autē tot & tot: et talia aut talia. Vnde fit ut hominū
alii tales: tales alii habeantur. His itaq; sic definitis genera quoq;
dicendi tot ac tot: et unūquodq; tale statui oportet: Tales igit
homines. tali genere dicendi ob hanc causam ad rem talem facile
tibi obtemperant: qui autem talem ob causam. difficile. Hec cum
satis quispiam intellexerit: mox in agendo percipere cū gerūtur:
et arguto sensus iudicio posse assequi. licet uel existimare se non/
dum plus scire: quantum acceperit: cum a preceptore docebatur.
Cum uero quibus quis pareat norit: et presentem possit agnoscere:
Sibiq; ostendere hunc esse: et hanc esse illam naturam: de qua tū
sermo habeatur: ideoq; tunc ei presentī dandam operam esse: et
afferendam hanc: ad hunc modum orationem: cum inquam hec
omnia fuerit assecutus additis etiā dicendi tacendiq; occasiōibus:
et breuitatis: et cōmiserationis: et amplificationis: et omnū deniq;
que didicerit generum dicendi opportunitate plene atq; perfecte
cognita: hinc ars cognita iam est. prius autem minime. Sed quo/
cunq; ex his caruerit aliquis. cum aut orat: aut docet: aut scribit:
et tamen agere se ex arte dicat: hinc qui non crediderit: rectius
iudicabit. His uerbis Plato precipuam artis rhetorice partem
breuiter explicauit: quam Aristoteles: uix longa oratiōe potuit
expedire. Ex quo palam fit: an aduersarius Platoni iure obicit
loquacitatem: cum tam paucis complexus omnia fuerit: que Aris/
toteles diu scribendo laborauit. Norat hic omnium maxime et
tempus. et modum oratiōis. Longior est interdum cū in dialogis
aliqua re proposita: non nisi pluribus cogi potest: qui respondet
assentire: Interim uero q̄breuissimus est: dum rem aliquā definire
oportet & scientie ut ita dicam: puncto complecti. Quippe ne

Aristoteles qdem reprehendendus est: q̄ p̄lixius artem tractarit: dum particulatim de his disseruit: que et mundum scripta habebantur: et cognitu erant necessaria. Habet suū unūquodq̄ genus dicendi modum: atq; is aptissime agit: qui modo longior: modo breuior est pro rerum temporum ue ratiōe. Demosthenis qdem apud grecos: apud latinōs uero Cicerōis ea oratio optima fertur esse que maxima. et certe ut alie bone res: ita bonus liber melior quisq; est: quo maior. Breuius itaq; eatenus custodienda est: quatenus causa permittit. Alioq; preuaricatio esset transire dicenda: uel cursum & breuiter attingere: que inculcāda eēnt et repetēda. Num si quis etiam peripateticorum: quod facere hac tempestate disputantes consueuerunt: cum re aliqua proposita sylogismum protulerit: si ad eum qui uel prime uel secūde propositioni contradixerit: respondere atq; alius sylogismi: tum propositum suum tueri: tū aduersari rationes soluere uoluerit: Idq; tam diu fecerit: quoad soluendi: obiciēdiq; facultas detur: nō modo nō breuior: sed multo longior q̄ apud Platonem sit: disputatio protrahetur? Neq; tamen perfici propositum poterit: nouis semp obiectioibus adductis: siquidem externe orationi: instantiam semp afferrisse: auctor est Aristoteles. Atqui Plato cum imprimū aduersariū coegit: omnibus que preposita fuerant assentiri: quod pluribus uerbis fieri necessarium est: tum affert conclusionem: Sed qua ut dicendi: quo splendore uerborum: qua sententiarum copia: qua demōstrandi pbandi ue ratione: siue a natura ducat argumentū: siue a notione communi: siue ab exemplo: quo etiā multitudinē: capiat: et doctos teneat atq; indoctos: Nec ullam orationis ambiguitatem relinquat? Quantum etiam fructum usumq; rerum commodissimarum auditoribus prebet? Quid eloquentiam eius et dicendi copiam memorem? quam te non pudet loquacitatem appellare? Nullum profecto in eius sermōibus uerbum est: quod non magnum aliquid significet: et plurimum prestet utilitatis. Quod si rhetorice finis persuasio est: hec autē quo modo optime fiat Plato tradidit: Vtq; Aristoteles: que a se didicerat conscribere posset auctor fuit: quo iure inuehi in eū potest: tanquā oratorie artis ignarum? Fuerunt fortasse nonnulli: qui cum alius quomō persuaderi posset: precepissent: Id tamen ip̄i prestare nequaquā potuerunt. Sed Plato et precepit optime: et que preceperat egit egregie: Conuenit sane inter om̄i: solo contradicente aduersario:

neminem in persuadendo Platone prestantiorem fuisse. Neminē tam apte distincte ornate copioseq; dixisse: quis machinas platonice orationis euadere potest? Quis eius artificio resistere: quominus uictus prostratusq; discedat? Corruunt aduersarij quasi uertigine capiti: et oculorum caligine capti obmutescunt: atq; ut Menon ait: quasi quodam stupore obtorpescūt: Protagoras. Hippia. Prodicus. Gorgias. Polus. Menon. Eutiphron et qui cunq; alii cum Platone decertant: multum diuq; dilapsi: et sibi parum constantē: ac pugnantia dicentē: demum inaudita quadā dicendi ut superati consentiunt. Vnus inquit aduersarius: idemq; semper est Platonis stilus: ubiq; sui similis: natura factus nō arte. Fateor. philosophus enim Plato erat & philosophiē uerus ubiq; professor: Siue de rebus diuinis: et a materia separatis: Siue de rebus naturalibus: siue de moribus: siue de religiōe: aut de republica: aut de disserēdi orandi ue facultate: aut de alia quacūq; re agat: morem philosophi seruat: et ab eius officio nunquā discedit. De omni materia ita tractat: ut ueritatem cuiusq; rei: essentiam: honestatem inuestiget ac contempletur. Hoc enim precipuum philosophantis munus est: indagatio: atq; inuentio ueritatis. Haec uera philosophia ē. Huius rei amore ac studio philosophi nomē inuentum est. Huius ubiq; Plato studiosus atq; audax indagator fuit. Huius limites seruauit ut debuit: cum de rebus diuinis hūanisq; dissereret. Quod ab Aristotele quoq; Platonis discipulo accuratissime seruatum est. Sed aduersarius nō minus Aristotelis chara cterem: q̄ Platonis ignorat: Hoc igitur damnat q̄ simili modo de rebus similibus Plato scripserit. At ille hoc ipsum optat: eadē semper de eisdem rebus dicere posse: Ergo etiā de similibus simili modo: et non modo hoc: modo illud: de eadem re opinari. Simplex enim ueritatis ratio: atq; oratio est. Nec fieri potest: ut dum uarie quis de eadem re opinatur & dicit: Non falsa etiam et sibi inuicem repugnantia sentiat: Sed Plato ueram ubiq; rerum rationem: et genus modumq; dicendi aptum secutus: nihil sibi dissimile: aut diuersum cōtingere passus est. Neq; uero aduersarius negabit simile dicendi genus similibus rebus deberi: cū uariis dicat uarium esse tribuendum. Ita enim natura comparatum est: ut si uariū uariis tribuitur: idem quoq; eisdem uideat̄ tribui oportere. Quod si Plato quantum in unaquaq; re esset ueritatis: ut philosophum decebat: inuestigauit atq; disseruit: Constat non fucato

quodam dicendi genere uti eum debuisse: non lasciuo: pumicato:
populari: superbo: theatri: sed graui: modesto: honesto: equali:
leni: quieto: dilucido cum dignitate & ornamentis cōuenientibus
ueritati ac studio philosophie. que certe nemo unquam Platone
perfectius est affectus: quo cum nemo unquā oratione conten-
dere ausus fuit. Probat hoc. ut ceteros omittam. M. Tullius uir
doctrina & eloquentia insignis: Mollis est inquit oratio philoso-
phoꝝ & umbratilis: nec sentētus nec uerbis istruēta popularibus:
nec iūcta numeris: sed soluta liberius: nihil atrox: nihil mutabile:
nihil astutum: casta: uerecūda: uirgo incorrupta quodammodo.
Itaq; sermo potius q̄ oratio dicitur: Verum aduersarius an hec ad
laudem Platonis ascribi debeant ignarus: sermonem eius iudicat
naturali pulchritudine: nō arte aut studio: aut cultu aliquo cō-
paratum. Quod tamen ipse naturale appellat: id. Mar. Tullius
clarissimus uerborum suorum luminibus philosophis tribuit.
Simplex enim uniformeque genus dicendi potius a natura q̄ ab
arte proficisci: contra autem: uarium: et pro rerum discrimine se
immutans arte non natura institutum aduersarius significat.
Tam et si multi quoque Platonis equales: uiri singulari doctrina
predicti: diuino platonice orationis ornatu admirantes: non
naturalem: sed arte studioque acquisitū dixerūt: adeoque et delectū
uerborum: et rationem compositionis illi cure fuisse: Vt sepe nu-
mero eadem scripta mutarit atque rescripserit demptis aliis: aliis
additis: ut pectore a se scripta diceretur. Cuius rei argumentū est:
q̄ post eius mortē: exordium librorum quos de republica scrip-
serat: bis terque scriptum inseris inuentum esse. Diogenes Laertius
refert. Cui procul dubio plus fidei adhiberi q̄ aduersario debet. q̄
si insito quodam nature beneficio ita Plato locutus est: ut nemo
unquam uel summo adhibito studio attingere eloquentiam eius
potuerit: quod certe aduersarius fatetur: cur diuino illum ingenio
fuisse non iure existimemus? Si uero: arte: studio: uigilantia eo
processit: quo nemo adhuc potuit peruenire: quis rursus tantam
ingenii uim non admiretur: qua mortales omnes in dicendo fa-
cile superarit? Sed parum hec uidet aduersarius. Aristoteli uero
uatio stilo usum fuisse scribit: quod plane falsum est. et si uerum
esset: nihil laudis aut glorie afferret Aristoteli. Siquidem is quoque
eodem ubique dicendi genere usus est: Rebus de quibus tractauit
accommodato: quanq̄ interdum apertior est: interdum obscurior:

Sive pro rerū difficultate: seu ne passim quibuscunq; hominibus
grauissime philosophie rationes patefierent. Semper tamē seruat
quietum illud et remissum: et ad docendum idoneū genus dicendi
sine ulla exornatione: Nam siquid forte elegantius ad Alexan-
drum aut alibi scripsit: id perbreue fuit. Nec Plato huiusmodi
ornamentis caruit. Quippe omnes eius de republica libri pleni
sunt incredibili quadam dicendi suauitate. Exordia Phedonis:
Timaei: Parmenidis: Critiae diuino quodam ornatu scripta le-
guntur. Totus Gorgias eloquentia surgit: et miram quandam
affert legentibus uoluptatem. Vbiunq; demum subiecti materia
patitur: quo mō aliquid pulchrius: aut iocundius: aut splendidius:
aut magnificentius dici potest: q̄ Plato dixerit? ut mihi uideatur
quod paulo ante ex. M. Tullii sententia dixi: uerissimum esse: q̄
Plato in oratoribus irridēdis ipse orator summus fuisse uideatur.
Quem etiam Aristides Eudemonis filius uir optimarum artium
cultu tanto prestantior aduersario: ut pudeat me cum hoc illum
conferre: quanquam Platoni pro arte rhetorica atque oratoribus
repugnat: Sic tamē et ueritate ipsa: et doctrina Platonis eximia
uincitur: ut modo patrem ac magistrum oratorum eum uenera-
bundus appellet: modo ad eū se conuertens: sic alloquatur. Tu ne
qui Nestori illi: cuius ex ore melle dulcor fluebat oratio: similis
es: ne dicam prestantior: cui sirenes illas tot carminibus celebratas:
facile cessuras crediderim: Tu ne in quā alios siquid suauiter dicunt.
accusas atque reprehendis? Ita Plato dicendi facultate sine contro-
uersia omnes anteuit: Quem aduersarius dicendi uarietates ac
orationis discrimina ignorasse contendit: Veruntamē ea dicendi
facultas tribuenda est Platoni: que a publica plebe atque secedens
ueritatis rationem complectitur: genusque rhetorice artis longe
nobilius cōstituit: quod Aristoteles conuerti cū dialectica dicit:
Plato facultatem uocat: qua satis de unaquaque re dici potest: nec
ualet nisi philosophie ac ueritatis studio comparari: Eius uerba
in sermone qui Phedrus inscribitur hec sunt. Nisi quis philoso-
phandi studio satis profecerit: non poterit ulla de re perfecte
differere: quod enim ueritatem non attingit: neque ars est: neque fieri
unquam potest. Quemadmodum et Marcus Tullius dum uerum
absolutumque oratorem describit: eloquentem esse oportere con-
firmat: idque perdifficile esse: et summo labore: summoque acquiri
ingenio: omni namque scientia eruditum esse debere: quo fieri: ut

disertos multos uideamus: eloquentem uero neminem. Sed qui longior sum: quum rem paucis explicare possim? Audi Hermogenem: qui rhetorice artis precepta perfectissime tradidit: quid de Platonis sentiat oratione: et cum quibus eum conferendum existimet: Primum exempla quorundam preceptorum artis accipit a Platone: Deinde cum de forensi genere dicendi pertractat: Demosthenis orationem dicit esse optimam: quatenus simpliciter forensis oratio intelligi potest. At uero cum ad eam partem accessit: quam demonstratiuam uocamus: non forensibus scilicet questionibus surgentibus: sed pedestriorem incedentem quietius: Platonis orationem omnium pulcherrimam esse confirmat: atque ita pulcherrimam: ut reciprocari possit: et quod in genere demonstratiuo pulcherrimum est id Platonis orationem dicere: quod uero Platonis oratio est: id pulcherrimum in demonstratiuo genere liceat affirmare: Itaque Platoniam orationem: quasi optimum affert exemplum his qui in demonstratiuo genere uersantur: nec in demonstratiuo genere duntaxat: sed etiam in ciuili illo & theatriali Platonem Demostheni preferit. In tertio uero demonstratiuo genere: quod poeticum est principem statuit Homerum. Itaque tres istos dicendi principes fuisse commemorat: Homerum: Platonem: Demosthenem: et ne cui forte leue id uideatur quod Platoni tribuit: Efficit inquit eiusmodi generis demonstratiuum ut idaeis: in quibus orationis magnitudo consumitur: grauitate: claritate: uigore: ambitu: excepta asperitate & uehementia: Superesse etiam eodem in genere oportere: eam que mores orationis faciat remissam locutionem: quum etiam dulcedinem adesse: et cultum: que delicatam & pulchram reddunt orationem. Hinc uim accommodatam uis ac rationi dicendi: quam precipuam esse omnium generum: que uim faciant fatetur. Tamen in eo genere demonstratiuo: quod ulro citroque locutionem continet: quod et apud Platonem plurimum est. Asperitatem quoque et uehementiam oportune accipi: quomodo etiam omnia que uim facere possunt. Sed in ciuile & theatriale genus demonstratiuum consumi eisdem formulis quibus deliberatiuum. Qui itaque nouit planam: puram: ac dilucidam facere orationem: nec magnitudinem ignorat: et eas in quibus magnitudo consumitur formulas exercere: Prestat preterea dicendi moribus: et his: que mores conficiunt: nec non delicata pulchraque oratione: Et cum precipua illa uim omnibus: que uim faciunt: exornationibus corroboratur: que omnia

Platoni ab Hermogene tribuuntur: quomodo is artificio ac facultate dicendi non iure optimo admirandus anteponendusque omnibus uidetur. Est enim ut ab eodem Hermogene dicitur absolute perfectissimeque oratorie discipline: et scire & posse uti occasionebus. Hec etenim precipua uis est: ut in uno quoque dicendi genere: et in unaquaque sententia scias quo tempore: quo loco: quod in quam personam: qua causa utaris. nec solum ut scias: sed etiam ut possis. quod Platonem & scuisse et potuisse testatur. Item cum tria dicendi genera idem auctor Hermogenes ponat: que etiam figurat appellat: Sublime uidelicet: tenue: moderatum: quod eorum non apud Platonem inuenias? Quippe sublimis: quod et uerborum et sententiarum magnitudine constat: usus apud eum plurimus est: quum de rebus diuinis ac maximis loquitur: quale illud est. Maximus ille princeps rerum moderator Iupiter curram agitantem uolucrum primus incedit: curam gerens omnium: nutuque uniuersa disponens. Item illud. Deus: ut uetus etiam sententia est: initium finemque et medium rerum omnium continens recte incedit: nature ratione cuncta perlustrans. Et alibi. Circa omnium regem omnia sunt: et illius gratia omnia: et ipse causa est bonorum omnium. Et rursum. Bonus erat bonum autem nullius rei inuidia agitari licebat. et reliqua: que uerbis figurisque aptissimis ad diuinarum rerum grauiissimarumque sententiarum explicationem conueniunt. Tenue autem generis quod et sententiarum & uerborum humilitate extenuatum est: Exempla apud Platonem multa inueniri possunt in libris quos de legibus scripsit. ubi de commerciis & agricultura: et aliis huiusmodi rebus loquutus est. Multa etiam ex ceteris eius sermonibus licet colligere: in quibus sepe numero res quasdam minutatim accurate pertractat: ut eas plane ante oculos constituere uideatur. Atque moderati generis frequentior apud eum usus est: Prefertim cum de moribus: de honesto: de uirtute: de felicitate: de fine hominis agit: siue demonstrando: siue eliciendo pedetentim rationes: siue asserendo: siue alia uia disputando: semper enim formam orationis accommodatam subiecte materie diligentissime seruat. Sed de his satis dictum est: et plus fortasse quam res exigere uideatur: quum nemo sit: solo aduersario excepto: qui artificium in dicendo Platonis non admiretur: et ceteris omnibus: anteponat.

Nunc ad differendi scientiam: quam logicam siue dialecticam dicimus: transeundum est. Qua in re usque adeo indoctum fuisse

Platonem aduersarius refert: ut nō uereatur affirmare nunquā illum syllogismo probare aliqd potuisse. Tradunt: qui Platonis uitam scripsere: eum: postq̄ grammaticæ & poetice: et carmini dithyrambico: lyrico: et tragico operam dederat: uiginti annos Socratem audiuisse: quo mortuo: contulisse se ad Cratylū discipline Heracti professorem: Et Hermogenē philosophiæ Parmenidis studiosum: Tum megara ad Euclidem cum nōnullis aliis socraticis accessisse: Post hec cyrenem ad Theodorum mathematicum profectum: inde italiam petisse: ut Philolaum: et Eurytum pythagoreos uideret. Mox peragrassē egyptum: et sacerdotes ac prophetas eius prouintie adisse. Persarum etiā magos quesiturū fuisse: nisi bella asie eum impedissent. Hūc igitur uirū: qui tanto studio: labore: uigilātia litterarum studiis incubuit: et tot talesq̄ habuit preceptores: adeoq̄ excellenti ingenio predictus fuit. Homuntionē quidam ingenio hebetes: nullumq̄ unquā uel studio uel magistrorum doctrina fructū consequuti: diiudicare audēt: Et q̄ intollerabilius est insectari maledictis: atq̄ damnare: Sed ualeant ipsi: Nos rem de qua agimus prosequamur. Causam cur Plato nullius scientiæ precepta regulasq̄ conscripserit. satis abunde superius exposuimus. An uero ex arte & scientiæ ratione scripserit: et utrum ne ex operibus que reliquit uideatur non mō sequutus: sed perfectissime assequutus omnium optimarū artium disciplinarumq̄ rationem: deinceps ostendemus. Quanquā pudet me eam rem tuert: quam nemo unquā preter hunc homuntionē in dubium uocauit. Veruntamen ita agere necesse est: quum affirmare impudenter ausus fuerit: Platonem: ne figuram quidem aut modū aliquē syllogismi tenuisse: nec prorsus aliqd scripsisse: quod uim demonstrationis haberet: quæra igitur hec calumnia sit primum uideamus: Cum triplex sit syllogismi generis: demonstratiuum: dialecticum: et quod a fallendo sophisticum dicitur: quoꝝ primum ex ueris necessariis: primis: immediatis: notioribus: causisq̄ conclusionis consistit: et suo primo ac præcipuo modo atq̄ etiam secundo ea que per se insunt predicato recipit. Secundum ex probabilibus: que aut omnibus placent: aut pluribus: aut dārioribus nobilitioribusq̄: Tertium ex his que nō probabilia sunt: sed uidentur: Quum inquam tripartito genere syllogismus ita distribuatur: quod nam eorum generis Plato nō tractauit? quod alios non docuit? Nam demonstrandi uim: eiusq̄ summam neces-

sitatē: nemo melius q̄ ille explicauit: ut in Timeo patet: in Parmenide: in Phedone: in Philebo: in sophista: Item in decimo legū libro & tractatu addito legibus: Secundo etiā reipublice: in omnibus deniq̄ eius sermonibus quocunq̄ in loco materia patitur. Ita enim ubiq̄ ex prioribus: aut simpliciter primis si fieri potest: aut nobis primis per resolutionem exquirendo: necessariā afferre ueritatis cōclusionem: ut nemo obucere quicquā possit. In Parmenide ita demonstratur. Vnum multa non est. quod multa nō est: nec partes habet: nec totum dici potest. Ergo unū nec partes habet: nec totum dici potest. Item unum partes non habet: nec multa est: nec principiū aut finem aut medium habet: et ob eam rem termino caret. q̄ppe principium finis & medium termini sūt. Vnum igitur infinitum est. quod infinitum est: neq̄ rotundum neq̄ rectum ē: Sic enim termino describeretur: Ergo figura etiā caret. Item quod figura caret: nec in seipso nec in alio esse potest. Sed ne longior sim: omnis fere hic sermo Platonis ex syllogismis demonstratiuis quantum subiecta materia patitur constitutus est: ut nullum argumētandi genus acrius: ut ita dixerim atq̄ efficacius liceat inuēire: Celum in Timeo inquit uideri ac tangi potest: corpore etiam constat. que autem huius generis sunt: sentiri possunt: que uero sentiri possunt. Hec opinione etiam cum sensu comprehendendi possunt: et generantur generataq̄ sunt. Coelum igitur generatum est. Rogemus obsecro parumper nouum istū preceptorem an hec oratio syllogismus sit: et aliquid habeat demonstrationis: ac necessitatem afferat: Sed iste quum et quid sit: et quēadmodum demonstratio fiat ignoret: nihil nobis respōdebit: Verum ad maledicta se contumeliasq̄ conuertet. At Plato more geometrarum prius q̄ demonstrat: sumit terminos: et supposita statuit: ex quibus inferat demonstrationem. Vere ens inquit est: quod intelligentia cum ratione comprehendendi potest. Generatum id est: quod opinione cum rationali sensu concipitur. Omne quod generatum est: a causa ortum est. Quod ab aliqua causa nō prouenit: nō est generatum. Cuius exemplum semper ens est: id bonū est & necessarium: Cuius exemplum est generatum: id bonū non est. Vniuersum: siue celum siue mundus rotetur: hunc in modum Plato proponere: atq̄ hisce principis argumentari solet. Quem Aristoteles sequutus libro primo de principis rerum naturalium. Illud inquit nobis propositum sit: res omnes naturales: aut aliquas

moueri. Et in libro quem de celo scripsit: quinq; illa supponit. Motum simplicem corporis simplicis esse. Corpus simplex motum aliquem simplicem secundum naturam habere. Duos esse simplices motus: Vnum uni esse contrarium. Quod contrario caret: id nihil a quo corrumpatur habere. Ex his substantiam quinti corporis demonstrat. Sed hic quidem ingeneratum esse celum his suppositis ostendit: Plato uero generatum esse: suis suppositis declarat: Ceterum quomodo hic generatum ille ingeneratum dicat: non est animus hoc loco explicare. Syllogismus igitur quem modo proposui demonstrationis uim obtinet: Ex diffinitione per conuersionem factus: in quo medium est ipsa diffinitio: que rei causa est. Nam quid est esse: quamuis demonstratio eius non sit: Tamen per demonstrationem patet: Vbi per causam rei essentia demonstratur: quem admodum hoc loco fieri uidemus. Celum enim propterea generatum est: quia uideri tangiq; potest: Sicut etiam Aristoteles secundo libro posteriorum tradit. Quippe lune inquit propterea defectum fieri: quia lumen solis telluris opacitate priuatur. Item Plato: Coelum generatum est inquit: quod autem generatum est: causam habet. Hec ita. In Phedone autem: quum de animi immortalitate pertractat: Interim ex contrariorum ratione: et uicaria ut ita dicam generatione: nonnunquam ex recordatione animum demonstrat ante generationem corporis fuisse: Interire autem cum corpore non posse. Ex eius simplicitate declarat: quin etiam obiecta: que sumi ex harmonia possent: syllogismis diligentissime soluit. Animum inquit ante ortum corporis fuisse ostensum est: Atqui harmonia ante compositum esse non potest: ergo animus harmonia non est. Item harmonia compositum suum subsequitur: animus uero corpori dominatur: atq; eo prestantior est: Ad hec harmonia magis ac minus recipit: animus minime. Harmonia nequaquam his contraria est: ex quibus constat: animus uero cupiditatibus corporis aduersatur. His finitimum illud in Phedro est. Animus seipsum mouet. quod seipsum mouet. semper mouetur: quod semper mouetur immortale est: animus igitur immortalis est. Item animus a seipso mouetur: quod a seipso mouetur: id ceteris que extrinsecus mouentur origo & principium motus est: Principium uero ingeneratum est. ergo animus est ingeneratus: atq; ob id etiam minor talis. His duobus syllogismis corruptionem animi tollere omnino Plato uidetur. Cum enim quicquid corrumpitur duobus modis corrumpatur:

aut enim a seipso propter materiam in eo contentam: aut aliunde fit corruptio: ut lignum: cum sua putrefactione corruptioni obnoxium est: Tum quia uni extrinsecus ac secari potest: Primus syllogismus animum minime a se corrumpi ostendit: Secundus ne ab alio quidem corrumpi posse declarat: Verum enim uero de motu ipso animi: quo per se animus mouetur: siue omnino de eius motu: quoniam uir quidem prestantis ingenii singularisq; doctrinae dubitasse uidetur: Possem equidem ostendere Aristotelem a Platone non dissentire. Sed hec res alium locum postulat. Nunc uidendum est: quomodo per deductionem ad impossibile Plato animi immortalitatem defendat. Nisi principium sic inquit: nec ipsum ex alio: nec aliud ex eo fieri aut moueri potest. Siquidem ex principio omnia fieri debent. Hoc autem sequitur ut coelum omne: omnisq; generationis ratio corruat: et rursus creetur. quod cum impossibile sit: ipsa quoque suppositio: que principium tollit: erit impossibilis. Itaq; non ignorauit Plato syllogismum constitutere: et demonstrationem: quoad eius subiecta materia pateretur: Ex principio facere diligentem rationem suppositis: quo rerum cognitio manifestior ac certior haberetur: Quam obrem pleriq; singulari doctrina sapientiaq; prestantes: quibus religionis sue ratione permissum est: ut supposita a Platone recipere possint: ea tanquam delphica quedam oracula recipere. quod ex libris quos scriptos reliquerunt: manifeste potest intelligi. Nam quomodo afferre in medium singula possum: quum philosophi huius sermo omnis ex syllogismis constet: sitq; pulcherrima demonstrationum necessitate refertus: et nihil omnino habeat: quod miro ratiocinandi artificio uideatur carere. Legat qui id cupit intelligere Platonis libros. Facile enim prospiciet omne syllogismorum genus aptissime rebus de quibus agitur accommodari: Tractatur scilicet pro rei opportunitate modo demonstratiue: modo dialectice: hoc est probabilis quadam ratione: interdum etiam captiose. Nam etsi crebrior est usus dialectice propositionis: Tamen hoc etiam captiosis generis adhibitum est: ut in Euthydemo patet: ubi omnes fere cauillatorum modos attigit quemadmodum fecisse Aristoteles uidetur: in libro quem de Elenchis hoc est coargutionibus scriptum reliquit: Dissertit syllogismo directo: prima: secunda: tertia figura: et modis figurarum omnibus: uniuersaliter uel particulariter: affirmando uel negando. deducitur ad impossibile: Ponitur utatq; conuersionis

ratio: inductio: instantia: sunt problemata a diffinitione: genere: proprio accidente. argumenta a maiori: minori: simili: omnibus denique casibus: Sunt enthymemata: sunt probabilia: signa: exemplaria: omnia postremo discipline logice uita ac ratio. Per diuisionem: per diffinitionem: per demonstrationem: aut quouis alio modo agi potest: Quippe hec omnia subtiliter absoluteque a Platone tractata perspicuum est. Post hec nemini dubium est artificium reperiendarum propositionum & copiam plurimum ualere siue dialectice: siue demonstratiue: siue captiose arguere libeat: et hanc facultatem omnem artem scientiamque complecti. Cum enim nulla ratiocinandi complexio: sine propositione fieri possit: Propositiones autem capi nisi certo artificio nequeant: Hinc plurimum ualeat necesse est: in quouis doctrine genere ea ratio: de qua tractauit Aristoteles in his libris: quos a disserendi facultate: logicos nominamus: in quibus sane tantum studii uidetur uir sapientissimus adhibuisse: ut non minus in his quam in aliis libris: excellentiam ingenui sui manifestam fecerit. Tam uero commodam hanc artificum rationem existimauit: ut absque ea syllogismorum doctrinam perfici posse prorsus negauerit. non enim syllogismi formam duntaxat considerari: sed etiam constituendi facultatem haberi scripsit oportere. quam cum traderet non dubitauit affirmare genus omne ea una confici posse: Tum ostendendi: tum ad impossibile deducendi: tum etiam hypothetice arguendi: et omnino ratiocinandi: siue materia necessaria: siue contingens: siue alia queuis predicandi ratio fuerit. Certumque & exploratum esse existimat: non modo hac uia genus omne ratiocinandi effici posse: Verum etiam fieri non posse: ut alia uia recte ratiocinari ualeamus. Omnem enim syllogismum figura certa ex his que ab eo tradita sunt: fieri posse existimat. Figuram autem non nisi huiusmodi artificio constitui posse. quod tale est: ut amborum terminorum cuiuscunque problematis: siue affirmati: siue negandi: siue uniuersalis siue singularis: siue prima figura siue secunda: seu tertia: et quocunque ratiocinandi genere consequentia reperire possimus: quid preterea termini ipsi consequantur: quid a se alienum recusent: Consequendum etiam: quid essenziale predicetur: quid ut proprium: quid ut accidens tribuatur: quid probabile: quid uera sumatur ratione. His enim ita perceptis apereque ordinatis syllogismus omnis conficitur: et quo pluribus eiusmodi inuitis abundamus: eo facilius conclusionem deducere

possimus: et quo uerioribus: eo certius demonstramus. Ex consequentibus enim propositiones mediaque sumatur necesse est: Nec syllogismus sicut iam supradictum est: perfici aliter potest. Ita Aristoteles reperiendarum propositionum artificium non modo probat: sed etiam tractat diligentissime: quod omnibus: qui eius libros legent constare facile poterit. Hoc tam commodum: tamque utile atque precipuum in disserendi ratione artificium primum Plato Aristotelis preceptor exposuit: in eo sermone qui inscriptus est Parmenides. Quippe facultatem reperiendarum propositionum: mirifice in eo tradit. et quasi ante oculos ponit. Precipit enim ut uestigandum inuestigandumque sit quid affirmationem: quid negationem consequatur aut non consequatur. quid simul et consequatur et non consequatur. Rursusque in utroque eorum: quid sibi. suoque ipsius respectu consequens habeat quid non habeat: quid simul habeat & non habeat. Simili etiam modo quid sibi respectu aliorum consequens habeat: quid non habeat: quid habeat et non habeat. Ex quibus omnibus simul iunctis quattuor et uiginti conjugationes deriuantur: Ingens preterea summa propositionum nascitur: quibus omnibus usus est Parmenides: quum de uno illo diuino sermone haberet: Et quamquam usu potius quodam artificio constare precepta artis significat: Tamen non pretermittit quin etiam de artificio multa precipiat. Nam cum Socratem ad exercendum in dialectica arte ingenium fuisset hortatus: flagitante illo rationem eius exercitatiois: eam esse rationem respondit: quam Zenonem philosophum olim disputantem audierat: illamque his uerbis confirmat: Si tuum inquit exercere ingenium cupis: oportet: non modo posito: ut queuis res sit: quid accidere possit: ex ea ipsa propositione considerare: Sed etiam posito quod non sit: quid inde possit euenire. Verbi gratia. Si de eo agendum sit: quod Zeno posuerat: an unum sit multa animaduertendum est: quid accidere possit: Tum multis uel respectu suo ipsorum: uel respectu unius: tum unius uel suo uel multorum respectu. Rursus si unum multa non sit: considerandum quid accidere possit et unius & multum: tum suo ipsorumque mutue comparationis respectu. In summa de quacunque re ponatur: uel quod sit: uel quod non sit: uel aliquo modo affecta sit: diligenter scrutari oportet que accedant: Tam suo ipsius quam cuiusuis alterius rei: quam intenderit respectu. Eodemque modo respectu aut plurium aut omnium: quum etiam cetera respectu tum suo tum

aliorum. Deniq; quicquid intendens: siue ut ens siue ut non ens
positū abste sit: Ita agendū est: Si perfecta ingenu exercitatio
ueri rationem cupis inuestigare: En q̄ breuiter Plato de huiusmodi
modis precepit. Atq; etiam in rei proposite demōstratione: Nouē
illis de diuino uno positionibus: in quibus tota Parmenidis dispu/
tatio consumitur: Vario artificio usus est: quemadmodum & res
exigere: et explicandi consilium petere uidebatur. Hec quom ita
sint: quis adeo amens: rudis: audax: temerarius est: qui Platonem
dialectice artis ignarum: et disserēdi imperitum fuisse existimet
atq; reprehendat? Immo uero quis non potius eius ingenium:
doctrinam: eruditionem: admiretur? Cuius artificio sequutus
Aristoteles merito ab omnibus probari et potest & debet. Itaq;
Plato in disserēdi ratione facile princeps fuisse existimandus ē:
et quasi fons qdam: a quo artificio disputandi om̄e defluxerit.

Quam ob rem admirari satis hunc eius aduersarium non possum:
q̄ calumnias suas latere diutius contra ueritatem posse existima/
uerit. Nisi forte ea causa deceptus est: q̄ cum latinis scriberet: qui
uel Platonis libros non habent: uel uitio interpretū ita obscuros
habēt ineptos mēdosos: ut uix legi sine stomacho possint: Tutū
promde fore maleficium suum sperauit. Sed de logica haec tenus.

Atqui naturalium rerum disciplinam ex Timeo Platonis satis
abunde licet haurire: Siue principia rerū consideremus: Siue res
ipsas ex principis constitutas: atq; ex his eas in primis: que magis
precipue ac generales habentur: Vt animum: coelum: et celestia
corpora: Item quattuor elementorum uniuersalem rationem: et
particulatim cōditionem eorum. Sed de generatione animi hoc
loco dicendum non est: quum et multo difficilior questio sit: nec
nisi ab his intelligi possit: qui pythagoreorum & platoniorum
rationes perfecte nouerunt: et mathematicarum disciplinarum
cognitionem habent. sic preterea ad eam explicādam longe pro/
lixior oratio necessaria. De celo et celestibus corporibus: si quis
doctrinam Aristotelis sequendam existimat: quod equidem non
improbo: profecto reperiet nihil ab Aristotele melius q̄ a Platōe
dictum fuisse: Sed prius q̄ ad hoc uenio: de principis rerum na/
turalium dicam: que Aristoteles formam ponit: et materiam: et
priuationem: Plato ideam: materiam: et optimarum rerum opti/
ficem deum. Triplex item genus intelligi inquit oportere: Vnū
quod fiat: aliud in quo fiat: Tertū ad cuius similitudinē id quod

fit oriat. et ad patris: et matris: et nati cōparationem hec transfert.
Materiam quidem que om̄ia recipit et quasi mater omnium est
omnino informem & specie omni priuatam esse: Eisdem plane
rationibus probat: quas Aristoteles ab eo sumptas explicauit: Ita
enim inquit. Si quam formam sibi propriā haberet: hec profecto
occuparet: impedimēto q; esset: ne cetera reciperentur. Quemad/
modum si quis in rudi: inequali: atq; asperiore materia signum
aliquod imprimere uolens: frustraretur labore: nisi prius eam
explanaret: et lenem: equalemq; ad unguem redigeret: Et rursus
apertius: Illud ad cuius similitudinē oritur q̄ fit semper eodem
modo se habens: ingeneratum & incorruptibile dicitur intelligentia
considerandum: que quidem & Aristoteles forme tribuit: quod
autem fit: id sensibile: generabile: commutabile semper appellat.
Tertium genus forme capedinem ponit: incorruptibilem: et rerū
que generantur omnium sedem. Hanc autem talem esse: ut sine
sensu attingatur: et spuria quadā ut ipse inquit cogitatione: animo
concipi possit. At enim Aristoteles etiam ipse materiam primam
ingenerabilem & incorruptibilem ponit. Itaq; de primis rerum
principis nihil prorsus a suo preceptore dissentit. Coelum autem
secundum Platonis opinionem causa ingeneratum: tempore ge/
neratum est: Aristotelis uero sententia tempore ingeneratum est:
idq; unū & solum in formam sphaere cōglobatum: Nullū habens
instrumentum: finitū quoq; et ex tota naturali materia cōstant.
Nullam enim inquit alicuius rei partem aut uirtutem foris re/
linquit. Sic recte simul: atq; aperte locutus est Aristoteles: que
omnia usdem fere uerbis a Platone dicta acceperit. quāq; Plato
perfectus de his disseruit: quum causam quoq; efficientem coelo
tribuerit. Sed si celum Aristoteles quintum esse corpus opinatur.
a quattuor elementis diuersum: Plato uero uel non diuersum ab
his quattuor uidetur uelle: uel eorum summum atq; precipuum:
Tamen uel in his conuenire inuicem uidentur iudicio eorum: qui
hec diligentius fuerunt perserutati. Quippe Plato quinq; illis
figuris hec corpora formari existimat pyramide ignē: cubo terrā:
Icosaedro aerem: octaedro aquam: dodecaedro coelum. Quod
si dodecaedrum a reliquis figuris sua eētia differt: ut celū quoq;
sua natura a ceteris corporibus differat necesse est: Quin etiam
Xenocrates uir nature rerū studiosissimus & discipulorū Platōis
apprime familiaris: in eo libro quem de Platonis uita scripsit: Vt

simplicius in expositione libri de coelo & mundo refert: hec dicit. Sic animalia in formas & partes omnibus rebus distributa constituit: quousque ad omnium animalium elementa deuenit: que figuras quinque: siue quinque corpora appellat: aetherem: ignem: aerem: aquam: terram: Quibus uerbis aperissime constat dodecaedrum illud pro simplici corporis figura a Platone coelo tribui: quod aetherem uocat. Itaque hoc etiam inter Aristotelem & Platonem conuenire uidetur. Nam etsi Plato coelum ex igne constare affirmat: quatenus scilicet uisibile est: et ex terra quatenus tangi potest: stellas que ex omnibus quattuor elementis esse compositas: Non tamen hec ita esse existimat: ut que generationi corruptionique obnoxia sunt corpus immortale constituant: Sed ex igne coelum esse: quia corpus aethereum lucidum est: e terra: quia sensus occurrit: e medijs: quia mediorum precipuam recipit rationem: quod ne Aristoteles quidem inficias iret: celestia scilicet corpora constare ex his summis elementis quando & ipse coelum esse uult uisui tactuique obnoxium: quod animatum quoque & animal esse: ut Plato censuerat: in libro de coelo affirmauit: Nos enim inquit perinde ut de animalibus istis consideramus: Ad hec que de quadripartita elementorum ratione in libro de celo Aristoteles docet: eadem omnia Plato breuissime in Timeo exposuit: Eisdem plane qualitates speciatim declarans: ut incorruptibile atque ingenerabile sit ratione totius: ut ratione partis corruptibile & generabile. Neque de his solum: sed de multis quoque alijs particularibus nature rebus Plato diligentissime tractauit: ut de animalibus: metallis: et his que greci meteora: latini sublimia uocant. De figuris: quas corporibus tribuit: qui hec leuius considerauerunt: risu digna scripsisse Platonem existimauere: cum ipsi potius ridendi: uel certe magis deridendi forent: At quibus cure fuit huiusmodi rerum rationes ab eruditissimis uiris: qui ante nos fuerunt perscrutari: hi quoad modum a Platone hec dicta fuerint: et sciunt & possunt explicare. Sed de his alia. Nam theologie quidem: atque eius discipline que ordine inuestigandi rebus nature posterior est: dignitate naturaque prior habetur: quis mentis compos dubitet palmam Platoni esse tribuendam? Quippe etiam peripatetice princeps secte: ut ueritatis que ab inuitis pectoribus erumpit astricti: principatum eius scientie Platoni concedunt. Quid toto Parmenide sublimius? Quid sapientius? Quid diuinius? Quid de summa simplicitate unitateque primi

entis: uel potius supra omnia entia dei plenius: atque explicatius? Cuius non modo sententia: uerum etiam uerbis ipsis princeps christiane theologie Dionysius areopagita in omnibus suis opibus utitur. Multa etiam his similia in sophista: multa in politico: in phedone: in philebo: in Timeo: in simposio: in Phedro: in libris de republica: in legibus: in epistolis: denique in omni suo opere: de deo: et de rebus diuinis: et intelligibilibus & intellectualibus sapientissime Plato disseruit: Actiuam uero philosophiam: siue que ad mores pertinet: siue que ad rem familiarem: aut statum ciuilem reipublice spectat si apud Platonem reperire uolueris: pleni sunt omnes eius libri. Sed in primis qui de republica scripti sunt: de legibus Euthyphron: Apologia. Criton. Theaetetus. Menon. Hippias uterque. Alcibiades uterque. Symposium. Phedrus. Menexenus. Protagoras. Lysis. Quid Philebum commemorem: in quo quum de ultimo hominis fine dissereret: quod in ea parte philosophie: que de moribus tractat: precipuum est: et ab alijs in uoluptate: ab alijs in prudentia constituitur: Ipse multis preclarisque rationibus ostendit duplicem uoluptatis rationem: eiusque generationem & essentiam: Tum prudentie mentis: et scientie rationem. respectu quidem uoluptatis excellentem: Sed quatenus perfectam hominis felicitatem respicit: inferiorem. Quorum quum neutrum summum esse hominis bonum ostendisset: Postremo concludit tertium quidem illis duobus longe prestantius esse: felicitatem hominis bonumque extremum: id esse boni naturam ipsam atque rationem. Que quam longo sermone disputata a Platone fuerunt: Nullam tamen sententiam: nullum membrum: nullum denique uerbum: et ne punctum quidem orationis protulit non summe necessarium: et doctrine ac sapientie plenum. Quod ideo a me dictum uelim: quia aduersarius perturbata: contorta: inconstantia plena loquacitatis: scripta Platonis esse commemorat. Sed de his haec tenet. Nunc de mathematicis disciplinis: quaeque simili modo ignarum fuisse Platonem aduersarius scribit: dicendum aliquid censeo: ut in his quoque quae excellentis fuerit: Platonis doctrina intelligi possit. Multa profecto geometrie: arithmeticae: musicae: astronomie passim in eius libris precepta contemplatione digna reperiuntur. que si Plato mathematicarum disciplinarum ignarus fuisset: ut quidam homines blatterare non uerentur: non potuisset suis libris inserere. Nunc uero tam crebro his utitur:

siue de rebus diuinis: siue naturalibus: siue moralibus: differat: ut nemo nisi mathematicis disciplinis instructus opera eius possit intelligere: Hinc plerique expositores Platonis: in explanandis eius libris de mathematicis rationibus plura dixerunt. et Theon summus ille mathematicus: cum opus de quattuor mathematicis disciplinis edidisset: compendium in Platonis libros inscripsit: quasi ea duntaxat in his continerentur: que Plato in suis operibus tetigisset. Equidem ita a maioribus nostris traditum acceptum: Platonem non minus quadripartitam hanc mathematicarum disciplinarum rationem: quam aliam quamuis philosophie partem suis discipulis explicare solitum fuisse: Ac vestibulo schole eius hoc epigramma inscriptum extitisse: Nemo huc geometrie expertus introeat: quod in primis significare uidetur: eum a sacello philosophie arcendum esse: qui geometrie disciplina non sit institutus: quod illud quoque possit denotare: Neminem esse intro mittendum: qui uirtutem ex geometrica mediocritate quesitam non sit consequutus. Megaram quoque & Cyrenem quemadmodum supradiximus profectum esse Platonem constat: ut illic Euclidem summum geometram: hic Theodorum inter mathematicos prestantissimum audiret. Illud quoque de eo legitur: quod aliquando athenienses Apollinis oracula sacratatum uenissent: quo pacto a pestilentia: qua maxime uexabantur: possent liberari: huiusmodi responsum accepisse: Ita demum sospitem futuram ciuitatem si illius aram: cuius figura cubica erat: duplicarent. Quapropter illos euestigio alterum cubum are coniuxisse. Sed non propterea morbum aliquo modo desuisse. Quod quum ad deum relatum esset: nondum sibi obtemperatum respondisse: quippe iussisse se ut cubum duplicaret: eos uero cubo cubum superposuisse: Quam ob rem athenienses: quum aliquandiu ancipites consiliu fuissent: ad extremum Platonem adusse: quem norant mathematicarum rerum esse peritissimum. Consultum igitur Platonem quid sibi Apollinis oraculum uellet: ita respondisse. Probros dare atheniensibus deum: quod geometrie disciplinam contemnerent: Post hec ita duplicari cubum discipulis suis ostendisse: Si duabus lineis rectis due medie recte proportionales inuentrentur. Duabus enim unam mediam proportionalem inueniri compertum iam erat. Sed duabus duas reperiri posse proportionales: adhuc erat ignotum. Platonem itaque id primum comperisse: et quod nunc

in libris Archimedis legitur: illius esse inuentum. Quod si geometria ceteris omnibus mathematicis disciplinis: ob certiores demonstrationis ueritatisque rationem nobilior habetur: Ex omnibus autem geometrie propositionibus ea difficillima fuit: quo pacto posset cubus duplicari: id autem Plato inuenit: quis adeo indoctus est: temerarius: amentis: ut ignorasse illum mathematicas disciplinas ausit asserere? Aut quid est minus simile uerum: quam hec incognita fuisse Platoni: qui ceteros semper ad preclaram huiusmodi rerum cognitionem hortatus est: et sine his nec esse nec dici posse quemquam doctum existimat? Quippe in libro de legibus duodecimo: quum leges exposuisset: et quemadmodum obseruari possent inuestigare: ridiculumque diceret esse hominem: qui frustra elaboraret in re que firma ac stabilis non esset: Salutem inquit legum potestatemque tum demum perpetuam fore: si sapientissimi ciuitatis sepe numero unum in locum congregati: suas atque alienas leges exquirerent: Et si quid in alienis opportunum atque utile esset: adderent suis: Siquid in suis minus probandum: id remouerent: et ad unam uirtutem: uirtutisque ducem ac principem mentem oculos dirigerent: Esse enim uirtutes: et quattuor: et unum: quattuorque subiecte res circa quas uersantur diuersae sunt. Vnum quod ad unam mentem & sapientiam respiciunt: quo sapientem quoque in administranda republica spectare inquit oportere. Sic enim fieri posse: ut et religionem erga deum immortalis seruet: et diuinarum rerum cognitionem habeat: et alios monere atque instruere possit: Post hec in tractatu: quem legibus addidit: cum quis aut qualis sit sapiens: et que nam sit ea quam petimus sapientia scrutaretur: Primum ceteras omnes artes a sapientie nomine excludit: mox quattuor mathematicas disciplinas Arithmetica: Musica: Geometria: Astronomiam probat atque admittit: quod cum pluribus uerbis egisset: hec addidit: Intelligendum preterea illud est: quod si quis hec recte acceperit: maximum sibi fructum comparabit: Sin minus: fatius fuerit deum semper implorare. Modus autem: quo recte accipi possint: hic est: dicere enim id aliquatenus oportet. Omnem geometricam circumscriptionem: et numeri constitutionem: et harmonie consonantiam: atque astrorum circulationis rationem: Vnam omnium constare ei qui recte discit: oportet. Constabit autem si: quod diximus: recte ad unum respiciens: discet. Ita enim quasi unum

figura cubica

quodam omnium innatum unculum constabit. Quod si quis aliter hec percipere statuerit. huc fortunam: ut modo dixi optare sibi secundam oportet. Neque enim sine his efficit ulla felix natura: in republica potest. Sed hic modus est: hec educatio: hec discipline: siue difficilis: siue facilis uia sit. hac certe eundem est. Et paulo post. Qui autem hec omnia acceperit: hunc uere sapientissimum dico: et siue ioco siue serio loquor confirmare non dubito. Et rursus: qui diuini modesti: et reliquis uirtutibus predicti sunt: ac res que disciplinam beatam attingunt: sicut a nobis expositum est: obtinuerunt: his solis cumulatissime felicitas comparata est. Quod si Plato illum unum uere sapientem: illum felicem: illum pium & immortali deo gratissimum esse fatetur: qui uirtutem colit: et mathematicis disciplinis incubit: Quo pacto rem quam tantopere commendat: et ad quam capessendam ceteros hortatur uel per contemptum ipse repudiet: uel per desidia negligat? Errat nimirum qui aliter iudicat. Desinat igitur aduersarius talibus contumelias sapientissimum uirum impetere: que suam potius quam Platonis ignorantiam aperiant. Cum enim duabus maxime rebus uniuscuiusque doctrina probetur: siue quod artium precepta tradiderit: seu quod ex ratione preceptorum aliquid scripserit. Plato quidem: quam ob causam precepta non tradiderit: Vtque id inscite testimoniū non sit: satis ut arbitror supra demonstraui. Quo pacto uero ex ratione optimorum preceptorum scribenda quesierit. et sapientissime atque eloquentissime scripserit: Tum a nobis illius sermone ostensum est: Tum: si forte uel aduersarius: uel quis alius contendere ultra uoluerit in promptu sunt eius libri quos pro uoluntate sua quisque & legat: et iudicet. Nemo igitur uerbis aduersarii sine aliqua ratione stulte temereque prolatis: condemnandum esse sapientissimum uirum existimet: Sed pro suo quisque ingenio uel lectitudo libros illius: uel ab alio discendo quanta fuerit eius doctrina: quam excellens ingenium: quanta dicendi uis animaduertat. Ita enim facile nostram quidem defensionem ueram ac iustam: Aduersarii uero calumnias falsas: iniquas & plane detestabiles esse comperiet.

Platonem quamuis precepta artium litteris non tradiderit: nemine tamen propterea docto & sapiente uiro inferiorē existimandum: Librosque ab eo complures egregie scriptos: et ad posteritatis utilitatem relictos: satis superiori libro demonstraui. Nunc quoniam aduersarius secundo uolumine: eum asserit qui ad ueritatē christiane religionis: et sancte ecclesie doctrinam propius accesserit: longe ceteris sapientior em esse iudicandum: tum Platonē multo Aristotele inferiorē facit. quod ille a doctorum nostrorum sententia alienissimus esse: hic uero maxime cum his consentire uideatur: Nos huius quoque rei contrarium plane: nisi nos aliquid fallit ostendemus: et doctrinam Platonis magis quam Aristotelis nostre religioni consentaneam esse demonstrabimus. Quod non ideo faciemus: quia Platonem aut existimemus: aut uelimus ostendere christianum fuisse: Alienus enim uterque a nostra fide tam Plato quam Aristoteles fuit: et ut nomine: sic religio gentilis uterque: propter quod frustra Aristotelem hoc loco laudat aduersarius: et inops consilii: quo uera dicere uideatur ad religionē refugit: ut solent rei captiui: querende salutis gratia: ad asylum se aramque recipere. Itaque non est consilium laborare: ut Platonē christianum fuisse ostendamus quemadmodum de Aristotele facit aduersarius. Sed ita hunc locum conabimur tractare: ut si quis ex auctoritate quoque gentium philosophorum ueritatem nostre religionis corroborare uoluerit: Platonis potius libris quam Aristotelis id efficit posse demonstremus. Cum autem cerneret aduersarius: doctores ecclesie: uiros ut uite sanctimonia: Ita tam nostra quam gentium doctrina insignes Platonis magis quam Aristotelis opiniones cum suis conciliare: et illius quidem testimonio omnibus fere in locis uti: Aristotelis uix unquam facere mentionem: Primum eos refellere conatus est: et existimationē: quam omnes de diuina illorum sapientia conceperunt: animis abolere: Itaque suo potius quam illorum iudicio standum suadet. Nam que doctores nostri inquit afflati diuino spiritu scripserunt: si ad fidem duntaxat & mortalium salutem pertinent: teneri

crediq; ab omnibus fals est: Reliqua uero nō ita recipienda sunt
ut a sanctissimis uiris tradita fuere. Atqui si in his que ad fidem
et ueram religionem pertinēt credendum esse existimas o bone
uir: Platonis autem uerbis sanctissimi uiri utuntur ad fidei et
uere religionis confirmationem: cur æquum non censet preberi
eis fidem: dum in his Platonem longe Aristoteli preferendum
existimant? Quod si doctores nostri sancti qdem tantūmodo:
et deo dediti fuissent: optimarū uero artium studia: uix summis
ut aiunt labris degustassent: Concederem tibi pfecto geometre
potius: in rebus ad geometriam pertinentibus: q̄ sancte simplici/
tati esse credendum: et studiosis philosophiæ: ac bonarum artium
peritissimis uiris plus fidei adhibendum: q̄ his qui rudes fuissent
atq; ignari: tam& si uite sanctitate insignes haberētur. Ac si qui
cum sanctitate ad summum etiam doctrine & sapientiæ perue/
nerunt: Legeruntq; Platonis atq; Aristotelis libros: et utriusq;
philosophi opinioes diligentissime sunt pscrutati: quales fuerūt
apud grecos Basilus: Gregorius: Cyrillus: Gregorius alter: Apud
latinos uero: Augustinus: Boetius: et alii complures sapientissimi
uiri & philosophiæ studiosi illustres: Et tamen quum de uera re/
ligione disseruerunt: Gentilium philosophorū auctoritatibus
libenter innixi sunt: quo pacto existimas hos esse te unum: spretis
illis auctoribus sequi oportere? Sed nos et quicq; mētis cōpotes
sunt: te dimisso: doctores nostros sanctissimos ac sapientissimos
uiros sequemur: Eorumq; sententia rem a nobis propositam
ostendemus. Verum id mihi molestum hoc loco accidit: q̄ ea
cogor scribere que mīme uellem: Facit enim aduersariū iniquas
aduersus Platonem: Vt qui nō minus Aristotelem: q̄ ipm̄ soleo
laudare: fungi officio meo minus uidear. Nam cum aduersarius
dicat: et suo duntaxat iudicio demonstrat: melius Aristotelem
q̄ Platonem de diuina natura scripsisse: quippe posuisse Aristo/
telem in diuinis trinitatem: Platonē minime: illum sensisse celū
et mūdum sola dei uoluntate ex nihilo esse productum: hunc
materiam primam mundi principium posuisse: Ad hec Aristo/
telem optime de aīmo disseruisse: Platonem figmenta quedam
scripsisse. Illum: quecunq; sunt: prouidētia dei regi gubernariq;
existimasse: hunc omnia fato ac necessitati subiecisse: Eo nos
huiusmodi uerbis impulit: ut dum contrarium demonstrare ni/
timur: de Platone melius sentire q̄ de Aristotele uideamur: atq;

ita improbare Aristotelem: quod a mente nostra longe alienū
est: Nos enim de Aristotele quoq; semp honestissime loquimur:
Absitq; a nobis tam praua atq; insolens cogitatio: ut dū Platonē
tuemur: detrabere illi uelimus. Vtrunq; enī sapientissimū fuisse
arbitramur: Et gratias utriq; p̄ bñficiis que in genus humanum
contulerūt: agendas existimamus. quod ipsius quoq; Aristotelis
auctoritate agendum uidetur: Quippe in his libris: quos meta/
phisica uocat de ea parte philosophiæ pscriptos: que ē de rebus
diuinis: hunc in modum loquitur. Non modo his agere gratias
æquum est: qui nobis precepta disciplinarum diligentissime tra/
diderunt: Verum his etiā: qui de illis leuiter reuereq; disseruerunt:
Nam hi quoq; aliquid nobis utilitatis attulerūt: dum habitum
nostrum exercitatione reddiderunt aptiorem. Etenim uero si
Timotheus non fuisset: non tantum modulorum haberemus. q̄
si Phrynis non fuisset: ne Timotheus quidem claruisset: Eodem
modo de his existimandum est: qui ueritatem indagare uolue/
runt. Accepimus enim ab aliquibus opinioes al quas: sed hi tales
essent: illi causa fuerūt. In hac igitur philosophorū cōparatiōe:
non alterum quidem laudibus extollemus: Alterum iurgis ac
contumelias prosequemur: quod aduersarius facit: utrunq; enim
colimus ac ueneramur. Sed que nam sit Aristotelis de his quas
supra diximus rebus opinio: et utrum eorum que aduersarius
refert aliquid ille scripserit: Vel quomō scripserit: uideant: qui
id possunt inuestigare. Per multi enim possunt: quum fere om̄s
nostre etatis sapientēs latini: peripatetice secte emuli sint: Et que
Aristoteles scripsit diligentissime indagauerint atq; perceperint.
Nos certe: ut Aristoteles de his rebus melius: deterius ue aut
cogitare: aut scripserit: Minime dicemus: Frustra enī in re no/
tissima laboramus: nec aliud quicq; aduersus eum loquimur:
preter q̄ q̄ christianū fuisse Aristotelem negabimus: Et aliquibus
fortasse in locis explanationis gratia: nō eo modo: quo aduer/
sarius putat intelligenda eē dicta Aristotelis ostendemus: quod
non eo consilio faciemus: ut crimen obiciamus Aristoteli: sed ut
calumniatorem hunc uel minime intelligere Aristotelem: uel
peruertere illius sententias declaremus: Platonis uero opinioes
summo studio conabimur exponere: quoniam omnibus fere
latinis ignote sunt: Partim quia libri eius in romanam cōuersi
linguam non habentur: Partim q̄ si qui habentur interpretum

uitio minus recte sententiam sui exprimunt auctoris. Merito itaq; huiusmodi: presertim de rebus diuinis opinioes: explicande sunt: ut quicquid et quasi fauere sint nostre religioni: etiã latini possint intelligere: Tum e contrario q̄ falsa sint: que ab aduersario obiciunt manifestũ sit. Hec enim p̄cipua demonstratiois ratio erit: Si contrariũ eius q̄ obicit aduersarius: ipsius Platonis uerbis ostendam. Quod si ad hec doctorũ nostre religionis testimoniu adducam: et sententias Platonis sacrosancto ore exponi p̄bariq; demonstrabo: magis p̄fecto rei ueritas elucescet: Nulliq; dubiu erit Platonem nõ ut aduersarius fingit: sed ut nos ostendimus: cogitasse atq; scripsisse. Nã aduersari inep̄tas expositioes: et argumenta leuissima: suo loco post hec refellam: quãtumq; ab Aristotelis opinione & uerbis aberrẽt explicabo. Sed prius q̄ ad rem ueniam: illud aperte profiteor: nõ ita me Platonis opinionem tueri: quasi ex omni parte probandam: et cũ doctrina nostra comparandam existimem. Neq; enim illam animorum preexistentiam probõ: nec numerũ deorum: non celi ac syderũ animas: non multa alia quibus gentiles ab ecclesia damnantur. uerum quid duo philosophi senserint quod inter eos discrimen sit: exponere decreui. Et si enĩ gentilis uterq; est: et a fide nostra alienus: Tamen uter eorum melius senserit & religioni nostre conuenientius: operepretiu erit declarare. Presertim cũ nullam Aristoteli iniuriam illaturus sim: si preferre ei Platonẽ uidebor: siquidem nõ ultro ad hanc cõparationem accessi: sed iniquitate aduersari coactus: q̄ eos adeo turpiter: et ignominiose cõferre inuicem non erubuit. Nam mea quidem sententia Aristoteles laudandus est: et doctrina: qua plurimũ claruit: et studio: quo bene de hoĩm genere meritus est. Quid igitur de primo ente: uel potius de primo omnium entium: et supra omnia entia posito principio Plato in parmenide scripserit uideamus. Ponam aut duntaxat capita rerũ. Vnũ inquit ip̄m sic enĩ sic supersubstantialem dei diuinitatem appellat: non multa est: nec partem: nec totum: nec principium: nec finem: nec mediũ habet: infinitum informeq; est: nullo loco circũscribitur: Nusq; permanet: nullo siue loci: siue alteratiois motu mouetur: nec ullo modo fit: Nec tibi alteri ue idem: aut diuersum est: nec simile aut dissimile: nec equale: aut inequale: nec antiquũ: aut nouum: Nec in tempore ullo: sed om̄ino sine tempore: quãobrem nec generatũ unq; e st:

nec generatur: nec erat unquã: nec modo factum est: nec fit: nec est: nec post fiet: nec generabit: nec erit: nec substantie particeps est: Ista enim uerba erat: fiebat: generatũ est: preteritum tempus significant: Erat autẽ: fiet: et generabitur futurum: Est uero: et generatur: et fit: presens. Quod aut nulli subiacet tempori id nec erat: nec est: nec erit: Ex quo fit ut nullũ etiã nomen ei inditum sit: Nulla diffinitio detur: Nulla scientia: aut sensus: aut opinio eius habeatur. Itaq; nec noĩatur: nec dicitur: nec cogitatur: nec cognoscitur: nec ab aliquo ente sentitur: Hec Platonis uerba sũt in parmenide: quibus pauca ex multis collegi: In aliis uero opibus suis: ut in phedro: phedone: philebo: Timeo: sophista: legibus: re publica: epistolis: omnibus deniq; locis: in quibus de rebus diuinis mentionem facit: semp̄ sui similis est: Eadẽq; de eisdem dicit: quod uiri docti officiu: et uere atq; incõcussẽ rationis testimonium est: Vbiq; enim primum om̄ium principiu Plato unũ appellat: ubiq; opificem & creatorẽ uniuersi: ubiq; summũ bonũ regem et conditorem oĩm nominat. In promptu sunt greci eius libri: quos qui uolet legere poterit: Et ex lingue illius fonte haurire: que nos interpretamur ut possumus: Adeo autem hec Platonis theologia sanctissimĩs fidei nostre doctoribus grata fuit: ut quotienscũq; de deo aliquid scripserunt: nõ modo sententias eius: sed etiã uerbis ut uoluerint: Nã uir sanctissimus Dionysius areopagita: q̄ primus et summus christiane theologie auctor fuit: neminemq; ante se habuit diuinarũ rerum scriptorem: preter apostolum Paulum: et Hierotheum athenarum pontificem: quibus ip̄e preceptoribus usus est: in libro quẽ de diuinis nõibus edidit: Ita scripsit: Manet q̄dem supra om̄s substantialis supsubstantialis infinitudo: et supra m̄ces supmentalũ unitas: et om̄ibus intelligentis intelligibile e: quod oẽm intelligẽtiã superat unũ: et ineffabile: quod omne dicendi rõem excedit: bonũ. Et rursus. Vnitas unifica om̄is unitatis supsubstantialis substãtia: mens intelligibilis: ratio ineffabilis: irrationabilis: intelligibilis: innominabilis est: nullius entis similitudinẽ gerit: et causa est entiu om̄iu: ip̄m autẽ est: non ens: utpote quod ultra oẽm substantiã est. Item. nõ sensus eius est: nõ imaginatio: nõ opinio: nõ ratio: nõ scientia: nõ nomẽ. Et paulo post. Supersubstantiale diuinũ principiu quod sit super essentia supbonitatis minime intelligi potest. Nec enim ut rationem: aut uirtutem: nec ut m̄tem: aut uitam: aut substantiã memorare fas

est cuiquā eorum: qui ueritatis omnem ueritatem superantis amore
tenetur: sed ut ab omni habitu: uita: magnitudine: opinione: noīe:
ratioe: mente: intelligentia: substantia: motu: statu: loco: unione:
fine: infinitudine: omibus deniq; rebus suplatiue abstractū pīnde
intelligendum est. Hec per immortalem deum: nonne a Platone
per eadem fere uerba Dionysius sumpsit? Quid Gregorium me/
morem: q ob excellentiā huius discipline theologi cognomētum
apud grecos adeptus est? Hic in sermone de resurrectione domini:
ita inquit. Deus erat: et est: et erit: Vel ut rectius dicam: semper
est. Verba enim ista erat: et erit: temporis nostri: natureq; huius
fluxe atq; instabilis particule sunt. Ille uero semp enī: est: idq; se
ipse nominat: cum Moysen in monte alloquitur. Totam enim in
se essentiam complexus est: que nec inceperat esse nec desinet: Et
paulo post. Infinita igitur dei ratione cōtemplari quidem facile
potest: Idq; unum de ea percipi haud difficile est: ut infinita esse
intelligatur. Hec de uno et primo oīm principio: ac de simplici/
tate & unitate dei Plato luce dūtaxat nature illustratus scripsit.
Hec nostri sanctissimi sapientissimiq; doctores: christiane reli/
gionis proceres diuino afflari spiritu docuere: que res aperte satis
testari uidetur recte hec & sensisse: et scripsisse Platonem. Quod
si principes nostre fidei hoc sentiunt: quis ceteros dubitet idipsum
opinari? Sed hoc breuitatis gratia omittimus. Illud uero quod
Plato quarto de legibus scripsit. nonne libris nostre religionis q̄
simillimum est? Deus ut uetus sententia est principium: finem: et
medium: rerum omnium continens: recte incedit: nature ratione
cuncta perlustrans: Hunc semp iusticia sequitur uindex eorum:
qui diuine legis preuicatores fuerint: hunc: qui foelix futurus
est: deunctus consequitur humilis & modestus. qui uero superbia
elatus: uel pecunus insolens: uel honore: uel forma corporis: uel
iuentute simul atq; amentia per contumeliam animo erectus nō
principem: non ducem sibi ullum desideret: qua si ipse alios regere
possit: deseritur a deo: et solus miser uagatur. Animaduertite ob/
secro: quanta sit horū uerborum cum sacris litteris similitudo atq;
conformitas. Ego inquit ille: deus sum primus: et ego postea
ero. Hic. Deus principū: finem: et mediū rerū omnium cōtinet.
Ille. Rectitudines nouit factes eius. hic. recte incedit. Ille. Iustus
dominus. et iusticias dilexit: et mihi uindictam: ego retribuam:
hic. Hunc semper iusticia sequitur uindex: Ille. Post dominum

deum tuum ambulabis. hic. Hunc qui felix futurus est deunctus
cōsequitur. Ille. Deus superbis resistit. Hic. Superbus a deo dese/
ritur. Ad hec in philebo. Mens inquit rex celi & terre est: quod
postea in longum optime pulcherrimeq; declarat. quēadmodum
etiam in Timeo querit quid sit: quod semper est: et nullam habet
generationem: Et hoc quidem inquit intelligentia cum ratione
comprehendi potest: semper eodem modo substans: et reliqua. que
ibi sapientissime explicatur. Plato itaq; in his mirifice ab omibus
comprobatu est. Aristoteles uero: quicquid de huiusmodi rebus
scripsit: Platonem secutus est: quāuis non ita expresse de his locu/
tus fuerit. quale est quod in libro de diuinis rebus ponit homericū
illud: Rex unus: princeps unus. aut si uispiam deum: et naturam
nihil frustra agere proficetur: aut si qua naturalis auditiōis libro
ultimo: Et diuinarum rerum undecimo de primo mouente im/
mobili: p se substance: breuissime attigit: que et si recte sapiēterq;
ab eo scripta sunt: q̄tum tamē inter hec & Platonis dicta interfit:
facile quius potest iudicare. Atqui de trinitate diuina optime
differuisse Aristotelem scribit aduersarius in principio eius libri: q
de celo inscriptus est: Platonem uero nusq; de ea re quicq; dixisse:
immo uero plures posuisse deos: et demonum multitudinē: qbus
exhiberi diuinum cultum oporteret. Quantam uero hec uerba
calumniam pre se ferāt mox uidebitur. Primum: que de trini/
tate in principio eius libri Aristoteles scribit: tria cuncta eē: et ter
qua; parte: secundū pythagoreorum sententiam: qui uniuersum
et cuncta ternario numero terminari uolunt: principium nanq;
medium: et finis: numerum uniuersi obtinent: hec autē ternarium
faciunt: ista ineffabilem trinitatis diuine rationem explicare: nō
minus inepte q̄ prolixo aduersarius cōtendit. Que res si ita foret:
nequa q̄ id subtrahissent tot p̄claro ingenio expositores tam greci
q̄ latini: qui aduersarium precesserūt: Presertim sanctus doctor
Thomas: uir et acumine ingenu: et optimarū artium philosophie
studus insignis: qui opiniones nostras aristotelicis ratioibus q̄tum
fieri potuit roborare conatus est. Hic profecto: et qui eū sequuti
sūt doctissimi uiri: si qd tale religiōi nostre lucrifacere potuissent:
id procul dubio fecissent. Sed neq; hi locum illū ita intellexerūt:
et structura oratiōis nihil tale significat. Quod cum aduersarius
ipse non ignoraret: uolens nouum hoc genus expositionis: quasi
monstrum quoddā: excusare: a deo sibi reuelatum fingit: multisq;

uerbis ostendere conatur: haud mirum esse: si arcanum quod tot sanctissimos uiros latere uoluerat uni sibi deus reuelarit: Ita pueriliter atq; inepte se iactat: Aristoteles autem: quum in libris quos de naturali audicione conscripsit: de principis rerum naturalium disseruisset: Materia: forma: et priuatione: statuit librum de celo subiungere: In quo res ex principis illis compositas tractaret. Hec autem sunt corpora: quorum proprium est tribus dimensio: omnibus constare. Magnitudinis inquit: quod in unum distenditur: linea est: quod in duo: superficies: quod in tria: corpus. Preter hec nulla alia est magnitudo: quoniam tria cuncta sunt: et ter quaque parte: Tale autem coelum quoque esse perspicuum est. Cum igitur de natura: et rebus natura compositis ageretur: que nam occasio ferre poterat: ut de deo: de incorporea: immateriali: separataque natura: de trinitate: omnem rationem atque intelligentiam superante differeret: Enim uero somnia ista sunt ac figmenta false imaginatio: et quemadmodum supradiximus: monstra quedam atque portenta: Veruntamen si in contentione persistis: et de diuina trinitate loqui philosophum asseueras: magis certe pro Platone quam pro Aristotele pugnas. Etenim Aristoteles huius sue sententiae testes citat pythagoreos philosophos: nam tria inquit cuncta esse et ter quaque parte: ut pythagoreis placet: hoc est uniuersum: et cuncta: ternario terminari. Finis enim medium: et principium: numerum habent uniuersi. Ergo hanc rationem non tanquam suam Aristoteles profert: sed pythagoreis ascribit: quorum Plato magis quam Aristoteles emulus fuit: Ex quo fit: ut setiam iquid sublimius atque diuinius his uerbis significetur: quam capere humanus animus possit: id Pythagore potius atque Platoni: quam Aristoteli sit tribuendum. siquidem: que illi de substantiis intelligibilibus: aut numeris & reliquis huiusmodi dixerit: ea Aristoteles ad res corporeas transtulit: sensusque subiectas. Verum nisi fingere que a uero absunt: et falsa simulare uelimus: nec Platonem: nec Aristotelem: nec alium quemquam gentium fateri debemus de trinitate locutos fuisse: quemadmodum christiani sentiunt: re nobis diuinitus reuelata: et sacris litteris tradita. Neque enim fieri potest: ut humana mens tam excelsa sublimisque sit: ut ueritatem illam possit attingere: Non est diuinarum rerum querenda ratio: sed sola fide: Et diuina institutione: recipienda sunt: que credimus: alioquin nulla fidei merces nobis deberetur: ut doctores ecclesie sentiunt: Nemo igitur siue Platonem: siue

Aristotelem ideo laudandum censeat: quod trinitatem diuinam: aut coluerint: aut scripserint. Vterque enim huius uere opinionis exors fuit: et nostre pietatis ignarus. Sed Aristoteles quidem nusquam tale aliquid aut dixit: aut cogitauit: Plato uero multa certe de trinitate loquutus est: sed longe aliter quam nostra religio doceat. Quippe dum gradus diuinitatum statueret: Primum omnium entium principium ponit: ingeneratum: aeternum: nullum habens principium: a nulla causa dependens: quod et unum & summum bonum appellat: Neque a se neque ab alio productum: omni mente: omni ente superius: Mox uero primum ens statuit: quod et mentem primam: et formam primam uult esse: Productum quidem a primo deo: qua unum: sed a se quoque: qua ens: et mens: et ordo nature secunde. Post hec tertium: ordine: et dignitate: uniuersi animam ponit: productam quidem & ipsam a primo deo: qua unum aliquo modo: ac etiam a primo ente: qua mens: sed qua per se mobile est a seipsa productam: Et hucusque processisse diuinitatem existimauit: Quam ob rem in epistola quam ad Dionysium scripsit: Circa omnium inquit regem omnia sunt: et illius causa omnia: eaque causa est bonorum omnium. Secunda uero circa secunda: et tertia circa tertia. Sexto uero de republica libro: quasi de secunda trinitatis persona loqueretur: quam mentionem prime: hoc est patris fecisset: Ita inquit. Sed o beati: quid nam sic summum bonum: hoc loco missum faciamus. Plus enim mihi esse uideatur: quam ut hoc instituto assequi id possimus. At enim qui ipsius summi boni filius: etque simillimus esse uidetur: Hunc explicare perlibenter uelim: si uobis etiam id gratum est. alioquin ipsum quoque missum faciam. Sed dic inquit: nam patris rationem postea reddes. Et paulo post. Nonne sol quum minime uisus: hoc est sensus uidendi sit: sed ipsius uisus causa: Tamen a sensu ipso uidetur? Ita est inquit. Hunc igitur inquam dici a me existimes summi boni filium: quem summum bonum genuerit sibi proportionem conuenientem: ut quod ipsum est in loco intelligibili ad mentem: et res: que intelliguntur: Idem hic esset in loco uisibili ad uisum & res: que uidentur. Tum addit. Ergo quod ueritatem his rebus: que cognoscuntur: et cognoscendi uim ei quod cognoscat praebet: id esse boni ipsius ideam existima: Et rursus. Solem certe non modo facultatem his que uidentur prebere dicis ut uideantur: Verum etiam ut generentur: auge/

antur: alantur: quamuis ipse generatio non sit: Ita certe: Et his igitur que cognoscuntur: non modo ipsum cognosci: sed etiam et substantiam a summo bono prouenire: non quod summum bonum substantia sit: sed quod omnem substantiam maiestate potentiaque exuperet. His uerbis Plato non modo cognosci: sed etiam esse: et substantiam: preberi rebus a summo bono: hoc est a deo proficitur: deumque ipsum supra omnem substantiam esse: et maiestate potentiaque excellere: ut nec sine causa sine re ipse intelligibilis: et deus qui eas produxit ut ac reuerentia omnes excedat. Quem locum Gregorius theologus: cuius supra mentionem feci: totum fere eodem modo sumpsit: in ea oratione: quam scripsit de laudibus Athanasii. Quod rebus insensibilibus inquit sol est: id est intelligibilibus deus. Alter enim lucem mundo uisibilis: alter mundo inuisibili prestat. et alter uisum corporeum: alter naturam intellectualem sibi similem reddit. Atque ut sol uidentibus & uidentibus quidem quo possint uidere: illis quo uideri possint: seipsum prebens: omnium que uidentur: pulcherrimus est. Ita deus intelligentibus & intelligendis: illis quidem ut intelligere possint: his ut possint intelligi: prestat: ipse omnium: que intelliguntur summus est: in quem uis intelligendi omnis quietat: et progredi ultra non potest. Item Plato quasi de uerbo diuino dissereret: hoc ipsum uocabulum usurpans: In libro quem legibus suis additum Epinomidem inscripsit: ita loquutus est. Honorem inquit exhibeamus omnibus sideris diis: nec huic annum: illi mensem: ceteris autem nec regionem ullam nec tempus statuamus: quo suum orbem perlustrent: arcuneundo mundum: quem dei uerbum uisibilem fecit: hoc felix quisque primum admiratur: Postea amore incenditur ad intelligendum: quantum uis humani ingenii attingere potest: existimans futurum: ut hoc modo & uitam agere optimam: ac felicissimam possit: Et post mortem: loca petere: que uirtuti parata sunt. Hic Plato uerbum appellat mundi opificem: et contemplationem eius tam in uita quam post mortem felicitatis ac beatitudinis causam hominibus esse arbitrat: Et in epistola: quam ad Hermitiam: et Erastum & Coriscum scribit: ita inquit. Hanc epistolam uos omnes qui tres estis legere oportet: presertim simul: uel saltem dum bini estis: quanto frequentius fieri potest: utendumque uobis est pacto & lege certa: etiam iure iurando: ut æquum est interpolito: non sine eleganti studio:

Et: que studii soror est: disciplina: testando deum omnium rerum: que fuerunt: que sunt: queque future sunt: principem: et principis opificisque cause patrem: dominumque: quem: si hoc modo probabimus: cognoscemus aperte omnes: quatenus felicitas hominis natura attingere poterit: Hec sunt: que ex multis Platonis dictis: pauca admodum collegi: Ex platonis uero: qui nobiliores fuerunt: Plotinus in primis librum de tribus personis principalibus scripsit. In quo primum notandus est titulus: cum et personarum nominet: et secundum ritum nostre religionis ternas constituat. Deinde in ipso libro post multa ad hanc rem pertinentia ita inquit. Eternum illud atque perfectum: eternum semper perfectumque: generat: minusque est quod generatur: quam quod generat. Quid igitur de perfectissimo illo dicendum est? Nihil ne ab ipso esse: an que summa sunt esse post ipsum? Summum igitur post ipsum: mens est: et secundum: Mens enim illud uidet: illoque uno eget: illud autem hoc non eget: Et quod a maiore illa mente generatur: mens est atque omnibus prestantior: quia cetera posteriora sunt. Omne autem id appetit amatque a quo generatum est: Presertim cum sola sunt: quod generauit generatumque est: Cum autem optimum est quod generauit: tunc a deo cum eo coniunctum est: ut sola: ut ita dicam: alteritate distinguatur. Imaginem autem illius mentem esse dicimus: quando quidem manifeste loqui oportet. Et paulo post. Idcirco apud Platonem ternas sunt omnia. Circa omnium regem inquit omnia sunt: Secunda circa secunda: et tertia circa tertia: Plato itaque patrem esse dicit opificis cause: hanc opificem causam: mentem esse optatur: pro creatore enim mentem ponit: cuius mentis & cause patrem dicit bonum ipsum: et summum bonum: atque omni mente substantiaque nobilior: Plerumque etiam ens: et mentem ideam esse fatetur: Quapropter hanc esse Platonis sententiam manifestum est: Ut mens ex bono ipso: anima ex mente suum esse: substantiaque assumat: Porphyrius uero teste sanctissimo uiro Cyrillo in libro: quem aduersus Iulianum scripsit: dum Platonis opinionem exponeret usque ad tres personarum substantiam diuinitatis processisse commemorat. Primum quidem esse deum ipsum supremum bonum. Secundum creatorem: Tertium animam mundi: etenim ad animam usque rationem procedere diuinitatis. Numemus quoque eum inquit: qui cognitionem de deo habiturus est: primo et secundo

distribuere ordine queque oportet: et postquam eius rei gratia diuinum fauorem implorauit ita prosequitur. Distribuendum tam est: Deus primus in se substantia simplex est: quod sibi ipsi omni ex parte semper copulatus: disiungi diuidique non potest: Secundus autem deus & tertius unus est: sed habens materie: que binaria est: eam unicus ipseque ab ea secatur: Et paulo post. Neque enim creare decens est primum deum: Et creatoris dei patrem esse primum deum putandum est. Multa etiam his similia de eadem re dicit: que longum esset referre. A melius uero nonne theologiam Ioannis euangeliste sequi prorsus uidetur: cum dicit? Atque hoc erat illud uerbum: per quod ea que facta sunt: fiebant: quum tamen semper essent: quemadmodum & Heraclitus uoluit: et per Iouem barbarus ille censet in ordine dignitateque principii constitutum apud deum esse: et deum esse: et per ipsum omnia facta esse: et in ipso: quod factum est: uitam et uitam: et ens fuisse: et reliqua huiusmodi. Neque enim referre omnia opus est: cum in promptu sint eius libri lectitare uolentibus. Hic sane quia ueritate: licet inuitus: negare non potest: eius quem tanquam hostis barbarum appellat sententiam probat: et accipit fidem: Quod si aduersarius: qui omnia perperam interpretatur: ea que sanctissimi doctores tanquam adminicula quedam nostre religionis sumpsere: causam fuisse calumniatur: ut Origenes Arrius alique huiusmodi in principiosissimos errores incidere: quippe Platonem scribit auctorem fuisse uariarum heresum: que inter christianos pulularint: cur non pari ratione euangelicos etiam: et apostolicos libros: ac omnem sacrarum litterarum doctrinam damnet atque reiciat? Quicumque enim minus recte sacros libros interpretati a uera sententia deuiarunt. conati sunt opinionem suam: diuinorum uerborum auctoritate roborare. Quemadmodum Arrius per uerba illa euangelii: Pater meus maior me est: Et de die illa & hora: nemo nouit nec filius sed pater: et mea doctrina: mea non est sed patris: aliaque huiusmodi: filium haud patri equalem esse existimauit: Et Sabellius quod a filio dictum est: ego et pater unum sumus: Patrem et filium in unam contrahi personam censuit oportere: Quicumque preterea spiritu baptizatos nunquam tentari posse a demone crediderunt: uerbis illis Ioannis euangeliste suam confirmarunt opinionem: Omnis: qui natus est ex deo: peccatum non habet: quoniam semen ipsius manet in eo: et non potest peccare: quia ex deo natus est: Et rursus: Qui

natus est ex deo: non peccat: sed generatio dei seruat eum: et malignus non tentat eum. Verum non sacrarum litterarum hoc crimen est. quod illi ex his argumenta sumant: quibus errorem suum tueantur: Sed hi potius reprehendendi danandique sunt: qui recte dicta peruertunt. Nam si Origenes aut Arrius perfecte sacram scripturam intellexissent: nequaquam lapsi fuissent in tam puerum errorem: quem inepte postea: et christi: et Platonis uerbis defendere cogerentur: Non enim christi dicta ad Platonis sententiam accommodanda sunt: Sed uerba Platonis ad sententiam christi: Itaque illi non in exquirendis Platonis sententiis: Sed in iacendis opinionum suarum fundamentis errabant. Quis enim nesciat Platonem christianum non fuisse: Neque talem: quem sequi e uestigio debeant: qui se christianos profitentur? Specie quaedam nostre religionis in Platone fuisse non diffitemur luce nature illustratam: quam eius creator & princeps: diuina filii sui doctrina postea plenius aperuit: et sua beneficentia manifestius reuelauit. qua specie non mediocriter iuari posse hominem arbitramur: qui ex Platonis doctrina ad nostre religionis perfectiorem statum se contulerit: Ita principia quedam uere theologie e Platonis scriptis surgere: et quasi scaturire uidentur. Quod si quis a perfecta sacrarum litterarum institutione per errorem discedens ad Platonis disciplinam se contulerit: ipsius culpa erit: non Platonis. Nam Plato uel ex ea re laudari maxime potest: quod etiam qui se christianos profitentur: minime se ab illius opinionibus discedere existimant: quod profecto non contingeret: Si Plato similitudinem quandam: et conformitatem cum christiana religione non gereret: Hec igitur et alia huiusmodi multa tam Plato quam eius successores de trinitate scripserunt. Aristotelem uero nescio ubi ostendere possit aduersarius tale aliquid tradidisse: si uerum fateri uelit. Nam locum illum de celo: quem unicum afferre potuit: nihil ad rem facere: supra demonstrauimus: Nec siquid graue diuinumque significaret Aristoteli magis quam Pythagore & Platoni id tribuendum foret: Siquidem ipse quoque Aristoteles ad Pythagoreos refert: quod ab eius consuetudine alienum uidetur: Perraro enim: ut expositores eius tradunt: pythagoreorum testimonium uti Aristoteles consueuit: Nec sane mirandum est: nihil illum de huiusmodi rebus loquutum fuisse. Demonstrationis enim necessitatem ubique sectatus est: nec uersari in rebus uoluit: que

probari manifesta ratione nõ possent. Fidem autẽ de supernis ac diuinis rebus: quibus nihil est prius: unde summi demonstra- tionis medium possit: cum omniũ rerum prime & uniuersorum cause sint: preterit omnino: ita ut non modo nihil de his scrip- serit: sed etiam quid senserit: obscurum om̃ibus reliquerit: Plato uero in hoc precipue cum nostra religione conuenire uidetur: q̃ nullam querit demonstrationis rationem: sed primam pre- cipuamq; omniũ uirtutum fidem constituit: per quã res diuinas merito colendas existimat. Siquidem in Timeo ita loquutus ẽ. Nam de aliis quidem demonibus dicere ortum atq; explicare posse plus est: q̃ nostre uitae sufficiant. Credendum autem his ẽ: qui ante dixerunt. Ex deorum enim ut ip̃i testantur progente orti sunt. Itaq; maiores suos certius nouerũt. Quapropter ne- fal est deorum filius non credere: quanq̃ nulla demonstrationis necessitate loquantur. Sed quoniam sua pronũtiare fatentur: obtemperandum legi: atq; eis fides adhibenda est. Item primo de legibus libro: quum Tyrteum alloqueretur: qui uirum fortem aduersus exteras nationes laudabat uolens ostendere eos illo longe prestantiores esse: qui tempore seditionis: quam infestis- simum prelium nominat: sese recte gefissent: Theognidis carmẽ attulit.

O cyrne argento iuste prefertur & auro.

Qui seruat tetra in seditione fidem.

Quam Theognidis sententiam dum mox exponeret: Talem uirum tanto illo prestantiorem asseuerauit: quanto iusticia: Temperantia: atq; prudentia cum fortitudine coniuncte. sola fortitudine prestantiores habentur: Fides enim inquit: et con- stans nemo in seditione est: qui non sit ceteris etiam uirtutibus predictis. Et paulo post. Hic quoq; a Ioue legumlator consti- tutus: et quicũq; alius etiã parum utilis: nihil aliud q̃ ad summã uirtutem imprimis semper respiciens: leges cõdet. Est autem hec ut Theognidi placet: Fides in rebus aduersis: que pfecta iusti- cia appellari potest. Quin etiam duodecimo eiusdem libri uo- lumine: cum legumlatore: orbatũ parente filius tutoresq; cõsti- tueret. quibus pupillorum curam cõmendaret: cupiens efficere: ut quali parẽtes alteri: nequaquã his qui genuissent: deteriores haberentur: et ut illi ad hoc humanitatis officium excitaretur: elaborans: ita hortatus est. Oportuno quidem tempore uerba

31
PLATONIS
LAWD
22

latus ante iam fecimus: cum defunctorum animos potestate quadam predictos esse explicaremus: qua rerum humanarum curam administrarent. Que opinio uerissimo quidem sed lógo sermone cõtinetur. Verum fides quidem adhibenda est: Tum fame rerum huiusmõdi tam crebre & uetustate celebrate: Tum auctoribus legum: qui hec ita iubent: nisi prorsus dementes esse uideantur. Hec profecto eodem tendunt: quo illa de Hiere- mia propheta in libro machabeorum: ut postq̃ diem obierat uisus sit deprecari pro populo: quasi adhuc suorum hominum saluti prospiceret: Hec igitur his opinionibus Plato bona fide. Ac proinde in Gorgia: quum de inferis illis iudiciis: et supplicis: et delictis loqueretur: Fabulas quidem hec illis uideri dixit: Se uero non fabulas sed rem ueram iudicare opinariq; eos quidem: qui iuste & sancte uitam duxerint: Ad insulas be- atorum demigraturos: qui uero iniuste atq; impie uixerint: in carcerem cruciatũ & pene: quem tartarum uocat: detrudendos: que cum latus disseruisset: hec addit: Hec sunt callides: que ego opinor uera esse: Et postremo. Mibi igitur callides his uerbis omnino persuasum est. Proclus quoq; quem ex eadem Platonis disciplina fluxisse constat: his inquit hominibus: qui ad summum bonum peruenire cupiunt: non scientia & ingenii exercitatione opus est: sed firmitate: stabilitate: quiete: tran- quillitate: quod ut summam dicam: fides deorum est: que nos ad summum bonum: et deorum ac demonum omnia ge- nera: atq; animas beatas ineffabili ratione trahit atq; cõiungit. Non enim per scientiam: aut operationem ullam ingenii ex- quirere summum bonum: aut ad ipsum aspirare debemus: sed offerre commendareq; nos diuine luci: et preclusis sensibus in illa incognita & occulta entium unitate quiescere: Hoc enim fidei genus omni doctrina antiquius est. Verum quem aduer- sarius Platonem accuset. q̃ plures coluerit deos: quum non eius- dem criminis reum peragit Aristotelem: q̃ ipse quoq; non uno contentus plures statuerit? Nos quidem Platonem non chris- tianum: sed gentilem fuisse fatemur: et quod professionis sue intererat fecisse: ut deos & diuinitatũ gradus plures statueret: At ipse qui Aristotelem inter christianos collocandum censet: Et unum tantummodo deum ab eo poni proclamat: quid ad

ipsius uerba hincere audebit? Hic enim in eo ipso probemio de celo: quo loco aduersarius eum trinitatis assertorem facit: Ita inquit. Et in sacris deorum hoc numero utimur. Item secundo eius libri uolumine: Coelum et locum supremum ueteres distribuerunt: Et rursus coniecture: qua deos esse suspicamur: ita duntaxat reddere ratio est consentaneas possumus. Ad hec: celum & stellas uiuere: et animalia esse fatetur: nec solum animalia: sed etiam intellectualia: et diuina: et deos. Celum etenim inquit animatum est: et motus principium obtinet: et corpus diuinum est: atque unumquodque syduis ex eodem corpore est: in quo circumfertur: Post hec quum causam expressisset: quare nam subinde que magis a primo deferente distant: pluribus motibus moueantur: sed que interposita sunt plures habeant motus. et quam ob rem in primo deferente tantus stellarum numerus sit: in ceteris singule singulis cohereant: Nos inquit adhuc de his tanquam corporibus tantum: et unitatibus ordine positiss: sed prorsus inanimatis considerauimus: at uero existimandum de his est tanquam uitam actionemque habentibus. Undecimo etiam uolumine eius libri quem de rebus diuinis composuit: cum substantiam demonstrasset esse intelligibilem: sempiternam: exortem partium: indiuisibilem: infinitam tempore infinito mouentem: passionis alterationisque exemptem: Tu una ne an plures huiusmodi substantie ponende essent querens: et si plures: quot nam essent ponende: demum tot numero substantias esse respondit: quot ea ipsa sunt que mouentur. Vnquamque enim delationem inquit necesse est ab immobili & per se sempiterna substantia moueri. Postremo ad certum etiam numerum eas substantias redegit: quinque scilicet & quinquaginta: quod totidem motus celestium corporum ueteres astronomi posuissent. Quin etiam plures substantias facile se concessurum ostendit: Si motus quoque plures esse constiterit: Hec et alia huiusmodi multa ab Aristotele scripta quis non iudicet eius esse qui plures deos statuerit? Fuerunt nimirum et ipse & Plato: ut supradiximus gentiles: et plures uterque diuinitates superiores atque inferiores opinatus est. Non tamen usque adeo in errorem uulgi lapsi sunt: ut fabulas quasdam obscenas: et inanef statuas coluerint. Sed deum unum omnium rerum principium: ingenitum omnino: et omni causa uacantem posuere: multas preterea alias substantias: easque eternas: sed a primo illo gradatim descendentes:

ut alie superiores: alie inferiores habeantur: uerum omnes ad unum primum referri: indeque pendere: atque a primo: et proximo primo esse productas. Ista Plato quidem apertius tradidit. Sunt tamen etiam qui Aristotelem non secus sensisse interpretentur. ut enim in rebus: que sensu percipiuntur: Sic in his: que intelligentia comprehenduntur: distinctionem dicunt: et naturarum diuersitatem esse oportere: indeque rerum naturalium discretionem prouenire. Nec Platonem igitur reprehendi fas est: quod ita senserit: quum Aristotelem probamus: nec Aristoteles arguendus est: quum extollimus Platonem commune enim amboque crimen est: et pari ratione alienus uterque est a religione christiana. Sed de his hactenus. Nunc de productione entium considerandum est: quam Plato: si aduersario credimus. ex materia preexistente: Aristoteles uero ex non ente simpliciter: sola uoluntate diuina fieri opinatur. At mihi quidem contrarium prorsus uidetur: nec mihi solum: Sed omnibus doctissimis uiris: qui Platonis atque Aristotelis libros exposuerunt. Verba etiam ipsorum autorum sententiam nostram uidetur aperte confirmare. Sed quoniam de causa rerum: que fiunt agimus: uidendumque est: an materia earum causa sit: idcirco de ipsis causis primo tractandum uidetur: ut res de qua agimus perfectius explicari possit. Causas igitur Aristoteles quadrigas: partitus est. quippe materialis posuit: formalem: finalem: agentem. Plato autem his addidit etiam exemplarem atque instrumentalem. Sed quid de causa agente: finali: exemplari siue formali locutus sit uideamus. Causam agentem in timeo exponens mundum inquit factum esse: oportere autem omnem: quod fit: ab aliqua causa fieri: impossibile enim prorsus fore aliquid fieri sine causa. Post hec creatorem inquit atque opificem uniuersum: nec inueniri facile: nec si inuenimus: fieri potest: ut omnibus explicemus. Item in libro de legibus decimo reprehendens eos: qui res factas: & que fiunt: queque futura sunt: Natura siue fortuna dixerunt euenire: totum inquit celum et omnia que celi ambitu continent: animantes etiam et stirpes: et tempora anni non mente: non deo aliquo: non ulla artis ratione: sed quod diximus: natura et fortuna creati uolunt. quos certe ideo arguit Plato: quia deo et mente omnia esse fierique: eamque esse causam agentem existimabat. Finalem uero causam: quibus uerbis in timeo extollat: uideamus. Dicamus inquit qua causa generationem et hoc uniuersum condiderit: qui condidit. Bonus erat: bono nullius rei inuidia esse poterat. Illius igitur

expt omnia sibi q̄ simillima effici uoluit. Et rursus: sic igit̄ optimo iure dicendum est mundum hunc animal esse: mente predictū: sola dei immortalis prudentia creatū. Itē: uos q̄dem non immortales: neq; omnino indissolubiles estis. Nullam tamē dissolutionis: aut mortis cōditionem patiuntur: cum iam uoluntatem meā potiori firmiori q; unculo adepti eritis: q̄ illa erāt: que uos dū crearentur uinciebant. Hec eadem in sermone cuius: quem greci politicū no/minant: et omnibus fere locis: i q̄bus de hac re loquitur: sibi cōstant̄ exponit: uoluntatemq; et bonitatē dei fuisse: et esse finalem rerū omnium tum intelligibulum tum sensibiliū causam p̄dicat. Ex/emplarem etiam causam tradens: Vtrum nam inquit exemplar spectauit qui condidit: id ne: quod per eadem: eodemq; modo. se habet: an id: quod genitum est? Certe si pulcher hic mundus est: et ipsius mundi opifex bonus: sempiternum exemplar respexisse conditorem manifestum est. Item. quum deus omnium: que in in/te/ligentiam cadunt rerum: pulcherrime et perfectissime similem maxime eum facere uellet: animal unum uisibile: cuncta nature animalia sibi cognita intra se continens creauit: Et paulo post. unum esse mūdum fatetur: siquidem ad suum exemplar creatus est. et iterum. atq; etiam magis magisq; inquit simile ad suum ex/emplar efficere illum uoluit. Hec Plato et multa his similia non cōiecturis q̄busdā: et uerisimilibus argumētis: sed fidei autoritate omnibus fere locis suorum libroꝝ asseuerat: Aristoteles uero siquid tale de huiusmodi rebus locutus est: preter q̄ q̄ deum et naturam nihil frustra agere affirmauit: ostendat aduersarius: et palmam adeptus coronatus incedat. Sed iam de materia qd Plato senserit cōsideremus: ut discerni ab omnibus possit: utrum ne: quod dicit aduersarius: pre existere materiā. uel tempore: uel magnitudine: uel loco distinctā opineē. Vterq; porro et Plato et Aristoteles non modo de forma: uerum etiam de materia locutus est. Nam rerum sensibiliū causam quoq; materialem esse necesse est: Nec fieri potest: ut aliqd huiusmodi sit sine materia: uerū Aristoteles materiam: formam: et priuatiōem principia omnium entium posuit: et simul ingeneratam eternamq; eē materiā scripsit: quēadmodū mundum quoq; eternum et putat: et conatur demonstrare: Plato autem materiam posuit: et formā: & deū que rursus ens: & forme capedinem. et generationem uocauit. et formam quidem duplicē statuit: aut enim exemplarem: aut materialem: deum aut̄ posuit

causam agentem atq; finalē: cum de ortu ac generatione mundi differuit: quem et ens i p̄m: et uere ens: et supra omne ens noīauit. Neq; materialem formam: neq; multo minus materiā: ex aduerso distinxit conditori: Neq; has principia rerum absolute p̄ma: nec eāles entium causas eē posuit: Neq; p̄existere: quomō aduersarius intendit: materiam preuisse informē ex qua postea deus mundū creauit: Sōnia ista portētaq; aduersarij sunt. At Plato a deo for/mal cēsuit eē productas: tū primas et exemplares id est ideas: tum secundas: rebus generandis accommodatas: siue eas separabiles: siue inseparabiles dicere uelis: a deo etiam productam esse materiam omnino informē ac p̄mā: ut a p̄ma absolute et uniuersali omnium entium causa: eternā etiā ipsam atq; ingeneratā: sicut forme sunt: propterea q̄ a causa immobili sunt p̄ducte. omne enim quod ab immobili causa fit: immutabilē habere essentiā censet: nō tamen aut omnino ingeneratā: cū generata sit: q̄a nō sine causa est: aut omnino generatā: quum tempe ingenerata sit: nullo enim tempe generata est: Sed inter generatum: et ingeneratū: quasi mediam cōsistere: ut in parmenidis q̄nto supposito latius declarat: quo in loco eā unū eē: et nihil actu omnino eē: et dissimilē similitudinem cū prima causa habere p̄ negationes aperte demonstrat: cū nega/tiones in materia q̄dem priuationē: in deo aut rerū omnium causā significant: q̄ si Plato nihil omnium rerū eē materiā ponit: idq; nō ratioe excellētis: quemadmodū supsubstantiale unum: sed p̄pter priuationē: et q̄a rebus omnibus deterior ē: quo pacto ausit q̄spiam affirmare eum posuisse materiā preexistētem: eālem deo omnium simplicissimo: ac omnibus bonis prestātori et causē omnium p̄me? Enim uero tantū abest: ut Plato preeē materiā ac deo egerari existimet: ut eam potius non ens dicat: Nec alia ratione ens: nisi q̄tenus unius particeps est: cuius participatione cetera quoq; omnia et sunt: et substantiā habent. Rei enim generate inqt̄ in Timeo uisibilis: atq; omnino sensibilis matrē: et recepticē nō terram: nō aerē: nō ignē: nō aq̄m dicimus: nō aliud quicq; ex his cōstitutū: aut ex q̄bus ipsa constituta sunt: Sed formam q̄ndam inuisibilē: informē: omnium rerū capacē: ac recepticē: quā si parū intelligi/bilem et p̄ difficilē cognitu eē dixerimus: haud p̄fecto mētremur. Nam si Plato preesse ens: et capedinē: et generationē ante mūdi originē dicit: q̄bus uerbis decepti pleriq; materiā putāt rerū causā ab eo positā eē: & ante mundi originē fuisse: intelligāt: si possunt:

hec non re separari: ut alterum precedat: alterum sequatur: Sed cogitatione: seu ratione generationis se iungi: Quēadmodū deus simul pducit partes: et totum: Sed ratio distinguit: que simul cōstituta sunt: et pro eorum natura alterum prius: alterū posterius dicit: Cum itaq; uia et ratioe generatio si materiā p̄esse oporteat: et ex materia subiecta consentaneum sit qđ generatur generari: ob eā causam p̄fuisse materiam Plato inqt. Nec secus Aristoteles sentit: quippe subicit: atq; p̄esse materiā in quacūq; generatione demōstrat oportere. qđ si in quacūq; generatione quā dederit: ita fit: et in prima sic ratione est distinguendū. Concedat enim uel ipse aduersarius primam generationem oportet: quando quidem Aristotelem dicit ex nō ente simpliciter mundū pducere. Ratio igitur: que simul fiūt: distinguit: et generat que ingenerata sūt: Et diuidit secundum tempus: que eterna sunt. Quod Timeus quoq; ille pythagoricus in suo sermone uidetur significare. Prius inquit qđ celum rationis distinctione fieret: erat idea et materia: et opifex deus. Cum itaq; generationem celi nō re: uel tempore: sed ratione distingueret: nō temere materiam p̄esse dixit: quē admodum partes per distinctioem intellectus toto priores: sunt: quippe ante om̄e compositum: necesse est ea intelligi. ex quibus constat illud esse cōpositum: Eodem p̄tinet illud quoq; in timeo Platonis. Cum enim post celi generationem tractare de anima cepisset: haud posteriorē inqt: ut nos secundo loco tractauimus: eam constituit cōditor: et natura enim: et uirtute antiquor corpe anima est: Quin etiam tempus celo posterius dicere uidetur: cum tamē alio loco simul cum celo factum esse tēpus dixisset: ut inqt simul orta: simul intereāt: siquādo accidere possit eorū interitus. Cum enim inquit pater: qui genuerat uiuum ipsum: seq; mouens sensisset: et deorū immortalū effigiem habens: mirifice letatus est: Et exēplari magis simile reddere cogitauit. Itaq; tēpus imaginē mobilem eui deorū machinatus est. Per multa etiam eodem: quo sunt: aut fiūt modo exprimi nō possunt: Prefertim cum de rebus diuinis loquimur. Quis enim nesciat cū dicimus deum fuisse āteq; tēpus: aut celum fieret: improprie hoc dici: et tamē cōcedi oportet: quia aliter loqui non possumus. Cui loco haud dissimile esse illud etiam in Timeo uidetur. Verba ista: erat: et erit: que tempus species sunt: imprudentes ad substātiā sempiternā transferimus. Nō recte. et enim dicere de ea solemus: erat: est: erit: at uera rōe:

solum est: ipsi conuenit. Cuius tam inepte locutionis mox causā reddens: Sed nos inquit: qui uicissitudini fortune & casus subiecti sumus: ita loqui solemus. Mouere etiam fortasse aliquos possent illa uerba Platonis. Ita ille cum omne: quod uisibile foret: recepisset. minime tranquillum: sed inordinato quodā et tumultuario motu agitatum: ad ordinē ex inordinatione redegit: Existimāf id om̄ibus rebus fore p̄stantius. hoc enim loco dicere Plato uideē: non modo materiam: Sed corpora quoq; ipsa ac etiam animam temere moueri solitam: anteq; mundus conderetur: Corpus nāq; anima uacans moueri uel ordinate: uel inordinate nō potest: hec uero sic inchoata: et errātia deum postea recepisse: ut expoliret cū cta: ac certa ratioe disponderet: quasi nō naturam atq; essentiā rerum creauerit deus: sed ordinem duntaxat atq; ornatum rebus addiderit: Verum hec quidē non ita accipienda sunt: ut humano sermōe p̄feruntur: et sonant: Quippe rem intelligibilē ac diuinā per uerba humanis auribus familiaria. Plato exponit quomodo diuinus propheta Moyses de mundi creatione locutus est. Non enim deo manus erant: quibus acciperet: non oculi: quibus uideret: nō os lingua et dentes: quibus loqueretur: nō primum: aut post: erat: quum tempus nō erat. Sed partim hominum: et uerborum consuetudini indulgens: cum ita loquuntē prudentissimi auctores: p̄tū res p̄fundissimas ad doctorū hominū intelligētiā ducunt: quod a Philōe quoq; uideo uiro doctrina illustri: et grece lingue facūdia celeberrimo actum uidemus: sic enim scribit in eo libro: quem ex sententia Moysi de mundi creatione edidit: Nam si quis causam: quare uniuersum hoc creatum sit uelit exquirere: non errabit meo iudicio: si id existimabit: quod quidem ex ueteribus protulit: bonum esse creatorem ipsum: et genitorem: et autorem uniuersi: et bonitatis sue gratia nulli substantie inuidisse: que sua natura nihil boni haberet: et tamen fieri om̄ia posset: Erat enim sua ipsius natura inordinata: informis: inanimata: om̄ino uaria: incongrua: incōcinnā: inconstans apta que in cōtraria mutaret: et optimarū rerū rationē susciperet: forme uidelicet: animatiōis: similitudinif: congruatif: cōcinnitatif: omniū deniq; rerum idee meliorif. Item in secundo eiusdē libri uolumine. Cum inquit creator substantiam inordinatam & natura sua confusam in ordinē ex inordinatione: et in discretionem: ex confusione tractatam formare cepisset: Terram atq; aquam medio loco firmavit. Ita

Hic etiam uir sapientissimus loquitur: quum materiam preesse uia generationis: quod philosophi omnes admittunt: significat: et que sine tempore: Et uniuersa creata sunt a deo distinguere: atq; ordine humane consuetudinis: explicare commodius arbitratur: Plato uero et corpus: et animum celi constitutum a deo dicit: quanquam non constitutum: aut celum: aut animum opinatur ea constitutione: que non a temporis motu: ratione disiungitur. Quapropter is quoq; de materia loci: qua eam preesse dixit: antequam mundus siue crearetur: siue generaretur: siue condere/ tur: siue constitueretur: nec contentiose tractandus est: Nec si aduersarius intelligere nolit: idcirco contemnendus uidetur: Per/ spicuum est enim Platonem: quum prouidentiam dei: et quot quataq; bona in huc mundum ex mente anime: que presentia influat: uellet ostendere: qua uniuersa disponit: moderatur et gubernat: primum ipsam seorsum per se materialem naturam considerasse: inconditam. errantem: temerariam: atq; etiam maleficam: talēq; posuisse in generatione preexistentem: Vt ordinem atq; orna/ tum forme: et habitus cum dispositione constituta: et moderatioe a conditore: animoq; ipso proficiscente intelligeremus: Et natu/ ram utranq; propria possemus ratione describere: quid materia ipsa per se anima priuata esset: quid forma: quid uia generatiois precederet: quid sequeretur: quid generatio posterior foret: quod tamē natura esset prius. Hec ut ita intelligerentur Plato mate/ riam separauit a forma: eamq; generatioem et capedinem nomi/ nauit: Naturam etiam inordinatam inconditam: temerariam: errantem: tumultuariam: Eandemq; a conditore receptam: dis/ positam: institutam: ornatāq; pulcherrima mundi cōpage fuisse. Et Plato igitur ipse correlatiua esse simul: et generationem ab opposito ad oppositum uiam esse: et simul esse materiā ac formā non ignorauit: quippe q; de his omnibus aptissime differuit. Verū tamen ne quod addi debuit. deesset: Ita locutus est: ut et ratio: qua materia antecedit: ac preest: intelligeretur: et morem sermo/ nis ciuili: atq; usitati serualet. Anima uertendum preterea est: quum Plato dicit auctore illum et patrem uniuersi inuēire dif/ ficile est: qd sibi uelit illā uniuersum: & quomō q; uniuersū dicit nihil excludat. Cū itaq; uniuersi creatorē dicit: nō minus mate/ riā q; formā creati: dū cōpositū creat: affirmat. Quis enī usq; a deo rudis ē: ut cū uniuersā hāc mūdi machinā creatā audiat: p̄fuisse

aliq̄m eius partem existimet: ex qua uniuersum ipsum crearetur. Ad hec si Plato anime: que multo nobilior atq; diuiniore est. nō modo habitū. sed etiam subiectum: et quasi materiam pductam a deo dicit: idem uidelicet. et diuersum tanq̄ anime elementa cō/ stituent: quomodo materiā corpulētie lōge ignobiliorē minime ab eodem creatore pductam existimaret? Iam uero i philebo materiam non extrinsecus quesitā. Sed a p̄mo opifice generatā manifestissime declarat. Ex uno inquit et multis constat ea: que semper esse dicuntur: et finem atq; infinitudinē habent in se ipsis generatam. Et alibi deum dicebamus duplicem illā naturam re/ in lucem protulisse: finitū dico et infinitum: ex quibus tum corpa: tum cetera omnia constituunt. Ad hec calidum: frigidū: humidū: siccum: matius etiam: et minus: et reliqua his similia in infinitum p̄gredi possunt. Quod si corpora ex fine et infinitudine cōstant: finis autem nihil aliud q̄ forma est: hec enim terminat definitq; materiam. Manifestum est materiam infinitudinem esse: et hoc loco dicit a Platone: quapropter cum omnem infinitudinē pducatur deus: materiā etiam que ultima infinitudo est pducere. Quoniā autem res naturales per comparationē quandā: et proportioem intelligibiliū Plato produci existimat. quēadmodū a substantia: ipsa substantiam: et ab equali ipso: equalē: et reliq̄ id genus eodē modo. Constat extremam quoq; materie infinitudinē hoc ipso autore a prima producti: quam platonici omnes in rerum intelli/ gibilium summitate cōstituunt: quod Orpheus quoq;: quē Plato in pleriq; sequitur: usus est probare. Siquidem a tempore etherē et chaos produisse scribit: quod etsi profundius dictum: uel forte fabulosius uidetur: hoc tamē uoluit significare: materiā formāq; a p̄mo euo fluxisse: tēpus enim pro euo posuit imaginis nō mine appellat exemplum: etherem uero esse causam finitudinis celsit que forma est chaos causam infinitudinis que materia est. atq; ab his duobus principis tum diuinam hanc et intelligibilem mundi machinā ducit. Tum etiam mouētem: et diuersificā et p̄petuam productionem: Ad hec ab aliis quidem terminatam: ab aliis uero conseruatam naturam postremo ultimam finitudinem: qua etiā materia ipsa cōtinetur producti. hanc omnium entium primam fuisse Hesiodus tradit. Principio enim inquit factum esse chaos: hoc est materiā rudem. informem: et uix in intelligentiā cadentē. quod sacre quoq; littere significare uidentur: cum in principio

creatam tradant terram: inanem: uacuum: tenebrisq; obductam: hec enim nihil aliud: q̄ materiam indicant rudem: informem: et nondum faciem aliquam rerum habentem. quem locū nobilissimi quoq; doctores ecclesie ita exposuerunt. Verum qd multa persequor? cum Platonē semp ad unum principium reducere omnia perspicuum sit: quod certe nō faceret: si materiam poneret causā deo equalem: atq; alterū per se principium: sicut aduersarius credit.

Sane in libro de republica causam rerum omnium: intelligibilium bonum ipsum esse dicit: uisibilem autem solem: quem etiam bono ipso genitum asseuerat. quo fit ut ipsum bonum causa in primis sit omnium intelligibilium et sensibilium rerum. Item in epistolis: circa omnium regem inquit cuncta sunt: et illius causa omnia. q̄ si omnia ab illo proficiuntur: et illum repetunt: atq; in eo qui/escunt: Ille nimirum rerum omnium causa est: atq; principium: ergo et materie quoq; nam et materia illum appetit. quippe nisi appeteret: nulla ratione aliqd assequeretur bonitatis: parum aut assequitur: ut superius Platonis uerbis ostendimus: quem secutus Aristoteles: materiam appetere diuinitatem: et formam sc̄psit: ut turpe pulchrum appetit: et fera mare: qd si appetit: conuertat se ad illud: qd appetit: et inde dependeat. necesse est: quemadmodū his quoq; cā sūt circa causas eueire cōsueuit. In sophista quoq; cū eorū sententiā improbare: q̄ uel eē plura entia dicebant: uel ens ipm principium statuebāt: ostēdit nec a multitudine nec ab uno ente principium entium capi oportere: sed ab ipso uno: quod ideo facit: quia ad primum: et solum unum omnia refert. Qui igitur ubicunq; hec scribit. et ita aperte unum ac solū principium omnium entium facit: atq; ad ipsum unum omnia refert: cui tādē mētis cōpoti uideri potest materiam pro principio posuisse? Entiuero Plato principium per se primum: cum ceterarum rerum omnium: Tum materie ipsius: causam posuit. quod enim a secunda causa prouenit. id multo magis censendum est a prima prouenire: siquidem ea causa est: ut id a secunda proueniat. Seruat qdem hoc ppositū Plato semper: ut non primum p se principium existimet creatorē sensibilium rerum propinquum: Sed eum qui post primum illū: quem unum uocat. secūdo loco constitutus est: cui cum materia: tum idee a primo tribute sunt: quas respiciens creator secundus: formas materiales atq; sensibiles materie imp̄mit tam p̄te altero mētis cōceptu et a p̄mo p̄dente. siue enim signis: siue relationibus

ista distinguantur nihil refert. Sed de his alias. Nam de materia quam p̄esse generationi Plato fatetur uel eatenus tetigisse satis sit: ut hinc etiam pateat: nō temere dictum fuisse ab illo: p̄esse materiam. Ergo materia non caret causa apud Platonē: nec principium est per se primum: et si enim concedimus principium esse materiam earum rerum: que fiunt: quod et Platonis et Aristotelis sententia perspicuum est: non tamen simpliciter sed elementale principium: tum materiam ipsam: tum etiam formā materialem ponimus: ex quibus res compositae constant. Nec principium hoc elementale aduersum esse cause agentis: aut finalis: nec tam causam esse: q̄ ille sunt: sed duntaxat esse concausam. Si enim materia non est ens: et ultra omne nō ens degenerat: ut in sophista Platonis ostendit: profecto nec causa quidem est: nec solum non causa: sed etiam si nō causatum quis dixerit: baud forte a uero aberrabit: quod enim nondum est: dū non ens est: nec causam habet ullam: nec ipsum rei ullius causa eē potest: Verum tamē quia potētia ens: cōcausa est eorum que fiunt. Atq; ut ens compositum: sic ea materia: que elementum compositi est: a deo rerū omnium cōditore producta est: et ratione quidem ante compositum mētē percipitur: Re autē: nec eē seorsum: nec intelligi potest. Nam siq; ullo modo: & quē/ admodum Plato inquit instar somniantis comprehendere animo poterit: quid materia sit: reperiet eam: sententiā prestantissimoq; expositoq; Platonis atq; Aristotelis: nec corpus esse ex q̄le: quod nōnulli subiectū secūdo dixerūt: Nec incorporeum quicq;: ut determinatā quandā in corporei naturam accepimus: Sed ut per negationem corporis diamus esse: dimensionem quandam corporis indeterminatam: que formali magnitudine determinetur: et qua forme intelligibiles differūt a sensibilibus inde deductis: et t̄ partitionem ac discretionem de impartibilitate illarum et unitate dispositis: que etiam sequestrata omni forma: diuisione: figura: magnitudine: possit cogitatione comprehendī: aptaq; sit formā: figuram: diuisionē quantitātē: et quod uis eiusdē generis recipere. Aliter enim intelligere non potest: quod omnis forme exper̄ est. Quāobrem Timeus locretis: et Plato cogitatione spuria: Aristoteles et idem ipse Timeus per proportioem intelligi posse materiam uolunt. Quia enim nō per forme inmixtum ac firmitatem: sed per negationem: sequestrationemq; formarū omnium quasi uacillante cogitatione materia intelligitur: ideo cogitatione spuria dicitur

comprehēdi: Nam ea que per formam: et habitum fit: legitima cogitatio est. Rursus quia primam rerum naturalium materiam ita se habere ad ens et substantiā manifestum est: ut es ad statuā: et lignum ad lectulum: per proportionem asseueratur intelligi. q̄ si talis: aut simile aliquid: materia est quis eā dubitet a deo esse: et diuino intellectu comprehēdi: que a corpibus: quoz̄ cōditor est deus: & quantitatē: que corpus est qualitatis experientiatē secundā notioē separatur: Nec tamen sit hoc aliquid: aut simpliciter substet: sed que formas respiciat: quarum creator deus: materiam quoq; ipsam p̄ducit: eēq; ita ei impartit: ut a forma inseparabilis sit: hec de materia Platōis optio ē. hec Plotini Porphyrii: Amelii Iamblichi: Syriani: Procli: omnium deniq; qui Platōis disciplinā sunt secuti. hoc etiā Hermē Trismegisto placere Iamblicus scribit: quippe uoluisse Hermem affirmat materiam ex substantialitate p̄duci. Que cum ita sint: non uideo cur Platonem reum peragat aduersarius: quasi materiā deo coeternā posuerit. eternam q̄dem Plato esse materiam dixit: coeternā deo nusq̄. ab eo dictum reperiens. Quod si q̄a eternū deum & eternā materiā Plato asseruit: Ideo cum coeternam deo posuisse materiā aduersarius existimat equiuocatione decipitur. Non enim uniuoce eternum de deo et materia predicat: sed ut ea: que ab uno denominantur: et ad unū referūtur: Multi enim apud Platonē: ac uarij sunt gradus: eternitatis: immutabilitatis: aliarumq; conditionum: que de deo atq; entibus communiter predicant. quam multiplicem rationem: si quis uoluerit: facile poterit ex eius libris accipere. Maxime enim differt eternum illud: quod omnē simul infinitudinem entis cōprehēdit: qualē Plato statuit deum: ab eo eterno: q̄d suū esse: nō absolute: sed cum fluxu generationis connexum habet: et ut perpetuum esse possit: aliunde acquirit: qualis Platonis sententia est mūdus: et res omnes naturales suo queq; genere: et ut sequitur materia ipsa. hunc de eternitate locum Boetius quoq;: nō aliter q̄ nos fecimus: in libro de consolatioē exposuit: quod profecto mirandum est aduersarium latuisse. Adde q̄ cū eternitas dei: causa sit eternitatis materie: atq; mūdi: lōge hec inter se differre necesse est. Nam siq; etiam Aristoteli hoc ipsum obiecerit: quum ipse quoq; et eternā materiam: et deum eternum statuerit: facilis erit pro eo responsio ex equiuoca ratione: q̄ scilicet plurimum intersit inter eternum causā: et eternum causatū: q̄ppe maxima inter causā causatūq;

oppositio est: nec minor q̄ sit eoz̄: que cōtradictorie opponunt: que oppositionum omnium maxima est: neq; enim fieri potest: ut quod causatum est: etiam causa eius sit: a quo est causatum. quod leuibus ac etiam pene uulgaribus exemplis ostendi potest. Siquidem uestigiū pedis eternū foret: si pes esset eternus: & umbra baculi eterna: si baculus eternus esset: Splendoremq; ab eterno sole reciperet: nec tamen coeternū cum pede uestigiū: nec umbra cum baculo coeterna diceret. Hec propterea latius exposuimus: q̄ plura erant: que desiderari in hac questione uidebantur: et ratio non magis pro Platone q̄ pro Aristotele explicanda erat. Sed iam finem huic parti imponamus. Nunc uidēdum est utrū Aristoteles ex non ente simpliciter: sicut aduersarius refert: sola dei uolūate mūdū productū esse ueluerit. Enimuero Aristotelem nusq; in omnibus scriptis suis de uoluntate dei mentionem fecisse compertum est: quum Plato uoluntatem: & bonitatem: & prouidentiam dei ubiq; predicet: et causam productionis entium fateatur. q̄ si uoluntate dei conditum esse mūdum non dicit Aristoteles: tum longe minus ex nō ente simpliciter productum existimat. Res tamen generari ex eo quod aliquo mō sit: aliquo modo non sit: quemadmodum Plato dixerat arbitratur: multisq; id rationibus nititur probare: cum alius in locis tum maxime in eo libro: quem de naturali auditiōe scriptum reliquit. Et quasi hoc peculiare eius inuētum sit: admodū gloriari uidet. Sed et Plato et Timeus: et alii ante eum complures id tradiderant. At uero ex nibilo simpliciter generatum esse mūdū nō modo non probat: sed aperte etiam improbat: multisq; uerbis demonstrare nitit fieri non posse: ut ex non ente simpliciter aliquid generetur: Adicit etiam ueterum testimonia: quibus opinioes suas corroboret. Cōuenit inq; hac de re inter omnes: q̄ de natura disseruerunt. Tum expedita ratione: que ad alios spectabat: suam ipse opinionem exponit his uerbis. Nos autē et ipsi generari nihil simpliciter ex non ente dicimus: Verum tamen generari ex non ente tanq̄ per accidens. Nam ex p̄uatione: que per se est nō ens: minime in existente generatur: et paulo post. Vnus q̄dem hic modus ē. Alter autem quia dici hec possunt per potentiam et actum: Itaq; sicut diximus dubitationes ille soluuntur: ex quibus infringi aliqua: que a nobis dicta fuerant uidebantur. Rursus quoq; cū ostēdere uellet: quomodo ex cōtrario generatio: et i cōtrariū corruptio

fieret: Et aliquid inquit cōtrariū eē subiectū oportet: q̄ aliquo
mō enī: aliquo mō nō enī sit: ex quo p̄mo in existēte generantē:
quecūq; generantē: hec enim Aristoteles uerba. nullam exapiūt
productioēm. sed plane ad omnē generabiliū rerū generationē
referūtur. nihil enim omnino ex his que fiunt censet fieri posse:
nisi ex aliquo subiecto. quod p̄im enī sit partim non enī. quam/
obrem si quis mundum a deo factum dicit ex eius opinioē putat:
factum esse ex subiecto fateatur necesse est. alioquin incidet in
plura absurda. ut latius explicabimus suo loco. Hic scripture
adducte rationem exponemus. Generantur enim quecunq; ge/
nerantur: et corrumpuntur quecunq; corrumpuntur: certe ex
subiecto: et ex cōtrario: et in contrarium: subiecto semper eodē
manente: cōtrariū inuicē cōmutatis: Et enim cum aqua ab igne
in ignem mutatur: generatur ignis ex cōtraria sibi qualitate: que
frigiditas est: et a cōtraria aque q̄litate: que caliditas est: Eadem
materia utriq; q̄litati subiecta: que enim p̄us erat aqua: mutatis
q̄litatibus factus ē ignis. Cōtrarium enī qđ corrumpit et quod
corrūpit: et simile qđ generat: et qđ generat eē oportet. Atq; ut
generatio ex cōtrario ī contrariū eodē subiecto manēte: sic etiā
corruptio fit: Corrūpit enī aq̄ ex igne ad ignē: et generat ignis
ex aq̄ ab igne: Eodēq; mō fit in ceteris rebus: que aut generantē:
aut corrumpūtur: ita ut alterius corruptio sit generatio alterius:
et alterius generatio sit corruptio alterius: sublatis prioribus qua/
litatibus: et aliis contractis cōtrariis: Cum enim ex aqua ignis
generatur: qualitas frigida et humida remouetur. calida et sicca
inducitur eadem materia corporis manēte. Solent nanq; corpa:
que globo lune subiecta sunt: quecunq; naturaliter agunt ad eū
agere finem: ut se ipsa multiplicent. que autem ob eam rem agūt
ea que patiuntur: hoc est ea in que agunt in se ipsa transmutant.
quod dum faciūt: corrūpunt necessario: que in patiētib; sunt:
et permanere secum non possunt. hec autem cōtraria sunt: que
a suis cōtrariis necessario corrūpuntur. Cum itaq; cōtraria que
in patiente sunt: ab his que sunt in agēte cōtrariis corrūpantur:
fit ut recipiat subiectum quantitatem qualitatemq; agentis: Pro
his qual ante illas cōtrarias habebat. Itaq; ad agētis transmutat
naturam: et qđ āte erat aqua: si forte sic accidit: fit ignis ab igne:
Postq̄ ut sue caliditatis tantū agere potuit. Hic merito sequitur:
ut oīs sub orbe lune generatio et corruptio mutatio sit: manēte

aliquatenus eo quod mutatur. manet enim secūdm subiectum:
qđ nō determinate hoc aut illud est: sed alias fit hoc: alias illud.
Quamobrem non ex nō ente: quatenus non enī est: sed q̄tenus
enī aliquo modo est: generantur omnia que in tēpore generantē.
Nam ut tempus in quo res generantur precedit id tempus: post
quod: tempus hoc est: Sic et res que generatur precedit res alia:
postq̄ et ex q̄ ea extat que generata ē. Quapropter mutatioēm
tāq; genus omnis: que sub globo lune est: generatiois Plato atq;
Aristoteles posuere. Cuius rei testis ē Platonis Timeus: q̄ et docet
hoc aperte: et cum Platōe cōsentit: Preterq̄ q̄ Plato: dū materiā
in manendo cōsiderat. manet enim ut dictum est eadem. eam
hoc aliqd nominat. In quo enim inquit generari omnia uidentē.
et rursus pereunt: id solū appellare hoc aliqd & hoc certe optet.
Aristoteles autem hoc uerbum forme tribuit: per quā unaqueq;
res hoc aliquid et enī sit: hec de materia rerum: que generationi
corruptioniq; subiecte sunt. Platonis atq; Aristotelis opinio est:
principium uterq; ponit eam elementale: et cōcausam rerum:
que generantur ex ea: ut aliquo modo est et aliquo modo nō
est generatioēm ambo cōstituunt: Vt pote cū sua ipsius natura
nullam sortita sit formā: ne forma propria: ut Plato inq; ceteris
formis recipiendis obstaret: ut Aristoteles quoq; Platonē secutus
at: sed quascunq; formas utissim et quali per successionem posset
recipere. Itaq; nulla est de hac re inter Platonem atq; Aristotelē
controuersia. Precipuas uero causas: hoc est agentem et finalem
optime qdem: et clara ut aiunt uoce: quēadmodū supra diximus
Plato ad deum rectu lit. Aristoteles autem: quoniam ingenitum
omnino: et causa: et tempore mundum statuerat: non immerito
p̄bit suspicādi causam: se opificē deū minime entibus tribuisse.
In qua re. quantū Plato Aristoteli religione & pietate p̄stiterit:
alioz sit iudicium. nobis satis sit: aduersariū calumniam detexisse.
Iam uero de eternis et immaterialibus substantiis: Vtrū he quoq;
ex nō ente omnino: an ex ente aliquo modo & aliquo modo nō
ente producte sint: quid Aristoteles sentiat perspicuū est: Nusq;
enim de productione huiusmodi substantiarum locutus est aliqd:
ut qui a nullo produci eas et necessarias eē existimauit. Quippe
libro septimo de diuinis rebus. Substantias inquit materiam non
habentes: nec causam quidem quare sint: ullam habere. At Plato
bonum ipsum: & unam causam eē illarum substantiarū ingenue

pficitur: et cū eas: tū p̄mam et omnino informē materiā a p̄mo omnium principio infinita eius potestate produci: quod Aristoteles obiceret: ei & Parmenidi uidetur. Et enim Plato uniuersum hoc: simul et eternum & a deo productum produciq; arbitratur: et potentia nō enī semper esse existimat. Partim ob naturalium rerum materiam: cui potentiam & non enī tribuimus: Partim ob immortalium formarū a primo dependētiā. Sic enim et p̄duct ac generari et seruari contineriq; eas Plato censet: et esse earū a dependenti ratione omnino sumendum intelligit. Quapropter patrem omnium ad generatos deos ita loquentem inducit. Vos quidem non immortales: Neq; omnino indissolubiles estis: non tamen unq̄ dissoluemini. Quasi dicat eos tales esse: ut possint nō esse: quando quidem creati sunt: Verum nunq̄ futurum ut non sint: quia ut semper sint: uoluntas est opificis dei. Nam etsi que cōstituta sunt: destrui dissoluiq; omnia possunt: Tamen que recte constituta sunt: et bene se habēt ea dissoluere ac destruere uelle: prauū animi est: et sibi repugnantis. Ita Plato fidei nostre cōsentanea et sētit et loquit. Siquidem nos quoq; celestes: immateriales: atq; intellectuales uirtutes: āgelos in quā: atq; etiam ratiōales intellectualesq; animas a deo creatas communi omnium creatore: Natura sua essemus posse dissolui: atq; perire: quum omne creatū corruptibile sit: dum iam in potentia est ad nō esse. Verum immortales et incorruptibiles semp̄ futuros diuina uolūate: Vnde semp̄ sibi hauriūt eē. Aristoteles autē creatiōem esse in substantiis eternis siue perpetuis omnino negat: nullamq; in his non essendi potentiam esse concedit. Itaq; eas nec generatas: nec creatas: nec factas putat: quum semper fuerint: nec corruptioni obnoxias: cū nullam non essendi potentiam habeant. Ex quo fit ut qui rerū eternarum siue perpetuarum causam agentem siue efficientem nequaquā ab eo positā dixerunt: nō sine ratiōe moti esse uideant. Itaq; minime credendum aduersario est: cum celum ac mundum produci ac generari a deo sensisse Aristotelem existimat: quia ab eo scriptum est celum ac naturam a deo depēdere. Errat p̄fecto uehementer: atq; erroris eius causa ē: q̄ non intelligit: dependere: nullam temporis rationem exigere: Creari autem: generari: fieri: p̄duct: ceteraq; huiusmodi ipsius etiam Aristotelis sentētia tēpus requirere: quod quia tribui eternis rebus non potest: nihil tale de mundo affirmari posse Aristoteles censet. dependere tamē a deo

celū et naturam fatet seruari quoq; ab eo et cōtineri: que si aduersarius: p̄duct: creati: & generari esse cōtendit: p̄fecto nostram non suam rem agit. Nos enim et concedimus hec: et ad Platonem referenda esse cēsemus: scilicet altera generandi ratione Ipse autē dum christianum facere Aristotelem cupit: Platonis sententiam illi tribuit: et quod ille aperte negat: ac conatur refellere: ratione uidelicet nature ac temporis: id ipse frustra tueri nitit. Ratione: qua Plato de mundi generatiōe locutus est. Verū ad Aristotelē reuertor. hic quum de materia et priuatiōe primo naturalis auctoriōis libro disseruisset: inuebitur in eos q̄ ex nō ente simpliciter res generari uniuersas dixerunt: Platonem uidelicet significans. hic enim q̄ Parmenidis sententiā p̄bat: enī unū eē dicētis: & quod p̄ter enī ē: id eē nō enī: nō ab re cēlere uideat: ex nō ente simpliciter p̄mam fieri generatiōem. Neq; enī fieri pōt: ut cū enī unum sit: et q̄ p̄ter enī ē: sit nō enī: nō aliquo mō: aut p̄ accidens non enī: sed non enī simpliciter ut Parmenidi placuit: seruetur natura materie: que aliquo mō enī aliquo modo non enī est: et potētia quidem est: actu uero minime. q̄ si ex eo: quod unum et solum est: nihil fieri potest: quippe immutabile est: et quod preter ip̄m est: nihil omnino est: si quid autem generatur id ex alio generari oportet: Sequitur. ut q̄ huius sentētie est: et tamen generatiōem ponit: opinetur eam produci ex non ente simpliciter. etiam si id uerbis minus expresserit. Tam longe ergo abest: ut Aristoteles ex non ente quicquid simpliciter generari existimet: ut eos potius q̄ id dixerūt: reprehendat: et in Platonem Parmenidemq; inuebat. Atq; si Aristoteles propterea illos reprehēdebat: ut pleriq; dicūt: q̄ de rebus eternis: Verissimeq; entibus disputātes: que preter illa sunt nō esse entia dicebant: ut que sunt mutatiōi semp̄ obnoxia: P̄fecto Platonem et Parmenidem fatetur res eternas ex non ente simpliciter opinari eē productas: q̄ a nobis erat p̄bandum: Siquis uero: q̄ eadem laudat: ita illos reprehēdi ab Aristotele putat: Ut auditorum suorum utilitati cōsuleret: ne generatiōem rerum naturalium ex nō ente simpliciter fieri posse existimarent: Iam patet generatiōem illā ex nihilo simpliciter: Ab Aristotele prorsus repudiari: quam Plato et Parmenides probauerunt: si mō uerba illorū: hoc modo exponenda sunt. Res uero eternas productas a causa esse: secūdem opinionem Platonis manifestū est: quē admodū supradiximus. ergo si Aristoteli magisq; aduersario

de opinione et sua et Platónis adhibenda fides est: Profecto Plato non Aristoteles est: q substantias intelligibiles: & celú: naturamq; uniuersam ex non ente simpliciter produci affirmans. Maxime cum nostra religioe: cõsentit. Poteram alia quoq; permulta huic loco accommodare Platónis & Aristotelis: & expositorum dicta. Sed nec dici omnia necesse est: et hec que diximus satis: tum quod institutum probare uidentur: tum ueritatis auditores ut si plura oprãt: unde querere ea possint: intelligant. Iam de anima qd Plato senserit explicabo. Vos in quorũ manus hec forte uenient uiri docti atq; prestãtes: figmenta ne ille et fabellas scripserit: ut obiurgator noster klaterare non desint an digna potius illustri magnoq; ingenio. Ita ut neq; melius: neq; sublimius neq; diuinius ab homine dũtaxat: uere fidei lumĩe nõ illustrato: dici potuerit: iudicabit. Cum duplex de rebus immaterialibus questio sit: Vna cur sint: altera quid sint et de causa quidem cur sint agatur quum causa ne uacẽt nec ne: et sponte ne an a deo producte sint querimus: quid sint uero: indagemus: cũ substantia ne an accidẽs sit: scrutamur: Primum an producta a deo anima sit: querendũ est. Mox quid sit. Tum inuẽto iam genere in quo sit: quoniam bifariam genus omne diuiditur: aut enim potẽtia: aut actu est: ut ouum potẽtia animal est: semen: planta: Sed auis nõ potẽtia sed actu animal est: et arbor planta: Idcirco tertio loco considerandum est: utrum tanq̃ potentia quedam subiecta et substantie accommodata an tanq̃ actu subsistẽs natura existimãda sit. Ad hec de eius potẽtia et actioe cogitãdũ. omnis enĩ substantia: et potentia cõsequentẽ habet et actionẽ simul. Itẽ cũ aia corpis aiatĩ forma sit: utrũ aite corpus: an post corpus: an una cũ corpe sit: inuestigãdum. Etsi ante corpus: Vtrũ post corpus etiã pmaneat: an una cum corpore intereat: etsi permanet: Vtrum postq̃ multa subit corpora: seq; in diuersa sepe numero transtulit: Vltimo tandem corpore exusta ipsa etiã moriatur: an omnino incorruptibilis immortalisq; sit atq; ut ante omne corpus est: sic etiã post omne corpus perpetua maneat. Scrutandum preterea an partibilis: nec ne sit: etsi partibilis: utrum ut corpus: an ut ars et scientia in ptes scindatur. Sunt enim & medicine partes: & philosophie. Ac si impartibilis est: simplex ne omnino natura sit: et nullius multitudinis capax: an partium quidem multitudinem nullam: potẽtia uero quas etiã uirtutes dicimus habeat multas: hoc enĩ plurimũ refert:

siqdem pars a pre subiecto differt: uirtus aut a uirtute actionis siue operatiõis diuersitate: Post hec utrũ omnes anime sub eadẽ specie contineãtur: an sub diuersis. Etsi diuerse species sunt: nrũ genere etiã differant: quemadmodum anima hominis & anima equi. Si differunt specie: an sint etiã genere diuerse: et quanq̃ homo & equus sub uno animalis genere cõprehenduntur: anime tamen eorũ non sub eodem anime genere conueniant. Querere etiã dignum est: plures ne anime sint in unoquoq; animali ut uegetatiua: nutritiua: sensitiua: appetitiua: intellectiua: an hec unius anime partes: seu uirtutes dici debeant. Etsi partes unius anime sunt utrũ & ratioe et subiecto inter se differant: an ratioe diuerse: subiecto eedẽ sint. Hec de anima queri maxime solent: et cognita perspectaq; scientiam eius absolute perficiunt: An / maduertendũ ergo an Plato de his omnibus differuerit: omnesq; huiusmodi locos: quantũ gentilis hominis ingeniu alseq potuit: plene perfecteq; tractauerit. Neq; enim ut sepe dixi: christianũ mihi animus est ostendere Platonem: Sed inspiciendum censeo: an magis cõsentaneæ sint nostre religioni Platónis de anima opinionẽ: q Aristotelis: quem aduersarius conuenire ubiq; cum fide christiana frustra nititur ostendere: Principio igitur uidendum ẽ quomõ i decimo libro de legibus exorat Plato atq; inuestiget cur anima sit: quo inuento essẽtiam eius ac rationem absoluit atq; ita progrediens diuinitatis essẽtiam rimatur et confirmat: Dicam autem de his quãto breuius potero: satis a me factũ existimans: si loca ostendero: unde cetera: que desiderari possent: qui inuestigandi cupidi sunt: accipere facile possint. Ex omnibus inquit rebus: alias solum moueri: alias inter utraq; constitui: que scilicet et mouere possunt et moueri. hãc tertiam speciem bipartita distribuit: ut aut ab aliis motis moueri: aut ex se moueri necesse sit. Itaq; q̃tuor genera hoc mõ constituunt. primum q̃ mouet solum: patitq; ab aliis p̃oribus causis. Secundũ q̃ et alia mouet: et ab aliis mouetur. Tertium quod ex se mouet: sua natura sibi exordies motum: et motũ alteri affert: Quartum: qd immobile est postremum omnium: que motu actiuo passiuoq; participat. Depẽdere etiã omne quod ab alio mouetur ex eo quod se mouet idq; ipsum ex immobili Plato arbitratur: Verum omnis motus initiũ esse: quod ipsum ex se mouetur. Cum enim hoc illud moueat. et illud aliud: atq; aliud semper aliud: nullũ erit principiu

motus: quoniam ab alio semper aliud mouetur: Necessè est autè motus principium esse. Alioquin in infinitum fieret progressus. Cum igitur id quod se ipsum mouet: alteri motu affert: et illud rursus alteri: sicq; alterum subinde alteri: profecto id principium motus est: quod se ipsum mouet. Nam si consistere cuncta: et quæta esse dederimus: quem nam ex his quos modo enumeravi motum fieri necesse erit: aut quod tandem erit quod primū moueatur: nisi quod a se ipso mouetur. Aliunde enim fieri motum dici non potest: quod enim immobile est: quoniam natura sua moueri non potest: non est primum mouens: quod autem suapte natura moueri ab alio potest: Id porro aliam ad se mouendum uirtutē requirit: Superest igitur ut quod se ipsum mouet. et a se ipso hunc actum exordiet: id omnium motuum et mutationum principium sit omnium optimum atq; antiquissimū. Secundū locū obtinet: quod ab alio motum. aliud mouet. Verum quod se ipsum mouet: id procul dubio uiuere dicimus: uiuunt autem que animam habent. Ex quo colligitur animam esse: que ipsa se ipsam mouet. Cuius in unaquaq; re tria considerari oporteat: Vnū quidem substantiā alterum rationem substantie: Tertium nomen: interdum quidē proposito nomine: rationem interrogamus: Interdum contra: & tamen siue nomini rationē: siue rationi nomen assignemus: Idē semper appellamus: quippe idem est dicere: parem numerum eē: qui in duas partes equales secatur: et numerū: qui in duas partes equales secatur esse parē. Ita igitur hoc loco de anima considerandū est: Huic enim substantie: cui nomē anima est: nulla ratio magis conuenit: quæ que eam per se ipsam moueri statuit: de qua modo diximus. Nam formā esse hanc siue actum corporis uere quidem affirmamus: non tamen cōmune hoc cuiuscūq; anime est: si quidem intellectuam animam corporis actum esse nemo diceret. Communiori ergo ratione animam id esse dicimus: quod se ipsum mouere potest: et uicissim: quod se ipsum mouere potest: id animam esse. Ex quo sequitur animam esse primā generationē: et primum motum rerum omnium: que sunt: que fuerūt: queq; future sunt: et omnis motus ac mutationis causam prebere: omnium motuum antiquissimum esse: omnis motus principium: et omnibus corporibus priorem. Corpus enim natura secundum est: et anima posterior: Quippe corpora omnia dūtaxat mouent: nec ipsa quicquid efficiunt: Quicquid enim efficiēt mouētq; alioq; est id uirtute incorporee

essentie ad efficiendum mouēdumq; inducitur: Incorporearum autem essentiarum alie cum corporibus diuiduntur: ut qualitates: et forme materiales: que et aliunde mouentur: et aliud mouent: alie se a naturalium rerū diuisione sequestrant: quælibet est substantia: que a se ipsa mouetur: nec in aliis sed in se ipsa consistit: atq; omni concrecione corporis uacat: a qua prima omnis mouendi ratio corporibus prestatur: quam diximus esse animam omni corpore antiquiorem. Hec uia Platonis & ratio est ad inuestigandā causā: et essentiam: & diffinitionem anime: quibus simul actu non potētia esse animam demonstratur: cum operationem eius uitalem esse et precedere eam omne corpus natura: et substantiā esse imparitibilem: quin etiam ulteriori progressu essentiam diuinitatis exhiberi demonstrari: de qua non est hoc loco dicendū. Sed cū uterq; philosophus: Plato scilicet atq; Aristoteles: cur anima sit: quod ue sit conquesterit: operepretium est uidere quomodo Plato id ex motus ratione inuestigarit: quem mutatus Aristoteles libro naturalis audicionis octauo: ex motu in dei cognitionē fertur: quæ primum mouens immobile nominat: siue id mētem statuat: siue animam: Incipit enim pene a simili diuisione: quancū interim ab eo dissentit: et presertim in incorporeorum: que per se mouent: ratione: Primumq; illud mouens quidem sed immobile statuit. Nam cum motus dūtaxat corporeos pro diffinitione: quā motus dederat pertractet: merito nullum motū passiuum in substantiis incorporeis probat. Sane motus passiuos naturales et posteriores Plato quidem animo tribuit quod tam apertū est: ut nemo sit: qui contradicere audeat. Sed quos ille motus tribuerit anime: ex uerbis eius intelligamus. Gerit quidem inquit animus celū: terram: mare: mundum suis motibus: quorum nomina sunt uelle: intelligere: curare: cōsultare: recte aut falso opinari: tū gaudere: dolere: audere: metuere: diligere: odisse: omnibus deniq; motibus qui his cognati: aut primi sunt. In secundos. sibi assumētes corporis motus omnia ducunt in augmentum: diminutionē: cōcrecionem: discretionem: et que hec consequuntur. Aperte hic Plato de corporeis motibus mentionem faciens: quos solos motus Aristoteles uocat: eos dūtaxat corpori tribuit: Anime uero motus: ut sunt uelle intelligere: & similia: que ipse quoq; Aristoteles cōcedit atē: communiori uocabulo motus uocat: cū id in aliis locis tam ipse: quæ Aristoteles energiam hoc est operationem appellent: uti enim

nomini bus licet pro uoluntate scribētis et presertim nomini bus
speciet pro nomini bus generis. Quippe operatio is speciet motus
est. Nam omnis motus operatio est: sed non omnis operatio est
motus quo fit ut Plato sepius alterū pro altero nomet. Quē/
admodum Aristotelem quoq; facere uidemus: quum sensum aut
intelligentiam dicit moueri et pati: quod ipse etiā minus proprie
a se dictum fatetur: cum sensum et mentis mutationē: aut motū
nō esse: aut aliud genus esse motus affirmat. sed de his haētenu s:
Eternitatem uero immortalitatemq; animi: cum aliis plerisq; in
locis. Tum maxime in Phedro et Phedone Plato demōstrat: ex
ipso illius per se motu et ex pncipio motus. qđ illi tribuit argu/
menta deducens: quibus et ingeneratum eum et incorruptibilem
esse declarat. Animus inqt in Phedro se ipsum mouet: quod autē
se ipsum mouet: id semper mouetur. Cum enim semper in se sit: &
nusq; se desererat: semper sui simile est ergo semper se mouet. Im/
mortale igitur est. Quo enim pacto semper moueri possit: quod
mortale est? Nam simul ac interierit: fiet in motum. Et rursus.
si animus se ipsum mouet principium omnis motus ac fontem eē
necessē est: quicquid enim mouetur: ab eo quod ex se ipso mouet
motus causam sumit: quod cū principium motus sit: etiā ingenitū
esse oportet. quod enim genitum est principium esse nō potest.
Cum autem ingenitum sit: incorruptibile etiam esse necessē est:
Quippe sentētia Aristotelis ingenitum et incorruptibile cōuer/
tūtur. In Phedone autem cum duplex questio sit: Vna: utrū
anima corpus antecedit: altera: an post corpus permaneat: p ma
dubitatio ex his manifesta fit: que āte dicta sunt: et satis quidē:
quatenus ad nostrum hoc de Platone institutum pnet: ut nisi
diuinitus animi quoq; in tempore procreetur: preesse quod im/
mortale permaneat ostendat: satis etiā ad homines illos gētilis:
apud quos: Plato de animorum immortalitate diserebat. Nam
q mundū ingenitum atq; incorruptibilem et nihil actu infinitū
ponit. hunc Platonis sententiam probare de transitiōe animarū
necessē ē: si animā hominis eē immortalē fatet: Nec Aristotē
hoc negaturū fuisse existimo: mō: quod eadem reor: immortalē
esse hominis animā cōsuerit: q nisi hūc teneat animatiōis modū:
nepharium illud amplexetur necessē est: quem eius expositores:
q pserim doctores habiti sunt: Alexander aphrodisiensis grecus:
et Aueroes arabs et māifeste tribuerunt: Ut unus communisq; sit

omnium: hominum intellectus. Nos ex fide religiōis nostre ota
rite tuemur: quum principium finemq; uniuersi statuamus. At
gentiles: qui mundū eternum posuere fieri non potest: Ut hanc
Platonis opinionem aspernētur. Sic igitur animam priorem eē
corporibus probat. Quemadmodū uero post corpora maneat.
ita ostendit. Cum formas quasdam: quas ideas uocat esse demō/
strasset: earumq; participatione cetera et esse et appellari: Tum
illud docuit: nullam unq; earum sui cōtrariū fieri posse participē:
quippe magnitudinem nunq; fieri posse paruitatem. Rerū autē
que ideis participant: alias esse: que cōtrariū participes sint: ut eā
que magnitudinis participēs ē: paruitatis quoq; cōtingit participem
esse uerbi gratia Simmiam maiorem Socrate: Phedōe minore
dici posse alias que nunq; possint cōtraria simul capessere. Niuē
enim calidam: aut ignem frigidum dum nix: aut ignis est fieri
non posse. Siquidem qualitates prime adueniēte cōtrario fa/
cessunt et pereunt Ternarius etiam: quum non imparitas sit: sed
imparitate participet: Nunq; fieri posse ut uel pitas: uel par efficiat.
Mox addit non modo in cōtrariis fieri: ut alter uno subeunte
permanere alterum non possit: uerum etiam in his: que quis non
sint ipsa cōtraria: semp tamen cōtraria secum habent. Et enim
que ternariū idea participant: hec non solum tria: sed etiā impia
necessario sunt: et nunq; parit formā: que cōtraria est: sortiunt.
His itaq; distributis: subiūgit oportere intelligi animam: nō mō
ut formam siue ideam simplicem: uitamq; simplicē: cui nihil unq;
cōtrarium unde minuatur: uel pereat accidere possit: sed talem
etiam que suam ideam his communicet: quibus se absq; ullo cō/
trariū cōsortio iūgit. que certe eo tendūt: ut animi immortalitas
seruetur: siue eam per se formam & uitam simplicem tāq; ideam:
ut caliditatem ac frigiditatem contempleris: siue substantiā uitae
contentam: quē admodum ignis sua essentiali caliditate cōtinet.
utrunq; enim de anima dici rectissime potest. Nam si animam
afferre corporibus uitam cernimus: profecto manifestum est: eā
cōtrarium uitae hoc est mortē: Neq; his que subierit: corporibus
afferre: neq; quod absurdius esset eam excipere. Itaq; reliquit: ut
incorruptibilis immortalisq; sit. Colligi etiam id syllogismo pot.
hoc modo. Formas: que ita applicantur subiecto ut nunq; illi
cōtrarium afferant: semper easdem manere necessē est. Atqui a la
ta corpori applicatur: ut uitae: qua corpus afficit cōtrarium hoc

est mortem nunq̄ afferat: Animam igitur semper uitam: sempq̄
uite nunq̄ mortis participē esse oportet. quemadmodū ternarius
imparis semper paris nūq̄ particeps est: cū ea que complectitur:
non modo tria: sed etiam imparia sint. Item quicquid alicui rei
aliquid affert: ipsam cui affert rem precedentis: contrariū eius quod
affert: impatiens est. Ac anima corpori: quod natura p̄cedit: uitā
affert: impatiens igitur contrariū eius est: Id autem esse mortem
constat: Ad hec cum anima inter formas connumeretur: quarū
participatio nomē etiam earundem recipit: nulla autem earum
formarum cōtrarium patitur: q̄ppe magnitudo nunq̄ paritas
effici potest: sequitur ut anima que uita est nunq̄ mortē patiat:
que uite contraria est. Ergo anima corporibus exui omnibus in
offēsa immortalisq̄ potest: Hi certe Platonis syllogismi sunt quē
obiurgator noster nunq̄ syllogismo usum fuisse affirmat. quia. s.
que ipse redigere ad formā nequit: hec sine syllogismo dici ex
istimat. Paulo quidem longius Plato interdum sua protrahit
argumēta: et quasi preparat locos terminis: propositionibus: syl
logismis preuiis: quod demonstraturus est: anteq̄ inferat. Sūme
conclusionē: Verum tñ nihil sine summo artificio: exquisitissimq̄
rationibus loquitur: Quin etiam ex similitudine: quam anima cū
substantia magis q̄ cum generatione habet: immortalem esse pul
cherrime ostendit. Cum enim que propria sunt tum substantie:
tum generationis enumerasset: et substantie quidem diuinitatem
immortalitatē: intelligibilitatē: indissolubilitatē: uniformitatē:
identitatem: et perpetuitatem incommutabilem ac p̄seuerantem
tribuisset: generationi autem: opposita omnia: atq̄ hominis cō
stitutionem diuissit in corpus: Tandem querit similior anima
q̄ corpus substantie rebusq̄ indissolubilibus sit: ac tribus modis
similiorē esse animā ratiocinatur: hoc est inuisibili intellectiuo:
impio in corpus: et ob eam rem corpe diuturniorē cōstantiorēq̄
ostendit: quem locū Aristoteles imitatus secundo libro de anima
quid anima sit per diuisionem perquirat atq̄ diffinit. Adde q̄ cū
animam Plato ab immobili causa produci affirmet: hinc etiam
substantiam eius immortalem esse demonstrat: Quicquid enim
p̄mo ab immobili causa prouenit incommutabile habere essentia
testat: Sic enim apud eum creatur loquitur. Que a me ipso facta
sunt: deoz̄ uitam possunt adquare: Contra uero: quod a causa
mobili est: id mutabile esse necesse est. quod enim immobile est:

non per motum: sed suo esse id agit: atq̄ ita quod producit: sibi
familiarius habet: & naturam alteram: quasi comitem constituit.
Vnde fit ut semper illud producat: cum semper sit ipsum: et q̄
producat semper sit: cū semper sit: quod producit: Decimo etiā
de re publica libro habetur: uniuscuiusq̄ rei tum bonum esse tū
malum: ac bonum quidem seruare: malū uero corrumpere eam
rem cui utrunq̄ tribuitur. quippe morbum: qui malum corporis
est: corpus corrumpere: Sanitatem: que bonū est: seruare: Tum
unamquāq̄ rem suo non alieno malo interire: Cibi enim uitā
nequaq̄ corpus perimere: nisi morbum in eo contraxerit: quod
ipsius malū ē. Atq̄ ita colligit mīme id numerari debere inter ea
que pereunt: quod malum habens: quo deprauet: non dissolutē:
ab eo neq̄ interit. Quibus ita positis animam dicit habere aliqd
mali: quo deprauetur: utpote iniuriam: intemperantiā: auaritiā:
infortiā: et reliqua huiusmodi uitia: que deprauare q̄dem animā
possunt: non tamen dissoluere eam atq̄ perimere: Ita ut anima
non sit: quemadmodum morbus: qui malum corporis est: male
corpus afficit: demumq̄ extinguit: ita ut corpus preterea nō sit.
Nec uero corporis morbo: quod malum alienū est: perire inq̄
animam posse: quādo ne depruari q̄dem: nisi suo p̄te uitio pōt:
Ergo non febre: non dolore: non ipso corporis interitu animā
posse uitari nedum interire. Quis enim deteriore factam esse
animam uel morbo uel morte dicat: cum cōtra uideamus corrigi
potius atq̄ emēdari hoīm mores: morbis et cruciatibus corpus.
q̄ si anima nec aliēo malo interit: quod commune omnium est:
neq̄ suo: semper sit necesse est: quod autem semper ē: immortale
est: animam igitur immortalē eē manifestū ē: In Timeo quoq̄
diffusius explicatur p̄ductam a deo animam esse: tum nostram:
tum mundi uniuersi. Substantieq̄ & uirtutis eius ratio redditur:
Qui locus et si non facile percipitur: Tamen ingenui bonitate:
& ope scriptoz̄ qui libros Platonis exposuere: satis intelligi pōt.
Verum nequis Platonis hoc esse proprium crimen existimet: q̄
celum et uniuersum mūdum animatū atq̄ animal esse posuerit:
Aristotelem quoq̄ idem sensisse et superius dixi: et nunc repero.
Dicit enim celum animatum esse: & animam: & corpus diuinum.

Theophrastus quoq̄ nobilissimus Aristotelis discipulus animā
esse principium motus: et celum esse animatum in libro quem de
celo edidit: scribit his uerbis. Nam si diuinum est: & optime degit:

animatū est: Nihil enim p̄clarum esse sine anima potest. Plato igitur cum substantiā atq; originē anime a deo eē cōmemorat: Ex eiusdem inquit et alterius: et ex diuida indiuiduaq; natura constituit eam: qui constituit: Que certe ita dicit: quoniā rebus sensibilibus: ac materialibus: quibus & alterum & diuiduū ceteraq; huiusmodi cōpetunt longe superior anima est: Intelligibilibus uero et in materialibus substantiis: quibus idem et indiuiduum conueniunt: inferior. Cū enim uniuersum hoc in mentē: animā: ac corpus distribuatur: mediū anime tribuit locū: Vt neq; istar corporum diuisibilis sit: neq; instar intellectuāliū substantiarū indiuisibilis: quādo nō simplicissima ē: sed uarias cōtinet uirtutes: et neq; generabilis est modo sensibilitū: que in tēpore generabilia et corruptibilia sunt: neq; ingenerabilis mō intelligibilium: que sempiterna sunt: et intra se totū suum esse omnino cōplectunt. Verum ingenerata et ingenerabilis tēpore: et incorruptibilis sua quidem substantia est: ideoq; quodammodo eterna: quum tamē suas operationes in tempore agat: quemadmodum: Socrates in Pbedro quasi numine quodam: ut Plato inq; afflatus: eloquit. Causa tamen: substantiāliq; ab intelligibilibus causis ortu: genitā et generabilem esse: quod omnium intelligibilium substantiarum commune est. Sed proprium anime: q̄ infinitudinem entis haud uniuersum cōplectitur: sicuti itelligibiles sempiternēq; substantie faciunt: sed subinde manantem recipit semper: quam Plato ipse in politico aduentitiā immortalitātē appellat. Vt enim naturā corporeā generabilē dicit: q̄ semper gignit: & subinde infinitā eēndi potentiā recipit: sic aīam generabilē dicit: q̄ nō simul totā infinitudinē entis possit accipere: Sed subinde manantē recipiat semp: et quēadmodū corpus celūq; uniuersū: quāq; finitū: tamē mouetur auctore etiam Aristotele: in infinitum a primo semper potentiam: qua semper moueatur recipiens: nec simul infinitam complectens potētiam: Sic anima cum per transitum operetur et uarie promens alias aliter agat: Idcirco temporis particeps est: Omnis enim transitiuus motus tempus sibi habet adnexum: nec uniuersum cōplectitur infinitā potentiā: a qua semper operat: sed subinde eam recipit semper. Quocirca non semper eodē mō: Sed alias aliter agit. Quatenus igit talis anima est: generata siue generabilis: et nuncupat: et est. Quid igitur per deū immortalē fabule: quid figmenti in his dictis Platonis animaduertimus ut

aduersarius obstreper: uel potius quid nō optime et sapiētissime dictum? Si eum cum Aristotele ceterisq; gentilibus cōtulerimus: Nam: quod sepe dixi: Platonem illis dūtaxat comparamus: nō cum fide et religione christiana conferendum censemus: quāq; cum nostris plerunq; cōueniat magis q̄ Aristoteles: et si in plerisq; etiam discrepet. quippe de animarum preexistentia eius opinio a nostra fide prorsus aliena est: quāq; a ceteris gentibus atq; ip̄o Aristotele teneri oporteat. Et enim si omne qd̄ in corruptibile est: ut ipse etiam Aristoteles demonstrat: id etiam ingenitum esse oportet: Incorruptibilem autem mentē hominis esse Aristoteles existimat: Malo enim ita de eo sentire q̄ eos sequi: q̄ cōtrarium de illo sentiunt: et eum affirmant mortalem animam opinatum fuisse: quāq; doctissimi illi sunt: Partim gentiles: partim nostre religionis uiri: Ergo si incorruptibilem: profecto etiam ingenitam esse animā fateatur necesse est. Eodem pertinere uidetur quod: in libro de generatiōe animalū dixit: mentē de foris posteriūsq; superuenire: Vterq; igitur prius animā esse: q̄ corpus generetur: cuius anima est: existimat cōtra christianorum opiniones: Sed uiam ac modū Platonis: quibus ex ratione motus ad ostēdendam anime immortalitātē usus est: Iam uidimus: nunc uideamus siq; reprehendat que numeris: proportionibus: medietatibus: circulis: rectis lineis: Plato anime tribuit: et siue naturalē: siue mathematicam sumpsit lineam: improbet atq; etiam magnitudinē aīe: p̄pter circulū statuere eum existimet. Que scilicet ab Aristotele disputantur aduersus Platonem. q̄ si quis talis ē: uelim animaduertat: non ita Aristotelē reliquis Platonis auditoribus ingenio tardiores fuisse: ut que tam multi intellexerunt: tenueruntq; & tutati sunt: ea solus uel non intellexerit: uel parum probauerit. At certe uir doctus dūtaxat uerba: quorū pfundiores sententiā probabat: ad usum communem uulgarēq; referens: reprehendit: ne quod significare primo aspectu uidebant: Id ita eē putare. Quemadmodum si quis nostrum reprehendere uelit Aristotelem q̄ deum animal dixerit: aut genituram quod ille sperma uocat: generationem aut uirtutem: substantiā: aut formā: operationē: aut aliud huiusmodi: ne quod uerba uidentur pre se ferre: id parū cōsiderate aliquis seq̄tur: Sed neq; hec sine causa ab Aristotele: nec illa sine ratione a Platone dicta sunt: licet tamen aduersus hec et illa obucere: si quis auditores suos attentiores reddere uelit:

quomodo aut uerborum improprietatem uitare: aut sono uocabuli
non facile arripere debeant. Quam nec Aristoteles reprehendit
est: nec Plato: eoque minus Plato: quo magis et licuisse uidetur. ad
aliud usum uocabula transferre: cum de rebus intelligibilibus: et
earum causis ageretur. Et enim substantiarum huiusmodi: ut nullus
sermo est: Ita nulla uocabulorum haberi proprietatem potest: sed
si nos loqui de illis aliquid conamur: a rebus nostris hoc est nature
uernaculis uerba mutuemur oportet: Purioribus tamen: quoad
eius fieri potest: quales mathematice sunt: que a materia prorsus
abstrahuntur. Quod si quis ita esse: ut dicimus: existimat: et nihil
ominus fallacibus captiosisque rationibus infringere: ac debilitare
sapientissimi hominis auctoritatem nititur: hic a boni uiri officio
longissime abest: Accedit ad hec rerum diuinarum decens occultatio:
quasi Plato uerbis mathematicis adumbrare pulcherrime conatur:
quemadmodum alios quoque gentiles theologos: fabulis alios: alios
enigmatibus: siue allegoriis uidemus fecisse. quid principes nostre
religionis commemorem? quos quis non uidet quantis uerborum
uel amibibus diuinarum rerum precepta contexerint. Pleni sunt
huiusmodi arcanis libri prophetarum: plena uetus omnis scriptura
sacra: allegoriis scilicet: suspensionibus: relationibus: translationibus
et: tamen nemo hanc nisi impius reprehendit: Nemo doctrinam
ita operam quasi fabellas irridet. Sed omnes admirantur: colunt:
uenerant: Propter quod plerique sapientissimi uiri: Sanctissimique
ecclesie doctores multum laboris: opere: studio: in his exponendis
consumserunt. Sic olim Pythagorei philosophi docere res diuinas
solebant: Sic Plato facere uoluit non modo Pythagoreos: et
etatis sue morem secutus: sed etiam chaldeos: et iudeos quos adierat:
et prophetas nostris aliquos uiderat: a quibus plerique fuerat et
doctus que eodem ritu tradenda suis hominibus censuit. Credendum
est enim doctoribus nostris: qui hec de Platone perdididerunt. Quo
pacto igitur: qui christianam fidem non fictis ac simulate: sed uere
constanterque profiteantur: hec apud Platonem reprehendant atque ir-
rideant: que in sua religione magnopere probat et laudat? Ergo
quod diuini illi prophete rectissime sanctissimeque fecerunt: Id
a Platone factum non modo improbandum non est: sed potius
summopere laudandum. Ceterum quid absurdum dicitur a Platone
uidemus: quum aut circulum: aut rectam lineam tribuit anime?
Sane Aristoteles quoque ita docet: Ut anima simplicem rei rationem

instar recte linee: Ipsum uero compositum instar fracte iudicet
atque intelligat: Sed Aristoteles in forma rectam potius probat:
Plato flexam in circulum. Id enim uisum est ei conuenientius: quando
intelligentia: que se ad materiam flexerit: reuertit ad se: Suamque
naturam uel tale aliquid repetit. Item Aristoteles in materia fractam
maluit: Plato rectam: ut transitiuus anime motus: id est operatio
promenda significaretur: cum eiusmodi motus instar recte linee:
terminos unde: & quo habeat sibi prescriptos. Cuius anime duplex
uiuendi ratio sit: Una per intelligentiam: altera per opinionem:
Idcirco Plato duplicem circulum et duplicem rectam lineam statuit.
Primordia item contineri in anima putat proportionem medietateque
tunc geometrica tunc arithmetica: aut musica: quibus iusticie manus
prodeat: et amicicie: societatisque officia nascantur. Cur autem har-
moniam quandam: atque concentum anime concedendum non
censeamus: quam sensus ipsos seruare: oblectari: et deliniri sensibilibus
rerum consonantia: et uaria partium compositione uidemus? At
enim aduersarius quid ueritas habeat: quidque ex equo spectari
oporteat parum attendens: Platonis scripta ad usum uulgarem
accommodat. Nec unquam potuit audire: quod fuerit sanctissimi
doctoris Thome aquinatis de Platone iudicium. Hic libros de
anima Aristotelis exponens: Reprobatur inquit. Aristoteles uerba
Platonis: Sed attendendum non id improbari quod Plato sen-
ferit: sed quod uerborum consuetudo ostendat: Quod ita ab Aristotele
fit: nequis propter uerborum improprietatem: et profunditatem
atque operum Platonis sermonem in errorem labatur: cum animam
circulum: aut numerum esse audiat. Hec enim et si aliter quam sonent
significare uidentur tamen ut cautiore essent: quam legerent. placuit
contra scriptum: omnia auctoris sententia differere. Ita hic quoque
uir plane peripateticos: nec minus inter doctos sanctissimos: quam
inter sanctos doctissimos. Platonis opinionem probat quam uerba
eius magis accommodata: ad profunditatem illam: et implicitam
uetus atque philosophiam: quam ad simplicem et perspicuam traditionem
intelligat: His ergo atque aliis huiusmodi rationibus motus Plato:
naturam anime talem a creatore deo factam scribit: que innata
sibi principia habeat: et quasi rationes mathematicas digne pro-
portionales ad rerum omnium bonarum delectum: et actum:
et effectum. quod si quis male egerit culpa hominis: quam delegerit: inquit
Plato: non dei est: Hec et plura alia longe subtiliora ratio indicat

Mathematicarum rerum: quam Plato repetens altius rerum causas
contemplant: et rebus creatis omnibus tribuit. Exercet etiam ingenia
auditorum: et mathematicarum disciplinarum ratione ad superiora
intellectuque difficillima mentem dirigit: more eorum pythagoreorum:
qui nihil existimant aptius ad inuicem in nobis recordationem
diuinarum rerum quam mathematicas disciplinas. Quocirca his mediis
ad illas transeundum censebant: quando quidem inter res naturales
atque immateriales locum tenent medium quippe nec cum materia
considerantur: nec esse sine materia possunt. Sed per abstractionem
quaedam intellectus sumuntur. Non hec pedalis: que scripta est:
linea sumitur. Inquit Aristoteles: Sed illa que intelligitur ex
latitudinis: et pedalis etiam si maior prescripta est. Hac uita et
pythagorei omnes et Plato ad immaterialem diuinamque naturam
eundem iudicant: et quocumque aliam aggreditur uiam: hunc magis
propitiam sibi fortunam Plato inquit: optare oportere. Vt
interdum fabula Plato est: sed non more poetarum: quos apte
improbat: et e sua reprobis prorsus expellit. Verum id fabularum
genus probare uidetur: quod ad honestatem spectat: et ad uirtutem
hortatur ac diuine nature rationem figmentis quibusdam non
ineptis modestissime indicat. Plerumque etiam que palam pronuntiare
non decet: quasi subtilioribus quibusdam uelis obiecta ostendit.
Hoc genere quemadmodum. Socrates in constituenda republica
docet esse faciendum: Sapientissimus Plato nonnunquam utitur: ut
rude uulgus atque indoctum facilius percipiat. Diuinam naturam
bonorum omnium causam esse: mali nullius: Eundem preterea
semper sibi locum seruare: nullam omnino pati mutationem: ueritatis
fontem in se complecti: nihil fraudis cuiquam moliri. Que cum ignoraret
Platonis obiurgator: quam dilucide genera fabularum apud
Macrobius in expositione. M. Tullii de somnio Scipionis: uidere
potuerat: figmenta Platonis: et fabulas obiecit. Surdus uidelicet
tum ad ea que modo retuli dicta Platonis: Tum ad alia permulta:
que in Timeo: in Parmenide: in Phedone: in Philebo: in Sophista:
atque in aliis plerisque locis exquisitissime perfectissimeque disseruit. Sed
quid de transitu animarum in brutorum corpora aduersarius dicit?
Ad hoc quoque facilis responsio est: et cognita omnibus. Solo ad
uersario excepto: qui omnia in deteriore semper accipit partem.
Sententia certe Platonis hec est: animam si ex hoc loco intemperata
ac uirtute predata abierit: Sedem superne immortalitatis recipere:

Vbi felix et diuinitatis copos sapientior degat: Sin minus penas
luere: Penas autem delegata sunt inquit loca hec nature inferiora:
et corpora hominum. Itaque redit anima: que sede illa superiore
digna non est ad generationis labem: corpusque aliud induit: ut
uita altera melius agat: quo possit deorum sedem: unde profecta
est purificata repetere: De beluarum autem corporibus reliquisque
huiusmodi non modo a Platone: sed etiam a Timeo deterrendi
causa uulgo perditum fuit: ut homines pene formidine a uitis retra-
berentur: quod aperte Timeus ait in eo libro quem de mundo et
anima scripsit: que postea imitatus est Plato. Cum enim exposuisset:
quomodo anima bonis moribus institueretur: addit. Pertinacibus
autem: proteruis: et obduratis supplicia adhibeantur a legibus: ac
etiam timor uite future a sermone qui perterreat penas superis
inferisque grauissimas et indeprecabiles nisi uirtutem coluerint:
Ut enim corpora interdum egrota in salubri aliquo cibo siue me-
dicamento pristine ualitudini restitimus. Si primo salubribus
rebus exhibitis non bene cessit: Sic animos sepe numero coercemus.
retinemusque: falso sermone: si uero minus obtemperant quo quidem
in loco necessaria esse uideo penarum genera quedam inaudita.
Ut puta uiciosas animas uaria pro uitiorum ratione induere corpora:
et timidi hominis animam muliebri corpori tradi. Turpissimi de-
decoris gratia: homicide: ferino ad erumnas et cruciatum: salacis-
simo: leuis atque superbi: uolucris: octosi et ignaui: aquatili. Hec
Timei uerba sunt: quibus perspicue fatetur rem inauditam fingi
ad hominum utilitatem: ut metu percussi abstinere a uitis uirtutisque
incumbant. Atqui aduersarius: qui plane omnia peruertit: beluas
dicit apud Platonem humana anima formari. quod etiam si animam
hominis beluinum corpus ingredi Plato concederet: non tamen
ita intelligendum est: ut aduersarius sentit: Neque enim si hominis
anima bruti induit corpus: constituit propterea brutum ex materia
et anima hominis Plato opinatur: sed animam corpus alienum
subire: inuarique spiritum imitari bruti: atque ita coercitam plebem:
et penam perdere scelerum: nec ullum opus suum exercere posse:
Instrumentis eius in quo detrusa est animatus: donec longo temporis
curriculo purificata: ad celestem demum digna redeat sedem: Hoc
genus pene haud inepte a Platone adiungi potest ceteris illis: que apud
inferos esse memorat: ignes dico tartareos: fluuios flamiferos: lucti-
ficos: tristifluos: quos ille pyriphelegetontas: cocytos: acherontas

uocat. Sequitur alter error aduersarii. Nam cum Platonem audiuisset omnem animam immortalem posuisse: Brutorum quoque animas ab eo immortales constitutas existimat. Et enim quomodo Plato genera animarum distribuerit: ut anime nomen acceperit: non satis audiuit. uel si audiuit haud intellexisse se simulat. Et si enim Plato eodem nomine tam bruti quam hominis animam se penumero uocet: de hominis tamen uniuoce: de bruti anima equo ce loquitur: Nec animas dici brutorum censet: Sed uitas quasdam et simulachra animarum. anime autem triplex genus esse constituit: celeste: geniale: humanum: Primo generi omnium rerum scientiam tribuit: quod in celestibus locat. Secundo opinionem rectam: quod in genis. demones enim hoc nomine latini uocant. Tertio generi anticipem opinionem: que partim recte: partim non recte habetur assignat. id hominibus prescribit. haec tamen nomen anime in propria significatione distribuit. Brutorum animas: ut modo dixi: uitam quaedam appellat: et metaphorice animam: Quapropter quum animam omnem immortalem esse affirmat: nequaquam de brutis intelligit: licet hoc ex ipsius Platonis uerbis accipere: Quippe in Timeo de anima sensitua: quibus brutorum est. Ita loquitur. hi uero initium anime quod immortale acceperant corpus attexuerunt mortale: astruxeruntque alterius anime genus mortale. Post haec affectus anime sensituae enumerat. deinde sensu autem inquit rationis ex parte: omni libidini exposito temperantes: mortale anime genus constituerunt. Postremo in pectore: ac thorace mortale anime genus unire uoluerunt. Quis igitur tam impudens sit: ut Platonem ausit asserere: animam sensitiuam & cum brutis communem opinari esse immortalem: quum tam sepe tanquam aperte affirmet eam esse mortalem? plura a peripatheticis contra haec dici solere non ignoro: sed argumenta eorum omnia dissolui facile possunt. Quamobrem cum satis dictum de anima sit: nunc de prouidentia differamus: Prouidentiam aduersarius scribit omnino negasse Platonem: et fato ac necessitate uniuersa fieri statuisse: Equidem magnam pietatis partem in diuina prouidentia contineri fateor: facileque hoc aduersario concedo. Sed hanc pietatis partem cum collere Platonem affirmat: aperte mentitur. Plato enim pietatem his tribus rebus contineri maxime docet: in opinando deos esse: prouidereque rebus omnibus: & iuste ac sine ulla mutatione prouidere. Sic enim decimo de legibus libro. loquitur: Qui in deos peccat siue rem impiam uel agit uel loquitur: aliquid ex his tribus facinus patrat. Aut

certe eos non esse existimat: aut esse quidem: Sed humanarum rerum nullam curam habere: aut: quod tertium est facile esse: quod precibus sacrificiisque flectantur atque mutantur: Qui igitur fieri potest: ut Plato: qui eum impietatis reum peragit: qui prouidentiam negat ipse diuinam neget esse prouidentiam? Nihil profecto apud eum repperiet: quod facinus hoc affirmet. Nec uero fato aut necessitate agi omnia: uel factis unquam uel dictis ostendit: quoniam et diuisa munera obtulit: et sacrificiis eos placauit: quod ei ab aduersario obicitur. familiaribus que uideretur profutura consuluit: suamque ipse ad ea que agenda probaret operam prestitit: precibus quoque non modo ipse a diis quod optabat petere consueuit: Verum etiam ceteris ut idem facerent: suadere. Itaque Timeus apud eum de rebus quas tractandas proposuerat dicturus: precatur deos: ut sibi adsint: quo ex sententia uoluntateque eorum agere possit: idque non semel tantum: sed bis etiam facit. Admonet praeterea ut siue paruulum aliquid: siue magnam opus aggredimur: a deo semper initium sumamus. Et in legibus quidem suis cum de diis agere statuisset. Age inquit: si unquam uocandus est deus: nunc maxime auxiliu eius implorandum est. omni igitur studio deorum opem queramus: quorum res agitur siquidem deos esse demonstrare instituumus. Ad haec homines quorum uita scelerata fuerit: supplicis et penis obnoxios ostendit: Contra uero: qui recte et cum uirtute uixerint: uel beatorum insularum: et elysios campos: et sapientium uirorum societatem: et beatorum: uel potius deorum felicissimum consortium pollicetur. Nec uero Socratis preceptoris sui sententiam ignorabat: quem cum Zopyrusque se naturam cuiusque ex forma perspicere profitebatur: multis inuicem uitiis iudicasset: proptereaque a ceteris: qui illa in Socrate uitia non cognoscerent: derisui haberetur: Solus ipse Socrates laudauit. Nolite mirari ingens uere enim Zopyrus iudicauit: Talisque eum profecto: nisi ratione et preceptis philosophiae naturam superasset: Patet igitur non omnia fato subiecisse Platonem: nec fieri necessitate omnia uoluisse. Maxime enim inter se distant fatalis necessitas et libertas arbitrii: quam semper tueri conatus est Plato. Et quidem in gorgia effeminati animi: et ignaue muliercule esse dixit: non credere fatum posse deuitari: quod si uitari ab homine fatum posse affirmat: iniusta profecto est obiurgatoris reprehensio. hoc et si plane manifestum est: tamen quid Plato de diuina prouidentia et fato senserit: explicare decreuit: ut non modo opinio eius: sed

etiam ratio: cur prouidentiam cum fato cōiunxerit intelligat: Quo in loco quid Aristoteles de eisdem rebus senserit iudicare difficile est. Nihil enim tale ab eo scriptum legitur: ut Alexander a phrodusienſis testatur: qui libro 27 eius diligentissimus indagator fuit. Hic cum de prouidentia differendum esset: difficilē sibi eam materiam esse dixit: quod nihil de ea certi ab Aristotele cognitum haberet. Nec ipse duntaxat pluresque alii gentiles: Sed etiam ex nostris plerique doctores sancti Aristotelem prouidentiam dei tollere putauerunt: ob ea fortasse uerba: quibus duodecimo de rebus diuinis libro usus est: per que diuinam intelligentiam a rebus humanis naturalibusque excludit: Nihil enim ex his a mente diuina intelligi posse affirmat: cum summa sit: et diuinitatis ratione supra: ac proinde se solam intelligat. Nam si aliud intelligeret: moueri profecto necesse esset: in deteriusque mutari. quod si humana nequaquam intelligit: ne prouidere quidem his posse dicendum est. Nemo enim ea curare potest: que ignorat: Verum quid ex sententia Aristotelis Alexander dicere uideatur: exponam: ut latini homines: que grecos libros non legerint: intelligere possint et iudicare. hic quum de prouidentia iuxta opinionem Aristotelis scribere statuisset: primum de incorporea immaterialique substantia: et forma que semper intelligit: considerat: quam proprie mentem agentem et omnium primum: auctore Aristotele uocat. Mox cum de diuino: sic enim appellat: et uolubili corpore: atque animato: et per animam mobili differuisset: appetitu quidem id moueri dicit: sed non appetitu corporis alicuius: nullum siquidem corpus aut prius celo aut nobilius esse: sed prime: de qua dictum est: et sempiternae immobilisque substantie: Nec uero: ut quicquam ab ea accipiat appetere: Sed ut quod simillimum illi fiat: hoc autem esse: ut eadem motus eternitate moueatur: Quietum enim quodammodo similem esse celi conuersionem: quando per eadem eodemque modo agit semper: Qua una et simplici conuersione primum ipsum corpus moueri: Tum septem sphaeras illi subiectas: duplici motu agitari: Altero suo: scilicet per appetitum quo mouentur appetentes quamdam certam substantiam: ut prima altero alieno uidelicet: quo a prima circumferuntur. Cuius duplicis motus causam esse: quod preter diuinum illud atque eternum corpus esse alterum oportet in generatione ac corruptione positum: quod nisi uario superioris corporis motu regatur: eternum sua specie manere non possit. Hactenus prouidentie proprie dicte nullum

est locum facere. Sed rebus deinceps generabilibus et corruptibilibus eadem modo eam proficit. hec cum ita sint inquit: si quis prouideri dicit: quociens aliquid propter aliquid: et ab aliquo: quocumque modo mutatur moueturque: Sic porro omnis corporea substantia tam superior et eterna: quam inferior: et generationi corruptionique obnoxia: a prima substantia prouidetur: que sempiterna immortalis incorporea est. hic nullam substantiam intelligibilem et immaterialē prouideri ne improprie dicta prouidentia existimat: post hec addit. At si quis ea solum prouideri dicit quorum gratia id quod prouidere dicitur mouetur et fungitur aliquibus operationibus suo motu: Ita corpus lune subiectum unum ac solum sententia Aristotelis erit: cui prouideatur. Hoc autem est corpus materiale: et generationi corruptionique expositum. quoniam mutationis eius ordinate: eterneque secundum speciem perseverationis causa moueri motu secundo statuitur sphaera septem: que post primam: que firmamentum dicitur: dispositae sunt. Cum enim rebus: que generantur et corrumpuntur uariis motus deberetur: fieri non poterat ut eodem modo diuinis corporibus constitutis: Simul et generationis et corruptionis ordinate causa his rebus proberetur: quibus generatione scilicet et corruptione ad hunc modum uicissim succedentibus: eterna hec secundum speciem manent: quando quidem uariis illis motus semper seruetur. Idem alibi interrogatus utrum precipue: et per se: an per accidens secundum Aristotelis sententiam prouidentia sit: Neque per se respondit: neque per accidens. Est enim per se prouidere inquit: quum quispiam spectans commoditatem eius: cui prospicit: operatur: et agit eius commoditatis gratia: ea quibus consequitur ut se id quod spectat existimat: finem sibi statuat actionum suarum commoditatem eius: cui dat operam. quod quidem diuis non conuenit: Talem enim diuinitus prouidentiam exhibendam rebus generationi corruptionique obnoxius fatetur: deosque arbitrari actionibus suis propter mortalium salutem: a diuina natura prorsus alienum est. Perinde enim hoc esset: ac si quis diceret: liberos et dominos seruorum suorum gratia esse: et suis idcirco officiis fungi: ut serui incolumes fortunati que agere uitam possint: Atqui alium quoque modum prouidendi expositurum se secundum Aristotelis opinionem pollicetur. utrum id fecerint: nescio. Nullam enim aliam prouidentiam rationem scriptam ab eo legimus: nisi quatenus hoc loco tetigit inter modum per accidens: et per se: esse alium modum: quum quispiam

agens alterius gratie: sequatur: ut alteri proficiat: idque ipse qui agit
sciat: ac etiam uelit. In hoc fortassis diuine prouidentie ratione
constituit. Sed parum digne. quando quidem tantum dei beneficium
rei superuacue ascribendum censet. Idem alibi perspicue negat eam:
quam nos in presentia querimus: prouidentiam. Nam si mundus
inquit natura sua eternus est: Mundi autem essentia non nisi certo
ordine constat: Sequitur ut ordinem etiam ipsum natura sua possideat.
Quod si ita est: non eget mundus: uel ad suam essentiam uel ad
eum: quem habet ordinem: altero: qui prouideat. Adde quod omne
quod prouidet: uel ut sit aliquid prouidet: uel: ut bene sit. At mundus
neque ut sit: neque ut bene sit indiget aliquo: qui prouideat. Ergo a
nemine dicendum est mundum prouideri. An ipse quidem mundus
uniuersus non eget altero: qui prouideat: neque ut sit: neque ut bene
sit? prouidentia autem que in ipso desideratur: proficitur a parte
eiusdem mundi ad partem: Ita ut pars prouideat: pars prouideatur.
Pars enim eius corporea. que ingenita et incorruptibilis est: suaque
natura: animaque ordinata suorumque motum exercens: appetitu imitandi
primi dei: hec nihil alterius indiget: qui prouideat: quum suapte
natura perfecte et sit: et bene sit. Pars autem: que generabilis et
corruptibilis est: atque aliunde adiumento egens: ut et sit: et eterna
secundum speciem sit per ordinatam apte mutationem: hec est: que
prouidetur a motu ordinato: certoque diuine partis mundi respectu
et regitur et gubernatur. Ita enim pars mortalis ordinem: cuius
particeps est: consequitur. et quoad eius fieri potest: secundum
speciem seruat immortalitatem: hec atque his multa similia. Alexander
ex sententia: ut ipse inquit: Aristotelis de prouidentia tradit. in
quibus quique animaduertenda sunt. Primum: Nullam omnino pro-
uidentiam rerum intelligibilium & immaterialium ponit uel actiuam:
uel passiuam: Secundum celum et uniuersum hunc mundum:
quem deum eternum: ingenitum incorruptibilem opinatur nulla:
uel ut sit: uel ut bene sit: prouidentia egere. Tertium: quod ex dictis
sequi uidetur: mundum nullam causam efficientem aliunde habere:
siquidem neque ut sit aliquo egere: qui prouideat. Quartum: dicitur
generabilium et corruptibilium rerum prouidentiam haberi. Quintum
atque postremum: Ne hanc quidem prouidentiam precipue atque
per se: sed consequenter atque per accidens fieri: quando operationem
deorum ad alium sensum pertinentem: hec consequitur quam non
preter eorum uoluntatem. Hec utrum religioni nostre et fidei

christiane consentanea sint: ut aduersarius optaret: iudicet iam:
qui Aristotelis opinionem auidetur percipere. Que enim Alexander
tradit: non secus quam si ab Aristotele acciperemus: iudicanda sunt:
quum nemo omnium sit: qui libros Aristotelis: uel diligentius in-
dagarit uel exactius ac certius exposuerit. Plato uero quid de
diuina prouidentia cum aliis pluribus in locis: tum duodecimo de
republica libro scripsit: et que digna sua sapientia: et nostre religioni
conuenientia illa sint: audite queso breuiter a me nunc: latissime
ab illo: siquando libebit: libros eius in manus sumere atque perlegere.
Fuerunt certe nonnulli: qui etsi deum quidem esse confessi sunt:
Utrum tamen humanarum rerum curam habeat. uisi sunt dubitare:
Cuius rei causa est: quod homines plerumque uident: impios scelestos:
facinorosos fortune benignitatem experiri: et ut ipsi putant: felices
esse: uidelicet quia diuitis affluentia: impia obtinent: recta ualitudine
fruantur: ad ultimam senectutem perueniunt liberos summis functionibus
honoribus heredes sibi relinquunt: Contra uero: optimos atque sanc-
tissimos uiros inopes: afflictos: calamitosos: egritudinibus debilitatos:
acerbe atque immature morti propinquos: nullos sibi liberos: uel
abiectiones eos: atque ignobiles reliquere: et quod omnium grauissimum
ac molestissimum est. uexari impune ab impiis tyrannis: dilacerari:
excruari: opprimi. Hec itaque cernentes: et sepe numero etiam
experti dolent: perturbantur: anguntur: decidunt animis: atque
succumbunt: deumque nulla erga humanum genus charitate teneri
existimant: nulla prouidentia mortalium rebus consulere: Nullam
uirtuti meritum: nullam sceleri penam statuere: Ob eam causam
nullam omnino esse prouidentiam sentitur: et omnia instabili fortuna
fortune temeritate uoluntari. Hos igitur: quam admonere erroris
sui: et ad meliorem frugem trahere uir sapientissimus uolet: Primum
ea que de deorum bonitate: de prudentia: de fortitudine: de tempe-
rantia: de omni genere uirtutis: Tum de uitis etiam et rebus turpibus
dicta ab eo fuerant: repetit. Quibus ita positis cum rerum turpium
auctores interdum homines sint: honestarum semper diu: Negligentia:
odio: desidia: uoluptate: que uitam prestant: uacare deos ostendit.
Et quia qui suis rebus non consulunt: hac parte uitium peccant: ideo
qui uacare hoc uitio uolunt: suis consulant necesse est: et omnibus
tam leuioribus quam grauioribus rebus prouideant. Nam si quis illos:
loquar enim uerbis Platonis: prouidere negat rebus humanis:
certe ita euenire necesse est fateantur: uel quia nolunt: uel quia

nequeunt: uel quia officium ignorant: Primumque bipartito distinguitur: aut enim ideo nolunt: quia uoluptatibus et turpi otio dediti id negligunt: aut ob uilem rerum atque abiectam conditionem aspernantur: quasi curam tantorum principum indignum sit ad reulam nature descendere. At qui diuinam naturam cognoscere queque exquisitissime: posse ualidissime: uelle optime: et queque ex se producere: latissime a Platone demonstratum est. Ergo dum nec ignorant officium esse suum: ut his: que producerunt: et quasi domum quandam atque familiam sibi constituerunt: prouideant: neque non possunt: nihil enim diuinam superat facultatem: et quod producerunt: quod maius est: uidem prouidere etiam possunt: quod est longe minus: Neque nolunt: siquidem non uoluptate: siue ignauia negligunt: quasi ueterinosi quidam: et ad nullius rei usum accommodati: nec rerum nature paruitatem aspernantur: Quippe homo summum inter omnia nature animantia locum tenet: et nature sue nobilitate cuncta excellens: mentis sue iudicio deum cognoscit: et colit. Quapropter merito curam: charitatem: gratiam: consequi apud deum: dignus est. Tum si deus mundum uniuersum tuetur et curat: partibus etiam consulat oportet. Ita enim natura comparatum est: ut bene esse uniuerso non possit: nisi partes etiam sint recte dispositae. Non medicus: non gubernator nauis: non dux exercitus: non pater: familiaris: non rector moderatorque reipublice: non quis alius ratione consilioque aliquid agens: grauiora negotia administrat: leuiora contemnit. Sed tum demum suo quisque officio fungi arbitratur: cum singulis studio & diligentia: ut cuiusque ratio poscit: incumbit. quod si homines ne leuiora quidem pretereunt: profecto nec deos existimandum est exigua queque: ac minima negligere. Neque uero animis laborant: aut a beatissima: quam degant uita declinare uidentur: quum munere diuine prouidentiae funguntur. Nam difficultates: que hominibus in administrandis rebus suis occurrunt: et non mediocres sepe dubitationes afferunt: Ita ut post longam diuturnamque cogitationem uix quid commodius sit statuere aliquando possint: in diis non sunt. Omnia apud eos facilia sunt: nulla illis dubitatio: nulla difficultas. agunt semper: que sciunt meliora esse. quippe omnium rerum cognitionem habent: quando et creatores omnium sunt: & ipsi sese intelligunt: et ad se uertunt. Non exitum rerum spectant: non sedulo negotiis: ut nos facimus: incumbunt: donec finis sequitur. Sed ut auctor reipublice constituende: conditis

ac promulgatis legibus: que quid cuique tribuendum sit: iubent: & negotio omni magistratibus delegato: quiescat: Sic deus: qui hanc mundi compagem: et genus hominum condidit: Longe quidem dignus: cum omnem actionum nostrarum rationem animo perficere: et partim uirtutibus: partim uitis superare prospexisset: adhibuit curam: ubi et quomodo: queque pars posita uirtutem uitio superiorem facillime exhiberet: & qualis queque facta: quem locum reciperet: quam sedem quam iuris actionem mereret. Morum autem officiorumque causas uoluntatibus hominum dedit: atque arbitrium instituit liberum: scilicet boni mali uel auctorem: ut cumque sponte elegerit. Non enim instar tabellae in qua nihil sit scriptum: animam Plato constituit: Siquidem hac ratione libertas arbitrii tolleretur. Sed ita ut a primo rerum obtutu: possit ipsa suo actiuo principio assentiri obiectis: et utriusque maluerit herere: sicque in ea facultas sit eligendi seu uirtutem uoluerit: seu uitium. Immutatur igitur sua sponte: quae uim hanc anime possident: quum intra se causam habeant: quare mutentur. immutataque tendant fatali ordine: atque lege uel ad locum superum: honestum: & felicem: uel ad manes & loca infera: ut cumque pro uirtute: aut uitio digni fuerint. Atque haec iustitia est deorum superum: quam nemo unquam uitare potest. Nec est quisquam uel humilitate sua ita humili defixus: uel excellentia ita in celum erectus: ut eam diffugere potest sit. Vos qui deos humana curare minime putatis sic habetote. Nullum locum dis immortalibus incognitum: nullum inexploratum esse: quod siue hic manseritis: siue profundissima terre cauerna subieritis: siue aliud quod uis diffugium atque latibulum quaesieritis: haud quamquam latere poteritis diuinum illum oculum: eternum atque purgilem nec penas uobis iuste debitas euitare. Hec Plato uisum fere uerbis: Quibus Dauid noster diuinus propheta locutus est. quo ibo a spiritu tuo: et quo a facie tua fugiam. Si ascendero in celum: tu illic es: si descendero in infernum ades. Quid igitur ab ore hominis gentilis accipi posset ad nostram religionem: accommodatus? Quid ea praesertim etate dici potuisset praestantius atque diuinius? Nam cum ceteri deos immortales sua duntaxat curare: res uero humanas ut quadam nature regum gubernarique existiment: quod crimen etiam peripateticis obicitur solus Plato non aliter fere quam nostrae religionis doctores fecerit: loquendo de prouidentia uidetur: Improborum inquit hominum comoda: proborumque incommoda: quomodo possunt opinionem prouidentiae

uultū intemperatāq; infringere? quādo p̄mum nulla res humana
dici prope bona: aut nostra potest: nisi que in nostra potest cō/
stituta sit. Tum singula ordiata sunt ad salutē pulchritudinēq;
uniuersi: ex quo fieri pōt: ut parsuatio mō faciat: aut patiat. Quotiens id p̄ totius commodo fit: cuius cura apud deū p̄cipua
ē. Partibus autem singulis singuli rectores et q̄si tutores delegati
sunt: qui omnia ad unū finem dirigant: hoc est salutē uniuersi.
Ita enim partibus quoq; simul cum toto cōsultur. Nec iactura
huius: aut illius particule facere potest: ne partibus bene sit: cum
toti optime cedat. Finis tamē ut dictū est salutē ē: et cōseruatio
totius. & pars queq; quātacūq; ē: eo spectat: ut seruet uniuersū.
Siquis ergo fortune aduersitatem conqueritur: meminerit se nō
sibi solum natum esse: Sed rerum uniuersitati immo potius illi q̄
sibi: naturaq; ita cōparatum eē: ut que nobis incōmoda accidūt:
hec uniuerso cōmoda sint: quod ortus nostri precipuā sibi prem
merito uēdicat: Itaq; equo ac tranquillo animo sua incōmoda
ferat: Ne cum deo pugnare more illorum gigantum uideatur:
Commoda autem imbroborum hominum non magis presenti
solatio q̄ futuro dolori ascribenda sunt. Que enim uel fortune
facilitate: uel aliq̄ idustria possidere: miserabili sepe exitu amit
tunt: Nec diffugiunt penas illas: quas diuina puidencia comites:
et quasi satellites quosdā: atq; lictores secū habēs omnia plustrat:
Patitur quidem sepe numero diuina puidencia: plura improboꝝ
hominum commoda sic enim agi necesse est: ne quod uniuerso
sancitum a deo atq; decretū est: irritum fiat: et quasi improbet:
quod optime constitutum fuit. Sed rependitur tandem fatali
necessitate primum bonum ultimo malo: et quo plenius bonum
precessit: eo grauiori supplicio compensatur: Nihil igitur a deo
negligitur: nihil fortune temeritati relinquitur: Sed omnia diuina
puidencia gubernant. hec sunt: que Plato de puidētia disseruit.
Aduersarius uero tantum uirū maledictis incessere nō erubescit:
quasi puidenciam negarit: et Aristotelē ita laudare: quasi nō
secul de ea senserit: q̄ nostra religio. Atqui platōici illud in p̄mis
Aristoteli obicere cōsueuerūt: q̄ male de puidencia iudicauerit:
Qua in re dum Aristotelem tueri peripatetici uolunt: nō audēt
dicere Platonem puidenciam negasse: Quis enim in re tam apta
mentiri ausit? Sed Aristotelē modo quodā posuisse puidenciam
conantur ostēdere: Quippe Alexander peripateticorum facile

post Aristotelem princeps ita loquitur. Conabor ostendere eoi
qui Platōis disciplinam sequuntur. sibiq; persuasum habent nihil
ab Aristotele de puidencia dici: parum explore de hoc phi/
losopho iudicare: Et nihilominus obiurgator noster: q̄si oībus
doctior sit: Platonē nec dixisse quicq; de puidencia: nec eam
p̄basse contendit et clamat. Maxime uero auget calumniā suā
cum Platonem de fato reprehendit. quasi fatali necessitate fieri
cūcta uoluerit. Enim uero Platonem fatū ponere nō diffiteor:
quē admodum etiam Aristotelem facere manifestū est. Neuter
tamen eorū ita de fato sentit: quasi omnia necessario fieri uelint:
sed locum potestati nostre amplissimum relinquūt: Permultaq;
esse: que fieri possint arbitrantur: nulla fati necessitate obstāte.
hinc possibilis contingētisq; nomen usurpatū est. hinc honores.
premia. merita his: qui uirtuti operam dederint: p̄ponūt: Cōtra
uero: his: qui uitā improbe egerint: cōtumelias: damna: supplicia.
Quibus rebus refertum est opus Platonis: quod de legibus lucu/
lētissime sc̄psit. Vult enim eū: q̄ ultro peccarit: nulla necessitate
actum peccasse. Alioquin quo pacto pena afficiendus esset: qui
aliunde cogeretur ad peccandum? De consilio etiam capiēdo
plura precipit. Ut dictū iam est: et precibus uotisq; locū tribuit:
quibus deus placatur: conciliatur: inuitatur: Quapropter liberū
seruat arbitriū: et potestas uolēdi nolēdi ue nō tollit. Priuatiōi
uero accidenti fortūe: casus: causam ī rebus materialibus tribuit.
At in rebus diuinis intelligibilibus immaterialibus et p̄petua illa
eternarum et immutabilium causarum et rerum serie: in ratioe
etiā nature uniuersali: qua semper eodē mō quecūq; p̄ueniunt:
tū in p̄fecto atq; ordinato administrandi modo: et lege diuina:
qua optime omnia: & p̄ sua natura absolute seruant atq; regunt:
In his in quā: si fatum quis eē dixerit abutens nomine q̄uis supra
omne fatū sit: nequaq; ab utriusq; philosophi sententia discedet.
Hanc tamen rerū dispositionē Plato Adrastiam appellare solet
in superioribus intelligibilibusq; substantiis ac etiā legē Adrastie:
ut in Phedro: necessitatem autem in intellectualibus: et matrem
parcarum: ut in libris de republica Himarmenen uero: hoc est
fatū: ī naturalibus sensibilibusq; ut ī politico: p̄tagora: Timeo.
In hac tripartita rerū ratione omnis natura consumitur: p̄maq;
parte intelligibili: secūda intellectuali: tertia naturali: cōtinetur.
Extrema quoq; habet et mediū: atq; ordo his datus: et p̄ cūcta

discurrens in intelligibilibus quidem omnino: insensibilibus uero: quoad eius capere possunt: immutabilis et inuitabilis permanet. Vnde a rerum inuitabili ordine Adrastra nomen accepit. Necessarius etiam hic ordo est: sed non ut talis necessitas sit: que oia superet: et quasi per uim trahat: adimatque uite nostre libertatem arbitrii: et potestati illi nostre aduerset ex se pmppte et mobili. Non sic Plato censet: sed legem quandam diuinam esse arbitrae innatam omnibus: quam legem Adrastrae tribuit in Phedro: cum inquit. Lex Adrastrae est: ut quecuq; anima comes deorum perspexerit aliquid ueritatis: hec ad alterum usq; circuitum inoffensa insistet: etsi semper id agere potest: semper manet inoffensa. Sed in politico Saturno eam legem ascribere uidetur: quum dicit. Lex erat Saturni temporibus: que adhuc apud deos est: Ioui uero legibus dat: ut hospes ille atheniensis loquitur: hunc iusticia sequitur: uindex eorum: qui legem diuinam preuaricati fuerunt. Fato assignat in Timeo: quum ait legesque his fatales aperuit. Minime igitur Plato uidetur a prouidentie ratione discedere: cum hanc legis rationem docet optimo ordine distributam stabilem idissolubilem: quantum subiectarum rerum ratio patitur: que rebus indeterminatis terminum: inordinati ordinem affert: Sicuti Boetius quoque libro de consolatioe ex Platonis sententia de fato scribens bifariam distribuit. Nam de exquisita rerum intelligibilium diuinarumque dispositione differens: que ex principis prouidentie immobilibus proficiatur: eam immobibile esse refert. Contra uero de ea agens: que inde ad nos profluit: Fatum esse dispositionem confirmat rebus mobilibus inherente: per quam prouidentia suo ordine queque connectat. Itaque inter Fatum et prouidentiam quid intersit: non re potest sed ratione distingui. Adrastram necessitatem parcas: quibus nomia clotho: lachesis: atropos: poetarum etiam libri nominant. Sed quid quodque eorum sit: et que usum prebeat fato: aut qua ratione eidem iungatur. Explicare hoc loco non est necessesse nisi hoc solum de parcas: Ne eas quidem necessitatem omnino rebus humanis afferre: quantum enim uim quandam inuitabilem habere uideantur: ut apud Homerum est. Mortalis nemo fugiet decreta sororum. Improbis atque peccatis debent sua corpora morti. Nec ipse tamen uim et necessitatem inuitabilem inferunt quod idem Homerus alio loco fatetur uidetur. Ne contra parcas manus trudas ad imos. Fatum autem de quo nunc agimus: Plato in Timeo naturam quandam de creatore pendente

esse dicit. postquam enim uniuersam naturam et animas hominum productas ethereis uehiculis iunctas exposuit: tum leges ut apertis fatales narrat: seriem scilicet atque ordinem rerum: quem creator constituit atque conseruat: Neque uero animas ipsas: quatenus anime sunt his legibus obtemperare fas est. Prestantiores enim sunt quam diu mentis ratione uiuunt: et prouidentie lumine apud summum deum fruuntur: Sed corporea uehiculorum natura: et sorte qua ad colendas gubernandasque terre partes ducuntur: fato uulgari subiiciuntur. Quamobrem non antequam uehicula sibi iuncta acceperint: Sed post audiunt leges illas fatales: quibus corporum statum et gubernationem sortitur. Plato igitur naturalem celestium corporum reuolutionem primam tribuit fato: tum ipsorum corporum dispositionem: quorum eiusmodi motus proprius est: eodem refert: atque etiam animas: que ad generationem descenderint. Quam sententiam aptius in politico exponit. Cum mundum uolebat inque fatum: innatusque appetitus. Vbi certe fatum id uocat: quod propinquum res sensibiles mouet: idemque de prouidentia pendet diuina: Plures etiam ex posterioribus et maxime qui astrologie operam dederunt chaldeos atque egyptios secuti hoc idem fatum esse declarant: siquidem astrologorum dispositionem fatalem dicunt: qua quispiam uel conceptus uel natus extiterit. chaldei enim ut Philo de quo supra mentionem fecimus narrat: Astrologie studiosissimi omnia stellarum motibus subiecerunt eorumque modo et genere cuncta: que mundus complectitur: gerit atque seruari putauere: Sed Plato diligentius rem hanc rimari uidetur: quando quidem non modo causam celo tribuit: uerum etiam ipsu celum ad diuinam prouidentiam refert: ut inde dependeat: Quippe in eodem politico inquit rerum omnium opificem gubernatoremque post rerum omnium absolutionem generationemque animarum: quasi clauis gubernaculo dimisso ad sue excellentie culmen reuertisse: cum scilicet iam alteri motus principia delegasset. Itaque paulo post: deum dicit interdum omnia lustrantem adesse una inuoluendo: regendo: et dirigendo hoc uniuerso: interdum laxare: quum iam circuitus debiti temporis modum compleuerit: Tum rursus hoc sponte sua uersari labique in deteriora. quippe quod animal est: et prouidentie corporis institutum ab eo quod constituit. Ita Plato perspicue manifesteque diuinam prouidentiam predicat: naturamque uniuersam: ac motum illi adnectit: et subiicit. quum scilicet appetitu innato et desiderio diuinitatis hoc ad summum illud bonum spectare

moueriq; perpetuo et equabiliter fateat. q; si modo insistere: mō
desistere dicit: Id tam declaratū ē: cōmuni consuetudini cōcessum
esse: ut quod non nisi ratione distingui potest: id sensu presentie
et absētie percipiat. Sed quāta uis huic uel appetitui uel desiderio
seu cupiditati sit exponēs Plato ī cratyllo sic p̄cunctatur. uin/
culum quod facit: ut quoduis animal usq; p̄maneat utrū potius
erit: necessitas ne: an desyderiū? Longe inq; Socrates desyderiū
potius erit. Sed hoc idem alia ratione necessitatem ī epinomide
uocat his uerbis. Hec animi mēte predicti necessitas preclarissima
necessitatum omnium fuerit: quippe cū ipse imperans nō seruiēs
iura det. Cum enim om̄ia bonum appetant: que eterna quidem:
aut perpetua sunt: et quod gentiles illi corpus beatum uocant:
Idq; aīme iūgūt adhuc sincere: hec utpote om̄i errore uacācia:
summum primum et uerum bonum illud semper aspiciūt: nunq;
ab eo declinant: immutabili constantia id appetunt: eoq; assidue
fruentur: et una felicissime uiuunt: summa uidelicet necessitate
imprimisq; diuina: illi deuincta: & arbitrio libero: id ē potestate
in utramuis partem omnino soluta. Nam libertas ista arbitrii
nostri potius seruitus dicēda ē: Necessitas illa felicitatē ueramq;
libertatem complet. Nos autē quoniam in uices nature singularis
fortuitas: ac temerarias magna ex parte retrusum sumus: nihil con/
stāter: aut solide agimus: sed alias recte: alias nō recte ī eligēdo
uel iudicamus: uel deliberamus. Interdum quid uidetur bonum:
non qd̄ est: quasi bonum eligimus: et interdum meliora: Interdū
deteriora anteponimus. aut enim ratio: qua nescio quid diuinū
in nobis ē: et que fatali necessitati nequaq; subiecta ē: ut alterū
necessario eligat: uincit temeritatem: aut temeritas superat non
sine detrimento rationem: Superatur enim hoc modo et uincit
a motu superioris corporis hoc est celi: atq; ita fato subicitur: ut
a motu celesti ducatur: et necessariā subiectioēm rerū inferiorū
communem patiat. Ducit hec secum eam aīme partem: quam
superauit: mentē dico: et uoluntatē: que sue nature ratioe actiōis
celestium corporum subiecte nō sunt. In his enim dūtaxat uir/
tutibus anime: que instrumentorum corporeorū actus sunt: illa
operantur: quod nostri etiam doctores facile concedūt: eodem
modo quo Plato. qui motum celestium corporū uim habere in
naturalia corpora euidēter: ac per se dicit: In uirtutibus autem:
que corporeorum instrumentorū actus sunt: euidenter quidem:

sed per accidens: nō per se: quoniam huiusmodi uirtutū actiōnē
colligi necesse est: Quoties instrumenta deprauant. Velut oculus
cōturbatus cernere recte nō potest. At in mentē ac uolūtatem:
quoniam actus instrumentorum corporeorū minime sunt: neq;
euidenter: neq; per accidens uim ullam habere. Ex quo fieri: ut
humanarum electionum siue actiōnū per se causē non sint. Per
accidens tamen in mentem etiam: ac uolūtate posse aliquando
agere: quatenus mens et uoluntas ab inferioribus uirtutibus: que
instrumentis corporeis egent: uisa reapiunt: quippe siue phācālia:
quam latine imaginationem dicimus: siue memoria turbata sit:
confestim actiō quoq; mentis turbatur: Vnde diuersi errores in
eligendo deliberandoq; contingunt: ne assequi commoda atq;
honestā possumus: siquidem iudicium ratiois peruersum habemus:
quod integrum seruare iam poteramus: Erat enim in potestate
nostra siue affectus: siue passionēs moderari: et resistere obiectis
ratione aduersis: ac uim animi inoffensā tueri: qua imaginamur:
atq; meminimus: Hec nostrorum sentētia est. Iamblicus autem
eorum: qui Plato em sequuntur decus: cum tueri liberū arbitrium
uellet: et resistere egyptiis: qui ad stellarum motus om̄ia referūt:
eiusdem fere sentētie est: et licet diuersis uerbis: tamen idem sig/
nificantibus utitur. etsi etate longe antiquior sit: hic duas esse
animas in homine dicit: quarū altera a p̄mo intelligibili descēdit
creatorisq; sui uirtutem representat. hec intellectiua ē: altera que
a diuina celi reuolūtōe corpibus impartit: ad usum corporeorū
instrumentorum accommodata. hec sensitua est: hanc: que a celo
datur: sequi inquit circuitus et momenta celestia: reliquā que ab
intelligibili proficiscit: intelligibiliter inest: nature appellationē
excellere: et huius anime nobilioris ratione fieri facti solutionem:
ac ad deos intelligibiles reditum. Itaq; nō uinculo inexplicabili:
quod fatum uocamus: omnia constringi: habere enim animum
uim suam: quo in intelligibile ducatur: discedat ex generabili:
tingatur cum ente atq; diuino. Et paulopost. Est etiam iquit
alterum anime principium: quod naturam: et omnem hominis
intelligētā superat: quo et dis cōiungi: et ordinē dispositionēq;
mūdi superare: et uitam eternam deorumq; supercelestiū gratiā
adipisci possumus: hoc eodē principio nos etiā soluere possumus.
Cum enim pars: que in nobis ē prestātor agit: nosterq; animus
ad prestātiora reducitur: tum seperatur omnino ab his uinculis:

qbus erat in generatione deumctul: disceditq; hinc liber ad statū
honestiorem: uitamq; lōge perfectiorem pro hac impfctiore
commutat. et felix ad alterum cultum primo relicto transferē.
Hec cum ita sint: dic obsecro te: an Plato: quiq; eum secuti sunt
platonici libertatem arbitri tollant: fatoq; et necessitati omnia
subiciāt: An cōtra nihil unq; ab his planius: nihil clarius: nihil di/
lucidius atq; ap: ius dictū fuerit: q̄ aiabus: que recte et cū uirtute
uix erint: reditū ad celū et uitā beatā patere: cōtra uero his que
relicta uirtute uitis atq; sceleribus contaminate sunt: penas atq;
supplicia parata esse: que uite contagionem uicerint: iustas: que
uicte sint: iniustas appellari? Quapropter creatorem: Plato ait:
certis legibus monstrasse quibus officiis felices euaderent: quibus
facinoribus misere: ne uitū futuri culpa ascribi sibi a mortalibus
posset. Virtus enim libera: suiq; iuris est inq;: hāc ut qsq; magis
minusue coluerit: ita magis minusue excelleat. Nullam prorsus
esse necessitatem dicit: quam homines uitam et mores hoc potius
modo q̄ illo potius instituāt: Non enim uos inq; fata sortientē:
Sed uos fata uobis deligētis. uelle semp aīmas: que meliora sunt
affirmat: sed interdū deteriora eligere. Volunt nanq; semp deū:
et iura sequi: ut in Timeo dicit: qui semp iura et nos sequi uelint:
nec tamē semp sequuntē: ut in gorgia declaratur: ubi uolūtas
uera ab ea: que mendosa est: distinguit de qua nos etiā superius
diximus. Ceterum satis eos admirari non possum: qui ita fatum
abhorre ac formidare uidentur: quasi inde necessitas in rebus
humanis sequatur: prouidentiam autem et predestinatioem siue
pre'cientiam diuinam: que omnia i deo ponimus suspectam nō
habent: nec uerentē: ne hinc uoluntates et officia & omnes hoīm
actiones prouenire necessario uideātur: Cur enim magis a fato:
q̄ ab his omni fieri rebus hūanis suspicemur? Nā qđ a deo p̄scitum
ē: sic fieri oportet: alioquin frustra eum p̄scisse diceremus: falsa q;
esset diuina cognitio: Simul modo quod predestinatum est: Ita
ut predestinatum est: necesse est euenire: Et enim posita causa p̄
se ac necessaria cuiuscūq; rei generabilis & corruptibilis: necessario
omnia erunt: quemadmodum Aristoteles quoq; libro sexto de
rebus diuinis ostendit. q̄ si rerū omniū causa per se ac necessaria
atq; eterna: cognitio ac prouidentia dei est: profecto necessario
omnia fient. Verum non ita est: quod Aristoteles etiā satis eodē
loco exposuisse uidetur: cum et rationem contrariam soluerit: &

locū accidēti reliquerit. Plato quoq; eiusdē sententie est. Siqdem
res uniuersas diuina prouidentia gerit: ductiq; ad suum finem: et
bonū existimat: sed non omnes necessitate astringit: Verum esse
aliquas que in potētia sint cōtradictionis. Et quoniam summa
et caput rerum omnium: perfectio uniuersi est: hec autem nō in
simplicem rerum naturam sed multiplicem uariam ac multiformem
consumitur: ideo aliquibus rebus causas necessarias: quibus
necessario: essent: aut fierent datas esse: aliquibus non necessariis
sed cōtingentibus: Vt cōtingenter pro sue nature ratioe euenirēt:
Duobus itaq; modis prouidentia accipit: uno modo pro ordine
ipso rerum ac dispositione: aut etiam ordinis ipsius dispositionisq;
cā: que p̄ma et princeps causa omniū ētium est. Altero p̄ actus
secund: executione: et q̄si p̄fecto absolutoq; officio: p̄falscente
a causis secundis: et mediis atq; etiam singularibus. Quem actum
non semper aut necessario consequi effectū: quū fieri aliquādo
possit: ut causa secūda impediāt. Quocirca esse euēta p̄ accidēs:
et cōtingēs: et fortunam: et casum: et reliqua supradicta. Eodē
plane pertinet: quod de generatiōe opinatur. Non enim rerum
omnium generatiōem in mediate a primo effici deo: Ne omnia
necessaria sint: et diis equiperari uideantur. Sic enim creator de
reliquis animantibus procreandis: deos nuper creatos affatur in
Timeo: Nam si a me ipso facta eēt: deoz uitā possent adēre.
Ne igit id sequerēt: sed defectus corruptio: priuatio: accidēs:
cōtingēs suum haberent locum: et uniuersum omnibus quoad
eius fieri posset speciebus et graduū ratioibus p̄fectū absolutūq;
redderetur: Properate uos inquit ad animātium mortaliū pre/
creationem. Sic igitur Plato ab ea opinione q̄ longissime abest:
ut omnia fieri necessario arbitretur. Quāobrem Proclus Lycus
uir eximie: singularisq; doctrine in hunc modum necessitatem
exponit siue eam prouidentie: siue p̄destinationi: siue fato tribuerit.
Deus inquit res diuisibiles indiuisibiliter intelligit: que i tempore
sunt: sine tempe: non necessaria: necessario: mutabiles immuta/
biliter: longe omnia melius q̄ ordo ipsoz et ratio postulet. Nam
si omne quod in deo ē: modo quodā peculiari: et diuina natura
digno: est: Rerum etiam huiuscemodi cognitionem: rationem eē
nature non caduce et labilis: Sed excellentissime atq; inaudite:
manifestū ē. Vnita igit et impassibilis earū rerū cognitio erit:
que multiplicēs: et passibiles sūt. Itaq; licet res: que sub cognitōe

cadit: partibilis sit: diuina tamē cognitio: etiam partibilis rei im/
partibilis est. et quamuis res ipsa mutabilis sit: aut cōtingens: aut
indefinita: Illa tamen immutabilis: necessaria definita est: Non
enim extrinsecus pro rerum deteriorū natura suam cognitionē
recipit natura diuina: Ex quo fieret: ut quilibet res cognita natura
sua est: Talis eius cognitio haberetur: Sed hec deteriora iuxta
definitam deorū naturam indefinita sunt: & iuxta immutabile:
mutationem patiuntur: et impassibilem notam passibiliter: in
temporalem: temporaliter recipiūt: quippe deteriora digredi de
melioribus possūt: sed meliora: hoc est deos admittere: quicquid ex
deterioribus neque esset. Ex his facile soluta ea ratio potest: que
probare uidetur cognitionem dei: Necessitatem rebus afferre. Et si
enim diuina cognitio necessaria est: Naturam tamen singulis
distributam non aufert. Itaque quod cōtingens est suam naturam
seruat: quam in deo: nihil contingens: sed cuncta necessaria et
sunt: et intelligantur. Nec sequitur: ut quod a deo prescitur: aut
predestinatum est necessario fiat. Prescicta enim siue pudentia
diuina causa pre se est: ut hoc necessario: illud contingenter fiat.
Nec deum frustra prescisse aliquid: aut predestinasse dicendum est.
erit enim: quod nouit futurum: seruata tamē natura: quam rebus
quibusque siue necessariis siue contingētibus dederat: Siquidē deo
non modo effectus rerum sed etiam cause ipse: et omnes essendi
modi subiecti sunt. Quapropter non sequitur si a deo reguntur
gubernanturque: uniuersa: aut necessario omnia effici: pessundantque:
arbitrii libertatem: aut frustra pleraque a rerū conditore puideri:
Et cum fatum prouidentia quedam sit: ne ipso quidem hec tolli
manifestum est. Nam et si fatum immutabile est: utpote diuine
pudentie dispositio quedam generalis a causa scilicet immutabili
pesciscens: Tamen cum res subiecte mutari uarie possint: et cause
medie nequaquam perpetue sint: Fatum quoque ipsum mutari una cum
rerum causarumque imbecillitate necesse est. ut sepe quod futurum
esset: non fiat: uel cōsilio atque industria hominis uel alique nature
causa efficaciore. Quo circa Boetius fatalem rerum dispositionem
dicit non modo ab immobilibus prouidentie initus pscisci: ideoque
immutabilem esse: uerum etiam rebus mobilibus inherere. facit
enim rerū ipsa mobilitas: ut quod sua ratione perpetuum uniuersaleque
est: id in agendo et generando singulare sit. et uario modo cōtingere
possit. Quo fit ut accidentis contingētisque rationem rerū natura

fortiatur. Hinc apud Synesium uirum doctrina illustrē: rex
egyptiorum: idemque ut ille ait propheta: et diuinarum rerum
pissimus: quum imperium Osiri filio traderet: admonet eum:
ut Typhonem fratrem e medio tollat: quasi pestem quandam
et Fatum iniquum fratrem tuum inquit: si recte sentis: remo/
uendum cura: ut tuū egyptiorumque omnium Fatum aduersum
occupes: et consilio: ne inuadat prohibeas. Licet enim ac fieri
potest: possem multa quoque alia ad hunc locum pertinētia tū
Platonis: tum aliorum: qui ab eius disciplina fluxerūt: in me/
dium afferre de prima causa: et productione: gradu: ordine:
dispositione: cōmunicatione etiam bonitatis ad res omnes: atque
earum differentia et similitudine: tum que magis: & quā obrem
bono et necessario participant: et que minus et quare minus
participant: paulatim deducto in malum discessu: ac lapsu: tū
etiam latius: unde accidens: contingens: possibile: et reliqua his
similia extiterint: et que modo simul hec et bonitas summa
seruantur: et manēt: et necessitas rerum superiorum potestati
nostre. nulla ex parte repugnat. Verum ne longior sim quā a
principio constitui: hec missa faciā. Nam que de fato Platonis
sententia dicenda erant: quantum pro loci et temporis ratione
licuit: diximus satis. Aristoteles autem usus quidem nomine fati
est. Sed quid fatum sit: minime declarauit. Videtur tamen ipse
quoque naturam fatū uocare: Sed longe aliter quā Plato. et enim
si Alexandro eius expositori adhibenda fides est: Fatum iuxta
Aristotelis opinionem non in substantiis eternis est: non in his:
que semper eodem modo fiunt: Sed duntaxat in rebus gene/
rationi corruptionique subiectis: et natura ap. is ad mutationem
oppositorum: ut non omnis natura: sed singulis tantummodo
fatum contineat. Artem uero: arbitrium: omnem hominis rati/
onem fato solui: uidetur existimare. Fatum itaque sententia
Aristotelis non omnem cōplecti naturam: sed eam tantummodo
partem: que generatione ac corruptione uarietur: Idemque esse:
quod ipsam partem nature: et neque naturam neque fatum esse
necessaria: sed ut preter naturam: sic preter fatum multa euenire
a diligentioribus eius expositioribus accepimus. Nec uerba eius
ex primo meteororum libro ab hoc dissentire uidetur: Horū
inquit omnium causa ponenda est: quod per tempora fatalia fiunt:
ut in temporibus anni hyemis: sic circuitus cuiusdam logi: par

hyemis fit his uerbis naturam fatū esse dicere uidetur. hec enim fatalia sunt: hyemis et reliquarum uicissitudinū tempora: que quantum naturales habeant redditus: non tamen tales: ut transcendi nō possint. Vnde fit ut etiam preter fatum possit aliquid fieri: uidelicet in his rebus: que generationi dantur. Vt etiam quinto physice auditiōis libro dictū legimus: An generatiōes etiam sint uolente nec fatales quibus cōtrarie naturales sunt? Cum itaq; uolentem et non fatale pro eodem accipiat: profecto q̄ secundum naturam sit idem esse: quod fatale: sententia eius exploratum est. quod enim uolētum: Id preter naturam est: quoniam etiam alibi augmenta: que preter nature ordinem fiunt: augmenta preter fatum appellat: q̄si certum reuolutionū celestium ordinem Fatum esse existimet: Sed Plato causam ordinis dispositionisq; ipsius nature in primis fatum censet: et cur sepe uariis temporibus locisq; eadem euentant: omnisq; generatio agat: causam reddit mundi coniunctionē et unionē: Et quasi conspirationem: ac partium inter sese omnium consensionem: atq; etiam corpus beatum: ut ille uocat: quod circumfertur et cuncta ambit: et cōtinet. Inde initia quedā mitti ad hec inferiora constituit. et circuitus quosdam ex astrologia stellarū ac spherarum aducit: alios simplices: alios compositos: quibus redeuntibus: redire etiam ortus: uitas: mores: fortunat: opera: eodem modo: atq; uisdem: que olim fuerant: causis. Hec etsi in magna fore controuersia nō ignoro: an uidelicet fatū sit: et quid sit: et utrum ita ut Plato cōset: an ut Aristoteles: an alia quauis ratione: tamen quod ad calumniatorē spectat: satis dictum est: quando nec utrum sit: aut non sit fatum: nec quid sit: nec tale aliquid querit: Sed Platonē dūtaxat reprehendit: q̄ omnia fati necessitate constrinxerit. Ex cuius uerbis palam fit: nō ita eē ut aduersarius scribit: sed contra uel solū Platonē: uel unum ex omnibus maxime: cum nostra religione hoc loco conuenire. Hoc enim precipue meum institutum fuit: ut non dubia ipsa discuterē: Sed Platonis de huiusmodi rebus opinionem aperirem: falsoq; eum ostenderem ab aduersario reprehendi. Quod cum satis iam a me factum existimem: dixi: enim qd Plato de deo p̄mo: et summo senserit: qd de trinitate: quid de entium productione: quid de anima: de prouidentia: de fato: superest: ut de principis: que Plato ad figurarū rationē

refert: respondeam. Siquidem aduersarius: ex hoc maxime detegi Platonis insciam asseuerat: q̄ in figuris planis rerum naturalium elementa resoluit. Quem locum ne minus multa scire uideretur. Argumētis quibusdam: que nescio quo dictante: accepit urgere conatur: et telis alienis armatus in certamen descendit. Quippe argumenta quibus Aristoteles aduersus Platonem uisus fuit non ad sententiam: ad primum quasi aspectum: pro suis sumpsit. Addidit etiam nonnulla: que nostre etatis expositores Aristotelis argumentationem secuti captiose quidem non tamen sine artificio protulerunt: que omnia non modo apte: sed etiā facile solui posse: progressus nostri operis explicabit. Nam siquid ex se aduersarius addidit: ne responsione quidem dignum est: quum nihil habeat: quod ad aliquā philosophiē partem possit referri. Agit qdem Aristoteles semper more eorū: qui aliqua de re docent: sermōe artificioso scripto: et optima ratiōe disposito. Sententias enim superiorū auctōrum exponit: et q̄ maxime potest coarguit: Sed siqui in opinionibus errarunt: eorum medullitus exquirens errorem explicat. Si qui uero uerba fortassis ex re alia in aliam transferentes: minus proprie locuti uidentur: Eorum uerba ipsa parum propria insectatur: nec quod illi senserunt: sed quod uerbi improprietate urgeri possunt: conatur refellere. Quod iudicio qdem omnium doctissimorum: ideo: ut supradiximus facit: ne quis primo aspectu sermonis arreptus: sentiat quod alienum sit a rei de qua agitur recta ueraq; ratione: Quod autem hoc uere dicamus: uno quodam exemplo omnium maximo atq; aperitissimo māifestum faciemus. Id autem est quod primo physice auditiōis libro parmenidi et melisso opponit. et enim que illi: non ut physici: sed ut theologū de ente intelligibili ac primo principio differuerūt: Ipse q̄si de principis: causis: et de elementis naturalibus dixissent: reprehendit: Errasseq; illos pluribus argumentis conatur ostendere. Si enim hoc in loco ubi de summis philosophiē opinionibus agitur: sententiā Parmenidis et melissi. quanquam ueram esse existimat nec ab ea opinione dissentit: tamen diuersa dissimulat: et quasi non recte illi senserint contra argumenta optendit: profecto nemini dubium est: quin hic uerbis non sensui obuiat: ne imperitum uulgu

uocabulis herens sedua possit ac decipi. Hunc igitur locum: si quis latius audire cupit: multos autem esse opinor presertim Latinos: qui cum non habeant ueterum illorum opera: libenter audierint quibus nam rationibus adducti: ea de rebus propositis senserint. que non parum absurda primo aspectu uidentur. hunc inquam locum postea exponam: quantum satis esse iudicauero. Nunc quod incepti prosequar. Nemo certe existimare debet uel Aristotelem peruersum: aut imprudenter fecisse: uel sapientissimos illos uiros: qui interdum ab eo reprehenduntur: ea de quibus arguuntur: sensisse. Nam quod ad mores Aristotelis pertinet: equidem probum illum fuisse uirum existimo: quod uero ad doctrinam. Sciebat quidem ille: que sepius a Platone preceptore suo audierat: eaque memoria tenebat. Sed auditorum adhuc imperitorum ingenio humaniter consulens: ea proponebat: Vt omni ex parte tutissime erudiretur: Itaque eos: qui male Platonis uerba: uel intellexissent uel intelligere potuissent coarguens: Platonem ipsum reprobare uidebatur. Ceterum: ut ratio cur Plato principia rerum naturalium in figuras planas lineasque resolveret: et quo modo id Aristoteles reprehenderit intelligatur: animaduertendum est: quod inter omnes conuenit: tam Platonem: quam Timeum: qui Platone uetustior est ignem: aerem: et reliqua huiusmodi elementa pro materia secunda compositorum corporum statuisse: eaque ipsa elementa resoluisse in materiam primam: & formam: quod licet plane intueri: tum in Timei libro: tum in eo Platonis sermone: quem Timeum sequutus nomine eius inscripsit. Sed quoniam forma ipsa elementorum recepti in materiam non potest: nisi ipsa materia sibi indeterminate insita habeat: ea que in generatione determinantur: ideo alii qualitatibus primis caliditate: siccitate: humiditate: frigiditate precedentibus quodam modo in materia: hoc est corpore ex quali generationem fieri uoluerunt: cuius sententia Aristoteles est: addita leuitate et grauitate: que cause sunt motus simplicis ac naturalis: natura enim motu precipue notatur: Alii quoque princeps est Democritus: ut Theophrastus in libro de naturalibus tradit: Spretis his: qui caliditatem: frigiditatem: reliquaque huiusmodi principia ponebant: indiuidua corpuscula: que ipsi atomos

uocant: pro primis causis statuere: Pythagorei uero Timeus et Plato figuras planas excogitarunt: uidelicet: que simul et quantitatis et qualitatis rationem suggererent. Cum enim auctores illi qualitatum primarum: causam: quare ignis calefaceret: aqua frigefaceret: nullam redderent: nisi quod alterum calidum: alterum frigidum esset: Nec quicquam ulterius quererent: hec scilicet pro primis causis accipientes: Pythagorei exquisitus hec tractari censuerunt: si qualitatum quoque huiusmodi causas inuestigarent. Itaque ulterius resoluentes ad planas demum figuras deueniunt: easque causas esse priores caliditatis frigiditatisue dixerunt. Que enim discernere ac diuidere possent: hec sensu caloris: que uero constringere ac condensare: hec frigoris sensu efficere posse crediderunt: Figura autem etsi qualitas est: tamen ante qualitatem intelligi potest: utpote que de genere quantitatis deducta est: Omne enim corpus: priusquam quale sit: quantum est figuratum. Itaque materia prima per se incorporea est: Secundum autem subiectum corpus ex quale per se est: Sed figuris uarie formatum: quod a corpore mathematico differt: quatenus ipsum materiale est: tamquam potest: cum scilicet corpulentia sua: quam non caliditate aut frigiditate: tactui obnoxium sit. Hoc igitur secundo subiecto uarie figurato suggerit quattuor elementorum principia uoluit: scilicet pyramidem ignis octaedro aeris: icosaedro aque: cubo terre: atque ex huiusmodi figurarum differentis ceteras omnes siue uirtutes: siue potentias sequi: et uicissim mutationes et generationes. utpote quod ex paucillo aque multum aeris generetur causam reddunt: quod cum aque figure sint plures: Icosaedris enim complentur: quoties discernuntur: multa necesse est octaedra constitui: proutque multum aeris: qui ex octaedris constat: conflare oportet. Rarefactioni enim et condensationi: que potentie incorporee sunt causam tribuere auctoris diminutionisue non probant: quando quidem non posse fieri existimant: ut potentia incorporea superueniente uel augeri uel diminui ipsa corpora possint: Diuidi etiam posse negant. Diuisionem enim fieri per figuram ignis: qui diuidit: non autem potentia incorporea existimant: Negant quoque fieri posse: ut frigide qualitatis additione grauior corpulentia fiat: quod enim graue est quantum

non quale esse opinantur: Itaque equalitate et inequalitate censent esse diuidendum. quemadmodum igitur Aristoteles corpus ex quale: quod qualitibus subiaceat: primum fieri ex materia et forma: finitumque esse statuat: profecto ut figuram quoque idem habere concedat: necesse est: nec figuram precedere: qualitates sequi neget. Sic Pythagorei quum principia qualitatatum quererent. ad figuram postremo deueniunt: Non tamen figuram mathematicam: que longitudinem duntaxat et latitudinem haberent: his enim opponi illa merito possent: que ab Aristotele dicta sunt: Sed naturales figuram: que cum longitudine et latitudine altitudinem etiam siue profunditatem haberent: et prime constitui in rebus naturalibus possent. Quod ita opinari se plane ostendunt: cum materiales dicunt figuram. Quocirca quum primo de materia docent: figuram eam formulis: et numeris aiunt. quod Timeus in eo: quem supra diximus libro his uerbis expressit. Principium eorum que generatur est materia ut subiectum: forma: ut ratio: ex quibus corpora simplicia orta sunt: terra: aqua: aer: ignis: quorum generatio talis est. Corpus omne ex planis est: plane ex triangulis: quorum alius rectangulus est: alius equus: alius semiquadrangulus: cumque reliquas enumerasset triangulorum differentias: quattuor ex his supradictas figuram constituit: quas elementis quattuor tribuit: Hanc igitur opinionem nihil ex his que Aristoteles obicit: infringere potest: Neque enim ex his preter lineam non esse lineam sequitur: neque lineam ex punctis constitui: aut magnitudinem non esse in infinitum diuisibilem: nec reliqua que ex mathematica ratione obici possent. Nec uero impossibilia illa: que sequi corpora naturalia dicit ex linearum indiuiduarum positione sequuntur: Non enim lineae ex punctis constituuntur: ut in puncta diuidi possint: neque motus a corporibus tollitur: neque grauitas: aut leuitas: aut uelle omnino passiones huiusmodi a rebus naturalibus hac ratione remouentur. Multo quoque minus sequitur quicquid ex his: que aduersarius effudit. Magni profecto momenti essent obiecta Aristotelis: si illi mathematicam figuram statuisset. Verum quoniam non mathematicam sed naturalem esse uoluerunt: argumenta illa non tam sensum coarguunt: quam uerbis illudunt. Ratio igitur quam obrem Plato

pro qualitatum principum figurarum quantitatem statuerit: satis hinc manifesta est. Licet tamen etiam aliter hanc opinionem tueri. quod uidelicet nec Pythagorei: nec Plato principia rerum naturalium huiusmodi: triangulos: tanquam rem certam posuerint. Sed quemadmodum astrologi: cum causam que referret: inequalis motus celestium corporum: qui scilicet equabili certo et ordinato eorum motu contrarius est: alii eccentricos: alii epicyclos: alii reuoluentes sphaeras introduxerunt: non quod uarietas ista in celo sit: sed quia principum huiusmodi positum: seruari possunt: ea que preter rationem uidebantur accidere: cum tamen omnia celestia corpora orbe suo et equabiliter moueantur. Sic illi cum generationis rationem nullo modo seruari posse existimarent: nisi quantitas aliquo modo prior consideraretur: et quoniam indeterminata esset: ad figurarum rationem simplicium: et similitudine proportionemque coherentium aptius referretur: Idcirco figuram ita pro principum simplicioribus posuerunt: ut eiusmodi quantitas sub notitiam sue qualitatis: que certa figura est caderet: et quantum non ita esset: quasi tamen ita esset: intelligeretur. Cuius rei ut clarius ueritas elucescat: uidete quid Plato ipse: postquam figuram pro principum statuerat. loquatur: et quomodo eam positionem non satis certam probandamque existimet. Sed si quis inquit aptius excogitare quicquam potest ad eorum constitutionem: illud ego non ut hostem odero: sed ut amicissimum amplectar. Et ante hec principium ignis inquit & corporum ceterorum ponimus: quemadmodum suadere nobis probabilior ratio uideat. Principium autem principiorum deus norit: et homo: qui deo charissimus est. Simile quidam ab Aristotele de huiusmodi rerum dubitatione in secundo libro de celo dicta uidetur. Cum enim causam indagaret: cur non ea que longius a prima sphaera sunt: paucioribus motibus moueantur: ueneratione inquit potius dignum quam reum temeritatis hunc animum arbitrari oportet: Si quis philosophandi disciplinam sitiens. Exiguas etiam facultates libenter haurit in his rebus inuestigandis: quare dubitatione maxime teneatur. Itemque exquirendum amplius de his est: quantum parum certi habemus unde exordiamur: Tanquam remoti sumus ab euentis: que ipsis accidunt: Non ita

sane audaces ac temerari doctissimi illi uiri fuere: ut se rerum omnium: causas compertas habere existimarent. sed que perfecte nouerant demonstrabant: de quibus uero ambigebant: ea quanto magis poterant probabili ratione tractabant. Nec pudebat eos fateri: non omnia nature secreta potuisse comprehendere. Sic igitur Pythagorei et Plato in exquirendis non principis: ulterius quam elementorum sumerent qualitates comperire simplicius aliquid conati sunt: et quod compererunt tam diu seruandum censuere: donec melius aliquid occurreret: Quem morem doctissimi omnes et uetustiores et iuniores seruauerunt. Aduersarius autem utros doctissimos reprehendit: damnat: maledictis: contumeliosus: insequitur: quasi ipse norit: que illi nesciuerunt: et liceat in quem uelit pectoris sui uirum euomere. Sed iam tempus est: ut quod pollicitus fui: persoluam: ambiguamque apud Latinos Parmenidis et Melissi rationem explicem. Erit enim ut opinor operepretium id audiuisse: Deinde huic quoque libro finem imponam. Cum Aristoteles rerum naturalium principia: quot & que essent inuestigaret. Necessesse est inquit aut unum esse: aut plura: et si unum: aut immobile: ut Parmenides Melissusque dixerunt: aut mobile: ut physici placet. Post ubi nonnulla de altera sue diuisionis parte disseruit: aggressus est alteram: atque unum et immobile esse ens siue principium entium: quod positum a Parmenide & Melisso fuerat refellit. positionemque huiusmodi haud quam ad nature considerationem pertinere dicit: Nec posse principium esse: si unum sit et ita unum immobile: quippe alicuius rei aut aliquarum rerum principium esse oportere: quod principium sit: uidelicet: ut ea quorum principium est: representet. Hoc uero non ita esse: si ens: ut illi dixerunt: unum sit solum. Itaque positionem inopinabilem rationationem captiosam: falsam: inconclusam: tam materia quam forma argumenti peccantem. Hanc Parmenidis et Melissi sententiam dicit: et reliqua que pretereo: neque enim referre omnia necesse est. Sic Aristoteles illoꝝ inscitiam redarguere: Sententiamque eorum nulla ex parte probare uidetur. Verum longe aliter res se habet. quod ut dilucidius aperiat: Repetendum paulo altius est: quod illi docere pollicerentur: et de ea re sentirent: quam sibi exponendam statuerant: Non illi

naturalis discipline sese professores faciebant: Nec de principis clementisque nature eo loco docere proposuerant. Sed de uere ente intelligibili: et primo principio sciscitabantur. Quod ipse quoque Aristoteles significare uidetur principio statim suorum uerborum quum dicat. Necessesse est aut unum principium esse: aut plura. etsi unum. aut immobile: ut Parmenides ait & Melissus: aut mobile: ut physici placet. Quasi dicat Parmenidem et Melissum in physici minime numerari. Et rursus ad extremum ita inquit. Ens esse unum: quod impossibile sit: apertum iam est: at ut physici dicunt: duplex est modus: Recte quidem a physici eos separat Aristoteles: non enim physici erant: nec de principis physici: hoc est naturalibus: sed diuinis et intelligibilibus diserebant. Quum etiam in his libris: quos de eisdem rebus scripsit et metaphysica hoc est supernaturalia appellat: non ita eos insanos facit: ut inter ignem et aquam discrimen esse cognouerint. Immo uero in libro de generatione et corruptione tam ipse quam eius exposito res referunt Parmenidem in eo uolumine: quod de opinabili ratione inscripsit quia uidelicet res sensibiles et opinabiles in eo tractantur ignem ac terram principium rerum omnium statuisse: In eo autem: qui de ueritate inscribitur: Vbi de intelligibilibus et diuinis tractat: in quibus solis ueritas certa precipuaque consistit unum omnia esse: dictum ab illo fatentur: Tum etiam alibi idem Aristoteles plus tribuere Parmenidi uidetur: quam rerum naturalium ratio patiat: siquidem ita inquit. Parmenides itaque alio uidetur spectare: quasi dicat: non rem naturalem Parmenidis tractat: cum unum esse omnia asserit: sed aliud quidem intelligere uidetur: Quomodo enim Aristoteles ignorare illos existimaret tam uariam atque multiplicem rerum formam: aut saltem illud se duos pedes habere. Cum itaque uiri illi de rebus intelligibilibus ac diuinis: et de primo principio uereque ente agerent: his uerbis utebantur unum esse ens ipsum: idque immobile: et infinitum: et reliqua que huic sententie conueniunt. In qua re cum alios plerosque uetustiores sequuti sunt: tum in primis Xenophanem doctissimum uirum: qui preceptor Parmenidis fuerat: Conuenit enim inter Xenophanem atque Parmenidem: ens ipsum unum atque finitum esse: ea ratione: quod unum prius quam multa esse

necesse sit. et quod ceteris omnibus causa est: ut determinetur
et finiantur: id finitate magis: quam infinitate describi debeat. Tū
etiam quia: quod omni ex parte perfectum absolutumque est:
suumque precipuum obtinet finem: id finitum: et finem ac prin-
cipium omnium esse oporteat: quod enim imperfectum et indigens
est: id nondum finem recepisse dicendum est. Verum in eo
inuicem dissident: quod ad motus priuationem pertinet. Xe-
nophanes enim in eo quod motu ita priuatur: Vt nunquam
moueri possit: quietem etiam esse merito negat. Quod Plato
etiam facere uidetur in prima Parmenidis positione. At Par-
menides cum carmine scriberet: more sequutus est uulgatiorē:
et quia que manent: nequaquam moueri perspicuum est: idcirco
cum ens ipsum immobile uellet significare: manere dixit. Me-
lissus idem ens infinitum asseruit quia eius substantia immensa
est: et uirtus infinita. Ingenitum etiam eadem ratione dixit:
In ceteris cum supradictis consentit. Hoc modo ipsi quoque inter
se cum sententia minime discrepent: usu tamen quodam uer-
borum contraria dicere uidentur. Afferam uerba ipsa Melissi:
quibus unius entis infinitudinem: per ingenti rationem de-
monstrat. Cum igitur inquit non genitum sit: semper et erat:
et est. et erit nec principium habet aut finem: sed infinitum
omnino est. Nam si genitum esset principium certe haberet:
incepisset enim aliquando gigni. finem etiam haberet. desineret
etiam aliquando esse: Cum itaque nec incepit. nec desierit:
semperque fuerit: futurumque sit: sequitur: ut neque principium
habeat neque finem: proindeque infinitum sit. sic Melissus quia
ens ipsum unum principio ac fine temporis caret: semperque est:
infinitum esse asseuerauit: Quod a Parmenide quoque probari
uidetur: quatenus ad hanc pertinet rationem: nec infinitum
solum: sed ingenitum etiam: et incorruptibile dicitur uisdem fere
Melissi uerbis: nisi quod hic uersibus scribit: in quibus translatio
sepe uocabulorum concedi solet. Ita enim inquit.
Ingenitum quando est: sit et immortale necesse:
Vnigenum: immotum: immensum sine fine: perenne
Quod nec erat: nec erit: totum nunc esse fatendum est.
Vnum: continuum: nam quem eius dixeris ortum.
Aut quo tandem? aut unde? nec ex non ente putandum est.

Nec dicta ore potest: nostra nec mente reuolui.
Quod nihil est. Nam quid post ipsum fecit oriri.
Aut prius? entis enim non sunt primordia primi.
Nunc ergo aut semper de quo nunc dicimus ens est:
Ex nihiloque nihil fieri sententia perstat
Ergo ortus nullus nec erit post secula finis.
Ita Parmenides ens ipsum unum: ingenitum: incorruptibile:
infinitum: immobile: statuit. finitum autem his uersibus exprimitur
Est et idem: per seque manens: ens semper eodem
Immotum fixumque simul: uis magna necesse:
Implicat hoc circum summo quoque fine coerces.
Quod si fine uacet: nequaquam dicimus esse.
Siquid namque deest: opus est ens omne deesse.
Nam si ens ipsum est: nec non ens: nihil desiderat nulloque eget:
nullo autem eget perfectum est: perfectum quod est: finem habet. non
itaque infinitum est. quod enim finem habet: Terminum atque exitum
habeat. Necesse est. Quo fit ut nulla in eorum sententiarum con-
trouersia sit: ubi eadem de re ab eis disseritur: Quauis autem
aptum iam est: per ea: que dicta sunt: non de rebus sensibilibus:
et principis autem elementis nature se de ente intelligibili: ab-
stracto ab omni materia et primo uereque ente: quam formam
primam appellare possumus: illos disseruisse: tamen ut id etiam
longe manifestius elucescat: quid Parmenides ipse post ea: que
dicta sunt: adiunxerit: audite.
Hactenus et ueri mentem intemerataque uerba
Nunc res mortales: carmen quoque sumite fallax
Veram sententiam et rationem: usumque sermonis intemeratum
hic dicit eum: quem de ente intelligibili et uere ente quisquam
habeat. Sensus autem et opiniones mortales et sermonem
fallacem rebus naturalibus tribuit: non quod in entis intelligibilis
etiam consyderatione falli decipi que homo non possit: sed quia
ens ipsum sua natura est certissime firmissimeque rationis. Res
enim naturales: quoniam sub sensum cadunt: et fluxe atque mu-
tabiles sunt: opinione potius comprehendi quam scientia dicuntur.
Scientia enim est cognitio certa & immutabilis: quam habere
in rebus que sensu percipiuntur non possumus: sed decipi: falli:
errare: ut Parmenides inquit necesse est. que madmodum etiam

Plato: ea que semper sunt: nec unquam gignuntur mente inquit percipi posse: ac certa ratione cognosci: Contra uero que semper gignuntur: nec unquam sunt: hec opinione cum sensu rationis ex parte comprehendit: Affert deinceps Parmenides principia siue elementa rerum primamque oppositionem ipse quoque exponit: quam suo uersu flammam: et noctem appellat: quasi lumen et tenebras. Rarum etiam et densum: aut leue et graue: aut idem et diuersum: et omnino opposita dicit: que omnia procul dubio ad priuationem et habitum referuntur. Nec forme aut materie nomen ignorare uidetur: quam uocabuli diuerticulo utitur: uel carminis gratia: uel ut superiorum philosophorum consuetudinem seruaret: nisi: quod reor: illi etiam uersu philosophie precepta tradiderint. Ita enim scribere uetustiores illi solebant: et primum Pherecidem soluta oratione usum legimus: Verum animaduertite: que deinceps duobus superioribus uersibus addidit.

Principio duplicem statuerunt dicere formam:

Altera sed minus est tali cognomine digna.

Quod simulans uerum: fallit mortalia corda.

Hac contra aduerso posuerunt ordine metas:

Hic flammam etheream statuunt raramque leuemque

Ipsa sui similis semperque sibi undique constat

Illuc obscuram aduersantemque undique noctem

Incomptam: humentem: gelidam: densamque grauemque

Hec de principis rerum naturalium: Parmenides refert: Ens

autem illud intelligibile: et uere ac proprie ens: quod unum

non solum ipse sed etiam uetustiores philosophi et ponunt &

nominant: quando unum solumque opinatur: non sine causa

immobile esse affirmat. Ita enim inquit.

Immotum: ualidis iniecta in finibus arcet

Vincula: principique experit: finisque futuri

Hinc et enim longe finisque ortusque recedunt

Vera fides hec est: nec hoc qui credit aberrat.

Et causam quare immobile sit reddes: ea dicit: que simul et

finitum et immobile esse demonstrant: Immotum inquit fixumque

manet uis magna necessi: Implicat hoc circum summo quoque

sine coerces: et reliqua que sequuntur. Ita enim existimat:

Cum non ens omnibus careat: ens nullo careat. sed perfectum absolutumque sit: quod aut mouetur: ea re careat cuius gratia mouetur necessario sequitur: Ut ens immobile sit: quod Melisso quoque placere uidetur: cum eo medio: quod nihil uacuum atque inane sit immobilitatem entis conatur demonstrare. Eius uerba hec sunt. Nec uacuum ullum est: quippe uacuum nihil est. Ergo quod nihil est: esse non potest. Nec uero moueri ens potest. Quo enim ferri posset: quum nihil sit preter ens ipsum. Nam si uacuum foret quicquam: iretur ad uacuum. Sed quoniam nihil est: quod uacuum dicitur: Ideo uno ente omnia complentur: et quo ens ipsum moueri queat: quum plenum sit: nihil est. Quin etiam quum nullo omnino motu: ens mutabile esse ostenderet: unum inquit et idem sibi semper simile est. Quod aut sibi simile hoc modo est: nunquam uel perire: uel augeri: uel dolere: uel alia huiusmodi mutatione affici potest: Nam si quo huiusmodi motu afficeretur esse non posset: quod enim motu quouis mouetur: id de altero in alterum mutari necesse est. Ac nihil est preter ens ipsum: Ergo ens ipsum immobile est. Sic igitur uiri illi loquuti fuere: quos Aristoteles falsa sensisse: nec ratione quicquam scripsisse criminatur. Sed magis inquit Melissi ratio importuna est: et nullam dubitationem habet. Vos iam quid Melissus et quemadmodum dixerit: intellexistis: facileque iudicare potestis: an importune aliquid: et temere uel ille: uel Parmenides disputat et senserit. Differunt: illi quidem de ipso ente simpliciter: et forma prima immateriali: intelligibili eterna: que omnem physicam considerationem excedit: sentiuntque ea: que nemo theologus negare auderet: et ea probant argumentis debita forma dispositis. Verum tamen ab Aristotele: quasi nihil recte uel senserint: uel scripserint reprehenduntur et que illi de diuinis rebus locuti sunt: quasi de naturalibus dicta essent: a physica ratione propulsantur. Quod utrum honestius distinguendo quam reprehendendo fieri potuisset: non equidem quero. Sed cum ita Aristoteles uoluerit: reprehensio eius pro distinctione potius quam pro nota inscitie doctissimorum uirorum accipienda est. Ceterum quia causam hanc apud iudices agimus: ne egisse proptinus sine testibus uideamur: citetur Theophrastus: alter Aristoteles. hic Xenophanem: quem Parmenides audiuit atque secutus

est: nequaquam inter physicos numerandum: sed alto loco consti-
tuendum censeat. Nomen inquit unius et uniuersi deum Xenophanes
appellauit quod unum: ingenitum: immobile: eternum dixit.
ad hec aliquando quidem modo: neque infinitum: neque finitum:
alto uero modo etiam finitum: tum etiam conglobatum diuersa
scilicet noticie ratione. mentem etiam uniuersam hoc idem esse
affirmauit: Nec uero Theophrastus solus hec dicit: Sed Ni-
colaus quoque Damascenus: et Alexander aphrodisiensis eadem
de Xenophane referunt: opusque Melissi de ente et natura in-
scriptum dicunt: Parmenidis de ueritate: et opinione: quasi
hec illi: quos Aristotelem hec eadem cognita prospectaque habuisse
non credat. Sed uoluit ut supra dictum est: auditoribus suis
consulere: ne forte diuinarum rerum disciplinam: ad naturalium
considerationem imprudenter transferrent. Itaque dissimulat
uerbis in physici: que undecimo diuinarum rerum libro de primo
principio aperte fatetur: quum: unum immobile eternum esse
dicat: et uersu Homeri: ne Parmenidis carmen usurparet: opi-
nionem iam dudum apud omnes probatam confirmet. Ita enim
Homerus inquit.

Vnus sic princeps: nam plures nil iuuat esse.

Habetis iam: quod et ipse pollicitus fuit: et fidem amplissime facit
non ita accipiendas esse in quoscunque Aristotelis reprehensiones:
ut uerba ipsa pre se ferre uidentur. Sed multos iure optimo
defendi posse. Quo in loco: cum Parmenidem et Melissum: tum
in primis Platonem constituendum arbitror: cuius duntaxat
gratia ea mihi in mentem uenerunt: que de Parmenide & Me-
lisso ab Aristotele scripta in presentia commemorauit. Sed cum
tam perspicuum omnibus sit: aduersarium frustra operam atque
oleum ut aiunt in reprehendendo Platonis disciplina perdidisse.
Platonemque non modo doctissimum: & plene diuino ingenio
preditum: uerum etiam catholice fidei ueritati: quatenus gentili
homini licuit: proximum fuisse: Iam secundi libri finem faciamus:

Ostendit hec alto uoluntate colligam ad respondendum
recte: aduersari argumenta omnia: que in Pla-
tonem affert: quasi ex philosophi Aristotelis
opinionibus: quibus hec loco certe illorum habenda
sunt: quibus Aristoteles uir preclarus ne respondendum
quidem & censeat: & precipit. Tam enim nulla
in eis uis est: ut contemnenda potius: quam ad so-
lutionem repetenda esse uideantur: sed quum meum his in libris
institutum non id potissimum sit: ut hominem hunc errasse ostendat:
quod efficere sine ulla difficultate potest. sed ut grauius aliquid: et
philosophandi studio dignius afferam uiris nostra etate sapientie
se idiosis: quo eorum ingenia quam acuta: acutiora fortassis ad iudi-
candum reddentur. Idcirco repetam argumenta illa: ut frivolis
aduersari rationibus alias responsum: utile pro uiribus reddam.
syllogismosque eius colligam ex medio tumultu uerborum: quibus
quum Platonem reprehendere studeat: seipsum decipi: labi per sumos
errores declarat: quamquam colligi eos: atque in aliquam redigi speciem
rationandi: longe difficultus: quam soluere est. Ita enim reprehensor hic
Platonis argumentatur: ut non quid dicat intelligendum: sed quod
dicere uelit uaticinandum omnino sit. Sed ne hoc quidem laboris
recuso: modo hec mea respondendi ratio: non nihil fructus hominibus
sapientie philosophandi deditis afferat. Exponam igitur singulas
eius rationes: ea figura: eo modo: quo ipse afferri uelle uideatur:
& singulis respondebo: non aliter quam ex more uulgaris disputationis:
scilicet omissis sermone ac omni preparandi: disponendi: exornandi-
artificio: ut quisque mee responsionis rationem accipere: & quam aperte
argumenta aduersari refellantur: prospicere facilius: & iudicare
diligentius possit. Nec longius quam necessarium sit: progrediar: nisi in
auctorum probatissimorum testimonium: que eo afferri copiosius
debet: quo quid unusquisque uir doctrina illustris eadem de re senserit:
audiuisse non modo plurimum iuuat: uerum etiam delectat. Nec
uero numerum aut ordinem capitulorum aduersari pretermittam.
ut si ubi nam queque scripserit minus meminisse. locum audiat: & ut
liberum est sua repetat. Capitulo suo primo libri secundi: plures
dicit a Platone statui deos: quorum secundus a primo immediate:

tertius a secundo: & reliq; ad huc modum usque ad ultimum processissent: atque ob eam rem irridendum censet. Sed quod nature rationi consentanea hec Platonis opinio de diis fuerit: quum reuelationis diuine adhuc tempus non esset: intelligere licet iudicio tum Aristotelis: & reliquorum nobilium philosophorum: tum sanctorum nostre religionis theologorum: qui & ipsi eadem quodammodo admittunt: que Plato senserit. Iam Auicenna si physice loqui aduersarius uelit: a prima intelligentia secundam solum prodire asserit. secundam autem cum ad primam se conuertens intelligit: producere tertiam: tum deinde eandem se ipsam intelligendo: animam primi orbis creare: uidelicet ea nature ratione: quam auctore Aristotele: ab uno simplicique principio non nisi unum produci potest. Sic enim ille secundo de generatione & corruptione libro edocuit: satisque sibi placere significat: ut si intelligentie create sunt: secundam a prima: & tertiam a secunda creatam esse necesse sit. Quod & Albertus cognomine magnus idem sensisse in octauo physicorum suorum libro affirmat: que quum ita ab Aristotele inchoent: ab Auicenna & Alberto expressius ad creationis rationem accommodentur. Aduersarius qui hanc Platonis de diis sententiam irridendam existimat: plane ignorare uidetur ordinem: quem in creatis rebus natura sibi proprium seruat. Si theologice potius agere uelit: sciat irritor huius opinionis doctores sanctos: tamen si inter omnes conuenit omnem creaturam ab uno principio immediate esse productam: tamen nonnullos admittere quodammodo ut creandi potentia creature etiam possit communicari: atque altera creatura producere alteram possit: licet non principaliter: sed ratione instrumentali in prime uirtute. Patet hoc sententia magistri sententiarum. iiii. c. quarti libri: & diuini Thomae aquinatis: qui postea quam plura contra hunc illius locum argumentatus est: demum hac tuetur distinctione: Duplex modo intelligi posse creaturam creare. Aut enim ita: ut nihil presupponatur ex parte agentis: hoc est. ut nihil aliud sit prius ipsa creatura: que modo impossibile esse creaturam creare ait: aut ita ut nihil presupponatur ex parte facti: hoc est. ut nulla materia antecedit ex qua res creanda efficiatur: quo modo possibile esse potentiam creandi cum creatura communicari. Non enim sequitur ex hoc: ut in creatura create potentia sit infinita: quum semper ipsa creatura agat in prime uirtute: ut ministra. Ita quod theologi nostri diuinitus edocti possibile esse confirmant. Philosophi qui ratione tantum nature ducti rerum omnium causam

efficientem posuerant: confessi sunt. Quotius opinionis principem fuisse Platonem commendandum profecto est: non ut aduersarius dicit: irridendum. sic Plato: & qui eum sequuti sunt. sic Auicenna & plerique alii: quibus pluribus tribuant creationem: tamen cum cetera ad unum idemque principium referunt. idque summum primumque omnium initium: & causam esse arbitrantur. omnia inquit Proclus ab una prima causa prodeunt. Rerum omnium principium: & prima causa ipsum bonum est. Omne quod a secundis producat: causis: magis a primis producat: que & magis cause sunt: & secundarum ipsarum causarum productrice. Sed hic aduersarius: que a grauissimis philosophis tam uehementer probantur: cum irrisione reprehendit.

Addit positionem Platonis de primo deo in uerbis tantummodo contineri: nec plus quam significari: quam figmentum uerbaliumque eam uocat. Ad quem eius locum: & si satis secundo pro Platone uoluntate respondit: tum ex uerbis eiusdem Platonis: tum etiam ex doctorum sanctorum sententia: tamen & Augustinum & Thomam uiros sapientissimos: eosdemque sanctissimos aduocandos putauit: ut latius testimonio purissimi ordinis non uerbaliter: sed perquam reale positionem illam Platonis esse constaret. Affert sane Aug. lib. de ciuitate dei .viii. easdem quas Plato rationes ad ostendendum illud primum: quod aduersarius nihil preterquam uerbum existimat. Thomas uero exponens librum diuini Dionysii de diuinis nominibus: scribit de Platonis opinione hec. Considerandum difficultatem esse in libris Dionysii propter multa: sed maxime quia utitur modo loquendi quo platonici usi sunt: qui apud iuniores consuetus non est. Quum enim illi reducere uellent omnia composita & materialia in simplicia: & immaterialia principia: posuerunt species separatas unde hominem singularem sensibilem non esse ipsum hominem: sed participatione illius primi hominis separati singularem hunc esse dicebant: quod ut in speciebus precebat: ita etiam in maxime communibus unum primum quod esset ipsa essentia bonitatis unitatis & esse: quod deum dicimus ponendum censebant: a quo omnia per deriuationem bona dicerent: unde illud primum nominabant ipsum bonum. Que platonicoque opinio non consonat ueritati: aut fidei: quantum ad hoc quod de speciebus naturaliter separatis statuit: sed quantum ad id quod de primo principio dicebat: uerissima est: & fidei christiane consona. Hanc a summis theologis approbatam opinionem hic uerbaliter appellat: nec solum remotissima est a christiana doctrina contra

doctorem sanctissimū Thomam dicere audeat: uerum & nihil esse omnino arbitrat. Dicit preterea cultū quē deo soli & principio primo attribuitur: quem latrā theologū nostri uocauerunt: diis creatis & creature tribui a Platone: quū huiusmodi diis sacrificia statuat. Ab Aristotele uero nihil tale esse scriptum contendit: nec uidet crimen hoc idem cōmune illis esse hominibus omnibus: quos gentiles uocamus. omnes enim illi diis suis sacrificādum censebāt. Ex quo cultu uetus sacrarū litterarū ritus reuocans gentes hortatur: ne quos nisi uni uero deo sacrificent: illi seruiant soli: illum unum adorent: a quo nos postea christi felici nomine nūcupati: latine nomen in usum spectabilem translātū accepimus: quū apud gentes nō religionē sed seruitutis genus quoddā obstrictius significaret: quod uel hōibus note superioris ab inferioribus exhiberet. quomodo & multa alia uerba translata a nostris in alio usu: siue uno: siue precepto remanserūt. Iā dei nomen & angelis & sanctis apud illos tribuebat. Angeli homini quolibet nuntio: Apostoli: classi sancti: uiro quocūque uirtute pietateque ante cellenti: Ecclesiae: cōuentui populi. Euangelii: nūcio foelici. crucis: uallo. martyris: testi. Adde dulciā: hyperdulciā. que nos alio mō quā illi accepimus. Longū est oīa enumerare: que nostri ad aliū usū transtulerūt. Quod ideo subicere uolui: ut nomē sacrificii & latrā. quā Platonē aduersarius obicit. non idem hoc tempore apud nos: atque olim apud ueteres illos significare constaret. Et enim illis in religione fuit sacrificium diis suis facere omnibus. siue ut Porphyrius ait: genus reddere. nobis uero latrā nisi deo uni reddere fas nō est. Itaque quod mō dixi: Plato ex usu sue etatis usque a Zamolxide: & orphēo incepto: agit de sacrificiis: & quā in religionis ceremoniā temporibus illis cōsuetum erat: seruandū censeat: quā ipse remotius a uulgari intelligentia sentiens ad summum primumque omnium principū referebat eū cultū: quē multis ac uariis numibus uulgo disponeret. Quod si scrutari diligentius uelimus ea que ille de sacrificiis & huiusmodi cultu deorum scripserit: uidebitur certe non ex suo iudicio sanguine colit precepere deum. Sed ex usu uulgari & cōsuetudine longe etatis coactus sic agere: ne solitam religionē tollere uideatur. Quod idem quoque Aristotelem fecisse apertum est. Nam quid ipse Plato hac de re senserit explicat satis: quum in epinomide dicat. Ita diis summum exhibemus honorem: si ea de illis sentimus: que optima rectaque habeant. Et Porphyrius in secūdo

de abstinentia animatorum. Colamus inquit deum silentio puro religione: puris uerisque de eo opinionibus: assimilarique ei atque cōiungi conemur: uiteque nostre sanctimonia pro sacrificio offerre. idque deo sacrum accommodare. Non ergo ille sua sententia diis honorē sanguine nidoreque uituli describit: sed uerbis aliis idē significat. Quod nostre sacrosancte littere censent: spiritum esse deū: & spiritu ueritateque eum adorari oportere. Quod & Aristotelem probasse nō equidem negem. uerum ille quoque ut mō dixi cedēs uulgi opinionis: sacrificia diis & huiusmodi latrā decernit. quā aduersarius nusquam aliquid tale dixisse Arist. putat: scilicet per insitiā quibusnam de rebus philosophus ille suis in libris politicis tractet. Iubet ille profecto his in libris condita templis diis: atque heroibus cōstitui sacerdotes: & sacre pecunie questores. adhiberi sacrificia: & ritū seruari paterne religionis: nec discedere ullo pacto ab errore sue etatis audeat. quando etiam animabus hominū latrā statuit: tam etiam uti hoc nomine licet: que deo immortali uni attribuenda est. Heroes enim quibus sacrificandum censeat: homines erant: quos excellētis quadam uirtute notis: e uita abiissent. Sed enī ita agere libuit: ne plebiscito interimeretur ut Socrates cōmunis preceptor paulo ante mortem obiit: quoniam religionem uulgare negligere putaretur. Erat quidem longe laudabilis aperte confiteri quæ recte senserunt: mortemque pati ob ueritatem: uerum hoc tantum nostri potuerunt: illi Socratem Sophronisci filium preceptorem sibi habuerunt: a quo exemplum uirtutis humane caperent: nō christum patre deo immortali natum: qui suo diuino munere professores sue ueritatis redderet firmiores longe quā natura humana patere. Ergo non mirum si Aristoteles Socrate enecto in macedoniam abiit. uocatusque ab atheniensibus: nolle se dixit prebere illis occasiōnem ut bis in philosophiam peccarent. Non mirum si Plato se italiam & siciliam contulit: euitans suorum hominū in philosophos iniquitatem: egregie ferens uulgi opinionē. Ita illi melius de cultu diuino senserūt: quā scripserint: atque aliter quā prebarent: uulgo assentiri coacti sunt. quod si quis eos reprehendit: quod latrā deo tribuendam creaturis dederint: quā sentiret: nō minus requirit: quā nostri fecerit martyres: quum nos ne christianos quidem illos ne dum sanctos fuisse fateamur. Sed aduersarius longius progrediens Platonē primum de quo docuerat deum coluisse omnino negat. Quum enim inquit cultus latrā in sacrificio maxime consistat. Plato uero nusquam inueniat

uississe p̄mo principio sacrificandū eē: nisi ceteris diis aera p̄mū: cōstat eum non colere primum deum. quo etiā in loco hominis inconstantia patet. Quum enim paulo ante: Platonem dixerit omnibus diis sacrificandum censuisse: mox primū deum neglectū ab eodem esse criminatur. Et ipsum dicit: nō eum coluisse deum: quem primum: quem summum: quem ineffabilem predicauerat. Respondeo. & si nō sub hoc nomine primi aut unius: coli p̄mū deum a Platone scriptum est: quoniam uulgus quos leges ferebat non eiusmodi notia sibi cognita fāiliariaq; haberet: tamen quum in libro. viii. de legibus dies festos duodecim: & ceremonias constituat diis numero duodecim: quorum primus Iuppiter est. nemini dubium esse debet: quin idē Iuppiter in preceptis publicis sit: q̄d in priuatis philosophie disputatōnibus: unum & primū esse bonū ab eodem dicebatur. Egit itaq; nomine Iouis cognito omnibus: de primo illo & uno. Iouem enim optimum maximum & patrē deorum omnium ueteres illi & appellarūt uulgo: & imprimis obseruandū instituerunt. Nec omittere nomē hoc debuit: q̄ uulgo de diis colendis preciperet. Facile enī per nominis p̄mi aut unius insolentiam: incideret in suspicionem uulgi: quasi deū aliū preter paternos quendam afferret: & nouam religionem cōderet: quod & ipse Plato & eius discipulus Aristoteles in suis ciuilibus institutis semper canit: & suam opinionē quoad tutius possēt operuit. Apellat inquam Plato: in usu ciuili sermoneq; publico: primum illud aut unum & ineffabile implicite sub nomine Iouis. quod si grece dicit: ut ille locutus est: id significatur: q̄ uitam in se contineat: & ceteris omnibus prestat. Quo nomine nihil aptius deo summo & optimo attribui potest: q̄n nos quoq; uitam esse in deo dicimus: & quicqd creatum est uitam i illo fuisse: & uiuere nihil posse sine dei semp uiuentis uiuificatōe. Nec uero ceteros deos eisdē nōtib; obseruādos tradit: quibus consueuerat de eorū natura disputare. sed ut uulgus appellare solebat: ita nominat. hoc est Mineruam: Mercuriū: Saturnū: Neptunū: Iunonem: Vulcanū: Apollinē: & reliquos ad hunc modum: licet ueteres illi doctores hec ratione rerum uel diuinarum uel naturalū interpretarent. atq; ut Iouis nomine rationem unius aut primi intelligebat: sic Mineruam ad sapientiam: Mercurium ad ratiōem: Saturnum ad eternitatem: Neptunum ad formam: Iunonem ad materiā: Venerem ad naturam: Apollinem ad solem: Panā ad uniuersi mundi rationem

referabant. At tamen quum de eorum obseruantia apud populū ageret: non sapientiam aut ratiōem: aut eternitatē: aut formā: aut materiā: aut naturam colito dicebat. Sed Mineruā: Mercurium: Saturnum: Neptunū: Iunonē: & reliq; ex usu uulgari: nam nūi ita nuncuparet: facile noue religionis argueretur. quod Atheniēses καιρορ διαμοριον dicebāt: & capite punireēt. Stultus preterea esset qui quum leges populo feret: & religionē p̄baret: que morum bonorū custos est: non his uteretur nominibus: que multitudini ueneranda esset: sed quibus animos hominum ad cōremnendā religionē induceret? Quis queso Plutonē: Proserpinā: Cererem obseruaret? si non his nominibus sacra eorū acciperet: sed terre frugumq; ratiōe moneret? salicet multercule ille attice raptum Proserpine lugerent: pectora tunderent: genas raderent. Si Proserpinā raptā a Plutone nō aliud eē audiissent: nisi granū frumenti excipi in terra: idemq; occatum repeti ab agricola cum labore. Arcana hec apud sapientes illius etatis erāt: nec uulgo aperienda. Quod si hec nō alio mō dicere debuit: q̄ uulgo nō scirent: q̄q; ut fecit: itecrius q̄ uulgus itelligere debuit: Cur nō sub Iouis etiam nomine primū aut unū illud: & causam omnū ineffabilē coli debuit admonere. quam ipse aliter appellaret: q̄m populū? Tradidit certe ille multitudini prophane & imperite primū deū colendum: ut eam ipsam audire decebat & colere. Ipse autem nō templo: nō signo: nō imolato uitulo: sed ut uerbis ipsius optime utar: sentiendo ea que optima rectaq; haberent hoc est ueritate & spiritu idem coluit: idēq; egit sibi q̄ tricentesimo fere āno post a Marco Varrone ciui romano uiro doctissimo scriptum apud diuum Augustinum legimus. ut quū deū sine simulachro coleret: Iouem coleret. Illi inquit Iouem colunt: qui unum deum solum sine simulachro colunt: sed alio nōte nūcupatum. Vnde nimirū est: q̄ Numa quoq; Pompilius qui primus apud romanos deorū cultum condidit: a Dionysio haliarnasensi traditur templa cōdidisse. sed nullum in us signum censuisse constituendum. Quum enim inquit Pythagore doctrinam probaret: & omni ex parte illius opinioem philosophi sequeret. idcirco deū specie formaue omnino uacare arbitrabat. Sacrificus uero non ex materia cōcretis: sed intellectu capiendis gaudere deum asseuerabat. In hanc sententiam illud quoq; a Porphyrio profecto scriptū est in libro secundo de abstinentia animatoꝝ. Sacrificemus inquit ergo nos

etiam: sed ut conuenit: deo quidem summo & primo: ut quidam
uir doctus censuit: nihil uel imolando: uel suffiendo: uel noiendo.
Nulla res enim materialis: non ilico impura sit ex creto illi imma-
teriali: quod in eodem quoque repetit: & plane confirmat
idem auctor. Vbi sacrificia facta ex sanguine: non diis: sed genit
reddi censuisse eos: qui potestates uniuersi perceperant. Scribit &
alio loco idem auctor: Sanguinem diis non placere ullo pacto
declarat: hoc dicens. Quamquam ueteres non ita agendum censuerant:
sed frugibus numina coli uoluerunt. in quibus natura: omnisque
sensus integer delectaretur: huiusce rei argumentum uel ex more
are delitice adducere licet. Nullum enim animal illic immolatur:
atque ob eam rem ara pia est nuncupata. In templo quoque epidaurico
ita inscriptum esse refert. Castus sit templi quisquis limina adibit:
Est castus quisque religiosa sapit. Que omnia satis dilucide explicare
uidentur: qualis nam de his Platonis opinio fuerit. siue de uulgari
& ciuili deorum cultu: siue de uera & certa philosophie atque phi-
losophantium sententia querere uolueris. Ex quo loco intelligi
potest aduersarium nulla ductu ratione hoc in Platonem effudisse.
Quam enim recte Plato de unitate diuina: & principio primo
senferit: satis uolumine secundo exposuisse me arbitror. numerum
uero deorum & uaria numina: que ex more uulgari tum ab eo:
tum ab Aristotele ad usum ciuilem afferunt: uulgo erant necessario
concedenda: quod quoniam fecerit Plato: licet intelligere ex ipsa
eius breuitate sermonis: qua in libro octauo de legibus: quum de
sacrificiis ageret: usus est. Qui enim cetera omnia copiosissime ex-
plicauit. hunc unum locum tam paucis uerbis perstrinxit: ut coactus
sequi uulgi opinionem plane uideretur. In epinomide etiam parendum
esse legi paterne ad usum sacrificandi atque solum: quasi non ipse sit
qui sponte hoc statuatur. Ita nos quum uera per Platonem responsio deamus
Aristotelem etiam defendimus: quem aduersarius quum Platonem
preferre studeat: ita detrahit illi: ut uituperare hunc placeat uideatur.
Sed quid deinde? Quum Plato inquit secundos & tertios coleret
deos: consequenter etiam serpentes & alia monstra colere debebat.
Quum enim quelibet creatura in infinitum distet a creatore: &
ideo equaliter. Vnum enim infinitum non est altero maius. Si una
creatura esset adoranda: eadem ratione & alia. Quid dicam de doctrina
huius hominis? quod sophismate: quod exercitatoris causa in scholis
afferunt: ipse sibi uelut demonstratoe potissima persuaserit: nullam

creaturam differre ab altera: sed omnes eque sua ex parte distare
a creatore in infinitum. atque ita studiosius ad hominum utilitatem
ut ipse dicit disputant. Platonem putat ob eam potissimum rationem
serpentes etiam colere debuisse: quia queuis creatura distet a creatore
in infinitum. Prorsus hec eius opinio non solum aduersus Platonem:
uerum etiam contra sacrosanctam ecclesie rationem & usum tendit:
que diuinos angelos quos creatos: uenerat atque obseruat: Serpentes
autem odit atque execratur. ut bestiam ueneratam & ministram ue-
teris in genus humanum fraudis. Quamobrem eo libentius respon-
debo: quo dei immortalis non minus quam Platonis causam agam:
Creaturarum ad creatorem respectus bifariam intelligi potest.
Aut enim ut ad ens infinitum: aut ut ad ens ceteris perfectius omnibus
& summum. Quod si ut ad ens infinitum referri: eque omnes creature
distant a creatore in infinitum. Sed si ut ad perfectius: quoniam
qua perfectius est: non protendat infiniti rationem: nihil obstat
ne creature pro sua uaria conditione: alie aliis similiore deo: pro-
pioribusque habeantur. Confirmari hec ratio posse uidetur: uel creatoris
ad creaturam proportionem: Non enim qua simpliciter infinita
potentie deus est: creat: sic enim infinitum crearet non finitum.
sed qua sua potentia commensuratur rei create: agit producendo
ita creator est. Quod si respectu eius: altera creatura cum altera
conferenda est: non ratione simpliciter infiniti referendum: sed
ut creatorem commensurate: sic & creaturas uarie determinari in-
telligendum est. Dicit enim potest non ratione simpliciter infiniti:
sed termini sui creaturam alteram plus altera aut minus distare a
suo infinito creatore. Sed quoniam de re theologica agitur: placet
imprimis afferre ea que a diuo Thoma de hac re scripta sunt: ut
si predicta ratio auctoritate illius affirmetur: ualeat. Sin minus
omissis ceteris omnibus unus ipse sufficiat. Verba eius ex quarto
sententiarum. q. v. hec sunt. In creatione non ita est: ut quum aliquid
facit ex simpliciter non ente: quia non ens purum: non est per se
terminus creationis: sed per accidens se habet ad eam: dicitur enim
aliquid fieri ex non ente: uelut post non ens. Vnde creator non
habet quantitatem ex distantia non entis ad ens: sed ab ente quod
causatur: & ideo non oportet ut potentia creatantis proportionetur
distantie que inter ens & non est: sed solum ei quod creatur: quod
non est infinitum. quare non requiritur potentia infinita simpliciter:
sed infinita secundum quid. scilicet ut commensurata aliquot materie

determinate: sicut & omnia agentia naturalia & materialia agunt. Ignis enim non producit effectum nisi in materia determinata: quia uirtus eius materialis est. Vel dicendum: non esse distantiam infinitam inter ens & non ens: ex parte ipsius entis: nisi ens sit in finitum: quoniam tantum aliquid distat ab altero oppositorum: quantum participat altero: unde non distat in infinitum a non esse: nisi quod esse habet infinitum scilicet deus: quo quanto reliqua etiam sunt proximiora: tanto magis a non esse distat: quam distantia illa inter ens & non ens quodammodo infinita est ex parte non entis simpliciter: eo quod omnem determinatam distantiam ab aliquo ente signato transcendit. Nihil enim magis ab ente distare potest: quam non ens. fit enim ut aliqua distantia sit infinita ex altera parte & finita ex altera. ut cum finitum cum infinito comparatur. Nisi. n. talis distantia esset aliquo modo finita: non minus alie alius creature distaret a deo: & nisi esset aliquo modo infinita: intelligi posset aliquid magis distare a creatura quam a deo. Creatio uero non respicit hanc distantiam ex parte non entis: sed magis ex parte entis: quod est creationis terminus. Sic Diuus Thomas creatorem deum non proportionari interuallo infinito non entis ad ens. sed solum ei quod creatur finitumque est commensurari: & moderari autumat. itaque non requirit potentiam infinitam simpliciter ad creandum: sed mensuratam materie determinate. Ad hec non esse distantiam infinitam nisi inter deum & non ens: & ob eam rem nullum ens finitum distare sua quidem ex parte in infinitum uel a deo uel a non ente. Quod si qua ita se habent: ut alterum sit prestantius altero: id quod prestat propius ad deum accedere: & longius discedere a non ente. Nec uero creationis rationem metiri ac statui ex non ente: sed ex ente: qui terminus creationis est: uidelicet ne deus qua infinita potentia simpliciter est: creare intelligatur: ita fit ut creature que aliquo modo eque distent in infinitum a creatore: non eque distent aliquo modo ab eodem in finitum: quod diuus quoque Augustinus affirmans: duo inquit creasti domine: unum prope nihil: quod est materia: alterum prope te: quod angelorum natura est. Plurimum sententiam aliorum ex physica schola afferre eodem possunt. uerum illa respondendi ratio Thomae theologici sanctorum rationi potest est: ut nihil omnino sit: quod a physica desideremus. Placuitque aduersarius qui hoc deceptus sophismate credidit serpentes non minus colendos esse: quam angelos diuinos: nullam distinguendi: uel iudicandi

rationem tenere coarguat. Crimen etiam illud affert: quod demones Plato coluerit: quod nos commune omnium etatis illius hominum crimen esse fatemur. Nec Aristotelem excipimus: siquidem ut Plato is quoque iudicandus ex his que scripsit de demonibus est. Crediderunt enim illi esse demones: quibus merito honor exhiberetur. sed non eos quos aduersarius arbitratur. hic enim eos tantum demones nouit: quos a criminatores uicio diabolos nuncupamus. At illi non eos in religionem receperunt: sed naturas quasdam aereas dum quidem ignobiliores: sed homine nobiliores: quarum opera genus humanum ad deum reduceretur: communi que illi & summo principi conciliare: quique intercessores atque interpretes quidam inter deum & homines haberentur. Luciferum uero illum sua culpa eiecit in terram e celo: execrandumque esse illi quoque didicerunt ab Homero suo theologo: qui sine beneficio quodam nature: sine Moysis prophetae scriptis carmine suo exposuerat lapsum Luciferi: quem ille Adam appellat. Errat igitur uel hoc in loco aduersarius pro nominis demonum equiuocationem. Sed quid de tota Platonis theologia?

Tota inquit a poetis sumpta est: nec a theologia poetica: & fabulosa differt. Poetas nihil omnino dixisse recte: quod uel Plato uel Aristoteles digne acciperent: nemo dixerit mente sanus. Quam ob rem & si non omnia que de diis a poetis dicuntur: Plato secutus est: tamen aliquid accepisse eum non inficior: quod uel ab Aristotele receptum probatumque uideo: quod illud quoque egregium est: quod in primo metaphysice li. ab Homero poeta accipit. ad primi uniusque entis confirmationem. Rex sic duxque unus numero haud iuuat esse tyrannos. Que enim de diis pie honesteque poete dixerunt: haec Plato recipi iubet & obseruari: quod uero minus recte illi finxerunt: hec detestari: & perinde ac pestem uitare. quinimo ipsos qui ita carmen exercent: pellendos ciuitate censet ac precipit. Quod et diuus Augustinus testificatur: quum in secundo libro de ciuitate dei sic dicat. Theologiam poeticam Plato penitus repudiavit: & poetas duxit esse pellendos ex urbe quam instituit. Homerum etiam ipsum ut in eius politica patet: propter inhonesta quedam de diis figmenta reprehendit. Quid igitur sit quod Plato a poetis male accepit? Equidem hunc plura a sacris litteris nostris uideo: quam a suis poetis accepisse: quando in egyptum profectum aduisset Hieremiam prophetam. conuenit ut idem Augustinus ex sententia diui Ambrosii refert. nec incredibile sibi uideri dicit. hebreas litteras

illum didicisse: unde quod in Timeo de mundi creatione scripsit: ex libro genesis accepisset. Sæctus quoq; Cyrillus: doctor singu- laris: in libris que contra Iulianum in defensionem sacri euangeli edidit: Pythagoras inquit & Plato: cum in terra egypto operam disciplinis darent: multorum aliorum uiroz illustrium & in p̄mis Moysis doctrinam pro suo studio non ignorarūt. erat enim per id tempus apud egyptos nomen Moysis non in mediocri admi- ratione. unde rationē dei: hoc est p̄me cause: eos quidē integrius accepisse. p̄ideq; sēsisse differuisseq; melius ceteris de rebus diuinis existimo. Quod idem Eusebius quoq; Pamphilus uir doctus: & uaria rerum historia peritissimus narrat: in libris de euangelica preparatione. qui longius de Platone progrediens: omnem fere theologie platonice rationem a sacris litteris nostris acceptam eē ingenue fatetur. Nominibus tamen deorum eisdem quibus poete Plato etiā uti uoluit: quoniā ut supra dictū latius est: discedere a publico uulgariq; usu eiusmodi nominum: sine suo periculo nō possēt. Nec aliter ab Aristotele de usu nominū scriptum itelligo: quam ut us que uulgo tradita sint utamur: q̄q̄ nonnulla aliter atq; uulgus itelligere debemus. Siquid etiam uel morem sermōis seruans: uel hominum ingenis consulens opertius dixerit: satis me respondisse hac de re arbitror secundo uolumine: quod nuper de eius opinionibus edidi. Quod aut̄ aduersarius adicit: Platonē anilibus fabulis credidisse: quū ea de diuio amore differeret: que libro qui cōuiuuium uel de amore inscribitur: explicant: hominis plane non eruditi iudiciū est. Quis enim nesciat dialogi: quo utit̄ Plato: eam esse siue legem siue naturam: ut persone fingant̄: que disputēt: & uariis uero atq; argumētis de re p̄posita discutiāt: & quasi excudant: quid certi uertiq; statui debeat. Quē disputandi modum. M. Tullium etiam seruasse uidemus. nemo tamen ob eā rem sententiā esse personaz: que disputare fingunt̄. sed auctoris qui personas finxit arbitratur: nisi quedam iocū & solatiū causa aut improbatōis: p̄ ingenio p̄sonaz cōstitutaz distribuāt: que enim grauer digna: que homine sapiente differuntur: nemo inq̄ tam fatuus est ut persone ficte que illa nunq̄ disputari potius q̄ auctori ipsi qui dialogum conscripserit censeat tribuenda. q̄q̄ ab alio se facti accepisse. At hic aduersarius que Socrates in dialogo fingit se accepisse ex muliere Diotima. nō Socrati. nō Platōi. sed Diotime attribuit: atq; aniles fabulas uocat: que diuus Dionysius

Ariopagita uerbis eisdē Platōis scribēs de diuio amore exposuit: ut in libro secūdo latius declarau. Platōis hec sunt nō mulieris: sed libuit ita fingi: ut que diuinitus dicerent̄: uates quedā & uelut Sibylla referre uideretur. Non enim siquid a muliere dictum ē: continuo fabula est: sicut aduersarius putat. hinc enim sue repre- hensionis sumit rationem: quasi non multe extiterint mulieres docte: non multe spiritu acie diuino futura predixerint: & com- modissime admonuerit uiros. Atqui Sibylle de saluatore nostro: de redempuone nostra: & generis humāi restauratōne p̄cinuere: spiritu sancto preparante usq; a temporibus illis salutem hominū. Profecto Plato non mō non uituperandus: uerū etiā laudandus est: siquidē afferri posse opera mulieris credidit ad rerum diuinaz cognitionem. In quibus cognoscendis Aristoteles suis principis nihil posse attingere arbitratus ē. & Albertus philosophus singulis aliud desiderare incitiū se fatetur in suis metaphysicis libris: quū dicit. Siqua est irradiatio superiorz ad inferiora: ut Plato dixit: & theologi omnes confitentur: illa certe per rationē inuestigari non potest: sed ad eius cognitōem alia principia statui oportet: scilicet ex fide religionis: reuelationeq; spiritus: que cum peripa- tetitorū doctrina non conueniāt. Ita Plato siue fingit: seu uere fatetur se illa accepisse a muliere: nō peccat: q̄ndo & lege dialogi fingere licet. & mulieres diuinitus plura posse referre planum est. nec fabulas narrat. Sed que uel nature ratōne cognosci possunt: uel nostri olim theologi & prophete lumine illustrati superiori: cernere potuerunt. hec & credidit & edocuit. Afferit etiam ad- uersarius argumentū: quo se demonstrare certo putat ex p̄ncipis Aristotelis celestia corpora coli ab hoīe non debere. Finis inq; non debet colere ea que sunt ad finē: quū nullū nobilius debeat colere id quod est ignobilius: sed homo est finis corporū celestia non debet ergo colere corpora celestia. Huius argumētū minorē probare conatur ex uerbis Aristotelis: que partim a secūdo libro de generatione sumit: partim a secūdo physicorum. Vbi enim in illis de generatione phūs hic dixerit generationē esse continuam per motum celi continuum: & causam generationis corruptōnisq; esse accessu recessuq; solis per circulum obliquum: declarans id per causam finalem. Quum natura appetat inq; semper quod melius sit: meliusq; sit esse q̄ nō esse. hoc aut̄ impossibile sit esse in obuiis qm̄ longe ab ipso principio ab sunt. Idcirco deus eo qui reliquus

esset modo uniuersum suppleuit: quum generationem fecisset cō/
tinuam. Vnum itaq; hinc locū sumit. alterū uero a libro secundo
pbycorū: ubi nos esse finem omniū dicitur. Sic enim hic nouus
peripateticus ratiocinatur. omnium corporum naturalium finis
nos sumus. corpora autem celestia sunt quedā corpora naturalia.
Ergo ea quoq; ad hominem ut finem ordinantur. Ita fidem sue
minoris affert propositōnis. Argumentum uero & uis tota argu/
mentatiōis consistit in eo q̄ corpora celestia ordinari ad hominē
ut ad finem ponatur. Ad quod respondendum recte est: omissis
superuacuis in quibus abūdare solent: qui in necessariis deficiūt.
Sed quoniam aduersarius hoc ita esse ex Aristotelis p̄philosophi
opinionē contendit: breuiter uerbis ipsius Aristotelis prius apertā
contra omnino sensisse illum q̄ hic putat. Ille enim in libro sexto
ethicorum sic de nobilitate celestiuū corporum scribit: & homini
illa anteponit. Nec refert inquit q̄ homo optimum ceterorum
animalium est: etenim multa alia natura diuina homine sūt:
ut ea apertissime ex quibus mundus cōstat. Ita hic celum nobilius
esse homine aperte fatetur: quē aduersarius sue opinionis patronū
adducit. Nec minus hoc idem declaratur in his: que ad Regem
Alexandrum scribens de mundo: dispositionem totius orbis: & re/
spectum ad primam causam edocet. Censet enim deum summum
perinde ac regem sedere in sublimi immotum: corpora autem ce/
lestia perinde ut principes alteros suo motu agere & gubernare
om̄ia: suūq; summi principis potestatem referre: quam sententiam
sequutus Auerrōis in comento quadragesimo quarto. Dispositio
inquit in uuamento celestium corporum: & in conseruando etiā
est: ut dispositio optimorum magistratuum ciuitatis: quorū om̄es
actiones ad primi principis actionem referuntur. Plura etiam
Aristoteles eodem in loco de excellenti celi natura: quorum unū
illud quanti ponderis sit intelligat aduersarius si potest. Sed ma/
xime inquit uirtute dei fruitur: id quod prope illud est corpus.
dein quod ab hoc proximū: atq; deinceps ad hunc modū. Hinc
nemini dubium esse potest: quum celum ex sententia Aristotelis
ratione & anime & corporis nobilius homine sit: quādo & p̄p̄ius
est: & magis fruitur dei uirtute. Quid uero illud quod in primo
libro meteororū legitur. Cōtinuus uero necessario quodāmodo
superius delationibus est: ita ut eius uirtus om̄is inde gubernetur:
unde enī primariū motus om̄ibus est: illi causa prima attribuēda

est. Num quisquā dubitare potest: quoniam celū nobilius Aristoteles
putet: quoniam gubernandi potestatem: & primam causam tribuit?
Hec quum ita sint: q̄docte & uere locutus sit aduersarius facile
intelligi potest. Nunc ad respondendum recte eius argumento:
nonnulla subiciam: ut mea respōdendi ratio distinctius ac dilu/
cidius reddi possit. Primū rem alterā ordiari ad alteram duobus
modis: aut enim ut inferiorē: quomodo materiā dicimus ordiari
ad formam: eamq; esse propter formam: non formam propter
materiam. Aut ut superiorē: quomodo principem constituere
aliquē dicimus: q̄ sua uice id faciat: quod ipsum facere īmediate
non deceat. Constitui enim quenq; ordiari est: & hec ordinandi
ratio non inferiorē: sed superiorē esse declarat eū: qui ad aliud
ordinatur. Gerit enim personam superioris qui ordinauerit: &
alter ille tātis per est. unde magistratus cōstitutos a summo p̄/
fice: aut rege: plebs non tanq̄ ignobiliores contemnit: sed ut su/
periores nobilioresq; honore prosequitur: & iussu eorum seruit
obediēter. Hoc notius ē: q̄ ut ulla auctoritate Aristotelis egeat.
Secūdo: corpora celestia esse ita ingenue animata p̄philosophi
sententia: ut celum ipsum de quo loquor aīal sit immortale: atq;
diuinum. constat hoc libro secūdo de celo. Sed nos inquit de his:
uelut corporibus tātum & unitatibus ordine quidem predictis: sed
omnino inanimatis cogitamus. At uero ita existimandum est: ut
actione & uita participant. & demonstratum iam est inquit: q̄
mouetur primum & simplex et ingeneratum: & icorruptibile: &
omnino immutabile esse. Tertium. alterum altero nobilius esse:
aut sua forma: aut suo iūctem respectu. sua inq; forma si hominē
esse eque nobiliorem dicam. quum hic rationale: ille irrationale
sit animal. Respectu autem suo inuicem: si alterum forte finis:
alterū spectans ad finem sit: quomodo materiā esse forma igno/
biliorem fatemur? quod plenius Aristoteles in secundo p̄p̄icorū
declarans: Aut inquit quod finis bonumq; ceterorum est. Nam
quoniam causa illud optimum: finisq; eē uult ceterorum: quod siue
bonum siue apparent bonum dicit nihil referat: finem etiā ipsum
esse: quo id perficiatur: quoniam sit finis. Auctor idem in quinto
metaphysice est. Eo inquit perfecta sunt: qua habent finem:
itaq; quum finis ultimum sit in malam etiā partem transferētē
dicimus quicq; perisse perfecte: quum nihil incertus maliq; deest:
atq; in ultimo res est: sed suo quodq; in genere hoc est analogice

perfectissimum & optimum esse suo fine intelligendum est. Nam si inter seipsa comparantur: finem alium nobiliorem alio esse apertum est: uel ordinis ratione. Sicut Aristoteles in primo ethico: tibi finem tibialis imperfectiorem esse ostendit tibi: scilicet fine: quod efficitur. Vel quia forma que finis est prestat: aut quia finis melioris agentis est: ut idem in tertio topico. Quotus finis melior est: & ipsum melius esse asseuerat. Nec uero finem quo perfici unum: quodque dicimus in alio esse nisi in ipso: quod est finis. Sua enim forma perficitur: unumquodque perfectumque est: quum a fine qui intellectu rationeque prouenerat: motum peregerit. Formam autem ipsam principium motus esse: quum non naturale. Auctor Aristoteles in secundo physicorum est. Quoniam igitur quod naturaliter mouet duplex est: tamen si alter non naturale est: quippe quod in seipsum non continet mouendi principium: tale autem est. Siquid ipsum non motum moueat: quale est quod omnino immobile: primumque omnium est: atque etiam quod quod est: & formam dicimus. finis enim hoc: & quod gratia est. Sed quoniam quod agit: & actum iam est quod potentia fuerit: non solum suum bonum & suam perfectionem appetit: sed etiam efficere opus certum intendit. Ideo finem bifariam accipi: aut enim perfectiue pro bono & appetibili: quo perficitur id a quo appetitur: aut effectiue pro effectu: quia homo: aut equus: aut arbor: aut tale quid est: quod effectum est. Primum Aristoteles designat: quum in primo ethico dicat. Quam ob rem bene asseuerunt id esse ipsum bonum: quod omnia appetant. Secundum etiam in eodem declarat: quum tibialis: dicitur instrumenta fines appellet. Ad hanc sententiam & simpliciter locum secundi physicorum de duplici fine exponit: uir in exponendis libris Aristotelis diligentissimus. Verbum enim illud $\sigma\tau\omicron\chi\alpha\epsilon\tau\theta\alpha\iota$ quod spectare & ex usu uulgaris disputationis intendere est: ad effectum refert: non ad bonum quod proprie appetitur est. Licet etiam hunc physicum finem: illum metaphysicum appellare. Finem enim physicum esse rerum subiectam sensui rationem Aristoteli placet in tertio de celo. Finis inquit scientie factiue opus est: physice autem quod proprie secundum sensum subinde appareat. forma uero que finis est attribui metaphysico aptissime potest: quando idem philosophus non id esse naturale principium motus aperte fatetur. Sed quum finis physicus peractio: & motus ultimus sit: ut Aristoteli placet. Finis inquit est tale: quale ipsum quod est:

genuisse: & nullum inquit tam naturale est: quod tale fecisse alterum quale ipsum quicquam est: & quippe cum magis egisse inquit: & generatum esse finis sit: quod generari & agere. in sexto topicorum hoc. in secundo de anima illa. quum ita sit inquit: non effectu quate forte homo aut tale aliquid est perficit agentis: sed peracta actione que forma agentis: quod agens est. atque ita finis alteram intelligi differentiam: ut alter actiue sit: alter passiuue. Egisse enim finis agentis est: actum esse & hoc aut hoc: ex parte rei subiecte stat. In qua motum esse passiuue certum est. & quum sibi quodque nobilitatem perfectioemque inde trahat: unde ortum est: effectum eo nobiliorem esse: quo a nobiliore agente proderit: quippe quum medicina sanitas quodammodo sit: & edificatio forma sit edificium: & homo hominem generet. Verba hec Aristotelis ex duodecimo metaphysice sunt. & forma inquit quam intelligis talis est: qualis res unaqueque est: in libro de motu animalium: & qualis quisque est talia agit & loquitur: & uiuere itidem solet in quarto ethico. Ad hanc finem in rebus physicis accipi: aut per se ratione effecti operis: aut ad aliud: ita ut quod primo modo fuerit finis: cesset tantisper esse finis: idque loco ultimi finis sit: ad quod referatur: uerbi gratia. Sanitas que finis medici per se est in intendendo sanitatem efficiendam: cessat iam esse finis: dum ad hominem pertinet: quod medicus sanitatem comparat. & ensis qui finis fabri per se est in intendendo enses efficiendum cessat iam esse finis: dum ad militem pertinet: qui eo utatur. Finis ergo ulterior est & perfectior ibi homo: hic miles. de qua duplici ratione finis docet Aristoteles in primo ethico quum dicat. Sed quum plures fines uideantur: eorumque aliquos eligamus propter alium. uerbi gratia. diuitias: tibialis: & omnino instrumenta constat non esse eos perfectos. Quotus loci meminit idem & in secundo physicorum dicens. Nam & faciunt artes materiam alie simpliciter: alie cultiorem & utimur: utpote: quum omnia nostri causa sint: quippe quum nos etiam finis quodammodo simus. duplex enim quod causa illud est: ut in libris de philosophia exposui. & in hoc enim loco idem de fine docet: ut que fines sunt artium: eadem ad hominem: qui his utatur. non preterea rationem habeant finis: sed pertinentis ad finem: atque homini tanquam fini subiciantur. Quin & in secundo de anima duplicem hanc rationem repetit finis: & terminis proprius discernit quo loco animam: & effectalem & finale causam esse demonstrat. Corpora inquit naturalia omnia tam

animalium: q̄ plantarū instrumenta anime sunt: utpote: que aīe
causa babeantur. Sed id quous causa: bifariam est: aut enim qd̄:
aut quot. Nec uero simplicius hanc differentiam finis: quem &
quot: alio modo declarat: q̄ ego exposui. Itē non esse incōueniēs
finem duplicem aut multiplicem esse eiusdem numero: ratiōe di/
uerſa. ut hominis medici finis: seruasse: aut recuperasse sanitatem
est qui medico competat: & uirtus qui homini. Accipitur hoc a
secundo physicorum. Naturam etiā ubi fieri non potest: ut plu/
ribus ad plura utatur: eodem uti ad plura: ut lingua ad loquendū
& ad saporem percipiendum. dentibus ad cibum cōficiendum: &
ad loquutiōem expressiorem. respiratiōe ad cordis refrigeratiōem
& ad uocem: Cōstat hoc in libris de animalibus & de anima. Hec
ita pleniū subicere uolui: ut facultas esset ad dissoluenda argu/
menta quorundā: qui exercendi ingenii causa plures de fine dif/
ficultates mecū his diebus mouerūt. Nā quantum ad argumentū
aduersariū attinet: non tanta opus est preparatiōe. Sed quid ille?
Homo inquit nobilior celo est: quum finis sit motus celestis. &
quisq; finis nobilior sit eo quod spectet ad finē. Quidā negarūt
hominem habere in motu celesti ratiōē finalem: qui si alias me/
taphysice ipsi hunc locum tractarent: apte statuere ita possent.
Sed quoniam respondere ad hominem debuerint: qui ex motu:
generationeq; arguerat: non recte negarūt: quod principiū fere
physicorum est: ut quod per motum intenditur: finis sit. Fateor
enim uerum: quādo non equidē Platonē defendo: sed ueritatem:
quam si uspiam apud aduersarium uidero oppugnari: nō minus
meiesū ipsam q̄ Platonem defendam: facile itaq; ego aduersario
cōcedo motum celestem habere finem: generasse hominem: & sua
continuitate seruasse species generabilium omnium. Nec uero cō/
tendam sophisticarum modo si hominem dicit finem. sed sic homo
finis: modo stet in eorum que subieciunt ratiōe: & quidē affirmo:
& peritius fortasse q̄ aduersarius hominē esse finē ex loco secūdi
physicorum illo Aristotelis. Constat igitur necessariū id in rebus
naturalibus esse: quod uelut materia dicitur: atq; etiā motus eius
ipsius materie. & quū de ambabus causis differere homo studiosus
nature debeat: tum uel maxime de ea que quous causa est. Hec
est enim causa materie: non materia est causa finis: & nimirū finis
ipse: & quous causa illud a definitione ratiōeq; petitur: ut in his
patet: que arte construuntur rebus. Quum enim talis sit domus

hec fieri oportere atq; precedere necesse est. & quū ualitudo hoc
sic: hec fiant & antecedant necessario conuenit. Ita si homo hoc
est: hec: & si hoc hec. Atq; etiam ex septimo politicorū illo ratio
nostra & intellectus finis nature est. Sit itaq; celo finis in motu
naturali generasse hominē aut speciem seruasse humanā. Diuis
autem Thomas: & Auerrois: & Alexander: q̄ finē celi eē dixerūt
assimilationem siue dei: siue primi motoris: metaphysice de fine
loquuti sunt: non physice. Nec absurdum finem hunc duplicem
esse: alterum ut celo & simpliciter: alterum ut generatori: & secū/
darium ex offitio naturali. Intelligi etiam potest ut ordinandus
ad finem ulteriorem: siue deū siue naturam uniuersalem: atq; ita
finem quem: pertinere ad finem quot. imperfectioremq; esse. Sed
aduersarius: celum inquit ordinatum ad hominem est. Concedo.
Sed ut superius non inferius. finem inqt hominem habet. cōcedo.
Sed passiuē: & denominatiue a fine posito in peractiōe agens:
& ut fine: is actionis subiectum. Talis autem finis imperfectior
est. Contra inquit. finis ratiōe finis perfectissimum atq; optimū
est. Concedo. Sed suo in genere: & ratiōe boni: non ratiōe ef/
fectus & hominis. atq; ita bonum illud & finis: quem coelum in
generando appetit. In ipso coelo positus est: eoq; nobilior coelum
habetur: quo hominē generauerit. nec aliud est dicere ita hoīem
celo nobiliorem: nisi celum post q̄ hominē generauit: seipsum esse
nobilior nondū homine generato. quod & philosophus diceret:
& propterea colendum: q̄ generarit. sicut & deū: quia creauerit.
Ebo inquit. finis hic homo est. Concedo. Sed non sic. i. ut forma
mixta materie: sed ut forma sine materia posita i intellectu agentis
producenda in opus: quam ubi produxerit: consecutum est suum
finē: & proinde nobilior est suo materiali effectu: & nobilitat eū:
non eo nobilitatur. Nunquid forma inquit in materia hominis:
bonum sit. & appetendum? Ita est: sed non tantisper appetendū.
Ergo inquit bonum illud celi foris in effectu: non in celo positū
est. Non sequitur bene uir. Forma enim in materia hominis est
quam appetat materia hominis: priusquam formetur. & qua ipsa
perficiatur: non quam sibi appetat coelum. quum enim actu sit
celum: non plus uel appetit: uel intendit: q̄ generasse: qua gene/
rationis ratiōe perficitur ea forma que non in homine: sed in ipso
quod generauerit est. Ceterum te fallit ambiguitas termini siue
nominis: q̄ enim formam domus idē esse quod edificandi habitus

audieris: credis nihil referre in intellectu: an foris acceperis formā. Alterum etiam locum: quem a secūdo physicorum sumit sibi pre-
sidio: non secus q̄ primū exponit. Nō enim ita omnia esse nostri
causa ibi dicit: ut nihil excipi possit. Sed deus & celestia corpora
excipi debent. Agitur enim ibi de usu hominis: illa autem nō sūt
usui nobis: & proinde nos finis illorū non sumus: & utimur inq̄
utpote cum omnia nostri causa sint. Sumus enim & nos quodam/
modo finis. Que itaq; ad usum ueniunt hominis: horum tantum/
modo finis est homo. Sed quoniam duplex sit finis: quē & quor:
ita intelligendum: ut homo finis sit quor: nam finis quē celestiu
homo est. Res igitur arte confectæ: & animalia quibus homo
utatur: & reliqua generis eiusdem referri ad nos ut ad finem non
superiora illa putandum est. Quod uel ex illo libri secundi de aīa
facis probari potest. Corpora inquit naturalia omnia tā anima/
lium q̄ plantarum instrumenta anime sunt: utpote quum anime
causa habeantur. In primo etiam politicorum ipse quibus nam
describi debeat rebus usus hominis declarat. Nemo enī expositor
eius esse melior potest: q̄ ipse sui. Existimandum inquit: ut plāte
animalium causa sint: ipsa autem animalia hominis gratia: cūcure
certe ad usum uictumq;: fere autē & si non omnes tamē plurime
uictus commoditatq; alterius causa habeantur: quo uestis: &
pleraq; ex his alia subministrantur. quod si natura nihil uel im/
perfectū uel frustra facit. Hec hominis causa facta esse a natura
necesse est. Quantum itaq; sub hoc termino omnia complectat:
planum hinc est quum hec dicens ostendet ea tantū: que natura
ad usum hominis fecerit. Quāq̄ eum locum simplicius fami/
liaris noster ita expōit. ut ne naturales quidem res illæ: sed solum
artificiales intelligantur. in qua sententia & diuū Thomā fuisse
certum est. Sed ego liberalius agens cum aduersario: do non solū
res arte confectas: uerū etiam natura: dūmodo non se extendat
ad superiora: quæ diuina animalia esse: & nihil cōmune habere
cum miseris hominis: Aristoteli placuit. Scripta autem huius
philosophi: que a me ita in latinum conuertuntur. si discrepare
uidentur ab istis: quorum expositiones & cōmenta habentur: petant
greca exemplaria: & an bene conuerterim: querant diligentius
eruditi lingue latine & grece. Confido enim sic fore: ut eos q̄ illa
commentis predata sequuntur: si hec nostra ad scripturam Aristo/
telis iudicent in his potius uellent fortassis studiū se consumpsisse.

Nec uero si aliquibus terminis nouis fere usi sumus reprehēdendū
est. licet enim docendi causa ita facere: quando qui alius quibusuis
terminis utens de re mecum contendat. demum sese de termino nō
de re contendisse intelliget. Sed hactenus de fine. Illud etiam
affert Aristotelē uelle: ut primus motor qui prima causa est: nullo
pacto sic motor appropriatus primo mobili: neq; moueat primū
mobile immediate effectiue. Quod & si nōnulli & doctiores ipso
tueri conantur: tamen ita audacter pronuntiare summa temeritas
est. presertim quum expositores multi pbatissimi Aristotelis aliter
sentiat. Iam Auerrois in duodecimo metaphysice cōmento qua/
dragesimo secūdo: qd̄ a iunioribus dicitur inq̄ primā substantiā
esse priorem primo motore falsum est. Vnaqueq; enim substantia
abstracta: est principium substantie sensibilis: secundum motum:
secūdum finem. Quamobrē Aristoteles inq̄. Si aliquæ substantie
essent non mouentes: essent ociose. Idem cōmento quadragesimo
quarto. Dicamus igitur inquit nullam formam esse quasi finem
communem & uniuersalem: nisi eā ex qua ceteris communis actio
habeatur: que scilicet mouet primum celum motu diurno. Idem
cōmento trigesimo. Substantie inquit abstracte secundum idem
mouent ut finis: & ut efficiens. Quibus aperte exponitur eandē
substantiam que finaliter mouet: efficienter etiā mouetur. & oēs
substantias abstractas esse principium aliquor substantie sensibili.
quod certe non ita esset: nisi & prima substantia appropriaretur:
& efficiēter moueret. Pluribus etiam aliis locis idem ita de sepa/
ratis substantiis loquitur: ut nullam excipere uideatur: que non
approprietur: aut non moueat eadem & ut finis: & ut efficiens. In
hac sententia & Thomas anglicus auctor grauis est: qui quum ex
aliis uerbis Aristotelis tum ex illis octauū libri physicorū: quibus
infinitam esse potentiam primi motoris ostendit in motu perpe/
tuo diurno. Arbitrat hoc ex philosophi illius opinione. substantiā
primam appropriari mobili primo. & quum idē ubi nam sit ille
motor: qui nec per se: neq; per accidens moueatur querat. Statuit
demum illum in de uexo esse primi orbis: quo facilius & uelocius
ipse orbis moueri possit: in qua sententia et Alexander græcus
commentator est. Atq; simplicius octauū physicorum exponēs:
Plutarchus quoq; in libris de opinionibus philosophorū: Aristo/
telis inquit: deum formā esse intelligibile dicit: & eūdem insidere
sphære uniuersi assueuerat. unde fit ut effectiue immediate moueat:

& approprietur: quādo & locus ille circumferentia primi mobilis designat. Nec dici ab aduersario potest hec de motore interposito illo intelligi. Aristoteles enim de motore qui nec per se: neq; per accidens moueatur differit: quam quidem immobilitatis rationem nō nisi primo motori cōpetere aduersarius ipse arbitratur. pbat hoc idem ille doctor ex numero substantiarum separatarum in uestigatione qua usus Aristoteles in duodecimo metaphysice est. Quod enim totidem esse intelligentias dixerit: quot delationes sint celestium corporum: & ordinem illarum esse ad motus astroꝝ rationem: Concludit hic singulas substantias separatas singulis appropriari mobilibus. quod non ita consequeretur. si prima ut aduersarius uult: nō appropriaretur: nec totidem essent numero quod Aristoteli placet. una enim illa non appropriata numerū addita augeret. Accedit ad hec testimoniū diui Thomae auctoris grauissimi q̄ exponens hunc Arist. locū: & reprehendens Auicēne opinionē q̄ primū mobile nō moueri immediate a p̄mo: sed ab intelligentia causata a p̄mo statuerit. Concludit his uerbis. Satis conuenire uidetur. ut primus motus rerum corporalium ex quo ceteri omnes dependent: habeat sibi p̄ causa primā immaterialiū substantiarum: ut quedam cōnexio & ordo sensibilium & intelligibilium seruetur. Ita huius quoq; doctoris sententia declarat: primam substantiam motorem esse appropriatum mobili primo & ratio quare ita: redditur illa. ut cōnexio & ordo sensibilium & intelligibilium seruetur. Sed tamē aduersarius nimirum quantū audacter contra tot tamq; clarorum uirorum iudicium: dixit ita esse ex Aristotelis sententia: ut primum mobile non immediate moueatur a primo: & platonicos qui ita Aristotelis uerba interpretantur reprehendit. Ceterum argumenta quibus hoc probare conatur uideamus. Motor inquit appropriatus: beatur ex generatione continua inferiorum: quia finis beat ea quæ sunt ad finem. deus autem nō beatur ex aliquo extrinseco. Item quia motor appropriatus mouetur per accidens ad motū mobilis quous non per se. Aut enim sicut anima: aut sicut gubernator mouetur. Deus autem nec per se nec per accidens mouetur. Itē omnis motor appropriatus componitur ex actu & potentia: & subicitur motui: & tota uita sua non est simul: quæ non conueniunt deo. Item Aristoteles in primo de celo: ea que sunt extra celum non esse in loco nec in tempore dicit: nec senescere: nec ullo modo mutari:

sed uitam habere optimam: & esse eterna atq; diuina. omne etiā diuinum esse immortale: & primum: & summum. At primum et summum non nisi deus solus est. Ergo deus est extra celum: uita eterna immobilis: & nullo in loco. Sed motor omnis appropriatus est in loco mobilis: quod mouet: & mouetur per accidens: nec uere eternus & immortalis est. ergo deus non est motor appropriatus. Item idem philosophus dicit: ex eo dependere coelum & totam naturam. Ergo motor appropriatus primi mobilis dependet ex primo motore simpliciter. Aliter enim non dependeret coelum & tota natura: sed pars tantum. Item nullum primum simpliciter: ē primum tale in aliquo genere quia illimitatum sic esset limitatū: sed deus est primum simpliciter: ergo non est primus motor appropriatus: quia esse appropriatum aliquam affert aditionem & restringit. Item si p̄mus motor moueret: ut motor appropriatus nō differret a ceteris motoribus natura & dignitate: nā si differret hoc esset ratio mobilis. Sed mobile primū non differt sua natura a ceteris. omnia enim celestia corpora quantum corpus esse ab Aristotele ponitur. Ergo nulla ratione differret a ceteris. Hæc colligi ita possunt: que ipse passim cōfuteq; i secūdo suo capitulo refert: alucinans argumenta alioꝝ sine iudicio: & dans sine mēte sonum. Solutio primi. q̄ nō omnis motor appropriatus beatur ex generatione inferiorum. Siquidem beati perfectio est. perfectio enī motoris ex fine: nō nisi his motoribus cōtingit: q̄ naturaliter moueāt: quod si deus & quequunq; substantia separata non naturaliter mouet: sed ratione boni & appetibilis: quemadmodum superiori solutione declaratum est. perficit sane nō perficitur dū mouet. Cōtra inquit. finis est quo unūquodq; perficitur: cōcedo. & ideo modo dixi deum eē eum finem: quo mobile primum perficitur & beatur. Sed nego quodquunq; mouens habere finem sibi naturalem ad quē moueat. hoc est ut motum ipsum moueat alterū. Hec enī ratio cause unde motus physica est. In substantiis uero illis intelligibilibus si admittēda eorum sententia est: qui effectiue eas mouere dixerunt. Aut ita hic effectus intelligendus ē: ut consequens sit appetitum & finis non intentus. sed accessoriū: quo perficiatur nō motor sed mobile: & alteram afferat naturā: & cōstat ratio huius finis decimo libro ethicoꝝ. Aut ita ut uelut obiectū moueat intelligentia ad se appetendā: qui & ipse motus nō mouens sed mobile perficit. Ad secundum negat motorem

appropriatum moueri peraccidens. Demonstratum est enim ab Aristotele in octauo physicorum non moueri nec per se: nec per accidens: quod mouet motu sempiterno: nec posse continuum & perpetuum esse hunc motu: si eius motor ita moueret. Alexander etiam & Simplicius ita uolunt ut ne peraccidens quidem moueat. quamquam Alexander hoc ideo esse dicit: quia motor ipse non in parte: sed in tota orbis circumferentia est. Simplicius autem quia abstractus eximius & supremus. Ad rationem uero quam affert quod aut sicut anima: aut sicut gubernator. dicimus uerum hoc esse in motu naturali per principium unde motus: sed deus non ita mouet sed ut amatum indelideratum. Quod in duodecimo metaphysice constat. Ceterum si rem de qua agit intelligeret aduersarius: probabilius itaque argueret inde. quod motores orbium secundorum moueantur peraccidens. Verum & si illi quidem mouentur per accidens: tamen ita peraccidens moueri intelligendum: ut per aliud moueantur: non per se. mouentur enim illi motores in quantum sphaerae: quas mouent: raptim aliunde moueantur: quod moueri per accidens per aliud est. non per se peraccidens: quod ei conuenit: quod ad motum sui mobilis proprium moueatur. Deus uero per aliud moueri non potest: quia sphaera eius non mouetur motu alterius sphaerae superioris. Ad tertium. Negatur omnem motorem componi ex actu & potentia hoc est passiuum: ut ipse accipit. Id enim in motu mere naturali solum est. Negantur etiam reliqua: que sine ulla ratione: sine ullo testimonio adducit quasi satis sit asseruisse tamen praesertim perabsurda quedam: & ad integram disputandi rationem. Ad quartum. Quae ab Aristotele in libro de celo de supercelestibus substantiis dicuntur: quoniam plurali numero explicantur: non solum ad primam substantiam separata referri debent. Sed etiam ad secundas quas & antiquorum opinio: que in eodem loco memoratur supercelestes tulerit: & euo predicas immortalitateque summa predicant. Itaque diuus Thomas eundem locum exponens: hoc intelligendum est inquit de deo: & de substantiis omnibus separatis: quae non in tempore sunt: neque in loco: quia quia abstracte a materia sunt: & ideo ibi non ut in loco: sed ut non contenta incontinentia corporalium rerum sunt: quia tota rerum corporalium naturam excedunt: & ideo non mutantur: & uitam optimam habent & sufficientem. Idem mox adicit antiquos auctores sub his uerbis diuinum: immutabile: primum: summum: intellexisse

omnem substantiam separatam: diuinamque appellasse: quia non subiecta motui est: primam: quia non subiecta tempori est: summam quia non contenta in loco est. Ita diuus Thomas locum eundem exponit: in quo aduersarius Aristotelem ideo plurali numero usum dicit: ut uel mysterium trinitatis induceret: uel quia plurali pro singulari uti liceret. Sed quis tam eius ineptum sensum non spernat quando uel Aristotelem docere trinitatis mysterium arbitratur. uel quod in greco sermone plurali numero exponi non potest: id pluraliter dictum arbitratur: praesertim ab Aristotele qui quotiens de primo & summo principio loquitur: cauet magnopere nequid pluralitatis suspicetur. Quum igitur non solum primus sed etiam secundus motores extra celum esse dicant: non ob id primus motor appropriatus non sit. Nec uero si tam primus quam secundus in circumferentia suorum mobilium sint: ideo accidit ut in loco limitentur. quod ipse inepte imaginatur: neque per motum ipsum aliquid ex sua immortalitate possunt amittere. Ad quintum. Non quum celum nominatur simul & aggregatum ex mobili & motore intelligitur. Itaque sensus huius scripture integer ille est: ut celum non suo cum motore ex deo dependeat. Sed ipsum corpus coeleste sine altero motore ex primo immediate. Quod autem sibi magnificat illud & tota natura quid iuuat non uideo: nam ut eius fraudem omittam: quum ipse addiderit tota: ubi Aristoteles non tota: sed natura tamen dixerat. quid iuuat queso etiam tota natura dependens ut ipse accrescens dicit. Non enim si tota natura: continuo & intelligentia dependet: que res naturalis non est. Iam Aristoteles quum naturam dependere ex primo illo principio dicit: ita intelligit auctore Alberto: ut principium motus corporum naturalium generabilium non celestium inde dependeat: quoniam motus ille ab anima non a natura est. Auctore autem diuo Thoma motus celestis dicitur naturalis: ratione passiuum principii. Itaque dici potest primum celum circumscripso motore ratione sui principii passiuum: & naturam hoc est principium motus primi passiuum: dependere. Ad sextum. Quidam uolunt: ut siquid principium est omnium entium: sicut deus est: idem possit: & simpliciter dici primum tale in aliquo genere. sed inferri ab aduersario potest: nihil posse dici principium omnium entium: aut generum: quod primum simpliciter sit. Quare aliter respondendum: negando quod primum simpliciter sit: idem non posse primum dici in aliquo genere. Iam enim theologie prima

scientia simpliciter est: & prima in ordine: quum a civili auctore ordinantur scientie ad usum civilem. Ad rationem uero dicendum: non esse inconueniens: ut quod illimitatum simpliciter sit: aliquo modo limitetur. hoc est inquantum consideratur cum aliis: ut primum ad secundum. Item quum eadem res aliter a physico quam a metaphisico consideretur: nullum inconueniens sit: ut deus qui primum simpliciter sit: per considerationem metaphisici: motor sit primus per physicam considerationem rationem in quantum physicus procedens deueniat ad ultimum quod moueat: non motum ipsum: & si plura huiusmodi sint: quod prius & principalius sit consideret. Ad ultimum. Irridendum iam hic Platonis irrisor est. In quo enim Aristoteles reprehendit a Platonis: quod parum digne de deo egerit: quum nihil grauioris fungendi officii illi tribueret: quam ut cum ceteris intelligentis partes suas moueret. hoc ipse inconueniens pro sui argumenti ratione accipit. & si primus motor moueret appropriatus inquit non differret natura aut dignitate a ceteris. Sic ita Plerho uir platonicus dixerit: quod hoc argumento usus est Aristoteles est. nec uidet se contra Aristotelem quem defendit: arguere: quum ita ratiocinetur. quod itaque ad eum pertinet responsum sit illud. ita sit. Sequitur enim inconueniens istud: non culpa Platonis: sed eius qui motorem primum appropriatum statuerit. Verum quia me non affectus: sed ratio uera ad hanc controuersiam mouerit. Non minus Aristotelem quam Platonem defendendum a me censeo: atque ita apud ceteros dico non bene affertur: motores non differre inter se: quoniam mobilia ipsa: in natura corporis quinti conueniant. Non enim si conueniunt in natura quinti: ceteris quoque omnibus rebus conueniant. Iam homo & equus conueniunt in natura animalis: & tamen differunt sua propria specie. quod si celestia corpora differunt inter se specie: ut plerique auctores illustres sentiunt. motor primus quamque appropriatus: potest ceteris esse potest. differentia ipsa sui mobilis specie descripta longe nobiliori: sed si specie non differunt: ut aliqui non contemnendi auctores uoluerunt: ne ita quidem sequetur quid inconueniens auctore Auerrois & Messalaco: & Alexandro qui ea conuenire in specie differre participatione speciei eiusdem in equali secundum prius & posterius: atque ita alia alius esse posse nobiliora existimarunt. Neque id esse impossibile in his que materia carent passiuam: immouero aptius: quam ut conueniant in genere & specie differant. quando forma que conuenientior

celestibus est: speciem comitatur quam materia: qua generis nomine indicetur. Quamquam Albertus & diuus Thomas & Simplicius eam sententiam oppugnant: uoluntque omnino ut specie celestia corpora inter se differant. sed huius questionis discussio: non conuenit huic loco: satis itaque sic tueri Aristotelem in respondendo si differentiam esse celestium corporum dicimus: licet uel in genere: uel in specie conueniant: quod facere aduersarius nesciens cedit rationi platonicorum: ut deus nobilior ceteris motoribus esse non possit: si motor appropriatus statuatur. Ita aduersarii tela frustra in Platonis scholam coniecta sunt: que deum esse motorem primi mobilis appropriatum refert ad Aristotelem auctorem. Venio ad aliam eius argumentationem que talis est. Primum mouens est uita optima inquit & uita eius est tota simul. Vita autem ceterarum intelligentiarum secundum Aristotelem non est tota simul: sed in quadam successione consistit: inquantum appropriantur mobili: & ideo eternitas eorum non est tota simul: nec continet totum tempus: & earum duratio eterna est magis extensiuue. Hec uidetur quidem ex nostra theologica alucinari: sed imperitia uitam intelligentiarum non esse totam simul pronuntiat: & ignarus quod Aristoteles hac de re scripserit: attribuit illi sepe: & falso: quod ipse peruerse a nostris theologis intellexerit. Nostris enim sic censent: ut esse dei solum eternitate mensuretur: neque in eo sit aliquid successionis: uel secundum esse: uel secundum operationem: sed similitas sit omnifaria: angelos uero quantum ad esse non eternitate mensurari uolunt: sed eorum differre aut eorum ab eternitate: quod esse eternum nullam recipit successionem: quod esse eorum utique patitur propter uarias angelorum electiones. a tempore uero differre: quod esse temporale prius & posterius habet: estque mutabile: quum in eorum non sit prius & posterius: in quo inuolutio & inueteratio est: que in angelis esse possunt. At hic nouus theologus uitam intelligentiarum ceterarum non simul totam esse ait: ideoque Aristoteli fidenter ascribit: quod quod Aristotelis placitum sit uideamus. Appellat ille intelligentias omnes sempiternas: ut constat in duodecimo metaphisice ubi ultra substantiam sensibilem: perpetuam esse ac sempiternam substantiam probat: et ubi numerum substantiarum separatarum inuestigat: omnes eiusmodi substantias sempiternas uocat. quod si omnes iudicio illius sunt sempiternae: uitam earum totam simul esse necesse est. primo etiam libro de celo: que sunt extra celum & eterna: & uitam habere non temporalem &

extensam demonstrat: quem locum diuus Thomas exponens de omnibus substantiis separatis intelligenda esse uerba hec Aristotelis ait. Nulla igitur intelligentia est: quous uita successionem ullam patiat. Si ex opinione Aristotelis iudicio probatissimo expositorum loqui uelimus. Sed queuis separata substantia prima: summa: & diuina: ab eo ipso philosopho appellatur: prima quia non subicitur tempori: neq; a tempore mensuratur. summa quia non loco continetur. diuina: quia non subicitur motui. Ratione etiam rei facile coargui potest. Nam si qua successio est in secundis intelligentiis: hec aut in earum esse: aut in operatione sit necesse est. At non in esse est: quia esse illarum: ut peripateticis placet: abstractum omnino a motu est: quous ratione motus successio est. Nec uero in operatione esse potest: quando intelligere & uelle in substantiis separatis non differunt ab earum essentia: ut tertio de anima constat: & commento Auerrois: qui in intellectu agente non esse potentiam ad aliquid sicut in intellectu recipienti: asseuerat. Comento etiam duodecimo libri metaphysice trigesimo primo. oportet inquit has substantias existere: quum enim moueant: sine ulla potentia: sine ulla materia esse necesse est. eternal enim esse necesse est. Nec non comento trigesimo nono: intellectum: & quod intelligitur idem esse ita affirmat. Omne inquit compositum est nouum: nisi quid per se componi dicatur. Sed siquid per se componatur id de potentia in actum per se exeat & moueat per se sine motore necesse est. quo in loco addit in formis materia carentibus. predicatum & subiectum hoc est: quidquid predicatur & subicitur unum esse in re: quod duo in considerando: reduci namque ad unam intentionem siue rationem essentialem: nec differre nisi in intelligendo solum. Ita actio intelligentie non differt ab eius esse: & quum nulla in his compositio: nulla creatio noua sit: nec successionem esse possibile est: uel in ipso esse: uel in operatione. Sed aduersarius qui nostre theologie rationem ad Aristotelem refert: quum a nostris audierit deum nosse spirituali creaturam per tempus hoc est per successionem temporis discreti propter uarias angelorum electiones: & uarios actus intelligendi: Aristoteles hoc sensisse ait: quod remotissimum ab eius philosophi sensu est. quum unicum esse: & unitam actionem: apertissime ipse statuatur: quum & esse celestium corporum nullo tempore mensuratur: quoniam nullam in se habet et successionem in esse: nec sunt in potentia ad esse: sed euo ipsa mensurant sententia

Aristotelis: licet motus eorum tempore mensuretur: nec dici potest successionem hanc esse in quantum mouent celestia corpora: aut enim ratione moti: aut ratione mouentis hoc sit: quod si ratione moti: pari ratione deus quoque habebit successionem: a quo primum celum mouetur. Sed si ratione mouentis: quum mouere non aliud sit nisi uelle ipsius intelligentie: ut in uoluntatis actu nulla successio est auctore Aristotele: sic ne in mouendo quidem esse potest.

Deinde opinio Aristotelis inquit de rerum productione est magis consona fidei quam opinio Platonis: quia Aristoteles posuit deum omnia produxisse ex nihilo: & a deo omnia dependere immediate: sicut a causa efficiente: que quidem dogmata cum dogmate christiano multum conueniunt. solum differunt in mundi eternitate: quam fides non asserit. Plato autem credit quod primus deus non produxerit uniuersum immediate: sed per alterum deum a primo productum: & quis regem eum appellat: tamen non sibi rerum causalitatem actuam immediate tribuit. Hec nullo pacto ad Aristotelem posse referri: declaratum satis a nobis secundo uolumine est. Platonem autem ita sensisse: ut principium primum non per seipsum: sed per alterum crearet mundum uere ab aduersario dicitur. Sed hoc consentaneum magis nostre fidei est: quam illa Aristotelis opinio: ut deus non produxerit mundum. Nam ne fides quidem aliter ponit: quam ut per filium cuncta creata a patre sint. omnia per ipsum facta sunt inquit. Ipsum autem est uerbum: quod in principio erat: & deus erat. quod si mysterium trinitatis suspectum ab aliquo illorum gentium dici fas sit: Platoni hoc uni dandum est: qui a primo principio genitam asserit personam diuinam: que in uirtute patris cuncta crearet. Audi Porphyrium in quarto libro historie philosophice: Platonem ita de bono scripsisse referentem. A bono mens produit: in intelligibilis quodam modo humano ingenio: atque per se subsistens: in qua ea: que uere entia sunt: continentur. omnisque entium substantia sita est: quod & primitus pulchrum est: & de se ipsum formam pulchritudinis possidet. Produit uero eterne a causa deo ipso emanans: quam sui ortus principium non ad aliud refert: quoad non per motum producta est: sed ipsa sponte sua ex deo produit suique ipsa autor est: nec uero a temporali ullo initio processit: tempus enim nondum erat: nec factum iam tempore: subicitur ipsa temporis rationi. semper enim intemporalis solaque est: atque ut primus deus: quis cuncta efficiat: tamen unus solusque semper est:

propterea quia non cum us numeretur & ordine: Sic mens sola sempiterna est: & tempore ipsa uacat: tempus ipsa rebus temporalibus est: manens in eadem sue sempiternae subsistentiae ratione. Hec Porphyrius ex Platonis sententia. Verum aduersarius pro sua consuetudine: ne illud quidem intelligere unquam uoluit. quod apertissime ab Aristotele scriptum est. Platonem solum arbitratum creatum generatumque esse celum. Atque ita quem nullo pacto est Aristotelis placitum: quod ipse dogma appellat: Aristoteli tribuit: & quum Platonem calumnietur Aristotelem ita preferat: ut non satis callere aristotelicam disciplinam uideatur. Ad hec: interpretes inquit: male interpretati sunt Aristotelem ubi dicit. quod deus est aial eternum & optimum. Debuerunt enim interpretari uitam: aut uiuentem non animal: quia animal in greco non dicitur ab anima: sicut in latino: sed a uita. Alter hic error aduersarij est: ut graeca nomina ex etymologia: id est ratione nominis: non ex usu analogico interpretemur: uerbi gratia: ἀπρωπρον dicimus: ne hominem interpretemur: sed reminiscens: & quum θεος: non deum: sed uirilem: & quum ζωον: non uitam: sed feruorem. Sic enim censet: ut quis Aristoteles ζωον hoc est animal dixerit: tu non animal interpreteris: sed uitam: a qua ζωον dictum est: quasi quum animal dicitur: nullo pacto quis intelligere uitam queat. Atqui animal ab anima dicta refertur eodem potest: quo ζωον. Anima enim principium uitae est. & licet in plantis anima uitaeque sit: tamen quia perfectius patentiusque in animali haec sunt: hinc graeca a uita ζωον: romani ab anima animal nominarunt. Sed quum deum animal Aristoteles appellauit: facile dignosci ab homine potest: qui usum & uernaculos: ut ita dixerim: mores graeci sermonis teneat. Non enim suo ipse iudicio & inuestigatione compertum hoc ita asserit. Sed pbamen dicit. hoc est. dicere solemus deum esse animal sempiternum: optimum: ut ex publica opinione confessum accipiat animal esse: quod eum continuum ipse attribuat. quod per demonstrationem iam cepit: aut certe ut suae demonstrationi uulgarem etiam opinionem congruere ostendat. quod sepe numero ita facere consuevit ad quem sensum & diuus Thomas exponens. Appellat inquit Aristoteles deum animal sempiternum: optimum: quia uulgo ita dicebatur. Vita enim in solis animalibus manifeste nobis sentitur: quae quum illi praecipue competat: proinde animal dictus est. Sic diuus Thomas. quanquam Albertus celi motorem dicit animal errori

Aristoteli ascribit. Ita constat Aristotelem animal uoluisse: non uitam dicere: sed aduersarius non usquequaque peritus graeci sermonis nec animaduertens quemadmodum Aristoteles in docendo procedat: damnat & emendat interpretes: & que nunquam addiscere ipse potuit docet alios. Secundi capituli crimen est. quod Plato nihil de trinitate diuina sentire potuerit: quum Aristoteles aperte intellexerit trinitatem esse in deo ex solo uestigio impresso in rebus creatis. Quod ita probat. per uestigium inquit potest intelligi uestigiatum: quum uestigium sit similitudo uestigiatum. Ergo Aristoteles qui res naturales: & creatas intellexerat trinitatem etiam intellexit. De cognitione trinitatis: quod ad hos philosophos pertinet: dixi satis secundo uolumine: quouis loci summa haec est: ut mysterium trinitatis non sit referendum: nisi ad nostrae fidei auctores. Si quid tamen significationis: & quouisdam suspicionis tante rei uel in exteris auctoribus querenda sit & notanda: longe plura expressioraque inditia compertiri apud Platonem: quam apud Aristotelem possunt. quod quum satis suo loco ostensum sit: hic argumentum solum aduersarij: quo Aristotelem probare conatur aperte cognouisse trinitatis diuinae rationem: refellere debeo: quia contra theologorum sententiam est. Dicit ex rerum peritia naturalium cognitam esse trinitatem diuinam: quam diuus Hilarius libro de trinitate dicit. non putet homo tanta intelligentia: generationis sacramentum posse cognoscere. Diuus Ambrosius. Impossibile est generationis secreta: mens deficit: uox silet. Diuus Thomas in prima praedictione trigesima secunda articulo primo. Impossibile est inquit per rationem naturalem ad cognitionem trinitatis diuinae peruenire: & qui probare enititur trinitatem personarum naturali ratione: fidei derogat: primum quantum ad dignitatem: quam fides de rebus inuisibilibus sit: que humanam excedunt rationem: ut Apostolus epistola ad hebraeos. fides inquit de non apparentibus est. Mox quantum ad utilitatem inuitandi ad finem homines: quum enim rationes non cogentes inducat: incidit certe in irrisionem infidelium. putabunt enim nos illi rationibus tantum his inniti: & propterea ita credere: que igitur ex fide sunt: non nisi per auctoritates probari debent: apud eos qui auctoritatem recipiant. apud ceteros uero: satis est defendisse: ut impossibile non sit: quod a fide predicatur. Quibus grauissimis ac uerissimis sanctorum uirorum testimonium latissime patet: primum trinitatem cognosci ratione naturali

impossibile esse. secundū: plurimum derogari fidei ex huiusmodi
tertium: fidem irrideri. quartum: auctoritatibus tantū sacris posse
probari trinitatem. Cōtra que aduersarius palam scribere audeat.
Expressius item sanctus idem demonstrat: philosophos non co/
gnouisse propria diuinarum personarum ex auctoritate Pauli
epistola ad corinthios. Loquimur dei sapientiā: inquit: quā nemo
principum huius seculi nouit. principes enim pro philosophis ibi
accipi confessum est. Diuus quoq; Augustinus primo de trinitate
mentis nostre acies inualida inquit: in tam excellentissimā lucem
figitur: nisi per iusticiam dei emundetur. In hac eadem sententia
est & diuus Basilius omelia super scripto illo: In principio erat
uerbum: & diuus Gregorius Nazāzenus cum locis pluribus aliis:
tum sermone de diuinitate: & altero sermone de filio. Sed aduer/
sarius qui suo argumento fretus: quid sancti auctores scripsissent:
minime curat. plus ualeat inquit apud me ratio una: qm̄ multe
auctoritates. responde ad rationem inquit: aut te uictum fatere:
q̄ sue rationi confidens hic uerba: & impetum facit. Sed quantū
ualeat eius ratio uideamus. In rebus naturalibus quas Aristoteles
nouit uestigium esse trinitatis: atq; ita cognitam esse trinitatē ab
Aristotele ait. Vestigium trinitatis esse in creaturis siue rebus
naturalibus certum ē. Sed quid & quemadmodum hoc uestigiū
sit: & quātum cognitionis afferre possit: cogitemus: quo eius rōe
exposita: perspicuum sit: in quantum errorem incidit aduersa/
rius in ratione uestigii definiendi. Vestigium itaq; a theologis
translatum a rebus corporeis analogie quadam ratione: accom/
modatum diuinis est: atq; ut corporis uestigium per obscure: ac
imperfecte representatur: sic diuinitatis uestigium admodū im/
perfecte in creatura est: Nam ut qui uestigium pedis humani
uiderit: intelligit quidem non equum: sed hominem esse qui im/
presserit: Verum quis nam sic Socrates ne: an Plato: intelligere
nequit: Ita & quod metaphora uestigium prime cause ī creatura
haberi fatemur: impressio quedam est: qua essentialia attributa
diuinis personis cognosci possunt. Appropriata uero & propria:
nō nisi fide: quasi fundamento subiecta recipi possunt: quum. n:
summa apud theologos differentia inter propria & appropriata
diuinarum personarum est. Tum ne ipsa quidem essentialia rati/
onem appropriatorum recipiunt: nisi per relationē intelligant.
proprium nanq; id esse uolunt: quod ita uni persone conueniat:

ut nullo mō salua fide possit attribui alteri: ut paternitas & ge/
neratio actiua: patri attribuūtur propria: nec filio ullo pacto:
aut spiritui sancto communicantur: filiatio autem & generatio
passiua: filio. Spiratio uero passiuā spiritui sancto. Appropriata
autem: esse attributa essentialia: ut potentiam: sapientiam: boni/
tatem: que non ita attribuūtur: ut potentia sit in patre: & nullo
modo in ceteris personis: sapientia in filio tantum. bonitas in spū
tantum. Sed ita ut communia omnibus: atq; essentialia sint. Es/
sentialia uero ipsa ita intelligi: ut nulla cum relatione adhuc ad
personas deo attribuāt: ut potentia: sapientia: bonitas: absolute:
diuine nature attributa. Quum itaq; uestigium trinitatis ī rebus
his creatis inesse fatemur: non priorum aut appropriatorum
qua appropriata sunt: uestigiū intelligimus: sed essentialia: quibus
& ducimur ad dei cognitionem: uelut preuis quibusdam: siue eru/
dimentis: siue elementis: quo ad nature humanē imbecillitas diuinas
res asserui potest. idq; triplici ratione. Aut enim ut assimilatum ad
exemplar refertur creatura ad deum: quod idea diuina est: aut
ut productum ad productorem: aut ordiatum ad finem relatōe
mensure: suo enim quodq; sine mensuratur. Nec uero uestigium
intelligi integre potest: nisi triplici hoc respectus genere: quum
singula non sufficiāt auctore diuo Augustino libro octuagin/
tarium questionum questione septuagesimaquarta. His igitur
tribus respectibus theologo considerant appropriata diuinis per/
sonis: Quippe quum creatura respectu similitudinis representet
exemplar: quod filio appropriatur: respectu productionis po/
tentiam: que patri appropriatur: respectu spirationis: bonitatem
que spiritui sancto. Que uel aliis nominibus interdum redduntur.
Nam & nomine substantie: uirtutis: operatōnis & numeri: pon/
deris & mensure: & unitatis: speciei ordinis: Quamobrē generale:
& ueluti regula reddi de uestigii partibus ita potest: ut omnes
perfectiones quæ reduci ad trinitatem possint: sub quadā mutua
connexionē: uestigium constituere possint. Verbi gratia: quum
a substantia uirtus procedat: sicut filius a patre: & a substantia &
uirtute opatio: sicut a patre & filio spūs sanctus. Ideo his tribus
cōsumi uestigium potest. Patet etiam qua ratione uestigium ab
imagine differat. Vestigiū enim imperfecte: & sub ratōne speciei
representat: ut dictum est. imago autem perfectius representat:
quippe quæ sub ratione indiuidui refert: ut describi possit. quo

representatiuū sic alicuius totius tū specie: tū particulari: imitādo
illud quous imago est. Sed redeo illuc. Quum uestigio inquam
ad dei essentialia reducti fuerimus: finem ibi faciamus necesse est:
nisi fide subiecta: matora deinde cōtēplemur: ū de fit: ne iuuemur
quidem cognitione rerum naturalium ad dei cōtemplationem:
sed non amplius q̄ quoad deum omnipotentem: sapiētem: bonū:
& reliqua huiusmodi intelligemus. Idq; est: quod ab Apostolo
scriptū legimus. Inuisibilia dei cognosci ex rebus sensui subiectis:
paternitatē uero ineffabilem illam & filiationem: & spirationē
nullo pacto noster attingere intellectus potest. & nisi p̄ncipus
his essentialibus attributis utendo: & fidei imprimis subiecta: ad
propriorum cognitionem enitatur: remaneat in cognitōe essen/
tialium tantū: atq; exteriora quedā non interiora diuine nature
cōtempletur: necesse ē. omnino ut similitudine uestigi: aut ima/
ginis utimur ad docendam trinitatem: post q̄ fide firma articulū
tenemus trinitatis. Sic inuestiganda comperiendaq; his eisdem
iuuamur: & aut similitudinem designamus: quemadmodum ar/
gumento intellectus uerbi & uoluntatis personas diuinas distin/
guimus: aut dissimilitudine quadam ut diuus Augustinus p̄pterea
patri appropriari potentiam ait: ne quia patres apud nos solent
esse ob senectutem infirmiores: aliqd tale suspicemur in patre illo
sūmo atq; omnipotētī. Hec a diuo Thoma parte p̄ma questioe
trigesimanona articulo sexto plene scribuntur. Ex quibus facile
intelligi pōt Aristotelē: & reliquos philosophos illos essentialium
attributorum dei cognitionem ex suis studiis aliquam proprio:
uero aut appropriato: nullam omnino habuisse: atq; oppositū
eius: quod aduersarius putat assequutos: ex rerum naturalium
disciplina: q̄q̄ enim deus triplici persona distinguitur: tamen hæc
uestigia non sunt a tribus illis personis: inquantum sunt tres: sed
inquantum sunt unum. Itaq; fit ut intellectus: qui ratioe mōtus
naturalis: diuina cōtempletur: que in his distingui senserit: scilicet
uitio naturalis conditionis: hec unienda iudicet in diuinis: & quo
priora superioraq; repetat: eo deueniendū censeat ad simpliciora
unitioraq;. Dixi philosophos nullam habuisse cognitionem ap/
propriatorum: quoniam & si essentialia attributa cognouerunt:
tamen non ut appropriata diuinis dignoscere potuerūt. Quippe
quum appropriata ipsa relatōem quandā designāt: que cognosci
non potest: quum proprium hoc est terminus ignoratur. Vnde

Auerrois commentator exponēs locū duodecimo metaphysice:
quo Aristoteles deum esse substantiam sapiētem & uiuentē fateē.
Est igitur inquit deus unus & sapiens. quo argumento quidam
trinitatem esse in dei substantia putauerunt: conāturq; suā tuert
opinionem: ea ratione: qd̄ deus sit tres & unus: tuert tamen non
possunt: quia quum substantia fuerit numerata: congregatum
entium erit unum per intentiōem uiuentem additā congregato.
Non igitur si Aristoteles attributa essentialia cognouit: eadem
& ut appropriata cognoscere potuit: longe q; minus per essenti/
alium cognitionem deuenire ad propriorum potuit. Adde quod
creature ducunt in dei cognitionem inquantum ille causa entū
productiua est. Talis autem causa: communis toti trinitati est:
quum in hoc tres persone uniantur: non distinguantur. Atq; ita
per effectum cognosci non trinitas: sed unitas potest: ut & diuus
Dionysio placet capitulo secūdo de diuinis nominibus: cōmunia
totius trinitatis esse omnia causalia: & diuus Augustino in quinto
de ciuitate dei. capitulo decimo septimo. Sicut pater & filius inqt
ad spiritum sanctum sūt principium unum: ita omnes tres p̄sone
sunt unum principium: ad producendam creaturam. Nec uero
Scotus sū me subtilitatis aliter sentit: quū dicat. ultra doctri/
nam philosophorum: esse necessariam christianam theologiam:
quoniam proprietates primæ substantiæ: quæ communicabilis in
tribus personis est: intelligi non potest ex effectibus qui a deo p/
cedunt: ut ab uno nō trino. Plusq; erroris inquit q̄ cōmoditatis
afferunt: quū nulla creatura sit una numero in tribus suppositis
distinctis. Deniq; ratio creandi usq; adeo uni tantum tribuitur: ut
summi theologi dicere non dubitarint: si una cātum esset p̄sona:
ad huc in ea esse plenam sapientiam: & potentiā: posse q; p̄ducere
omne possibile. Ita causalitas ex sua ratioe inquantū ad exteram
productionem refertur: nō affert habitudinem ad internam p/
ductionem: licet deus fundamentū necessario sit & ratio & causa
utriusq; productionis & qdem prius interne q̄ externe: q̄ propter
philosophi quibus habitudinem rerum ad principium efficiens ne/
cessario aduercerent: tamen productionis externe habitudinē:
ad internam productionem nō adhibuerunt. Quunq; res natu/
rales productas esse fateerentur: ad internam tamen diuinam illā
productionem aspirare nō potuerūt. & quum creare nihil aliud
sit qm dare esse. Terminus autem a ctionis ostendat principium

actionis: omne enim agens sibi simile agit. si terminus creationis est esse: principium quoque producat creaturam est esse diuinum: tribus personis commune: sicut & essentia est. Ergo esse creatum: non trinitatem: sed unitatem declarat. Tum etiam quod deus causa causa creature sit: non uniuoce: sed equiuoce: aut analogice: nec nisi minimam quandam similitudinem fundatam in unitate analogica habere possit creatura cum deo: non sequitur: ut si in re creata sit aliqua trinitas: in re etiam increata sit: que enim in inferioribus distinguuntur: hec in superioribus uniuuntur. Nec ex naturali quidem ratione intelligere quicquam multiplicari in natura diuina possumus: quando quod in effectu multiplicatur: atque distinguitur: id in causa eminenti unitum que continetur. Vnde diuus Thomas questione undecima de ueritate articulo ultimo quous inquit in creaturis aliqua reperiatur similitudo personarum: non tamen ex similibus illis concludi licet ita esse in diuinis: quum ea que in creaturis reperiatur distincta: in creatore sine ulla distinctione sint. Sed aduersarius uacuis harum rationum putat. Aristotelem exploratum sibi habuisse mysterium trinitatis: peritia rerum quas calluerat naturalium: & quod munus sanctissime fidei & reuelationis solum esse theologi nostre religionis arbitrantur: ipsa nature attribuit: & argumento quod insolubile putat: hoc aggreditur sapientissimos omnes doctores: qui adhuc in religione christi claruerint. per uestigium inquit potest intelligi uestigium. In rebus autem creatis & naturalibus est uestigium trinitatis. Ergo Aristoteles qui res naturales & creatas intellexit: trinitatem etiam intellexit. Hoc non solum non insolubile est: sed etiam facile solubile. Falso etenim dicitur uestigium trinitatis in quantum trinitas est: esse in rebus creatis. Non enim ea ratione: qua trinitas distinguitur sua productione interna. Vestigium trinitatis in reliquis creaturis est: sed qua unitum & unum: quomodo exposuit. Contra inquit Aristoteles hoc cognouit demonstrato deo. hoc autem est trinitas: ergo cognouit trinitatem. Hoc a pueris didicit: qui in scholis ingenii exercendi causa ita arguit. Sed quod uel illis soluere facile est: sic respondendo: Aristoteles deum trinum & unum cognouit: et tamen non cognouit deum trinum & unum: ipse imperitia soluendi lapsus est in tantum impietatis errorem: ut nostre religionis arcana declarari nature facie piguit existimet. At si trinitatem cognita ab Aristotele dicit sub ratione: qua trinitas

est: sine cognitione propriorum atque appropriatorum. Id nec possibile est: ut quis trinitatem sub ratione qua trinitas est cognoscat. & tamen ignoret qua ratione distinguantur ipsa supposita & personae sui: aut appropriatis describatur ac limitentur. & eodem uolunt: ut in natura diuina distinguat: que unire omnino debet. Quid uero trinitas illa Aristoteli cognita: per distinctionem ne rationis sit: an per distinctionem realem? Nam si per distinctionem rationis: nihil ad nos pertinet christianos: sed si reali prorsus: aut ita est: ut accidentia realiter distincta sint: quod esse in deo nemo concesserit. aut ita ut tres substantie primae realiter sint distincte. Sic enim ab illo supposita & hypostases distinguuntur. Plura inquit aduersarius meam sententiam tuentur. dicit sodes reliquum. ut calor effectus a solo. in hoc subiecto calorem esse in sole declarat: sic & trinitatem esse in creatore exprimit uestigium. quod in creatura a creatore positum est. Hoc reliquum nihil est: & contra te est. Calor enim effectus a sole non est in sole formaliter: neque ita sol calidus: sed uirtualiter est. Quid uero quum ne effectum quidem a deo quicquam sit opinio eiusdem philosophi Aristotelis? Quid inquit theologi sancti adducunt rationes ad probandam trinitatem: si nulla exprimitur ratione possit? Quid Paulus inuisibilia dei per ea que facta sunt conspici intellectu dicit? Sunt ista quidem: sed tu imperitia distinguendi quemadmodum dicatur intelligere nequis. probari enim aliquid per effectum: bifariam potest: aut enim ita ut ab effectu ad causam cognoscendam deueniatur: quomodo ex motu primus motor & deus cognoscitur: aut ita: ut posita causa conuenire effectum cause posite ostendatur. ut in siderali scientia eccentricos esse probamus: quod ratio apparentium circa motum seruari possunt conuenienter tali positioni. Quum itaque diuus Augustinus arguat ex processione uerbi & amoris ita intelligendum ut non ducatur per inuestigationem ab effectu ad ponendum trinitatem: sed ut posita trinitate ex fide: congruere positioni rationem uerbi amoris & reliquorum huiusmodi declaret. Quod probandi genus ratio uerisimilis quedam est: & que solum de facili possit. Non enim si deus est infinitus: sequitur ut filium quoque infinitum producat. physicus enim productionem hanc internam esse impossibilem dixerit: & potentiam dei infinitam apparere in dependentia entium: aut in productione rerum ex nihilo: si admittit ex nihilo esse productas: nec oportere tantam in effectu: quantam in causa esse

perfectionem. Nec uero sequitur si intellectus noster producat uerbum: ut intellectus quoque diuinus idem faciat. quum non uniuoce intellectus de nobis & de deo dicatur. Paulus uero neminem principum huius seculi hoc est philosophorum trinitatem cognouisse aperte ad corinthios scribit ut dictum est. quod autem ad romanos dicit. Inuisibilia dei intelligi ex rebus creatis: unitatem dei non trinitatem significat. Agit enim apud eos qui plures deos colebant: in quem errorem aptissime ut poterat argumento creaturarum: que deum unum esse declarant: ut a theologis expositum omnibus. Magister sententiarum in primo refert. Ita aduersarius frustra capitula tria tota consumpsit ad ostendendum Aristotelem christi-
anum fuisse: contra quam religio censet. Sed quum friuola hec ita dixisset: quasi iam potissimis rationibus uictoriam obtinuerit: effert sese contumeliosus. & Platonem ne somniasse quidem trinitatis rationem potuisse ait. Fatetur tamen eundem: quem ne somniasse quidem trinitatem dicit: semel tanquam furore concitatum appellasse deum patrem: quasi parum hoc sit ad Platonis egregiam laudem. Sed quam Plato propius ad trinitatis cognitionem: quam Aristoteles accesserit: satis suo loco ostendimus. Nunc breuiter diuum Augustinum meminero: qui in octauo libro confessionum fatetur sese legisse in libris platoniorum auctorum: quam non eisdem uerbis: rationem euangelii nostri illius. In principio erat uerbum: & uerbum erat apud deum: & reliqua loci eiusdem: usque ad uerbum caro factum est: exclusiue. Diuum etiam Thomam non preterebo: quam propterem: qui inter initia sententiarum allegans diuum Augustinum. Plato inquit hoc intelligere potuit: quum in egyptum profectus esset. In prima etiam parte. Reperitur inquit in libris platoniorum. In principio fuisse uerbum uerum: non ut uerbum personam generatam significet: sed ut ratio rerum idealis intelligatur: per quam deus cuncta creauerit. Ceterum & si appropriata tribus personis illi cognouerunt: tamen deuenire ad spiritus sancti bonitatem non potuerunt: quia cognoscentes deum: non ut deum coluerunt. Hoc idem & diuus Augustinus de Porphyrio platónico auctore in decimo libro de ciuitate dei testificatur. uidelicet. tres substantias illi stautisse. primam quam patrem uniuersitatis appellaret. secundam: primam mentem: que filius a Macrobio dicta est: tertiam animam mundi: quam Maro poeta ex Platonis opinione spiritum uocat. Spiritus intus alit: totosque infusa per artus Mens agitac molem:

Ita Plato teste diuo Augustino: patrem & uerbum in unitate essentie statuit. Diuo autem Thoma altero teste. Appropriata diuinis personis intellexit. idque in egypto a sacris litteris didicit. Tres etiam substantias realiter distinctas referri ad Platonem: quod auctor Porphyrii fuerat: iustum est. nec magis damnandus ille est quam non trium suppositorum distinctionem realem in eadem natura statuerit: quam commendandus quam preter alios tam prope ad diuinam trinitatis rationem accesserit. Plato inquit semel quasi furore concitatus patrem deum appellauit. Ergo & filium affert: qui patrem appellauit. Non enim pater uel esse uel intelligi potest sine filio. pulchrum uero & quod fateris ipsum: furore quodam actum illum ita dixisse. furor enim hic est pius: ille & laudabilis: quem his tribuimus: qui minime instincti: res diuinas quas ratio attingere nequit humana. referunt. sed tu que laudare debes: uituperas. Pergit in asserendo uestigium satis esse ad trinitatis cognitionem: affertque non item argumentum: sed conclusionem sine ulla probatione. Si omnia inquit uestigia creaturarum in unum colligerentur: perfecta dei cognitio haberetur ad omnia: excepta comprehensione dei: & infinitate. Arguimus igitur contra hanc falsam conclusionem ad hunc modum. Si per uestigia creaturarum potest essentia dei distincte intelligi: hoc certe fuerit aut per speciem rerum sensibiliu que non modo rem quousque species est: uerum etiam causam rei eiusdem representet per propria ipsius rei causata uestigium: aut per argumentationis rationem a nostro intellectu proficiscentem. At per similitudinem effectus equiuoci: cognosci essentiam cause equiuoce impossibile est. Non enim similitudine uermis cognosci potest essentia specifica solis: quum non solum specie differant: sed genere etiam physico. Quum itaque deus sit causa equiuoca omnium creaturarum: nec nisi unitate analogica cum his conueniant. hinc per eiusmodi effectus ad quedam communia tantum non ad propria usque cognosci potest. Nec uero intellectus noster ex communibus argumentandi principis elicere potest conclusionem propriam ad dei rationem: quandoquidem immediatas propositiones deo apertis ignorat. Sinc etiam omnia uestigia in eodem collecta: quod aduersarius argumento deducit. Sed quum aggregatum hoc finitum limitatumque sit: nec diuinam equare possit perfectionem. sed in infinitum a deo ipso excedatur: ideo aut uno aut altero uestigio essentia dei cognosci non potest. Sic ne per uestigium aggregatum

quidem: poterit propter dissimilitudinē limitationū: & infinitā distantiam quoquunq; posito. Auctorum etiam omnium sentētia eodem plane tendit. Iam diuus Thomas in primo contra gētiles capitulo tertio esse aliquas ueritates diuinas refert: que cognosci: nisi per reuelationem diuinam non possint. ut ueritatem diuine generationis: aut processionis. Idē in prima parte questione. xii. articulo secūdo. Impossibile esse atē essentiam per aliquam similitudinē cerni ab intellectu nostro: quod his modis probat. p̄mū diui Dionysii auctoritate: q̄ capitulo p̄mo de diuinis nom̄ibus: similitudine rerum ordinis inferioris: nullo modo posse cognosci res superioris ordinis cōfirmat. ut enī per sp̄m corporis cognosci substantiam incorpoream non posse: ita multo minus p̄ quāuis speciem creature posse cognosci substantiam dei arbitratur. Mox ratio: q̄ essentia dei est ipsū eius esse: quod nulli forme creature competere possit: & q̄a eē diuinū est incircumscrip̄tū & illimitatū: eminenti supra omnia que intelligi possint: queq; autē forma creata est limitata ratione uel sapientie uel uirtutis uel essentia uel aliquo alio generis eiusdem. Philosophi uero sic uolunt: ut quidam substantiarum separatarū: & maxime p̄me: cognosci nō possint quantum ad quid est per materialia & sensibilia: q̄q̄ aliquam esse huiusmodi substantiā intelligi potest. idq; magis ad id quod ipsa non est: q̄ ad id quod est. Vnde Aristoteles primo metaphysice. Ut uespertilionum inq̄t oculi ad lucē dei se habent: sic mensurę nostre ad ea que nature omnium apertissima sūt. & in primo de partibus animalium. res nāq; illas superiores inq̄t: tamēsi leuiter attingere possumus. tamē ob eius cognoscendi generis excellentiā magis oblectamur: q̄ quum hec nobis iuncta om̄ia tenemus. & in secūdo de celo argumēta de corporibus celestibus facta dissoluta non posse nisi ratione topica scribit. Auerroris etiā commentator tertii libri de anima sexagesimo declarans questionē illā Aristotelis: An intellectus noster possit intelligere substantias non in materia positas. Impossibile est inquit per res sensibiles intelligere quiditatem substantie abstracte. sed hoc fuerit quum intellectus agens unietur: ut forma intellectui possibili. Alexander quoq; in hac eadem sentētia est: & diuus Thomas exponens secundū metaphysice librum: & tertiu de aīa: dicit substantiā nos intelligere posse: quantum ad esse: non quantum ad essentiā. Ita & rei ratio & auctoritas uirorum illustrium impossibile esse declarat: ut per

res corporeas essentia dei proprie atq; distincte intelligatur. quod aduersarius possibile eē autumat. Si uestigia i idē oīa colligant. delapsus ad hunc errorem ut opinor quum referentem quempiā illud scoteū audiisset: posse hac in uita distinctā haberi cognitionem de articulis fidei: quod schola diui Thome non probat. Ceterū Scotus nō id fieri posse per uestigia creaturarū arbitratus est. sed per speciem diuinitus miraculo procreatam: que distincte hoc representet. Sed an hec opinio recta sit: non hoc loco querendum est. Aduersarium hic nihil uel a se rationis: uel ab alius auctoritatis pro sua opinioe habere iam ostendisse: satis est. finē huiusresponsionis faciā. si prius sibi ipsum cōtradictentem aperiat. Dicit hominem nisi peccasset: prius cognoscere potuisse trinitatē per sapientiā ex uestigiis q̄ p̄ fidē. Sed post peccatū cognoscere prius per fidem q̄ per sapientiā hoc est per uestigiorū cognitionē esse necesse. Quod si post peccatum illud originale nemo potest ad trinitatis cognitionem per uestigia deuenire: nisi antea fide illustretur: Aristotelem autem fide caruisse: nec aliquid litterarum sacrarum degustasse: ne ipse quidem negat: qui fieri potest: quin sibi ipse turpiter contradicat: quum eundem & fide caruisse: & per uestigia trinitatem cognouisse confiteatur. Sed uidetur nō satis uim colligende contradictiois syllogismi q̄ animaduersione cōficiendi habere. Nec uero quod de primo homine putat cognoscere illū potuisse trinitatem: si in statu innocentie perstitisset: caret impietatis errore. religio. n. ita uult: ut quis ille nō peccasset perfectamq; haberet scientiā: tamen nunq̄ assequeretur trinitatis cognitionem: & reliqua que a fōte fidei profluunt. In quinto suo capitulo: quum demonstrare uestigium expresse trinitatis cognitionem prebere uellet. Corpus inquit: quis secundum q̄ est in predicamento substantie sit compositū ex materia & forma: tamen scdm q̄ est in predicamento quantitatis: & habet tres dimensiones: nullam compositionem dicit: & sicut tres persone diuine sunt unum sine compositione in essentia: realiter tamē distincte: sic tres dimensiones corporis realiter distinguunt: & faciunt unū sine compositione. Sed falsum quod dicit est. & recte Iohannes Gattus theologie familiaris noster respondit affirmādo corpus uel ita sumptum dicere compositionem: hisq; usus est rationibus. Si tres dimensiones unum constituunt sine ulla compositione: hoc fuerit: aut quia in altero quodam ita idem efficiuntur: ut una

res numero sit: quomodo de tribus personis respectu diuine eēntie dicimus: quod quidem rebus naturalibus dare nō modo aduersus ratiōem p̄physice discipline ē: uerū etiā theologis nostris derogat auctoritatē: q̄ diuine nature p̄p̄riū esse predicat: ut in ea tantū sint tria distincta numero: & supposita: que res una numero absoluta sint. Aut quomodo a scores dicit: ut licet ī diuina essentia sint distincta attributa formaliter: tñ non faciūt compositionē: quia nullum eorum sit in potentia ad alterum: quū nullum per alterū pficiat. quod dimensionibus nō cōgruit. Altera. n. pficitur altera ut suo fine. & quū singule ip̄e dimensiones: neq; actus puri: neq; potentie pure sint: sed partim in actu: partim in potentia stantur. hinc unum fiat ex his necesse est. Sicut ex entibus quorū alterū se habet ad alterū: ut actus: aut potentia: que quidē unio nisi cum compositione fieri non potest. Hec ille. Sed quoniā de Aristotele & de dimensionū naturali rōe agimus: placet afferre: Isphūs de hac re senserit. Censet ille in p̄mo de generatione & corruptione: rerum naturalium unāquāq; bifariā dici: ut carnē: os: corpus: & reliqua: aut enim scā m formā: aut secundā materiā. Nam & materia inquit & forma dicitur caro: aut os. Item octauo metaphysice negat hoīem esse idē: qđ aīal ratiōale: mortale: aut animal ingressibile bipes. Sed aliquid preter hec esse arbitratur: quando hec materia sunt. Non est inquit compositio & mixtio ex his: quorum cōpositio aut mixtio est. Sed aliqd esse oportet: quod p̄ter hec sit: nō utiq; elemētū: neq; ex elemētis: sed substātia: quod exclusa materia dicitur. His ita positus respondeo. Corpus de quo loquimur: indicare compositionē. utpote qđ tribus dimēsiōibus constet. lōgitudine: latitudine: p̄funditate: aut ut qđ tribus dimensibile sit: qđ ut forma: simplex esse intelligatur. Corpus inquit ut q̄ntū & in p̄dicamento positū quātitatis in quo nulla materia sit: & tamen cōtineat tres dimensiones: unitas sine ulla cōpositioe est. hoīem dialecticū. qđ impossibile est p̄ possibili accipit. partes enim diffinitōis in quibus re pro materia habentur. Idq; est corpus si corpus: qđ definit ē. licet & exclusa materia corpus accipi pōt: altero modo. sed id non ex dimensionibus est: ut ne homo qđem: ex animali & bipede: que sc̄ptura: quā mō p̄posuit Aristotelis declarāt. Sed hic nō aduertens qđ ille auctor de his rebus sc̄pserit: credit dimensiones in corpore nullā oīo facere cōpositionem: nec potuit cogitare quodlibet corpus fore nobilius intellectu humanō

suo iudicio: quando triplex illa dimensio in corpore tātum est: quouim cognoscendi trinitatē diuinam ipse attribuit. Fuerūt ergo ipsi quidem infime creature magis ad imaginē dei q̄ homo: & relique p̄stantiores: quod insania est. Quod aut affert corpus inquantū habet tres dimensiones unitas sine cōpositioe subsistit: sicut deus in tribus personis. nō solum cognatum precedenti eius opinioni est: sed etiam a philosophie ratiōe alienū: qđ sue schole aptissimum. nihil enim nisi substantia subsistere pōt. Corpus aut de quo loquimur: non substantia: sed quātitas est: p̄indeq; acadēsi. qñ predicamentū q̄ntitatis inter p̄dicamēta accidētis enumeratū est. Postremo licet inquit in aīa nostra nobilior similitudo trinitatis inueniatur: tamē nobis qui in sordibus corporū includimur: nullum expressius uestigiō est. qđ quod in corpore cōtinet. Quod si de se ip̄e dicit numero utēs plurali p̄ singulari: scilicet sua regula qua & Aristotelem loquutū de intelligentis putat: ita sit: ut ip̄e p̄pter suas si ita uult sordet: trinitatē nisi in corpore cognoscere nequeat. Sed si de oīibus hominibus ita sentit: uehemēter errat ut solet. Nō. n. diuus Augusti. quouis iudicium si grauius iudicio aduersariū dicā: nō digne agā cū uiro illo diuino: quū explicare articulum trinitatis nobis studeat: a uestigiō dimensionū accipit argumentum: sed a processione uerbi & amoris in nostra anima positi. quod non ita ageret: si ut aduersarius indicat uestigiū in corpore expressius: commodiusq; ad cognoscendam trinitatem contineret. Non diuus Thomas in tractatu de ratiōe fidei docēs quemadmodum respondendū sit infidelibus de fidei rōe: corpus dimensionesq; p̄bat & petit. Sed nullum est inquit mediū aptius ad declarandam infidelibus trinitatem q̄ ea que ī nostra anima reperiuntur: non ceteri sancti: qui exemplum aut ab anima: aut a nonnullis aliis rebus: spreto corpore acceperūt. & recte illi qđē. notior. n. nobis est imago posita in anima nostra q̄ dimensiones: & uerius suggerit similitudinis rationem: quādo quisq; nostrū in se ip̄e experitur uerbum amorem ue in spiritū. dimensiones uero coniectura quadam intelligit. Iam si aduersario concedat lineā esse improductam: superficiē autē & profūditatē esse productā. Cognoscat quidem hoc uestigiō potest unum esse improductum: duo autem producta. Sed que nam productio sit cognosci non potest. At anime nostre argumento cognoscitur productionem filii esse modo uerbi: spiritus sancti: modo amoris. Non ergo di-

mentionem corporis certius nos ad trinitatis cognitionem ducunt: quae anime distincta eademque unita ratio: nec sordibus immergi intellectus humanus existimandus est. dum intelligentius iungitur: & deo immortalis assimilatur. Sed quis finem capituli aduersarius faciat: tamen propositi finem nondum facit. Verum procedens ulterius capitulo etiam quarto & quinto conatur Aristotelem corporis usu cognouisse trinitatem diuinam ostendere. Scriptum est ab Aristotele ait: principium: ultimum: & medium habere numerum uniuersi. eaque ipsa trinitas: quo in loco: quum trinitatis nomen inquit cum articulo posuisset: dicens τρις τριαδων: summam trinitatem significare uoluit: que deus est. Alioquin fuerit alia propria trinitatis ratio: quod ne fingi quidem potest. Hoc argumentum tantam habere vim dicit: ut & sibi & ceteris recte sentientibus plene satisfacere possit. Dicitur etiam ab eodem auctore referri. homines quasi lege a natura accepta uel ad ceremonias deorum hoc uti numero: & appellatioes hoc pacto accommodare: quum duo ambo dicamus: & duos ambo: aut utrosque non omnes. Sed de tribus hac appellatioe primum utamur. Ex quibus arguere sic uelle uidetur. Ad quod impellimur a natura: & maxime in sacrificandi ratione: id & profluit a deo: & referendum ad deum est: quum quodquumque in natura communi contentum a prima impressum sit causa. Ergo quod in sacrificando seruandum natura ipsa docuerit: id nature diuine attribuendum est. Item quum homines omnes a natura impellantur ad sensum trinitatis: sequitur ut ratio trinitatis naturalis ratio sit: proindeque trinitatem in deo esse putandum sit: natura enim ipsa impellens nihil aliud est nisi nature auctor ille & creator qui deus est. & quum omnis causa imprimat sui similitudinem in effectu. res autem naturalis sit dei effectus. sequitur ut quod in hac pateat: idem in deo esse intelligendum sit. Eodem tendunt & que in primo libro de celo de supercelestibus substantiis modo plurali modo singulari numero differuntur. hoc enim trinitatem dei declarat. Adde quod in problematibus queritur: quum aqlo nocte ortus: nunquam tertiam lucem excedat. Redditur enim causa: quod tria per terna perficiantur: & que minima sunt per primam trinitatem finem assequantur: Nam si omnia trinitate perficiuntur: quo autem unumquodque perficitur finis ultimus est: sequitur ut trinitas sit ultimus finis: & bonum ultimum rerum. Sed tale bonum deus est. ergo deus trinus & unus est. Hinc intelligi etiam facile potest trinitatem

diuinam causam esse efficientem omnium rerum. principium enim primum & finis idem re sunt: quae differant ratione: ut in natura: & quauis arte manifestum est. Efficiens namque forma & finis: conuincunt auctore Aristotele. quod si trinitas sit finis ultimus rerum: ut demonstratum est: principium quoque efficiens eandem esse necesse est. Ita fit ut Arist. trinitatem sanctam & cognouerit: & coluerit. Hec ex longa eius futilitate collegisse me fateor: & nulla forma ratiocinandi ab eo exposita: redegissem ad syllogismos: quemadmodum ipse argumentari uelle mihi uidebatur. Nam ipse quidem suum sensum ne exprimere quidem satis mihi uidetur. Conatur igitur Aristotelem ex gentili & infideli apostolum facere: & quod perius est: contra sententiam auctorum sanctorum: qui trinitatem non nisi ex fide posse cognosci arbitrantur. Ceterum quod Hieronymus scribens ad Paulinam dicit in illos: qui Virgilium de incarnatione filii dei loquutum putarent. Puerilia sunt haec: & circulatorum ludo similia: ac si sine Marone non possemus esse christiani. Idem apertissime dici potest in aduersarium nostrum. puerilia ab eo scribi & ut minime uera sic nullo pacto christiane religioni utilia. Atque ut latius doctrina hominis appareat. primum trinitatis diuinae rationem principis Aristotelis esse absonam & contrariam ostendam. Mox rationes quas hic attulerit patefaciam: falsas: leues: pueriles esse: & auctoritates quas allegauit minime quo tendant: ab ipso intelligi. Nam tertium illud Aristotelem dico ne suspicatum quidem fuisse trinitatis diuinae rationem: declaratum iam est eo loco: ubi trinitatem cognosci naturali quidem ratione non posse ostendi: & fide illum philosophum caruisse: sine qua ipse quoque aduersarius fateatur nemini posse contingere hanc cognitionem: nec uero reuelatione dignatum: aut a libris hoc didicisse iudeorum: quando ne aduersarius quidem ipse uel peritiorum fuisse Aristotelem iudeorum libris: uel diuinitus reuelatum sibi habuisse trinitatis intellectum contendit: sed una rerum naturalium scientia id factum autumat. Ergo quum primo de celo Aristoteles mundi ciuitatem inuestigaret: accepit uelut pronuntiatum quoddam siue proloquium: ut forma que non nisi in materia esse potest: communicari pluribus speciebus eiusdem indiuidui possit. Forma autem que in materia non est: communicari non possit: utpote que per se ipsa subsistat. Sed adicit: ut si forma in tota materia est: communicari cum pluribus non possit. Ex quo intelligi potest ut si diuina essentia & deitas ipsa

sic forma p se subsistens: nec in materia posita: nullo mō pluribus nature eiusdem personis communicari possit: eius quidem ipsius philosophi sententia. Nec dici potest Aristotem hoc de communicatione cum distinctione substantie: non de communicatione cum unitate essentie cogitasse. Impossibile enim Aristoteli est: unam essentiam numero non in materia positam: communicari pluribus numero distinctis: qm formam non in materia positam communicari pluribus indiuiduis cū distinctione substantie: qppe quum in illo duo repugnent: scilicet formam: subsistentem communicari pluribus: et unū numero eē in tribus realiter distinctis. in hoc autem unum tantum illud obstat formam subsistentem communicari pluribus. Itē duodecimo metaphysice plures fore motores arbitratur: si plures sint mundi: nec posse distingui numero: nisi materiam habeant. Quod si plures personæ distinctæ numero sunt in diuinis cōuenientes in natura una: sequit iudicio eius philosophi ut distinguant numero per materiam: quod absurdum est. Nec dici potest distingui per proprietates relatiuas: hoc enim non Aristoteli est: ut ex his que modo exposui patet. Distinctio enim indiuiduorum eiusdem nature: per materiā est: nec possibile apud Aristotelem habetur: ut suppositū constatuat in esse personali: subsistatq: nobilissimum per relationem: que minime entitatis est: nec fundatur immediate in substantia: sed in quantitate: q̄litate & actōe: ut auctor ipse in qnto metaphysice est. & inter predicamenta accidentis enumerat: que & si a nostris theologis ita exponuntur: ut quod fide tenemus: nō implicet sibi contradictionem. Tamen hoc tuentis est sua: non monstrantis: & Aristotelem itidem sensisse dicitur etiā secundo de anima causā esse multiplicationis indiuiduorum: ut species conseruetur: quum in uno indiuiduo conseruari nequeat. At natura prime substantie abstracte conseruari i uno supposito pot. ergo auctore Aristot. trinitatem in illa esse nō necesse est. Addo etiam qd in duodecimo metaphysice demonstratum est principium primum & unum eē plene perfectum: & sua ipsum ratōe sufficiens. Nā si ipm sufficit unum ad omnia tuenda que de deo dicant: frustra posueris plura: sicut & primo physicorum scribitur. principia frustra eē infinita quando tria sufficiunt. & quum generatio sit species motus: qd q̄ intelligit & quod intelligit idem sit in abstractis substantiis. nullus aut motus esse possit in pmo motore & abstracta ipse substantia

sic: nō est qd Aristoteles ex suis pncipiis cogat ponere trinitatē: uel ppter filii generationē: uel ppter uerbi pductionē. Ita ratio trinitatis diuine nō ex pncipiis Aristotelicis accipi pot. i mouero pugnat cū eis: & altius ad grām reuelatōis se refert: que si aduersarius aduertisset: nō frustra tam multa dixisset. Sed uenio ad eius argumenta. Atq: ad p̄mū qd a pmo li. de celo sumit: r̄deo: male id ita sū. Expositores. n. quoz maior q̄ aduersaria auctoritas est: non ita eū locū exponūt. Sed diuus Thomas in primo sententiarū. Nō inqt trinitatē psonaz ponendā in deo Aristot. censet: sed quū in oibus creaturis pfectio in trinario principium dico mediū: & finē appareat. Ideo ueteres numerū hūc seruādū in cerimonis statuisse narrat. Idē in questōibus de ueritate q̄e undecima. dicendū inqt Aristoteli non trinariū numerū in deo intellexisse. Sed huius pfectionē numeri oñdere uult ex eo qd ueteres hūc i sacris seruarint. Quod idē i p̄ma etiā pte. q. xxxii. ar. pmo refert. Albertus etiā tractat eundē locum. c. ii. Numerus inqt hic trinitatē rez significat naturalū. quāobrē Pythagoras eo ipso colendos eē deos p sacra admonuit: qm eius actus apparet in naturalibus rebus. utpote quū ita pfiat. Reliq: uero expositores: quos enumerare lōgū ē: in hac eadē s̄nta sūt. ut Aristoteles solū rei naturalis: quous pfectio in ternario cōsistit. quum omēs eiusmōi res pfiatē suo principio: medio: & fine. Articulus uero quē Arist. grece loquēs cōiungit cū noie trinitatis: nō summā & p̄cipuā quandā rem significat: ut aduersarius credit. Sed preterea usus eius ē: tum ad rei ipsius rōem & formā: hoc ē nō sub cōditōe particulari supposito huius aut illius: sed sub rōe formali i q̄ supposita cōueniāt oia: ut si quū dicere uelim hoīem: in quo p̄ticulares cōueniāt oēs hoīes: cum articulo dicam ο αρθρωπος: quū autē p̄ticulare: sine articulo αρθρωπων τῖμα. tum etiā ad rē cognitā iā ei apud quē loquor tendit usus eiusdē: ut si discipuli inter se de suo doctore loquunt: cū articulo nominēt necesse ē ο διδασκαλος. Res. n. alteri cognita ab altero noiat. Quū itaq: triplex usus articuli apud grecos sit: Aristot. quū uniuersitatē rez naturalū numero cōtineri pncipiū: mediū: & finis dixisset: hec trinitatis habere numerū attulit cū articulo τῖσ τριαδος. ac si diceret: nō huius aut illius particularis trinitatis: sed trinitatis ipsius simpliciter sub rōe trinitatis. qd nō facit: ut trinitas abstracta in diuinis

illa intelligat. Sed quod ex proposito est: ea significetur trinitas: quae
in materia est sub trinitatis simpliciter ratione: que causa formalis singulis
trinitatibus est. sicut & forma hominis addita materie cum hominis nomine
speciem humanam significo. Sed aduersarius: quod Leonardus aretinus
audierat conuertisse primo ethicorum libro ταλασσοφ summum bonum:
credidit se per usum eiusdem articuli egregiam quandam & summam rem dicere:
quod nec Leonardus recte conuertit: sed melius Ioannes argy-
ropylus noster: quod bonum ipsum interpretatus est. Appetit. n. omnia bona
non ratione sumuntur: sed ea que bona: & expectandum est ratione formalis: quod per
ipsum non per summum significat. & licet aliquando summum significet: tamen non
semper: ut satis iam declaratum est. Hoc est illud aduersarii argumentum: in
quo tantam vim esse dicit: ut plene & sibi & ceteris: que recte sentiunt:
satisfaciat. sed que imbecille ac frivolum hoc sit: iam omnibus constat: que
tamen de eo aduersarius predicat: non omni ex parte falso dicta uelim.
facile. n. suo ut dicit auctori: & quidem plene satisfacere potest. Ad
secundum quod a deo & in deo esse idem quod a natura impellimur dicit:
Concedo id esse in deo: uerum non eodem modo: sed ut effectus in sua
causa est: nihil igitur ualet consequentia aduersarii illa: quod a natura
impellimur offerre deo animam aut numerum perfectum: ergo id tale in
deum est: que a nobis offerret: que sequitur ut in deo sit aliquo modo: quod
quidem & nos confitemur ex sententia Aristotelis numerum ternarium
esse in deo: ut effectus in sua causa est: nec minus quaternarium: quod in
quadrupedis ratione continetur. que ne efficiat quod deus est iudicio Aristo-
telis: nisi in quantum quod a secundis efficiat causis proprie: id refertur
quodammodo possit ad primam que principium esse: uiuendi: seruandi:
dependendi secundis est: sed tamen quod nos dicimus quidquid factum
est: in deo fuisse & esse: ne Aristoteles quidem negare poterat: quod
omnia unice in illo principio contineri atque ex eo dependere fateret:
que creatum & factum dicere recusaret. Ad tertium non sequitur
trinitatem esse in deo: propterea quia trinitatis ratio naturalis est:
ut dictum iam est. Vnde enim in deo sunt ea distincta res perfectae
naturales iudicio Aristotelis. Ad rationem uero nec uere dicitur
nihil aliud esse naturam nisi deum: quippe quum natura non deus
sit: sed ex deo dependeat auctore Aristotele: & si istud quod male
dicatur trahere ad meliorem sensum uelimus: ut natura quodammodo
deus sit: quia dei utarius quidam est: in quantum ea facit que deus ab
eterno uoluerit: tamen non sequitur: ut si ternario res suas perficiat:
ternario quoque perficiat ipse: quod nature auctor est. Vt enim ille

longe eminentior est: que natura: sic & modo sue perfectio longe
superior est: que ut trinitate perficiatur. quod itaque in deo unicum
est: id in natura distinctum ternario: refert sui auctoris summam &
ineffabilem unitatem: quod idem & Synesius cyrenensis philosophus
illustris docet: quod dicit. Entia prima simplicia sunt: descendens uero
natura multiplici ratione uariatur. Plato Proculus & omnes platonici
idem sentiunt. Igitur ex Aristotelis sententia: unitas que in deo est
simplicitatis representat trinitate: que in rebus nature est: scilicet
modo quo fieri poterat meliori: quando impossibile erat ut simul
& natura esset: & unitas seruetur. Ad quartum non sequitur: ut dictum
sepius est: eodem modo haberi in causa quod exprimitur in effectu. non enim
quia homo bipes: aut equus quadrupes est. deum quoque bipedem esse aut
quadrupedem dixeris. omnem autem causam imprimere suam similitudinem
in effectu ita intelligendum: ut per subiecta materia: & per natura ipsius
effectus: modo quo fieri potest meliori similitudo exponatur. Quo
fit: ut quum forma producenda in materia stare non poterat cum unitate
sed optime per subiecta cum ternario staret. Idcirco trinitas in re
naturali sit: que in causa esse non potest: sicut & quadrupedis rationem
distinctam sine que equus stare non potest. in deo esse nefas dictum est.

Ad quintum satis ante responsum est. Ad ultimum: Aristoteles in eo
problemate non ita usus est uerbo: ut argumentando aduersarius sumit.
In tribus. n. & per ternam ille ad exitum deueniri dicit: quod & medici
ternarius die riticus. i. decreto statuunt morbis. Sed aduersarius
in experientia tum rerum: tum greci sermone: putat. τελειονοσαι.
unum illud semper significare: formaliter perfectum: quod non solum formalem
perfectioem: sed etiam exitum rei & terminum motus significet. unde &
τελος non modo finis: quous causa cetera agant: significat: uerum
terminum quoque & exitum ipsum actus. quod obre & ridiculum dicere pro-
ductum aut Aristoteles illum poetam: quod dixerit: habet ipsum finem:
quous ortus gratia est. Finis. n. status non omne extremum: sed quod
optimum est. Ceterum si ita loquatur aduersario placet: non referat: modo
trinitate perfecti ita intelligatur: ut per ternarium aut ternarios ad exitum
uentum sit: aut bonum: aut malum. Sic. n. eger quarto aut septimo
die moritur. & flatus aequalis: de quo Aristoteles differit tertio finem
id est definit. Quo ita posito: quemadmodum arguit aduersarius:
uideamus. Omnia trinitate perficiunt inquit: quo aut unum quodque
perficit: finis ultimus est. ergo trinitas est ultimus finis. Respondeo.
perfici trinitate bifariam: aut. n. siue quod forma est perficitur: aut siue

qui terminus & exitus motionis est finitur: quod & ipsum perfici
dici potest: presertim si exemplo greci usus loqui uelimus: ut et
perfecte perisse Aristoteles dixerit: quod in ultimo corruptio iam
est. Sed quod ulterius? Ergo inquit trinitas est ultimus finis: & bonum
ultimum rerum. Non sequitur bone uir: finem enim quotius causa cetera
sint: non omne extremum statimus: sed quod optimum est & forma.
Quid uero dicam quum progrediens afferat conclusionem illam.
Ergo hoc ultimum & bonum deus est. Nam & si quis concesserit trinitatem
esse bonum & ultimum: non sequitur ut & deus hoc sit. perficit enim
unumquodque suo bono: & hoc ultimum & optimum analogice
est. Alioquin consequetur ex hac illatoria ratione aduersarii dialectica
noua: ut asinus sit deus. forma enim asini finis & ultimum bonum:
quo perficitur asinus est suo in genere. Quod si omne bonum &
ultimum est deus: forma asini est deus: & asinus est deus ratione ad/
uersarii nostri: qui in eos errores dilapsus est: per ignorantiam
distinguedi. Sed correlatum eius uideamus. hinc & facile intelligi
potest inquit: trinitatem esse causam efficientem omnium rerum.
principium enim primum et finis: idem re sunt: efficiens namque &
forma & finis coincidunt. Formam esse finem uere ab aduersario
dicitur. Sed hoc nuper uti puto didicit: correctus a Theodoro
nostro familiari: quippe agens aduersus Theodorum hoc argu/
mento mandauerat suis litterulis. Generatio inquit: nihil aliud
est: quam inductio forme in materia: unde si forma generationis sit
finis: sequitur idem sibi ipsi finem esse: quod ridiculosissimum in/
uenitur. Hec ita antea sentiebat & scribebat: nunc uero postquam
responsione Theodori melius sentit: formam esse finem confitetur.
Sed sit ita: ut tria haec ueniant sepe in idem auctore Aristotele.
nam homo hominem generat: & equus equum. Verum quod tandem?
Ergo inquit trinitas: qui finis est: efficiens quoque est. Ridicula res.
quasi coincidunt semper: ita argumentatur. At non semper haec
conuenire: sed saepe: hoc est: quotiens quod efficit idem sibi specie
efficit: Aristoteli placet. Aliter enim sequetur ut celum aut sol sit
homo: quum in generando hominem: finem hominem habeat:
quod et aduersarius usus est argumento: quum demonstrare
uellet hominem esse coelo prestantiorem. Adde quod si finis & effi/
ciens conueniunt in diuina trinitate: ad Aristotelis sensum: quo
aduersarii ratio fundatur: sequitur ut trinitas diuina: efficiat
trinitatem sibi eandem specie. Ceterum trinitas nec finis est: si

quem aduersarius putat: ut de deo: tunc iam est. nec efficiens esse potest:
& longe minus ad deum referri hec possunt. Sed ipse fallitur: &
miscet confunditque res: quarum conclusiones monstratae plane sunt contra
nature rationem. Transit aduersarius ad mundi creandi rationem
& quod Platonem audierit scripsisse mundum esse creatum ex materia.
conat capitulo suo sexto. viii. viii. x. demonstrare Aristotelem
opinatum ex nihilo mundi productionem: ut ueritatem christianam
faciat Aristotelem quasi Plato ex materia sensibili presupposita
mundum creatum putauerit: que cum probare studeat: sic argumetur
uelle uidetur. Deus prima causa efficiens omnium rerum est:
auctore Aristotele qui. xii. metaphysice libro: celum et naturam
dependere ex deo ait. hoc enim producti et effici est. et secundo de
generatione: deum compleuisse totum faciendo continuam generationem.
et primo de celo: & tertio de anima: deum & naturam nihil facere
frustra hoc enim indicatur: deum esse efficientem causam prin/
cipalem: Naturam autem causam instrumentalem. Item quum
deus causa finalis rerum omnium sit: finis autem et efficiens in deo
concordant. Agit enim propter se ipsum deus? Sequitur ut deus sit
causa efficiens omnium. & proinde mundi de quo agitur. Item causa
que est actus purus: non agit per motum: neque in tempore: & pendens ex
potentia materie aliquotius: nec subiectum ullum materiale sibi pre/
supponit: quia sic per motum & in tempore ageret. Deus autem est
causa: que actus sit purus: ut duodecimo metaphysice demonstratum
est: ergo deus sine motu et tempore agit: & nihil presupponit: et
proinde ex nihilo producit. Item causa omnipotens nihil in producendo
sibi presupponit: nam nisi eius potentia ultra subiectum materiale
se extenderet: non omnipotens esset. sed deus est causa omnipotens:
quum enim actus sit purus sine ulla potentia passiva: habeat infinitam
potentiam intensiue non extensiue necesse est: proindeque omnipotens
sit: ergo deus ex nihilo omnia producit. Item necesse fuit ut dei
omnipotentia aliquo modo manifestaretur: quod quum non alio
modo fieri posset: nisi per productionem ex nihilo: ita enim potentia
infinita requiritur: que super distantiam infinitam: que inter ens & non
ens terminos creationis est: preualeat. Ideo cuncta ex nihilo deus
produxit. Item dari primam simpliciter causam efficientem in
ordine causarum efficientium necesse est ut secundo metaphysice
demonstratur. Hec autem deus est: que causa quum nihil presupponat
sua ratione: nam nisi ita esset: non prima simpliciter: sed in genere

esset. Ageret enim in subiectum et per motum. Sequitur quod deus propter primam causalitatem efficientis cause: nihil sibi presupponat: sed ex nihilo agat. Item quum tria principia sint agentia: ars que formam accidentalem producat non attingens substantiam: natura que formam producat substantialem: non attingens materiam: et deus quod potius primo secundoque est: quum ex eo illa dependeat. sequitur ut hoc simpliciter possit producere: & nihil agendo presupponere sibi: atque ita ex nihilo facere. Item si unumquodque resoluatur in sua principia: ut domus in lapides et ligna: ex quibus constituta est: mundus quoque si resoluatur: ad id reuertetur: ex quo factus est. At remota uoluntate diuina reuertetur ad nihilum. ex nihilo factus est. His rationibus persuasus aduersarius Aristotelem mundi productionem sensisse & ex nihilo arbitrat: que ipsi quidem potuisse quedam habentur demonstrationes. Ceteris uero etiam medio critere eruditissimis sophismata sunt: et solui facillima. Sed priusquam solua in epistola ista: explicabo sententiam Aristotelis & exposito. impossibile esse non solum ut ex nihilo: sed etiam ut omnino productus sit mundus aut creatus. nihil enim refert: apud philosophum hunc siue productus siue creatus: siue factus: aut generatus dicitur. Ergo nihil ex nihilo fieri iter omnino constat. Quod et Aristoteles primo physicorum pro principio accipit. quod si quis aliquid ex nihilo factum siue productum dicit: aduersus Aristotelem enuntiat. Nihil enim fieri posse: et aliquid fieri posse: sibi inuicem pugnant. Nec recte dici potest hoc intelligi de productione rerum per motum: que materiam presupponat: non de simplici emanatione rerum: que nihil presupponit. Hec enim distinctio non ex sensu Aristotelis est: sed eorum qui Aristotelis opinionem non pugnant cum creatione ostendere uelint. Quod & ipsum non tollit: quin Aristotelis senserit mundum non productum. Hic enim philosophus nec uerbo usus est talis: ut et aduersarius ipse fateatur: nesci quo admonente: nec suis principis indicat simplicem illam emanationem: ut quis non explicite tamen implicite dicta elici possit: nisi quod celi nature dependentiam: emanationem interprete. quod uel nos facile concesserimus. Iam uero in primo physicorum libro quum materiam primam ingentam esse probare uelit: accipit rationem: quod si generaret: presupponeret sibi aliquid aliud subiectum: et in octauo eiusdem operis. omne quod fit in genere possibile est fieri: alioquin impossibile esset id fieri: & quod esse possibile est id ex materia esse: que est in potentia ad formam. in quinto

etiam metaphysicorum potentia actua est inque principium mutandi alterum: quia alterum est. Quod et in octauo eiusdem operis repetit: ubi comentator diffinitionem hanc dicit esse priorem omnibus diffinitionibus eorum que nomine potentie appellantur: ut principium sit mutandi alterum. quia alterum est. Item eodem in libro scriptum legimus. Si qua substantia est forma sine materia: hanc protinus per seipsam esse ens atque unum. nec ullam habere causam: que se faciat ens et unum. Ita patet nullam aliam productionem intelligi ab Aristotele nisi eam que per motum sit: subiectumque presupponat: quando quidem in libris metaphysicis ita loquitur: ubi non de motu: non de natura: non de aliquo eiusmodi agitur: sed de ente ipso: quod ens est. Profecto si ad physicam tantum productionem hec redigenda putaret: ut aduersarius credit: non ea parte philosophie: qua res diuinas tractare uellet potentiam definiret actiuam per mutationem. Nec diceret potentiam immutandi esse primam: in genere potentiarum: si potentiam creandi illam agentem sine motu: ullo pacto admitteret: neque negaret formam sine materia subsistentem habere causam sui esse: nisi materiam semper in productione presupponi arbitraret esse necesse. Quid uero mundum ingentum: sempiternum: & necessarium esse diceret: si productum putaret? Necessarium enim id esse uult: quod nullo modo possit non esse. At si creatus ex nihilo est: potest non esse. quum ita eius nature conueniat non esse: et habeat esse a causa externa: & ipsius nature ordine conueniat non esse quam esse: quod necessarii rationi repugnat. Quam obrem Auicenna opinatus est: quod creatur a primo: possibile esse sua natura et necessarium causa externa. Quam opinionem Auerroris improbat in primo de celo comentator quo diligentior neminem Aristotelis opinionum fuisse omnes arbitrantur. qua propter in allegandis expositioibus hunc imprimis sensum adducendum. Hic igitur in primo physicorum comento octuagesimo primo. exponens locum Aristotelis illum ex nihilo nihil fieri: hec refert. Qui generatum esse quicquid ex non ente dicit? concedat alterum de his duobus necesse est. Aut enim ut mutatum sit sine mutatione: aut ut mutatio sit in mutatione: que impossibilia sunt. Sed iuniores: hoc impossibile recipiunt. scilicet assueti: quum a pueritia id audiant. Consuetudo enim natura altera est. Nunquam dubium sit ne iudicio Auerroris ex sententia Aristotelis impossibile sit aliquid ex nihilo fieri? Hoc igitur primum ex Aristotelis

opinionem accepimus ab Auerro: ut nihil productum ex nihilo esse possit. Secundum autem in octauo physicorum comento quarto: ad huc modum. Conuenit inter ueteres omnes auctores: ut ex non ente puro nihil generetur: Sed assertores et Sarraceni nostri: negant principium hoc: & possibile putant: ut ex nihilo aliquid generetur: quous erroris causa est: quod plura uisu incomprehensibilia generentur a rebus uisu comprehensibilibus: nam ratio quam afferunt ad id probandum: quod subiectum necessarium agendi diminuit auctoritatem agentis: uulgaris et friuola admodum opinio est. Agens enim si agere non potest quicquam impossibile: dicendum non est amittere suam auctoritatem: sed rem: que impossibile est: effici posse arbitrari. Id certe falli et decipi est. Ita Auerrois confessor intus Aristotelice discipline: et principium hoc per se notum esse existimat: nihil ex nihilo fieri: et christianos iudeos: & sarracenos: qui creatum esse ex nihilo opinantur: impossibile sibi admittere: assertores enim et loquentes hos uocat: quoniam sine demonstratione loquantur: et tamen asserant. Rationem enim illam quod subiectum requiritur in actione agentis imperfecti non perfectissimi et infiniti? Friuolum esse arbitratur: quum fieri non possit: ut aliquod agens rem impossibilem faciat. quale est ex nihilo quicquam fieri: idque non esse in potentia et defectum agentis: quando dignius id non posse quam posse deo est. Falli item ac decipi eum: qui credit ex nihilo posse quicquam fieri aperte exponit. Ex quibus latissime patet aduersarium loqui ex opinione fidei nostre: & Platonis non Aristotelis. Sed Auerrois uel super tertio physicorum idem fatetur: ubi et Auicennam reprehendit: quod aliquantulum dissentire uisus fuerit in opere de substantia orbis a communi philosophorum consensu: ut nihil ex nihilo possit fieri. Quod si opinio hec Auicenne aperte ab Auerro improbat: ut a sententia Aristotelis aliena? nemo utique potest sine reprehensione attribuire Aristoteli creationem ex nihilo factam. plura etiam Auerrois de hoc locis aliis affert improbando: quale uel illud est: quod in duodecimo metaphysice comento decimonono his uerbis exponit. Qui autem creationem statuunt? ens totum ab agente creati ex nihilo autem. nec esse necesse: ut materia sit in quam agat. Totum enim ipsum creati: que quidem opinio assertorum legitimum nostre: tum christianorum est: et quidem Ioannes christianus possibilitatem non esse nisi in agente ait. ut Alpharabius narrat libro de entibus mutabilibus. Auicenne quoque opinionem loco eodem meminit: que datorem

statuit formarum: ut agentia naturalia disponant tantum materiam per qualitates primas. Forma autem detur aliunde. Memorat etiam Anaxagore opinionem de formarum latitatione. Postremo Aristotelis affert sententiam: ut agens faciat compositum ex materia & forma: idque certo modo mouendo et immutando materiam: donec exeat de potentia in actum: atque educendo non inducendo: ne creatio ex nihilo sit: sed presupposito semper subiecto? agens extrahat in actum: quod in potentia est: et quodammodo latitat. quo fit ut & latitationi Anaxagore aliqua ex parte assimiletur: et creatio uidelicet: quatenus quod potentia fuerit: actu ex nihilo quodammodo existat. Addo quod super eodem libro comento quadragesimo quarto contra Auicennam ab eo dicitur de intelligentis. Aiunt inquit quaedam intelligentiarum consequi: quaedam ut causatum causam. primam uero unam esse debere ac simplicem. a motore autem primo prouenire animam primi celi: & motorem orbis sequentis: atque ita esse necesse: ut non sit simplex: et habeat causam priorem. Que ratio imaginaria est. Nullus enim ibi prouentus: nulla consecutio est: aut actio: ut dici possit unam actionem consequi unum agens tantum. Causa enim & causatum ibi eo modo est: quo intellectum esse causam dicimus intelligentis. Quod ita sit possibile est: ut quod est per se intelligentia & intellectum? Id causa plurimorum entium sit: in quantum uarie intelliguntur. Idem mox. Verborum autem inquit consuetudo illa apud iuniores: ut a tali motore: talis pueiat motus: aut prosequatur: aut producat: aut procedat: & reliqua id genus non uere de abstractis substantis predicantur. Hec enim omnia dispositiones sunt agentium superficialium: non uere nihil enim inuenit ab agente ut dixi: sed tantum extrahere in actum: quod est in potentia interest agentis. Itaque cum ibi potentia non sit: nec agens est. Intellectus utique tamen et intellectum ibi est: perficiens et perfectum: quemadmodum artificia alia ab aliis proficiunt: eo quod sua principia alia ab aliis trahunt: demumque omnia reducunt ad idem uniuersale artificium: unde sua queque principia accipiunt. Quam ob rem scientia prior primi dei est: que in prima philosophia continetur. Scientia uero propria principiorum: que sub illo sunt: similis est scientiis particularibus: que prime philosophie subiacent: ut Nicolaus peripateticus in suo de philosophia primo opere refert. Quod autem a Platone scribitur: creatos esse a primo deo: quibus preciperetur: ut mortalia

animalia ipsi crearent. primum autem illum creatorē requiesse:
ac uacuum labore mansisse: non est ita intelligendum ut uerba
sonant. Quinto etiam libro eiusdem operis exponens locum de
necessario hec refert. Si sunt entia simplicia: eterna & imutabilia
ut declaratum alibi est: nullum illorum acquirit sibi eē necessarium:
ab alio: neque est quicquid in illis extra naturam. Hec Auerror. Sed
redigamus ad summā: que huius Aristotelici auctoris sententia
contra aduersariū dicit. opinionē Auicenne statuentis creationē
esse omnino repudiandam. In intelligentis nō esse causā & cau/
satum: nec agens et actum: sed intelligentē et intellectum: quoniam
aliā alia intelligit: intelligendoque perficit. Agens nulla alia ratione
dicit agens: nisi quia extrahit ad actum quod in potentia est: et
proinde semper agens presupponere subiectum materiale: nec
esse possibile: ut nullo presupposito ipsum agens producere quicquid
possit. Intelligentias esse entia necessaria per se: ac sibi eē necessariā:
ab alio nō acquirere. Item Platonis uerba non ita esse exponenda:
ut sonant. que cum ita sint: constat latissime aduersarium falso
per ignorantiam attribuere Aristoteli creationē ex nihilo. Sed
alterum testem & hunc grauissimū adducā: Albertū Aristotelice
schole familiarē: ut quod aduersarius erret: magis magisque explicet.
Hic duodecimo metaphysice tractatu ultimo capitulo septimo:
ita concludit. Incertus ē nobis motus & numerus celestium corporum
cum suis motibus. Ideoque Aristoteles dubie loquutus de his est. Sed
quoniam per rationem causandi nihil aduersus hec comprehendere
possit. Ideo aut nihil omnino de his disserit: aut talia eē reprobat.
Ceterum sunt qui neutram harum uiarum sequentes putant se se
per uiam philosophandi incedere. Si philosophiam cum theologia
confundant. ab uno simplici primo agente per essentiam? nō est
nisi unū inquirūt. Itaque si quod ab aliquo est: multū & multiplex
sit: nō id a quo est: agit per essentiam. Videmus autem nō alterū
per alterum celum produci inesse: nec omnino generari ex materia
ipsumque multiplex eē & uariū. Ergo producit in esse ab aliquo
agente per electionem. Hoc enim multa agit unum existens ut
uult? & causat ex nihilo: quum nō indigeat materia prece. propter
sue infinite uirtutis excessum supra omnis agentis rationem. Sed
nos ut supradiximus: nō positōes has tractare hoc loco uolumus.
Non enim hoc negotio nisi sententiā peripateticorum instituumus
explicare. Que autem a Platone dicunt: maneant quoad possunt:

donec ab aliquo exponantur. Theologie uero ratio nostre: nō
cum philosophorum principis conuenit: quoniam reuelatione
inspiratio neque diuinitus hec fundatur: non demonstratione hu/
mana. Sic Albertus negat a principis Aristotelice discipline accipi
posse: productionem rerū ex nihilo: & deū esse agens per electionē
multa producentis: & propter sue infinite uirtutis excessum: nulla
egens materia. Sed a theologia tantum hec accipi posse fatetur:
que per reuelationem habeatur. Verū aduersarius quod peculiare
fidei est: ad peripateticam scholā refert. et quod nostri theologi
penitus repudiarunt: ipse tueri: et ad sacrā ducere aulā contēdit.
Erix andauenis doctor egregius ex Aristotelis opinione inquit.
Trifariam aliquid dici se habere ad esse potest. Aut enim ut ex se
sit formaliter necessū esse: et ab alia causaliter. Aut ex se sit for/
maliter necessum esse: & ab alio dependenter. Aut tertio: ut ex se
sit possibile esse et ab alio habeat esse necessariū quia causa? pos/
sibile: id necessario causet. Primus modus contradictionē includit.
nam quod causatum ab alio est: id de se est non ens: et possibile
esse. quod autem de se est necessum eē: nullo modo possibile est.
Ergo dicendum est Aristotelem addidisse hunc modū notando
contradictionem. et quia putauerat intelligentias habere neces/
sariū per se esse: negauit eas a prima causaliter dependere. Tertiū
etiam modum negat: qui similiter contradictionem includit: ut
comentatoris iudicio patet in duodecimo metaphysice. Contra
Ioannē grammaticum. Male inquit a Ioanne grammatico dicit:
motum de se possibilem posse ab alio perpetuari. Substantia enim
possibilis perpetuari non potest: atque ita substantia perpetua non
est ab alio: quoniam si ab alio esset: perpetuaret que possibilis de se
esset: quod oppositum sententię auctoris est. In primo etiam de celo
idem exponens locū illū. Impossibile est ne generabile deueniat
ad corruptionē. Si inueniretur inquit aliquid generabile: eternū?
possibile esset: ut natura possibilis mutaretur in necessariā naturā.
Alio enim esse nō potest: nisi aut altera in alterā mutet natura.
Aut due nature contrarie sint in eodem. Reliquum igitur est: ut
ex tribus his modis secundus tantum ab Aristotele probeat. hoc
est ut aliquid habens formaliter ex se necessum esse? Dependeat
ex deo: non ut a causa efficiente: sed finali et perfectissimo entium
omnium. in hac sententia nonnulli etiam moderniores doctores
sunt. Tertiū testē fidedignū referam: diuum Thomā Aristotelice

discipline peritissimum: qui in prima parte questione quadragesima
quarta: articulo secundo: querens an materia prima sit facta a deo?
Veteres inquit philosophi paululū ueritatis cognitionē attigerūt.
primi enim illi rudiores ad huc? nulla entia nisi corpora sensibilia
esse putauerūt: ponentesq; in his motum? non nisi per aliqua ac/
cidentia motū considerarūt. Verbi gratia scđm raritatem: densi/
tate: aggregationem: segregationem: & quum substantiam ipsam
corporum incausatam statuerent: causas aliquas reddebant acci/
dentalium mutationum: amorem: litem: intellectū: aut huiusmōi
aliquid. Tū processu temporis distinguere formam substantialem:
et materiam: quā ponerent incausatā ex cogitarunt: & mutatioes
in corporibus scđm formas essentielles percipere inceperunt. Sed
earum mutationum causas uiltiores quasdam esse uoluerunt: ut
circulum obliquum: aut Ideas. Sed considerandū materiā cōtrahi
per formam ad speciem sibi determinatā: ut substantia aliquoius
speciei per accidens sibi adueniens contrahitur ad determinatum
modum essendi: ut homo per albū. Vtriq; igitur illi cōsiderarūt
ens particulare: uel in q̄tum hoc ens: uel in q̄tum tale ens: atq; ita
causas agentes particulares reddiderunt. Sed ulterius alii studio
progesti se altius erexerunt ad considerandum ens: quia ens ē: atq;
ita contemplati sunt causas rerum non solum qua hec aut talia
sunt: sed etiam qua entia sunt. Hoc igitur quod causa entibus ē:
in q̄tum entia sunt. causam esse oportet non mō in q̄tum p formas
accidentales talia sunt. Verum etiam secundum unumquodq; ad
esse eorum pertinens quoquo modo. Atq; ita materiā etiā primā
statui causatā: a causa entiu uniuersali. Ergo ad primū dicēdū?
Aristotelem loqui de fieri particulari: quod et de forma i formā:
siue accidentalem: siue substantialem. Nos autem loquimur de
rebus secundū emanationē earum ab uniuersali principio essendi:
a qua quidem emanatione materia non excluditur: licet a primo
modo faciendi excludatur. Sic diuus Thomas. primum ueteres
philosophos totam substantiam rerum naturalium incausatā eē
existimasse productionem tantum accidentiū statuentes refert.
secundo Platonem et Aristotelem indicat: qui productionē par/
ticularē animaduertentes formā substantialem producti. materiā
autem primam improductā et ingenitā: utpote primū subiectū
et quicq; facture subditum existimarunt. Postremo ad eos uenit:
qui ulterius pergentes considerauerūt ens simpliciter: et materiā

quoq; a deo esse productam putarunt: platonicos indicans q; hec
aperissime dicunt. Quod si testimoniū uel huius doctoris sancti
Aristoteles nō inter eos enumerandus est: qui productionē rerū
uniuersalē: et ens simpliciter poneret. sed inter eos q; pductionē
tantum particularem attigerint: sequitur prorsus: ut Aristoteles
non considerauerit productionem materie prime: & proinde ne
creationē qdem ex nihilo: de platone uero: quouis nā opinionis
de hac re fuerit: et in secundo dictū est latius: et post hec clarius
dicetur. Nunc ad respondendum argumentis aduersari uenio.
primū: dependentia celi fundat. et eo q; deus fecerit generatio nē
cōtinuam: & sepius dixerit idem auctor Aristoteles deum facere.
Hinc enim aduersarius putat causam esse deum efficientē oīum
rerum. Ratio quam sibi potissima arbitratur: et sepius repetit:
hec ē. Sed q; leuis & p̄nima sit: facile iā ex his que exposuimus:
intelligi potest. Depēdere enī qđ εἰρησται Aristoteles dixit:
non efficiam aut creationem monstrat: sed aut finem: quum
res unaqueq; ex suo dependeat fine: aut si propriam termini sig/
nificationem & usum frequentem sequamur: sicut dicit partis
fundate in altera parte: sine qua esse non possit: atq; plurimum
refert creati: aut effici: an dependere dicat. si sententiā Aristotelis
sequi uelis: et usum seruare uerborum: quem ipse probauerit. Ali/
mentum enim augeri & διμιονργεισται qđ creati est: a calore
dicit i libro de sensu: & i corde p̄mo uim eē creati: sanguinē: in
secundo de partibus animalium: in quo et sanguinem crassiozem
calidiorēq; ποιτικωτερον: id ē efficientiorē eē uiriū corpis
asseuerat. Videlicet cū causam efficientem alimēti: sāguinis: uiriū
uelit explicare? At uero quum partium situm respectū & copu/
lationem certam exponit: nō effici aut creati dicit: sed depēdere:
uelut in primo de historia animalium ex medio renum? uenam
dependere scribit. & in quarto de partibus animalium? omentū
ex medio uentriculo dependere. Non enim uel renes uenam: uel
uenter omentū creat: sed principium est: sine quo stare ad totius
compositionem non possit ea pars que inde dependeat. Ut igitur
in his dependendi ratio partium copulationem secundā: in p̄mis
& principalioribus fundatā significat: sic i uniuerse nature ratioe
intelligendum est: id quod duodecimo metaphysice scribit celū
et naturam ex principio quod deus est dependere. et primo de
celo ex euo: immortali diuinoq; dependere. Ceteris partium aptius:

partim obscurius esse & uiuere. Nominat hanc uniuersam naturam apertius Aristoteles in primo politicorum libro: quum dicat. In omnibus que ex pluribus siue continuis: siue diuisis consistunt: et unum aliquod fiunt: inspicia imperans & imperatum: idque ex uniuersa natura in esse in singulis animatis. Non itaque deum efficere aut creare putandum. eo quod dependere ex illo uel naturam uel uitam scriptum est. Sed ad aggregati rationem referendum quod ueluti partium modum tum essentialium: tum etiam integralium recipere potest: aut certe ad finem: quum a suo quodque dependeat fine ut dictum est: et finis quod finis est: esse non possit efficiens causa. Quod si aduersarius significatum dependentie: ita intelligens ut nos exponimus: uerbo tamen efficiendi et creandi abutitur ad eundem sensum: non plus peccat quam quod improprie loquitur. Sed si quoniam causam esse deum ut mundus sit audit: ideo et efficere putat: longe aberrat non est quod causa sit essendi: idem propterea et efficiendi est. Ita anima causa est ut homo sit: sed tamen non est que efficiat hominem: nisi in quantum id efficit: quoniam forma ipsa anima est. quod deo et nos ex Aristotelis opinione tribuimus: ut per celum efficiat quecumque ab ipso celo immediate efficiuntur. Unde uel alterius loci solutio patet: quo libenter aduersarius uoluitur. Facit enim et deus: et quidem bonitas atque diuinitas semper secundum suam naturam causa melioris in rebus contingentibus est: ut in secundo de generatione animalium dicitur: sed per motum celestem et naturam. Quum enim duplex sit ratio cause efficientis: aut enim per se: aut per alterum hoc est: altera unde principium motus simpliciter: altera que forma est eius quod simpliciter moueat et efficiat. deus non ita causa efficiens est: ut quod simpliciter moueat: sed sicut id quo actu quocumque iam substantiam moueat et efficiat: quo modo et anime causam efficientem tribuimus. Quod enim forma hominis est: qui simpliciter et proprie agere dicatur: ideo que ab homine effectiue agantur: hec ad formam quoque referentel dicimus ab anima effici: quod melius dici potest anima effici quam ab anima. Teste aristotele primo de anima. Melius inquit fortasse sit non animam dicere misereri aut discere: aut intelligere: sed hominem anima. Atque longe improprie dicit existimat: si quis texere aut edificare animam refert. Atque texendi edificandique principium unde motus anima est. Sed quoniam ita principium efficiens est: ut non simpliciter sit: sed in quantum forma est eius quod simpliciter & proprie efficiens texendi edificandi ue

est. ob id inepte anima dicitur texere aut edificare: et longe sepius dixerit deum efficere celum aut ex his aliquid: que celum suo motu efficiat iudicio Aristotelis. Nec enim anima efficit hominem quum principium sit actiuum: nec deus celum: quum non passiuum sed actiuum principium sit: de quo sit et seruetur celum atque natura. Quum itaque aduersarius dicit deum fecisse et facere continuam generationem: Idque ad Aristotelem auctorem refert. discat: ita deum fecisse et facere sententia Aristotelis: sic ut anima textit: atque edificat. Idque non solum ex ratione discipline Aristotelice colligit: sed uerbis etiam eiusdem auctoris exprimit in libro de mundo ad Alexandrum Regem. Quum deum dicat genitorem omnium que in mundo efficiuntur esse: non quod ipse operator sit: sed quoniam celi opera: quod primum uirtutis diuine particeps est: omnia faciat: disponat: gubernet: conseruet: Tale est argumentum aduersarii: quo precipue fretus Aristotelem christianum non dubitauerit facere. Sed attendendum quod adiecit: naturam causam esse instrumentalem. Sibi enim ipse contradicit: quum superiori tempore scribens uel besaram contra Platonem demonstrare uoluerit: ex sua opinione: naturam esse non posse causam instrumentalem: rationeque uteretur: quod instrumentum separatur ab eo quod per ipsum efficitur. Natura autem non separatur a rebus quas efficit naturalibus: sed altera tunc nostra responsione emendatus didicit captiuiculam sui argumenti: & intellectum instrumentalis cause ex opinione Platonis: quem non parum probasse uidetur quando quod ante reprehendebat: eo nunc decorare Aristotelem studet. Sic igitur natura causa instrumentalis. Idque Aristotelem uoluisse concedo: quando eum non solum hoc: sed omnia Platonis sui preceptoris placita animo coluisse intelligo: quaque interdum uerbo preceptorem urget. et imperitos fallit. Sed quid nam si natura sit dei instrumentum: fecerit ita profecto deus mediante natura: ut et anima mediante corpore. Verum naturam ipsam nunquam nec fecit nec facit. Ad secundum. Finis et efficiens et si conuident: siue conueniunt in idem? tamen quoniam deus nihil immediate efficit: ut ostensum est. frustra ita arguit. et licet idem deus & finis sit et efficiens: tamen quia non per se: sed per aliud efficiens est: nihil hoc aduersarium iuuat: ut deus ex nihilo faciat. Ad tertium theologorum nostrorum sunt ista: quibus nos quoque adheremus: non Aristotelis ut iam expositum est. Nam sententia eius quod auctoris

nihil effectiue: nisi mediāte celo a deo agitur. Celum autem semp
subiecto presupposito efficit: quicquid efficit. contra inquit si per
motum et tempus et subiectum agit: esse actus purus non potest.
Immo uero potest. nō enim sue puritatis ratioe impossibile etiā
agere debet: quale istud est: ex nihilo aliquid fieri. Quod enim
separatum a materia est: non posse immediate materiam im/
mutare auctor Aristoteles septimo metaphysice est. quem locum
exponens Auerruis. Impossibile ē inquit ut forme separate imutēt
materiam nisi corpore mediante nō mutabili: scilicet: celesti. Ad
quartum. Si omnipotentiam accipit eo mō quo nostri theologi
ut deus facere possit immediate: nec repugnat fieri a deo quicquid
non implicat cōtradictionem? Respondeo talem omnipotentiam
remotam eē ab Aristotelis opinione: quod et ceteri omnes the/
ologi nostri et Scotus doctor insignis fatetur: & rationem cur a
philosophis impossibile uotatur: ut deus ita omnipotens sit: ut
immediate efficere possit: illam reddit. q̄ principium necessarium
& omnino perfectum ad nihil immediate cōtingenter se habet.
Ita enim fit inquit ne deus possit omne possibile causare: quum hec
nouiatis ratio assignari nō possit: neq; ex p̄ncipiu: qđ necessa/
rium est: neq; ex parte aliquotus impedimenti: qñ principiu ipm
perfectissimum et in impedibile est. Sequeret etiā si deus creare
posset omnem effectum sine causa secūda: ut et facere posset quo
nulla causa secunda haberet propriam actionem: & essentiam
propriam. Quod absurdum omnino est: ut commentatoris sentētia
patet in duodecimo metaphysice. Quoniam secundū Aristotelē
preter causam primam. Alie quoq; sunt necessarie: quin etiam se/
queret: ut ordo ī causis nō eēt simpliciter necessarius & essentialis:
quod negatur ab Aristotele secundo metaphysice libro. Sic et
Scoti iudicio referri ad Aristotelem non potest. omnipotentia
eo modo: quo a nostris theologis intelligitur. Quam obrem aut
nulla dei omnipotentia est: sententia Aristotelis: aut ea tantum ē:
que in dependentia mundi ex prima causa et in conseruatione
rerum cunctarum appareat. Cōtra inquit. Deus est actus purus
ergo habet potentiam infinitam intensiue: & proinde omnipo/
tentiam. Respondeo non sequi istud: quando nec uspiam ab
Aristotele scriptum legimus deum esse uirtutis infinite intensiue:
et licet sit actus purus: tamen nō propterea ita esse omnipotens
possit: ut aliquid ex nihilo faciat. Quod enim separatū a materia

est: materiam immutare nō potest: qua ratione usus Aristoteles
est contra Platonis ideas septimo metaphysice. Nullam igit rem
factibilem attingere possit: nisi per motū celestem. Cōtra inquit.
debut ita manifestari omnipotentia dei. Hoc enī q̄ntum erat
argumentū At nō ita māifestari debuit. sed potius in dependentia
celi ex prima causa: & in cōseruatione cunctarū rerū: qñ impossibile
ē. etiā deo ipi ut qcq̄ ex nihilo fiat. Ad sextū. Dari qđ primam
causā efficientē in ordine causarū efficientiū: concedo. sed quod
preterea adicit causā illam efficientem primā nihil p̄supponere
nego: et ad rationem: q̄ si presupponeret: nō eēt p̄ma simpliciter:
falsum id eē respōdeo: quū non dicat prima simpliciter: q̄ nihil
presupponat: Id enim impossibile ē: sed q̄ non in uirtute prioris
causē efficientis ipa efficiat & p̄ pmū motū agat uniuersalē. Sic
enim ab Aristotele causa efficiens diffinit: ut hoc sit unū p̄ncipiū
motus. Subiectū aut motus esse necesse ē. Ad septimū. Nō quia
deus agit: potētius ceteris agentibus ē: ideo ex nihilo possit agere.
Nō enī ita a natura deus distinguit: ut subiectū qđ sibi presup/
ponit natura: ille nō p̄supponat. Quod enī impossibile est: ratio
diuini agentis nō recipit. Sed q̄ qđ natura facit ut instrumētū
& ministra: id a deo efficitur: ut auctore: agēteq; principali. Ideo
potētius agēt & nobilius illud ē. Hic enī agēdi modus et dignior
est: & p̄fectiōis diuine significātor. Quā ob rē opus nature opus
eēt intelligentie Auerruis ait. Similitudo itaq; quā aduersarius ab
agētibus inferioribus sumit: nō admittenda ē. quū deus nō agat
in uirtute prioris agētis: satisq; ad eius prestantiam sit: ut primum
principaleq; enumeret. Ad ultimū. Cōceditur: remota dei uolū/
tate mundū posse reuerti in nihilum: sed negat sequi propterea:
ut ex nihilo creet. Multa. n. uel ex materia creata siue generata:
reuerti in nihilū possunt: remota dei uolūtate ut singula aīalia
sigule plāte & reliq̄ generis eiusdē. Sed tñ nemo ob id negauerit
hec esse ex materia facta. Nempe dato uno absurdo cetera con/
sequunt. qđ si dei uolūtas remoueat: quod impossibile est: nulli
dubiū est: qñ mūdus in nihilū reuertat: sed hoc non ideo euenit:
q̄ ex nihilo creatus ē: sed q̄ causa remouet: que cūcta ingenita
ab eterno conseruat. Refugit etiā aduersarius ad obscuriora: ut
suus lateat error: atq; Aristotelē non apte: sed occulte scripsisse
de hac ex nihilo p̄ductōe. qđ quū dicat. fateet quodāmodo nihil
se habere: quod certo referat. Nos uero & diuini Thome iudicium

sequitur: quod Aristoteles scribit attigisse productionem entium particularium non uniuersalem. & Platonem eiusdem etatis autorem uidemus ausu dicere apte tale mundi productionem. Quod si ille ita loquutus est: ne Aristoteles quidem tacere aut obscure inferere suis scriptis uoluisse arbitramur: si ita sentiret. Falso igitur ad Aristotelem aduersarius refert creationem: quam neque ut Auicenna ab eterno: neque ut theologi nostri de nouo ille opinatus est. Nititur preterea altera argumentorum collusione probare Aristotelem arbitratum produci & dependere mundum ex prima causa non natura: aut ulla necessitate: sed libera dei ipsius uoluntate: quod rationibus his demonstrare conatur: quod & ipsas redactas a me in formam: & congruam loquutionem intelligi uolo. Nam ut ipse exposuit: non caput: non pes: ut aiunt: apparet. Omne quod ab aliquo naturaliter dependet: aut dependet ut pars a toto: aut ut proprium accidentis a suo subiecto: sed mundus non dependet a deo: ut pars a toto. quum enim deus sit actus purus. partem non habet. nec ut proprium accidentis a suo subiecto: quia cognitio proprii accidentis confert ad cognitionem qualitatis subiecti. per mundum autem cognoscere dei qualitatem non possumus. Adde quod nulle sunt oppositiones: que non possunt conuenire aque substantie et proprio naturaliter a substantia profuente: siue substantia? siue accidentis est. Non est enim possibile ut subiectum eternum sit: proprium autem temporale: aut ut alterum corruptibile: alterum incorruptibile sit. Nam si proprium corruptibile est: subiectum quoque corruptibile est. quemadmodum si ignis est corruptibilis: et calor eius corruptibilis est. Quod si eternitas & immutabilitas deo conueniant: que non conueniant mundo: sequitur ne mundus naturaliter a deo emanet. quod si omnis inquit dependetia naturalis sit: aut pars a toto: aut proprium accidentis a subiecto. & tamen neutra mundo attribui possit per relationem ad deum: sequitur mundum nullo modo a deo naturaliter dependere. & cum propter dependentiam naturalem sit alter quod dependeat propriam ex uoluntate. sequitur si mundus non naturaliter ex deo dependet: ut ex libera eius uoluntate dependeat. Item demonstratum iam inquit a nobis est: deum ex nihilo facere. Quod si ex nihilo deus mundum produxit atque ex se dependentem habet. sequitur ut libere ab eius uoluntate mundus ipse dependeat. Item proprium accidentis perfectio substantie est: At mundus nullam deo affert perfectionem. ergo mundus non naturaliter a deo dependet: ut proprium accidentis a subiecto. Item Aristoteles secundo physicorum reprehendit eos qui cum plures & aialia dicerent non fortuito facta: sed aut natura: aut intellectu? Tamen neutram harum causarum motui corporum celestium

tribuerunt. ex quo loco sic arguimus. Corpora celestia causam aliquam habent: a qua motus eorum ordinate procedat necesse est: sed cum due cause ille sint natura: & intellectus. natura autem causa esse non possit rebus supernaturalibus: intellectus esse principium celi necesse est. Igitur ab intellectu celum dependet: ut a causa primi principii: & proinde ab eius uoluntate. Vbi enim intellectus: ibi & uoluntas est: idemque intellectus et uoluntas in primo est. quod si ab eius uoluntate dependet: non natura: sed libera uoluntate mundum produci & conseruari a deo: auctore Aristotele constat. Item secundo de generatione scriptum ab Aristotele est: motum esse factum a deo perpetuum propter generationem continuam: uidelicet eius gratia finis ut generatio continuaretur. At quod factum ab aliquo est & ad finem? Id a uoluntate agentis aut dirigentis actionem agentis factum est. Ergo celum & dei motus a dei uoluntate & fit & dependet. His rationibus philosophus hic noster noui peripatetici auctor mundum produci a libera dei uoluntate. Sed quod de hoc peripatetico dicam? qui cum se ex opinione & libris Aristotelis differere fateatur: nullis Aristotelis uerbis utitur: nullo dicendi modo illius philosophi agit: presertim eo loco: ubi uis tota argumentationis consistit. Sed liberam uoluntatem esse in deo dicit: unde mundus preceat: & producat: ubi enim Aristoteles usus lingua sua his uerbis est? Velim ipse aduersarius dicat quod libera uoluntas apud Aristotelem sit: & quemadmodum grece dicat. Ut an id esse in deo possit iudicio Aristotelis uideamus. Nam uoluntatem ille secundo de anima appetitum esse apte fateatur. Quid si in deo uoluntas sit: appetitum quoque in eo esse necesse est. & quum appetitus uirtusque appetenti moueat: cum ipsa moueat: ut in libro de motu animalium dicitur: primum inquit non motum mouet: appetitus autem & appetituum motum mouet: & causa ultima est: ut quod appetit moueat. Atque etiam in tertio de anima: quod appetituum animal est: eo sui motuum esse: nec appetituum esse sine phantasia posse scriptum sit. Quum inquit hec ita apud Aristotelem legamus? sequitur ut deus quoque non motus mouet moueat: & phantasia habeat: & plura alia absurda ex diffinitione uoluntatis & appetitus recipiat. Item quod libere quod uelit: contingenter id uelit: auctore eodem philosopho. Contingens autem ut esse potest. sic & non esse potest. Itaque sequitur: ut si deus contingenter uult. & producat: possit & non uelle: et non producere: proindeque mundus possit non esse. quod remotum ab Aristotelis opinione est. Nam quod nostris theologis placet: ut deus immutabiliter uelit quicquid ab eterno uoluerit: non tollit quoniam possibile sit mundum non fuisse. Sed id quoque ab his admittitur. At uero

Aristoteles pati nō pōt: qn mūdus fuerit semp: & futurus sic sēp:
& ut nullo fine: sic nullo principio describi debeat. Quam ob rem
uerius seqt opinioe qdē eius philosophi: ut naturaliter & necessa/
rio mūdus ex deo depēdeat: si corrūpi nō potest: q̄ corrūpi non
posse: si contingenter a libera uoluntate pducatur. Cōtingens etiā
eē in deo sequit: cū libera ipsa uolūtas de cōtingentibus sit: nam si
libere deus pduxit: poterat etiā nō producere. ideo. n. libere agi
dicit: qd ī potestate agētis ē: ita nō agere ut agere. ergo pcesserat
deus mūdū sua duratione nihil mouē: sed in potētia substans ad
mouendū: qd arguit eū nō esse actū purū: ut in. xii. metaphysice
patet: ordo pterea causarū essentialis tollit: qn cōtingēter ex deo
mūdus depēdet. qd ab Aristotele improbat: ubi ordinē causarū
secūdarū essentialē eē demōstrat. Vnde & Scotus doctor illustris
negat admitti a philosophis omnipotentia dei: rationē q̄ affert:
qd p principio potissimo apud philosophos ē principū necessariū:
& oīno pfectū nullā ad rē immediate cōtingēter se posse habere:
cū nulla reddi ratio nouitatis ac cōtingie possit ī pncipato ime/
diate a tali pncipio. q̄ enī inqt aliter se habere possit hoc pncipiū
qd oīno necessariū ē: sempq; uniforme: aut a quo tādē impediā:
qd pfectissimū & potissimū ē. Non igit deus effectū omnē cau/
sare īmediate hoc ē sine secūda causa pōt. ordo nāq; causarum
ī causis ē necessarius et essentialis: pterq; deū: alia quoq; necessaria
sunt sentētia Aristotelis. Que si uere ab hoc tāto doctore dicunt:
mentē certe: q Aristotelē dicat ita sensisse: ut mūdus a libera dei
uolūtate depēderet cū naturaliter & necessario depēdere cōstet.
Querit etiā idē doctor distinctiōe octaua: questione qnta. An
deus sit immutabilis: ubi cōcludens: Aristoteles inqt et Aucenna
statuerūt deū necessario se habere ad oīa exteriora: quo seqtur:
ut cetera oīa necessario se habeant ad deū: siue īmediate referāt
ad eū siue mediāte motu: q̄ ex uniformitate ī toto ponat diffor/
mitatē ī partibus mobilis: & mediāte mobili generabilia & corrup/
tabilia difformiter referāt ad eū. Quod si q Aristotelis fūdamētū
hoc seruā deū necessario creare: uel eē causā necessariā dicat: nō
uidetur cōtradicare sibi: statuens causatū necessarium: ut quinto
metaphysice edocet. Adicit idem auctor eodē in loco rationes
philosophorū: quibus pbat deū agere ex nature necessitate: quarū
prima hec ē. pfectior causādi modus attribuendus cause prime ē.
Sed causare necessario pfectior modus q̄ cōtingenter est: quū

necessarium sit nobilius q̄ cōtingens. Ergo pma causa necessario
causat. Secūda ratio ē q̄ in quo agēte idem ē eē & agere. Si esse
ē necessariū: & agere necessariū est: sed in deo idem ē eē & agere:
ergo si dei eē est necessariū: & agere necessariū ē. Deus igit neces/
sario causat: nō libere: aut cōtingēter. Tertia. q̄ sūmo enti nihil
p accidens cōpetere pōt: quū ens p accidens impfectionē dicat.
Agere aut cōtingenter ē agere p accidens. ergo attribui deo nō
potest. Hec Scotus. Erix uero candauensis auctor & hic clarus
philosophi inqt. Statuūt deum eē causā creature nō uoluntatis
dispositiōe: sed nature necessitate: ut Ambrosius primo hexameri
refert. Idē mox: sentētia philosophorū de mūdi eternitate ē: ne
mundus habeat nō eē ex sua natura: sed tm̄ p intellectū. & ipos/
sibile sit ne fuerit: & aliqñ possit nō eē. unde principū apud eos ē
nō posse mundū non eē: aut nō fuisse: qm̄ deus nec potuerit non
dare eē: nec pōt auferre. qn̄ sola nature necessitate mundus habet
eē a deo: aut uolūtate immutabilitatis cōiuncta necessitate non
libera ad dandū & nō dandū. Ita ab his doctissimis uiris de ratio/
nibus potissimis philosophorū exponit: Aristotelē & Aucennam
cōuenire: ut deus agat ex nature necessitate: nec libere ut aduer/
sarius putat: ne sequat: ut cōtingēter agat: qd dicit impfectionē.
Albertus uero magnus in octauo phisicorum tractatu primo.
Peripatetici inqt & Aristoteles ipse mundū pcedere a pma causa
p modū necessitatis dixere. Volūt enī ut notū per se sit ab uno
principio non nisi unū pcedere: atq; ita a prima causa procedere
intelligētia: que sit scdm̄ nature ordinē tm̄ primū. licet. n. primū
secūdam rationem resolutiōis sit eē: tm̄ in his que simpliciter sunt
simplicius & potētius intelligētia siue substātia intellectualis ē: que
qm̄ se intelligit & suo intellectu in se ipsa reflectitur cōposita est
aliquo mō cōpositiōis: q̄ determinādus hoc loco nō ē. quo fit ut
intelligētia sit qddā per modū actus: & qddā p modū potentie.
Atq; ex parte ipsius potētie: qddā a pma causa primaq; intelligētia
procedit tm̄ primū corporeū: qd celum ē uniforme. Ex pte autē
actus pcedit secūda siue ordinis secūdi intelligētia: a q̄ & prima
causa cū prima intelligētia pcedit intelligētia ordinis tertii celū q;
eius: atq; ita pcessus agit multiplicatis subinde principis p omnem
celorū diuersitatē. Quod. n. distantia alterius celi ab altero nihil
faciat ad diuersitatē reliquorū celorū: ut ī elementis fit: pterea
rē totā ad intelligētiarū diuersitatē referūt. Ita & Albertus cōtra

aduersariū de Aristotele loq̄. Quod si admittimus Aristotelem
ita sensisse ut mūdus a deo ceu causa efficiēte productus fuerit ab
eterno: q̄ opinio Scoti ē: Respondeo cū ipso possumus mūdū
necessario ab eterno p̄ductū. Atq; ita ex fūdamētis tū Aristotelis
tū Auicēne deducere differentiā agētis naturalis ut bifariam sit.
Aut enī p̄fectū: aut qđ p̄ficiat̄ eo qđ producit̄. Quod qđem nō
propter se tanq̄ finē agit: sed p̄pter aliud: quo ut fine p̄ficiatur.
Alterū aut̄ agens naturale ē p̄fectū qđ liberaliter agat: id est
nō exspectans p̄fectionē a p̄ducto: idq; p̄cedit̄ ip̄fectū illud:
cū semp̄ ip̄fectū presupponat p̄fectū eodē in genere. quod si
causalitas effectiua deo attribuat̄. hoc agens dicā ex Aristotelis
opinioe ē deū: q̄ppe cū dei natura sit bonū atq; iustificū. Ita. n.
incline ad mūdū p̄ducendū tāq̄ effectū coeū & sibi cōnaturalē.
itaq; p̄ductio hec naturalis nullā in deo acq̄ri p̄fectionē oñdit:
sed tñ naturā diuinā ē liberalē benignāq; qđ ad id faciendū na/
turaliter inclinet̄. scilicet nō eius qđ p̄ducit̄ ueluti finis causa: sed
sui causa bonitatis. Ita cōstat mētiri aduersariū: cū ad Aristotelē
auctorē referat̄ deū libere cōtingēt̄q; mūdū p̄ducere & seruare.

Ad argumētū primū quū qđ naturaliter dependeat dicit de/
pendere ut uel p̄tē a toto: uel propriū accidēs a suo subiecto:
dicimus non argui ex sufficiente diuisione: nam preter illos duos
dependendi modos: tertius est p̄ effectū p̄priū et adequatū causē
naturalis: ut motus celi dependet ab intelligenti: que naturaliter
mouent: dependet itaq; mūdus ex deo ut proprius effectus et
adequatus: q̄ naturaliter p̄ducit̄. Aut si hoc minus: tñ certe con/
seruat̄. Sed quis aduersarius p̄ ignorantia tertii diuisionis mēbrū
pretermiserit: tñ damus ei dictū: qđ pretermisū ē. & intelligat̄: aut
p̄ propriū et adequatū effectū naturaliter profluentē a causa
naturali. Rñdemus uero mūdū ē propriū uel productum uel
cōseruatū: et quū nullas esse oppositiōes dicit que nō possint cō/
uenire eque substantie et eius proprio. falsū id ē respondeo. p̄priū
enī quod sit accidēs: inheret: & tñ substantia nō inheret. sic ergo
& mūdus qđ propriū uel productum uel cōseruatum a deo dixi
depēdet: qđ deus a nullo depēdeat: nec uero seq̄ ut si que oppo/
sitiōes cōuenire nō possūt. pariter subiecto & eius p̄prio: ut una
ex his sit oppositio illa eterni & t̄p̄alis. Fieri. n. potest ut alterum
opposito: causa: alterū effectus sibi p̄priū habeat. Quā ob rē nō
sequit̄. ne mūdus sit proprius effectus naturalis dei eterni: si ip̄ ē

temporalis. Immo uero oppositū seq̄: ut qm̄ mūdus nō sit deo
eq̄lis: si deo attribuit̄ eternitas & immutabilitas mundo opposita
attribuant̄: cū longius a deo deficiat: nec deum adequare possit.
Responsum uel ex uniuersē nature ratōe dari pōt: ut mūdus de/
pendeat a deo tanq̄ pars uniuersē nature ab altera eiusdē nature
parte: que principalior ē: et ad rationē dicimus deū per respectū
ad uniuersū hoc ē aggregatū ex motore & mobili aut depēdente
et dependente p̄ modū partis intelligi suo modo & genere: qđ suo
simplicior ē actus ē purus. Ad secundum: quod ex eo deducit̄:
qđ se demonstrasse dicit. ut deus ex nihilo faceret. Respondemus
qđ sepius dictū est iā: nō ē ex Aristotelis opinioe: ut deus ex
nihilo qđ faciat: nec seq̄: ut si mūdus nō dependet ex deo: Sicut
uel artificialia ex arte: uel naturalia ex natura: nō naturaliter ex
eo depēdeat: ut declaratū superius ē. Respondeo etiā ex opinioe
Auicēne licet: ut & si ab eterno mūdus creatus ex nihilo ē. tamē
naturaliter ex deo depēdeat: nec seq̄ qđ infert: ut si ex deo na/
turaliter depēdet: ex aliquo infito naturali: inferiori deus mūdū
produxit. modus. n. iste agendi naturalis ip̄fecto: agētis
ē: nō illius p̄fectissimi naturalis agentis qđ deus ē. Ad tertium:
quidā respondēt: nō om̄ne agens naturaliter p̄fici suo effectū: aut
eo qđ ex se depēdeat. Sed hoc de agēte ip̄fecto naturali tñ dicit̄:
nā p̄fectissimum illud agens naturale: qđ deus ē: nō p̄fici suo uel
effectū uel dependente: ut dictū est. Sed nos posito ut deus agat
efficiendo & p̄ducendo: dicimus etiā eū qđ ita agens est: sua ipsum
p̄fici actioe: hoc ē seipsum p̄fectissimum semp̄ ē: & qđ sibi anexū
dependentēq; habet mūdū: nō nouo p̄fici: sed semp̄ ē p̄fectū:
qm̄ & semp̄ habeat sibi depēdentē nec id icōueniens ē: ut deus sua
p̄fectus sit a cōte. Immo uero attribuendū necessario ē: cū imper/
fectus sit: nisi agat: que sua maiestate sunt digna. Ad quartum.
Intellectū diuinū ē fateor: ex quo mūdus depēdeat: quē intel/
lectū si libet & uolūtate & naturā diuinā uocare nō recuso. Sed
hic intellectus p̄ncipiū apud Aristotelē est cōseruans et mouens
id qđ ex se naturaliter depēdet. Intellectus igit̄ idem qđ uolūtatis
in deo ē. Quod si mūdus ex intellectu depēdet: ex uolūtate quoq;
depēdeat necesse ē. Rñdeo cōcessū iā ē mūdū ex dei uolūtate
depēdere: uerū id nō facit: ne naturaliter depēdeat. uolūtatis enī
finē naturaliter appetit. Diuus etiā Thomas concedit spiritū sc̄m
produci p̄ modū uolūtatis: & tñ nō libere sed naturaliter p̄ducti.

Ad quædam. Non sequitur: si quod factum ad aliquem finem est: ut idem
& ex uoluntate nec naturaliter factum sit. Deus. n. ut naturaliter
sefe uult: sic & mundi conseruationem naturaliter uult ppter se
ipse. Ad ultimū quoq; pari ratione respōdemus. Nā si uoluntas
diuina remoueat a mundo: nemini dubiū ē: qn mundus ī nihilū
conuertat. Sed ut cōsequens istud impossibile ē: ita & antecedens
uidelicet ut deus suam uolūtatem a mūdo remoueat: qn id natu/
raliter & necessario uult. qppe q naturaliter suā uult bonitatem
quā naturaliter seqt mundi uel pductio uel cōseruatio. Concedo
igit uolūtate diuinā eē principiū mundi. Sed quod sepius dictū
iā ē: uolūtate dei naturaliter mundū uult siue statuit per quandā
comitātā naturalē: eaq; ipa dei uolūtate exultat mūdi pductio
aut conseruatio. Ratio respōdendi ad hec eadem argumēta uel
a nature differētia accipi pōt. Nā ut dictū iā ē. Duplex nature
ratio itelligit: Altera uniuersalis: Altera particularis. quā & secūdā
& inferiorem & tpalē dici nō dedecet. Sunt q alterā naturātem:
alterā naturā uocent. Alii aliter noīant. Eodemq; ptinere uel
illud uidetur: quod causaz essentialē ordinē dicimus. Nō referat
quo nā noīe appellet: qn nomina ex istituto aut facta sint: aut
facimus. Appellet unusquisq; ut libet modo de re cōueniat. Mihi
uniuersalē uocare placuit: q Aristoteles deū cōpleuisse totū siue
uniuersū faciēdo generationē cōtinuā dixerit ppter ea q natura
omībus semper quod melius sit appetit. Nature. n. uniuersalis in/
tentionem his uerbis significat. quous causa consulens deus parte
deficienti suppleuit eo quo fieri poterat mō effectiq; ut specul/
seruarent neqd rerū uniuersitati deesset. que quū ita sint quum
aduersarius mūdū pduct aut seruari a dei libera uolūtate dicit: ita
ne nature illius necessitatē intelligat: Errat. necessaria enī nature
ratioe pducit: nō εκ προαιρεσεος: quod liberā uolūtate dicit.
Sic enī hoc utiē uerbo Aristoteles: ut primo politicorū constat.
Cōiungi inqt marē cū feia necesse ē: idq; non εκ προαιρεσεος:
sed sicut in ceteris tū aīalibus tū plantis naturale ē appetere tale
relinquere alterū: quale ipsū quodq; ē. Naturaliter igitur & ne/
cessario pducit & seruat. Verū nō nature particularis necessitate
sed uniuersalis: quo ius causa deus agit nequid desit ex his: quibus
uniuersū cōsumat. Deū enī eē: & mūdū aut aliquā parte mundi
necessariā nō eē: ratio uniuersalis nature nō patit. Quam ob rem
simul fuerūt mūdus et deus: & erūt simul semp iudicio Aristotelis:

q; q; fides et uera religio ita uult: ut libere oīno mūdus productus
a deo fuerit: nullaq; necessitate id factū aut inclinatioe naturali
auctore diuo Paulo: q scribens ad ephesios. operat oīa inqt scdm
propositū uolūtatis sue. Hec ubi ita pbauerit aduersarius qsi iam
indubie demonstratū esset Aristoteles pduxisse mūdū ex nihilo:
Platonem inuadit crimine: q ille materiā dixerit: coeternā deo
& improductā. Additq; ad huius sententie reprehensionē: q ita
deus nihil plus posset q opifex q ex materia facit: & q materia
sine loco: tpe: forma: ab eterno fuisset. Quod non cōueniret: nec
per se nec p accidēt. & q deus eēt materia prima: quum deus nō sit
in loco. nec p se: nec p accidēt: & duo essent principia: quorum
neutrū sub altero eēt: & alterū sūmum bonū eēt: alterū sūmum
malū. Proinde Platonem posuisse dicit deos duos primos: Alterū
fontē lucis & uite: alterū tenebrarū & mortis. Sed materiā nō eē
a deo pductā ex Aristotelis opinioe ostensū iā ē. Platonē uero
ita creati materiā ut & cōpositū: qd ex materia ē uoluisse: satis
libro superiore exposui: & nūc ea que a diuo Thoma dicuntur de
Platone ī exponēdo ope diui Dionysii de diuinis nōib; refero:
ut aduersariū iperitia: teste tāto uiro: sit notior. Cōsiderandū est
inqt: emēdatū eē a Platone errorē ueterū auctorū: q non distin/
guere materiā a forma potuerant in rebus generabilibus et
corruptibilibus. Satuerūt. n. materiā p̄mā eē aliqd corpus ī actu:
ut ignē: aut aerē: aut aliquid tale. Plato autem forme corporalis
subesse materiā aduertit: que ī sui esse ita nullā specē haberet.
Sed tm eēt materia. Eādemq; a p̄uatioe nō distinxit: ut ab Aris/
totele in p̄mo physicoꝝ libro scriptū est. Quā ob rē tā tpe q eius
cōsectores materiā appellarūt: nō enī ppter p̄uatioe adiunctā
quo mō loquēdi Dionysius etiā utit: q; scdm Aristoteles neces/
sariū ē materiā a p̄uatioe distigui. qm interdū sub forma: interdū
sub priuatione reperiat. Itaq; priuatio adiūgit ei p accidēt. Itē
cōsiderādū scdm platonicos auctores: quo altior causa aliq; est:
eo ad plura se extēdere eius causalitatē. Vnde quod primū sub/
iectū in effectibus ē materiā dico primā: hoc eē oportet effectū
p̄me nature solius: que bonū ē. omnia aut effectus cōuertitur ad
suā causā p desiderium: unde materia prima desiderat bonū: qd
desiderium magis naturale in eē uidet q priuatio & ordo eius ad
actū. Ergo Plato et eius cōsectores nō materiā p̄fuisse: ex q
deus mūdum crearet: putarūt. nec duos primos statuerūt deos: ut

aduersarius calūniat: sed argumēta quoq; ip̄a nullā habere utm
q̄ nō uideat? Nō. n. sequit̄ ne deus p̄stator opifex sit: q̄a uterq;
ex materia faciat. Nā deus formarū substantialium auctor est:
opifex uero accidētalū. Quid uero sequat̄ ut materia ab eterno
fuerit sine forma. aut materia prima sit deus. Nec enim Plato ex
materia presupposita mūdū creatū scribit. Sed uia rationeq; ge/
neratōis precedere materiā intelligens: docendi gratia ex materia
creatū dicit. & deo nō cōuenit locus: neq; tempus p̄pter īfinitatē
actiuitatis. Materie aut̄ hec determinata nō conueniūt propter
passibilitatis indeterminatōem. Est enim pura potētia passua
indeterminate hñs ad om̄ia. Ita aduersarius pre sua ignoratōe: et
falsa proponit: & iēpte argumētat: Hec ī aduersariū potuit: q̄
sefe ex opinionū Aristotelis fonte ista haurisse profitet̄. q̄ in ip̄m
Aristotelē disputata uolumus: Nā quod ad hunc philosophum
spectat: nō admodū difficile nobis foret: pluribus ac certioribus
scriptoꝝ suoꝝ testimonijs oñdere eū a preceptoris sui sententia de
eterna mūdī procreatiōe non discessisse: quā rem a nōnullis cum
theologorū tū philosophorum factitatā fuisse nō ignoramus:
Nec certe minus studiose amplectimur Aristotelē huius opiniois
auctore: q̄ Platonē ipsū cū fidei nostre ueritate: q̄tū gētilitatis
ratio pati potuit: cōsentientē in p̄ductōe un̄ uersi ex uno p̄mo
simplicissimoq; principio: q̄uis nō t̄p̄aliter: neq; libere: siue con/
tingenter: ut religio nostra docet: q̄d̄ diuus quoq; Thomas in ul
questionibus: q̄s de potētia diuina grauiter & apposite disputauit:
plane confirmat: utrūq; philosophū dicens: in mūdī creatiōe ab
eterno inter se cōsentire. Tū capite lo suo septimo & usq; ad de/
cimū sextū agit de aīa. & p̄mū Platonē dicit nihil noui disseruisse
de īmortalitate animorum: sed que a poetis acceperat retulisse: et
uehiculo sustentari corporeo animū uoluisse: quod poete umbre
nomine appellauerūt. Sed quibusnam & quot rationibus Plato
aīam esse immortalē oñderit: satis me libro superiore exposuisse
arbitror. Ceterū aduersarius cōuitio magis q̄ iudicio motus disse/
rentiā. que inter Platonē & poetas ē. cernere animo neq; Itaq;
spurcissimis uerbis fedat auctore. quom ne unū qdem ex multū
argumētū eius in mediū integre afferat. quod refellere conetur.
Agit ipse: tātū modo maledictis insectans rationē Platonis de im/
mortalitate: quā rationē Macrobius uir doctissimus nō mō p̄bat.
sed etiā tuēdo. rīdet argumētū Aristotelis. q̄bus ille negat. aliquid

posse mouere se ipsū: quā Albertus magnus cōmēdat ope suo de
origine aīe his uerbis. Quibusdā inq; p̄q; paucis mutatis ratio hec
Platonis fortis demōstratio ē. Sed enī intelligere motū: qui a
Platone tribuit̄ aīe: nō eē aliud nisi actionē. siue opationē: que
corporeo instrumēto nō utat̄: quo quidem argumēto precipuo
Aristoteles de fontē intellectu. siue mētē accedere. ī mortalēq; esse
probat: non interest hominis: qualis hic Platonis aduersarius est:
Vehiculū uero illud aīe ex corpore lucido ethereoq; cōtractum
aduersarius qdē pro sua cōsuetudine irridet: Platonici uero his
rationibus necessario id ponendū existimant. Quom n. animam
bifariā distinguant. & aut īparticipatā eē dicāt. q̄lis ē uniuersalis
illa: quā mūdī aīam uocant. tertiāq; in diuinitate p̄sonā ponunt:
quā scilicet nos spiritū sanctū eē dicimus. ut sepe in superioribus
ostēdimus: aut participatā: hāc qdem aīūt: quom participata sit.
atq; eterna: uti corpe oportere primo eterno: ingenito: & incor/
ruptibili. Quom enī omnis aīa p̄ essentiā eterna sit: eē aut̄ eius sit
immutabile: p̄fecto ipso eē animet̄ aliquod corpus: sempq; illud
aīmet̄ necesse ē: unde seq̄t̄ ut & qd̄ aīat̄: semp animet̄: sēp q; uite
particeps sit: & quom semp uiuat longe magis: semp sit. quod uero
semp est p̄fecto eternū est. Quom igit̄ aīa participata sit suoq;
ip̄ius eē animet̄: necessariū est: ut corpore p̄mo: eterno: ingenito:
& incorruptibili secūdū essentiā. Huiusmodi uero sūt cū celorū:
et syderū aīe. tum relique illis inferiores: quē admodū. n. syderum
ac celorū aīas perpetuo unitas corpore tā aristotelica: q̄ platonica
uolūt. & hec diuina nomināt aīalia: ita has quoq; inferiores aīas
tenet Plato aīalia eē & p̄petuo corpore unitas: quippe nisi ex
anima & corpore cōstet. eē aīal nō pōt: cui sententie nōnulli etiā
ex philosophis nostre religionis cōsentire uident̄: aut enim non
esse animā formā substācialē corporis: aut p̄petuo uniri corpori
debere asseuerant. ne alio n sit forma per accidens. Necessarium
pretereā eē huiusmodi uehiculū platonicū dicūt ad adiunctionē:
adiunctionē: & transitōes. oportet enī in latina lingua rebus hu/
iusmodi noua accommodare uocabula. Nam quom nihil secundū
naturā de extremo: ad extremū p̄cedat. sic enī uacū dare: sed
per aliq̄d mediū om̄is transitus fiat: necessariū existimarūt. aīam
īmaterialē: & incorporeā corpori huc cōposito uisit̄ illi: materialē
& corruptibili: non īmediate: sed medio aliquo sublimiore: subti/
liore īcorruptibili: atq; perpetuo corpore uniri id autem diuersis

ai mis diuersū eē arbitratē: et eā unū uehiculū ad aliud pportionē habere: quā habet aīa superior ad inferiorem. q̄ppe sc̄m cuiusq; aīe naturam: distributionē etiā uehiculorū eē oportere. Ad hec quom Plato & secte eius emuli nihil fere ī hac parte a nostra religionē: & fide catholica discrepātes: quē admodū premia eterna: & uerā felicitatē recte agētibus statuerūt: ita etiā male uiuētibus nō leues penas: & corporis cruciatūs paratos eē censuerunt: Anima uero incorporea atq; immaterialis: pati a corpore immediate nō possit: itaq; nec penas ullas sentire: nec sentiendo turbari. Haud ab re corpus istud quā subtile atq; ethereū: corpus tñ ei perpetuo uniuert: in quo puniri pro meritis possent. Sic etiam aliqui ex doctoribus nostris haud ignobiles philosophi iuestigare uolētes: quomō incorporea aīa: igni corporeo affici possit: dicūt: posteāq; carne ipsa exuta ē: sensitiuas potentias remanere in ea: et ut Augustinus inquit: omnes sensus uiuaciter tenere. Enim uero hanc rationē unionis extremorū per mediū usq; adeo necessariū etiā Aristoteles ipse putauit: ut idē fere libro de generatōe animalū secūdo dixerit unionēq; anime cū corpore hoc corruptibili fieri statuerit intercedēte alio corpore diuiniore ipsi elementis ac separato. Omnis inq; aīe uirtus aliud sortiri corpus uidetur: & his qdē diuinius: que uocantē elementa: atq; ut aīe inter se nobilitate uel ignobilitate differūt: sic talis natura corporis iuicē differt: et paulo post de eodē corpore loquens. Hoc inq; nō ignis est: nec ulla talis potentia: sed spiritus qui in semine illo genitili spumeoq; cōcipit: & natura: que in ipso spiritu analogū ē elemēto stellarū. qn etiā paulo post id ponit. partim a geniture corpe separatū: partim nō separatū: quod scilicet crassius: ac materialius humidum atq; aquosū sit. Hoc enī dissolui et diffuari per totū sparma existimat tanq; in lacte coagulū. Nulla igit ratio est cur irridere Platonē aduersarius debeat: q̄ aīam existimari cū excellentis nature corpore ad generationē accedere. Secundū aut Platonē ineptius etiā q̄ poetas ipsos scripsisse. Illos enī immortalitatem aīe solū humane: hūc omni anime tribuisse. & nobis aīam talē qualē scarabais & uermiculis statuisse eandēq; trāsire de beluis ad homines & de hominibus redire ad beluas. Hec obicit Platonē: et turpem: indoctū: atq; hostē fidei catholice suis nominibus appellat. quibus de rebus nos satis superiori libro respondimus: ut nisi q̄s bestia sit: & beluino ducatur sensu: non ita de Platone sentire possit. Tercio

Platonē dicit ratione usū remota a rerū natura ad probandam anime immortalitatē: Aristotelem uero nature conuenienter sic demonstrasse. Quod corporeo non utitur organo: id separabile ē. Intellectus non tali utitur organo. Ergo intellectus separabilis & proinde incorruptibilis immortalisq; ē. Equidē Aristotelē male sensisse de aīa non dixerim: Immo plura afferre possum ex eius opinioe de anime immortalitate: quā aduersarius afferat. Nec uero id institutum ē mihi: ut Aristotelē errasse ostendam: sed ut Platonem non errasse quando uel Aristoteles eadem que Plato differit. Itaq; sit ita ut Aristoteles recte opinetur: nec aliter atq; Plato. et mea quidem causa non ualeat auctoritas uel Auerrois uel Alexandri. quorū alter Aristotelem scribit sensisse unicam eē animā intellectuam omnibus ingenerabilem & incorruptibilem. Alter primum deum esse intellectum agentem: q̄ illuceat omnibus & separabilis atq; incorruptibilis sit. Animam uero humanam generari atq; corrumpi. Themistius itē eadē fere Aristoteli tribuit que Auerrois. Sed quod mō dixi: ualeant plus q̄ meliora: q̄ q̄ ista illi ascribunt. Plura tamen referre ad Aristotelē auctorē: q̄ philosophorū ratio patiat. Derogare profecto est religioni nostre et fidei que neminē preter sanctos christiane sententie auctores animam eē perpetuam parte post solum uoluisse autumat. Quā itaq; aduersarius cōtra religionis sententiā dicat aīam intellectuā ex Aristotelis opinioe formā esse substantialē humani corporis: que det esse specificū & multiplicet ad corporis multiplicationē & incipiat esse cum corpore: & tamen nō finiat corrupta p̄ corporis corruptionē. sed eterna pte post maneat. An ita Aristoteles senserit uideamus. Fieri enī non posse uidetur. iudicio eius qdem philosophi: ut aliqua forma substantialis materie det eē specificū: et tamē remaneat: materia hoc est p̄prio subiecto corrupta. Nā si forma incipit eē cū materia: et eē desinat cū materia necesse ē: ut septimo metaphysice demonstratur. Quod enī partes ex quibus totū consistit materiales sunt: hinc his destructis: destruat totum necesse est. & quum preter partes formam poni ī toto oporteat. hinc toto non manente: forma ipsa manere non potest: ut. si. ce. syllaba resoluat in suas litteras: fuerint qdem. c. et. e. sed nō fuerit. ce. ipsa syllaba: & proinde forma interimetur. que exultans cōpositum ipsum consequitur. nec dici potest id de forma totius: non de forma partis intelligi: q̄si corrupto corpore nō remaneat

hūanitas: que forma totius ē: & p̄cipia speciei essentialia refert. licet remaneat anima: que forma ē partis. Hūanitas. n. cōtracta in hoc corpore: per formā partis contracta est. Itaq; si corrupto corpore nō manet humanitas: animam ipsā prius perisse necesse est: quando nihil corrumpit̄ saluis adhuc suis principis. Itē aliqd̄ incipere esse et tamē nō desinere aliquando esse: impossibile apud Aristotelem iudicat̄. unde principū eius ē: ut quod perpetuum & incorruptibile est parte post: idem etiam parte ante perpetuū sit. Quā ob rē Platonē primo de celo reprehendit: qđ mūdū p̄ncipiū habuisse finem aut nunq̄ habiturū dixerit. qđ si aīa aliqñ̄ incipit: et eē aliqñ̄ desinet. Dixerit animam dari a deo creatā de nouo: & propterea non subita nature rationi: ut quia inceperit desinat: idq; ita Aristoteli uoluisse. Sed ubi nā hoc ab Aristotele scriptū est? aut quo mō ex libris quos ille reliquit id accipi pōt? Tribuit aduersarius Aristoteli que fidei nostre peculiaris sunt. Mirū qđ et incarnationē: & passionē: & resurrectionē: et reliqua nostre religiōis sacra prophanare ingentes temperarit. Sed enim non alienis placitis exponenda doctrina Aristotelis est: sed suis. nec satis est asseruisse Aristotelem eadē que nos christiani: sensisse. Sed etiā refelli rationes eorū qui id negent requirit̄. Respōdeat igit̄ aduersarius si potest diuo Thome: improbant̄ rationē illorū q̄ quum mūdū eternū statuāt: animas eē a ctu infinitas absurdū non putent: & iudicanti fieri non posse: ne aut infinitū sit actu contra nature rationē: aut per circuitiōnē aīarum agāt: aut una omnibus aīa sit: aut una cū corpore intereat omnibus. Nam per infinitū tempus preteritū infinitas fuisse aīas certū ē: que si nō sunt: desit qđ inceperat. Si aut̄ sunt: sequit̄ ut actu sint numero infinite. Respondit quidem Auicenna nō esse inconueniens esse infinitum actu in multitudine per accidens: qualis multitudo sit animarū: quā omnes eiusdē sint speciei: qđ impossibile ē in multitudine que per se sit: qualis multitudo est causarum essentialiter ordinarū. Sed diuus Thomas nullā uim eē in hac responsiōis ratōe arbitrat̄. Quum enī queuis multitudo certa specie numeri contineat̄: quisq; autem numerus sit finitus: sequitur ut nulla sit multitudo actu infinita: neq; per se: neq; p̄ accidens: & quā om̄is multitudo indiuiduorū sit causata: sequitur ut animarum quoq; separatarū multitudo sit causata. At om̄e tantū sub certa agētis intentione comprehenditur: proindeq; sub certo numero est. Sic

diuus Thomas: qui etiam querens an possibile sit mundum eē ab eterno: questione quadragesima sexta: respōdet de aīarum infinitate hoc modo. Qui mundi eternitatē ponunt: rationem hāc multifariam uitare conantur. Alii enim non putant impossibile esse animas actu infinitas in multitudine per accidens: qđ supra refellimus. Alii animā una cū corpore corrupti existimarunt. Alii circuitum quēdam statuunt animarum peritum ac reditum. Alii eandem omnibus esse intellectuam animam uolūt. Respōdeat itaq; aduersarius iudicio & rationibus hīs sancti doctoris. Quonā pacto anime sint ab eterno. Nō per circuitum dixerit & transitionem: quia Platonis hoc est: non per infiniti rationē: quia hoc improbatum ē. Igitur alterum de hīs duobus dicat necesse ē. Aut enim unum eūdemq; intellectū omnibus eē: aut una cū corpore animam interire. Quo fit ut nemo ex Aristotelis opinione possit animam dicere distingui ad corporis distinctionē: & eandē post corporis corruptionē p̄manere. Albertus etiā in hac eadē sententiā est. & Thomas uero anglicus in ea questione quam de intellectu scribit: Arbitror inquit Aristotelem & Auerroem eiusdem fuisse opinionis: & quod ad primum articulum pertinet: eā sententiā Aristotelis esse: ut intellectus incorruptibilis quidem sit. Sed quā omne incorruptibile sit ingenerabile iudicio eiusdem philosophi: sequitur ut eternus sit tam parte ante q̄ parte post. Quod autem ad secundum p̄tinet. licet nec Aristoteles nec comentator posuerit indiuidua in genere substantie distingui sub eadem specie: p̄ q̄ntitatem aut per aliqd̄ exterius: sed per interius: tamē multitudinē indiuiduorum speciei eiusdem incorruptibilibus tantū posuerūt: quonā natura speciei seruari: in uno indiuiduo non potest. Quā ob rē ubi tota speciei in uno aliquo seruari posse uidebat̄: frustra ponit eiusdem speciei indiuidua putauerūt: nec adici oportere cōditiones indiuiduales speciei arbitrati sunt. Itaq; i formis carētibul materia: nec suo esse depēdentibus ex materia: singula indiuidua singulis speciebus posuerunt: ut duodecimo metaphysice cōstat. Sed Scotus qđem i quarto sententiarū neq; persistere Aristotelē in eadem sententiā quotiens de aīa agit: sed dubitare: & modo hoc mō illud aducere ait. Vnde inq̄ loquutus Aristoteles est: et locos eosdē ex diuersis principis tractat: ut tum hoc tū oppositū sequi uideatur. Vnde crediderim illum hac in re dubitasse: itaq; ut sit dum in dubio est animus: modo hoc modo illuc impulsus

accessisse prout materia alterutrā in partē cōueniēter tractaret.
Afferit etiam argumenta plura: quibus probet immortalitatem
animarū principis Aristotelis repugnare: quale uel illud adduci
potest: quum enim ex eius philosophi opinione: melius sit anime
esse cum corpore q̄ sine corpore: Si anima ita a corpore separat:
ut subsistere per se possit: aut reuertetur aliquando ad corpus ut
Plato opinatus ē: aut nunq̄: ut aduersarius dixerit: si sibi cōstare
uelit: quod si nunq̄ reuertetur: carebit prorsus per infinitū tēpus
corpore quo cū eē melius est: & desiderio tenebitur eius sine quo
infelicius degat necesse est: & appetet frustra: quod assequi nunq̄
possit. Sed si ut solet: coniunctus ratione: fugiet reus ad aram: et
inde resurrectionē fidei nostre peculiarem Aristotelē opinatum
clamabit: Ridendum iam fuerit: non disputandum. Merito igit̄
et diuus Thomas quis & ipse possibile eē mundū fuisse ab eterno
statueret. tamē multitudinem infinitam per accidens animarum
improbat: & aut unum omnibus esse intellectum: aut transicum
animarum probat in ea ipsa eternitatis mundi opinione: et ante
Themisthium: Alexander: Auerois: quorum mentionem modo
fecimus. Putant intellectus unitatē cōuenire Aristotelis opinōi:
que cum ita sint: cur aduersarius dicere nō dubitat necessarius ar/
gumētis demonstrari ab Aristotele: animos esse immortales: eodē
modo: quo nos ex fide opinamur. Sed rationes quas potissimas
affert uideamus. Quoniam inquit animus non utit̄ organo cor/
poreo: separabilis: proindeq; immortalis est. Sed quum ideo uti
organum negetur corporeo: ne perfectio organi sit: & corruptio
organum ipse quoq; corrūpat. Dicat aduersarius quo nā organo
phantasia a se perfecto utatur: que non separabilis est. quū enim
aliud sit phantasia q̄ sensus & intellectus: ut in tertio libro de aīa
scribitur: Non est dicendum phantam qua phantasia ē: et per se
id esse quo organum: aut tactus: aut uisus: aut auditus: aut odo/
ratus formetur et perficiat. Quod si ne a phantasia quidē pficiat
ullum sentiendi instrumētum: quod organum aduersarius grece
appellat: nō necessario seq̄: ut p̄pterea incorruptibilis sit intellectus:
quia non mutatur instrumento. Item incorruptibilem esse intel/
lectum: trifariam accipi potest aut enim ita ne a toto dependeat
naturali & corruptibili: aut ut incorruptibilis sit in sua operatōe:
quā corruptibilis in esse: quomodo potentiam uidendi q̄q; cor/
ruptibile in esse: utpote depēdentē a toto corruptibili dicimus:

tamen non in sua operatione corruptibilis est. nisi per accidens
uidelicet ratione instrumenti: unde fit: ut si senex oculum op/
tinuerit iuuenis: possit perinde ac ipse iuuenis cernere: ut in primo
de anima scribitur: aut tertio modo: ut ratione tum instrumenti
tum operationis incorruptibilis sit: quomodo intellectus: ut q̄ nō
utatur corporeo instrumēto incorruptibilis est ratio instrumenti
per accidens: & ratione operationis per se. Verum nisi probeat nō
dependere a toto corruptibili: qd̄ nusq̄ probatum ab Aristotele
est: nō sequitur incorruptibilem esse suo esse. Ergo si intellectus
non habet instrumentum corporeum: non corrumpitur per in/
strumenti ipsius lesionem: & ob eam rē non corrumpit̄ ab ampli/
ficatōe rei intelligibilis: Sed nō seq̄ ut simpliciter incorruptibilis
sit: quum dependeat in esse a toto: quous ē actus primus. In hac
eadem sententia Scotus quoq; est: quarto sententiā: distinctōe
q̄dragesima quarta: ubi non posse ex his Aristotelis uerbis accipi
animam esse immortalem: aut separabilem nisi instrumētū ratiōe
ostendit: quum etiā siq; adducat ex libro secūdo de anima: genus
hoc anime aliud esse uideri & separari ut perpetuum a mortali:
Respondeo item cum eodem doctore Scoto dici de separatione:
que ratione instrumenti intelligatur: quū intellectus ipse nullius
instrumenti actus siue perfectio sit: proindeq; p̄petuus eē debeat
atq; immortalis: quia nunq̄ ratione instrumenti quidē corrupti
potest. Vel dicam cum Alexandro: intellectum esse agentē per/
petuum et incorruptibilem qui deus sit: non q̄ remaneat singularis
exutus corpore. Quod autē ab Aueroe scribitur animā cōponi
ex partibus incorruptilibus: intellectū dico possibile & agentē.
opinio eius propria est: nec uniri corpori animam secundum esse.
Sed eandem distribui omnibus scriptum ab eo est. Nos de ea dis/
serimus anima: que forma hominis sit dāns esse: & ad corporum
numerum multiplicetur. Quod uero aduersarius aducit animam
a se ipsam intelligi: & in seipsā cōuerti. Id q̄q; a Platonis dicitur
argumentum & immortalitatem: ut ipsi sentiunt: concludit: Tñ
peripatetica schola nō assentit: eoq; immortalitatem nō indicari
cōtendit. Nam & cogitandi uirtus ab Aueroe dicitur cognoscere
intentiones indiuiduales omnium predicamētorum: quod quidē
explicat eam uirtutem seipsam cognoscere et in seipsam cōuerti:
& tamen nemo dubitat corruptibilem eam esse atq; extensam. Si
ad hūc locū rationem argumētū a Platonis auctoribus mutuet:

ut ante pluribus locis iam fecit. Audiat satis esse nō uti corporeo instrumento aut materiali et extenso ad eam facultatem ut intellectus ad se ipsum conuertatur. Quarto neminem intellexisse Aristotelis sententiam dicit: se excepto. gloriosum militē & hoīem noue laudis audissimum: qui: quom philosophie rudimēta nō dū satis attigerit: se unum ea intellexisse iactat: que alii complures: & summi uiri philosophandi scientia clari: assequi nequuerint: scilicet ne quempiam sue glorie participē habeat. Damnat omnes qui sententiam philosophi Aristotelis exposuerint: & neminem: se excepto: uitam per intellectum possibilem esse ad intelligendū substantias separatas aīmo aduertere potuisse gloriatur: & tamē uerba: que hac de re ipse frangit: sumpta ab Auerroē sūt. Sed qd & unde nā sic quod refert: non eius interest nosse atq; perpēdere. Quinto animum nostrum dicit esse compositum ex intellectu possibili et agente essentialiter: ut possibilis pro materia sit agens pro forma: & ut res corporee cōstāt ex materia et forma sēnsibili: sic intelligentias omnes excepta prima componi ex possibili et agente intellectu: ut ex materia et forma intellectuāli: et sicut inter corpora que superiora sūt: nobiliora sibi trahūt principia: sic substantias incorporeas: quo superiores sunt: eo nobiliorē intellectu agentem & possibilem obtinere. Nunqd parū excogitasse uidetur: qui sententiam nouam diciturum pollicitus est. que ab Auerroē scribuntur super tertio de anima: comento quinto: hic pro nouis et suis aduat. Audite Auerroem. Tertia inquit questio est: quo nā modo intellectus materialis sit aliquod ens: nec sit aliq; forma rei materialis aut materia prima: que dissolui sic potest: ut sensibile esse diuiditur in materiam et formam: sic intelligibile esse diuidi potest in similia quedam his duobus ut alterum simile materie: alterum forme simile sit: idq; statui in omni abstracta intelligentia necesse est: que intelligat aliud: alioqn esse non pōt multitudo in rebus abstractis. Quam ob rem declaratum in p̄ma philosophia est: nullam esse formā liberatā simpliciter a potētia: nisi prima: que nihil extra se intelligat. Sed eius essentia qd ita est: quum ceterarum formarum essentia differat a quiditate quoquomodo. Nec uero intelligere possemus multitudinem in substantiis abstractis: nisi genus hoc entiu eēt: qd scientia acquirimus anime. quemadmodum nisi sciremus materiam nostri intellectus: intelligere nō possemus uirtutes mouentes abstractas esse debere

intellectus. Ita comentator prius q̄ hic nouus auctor scripserat. Sed quibusnam argumentis hoc aduersarius probet uideamus. Omnia inquit differunt a primo: quod simplicissimum est. Ergo cetera omnia sunt composita. Item scriptum in duodecimo metaphysice legitur: ideo esse mundū unum: q̄a motor unus ē primus: pluresq; esse posse: si plures essent motores: qui numero differrent: specie: conuenirent. haberentq; materiam. primum uero motore q̄a entelechia est: nō habere materiam: hoc est intellectū possibilem. ergo si primus solus materia caret: sequitur ut cetera intelligentie materiam habeāt talem & ex actu & potentia componant. Itē omnis motus est actus eius quod in potentia est qua mobile est: quare ut mobilia sunt in potentia: quia mouentur: ita & motores appropriati: quo fit ut potentiam habeant & actum & proinde compositi sint. Item dicitur tertio de anima: in omni natura esse aliquid eodem in genere: ut materia que sit in potentia ad omnia eius generis: & aliquid ut efficiens: quod faciat omnia i actu: que uerba rem omnem subsistentem significāt. Ergo preter primam in qua nulla est compositio: cetera omnes compositae sunt aut ex materia & forma: aut ex possibili et agente intellectu. Item cōsiderandum inquit intellectum appellari interdum patem anime essentialem: interdum uim intelligendi: interdum etiā operationē ipsam intellectus. Partes autem anime essentialis esse intellectū possibilem & agentē probat ex proprietatibus attributis ab Aristotele: & modo docēdi: & q̄ alterū ut formam: alterū ut materiam ille nominari. Nā si utriq; intellectui attribuerit inq; immixtū separatum incorporeum que substantie primitus & p se conueniāt: qualitibus autem ratione substantie. Sequit̄ ut uterq; intellectus sit substantia et pars anime essentialis: quibus hec primū cōpetāt. Modus etiā docēdi idem ostendit. Tractatur enim in tertio de anima: primum de intellectu: q̄ substantia est. Mox de intellectu que potentia est. prius enim intellectum dixit impassibilem esse: specterumq; susceptiuum et tale potentia non hoc: & reliqua huiusmodi: que ad intellectum q̄ substantia sit plane referuntur. Sed cum intellectum id esse dicat: quo anima ratiocinetur atq; existimet neq; corpori admisceri: quoniā ita calidus: aut frigidus esset: neq; pati ut sensus patitur. Hec de intellectu: que potentia sit: dicuntur. procedens etiā a manifestis ad intellectū agentem proponit: in omni natura corporea esse aliquid ut materiam: et

aliquid ut causam efficientem: & formam huius materie. Mox affert has differentias esse in anima quoque oportere. Ergo ut in re corporea partes essentielles compositi sunt materia et forma: ita per proportionem agens & possibilis intellectus: partes essentielles sunt anime intellectiue. Dicit etiam Aristotelem opinari intellectum agentem esse causam efficientem intellectus possibilis: & formalem & finalem quoniam sicut in rebus corporeis forma est causa formalis materie: & efficiens: quum per eam habeat formam: & finalis quum ad eam arduentur: ita de intellectu agente per proportionem respectu intellectus possibilis. dicendum est: que quum ita sint inquit patet ex Aristotelis opinione: animam intellectiuam componi ex possibili et agente intellectu tanquam partibus essentialibus. quod idem de quauis etiam intelligentia citra primam dicendum est. Hec aduersarius. ex quibus omnibus tria hec certe colligi possunt: que & ipsa minime principis Aristotelis congruunt. Primum omnem intelligentiam citra primam esse compositam ex duabus essentialibus partibus. hoc est intellectu possibili et agente. Secundum intellectum possibilem et agentem partes esse anime nostre essentielles quibus componatur. Tertium. Intelligentiam citra primam esse intelligentiam possibilem & agentem. Sed quia nonnulli philosophi alii intelligentias et theologus nostri angelos uoluerunt compositos esse ex materia spirituali & forma: tamen idem refertur ad Aristotelem quoque non potest: quippe cum ille duodecimo metaphysice ubi conditionem substantiarum separatarum diligentius inuestigat. primum probet statum posse substantiam insensibilem: in qua nulla materia aut potentia sit: pluresque esse substantias eiusmodi ostendat ex numero delationum celestium corporum: easdemque natura sempiternas esse & immortales: quo fit ne solum prime: sed etiam ceteris substantiis abstractis attribuat ab Aristotele conditio simplicitatis & immaterialitatis. Auerroes etiam commento trigesimo primo super eodem libro. Oportet inquit substantias illas existere. mouent enim sine ulla potentia & sine ulla materia sit necesse est. Propterea ut eterne sint: eternum enim omne actio pura est. Queque autem actio pura nullam potentiam habet: quum & commento trigesimo nono. omne inquit compositum est nouum: nisi quid per se componi dicatur. Sed siquid per se compositum sit: idem per se exeat de potentia ad actum necesse est. Plura ad hunc locum ab Auerroes differuntur: demum concluditur differentiam esse in substantiis abstractis: non

ex parte rei ipsius: sed ex parte intellectus. Patet igitur ex his uerbis Auerrois: primo substantiam unamquamque abstractam esse sine materia: actionemque esse puram sine ulla potentia ad esse: contra aduersarium: qui intelligentis potentiam passiuam essentialiter ad esse tribuit. Secundo nullam formam abstractam esse compositam: quoniam ita sequeretur ut noua esset: & per motum producenda: quo planum est. Falso ab aduersario dicitur intelligentias compositas esse ex duabus essentialibus partibus auctore philosopho Aristotele. Tertio nullam esse distinctionem in substantiis separatis nisi in intellectu: & proinde nullam esse diuersitatem partium essentialium componentium: consonat uero his: et quod duodecimo metaphysice dicitur esse aliquid que materia careant. quod exponens idem Auerroes: non de corporibus celestibus hoc dicitur inquit ut aliqua ex his corporibus sint: que materia uacent. Omnia enim celestia corpora materia uacant. Materie namque esse in potentia est: que quodam potentia non nisi in substantiis generabilibus & corruptibilibus reperiat. Substantie enim eterne: quoniam potentia ad corruptionem caret: materia etiam carent. sed pro materia habent: quod substet in actu hoc est corpus quod dignius appellari potest subiectum quam materia. Substantie itaque celestium corporum materia carent: que in potentia sit: quum nec generentur: nec corrumpantur: quod materia habeant que in loco esse dicant. Hinc duo illa contra aduersarium afferam. primum compositionem esse ex partibus essentialibus: ubi potentia sit ad esse: ubi autem potentia sit ad esse: ibidem esse generationem & corruptionem que intelligentis non conueniunt. Secundum. nullam esse potentiam ad esse intelligentis: nam si celestia corpora potentiam ad esse non habent: sed tantum ad locum: longe minus intelligentie habeant: que nobiliores sunt. In hac eadem sententia & diuus Thomas aperte locis pluribus est: sed precipue secundo contra gentiles: capitulo quadragesimo nono: ubi non esse materiam in substantiis intellectualibus: sed formas esse subsistentes ostendit: quo in loco ratio est aduocata quod materia formas diuersas recipere non potest: nisi per distinctionem quantitatis in partibus suis distinctis: quam substantia ipsa quantitate subtracta indiuisibilis est: ut primo physico Aristoteles docet. quod si intelligentie quantitate caret: materia quoque uacant necesse est. Sed si aduersarius dicit argumentum ualere in materia corporea non intelligibili: qualis intelligentiarum est. Contra sic arguo. Operatio quouisque potentie pro modo sue nature est. Angelis

autem natura est intellectualis. ergo potentia intelligendi erit pro modo essendi. potentia autem quouis uis rei talis est: qualis eius perfectio recipitur. perfectio uero intellectus est intelligere. qua intelligere est. Id autem est qua forma intelligibilis in intellectu recipiatur. Quum itaque talis forma in intellectu sit secundum rationem communem. potentia tali forme proportionata: non potest esse materia: quum materia formam recipiat: contrahendo eam ad esse individuales: siue materia sit corporea extensa: ut omnes fatentur. siue spiritualis atque intelligibilis. Quum enim materia formam recipit contrahit in indiuiduum: quod uel aduersarius confiteatur. quum dicat formas intelligentias per proprias indiuiduari naturas. Item forma lapidis & relique huiusmodi forme sicut in intellectu: nobiliores quam foris habentur. Sicut enim simpliciores et illimitate: quum per eandem hominis formam intelligamus homines omnes. Forme autem posite in materia & limitantur & singulares describuntur. Quod si ex intellectu ut materia & forma lapidis unum aliquod componatur: fuerit certe id lapis uerior quam qui materialis sit lapis. Non igitur angelos siue intelligentias ullo pacto componi ex materia & forma dicendum est: nec uero si diuus Thomas intelligentias citra primam compositas esse ex essentia & esse: aut ex potentia & actu dicit propterea compositionem materie et forme: intelligendum quodlibet materia sit. Qui autem dici potest ex Aristotelis quidem sententia materiam esse eandem intelligentiarum omnium. Sic enim fuerit unum primum principium actiuum et plura passiva eque prima: nisi altera materia dependeat ab altera. que dependetia quo nam in genere sit: interrogo. Non enim in genere cause materialis aut efficientis: aut formalis aut finalis esse potest. ergo intelligentie non ex duabus partibus essentialibus compositae sunt: sed forme simplices subsistunt quibus conueniat intelligere: uelut proprius actus. Ad primum uero argumentum respondendum: intelligentias non esse tanta simplicitate: quanta est prima. Habent enim compositionem. sed non essentialiter ex duabus partibus: materialem dico & formalem: ut aduersarius arbitratur. Compositum enim bifariam accipi potest: aut enim ita ut ex pluribus reals distinctis ratione consistit: quo modo nec Aristoteles: nec Auerroes componi intelligentias opinatur. Aut ita ut respectu ratione uel compositum esse intelligatur: ita ut una eademque res simplicissima compositione nobilioris potentia esse dicatur: ignobilioris autem actus. ut forma sensiuum comparatione intellectiue potentia est. Negatiue autem actus: quod sensiuum ipsa non est composita ex materia et forma. Alioquin processus

in infinitum fuerit requirendo subinde forme compositionem: ad hunc sensum: & in primo physicorum ab Auerroes dicitur. formas que inter materiam primam et formam ultimam sunt: compositas esse. Igitur eadem intelligentia respectu superioris inferiorisue potentia dicitur: aut actus atque ita composita per respectum est. & hoc modo Auerroes in omni forma abstracta preter primam esse potentiam dicit. Ad secundum. Aristoteles quum duodecimo metaphysice illa de intelligentis dicitur: materiam nominat eam que radix indiuiduorum sit per quantitatem eadem in specie: nec intelligentis ullo pacto conueniat: materiam uero spirituales: quam aduersarius somniat: nullus expositor laude dignus Aristoteli tribuit. Adde quod licet primus motor distinguatur nobilitate prestantia a ceteris intelligentis: tamen commune cum his habet: ut quemadmodum esse plures motores primi eadem in specie non possunt. quia primus caret materia: sic plures esse intelligentie non possunt eadem in specie propter eandem rationem. & maxime ducimur ad hoc ita intelligendum ex eo ipso Aristotelis scripto. Vnde Albertus tractatu secundo: capitulo uigesimo octauo super hoc loco. Ex hac inquit probatione habemus omnes substantias separatas differre inter se specie: & ut differunt ipse: sic & spheras: que ab eis mouentur differre. Non igitur omnis conditio attributa prime remouetur a ceteris intelligentis: idque planum Aristoteles facit: quum postea ad concludit substantiam abstractam non habere potentiam: aut materiam: querat an talis substantia sit una uel plures: ac plures esse dicernat. Ad tertium. scriptum illud certum libri de anima male ab aduersario intelligitur. Aristoteles. non postquam intellectum esse possibile docuit: mox statuens probare intellectum agentem. Sed quum inquit in omni natura est aliquid partim materia generi quousque id est quod potentia sit omnia illa: Alterum uero quod causa: effectiuum que sit: eo quod omnia faciat: quod est ars ad materiam est? Ideo in anima quoque has differentias inesse necesse est. Quod locum exponens Auerroes: Aristotelem dicit uoluisse explicare: ut in omni natura hoc est omni genere rerum corporaliu & naturaliu aliquid est uelut materia: aliquid uelut agens atque efficiens: sic uel in ratione intellectus est. Itaque cum omnem naturam notat: corpoream & generabilem naturam intelligit: non omnem naturam subsistentem: quemadmodum aduersarius accipit: ut enim in rebus corporeis: quia materia est: ideo agens esse necesse est: sic in intellectu: quia possibile intellectus est: ideo agentem esse intellectum necesse est. Quum itaque forme abstracte possibili intellectu careant: ut que simplices sint: non sequitur

ex eo ut compositae sint ex duabus partibus essentialibus. Itē quū
usus intellectus possibilis sit recipere species abstractas: ut Auerro
placet: comento uigesimo tertio: sup tertio de anima. Abstrahere
autē nihil aliud sit: nisi imaginata: que potētia intellecta fuerint:
facere actu intellecta. qđ remotū ab intelligētis ē. Nō. n. ille p
phantasmata & imaginatōnem intelligūt. Idcirco non est quod
habere intellectū possibilē debeāt. Diuus etiā Thomas ita sentit
ut ne intelligentis sit intellectus agentis & possibilis ratio: tū ppter
phantasmata: que nullo mō intelligentis cōpetāt: tū qa nos qđē
actu aliqñ intelligimus: q potētia ad hūc actū fuerimus. Virtutē
enim aliquā in eē nobis talē oportet: que sit in potentia ad intel/
legendū atq: etiā alterā talem: que rerū naturalium formal actu
intelligibile efficiat. quū ipse nō subsistat: nec actu intelligibiles
sint: sed in angelis siue intelligentis hec necessitatis ratio non est.
Intelligunt enim ille actu semper: & rem sibi hñt intelligibile nō
in potentia sed in actu. Quod enī intelligāt pncipaliter in ma/
teriale ē: & actu intelligibile: quā ob rem agentē aut possibilem
intellectum in illis esse: non nisi equo ce dici potest. Angelū uero
inferiorē subinde a superiori illuminari placet theologis nostris:
& alterū agentem: alterum esse recipientem: sed equo ce supiorem
angelū intellectum agētē inferiorē possibilem dixerint. Agens enī
intellectus illuminat nō alterū intelligentē: sed rē ipsā intelligibile.
possibilis uero intellectus est in potentia respectu rei naturalis:
cognoscibilis: neq: semper in actu est. Ita patet nō esse intellectū
possibile in omni natura citra p̄mū: ut aduersarius falso existimat.
Errat etiā quum animā intellectuā cōpositā dicat ex partibus
essentialibus tanq̄ materia et forma: ita ut intellectus agens & pos/
sibilis partes sint essentialis anime componentēs. Nā & si nō nulli
ex theologis nostris hoc tueri uoluerunt: tamen ex Aristotelis
opinionē aliter differendū est. Quum enī aīa forma corporis sit
aut scđm se totā forma ē: aut scđm sui ptē. Si scđm se totā nulla
eius pars materia eē pōt: cū materia sit ens in potentia oppositum
actu: sed si parte aliq̄ sui forma ē: pars ea que materia ē: p̄us for/
mabit: ab aīa: que ē forma: qđ cōtra Aristotelē ē. cū eo auctore
aīa sit actus purus corporis naturalis: & nihil sit p̄us corpe naturali:
qđ recipiat animam: & cum aīa sit uirtus intellectiua: q̄ ratione
intelligentie componi ex materia et forma nō possūt: eadem ne
ipsa quidem: cōponi pōt. Qui. n. fieri pōt: ut intellectus possibilis

recipiat aliqd uniuersaliter & p̄ cōmunē rationē: si ut aduersario
placet. Indiuiduet intellectū agentē: sicut materia formā: & cō/
trahat: recipit. n. qđ q: p̄ mō recipit: neq: uero ex uerbis: que
adducit: Aristotelis seq̄t eē ptes essentialis aīe intellectū possibile
& agentē: licet. n. separatū eē cōueniat p̄us substantie q̄ q̄litatebus:
tñ non seq̄tur intellectū possibile eē substantiā: si separatū: siue
abstractus ē: qđ seq̄t: ut aīa intellectiua quouis intellectus agēs
& possibilis qualitates abstracte sunt: substantia sit nō immerita
materie: neq: per modū docendi quo usus Aristoteles ē id oñdit.
Semper enī de intellectu q̄ q̄litas ē loquit: que nō pte essentialē
anime uocat: sed potentialē. & cū agentē & deficientem causam
dicat: nusq̄ formā eē intellectus possibilis agentem intellectum
dixisse reperit. Qui uero causa eē efficiens materie possit: ratio ē
ne ipsius materie: ac materia formā precedit. An ratio ē efficiens. Ac
esse: aut idem qđ forma est: ut aliq uolūt: aut si differt ab agente
est efficienter ut dixi: q̄uis per medium forme. Errat itaq: cum
formā esse efficientē causā materie dicat. formalis enī finalisq: tñ
est. neq: efficienter a forma est eē: sed formaliter agēte formā de
potentia educente in actū. neq: efficiens sed formalis cōuenire in
idem numero possunt. nō igit intellectus agens eē forma substā/
tialis intellectus possibilis pōt: eo q̄ agens ē: ut aduersarius putat.
Eodem uel illa diu Augustini peruenit qbus septimo sup genesi
pbat aīam nō eē cōpositā ex materia: neq: corpali: neq: spiritali.
q̄ eē intellectū possibile aduersarius opinat. Sed de his haec tenet.

Sequitur capitulū decimū quintū aduersari: in quo p̄mum
plura eiusdem speciei indiuidua eē in substantiis intelligibilibus et
in mūdo intelligibili posse argumentat hoc mō. Cū in substantiis
intelligibilibus citra primā materia sit: materia autē causa sit ut
indiuidua multiplicent in eadē natura quē admōdū in hoc sēsibili
mūdo cernimus: necesse ē: ut in mūdo quoq: intelligibili sustātie
intelligibiles: excepta p̄ma sint numerose & in eadē specie indiuidua
plura habeāt. Sed qđ plures ex nostris theologis ita putarūt: ut
plures angelos eē speciei eiusdem nō repugnaret: tñ nō satis hoc est
aduersario: q̄ nisi ex Aristotelis opinione nihil se differere cōfiteē:
quā ob rē ne ipse quidem hoc negat: sed ita Aristotelē opinatū
asseuerat: uidēdū itaq: ē: an id Aristoteles senserit. Demōstrat ille
in primo de celo: formas nō substātes in materia: nō posse eadem
in specie multiplicari: & p̄mo physicoꝝ uult: ut remota q̄titate.

substantia sit indiuisibilis: & septio metaphysice. Hō inq̄ & equus:
& reliq̄ huiuscemodi particularia sūt. Vniuersalis uero nō est sub/
stantia: sed concretū qd ex hac ratōe: & hac materia ut uniuersali
particulare autē ex particulari materia: Socrates iā est idemq; de
reliq̄ sentio. Idem mox. cōstat etiā aīam eē substantiā primam:
corpus autē materiā. hōsem uero aut aīal: quod ex utroq; sit: ut
uniuersale. Socratē autē aut coruscū: si aīa sit: duplex eē. Alii enī
pro aīa: alii p̄ cōcreto accipiūt: sed si simpliciter aīa hec & corpus
hoc sit: quēadmodum uniuersale: sic esse & particulare. Ex q̄bus
Aristotelis uerbis patet materiā eē tū uniuersalē: tū particulare.
& alterā eē partē speciei: aut generis: alterā eē indiuidui partē: neq;
diuidi in particularia: siue indiuiduari posse uniuersalē materiā:
nisi recepta q̄titate. Quod si materia que pars speciei aut generis
ē: nō suapte natura in indiuidua multiplicat: sed alio ad ipsū esse
indiuiduale cōtrahit. seq̄ porro ut & si materiā eē in substantiis
intelligibilibus damus: tñ multiplicari ipsa ī indiuidua nō possit.
qñ neq; q̄tital ē: neq; cōiuncta est q̄titati: ut ne in substantiis qdē
corporeis species cōtrahi pōt in indiuiduoꝝ numeroꝝ sine q̄titate:
quā sua ipsa natura comunicabilis pluribus sit. Nō ergo quia
materia ē cōtinuo et diuidit̄ q̄ salicet passiuū p̄cipium est: ut
aduersarius putat. deceptus certe ex uerbis illis generans generat
alterū propter materiā et in his que materiam hñt qdital differt
ab eo: quous qdital ē: & aliud ē magnitudo et magnitudini esse:
& caro et carni eē: que non materiā per se: & quomodolibet p̄/
cipium esse indiuiduationis significat: sed materiā una cū q̄titate
p̄cipiū esse indiuiduationis. A uicēna etiā suo qnto metaphysice
libro. Equū aut hōsem: neq; unū neq; plura eē: sed tantū equū
aut hōsem eē cōfirmat: qm̄ ex sua natura neq; unitatem habeat
singularē: sic enim nō nisi in uno possit reperiri: neq; pluralitatē
oppositā unitati singulari: qm̄ sic repugnet unitas singulari. ergo
huius quoq; auctoris sententia materia nō per se ipsa indiuiduat:
sed p̄ aliud: cū itaq; materia suapte natura hoc ē qua materia est
indifferens sic ad unitatem singularē atq; specificā: seq̄tur ut per
se ipsa p̄cipiū eē nequeat indiuiduationis: alioqñ ī quocunq;
esset illico per indiuidua esset signata: & pars eē nature cōmuni
non posset: quous oppositū Aristoteles p̄bat: ut iā expositū est.
Itē si substantie plures intellectuales sint in eadē specie: material
eē distinctas ipsarū diuersarū substantiarū intellectualiū necesse ē.

Distinguitur autē materia aut sua ratio: quomō genera diuersa
existūt: aut ratio q̄titalis: q̄titalis diuersis dimensionibus uariat:
quomō diuersa indiuidua eadē in specie existunt. Ac in angelis
siue intelligentis distinctio materie: ratio q̄titalis eē nō potest:
cū ille substantie īcorporee sint: et sine dimensionibus substēt. Ergo
quod reliquū ē: ratio materie distingunt. Itaq; nō solū specie
sed etiā genere differunt. Itē si tot numero intelligentie sūt: quot
motus celestiuū corpoꝝ: ut Aristoteli et Auerroi placet: sequitur:
ut quēadmodū mobilia ipsa differunt specie inter se: qd̄ ostensū
iam ē: ita motores etiā specie distingunt. probat etiā ab eodem
philosopho eē unum mundū ex unitate motoris. Nā si plures
mundi essent: plures quoq; p̄mi essent motores: atq; ita cōuenirēt
sibi specie: & differrent numero. Ex quo Aristotelis argumento
Albertus affert ut dictū est: celestia corpora et eoz; motores dif/
ferre inter se specie: sed tñ aduersarius qui se Aristotelē seq̄ fateē:
intelligentias numero inter se differre sub eadem specie opinat: &
scribit existimans idē Aristotelē quoq; sensisse. Quod argumētū
sui a quodā Scotico datum exponit. Non enim ipse: qd̄ inter sic
inter materiam de qua Aristoteles agit & hec quietatem de qua
Scotus: facile posset discernere: sed quū a Scotico non ea materia
pro principio indiuiduandi angelos diuinos ponat: que sic pars
cōposita: sed que sit differētia indiuidualis: que singularitas quedā
dici pōt & materia non recipiens. Hoc enī sibi uult nomen illud
hec quietatis. Ipse materiā: que uariis receptis dimensionibus: dis/
tinguat in numerū indiuiduorū: intelligentis accipit. speratq; idē
prouenire posse ex tā diuersis principis Scoti & Aristotelis. Nā
Aristotelē: ne Scotus qdem aliter q̄ nos opinatū expresse fateē:
in secundo sententiarū quippe q̄ Aristotelis eē opinionem dicat:
substantiā unāquāq; intellectualē carentē materia. uidelicet ea
que pars cōposita sit: idem eē qd̄ qd̄ ē eē: cū omne tale scdm̄ eum
philosophū sit formaliter necessarium: & de se singulare: itē si ita
eēt: ut aduersarius putat: sequerēt ut ordo accidētalīs in intelli/
gētis eēt: qd̄ remotū ab Aristotelis sententia ē. In indiuiduis enim
speciei eiusdē nō eē ordinē essentialē: neq; prius & posterius tertio
metaphysice cōstat: & cū pars uniuersi p̄cipua sint itelligētie ipse:
participēt imprimis necesse ē bono ordinis necessario: & si ī cor/
poribus celestibus ordo accidētalīs nō ē: lōge minus ī intelligentis
talē eē ordinē decet. Legimus etiā apud eūdē philosophum in

secundo de aīa causā quam ob rē plura indiuidua eadem in specie habeantur eē: qđ in uno indiuiduo species seruari nō pōt. Quod si i eodē indiuiduo itelligentiāz species tota seruari pōt qñquidē perpetua ē: supuacū certe ē plura cōstitui. fit igitur et ratiōe rei ipsius & auctoritate doctissimoꝝ uiroz: ut in rebus diuinis & intelligibilibus illis materia aut nulla sit: aut si ē: faciat differre nō mō numero: uerū specie quoq; & genere: qđ per absurdū ē. Nec sequitur ut cetera a simplicissimo uno si numerāt: numerentur ut plura indiuidua speciei eiusdē. Cū enī forme abstracte sit: nulloq; pacto in materia recipiant indiuiduari p se ipse possunt: ut que subsistāt & p gradus suos specificos distinguant. Secūdū eiusdem capituli ē: ut in substātis corporeis quedā forme pficiūt materiā totā: ita ut nō nisi unū indiuiduū sit in specie: quedā aut nō totā pficiūt: & ideo plura indiuidua eadem in specie sunt: sic in mūdo quoq; eē intelligibili. Sed qm̄ hoc ita eē ex Aristotelis opinione aduersarius asseuerat: dicat & ubi nā philosophus ille docuerit intelligētiāz aīas iter se specie differre: aīas numero: uel un̄ apud eū autorē accipi talis differētia possit i his rebus que nullā oīno materiā: nullā: habeāt q̄titatē. Nā si que i hoc sēnsibili mūdo siue sit: siue agunt: eadē in illo quoq; intelligibili ratiōe optima eē debēt: ut ipse iudicat: nō id pretermisū eē ab Aristotele consentaneum ē: imo uero necessario ille de re tāta edocuisset. Dicat igitur: ipse locū in quo hac de re agit. & enī nos qdem nul q̄ id reperimus et remotissimū ab eius philosophi sententia arbitramur. Sed argumētum ipsū q̄ ratiōe fundeē uideamus. At hūc mundū imaginē eē illius intelligibilis: & p̄pterea ut in hoc: ita uel in illo distinctiōnē eē numeralē debere. Sed hoc argumēto generabiles quoq; & corruptibiles eē intelligentias statuendū ē. Nā si qm̄ mundus sensibilis imago ē mūdi itelligibilis: cuncta que in sensibili sunt & in itelligibili esse debent. Sequit̄ prorsus ut et aliqd corruptibile ibi sit: ut hic ē: quinetā ut in sensibili mūdo portiones materie suis indiuidualibus formis nō bñ acq̄scūt: sed sunt in potētia ad aliā formā: cū talis forma nō optineat totā speciei p̄fectionē? Sic in intelligibili: cū plura sint eadē in specie indiuidua? portiones ille materie acq̄scere suis formis nō possūt: utpote qbus singulis tota speciei p̄fectio nō cōtineat: sed appetāt subinde alterā formā: & prōinde generabiles & corruptibiles intelligentie sint argumento aduersarij philosophi noui. Itē materia quā ipse itelligētus tribuit

aut plene pficit: sua forma: atq; ita singula indiuidua in singulis speciebus eē necesse ē: aut nō plene: atq; ita mutatio de forma in formā seq̄t necesse ē. Nā nisi tota speciei p̄fectio materia cōtineat: cōstare in eadē forma nō pōt. Tertiū eiusdē capituli ē. Animas separatas a corpore nō cōfundi in unā eandēq; animā: propterea qā materiā habeāt: que causa sit ut distinguant: dicitq; a diuo Thoma animas indiuiduari p inclinationē ad corpora: ut resurrectio p̄bet: implicariq; cōtradictionē: cū idē libro de eē et essētia pbauerit aīam cōponi ex eē et essētia. talē. n. cōpositionē nō eē nisi ex materia et forma. Cōmittit i his aduersarius errores tres. Primū. aīas indiuiduari per materiā: quā intellectū possibilē esse dicit: Secūdū. aīas indiuiduari per inclinationē ad corpora auctore diuo Thoma: ut resurrectio p̄bet. Tertiū. eandē eē cōpositionē. Ex eē & essētia: que ex materia & forma apud eū dē sanctū doctore quē & sibi ipsi cōdicere audet dicere. Ad primū. cū intellectus possibilis sit pars anime essentialis specifica iudicio aduersarij: omnes certe aīe cōueniāt in eo ipso intellectu possibili: prōinde que nō distinguant inter se p eū ipsū intellectu possibile indiuidualiter. Idem enī principiū eē distinctiōnis & cōueniētie nō pōt. Dixerit fortassis cōuenire aīas in intellectu possibili nō indiuidualiter: sed q hoc dicat: idē intellectu possibile de sua natura non esse indiuiduum confiteat necesse est: atq; ita nō intellectus possibilis fuerit materia que indiuidualiter distinguat: sed aliud qd igitur illud sit? prorsus aut hec que talis fuerit Scoti: aut aptitudo quedā ad corpus: ut diuo Thome ex Auicēne sentētia placet. Sic enī uoluit Auicēna: ut aīe indigerent corporis ad sui indiuiduationē in fieri: & q̄tū ad suū principiū: qā nisi corpa essēt distincta: nō aīe distincte p̄ducerent: sed nō q̄tū ad eē cōpletū & i facto eē: qā destructis corporibus remanēt aīe in suo esse indiuiduato distincte: qđ in corpore acq̄suerit. Ad secūdū. nul q̄ ideo dicitū hoc ē a diuo Thoma ut resurrectio posse fieri naturaliter p̄batur: sed omnibus locis qbus agit ille sanctus de resurrectione ita dicit: ut dato aīam separatā a corpore manere: & aptitudinem ad suū corpus habere: nō tñ naturaliter possit corpori reuiri: ea scilicet ratione: qā forma seipsa unire materiā nō pōt: sed idiget agētis: q id extrinsecus faciat. Nullū aut agēs naturale prestat auctoritate ad formam separatā a materia. Itaq; opus ē agente supernaturali. Ad tertiū. Aperit aduersarius latissime suū īgeniū

cū diuū Thomā cōpositionē intellexisse dicat materie cū forma: dū eē & essētie cōpositionē statueret. Quis.n. excepto aduersario tam ignarus ē: ne nullā cōpositionē ex forma & materia esse in substantiis sepatis autore diuo Thomā intelligat? qñ ille secūdo cōtra gētiles apertissime pbat nullā in āgelis cōpositionē eē ex materia & forma: & tñ cōpositionē eē ex esse & essētia. Quod si manifeste ille alterā de his cōpositionibus affirmat in angelis: alterā negat: mentitē aduersarius: cū nō differre: nisi termino differētia bas enū/ riat. Addo q̄ scdm eūdē s̄ctū auctorē essentia ē cōpleta natura in specie: gradū habens determinatum sibi inter entia specificum. Materia uero p̄ma: siue spiritalis siue corp̄alis pura potentia ē: et pars nō totū: neq̄ gradū ullū inter entia speciei determinate sibi uendicat. Esse autem existētia ipsa ē: que nō est forma: que esse specificū det: sed actus q̄ esse specificū presupponat: quā ob rē in rebus corp̄is duplex cōpositio ē: altera ex materia & forma ad esse speciei: altera ex natura speciei et esse existētie. Ad esse utiq̄ indiuidui. At in rebus intellectualibus una tantum cōpositio est: qm̄ essentia simplex ē ad eē duntaxat specificū: nō sibi includēs partes distinctas: et eē existere cū natura specifica āgeli existat. Tale.n. eē participatio quedā primi ē autore hoc qdem sancto. Quapropter nō hic per essentiam materiā per eē formā intelligi uoluit: ut aduersarius putat: q̄q̄ si equo ce lo q̄ libet: materia dici potest: essentia illa: sed hoc nihil presidū aduersario eē pōt. Non enī qd̄ equo ce dixeris: sed quid essētia sit rerū diuinarū differimus. Itaq̄ seruandū ē terminorū usul cōmunis: et significatio propria: ut idē s̄ctus in questione de creaturis spiritalibus censet. Ultimū huius capituli ē. Male a Platone constitui animū ex elementis & linea recta in circulū flexa: ex eodemq̄ circulo duos produci: quorū ex altero septē p̄ductos circulos nature aīe tribui. Hec et reliqua: que ex mathematica disciplina Plato pro suo excellenti ingenio aptissime ad animā transfert portēta aduersarius appel/ lauit: bō ingeni plane portētosi: q̄ nō uideat: q̄ aptius rationes & uerba mathematice discipline accommodari rebus diuinis possint: q̄ materia: & relique sordes: quas ipse eodē transfert. Cognatio enī longe maior rebus mathematicis cū diuinis q̄ cū naturalibus est: qm̄ abstractionis ratio cōmunis mathematicis & diuinis ē: quā precipue diuinis attribuumus. Quod si aīe uirtutes & actōes Plato simili/ tudine siue exemplo quodā circulo: & lineaz̄ docere uoluit: qd̄

portentū: quodue incōueniens hoc sit nō uideo. Iā & Aristoteles ipse exemplo usul ē lineaz̄ in tertio libro de aīa: cū intelligendi rationem exponat partim per modum linee recte: partim per modum linee flexe existere: & diuus Thomas Aristotelem dicit non sensū Platonis: sed uerba carpe: & diuus Dionysius Areopa/ gita motum duplicem contemplationis an. mī statuit: alterum circularē: alterū rectū. Sed de his satis libro superiori respōdimus.

Decimū sextū capitulū aduersariū est: in quo duo hec esse ex Aristotelis sententia dicit. Vnū: animam esse immortalem atq̄ eternam parte post: quod superioribus suis capitulis demonstrare conatus ē. Alterum. Animā cū corpore esse incipere: & tamē nō incipere eē per generationē: sed per creationem a deo ex nihilo: quous prolixam probatoriā delirationē collegimus ad tria illa argumenta. Vnum: quod dicitur ab Aristotele primo de anima: intellectū innasci substantiam quandā existēte: & nō corrūpi. Nam si in corpore nascit inqt̄: incipere cū corpore certū est: & si nō corrumpit corpore corrupto: eternus ē parte post: uerū nō incipere per generationē: sed per creationē ostendit secundo de generatione animalū. Quum enim intellectus ipse sine organo corporeo operetur: de foris sit necesse est. Alterū ex eodem libro habetur. Inquit animam uegetatiuam: sensiuā: & intellectuam esse in potentia prius q̄ in actu. ergo ut uegetatiua & sensiuā: sic intellectuā quoq̄ incipit esse cū corpore. Sed quoniam fieri in corpore non per principia corporis dicitur: non educa de potētia materie declaratur. Tertiū. Si deus inquit oīa creauit ex nihilo: ut demonstrauius: animam quoq̄ eē creatam a deo necesse est: quum alio modo produci non possit: & deus de facili possit oīa creare. Vere aduersarius narrat animā cū corpore esse incipere: nec perempto corpore interire. & bene cantat gallus: sed nihil ad propositum. Fidei enim & religionis nostre hec sunt peculiaria bona: ut anime infundātur corporibus a deo creatore: & incipiāt qd̄ cū ipis corporibus: sed non ex uirtute seminis genitalis: uerū a deo ipso infūdente. Aristotelis uero opinio longe ab his nostris discedit. Nec enim principia doctrine eius philosophi patiuntur creationē de nouo: & si credendū comētoribus eius ē. Aut deus est: quē pro intellectu agente cunctis distribuens comendat: aut unus idemq̄ intellectus omnibus pro phantasmātū differētia aliis aliter appropriatus. Nā intellectum quidē possibilē: tā & si aliter

comentator: Arabē dico: iungit cū agente: & equem corruptibile
statuit: tamen alter grecus ille corruptibilem esse assererat: neq;
aliter hunc q̄ sentiendi uegetandiq; animā p̄duci sententia Aris/
totelis de foris autē illū superuenientē nō eē intellectū possibile:
sed agentem solum: qui deus sit immortalis lucē impartiens idem
omnibus ad agendū pro captu quousq; recipientis. quomodo et
colores a solis luce actuari formariq; certū est: idq; constare luce
clarius ait ex tertio de anima: ubi exclusis omnibus: que leuius
ante fuerint tacta: solū hunc intellectū agentē immortalē sem/
piternūq; eē concludit. Quid igitur garrulitas aduersarij efficit:
cū auctoritas tanta comentatorum aduersetur: sed missos facto
comentatores ipsos Auerroem dico et Alexandrum: qd ex uerbis
Aristotelis accipi de anima pōt: et argumēta ipsa aduersarij qua
ratione fundentur uideamus: ne nos dicat autoritatē hominum
indoctorum sequutos se cōtempisse. ait Aristotelē opinari animū
esse eternum parte post: & tamen incipere esse cū corpore p̄ cre/
ationē. At uero quod eternū parte ante est: idem eternū etiā esse
parte post: et quod parte post: idem et parte ante esse eternum
autor ipse Aristoteles est i primo libro de celo et mūdo. Statuit
etiā ab eodē autore primū agens nihil agere immediate in his
inferioribus rebus: hoc est sine causis secundis propter essentialē
ordinem: quo fit ut anima quoq; siue creatur siue generatur: non
a deo immediate proueniat: ut aduersarij putat: probatur item
ab eodem philosopho septimo metaphysice cōtra Platonē: nullū
agēs sepatū posse immediate mutare materiā primā: q̄q; mediāte
motu id facere pōt. Itaq; impossibile ē deum immediate animam
creare: atq; infundere corpori iudicio eius quidem autoris. si ad/
uersarij dicat fieri posse ut materia causa siue dispositionis aliqd
extrinsecus influens sibi recipiat qd non ante reciperet: atq; ita
corpe suis instrumentis bene instituto p̄paratoq; aiām diuinitus
influeret. Respondeo nihil ita conseq posse: quod in Platonē ibi
ab Aristotele concludat. Dixerit enim Plato ideam licet forma
sit separata: posset tamē immutare materiam propter diuersam
subiecti dispositionē. Addo q̄ si causa dispositionis que p̄cesserit
immediate anima accedit: non infūdi a deo dicenda ē: sed puenire
ab eo q̄ ita materiā disposuerit: seqtur enī sua quāq; dispositionē
forma: et actio idemq; esse quod disponat: et formam prestat
nature ratio exigit. Quid uero deus potius creator sit adhibēdus:

q̄ secunda aliqua causa: quando subiecta sufficienti dispositioe
materie: agens generale hoc ē primū mobile satis sit ad aiē quoq;
productionē. necessitas uero nulla ē q̄ deus animam creet: cū & q
unicū intellectū omnibus ex opinioe Aristotelis statuūt: nō dū
conuinci phisical rationibus potuerint. Quum itaq; opinio Aris/
totelis non ea fuerit quam aduersarij refert: seqtur ut respōsio
quoq; recte ad eius argumēta perq̄ facilis sit. Quod enī primum
aduat ex primo libro de aiā sua interpretatione nō id cōuertit:
sed peruertit: ut solet. nō enim intellectum innasci in corpore ab
Aristotele scribitur: sed cōtingere aut supuenire: uerba hec Aris/
totelis sūt. οδὲ ποὺσ εοικεῖ ἐγγίψασθα ὄνσια τισ ὄνσα
ὄνφθίρεσθα. Quod in secundo de generatione aiā hū θνραθεῖν
εἰστέπει hoc est de foris ingredi: aut adire dicit. Que quidem
Theophrastus: Alexander: Themisthius: Auerroes: ita accipiunt:
ut commune qd sit ex quo quisq; hoīm ortus illico sibi intellectu
excipiat: et suam quisq; appropriatā siue applicatā portionē: ita
extinctus relinquat in commune: ut ortus exceptit: nō aliter ac si
sole qd nascens participare dicatur: moriens autē priuari: & lucē
quā exceperit ita relinquere. De foris enī & solis lux homini siue
cōtingit siue accedit aut supuēit: neq; orit̄ aut perit: sed icorrupti/
bilis et igenerabilis ē: cōmune tñ bonū qbuscūq; hoīb; id cōtingere
q̄ neget. Nō igit̄ particularē animā eē: que de foris accedat illi
uolunt: sed ex cōmuni exceptā explicationē: et si quis admittat
uerbum aduersarij istud innasci: in quo uim summā esse arbitrat̄:
nō seqtur ut eē simpliciter cū corpore incipiat intellectus: sed eē
in aliquo indiuiduo: in quo ante non fuerit. Itaq; principium &
inceptio ista non substātie intellectus: sed effectus ē. quo modo
loquendi & Isaias ppheta utitur cū dicat. Dñs supra te hierusalē
orit̄. ortus enī hic nō ad dei substātiā: que eterna est refertur:
sed ad effectū ab ipso deo in hierusalē pducendum. Quod autē a
secundo de generatione aduersarij sumit: qd significet satis cōstat
ex his que mō diximus. Distinguit enim intellectus a sensiuā et
uegetatiua aiā eo q̄ de foris adeat: siue ingrediatur: hoc ē ex/
cipiatur per unionem hoīb; singulis ex cōmuni aut minime ut
Alexandro placet: aut mente: ut Auerrois: nouitio enim creat̄
a deo animū q de foris accedat: nusq̄ scriptum ab Aristotele est.
unde quod mundi eternitati: & speciei humane cōueniret: idemq;
aptum oīno doct̄ine Aristotelis esset. Id comentatores primarij

Alexáder: et Auerroes ei philosopho tribuere uoluerūt. Nou-
tio tñ excipi & uniri quod semper fuerit nemo neget. Ad secúdu
et si anima intellectua est í potentia: tamē: alio modo q̄ sensua
est: cum enim sensua sit in potentia ad esse simpliciter: nam ut eē
definit parte post: sic ícipit pte ante simpliciter. Intellectua certe
ipsa non simpliciter esse in tali corpore recipit: sed persistens ē in
potentia: ut tali corpori uniat: quomodo ne corrumpi quidē
simpliciter pōt: corrupto corpe: sed scđm qd: cū nō precerea eē in
tali corpe habeat. Ad ultimū qđ se demonstrasse dicit non uerū
dicit. Non enim solū non demonstrare: sed ne pbare qđ leuiter
potuit ex Aristotelis opinioe deū cūcta ex nihilo creare. Quod
si deus neq; ex nihilo quicq̄ facit: neq; immediate: aīme certe ra-
tionē: si Aristotelis iudicio loqmur nō ad creationem ex nihilo:
quam ad nostris accepimus sanctis referre debemus: sed ad eorum
sententiam: qui unum eundemq; omnibus tribuunt intellectum.
Item reprehendit Platonē aduersarius: q̄ animā persistere cor-
poribus: & scire hominis recordari & reminisci dixerit. pbat enim
qđ ab Aristotele dicit intellectū eē perinde ut tabula in q̄ nihil
sit scriptū: neq; censet animā intellectuā: que forma corporis est
persistere posse sine materia. Sed qđ hec in Platonem iustus q̄ in
Aristotelem dici possunt. Nā si de foris animus adeat: ut et Aris-
toteles ipse fatetur: persistat necesse ē ante q̄ corpori uniat. Vel
si hoc aduersarius negat: detur oppositum non persistere ante q̄
uniat: & quid consequitur: aīa duertat si pōt. Venerit de foris enī
nihil sit: nisi id per se sit et persistat: qđ ueniat. Ratio quoq; re-
miniscendi aut recordandi illa Platonis per generationem: non
contemnēda ē: ut aduersarius putat. Quis enim immortalē atq;
eternā statuens aīmā: & longe ante corpora preexistentē: negare
possit eā sciētie plenā eē? & rez; oīm itelligibiliū species í se hēre.
obliuisci aut eaz;: cū corpi uniat: ob nimīū materie fluxū: rursūq;
doctrina et studio: atq; exercitatioe reminisci: nec nisi prouecta
iā etate fluxu materie uel cessante iam: uel potius refluxente? Aut
igitur explodenda ē illa positio: aut ea salua: predicta sequantē
oportet: quēadmodū & philosophus arabs Auerrois possibile in-
tellectum: quē unicū omnibus & immortalē tribuit: censet oīm
specierū semp plenissimū eē: semperq; adeptū eē: sed q̄ tenus corpi
cōiunctus ē p uaria phātafmata uarie itelligere. Quin etiā aliqñ
qdem itelligere: aliqñ uero minime. Nec ipse sane Aristoteles ab

huiusmodi opinione reminiscētie longe abesse uideē. q̄ppe uerba
illa ex septimo physicorū ad hūc etiā sensū accōmodari possunt.
ut scilicet omnibus sedatis passionibus siue affectibus prauis: sub-
latisq; impedimētis incipiat anima scire et sapere. Sciētie prime
acq̄sicio inq̄t non est generatio. Scire enī et sapere dicimus eo q̄
quieuerit et conuulserit intellectus. ad quiescendū aut nulla est
generatio: nulla enim mutatio est: ut dictū iā est. Quid uero in-
cōsideratus dici pōt: q̄ qđ aduersarius refert: ut aīa intellectua
siue materia esse nō possit: quā separabilē eē fateē: & perpetuam
parte post. nā si postea superesse perpetue sine materia pōt. pari
ratione uel ante persistere pōt sine materia: siue igit preexistere
aīam eo mō Aristoteles uoluit: quo suus preceptor statuerat: aīas
ab eterno creatas pcedere: singulas hoīm generatiōes: siue unū
eundemq; intellectū eē putauit unicum toti speciei humane: qui
quoduis iudiciū eiusdē speciei prederet. Nō aduēda í argu-
mentū est ratio in: q̄ aīa sine materia stare nō pōt. Nam neq; si
unus idemq; omnibus intellectus ē non preexistit sine materia:
neq; si per creationē prederit: repugnet priuatio materie: qñ ad
sūū simpliciter esse ut post: sic aīe sine materia stare pōt. Tabule
autē illa similitudo nō ad simpliciter eē intellectus referēda ē: sed ad
corporariā operationem ad quā intellectus perinde se habet: ac
tabula: in qua nihil sit scriptū. Nihil enī cognitionis phantasma/
tate possidet: sed in potētia est ad cognoscendum duntaxat per
phantasmata ipsa: aut certe quod ακροαματικέρον & ex
penitori ratione discipline piparetice ē: ad sciētie pme acq̄sitionē
per getē & cōstantiā intellectus: illa tabelle ratio refertur debet: q̄
& ipsam recordationis: & reminiscētie nomie Plato significare
uoluit. Nā respectu quidē speciei ipsius refertur semp sciētia est
intellectus: neq; aliter Aristoteles q̄ Plato hac de re sentit. qđ et
Auerroes fateē comēto q̄nto sup certo libro de aīa. Sed qđ post
hec aduersarius disserit: uideamus. Facit capitulū decimū sep-
timū et decimū octauū. q̄bus de fato & dei prouidētia agit. Dicit
prouidētiā auctore Aristotele nō se extēdere solū usq; ad lunā
sed etiā ad ea que inferiora sūt: & ad queuis minima & terrestria:
qđ probat ex. xii. metaphysice. q̄ ibi celū et naturā dependere a
deo dicit: atq; etiā ex secūdo de generatiōe: qđ ibi deū fecisse cō-
tinuā generatiōe dicit. Adde igit q̄ aīma deo pducūt ímediate
ex nihilo: & corporibus infūdunt. Quod q̄ deus tñ facere pōt:

utpote actus purus. & nec creatura illa: quia finita est: eundem etiam
providere singulis opinari: & mundum eiusdem providentia regi necesse est.
Sed Aristotelem non ea esse opinionem: ut providentia dei rebus generabi-
libus & corruptibilibus consulat. scilicet opera imediata: constat auctoritate
grecorum sententia: quod ea non ulterius quam ad lunam descendere ex Aristotelis
iudicio asseverat. tum aliorum. tum plutarchi viri sapientissimi: qui in libris
de opinionibus philosophorum Aristoteles ipse mundum non totum usque
quod aeternum: aut rationale: aut intellectuale: aut providentia gubernandum
statuit. sed celestia quod his predata. orbem. n. quod contineat: aeternum a se an-
terque esse. At inferiora & terrena nihil eiusmodi optinere nec ordine
principaliter: sed per accidentem participare. Averroes etiam commento libri. xii.
metaphysice: deum nihil ex his que hic sunt intelligere: utpote nihil
extra seipsum intelligere ex Aristotelis sententia scribit quod si non bene in-
telligit que a luna inferiora sunt: sequitur necessario ut his non provideat.
providentia. n. actio siue officium intellectus est dirigere rem quod consulti
ad finem commodum. quod nisi cum cognitione rei ipsius effici minime potest:
ut idem etiam commentator Averroes super eodem Aristotelis libro. Species
tamen cognoscit: eademque solum procurari a deo propter materie privationem
facit: quin etiam divus Thomas super primo sententiarum distinctioe trige-
simanona. Alii ipse nullam providentiam esse statuerunt: ut Democritus.
alii eatenus providentiam esse voluerunt: quatenus se extendere ad species
neque ad individua descenderet: videlicet ea de causa: quia quod suum
egreditur cursum: id legibus non subiacet providentie. Itaque ea que sepe a
cursu ordinato deficiunt: non providentia gubernantur: quibus particularis ge-
nerabilium: & corruptibilium rerum conditio est: que quod opinio tribuit
Aristoteli. quod ex eius verbis manifeste id accipi non potest: commentator
tamen Averroes negat expressisse falsam esse bonitatem divinam sollicitari rebus
particularibus: nisi quoad in nature consilium ratione conveniunt. Sic divus
Thomas: & commentator Averroes qui summi Aristotelice schole con-
sectator hinc est: unum latissime iam patet providentiam dei non ad hec inferiora
descendere sententia Aristotelis. Quid vero tam pluxum? ab eo ipso philo-
sopho ostendit: in perhermenas. ubi non esse determinatum in futuris conti-
gentibus rebus: si cognitio dei seipsum ad hec usque inferiora porrigat.
Sic. n. cognitio ipsa & prescientia dei determinat altera per contra-
dictioem. nec consultare aut agere ac quod oporteat: ut vel ita eveniat:
vel ne ita eveniat. probat etiam ab eodem philosopho. vi. metaphysice
esse aliquid ens per accidentem: quod non semper aut magna ex parte fiat: sed raro
ac eiusmodi ens non esse scientiam: neque causam ullam per se: sed casuale siue
fortuitum: que ad nullam aliam causam reducatur. At si providentia dei ad hec

usque perveniat causa illa fortuita: & casualis reduci profecto ad causam per se hoc
est providentiam ipsam potuerit: atque ita omnia fieri ex necessitate: nullumque ens
per accidentem fuerit quod Aristotelis sententia adversat. Non ergo ita putandum
ut Aristotelis sententia provideat a deo rebus his contingentibus & particula-
ribus: in quibus nihil certi est. factum autem non refertur ad Aristotelem autorem
non metari adversarium dixerit: si id esse factum intelligit: quod motui celesti &
causae per se tribuat hinc. n. & quod providentiam statuunt: negant ullam rem casu &
fortuito posse fieri. Quapropter divus Thomas in exponendo eo
predicto loco. Idcirco ipse ex fide catholica dicimus nihil temere aut
fortuito: sed cuncta providentie subdita esse dicit. Aristotelem etiam eodem in
loco benigne interpretat asserens illum de rebus his contingentibus ordine ad
causas particulares dixisse: non ordine ad causam universalem: que divina
providentia est: que rebus effectus primus necessario: per contingentem pervenire
statuerit: quod ipsi effectus suis assimilaret causis proximis non remotis: quod
per sua ibecilli natura attingere nequeat. Sed hec ut modo dixi benigni-
ter referunt. nam argumenta adhuc Aristotelis manent insoluta: quoniam si causa
contingens reducatur ad causam per se: pervenit necessario effectus: atque ita
nihil per accidentem sit: Ita. n. secunda causa movet: ut a prima movetur: & prima
plus influit in effectum quam secunda ut constat. Nec vero
concedi ex doctrina Aristotelis potest aliquid immediate contingenter a deo
ipso ordinari. Ad argumenta quoque adversarii facilis responsio est. quod. n. sepe
numero repetit celum & naturam dependere ex deo: non id providentie rationem
significat: ut que contingenter pervenit: & generabilia: corruptibilia:
fortuita sunt: reducatur: quod talia sunt: ad causam primam. Sed causationem primam
rei quousque: & conservationem refert. Cuncta. n. ex prima causa trahunt sibi
esse: & quod sunt in eodem semper in servat. Quod si contingentis siue rationis siue portio
in natura continetur. prorsus ut natura ipsa ex deo dependens & esse & ser-
vat. sic & ipsa contingentie ratio in esse quod esse & servat. Non ergo contingens &
corruptibile: ut tale referendum ad causam necessariam est: sed aut ad for-
tuitam: que non reducatur per se ad superiorem: aut ad pravam materie
conditionem: que cause contingentie temeritatisque est. Vel ut Averroes
placet ex Aristotelis sententia: dependet a deo omnia quantum ad species: non
quantum ad individua. Ad secundum etiam argumentum eadem ratione respondemus. Nam
& si deus propterea provideat: quod continuam fecerit generationem: non tamen ideo
constat providentiam longiusse porrigere quam ad esse rei specificum & necessa-
rium. Ideo. n. facta est generatio continua: ut species servarentur. deus
namque specie conservanda spectat: que stabilis & perpetua est. non individuum
quod mutatur & perit: utpote quod non ratione sui esse individuum alius sed specificum
participet ordinem. Quod autem de creatore ante adversarius dicit: satis

ia rñsonem suo loco recepit: & que subnectit: labũt de facili cũ eo
fũdẽ. qđ iã cõfutatũ ẽ. Plura de puidẽtia: fato: & libero arbitrio
supiori libro exposui: quare paucis hunc locũ pretereo: & cũ non
plura ex Aristotelis ac ceteroꝝ pbilosophoꝝ opinione hic tum ne
nostraz qđ litteraz sacrarũ placita repeto: que lóge a scẽtia dis/
sentitũt Aristotelis. Cũctã. n. legi diuine puidẽtie subiecta esse uera
religio pbat. Sapiẽtia igit attigit a fine ad finẽ: & res hoĩm disponit
suauiter. Adicit aduersarius falso nullã a Platone statui diuinitus
prouidẽtiam & oĩa fieri ex necessitate: que a stellis dependeat. Sed
nos qm̄ qđ de puidẽtia Plato senserit satis libro supiori exposuimus:
nõ hic plus rñdemus: qđ ut qđ simpliciter qđ ex suppositõẽ sit necessa/
riũ: que cõditõnalis necessitas: que absoluta sit. Aduersariũ ignorare
dicũt uelim. Nã si Plato p̄sciri cũctã a deo putauerit: nõ ideo ne/
cessario fieri oĩa seqũt. Nõ. n. ip̄a p̄sciẽtia dei affert rerũ cõtingẽtiã
futuraz necessitatẽ: nisi respectu cause p̄me: que necessitas cõsequẽtie
ẽ: nõ consequẽtis. & cõditionalis: nõ absoluta: ut & nostris sanctis
auctoribus placet. Quare eadẽ p̄ Platone respõsio reddi p̄t: que
pro nostris theologis in eos q̄ cõtingente rõnẽ & liberũ arbitrium
collit ex dei puidẽtia arbitrantẽ. Postremũ uelut apicẽ sue ip̄ie/
tatis apposuit aduersarius cõtra oĩm sc̄ctoꝝ sentẽtiã: res nõ ideo eẽ
futuras: qa deus p̄uidit: sed ideo deum p̄uidere: quia res sũt future.
Diuis uero Augustinus i decimoqũto de trinitate. Diuersas inquit
creaturas & spũales & corpales nõ qa sunt ideo nouit deus: sed ideo
sũt: qa nouit. Reliqui etiã sc̄cti hoc idẽ docuerũt. & auctor quoq̄
sentẽtiarũ in p̄mo: dicimus inqt res futuras nullatenus eẽ cãm pre/
sciẽtie: uel sciẽtie dei. Nec ideo p̄sciri uel sciri: qa future sũt: q̄netiã
res ita exigit: ne tpale sit cã eterni: & sciẽtia dei cause. Quum enim
puidẽtia & p̄sciẽtia dei eterna sit: futura autẽ sit tpalia: seqũt porro
ut tẽporale sit cã eterni: & sciẽtia dei nõ aliter q̄ nostra a rebus ip̄is
cause: & p̄ multa alia deduci possẽt absurda. Res igitẽ ideo futura
ẽ: qa deus preuiderit: nõ e cõuerso. Sed iã satis me rñdisse arbitror:
uel ad eas ineptias: qbus ipse aduersarius plurimũ cõfidẽs: certamen
aggressus ẽ: in quo si recte iudicabit: p̄fecto non minus p̄stratũ se
eẽ dolebit: q̄ letatus p̄ sua ip̄ericia ẽ: cũ hec arma ne dicã festucas
fragiles in Platonem sumere uoluit. Nã & ea que Aristoteli tribuit
non iure ad illum referri possẽ. & que Platoni obicit: aut eadem
que uel Aristoteles senserit esse: aut falso: peruerse: & imperite aduã
explicatum iam est.

Vp̄est. ut de cõtumelias: iurgus: ac maledictis:
quibus Platonẽ aduersarius insectat: agamus.
Neq; enim hoc loco deserẽdus est uir singulari
ac pene diuina uirtute p̄ditus: nec p̄mittendũ:
ut preter iustasq; ab homĩe iniquissimo laceret.
Quantũ hunc locum ex quo alioquin laudes
Platonis facile dilucescerent. difficile tractatu
facit temeritas maledici homĩs. Quis enim duntaxat uir modestus
& grauis possit sine pudore ea scelera nominare. que aduersarius
tam fede ac turpiter de moribus Platonis fingens adducit. Auget
uero difficultatẽ loquacitas hominis prope immensa. que uix cõ/
prehendi nisi oratione longissima potest. uerum tamen conabor
ita agere ut nec defensio necessaria pretermisã esse uideat: & que
ab aduersario sparsim ac tumultuarie dicta sunt. quãto honestius
& breuius potero attingam. Quod si forte contigerit ob nimiam
aduersari loquacitatem trahi me aliquãdo longius: q̄ uellem. erte
certe iusti & humani uiri officiũ mihi: ignoscere: & dare hoc Pla/
toni: ne molestum sit pro tanto uiro aduersus summam inturiam
nobis aures prebere. Quippe res honestas non modo explicãdas
latius. sed etiam sepe numero repetẽdas Platonis: quẽ defendimus:
sententia est. Que autẽ res esse: aut dici honestior potest: q̄ defẽsio
ueritatis: hanc nos pro Platone facile libenterq; suscepimus. ne in
hominem tam magnifice de homini genere benemeritum parum
grati eẽ uideremur. At qm̄ aduersarius uoluptatẽ in p̄mis Platonis
obicit: & eam maxime uoluptatis partem: que in rebus ueneris
consistit. studetq; in primis Platonem ostendere incontinentem:
& obscenis deditũ uoluptatibus fuisse. Nos quoq; hunc locũ p̄mũ
aggrediamur. & in quo libentius ille uersatẽ ei primũ occurramus.
Postq̄m igitur ita aduersario placet ut ex his: que de moribus a
Platone atq; Aristotele scripta sunt utrius uita honestior fuerit
iudicetur. Platonisq; uita explicatur: se ex illius operibus ostẽdit
& ita quãtum in se est molitur. Primum libri ipsi Platonis a nobis
in medium proferendi sunt: ex hisq; quid ille de uirtute: moribus:
honestate: precipiat: moneat: consulat perspiciendum. Mox uero
ab his: qui ante nos fuerunt: doctissimis uiris testimoniũ petendũ

est: cū ad ratios aduersari plane falsas: ac temeritatis & impudētie
plenas ueniendum: ut uidere omnes manifestissime possint hunc:
que scribit: partim fingere: partim animi malignitate peruertere.
Platonis itaq; uitam continentissimam fuisse: abhorruisseq; eum
semper ab omnibus corporis uoluptatibus licet in omnibus eius
sermōibus animaduertere. Vbiq; enim uirtutem mirifice laudat.
Contra uero: uicia reprehendit. & ipsam in primis de qua agimus
uoluptatem ita insectatur: ut non tam philosophi: qm seuerissimi
cuiusdam. censoris officio fungi uideatur. Multi profecto quid
uirtus esset. & que sint eius officia scripsere. Sed nemo tāto studio.
tanta facundia. tanta erga genus humanum enuolētia & cari/
tate ita inuitat. hortatur. consulit: excitat ad uirtutem ut Plato
facit. Quod nō uerbis quidē. nos fingimus: ut aduersariū scelera.
Sed facile discerni potest: q̄ hec in eius libris uarie: apte: grauius:
accommodate tractentur. q̄ uetustos poetas. seu legum autores
reprehēdat. qui inhonestis uoluptatibus locū aliquē relinquerint.
quando uel summum hominis bonum uoluptate definerint: uel
illustriū uirorum. aut etiam deorum uoluptates narrauerint. uel
quouis alio modo ea uisi sint probare. que ad turpem uoluptatē:
referri possunt. Hinc quum ratione qualis esse debeat reipublice
status firmaret: poetas censuit urbe depellendos esse: nec iuuentuti
permittendum: ut eorum libros lectarent. ne tenere adhuc men/
tes deoz; siue heroū autoritate p̄mote: his moribus corrūperētur
quos abolere postea ualidior etas non posset. Nam si uel stuprū:
uel aliquod huiusmodi scelus a dūl patratum serio adolescētē au/
dierint: parum abstinere poterūt. cū homines sint: ne simile aliqd
cōmittant: quando id referre possint ad tam excellentes autores.
Hec cū pluribus alis in locis: tum tertio de republica libro a Pla/
tōe scribunt: ubi cū permulta de officis quasi diuinitus disseruisset
& quemadmodum musica eruditi iuuenes clari possent euadere:
tum de modestia. tēperantia cōtinentia seorsum precipit: & hor/
tatur. modestiam itaq; & temperantiam ī primis magnopere ex/
colendam censet. ut iuuenes senioribus: & principibus ciuitatis
obtemperēt: uoluptatibus resistent. libidinem id est cibi ac potus
rerumq; ueneriarum usum deuitent. Probat ad modestie officiū
illa Homert. Mi iuuenis taceam: & nostra amplectere dicta: et
reliqua similia. Reprobat illa: ebrie: cui catuli sunt lumina cordaq;
cerui. Illa quoq; tanq̄ contra officium cōtinentie dicta rep̄hēdit.

Nulla crede mihi: res mensa si autor illa est. Que cererē bacchūq;
simul carnesq; ministrat. Item illud Quam parit atra famel durū
est heu morte perire. Improbanda etiam illa eiusdem poete cēset
in qbus Iouem: usq; adeo libidine incensum narrat: ut omnū rez;
quas optimo cōsilio agendas statuerat: oblitus: cū primū Iunonē
uidit: ita arserit: ut ne tantisper quidem potuerit differre: quoad
domiciliū ingrederētur: sed humi ubi forte erāt: uxore āplexu:
desyderium explere uoluerit passus nunq̄ se amore ardentius cō/
citatum. etiam eo tempore quo primū mutuo amplexu clā neqd
parētes sentirēt cōiuncti fuerant. Martis etiam & Veneris fedos
amores & uincula a Vulcano instructa apud eundem poetā re/
prehendit. Ea autem que animi magnitudinem: constantiam &
patientiam declarant uehementissime laudat. quale illud est eius/
dem poete.

Intendens animum percussō pectore fatur.

Fortiter ista feras. iam iam grauiora tulisti.

Tum latius imitari suadet: que ad uirtutē perducunt. uitare autē:
que parere uitium possūt. aut detrimentū his: qui audiūt: afferre.
Quo in loco maiorem in modum poetarum carmen detestatur.
qui de dūl turpiter atq; inhoneste locuti sūt. & suaues potius atq;
iocundi: q̄ honesti & utiles esse uoluerūt. A custodibus. deinde sue
ciuitatis nihil aliud curandum censet. preter ea: que ad cōseruandā
reipublice libertatem pertineant: hoc unum officium: hanc solam
prouinciam illis demandat: & exemplar quod aut imitentur: aut
fingant proponit. At siquid preterea fingendum est inquit: fingi
cōtinuo a pueritia oportet: que officio cōueniant: ut delicta animi
magnitudinem: cōstantiam: fortitudinem: fidem: temperantiam:
modestiam: cōtinentiam: religionem: & reliqua: que mores inge/
nuos ac liberales instituunt. Res autem illiberales: & inhoneste &
turpes neq; agēde neq; fingende sunt. ne fictione huiusmodi eoz;
que fingunt: habitum concipiant. An nescis inquit eā uim simula/
tiōis eē: ut si a pueritia lōgius p̄seueret. mores naturāq; cōstitueret
& animi: & uocis: & corporis possit. Homines igitur: qbus con/
sulumus & mores ingenuos cōparari probamus: minime cōcedimus
simulare uel mulierem: uel iuniorem: uel seniore: uel litigantem
& maledicentem uel se iactantem: & cum dūl immortalibus con/
tendentē: uel suas calamitates deplorantem: ac multo minus egro/
tantem: aut amātem: aut parturientē. Nec uero improbos uiros

& contraria his rebus. qual superius laudauimus agētes: maledicos: petulantēs: contumeliosos. reliquosq; qui rem turpem uel agūt uel loquūtur. Deniq; nullum facinus. quod ab homine improbo uel contra se uel contra alios inferatur simulandum est. Quin etiam mentecaptos effingere uel in agendo: uel in loquendo. nequaquam tutum opinor. Cognoscendi sunt enim & mentecapti: & moribus deprauati non modo uiri: sed etiam mulieres: effingendi uero nō sunt. Hec & alia pleraq; Plato de ingenuis moribus scribit. Sed plura afferre in presentia longum esset. Satis sit hec breuiter tetigisse. quasi inditium quoddam: unde cetera: & petri: & sumi facile possint. An igitur Plato uoluptati se uitiosq; permittit? an scelera probat? An meretur hec a tali homine de se dici: qui non modo ceteros ciues: qui honestius q̄ milites solent uiuere: sed ipsos etiam custodes: qui milites sunt: ita erudiendos censeat: ut cum a ceteris malis: tum a uoluptate in primis abstineant: nec solum amore inflammari se minime sinant: sed etiam amantes non simulent: qui cognoscere quidē uitiosos permittit: sed agere quicq; more uitiosos. ne per simulatiōem quidem & iocum aut ludum concedendū existimat. Atq; in militibus plus licentie eē Aristoteles quoq; secūdo politicorum libro fatetur. maior pars inquit nationum militariū: strenuarumq; libidini mulierum dedica est: exceptis gallis & si qui alii aperte mulieribus mares anteposuerunt. Et certe qui primus fabulā finxit nō sine causa Martem cū Venere uidetē cōiunxisse. Vniuersum enim id hominum genus puerorum aut mulierū auerissimum est. At Plato eos quoq; seruare temperantiam iubet sed facit hoc testimonium Aristotelis quod modo adduxi: ut mecum cogitem: qd aduersarius ageret in Platōem. quomō eum urgeret. insectaretur. clamaret: & tam nefarium scelus notari ab omnibus flagitaret: siquid tale ab eo dictum fuisset. quale militibus Aristoteles sine aliq̄ detestatione permittit. Quasi parum ad rei uenerie libidinem intersit: mulierem ne aliquis: an marem expectat. Verū Plato nō in quibus uicijs uersentur milites: narrat: nec fabule auctoritate sceleris usum comprobat sed autores huiusmodi fabularū detestatur. atq; .e. r. p. eicit. milites autem non minus q̄m ceteros honestissimos ciues & principes reipū. non modo a tam nephādo scelere sed a quibus uenerie uoluptate iubet abstinere: & quo pacto ita uiuere possint docet. putaces digno supplicio auctoritate legū constringit. Nec poetis mō ne quid flagitiosum narrēt interdicit

sed etiā fabris ut sūt fictores: pictores: excusores: & ceteri id genus: ne quid tale representent. Sic enim eodem de re. pu. libro scribit. Num igitur poetas solū monere debes & cogere ut bonosq; morum exempla carminibus suis prebeant alioquin apud nos carmen nō cōponāt. an ceteris quoq; opificibus uetandū est. ne qd peruerse: libidinosē: lasciuē: illiberaliter: turpiter: uel ī imaginibus statuisq; aimaliū. uel in edifiis: aut in quouis alio opere faciāt. ne nostri custodes dū in exemplis uersantē uitiosis. quasi per herbas noxias uagātes: paulatim ad id animū adhibeāt. & quasi ex tanta copia metentes: quotidie aliqd; malū usq; ad sūmū imprudētes augeāt. Post hec ita de uoluptate ratiocinat. Cū ppter immodicā uoluptatē hominē de statu sue mentis labi cōtigerit. nullū cū prudētia modestia. temperantia: cōmertium. habet uoluptas: sed comes est luxurie: dementie & temeritatis. Voluptate autem uenerie nulla est uehemētior. Quocirca repudiandam esse omnino huiusmodi uoluptatē arbitrat. ut pestē quādam animi rationisq; perniciem. Quin etiā talē principem atq; custodē preficiēdum censeat: qui in rebus formidabilibus: & uario uoluptatū genere cōstitutus. & q̄si aurū in igne probatus: tamen cōstans euaserit: integer: honestus & sui ipsius custos egregius: qui autem talis non fuerit eū omnino dimittendū. In nono etiam eiusdem libri uolumine. libidines rei uenerie: & cruoris & gule iniquas eē inquit: immanes efferas. Tū etiam triplicem eē uoluptatē: pro triplici animi parte: ut singule uoluptates singulis animi partibus cōueniāt: ex his unā eē suauissimā. que in prudentia & ratione sita est. Cū enim triplex sit inquit genus uoluptatis: suauissimū id est: quod parti animi: q̄ discimus & erudimur trit uēdum est. & homo: in quo ea pars precipue dominatur: suauissime uiuit. Ceterosq; autē uoluptates: nō uere: neq; sincere sūt. sed q̄si umbratiles: homines enim prudentie & uirtutis exptes. epulis & alijs huiusmodi delictis obruti humi detinent. & si aliquādo paululum emerferint: non amplius q̄ interpositā partē attingunt: sicq; tota uita aberrant: nec parte inferiore unquā superata. superiorem illā & uere excelsā: aut attingere: aut suspicere possunt: nec rei uere cognitione se satiant: aut integram: firmam sinceramq; uoluptatem degustant: sed more pecudum pni humū semper spectant. & terrestres mentes secuti se cibis ingurgitant. & rebus ueneris inuoluuntur. quarum rerum cupiditate alterutrū calcitrant: & cornibus aut unguibus ferreis se inuicem percutiētēs

interimunt utpote: q̄ gustum rei uere nullum habent: cibo partē
sui animi integram exaurant. Postremo qui recte sibi cōsult
inquit: primum disciplinas colere debet. quibus animus totus meliori
natura informat: habitum recipit meliorem: & prudentiam: iu/
sticiam: temperantiamq; acquirit: tum corporis habitudinē & uite
cultum curare. non quemadmodum uoluptati ferine deditus uitā
degit: aut quemadmodum: uel uiribus superet: uel secunda ualitu/
dine ac pulchritudine prestat: si hec bona modestie ac temperantie
rationē adimāt: sed ita ut uite & corporis cultus om̄is accōmodari
ad animi rationē aptissime uideat. Hec cū ita a Platone scribant
iudicare cuiusq; libere sit. an uoluptatis reus agi debeat. qui ita de
uoluptate loquit. qui uitam uoluptati deditā brutorū & pecudū
esse arbitrat. qui nō modo. nequis aliquid fedē aut turpiter agat.
uerū etiā ne loquat quidē aut fingat rē turpem: uetat & prohibet.
Quid autem in libris quoq; de legibus de eadē re docuerit: queso
animaduertite. Non modo enim illic hortat & monet uerū etiā
iubet & forma legū prescripta: unūquenq; ad uirtutis officia im/
pellit. & cogit. honorē statuit probis: supplicia improbis. ut alteri
uirtutē ardētius colāt. alteri uel inuiti seruēt honestatem. Primo
itaq; libro de legibus. cū de rebus ueneris loqueret. coniūctionē
maris & femine legitimā naturalēq; eē dixit: utpote a natura ad
liberorū procreationū concessā. At maris cū mare: aut femine cū
femina: cōtra naturam eē dixit. sūmūq; & nefādū luxurie scelus:
Quo loco plane ostendit nō mō rem turpē atq; illicitam probi/
beri. sed etiā legitimā maris & femine coniūctionē: nō alia q̄m
procreāde sobolis causa cōcedi. quod apertius etiā octauo eiusdē
libri uolumie exponit. Vbi p̄cipit debere quēq; ab om̄i feminea
cellure abstinere: in qua oriri nolit: quod seminatū sit. itaq; Plato
in rebus etiā ueneris nequaq; a legibus & institutis nostre religi/
onis dissentit. Quod si maris etiā cū femina cōiūctionē nō aliter
concedit: q̄m procreādorū liberorū gratia: quomodo dirum
illum atq; nefarium coitum aduersus naturam: suū etiam sexum
profanantem: quem ipse quoq; cōtra naturam esse fatetur: & sce/
lus ferū ac summe miserie causam nominat: uel permisisset alius uel
ipse cōmisisset? Ad hec duo isti inquit uoluptatum dolorūq; fōtes
ut a natura profluant permissum ē. ex quibus qui quēadmodū:
& quando: & quantum oportet haurit: siue ciuitas uniuersa: siue
priuatus ciuis: seu quodlibet animans id fuerit: felicitatis sue modū

cōsequat̄ necesse est. At qui imperite & oportuneq; haurit in lūma
miseria atq; infelicitate uiuat oportet. Item unusquisq; nostrum
q̄q̄ unus est: duos tamen intra se comites habet. quorum consilio
utit. utrūq; amencē: & alterz alteri cōtrariū. nomē huic uoluptas:
illi dolor est. Singulos p̄eunt futuroz opinionēs quaz nomen
cōmune spes est. Propriū eius: que dolorem precedit. timor: eius:
que uoluptatē: fiducia. Hec omnia precedit ratio. diudicans qd
melius: aut deterius sit rationis. p̄inceps cōsiliū aureū fortunatūq;
esse ait. ac homines p̄uatim: & publice huic obtēperantes. uirtute
prestare uitamq; felicissime agere. Quin etiā secundo eius operis
libro duplex eē uite genus scribit: alterz iocundissimū. iustissimum
alterum. & q̄ uitā uiuunt iustissimā. eos felicissimos esse. contra qui
iocundissimā sine uirtute: eos eē miserimos. Item qui uirtute pre/
ditus uitā uiuit sua modestia. tēperantia iusticia felix beatusq; est
siue magno & p̄ualido corpore sit: siue paruo atq; ibecilli: & siue
diues sit. siue pauper. Si uero opibus plus etiā q̄ Cynnizaf ille: aut
Midaf excellit. iniuste autē uiuit. profecto infelix est: omnemq;
uitā acerbissimā ducit. Quinto etiā libro dum quibus officis co/
latur animus. quibus uitis negligatur exponit: uoluptatis usum
neglectū ac dedecus animo parere his uerbis declarat. Quin etiam
quoties uoluptatibus p̄ter legis & laudis rationē indulget. minime
animū colit. immo spernit. & ignominia afficit: quū scilicet malis
penitendisq; facinoribus eū patit̄ cōpleri. Mox addit animū esse
rem omnium. quas homo possidet. maxime diuinam: nec aurum
om̄e quod sub terra: supraq; terram est. cū uirtute eē eq̄parandū.
Tum uoluptatum dolorūq; rationē describit. & uite genera atq;
hominum uolūtates complexus: negotia exponit. que uita deli/
genda que uitanda sit demonstrat. Modestā ac tēperantē diligēdā
cenfet. luxuriosam uitandam. Plus etiam uoluptatis in temperantia
& castitate: plus doloris in luxuria & libidine eē his uerbis existi/
mat. Qui recte iudicat uitā continentem ac temperantē statuit.
in unaquaq; re placidam esse atq; tranquillā. habet enim hec ui/
uendi ratio. tum dolores tum uoluptates moderatas. ac mediocres
cupiditates: etiam leues: & amores non effrenatos aut furibundos.
luxuriosa autem cōtra in unaquaq; re inquietam ac perturbatā
uehemētes habere tū dolores tum uoluptates. cupiditates incēsas:
atq; insanas amores urgentes & supra q̄m dici potest inflāmatos.
Voluptates etiam in tēperantia plures eē q̄m dolores in luxuria

autem cōtra. tum amplitudine. tum etiam copia: aut cōtinuatiōe unde fit. ut uita altera iocūdiōr: altera acerbior necessaria nature ratiōe sequatur. Qui itaq; lete & iocunde uiuere cupit. caueat ne uiuat luxuriose. Ad hec libro sexto uoluptatem uenerēā incensā dicit. Quo uerbo acumē uitii: & temeritatē: & furorem: significat. quem impetum incensum. modo ratione moderandum: mō metu legum cohibendum precipit. & septimo libro Mea inquit sentētia est. ut recte uiuendi ratio: nec uoluptates appetere: nec dolores oīnino uitare debeat. sed mediocritatē quandā seruare & colere: qđ nunc leuiter mihi nomine exposui. quā quidem animi dispositionē dei etiam eē quadā celebris oraculi fama recte ab oīnibus existimari potest. Hanc igitur habitus mediocritatem expecti ab eo: qui diuinus futurus est: cēseō oportere suūq; arbitrari officiū: nō modo ne ipse uoluptatibus se permittat. quibus potiri nō sine dolore potest. uerum etiā ne alium uel seniore: uel iuniorē siue marem: siue feminam ita affici patiat. ita suos homines ad uirtutē hortabatur Plato. ut suis etiā diuisis scilicet inferioribus & regionis aere presidētibus: quibus & uoluptates & dolores acadere gēntes putabāt: eos cuperet eēri. Atqui libro octauo preter alia pleraq; necessaria: que paulo post proferemus. homines in q̄c cōtinentes & uoluptatū uictores felicissime triumphare: molles autē & a uoluptatibus pessundatos instar mancipiorum duci infelices & miserof. Cauere etiam eos: qui bene beateq; uitam agere uolunt nō modo a maris. sed etiā a mulieris inuupte nefanda libidine: nec aliam qm suam quēq; uxore ptingere nec spurios pcreare & genitale semē irreligiose mādare pellicibus. Nonno etiā nō modo eū. q̄ cū puero sed etiā q̄ cum muliere inuupta se miscuerit. mortis supplicio condempnat. Adulterz etiā lege sanxit. impune occidi a uiro posse. In pbedone autē tempantes dicit. nō eos: qui uoluptates cū uoluptatibus permutant: nec eos: qui timore quodā: ne aliis qual cupiunt uoluptatibus puenē. ab aliis abstinēt. & ab his q̄s appetūt tenent. Quod etiā his usu uenit: q̄ pre se ferre modestiā uidentur. supant enī aliq̄ genera uoluptatū: cū tñ ab aliis superent: ut plane ppter luxuriā atq; libidinē alterā: tempantes eē in altera uideant. ergo non tales tempantes eē. sed eos: q̄ omnē uoluptatē prudentie rationiq; postponunt. & officio debito uel omnem uoluptatis usum despiciunt: uel bonoste admittūt. hos tempantiam colere: & uera intemerataq; uirtute decorari. ceteros lineas quāsdā atq; umbras

habere uirtutis. nō ueritatis aut integritatis speciē possidere. At in theeteto cōitū illicitū iniuriā uocat & merē cōiunctionē lenocinia etiā pbro dat: & obstetrices honestissimas recusare auspicū officiū dicit ne forte incidant lenocini finitimā culpā. in pbedro quoq; hominē luxurie deditū pecudi similitē dicit. & flagitiosum mpudentē: uoluptatis nō naturalis audū uocat. Multa etiā alta refert cōtra inonestū turpēq; amorē: de quibus tūc dicemus: cū ad eū locū uentū erit: in quo aduersari calūnie: quas impudēter ex eodē sermōe fingit: refellende erūt. Ceterz in gorgia Calliclem Socrates uehemēter rephēdit. q̄ dicēdi facultatē ita tractaret: ut nihil laudare posse uideret: nisi qđ uoluptatē p̄staret. & delictis luxuria atq; licētia mō tute p̄cipi possēt. uirtutē felicitatemq; describunt. nec modū cupiditatis: aut uoluptatis ullum statueret: sed quo affluētius uoluptates undecūq; possent hauriri eo meliorem beatorēq; agi uitā cōtēderet. Doliū hoc eē illud danaidū facete Socrates dicit: inexplēbile istā uoluptatū satietatē & aīmi luxuriā atq; effrenatā libidinē. monetq; ut p̄ uita lasciuia: & libidinosa quā laudat: modestiā deligat: & paucis cōtentus sobrie honesteq; uiuat. Tū pluribus interiectis hoc postremū addit: ut homo tēperans: iustus & reliquis uirtutibus p̄ditus. p̄fecte absoluteq; felix sit & cōpos. beneq; beate uiuēdi luxuriosus aut iustus improbus sit miser: atq; infelix. Itaq; eū q̄ felicitatē optat: tempantiaq; expetere oportere. luxuriā uero deuitare & q̄ magis ueloci ac p̄cipiti cursu potest aufugere. Ex quibus fit ut aduersari iprudentiā satis admirari nō possim: qđ cōtra ueritatē māfestissime disserēs: latere se posse existimauerit. Quis. n. locus apud Platonē non plenus est laudibus cōtinētie: tempantie: modestie: cōstantie: patientie: tolerantie? Quis nō uitia rephēdit: & rephēdit: atq; ut uirtute felicem: sic uitio miserz fieri unūquēq; declarat. q̄s postremo nō ad uirtutē hortat: & a uitis retrahit summo studio: cura & uigilātia? An forte latinos homines fallere se posse aduersarius censuit. At ne latini qđē auctoritatē tāti p̄bi: unius homūtionis uerbis: deicere animis potuissēt: & grecos facile erat ueritatē rei detegere: & falsam atq; iniustā criminationē cōfutare atq; refellere. Sed oīnia: que pro sua diuina sapiētia de uirtute & moribus: Plato cōscripsit: hoc loco repetere non est necesse: rem. n. immensā aggredieremur: & oratio uoluminis modū minus excederet. Quapropter his: que diximus cōtenti. Post hac doctissimorum uirorum & oīni uirtutis genere

illustriū testimoniā petemus. qui Platonē ita uixisse memorant: ut
uirtutes q̄ scribit & pbat & laudat omni uita sua excoluisse miri/
rificite fateant. Quo in loco grecos auctores: q̄ uitā Platonis inno/
centissimā admirant atq; extollūt: spōte omittā: quāq; plurimos
habeo: immo fere omēs q̄ aliqd unq̄ scripsere. q̄ eo consilio factio
ne aduersarius oblatrare possit: auctores grecos p̄pterea uertus
Platonē laudasse q̄ Aristoteli inuiderūt: latinof dūtaxat testes
citabo: de q̄bus nullā huiusmōi suspicionē mētiri obiurgator au/
deret. uerū que de ortu Platonis. tā a latinis q̄ a grecis auctoribus
eodē mō narrant in p̄sentia p̄tereo. ut scilicet Perictiona mater
p̄us q̄ cū marito cōgrederet. demonis cuiusdā aspectu cōceperit.
atq; enixa fuerit: ut infāti: dū ad huc in cunilibus eēt examē apū
circa ora p̄teruolās labellis infederit: & postq̄ aliquādiu i murmu/
rauerat. abiit ut Socrates p̄ q̄etē uiderit. cygnū p̄mo in uolucrem
suis genibus assedisse: mox uero uolucrē factū iuaissimo quodā
cātu in celū aduolasse. Postridie uero cū Plato ad eū uenisset: seq̄
illius doctrine tradidisset: illis q̄ aderāt dixerit. hūc eēt illū cygnū
tā suaue canētē. quē p̄die p̄ q̄etē uiderat. hec inq̄ omīa p̄tereo. Ac
illud certe p̄tereūdū nō est. ideo se Platonē in academiā cōtulisse:
locū nō solū desertū: sed etiā pestilentē ut partim cura & assidu/
tate morborū: partim solitudine: corporis irritamēta cōpesceret:
ac partē animi: rationis expertē moderaret. rationiq; subiceret:
sicq; libidinis impetū frangeret: & modestiam: cōtinētā: tempā/
tā sequēs: nullā aliā uoluptatē q̄ studioz sentiret. Hec enī de eo
refert sanctissimus uir Hieronymus. in eo libello quem aduersus
Iouinianū eloquētissime scripsit. Plato inq; cū eēt diues & tho/
rosius Diogenes lutatis pedibus cōculcāret ut posset uacare phie
elegit academiā uillā ab urbe p̄cul. nō solū desertā sed etiā pesti/
lente: ut frequentia morborū simulq; solitudine: libidinis impetus
frangeret. discipuliq; sui nullā aliā sētirent uoluptatē: nisi earum
reuz: quas discerent. ita fiebat ut academiā colentes. ceteris omībus
curis omissis: duntaxat philosophie uacarent. Quo certe p̄tinere
uidetur Platonis illa descriptio: qua philosophiā diffinit: esse mor/
tis meditationem. atq; illud quoq; quod in p̄hedone scriptum est.
debere philosophum mortem expetere. Neq; enim ista significāt
expetendā esse anime dissolutionem a corpore anteq̄m p̄stitutū
a deo tēpus aduenerit: quod Plato nefas eēt dicit. sed debere quēq;
animū ab hac mole corporea & uitul hinc atq; hinc scaturitibus.

erigere: & quantū fieri potest omni cōtagione carnis sequestrata
in sola profundissimarum rerum cōtemplatione uersari. legat qui
uelit Macrobi libz de saturnalibus & bipertitā hāc mortis diui/
sionē iueniet: ut altera natura accidat. altera ex uirtute p̄ficiat
quā p̄cepta Platone confirmat: eamq; esse quum animus adhuc
iunctus cum corpore: uoluptates corporis respicit. & omnibus
uitiorum uinculis solutus ad nobilitate erigitur. studioq; ad supe/
riora. & natura sua digna sublimis euehitur. legat p̄terea sapien/
tissimum uirum. & uere diuinum Aurelium Augustinum. cuius
duntaxat grauissimo firmissimoq; testimonio omnia ineptissimi
obiurgatoris conuicia & maledicta debilitari: dissolui: infringi:
reici possunt. & longe quidem facilius q̄m tela aranea rapidissimo
uenti fragore disrūpi. nec certe sine admiratiōe uel legi uel audiri
possunt: que a tanto uiro dicuntur. libro nanq; de uera religione.
Platonem scribit discipulos suos docere solitum: ut a ueneres uo/
luptatibus abstinerent. persuasumq; sibi haberent: ueritatem non
corporeis oculis: aut sensu aliquo: sed sola mentis puritate uideri.
Ad quam percipiendam nihil magis impedimento esse. q̄m uitam
libidinibus deditam: & falsas imagines rerum sētibilibus que nobis
per corpus imprimuntur. Itaq; sanandum in primis esse animum
ad percipiendam incommutabilem rerum formam & eodē modo
semper se habentem. atq; omni ex parte sibi similit pulchritudinē:
ipsum p̄terea Platonē uitam celibem ac castam semper uixisse:
propter q̄ usq; adeo amuisse peruersam temporum suorum opi/
nionem: ut sacrificasse nature perhibeatur. quasi peccatū expiare
uellet. q̄ liberos non procreasset. Sic Augustinus de Platonē refert
Quo testimoniō quid amplius dici: quid certius potest? Quis enim
excepto aduersario tam improbus: tanq̄m ab omni uere rationis
cogitatiōe remotus sit: ut Platonem incontinentē aut libidinōsū
fuisse existimet. quem Augustinus cum de uera religione scriberet.
in exemplum castitatis adduxit. Legimus enim Platonē ab ipsis
tam inde incunabulis usq; adeo modestū & grauem fuisse: ut raro
subridere: ridere nunq̄ utisus sit. Mercedem a nemine unq̄m ex his
quos docebat exegit: ultro etiam oblatam respuens. Ire tam cō/
tinens fuit. ut ne in seruos quidem unq; quod inauditum est: uel
fecerit quicq; uel dixerit iratus. Virgisi inquit aliquando te cederē:
nisi iratus essem: & rursus quū quidā ex eius seruis grauiterrasset:
ad Xenocratē q̄ tum forte aderat conuersus: uerberato tu inquit

puerū: ne ego per iram concitatus id agam. Continentiam autē
cibi & potus tantā in eo fuisse tradunt: ut non solum delictores
epulas. & opipara cōuiuia spreuerit. & bis tantū in die abū sumere
cōsueuerit: sed tantū duntaxat per omnē uitā sumpserit: quantū
satis esset ad uite necessitatem: oliuis tantū academicis & uili pane
atq; aqua contentū fuisse accepimus: quem uictū: quantū somni
sequi uerisimile est. tantū dormire solitum scilicet: nō plus q̄ quod
satis eēt ad euitandā ex nimia uigilia malam ualitudinē. Ceteros
etiam quod ex primo libro de legibus constat: solebat admonere
ut nocte surgerent. ad res tum publicas. tum priuatas obeundas.
Somnum enim immodicū & corpori & aīmo obesse dicebat. pa/
rumq; inter mortuum & dormientē interessē: itaq; ut quisq; uiuere
& sentire cuperet: sic uigilare oportere: quantum salua corporis
ualitudine id fieri posset. Hec omnes tam greci q̄ latini de Platōe
perhibent: & latissime referunt. Quāq; ego ut institui. breuiter
ea percurro: ne in rebus notissimis longior sim. Quis enim uestrum
uiri latini. non legit laudes de uita ac moribus Platonis apud. M.
Tulliu: apud Quintilianū. apud. A. Gellium. Apuleiū: Macrobiū
reliquoq; lingue latine auctores: quos enumerare longissimū eēt.
Quot & quanta uir sapientia & moꝝ integritate insignis. L. An/
neus Seneca de Platōe honestissime refert in epistolis ad Luciliū:
in libro de ira: de beneficiis: reliquisq; operibus. Quod mores illius
admirat: & pro exemplari quodā uirtutis pulcherrimo cōstituit.
Quantam splendor: & decus romane lingue. M. Tullius Platonē
laudē tribuit? Omnes profecto quocūq; te uerteris illius uirtutē
admirantur. etiam si qui opinione ab eo dissentiat: qđ etiā ab ipso
quem modo nominauit. M. Tullio aperce explicatur i libro: quē
Tusculanas questiones inscribit. Credamus igitur inquit Panetio
a Platone suo dissentiente: quem omnibus locis diuinum: quem sa/
pientissimū: quem sanctissimū: quem Homerum philosophorum
appellat. At si Augustinus. & Hieronymus non modo scientia p̄/
clari sed etiam uita & moribus tales sunt: ut in religione nostra p̄/
sanctissimis uenerentur. & Platonem quidem testantur optime in/
tegerimeq; uixisse: qđ hoc nō satis testimoniū eēt existimet & hūc
uirū iure optimo arbitret omni uirtutis genere ornatisimū fuisse?
Ita Plato nō modo suis operibus sed optimorum etiam uiuorum
testimonio sine ulla culpa: sine reprehensione: sanctissime innocē/
tissimeq; uixisse demonstrat: nec est. qui rē hāc in controuersiam

unq̄ traxerit p̄ter aduersariū. Nunc etus argumenta aggredior:
et quoniam nebandi amoris crimē in primis Platonē obicit: quibus
id rationibus ostēdere conetur: post uidebimus. Nunc de amore
aliquid disseramus. Equidem non is sum: qui neminē unq̄ incidisse
in amores illicitos. ac per libidinem scelus cōmisisse existimē. Neq;
enī negari potest plures ex omni natiōe extitisse: natura pueris
& deprauatis moribus: qui non animos sed corpora marū amāt:
instar eorū qui ut Plato inquit fructus appetūt. Quippe & apo/
stolus Paulus i epistola quā ad romāos scribit: eos nefādi amoris
arguit. & Plato non sine causa idipsū & reprehendit & lege uetat.
Sed illud animaduertendū est: non omnem amorem uiciosum eē
ac turpē: sed quēadmodū pleraq; alia cōmuni nomine appellata:
diuersam habere rationem: & partim honestum: partim turpem
constitui: quod non modo ex his que gentiles auctores scripserunt:
sed etiā ex sacris nostre religionis litteris ostendi potest. Gentiles
enim amorem siue cupidinem: si cui ita uocare magis placet: q̄nq̄
non apte hoc omnibus locis dici potest: duplicem esse uoluerunt
ne eadem uia eodem ue afflatu animos hominum incendere: sed
alterum ut nimis pueriliter sentientem: nulla ratione regi ac inli/
pētium solummodo animis insidere: libidinis atq; luxurie comitē:
impudentem: scelestum: ad id quod male appetit temere ruētē.
Alterum honestum: modestum: uerecundū: constantem: sanctū:
beatū: castitatis: continentieq; custodem: benigne animis affiantē
& amantē obseruantemq; uirtutis: itaq; cum unū amoris sit nomē
non easdem ex utroq; prodiere actiones quemadmodum pudoris
quoq; & cōtentionis eodem permanente nomine diuersae actioes
sūt. Nempe homini cultus profuit. nocuitq; pudoris: ut Hesiodus
inquit. Cōtentionis item genus non simplex sed duplex est. ut. n.
idem poeta inquit. Hec pueris nimis: digna est laudariet illa. Ad/
uersosq; animos longe propellere tendunt. Quid igitur mirum si
beniuolētia honesta & sancta idem nomen habet: cum turpi fe/
doq; affectu? Honestum hoc genus amoris: quem Plato celestem
etiam: ac diuinū appellat. in litteris quoq; sacris celebrari uidemus.
quemadmodum Salomon specie quadam elegie sacra cātica mo/
dulatus est: que nisi quisq; pro sua & scribētis uirtute iudicet: male
de uiro illo diuino sentiat necesse est. p̄fecto ita natura cōparatū
ē. ut q̄ castitate ac moderatiōe aīmi p̄stat: quecūq; huiusmōi uer/
ba in meliorē partē accipiat. q̄ uero p̄p̄rius sceleribus congnatus

est: omnia perpetrata interpretatur: & pro suis moribus & sententia
& iudicat. Sed quid sponsus ille apud Salomōem loquat̄ attēde:
quā pulchra es amica mea: q̄ pulchra es: & decora: oculi tui colū/
barum: capilli sicut gregis caprarum: que descenderunt de monte
galat. Dentes sicut greges tonse que ascenderint de lauacro labia
tua ut uita coccinea: & eloquiū tuum melle dulcius. sicut fragmē
mali puncti. ita gene tue: & sicut turris David collū tuū: que edifi/
cata ē cū ppugnaculis. ubera tua sicut duo hīnuli capree gemelli:
qui pascūtur in lilis. Tota pulchra es amica mea: & macula nulla
in te est. ueni de libano sponsa mea ueni de libano. uulnerasti cor
meū soror mea: sponsa mea uulnerasti cor meū oculis tuis. & crine
collū tuū. Quid sponsa dilectus meus candidus & rubicūdus electus
ex milibus: caput eius aurū optimū. Come eius sicut elate palmarū
nigre quasi coruus: oculi eius sicut colūbe. Gene sicut areole aro/
maticum cōsue a pigmentariis: labia distillant mirram p̄mā: manus
cornatiles auree plene hyacynthi uenter eburneus. distinctus sap/
phyris. Crura colūne marmoree fundate sup bases aureas. species
eius ut libani: lectus ut cedri. guttur suauissimum: & totus desyde/
randus. Talis est dilectus meus. Et plura alia ad hūc modū ama/
toria uerba que si quis puertat & male intelligat nō minus cātica
Salomonis q̄ Platonem libidinis uenerie arguere poterit. Diony/
sius uero Areopagita: uir sctissimus. qd q̄rto de diuinis nomibul
capite de amore locutus fuerit uideamus. uel potius: quid ante eū
Hierothel dixerit. uir sanctimonia uite preclarus: qui Dionysii p̄/
ceptor fuit cuius sententias examatorius hymnus ipse Dionysius
accepit. amorē inquit siue diuinū siue angelicum: siue intellectualē
siue animalem siue naturalem dixerimus. uim quandam unendi
continendiq; intelligere debemus. Item plures & uarios amores de
uno ait prodire: deumq; ipsum esse auctorem generalem ceteros
singulares: qui ex illo proficiantur: & ad eūdem unū & cōplicitū
amorem redeant & cōiungant. Hunc preceptorē suū Dionysius
secutus. omnia inquit summū bonum honestum & pulchrū petūt:
affectant: diligunt: tū propter ipsum tum ipsius gratia & superiora
a suis inferioribus amantur per conuersionis respectū. inferiora a
suis superioribus per prouidentia: paria a suis paribus p̄ cōmunicati/
onē: queq; se ipsa amant p̄ cōseruationē. Deniq; omnia p̄ appetitū
boni: honesti: & pulchri & uolūt & agunt quecūq; uolūt & agūt.
autim dicere uere enim: ipsū etiā rerū omnium auctorem & p̄ncipē

propter sue bonitatis exuperantiam: queq; amare queq; agere:
perficere: seruare. queq; ad se cōuertere: estq; amor diuinus bonus
boni propter bonum. Ipse enim amor omnium rerum auctor &
effector p̄pue: supraq; modū p̄existens in sūmo bono noluit se
infecundū in eodē manere. sed mouit ad agēdum p̄ exuperantiam
omnium rerum genitiuā. Sed quoniam amoris nomē magna ex
parte minus honeste accipi solet q̄m modeste aures pati posse ui/
deant qd ea causa idem doctor dixerit animaduertendū. nemo
nos inquit existimet p̄ter usū litterarū sacrarū amoris nomē pbare:
q̄si dicat rudē siue improbū esse: qui nō sermonis sensū cōsiderat:
sed uerba rimatur: & speciem sequit̄: quam illa pretendunt. Plura
quoq; similia de eadem re scribit: docens ne alienā quidem uerborū
speciem aspernandā esse: dum uis & sententia sermonis incolumis
seruetur. usum enim uerborum propterea duntaxat necessarium
esse: q̄a sensus nostri moueri aliter nequeant. hec latius ab eo scri/
bunt & nomē amoris haud alienū esse a sacris litteris demonstrat.
Ne inquit hec de amore dicta a nobis putet quispiam aliquid in
sacris litteris innouare: audiāt qui amoris aut amorum uocabula
aspernantur. Amato ardētius eā & te seruabit: uallo eam munito
& te extollet: honore eam prosequere ut te amplectat̄. & reliqua
que per diuinos amores dicuntur. Diuus etiā Ignatius ita scribit.
Meus amor crucifixus est. & alius amator pulchritudinis eius factus
sum. Item alius inuadi in amores tuos: perinde quasi ī puellarū
amores. ergo nomen hoc siue amoris siue amorum minime formi/
dare debemus. nihil est enim qd nos ea causa turbare ac deterere
possit. Nam si recte uerba sanctorū theologorū animaduertimus
nomen caritatis dilectionis: & amorum: pro eodem accipi uideēt.
Sed ne si plura afferam documenta: nisi nimis in longum oratio
nostra uagetur. Caput illud Dionysii de amore legendū arbitror.
si quis plura nosse uoluerit: mihi satis in presentiarū sit: tū sanctorū
auctoritate: tum sacrarū litterarū exemplo demonstrasse: amorū
nomē nō sēp uitio dari. sed fieri sepe numero: ut q̄ se amore teneri
aut amoribus excitari: aut ardere dicit: nō cōtinuo incontinentie
damnandus sit. Sed iam quid Plato de eadem re senserit. & an cō/
suetanea sacris litteris locutus sit uideamus. ac p̄mo p̄hedrū deinde
conuiuium in medium proferamus. Quos sermones obiurgator
Platonis in primis criminatur & libidinis arguit. In p̄hedro igitur
siue Plato siue Socrates apud Platonem loquens orationem quam

Lysias orator de amore turpi ediderat: nō modo non probat sed in eam acerrime inuehit: & eiusmodi amorem insectatur arguit: detestatur. O ibesu bone qua animi integritate: qua ut uerborū qua copia dicendi: peruersum illum: & sceleratum: & nepharium affectum damnat: q̄ turpem fedum perniciosum: tam amari q̄m amato esse ostendit. Et quidem cum diffinire ipsū amorē uellet: audi quibus uerbis orsus est. Ita statuēdum est inquit: duo quedā genera esse in nobis: que dominantur & regunt: queq; nos sequimur quo cūq; duxerint. Vnum est minata ī nobis uoluptatum cupi/ditas: altera aduēiens opinio affectatrix boni: hec alias consētur in ter se: alias dissentiunt: & modo hoc modo illud superius est. Cū itaq; opinio illa ad id quod optimū est ratione ducit & supat: tū huic potestati nomē est tēperantia. Cū autē cupiditas temere tra/hit ad uoluptates & p̄ncipatū in nobis obtinet: cōtumelia uocat: quod genus ut uarium & multiplex est: ita in plures partes secat. que singule pro sua cuiusq; conditione nomen sibi consentaneum uendicant: & ut queq; uictrix extiterit: sic hominem suo nomine appellari facit. haud certe honesto: uel digno: uel liberali. Cū enī in edendo rationem optimam ceterosq; appetitus superarit: gula nuncupatur: & homini ita affecto huic uendicat nomen. Rursus cū per ebrietatē uicerit eo ducēs hominem: quoniam appellari nomie debeat: apertum est: & reliqua his germana: & germanarū cupiditatum nomina: ut queq; uicerit. manifestū est: quo nomie sint uocanda. Sed quorsum hec? & si iam fere constat: omnia tñ clariora solent esse: cum dicta sunt q̄m cum non dicta. Cupiditas igitur. que sine ratione superat opinionem: ad recta tendentem: rapitq; ad uoluptatem forme: postq̄m a germanis: que sub ea sunt circa corporis formam: cupiditatibus confirmata uictrix euadit. & hominem ducit ab ipsa insolentia q̄ res insolita & absq; more sic: amor appellatur Tum paulopost quanta ignominia quantū de/decus: quantum incōmodum ex amore uitioso: & turpi amatore redundat Plato exponit: & tum amorē huiusmodi fedum atq; ter/rimum: tū talē amatorem pfidum: molestum: perniciosū: labē humani generis & fortunarum excidium esse ostendit. Postremo animaduertere inquit adolescēcule: & certo scire oportet: animū hominis te amantis haud tibi beniuolum esse sed petende: ut in ci/borum desyderio: satietatis causa nicendi. & quemadmodū a lupis agnos: sic ab amatoribus: pueros amari. Ita Plato qd amor turpis

& q̄lis sic explicat: ut nihil dici melius possit: nihil eruditius: nihil doctōrū nostrorū sententie conuenientius: qui libidinem & omnē uitiosū amorē reprehēdunt: modestiā: continentiā & temperantiā cōmendant: & p̄dicant. Que cū ita sint: quis iure Platoni succēdere aut detrabere possit: & amoris turpitudinē ei obucere? Atqui re/clamabit aduersarius phedrū a Platone amari fateor: sed non talē se amatorē exhibet Plato. q̄lis erat Lysias & ceteri quos detestatur: cauereq; ab his quasi a peste quadā atq; p̄nitie hortat & cōsultat. uerum talem: qui honesto sanctoq; amore deuinctus ducem sibi statueret forme quā cernerēt elegantia ad lummā illā iauditiāq; uoluptatē celestē: quā nō minus ipse q̄ qui uis nostrū sanctissimus auctōr futuram hominibus qui uirtutē colerent opinabatur. Sed obiurgator noster turpe illud & sceleratū: non pium hoc syncerū: & felix amoris genus respiciens: exclamat prob nefas: & latinol hortat: ut phedrū Platonis legant: quasi turpē Platonis amorem in eo possint intueri. legite legite inquit ipsū phedrū: qui nō cre/ditis: aut ab eis q̄ legerunt: nisi Platoni faueant: queritote. Quem phedrū queso nomias? in quē ita inueheris? Certe nihil istiusmodi huic nostro accōmodari: aut infligi potest. quē si egoribus oculis introspicere uoluisset: neq; ipse te uidentis fortasse uolēs q; decepisset. aliquid ex his que modo protuli intelligere potuisset in phedro: & ueritatis ipsius ueneratione phedrū adorares: tanq̄ diuini amoris ratiōem atq; doctrinam. Sed legite queso phedrū uiri latini: nihil enim impedito immo rogo & oro & in eo interpretando operam meam libentissime presto: ut hominis calumnias & falso obiecta crimina percipere apte possitis. Et hec enim que nos exponimus & alia longe plura ad eūdem modum in eo cōperietis: aut si ma/lueritis audire: ab his q̄ legerint: intelligetis: modo eruditi sint: nec q̄les uelle uidetur aduersarius: indocti. Sic enim dicit. nisi Platonis laudi faueant: quasi quis esse queat: qui cum Platonem intelligat possit laudi eius non fauere. Idem profecto & doctrina profectus: & Platonis laudator est: idem & iudex indoctus est & Platonis uituperator. Queritote inquit ab his: qui legerunt: ita prius: sed a doctis hominibus: non ab imperitis: rudibus: & furis: ut aiunt: agi/tatis: sed cur ipse uobis non ea: que uituperat: in medium profert: sicut nos ea: que laudamus: exponimus: & digna laude esse demō/stramus? Nempe q̄a pro libidine animi sui: illa reprehendit & que ipse non potest ferre: alios ut legāt hortatur: legite legite inquit.

que ego sine stomacho lectitare non possum. Scilicet hic longe uobis honestior est optimi uiri: quos ad ea legēda mittit: que ipse referre: quia obscena sunt: non potest. Atqui Platonis dicta utrū talia essent debuit demonstrare: platis in mediū: que stomachari uidebatur: uerbis auctoris ne mentiri: calumniari: & in hominem quē ut ceteros omittā. Augustinus & Hieronymus uiri sanctissimi tantopere laudant: inuebi temere uideretur. Verum quia pferre nihil nisi aduersus se poterat: nihil protulit: sed mittit latinos ad pbedrum legendū. q si literas nesciunt grecas: qui legere possunt? Si sciunt cur eos testes non adhibet: sed ad legendum transmittit. Enim uero ista tergiversatio: nec docti nec pbi hominis est. Neq; enim damnari quēpiam fas est: nisi uel errorem passus: uel testibus cōuictus fuerit. Quorū neutrū aduersarius querit: sed suo unius iudicio eum: quem accusat: q̄ si dicta auctoritate censet esse cōdemnandū. Ac quēadmodū Platonis sententiā referat uideamus. Proh nefas inquit. proh inquam nefas: eorum beatam fore uitam ausus est scribere: quos deus aliquis amatum atq; amātem cōtusos liquefactosq; in unum ex duobus hominem rediget. legite librū qui de cupidine iscribitur: quemadmodū in breuibus atq; stagnis saxa plerunq; latētia subsunt: ita omnis doctrina eius sicut adulteratum aurum lapidi admotū: subalbet: & orichalcū si putiatur in ignem prodit. Sic fallacem sub spece rerum bonarum scelerum congeriem sub ostendit. Hec sunt aduersarij uerba in Platonē. ubi primo animaduertendum est: q̄ Platonem dicit sub spece rerum bonarum scelera docuisse. ergo amans & amatus: quos pro amore beatos futuros Plato affirmat speciem honesti non sceleris pre se ferunt: etiam ipsius aduersarij sententia. Sicq; reprehēdi Platonē nefas est. Sin saxū in his latet: ut aduersarij scribit: ostendendū id primo est post reprehendendum & exclamandum proh nefas: nā si nō latet & tuta omnia sunt: auide nimis & frustra exclamat proh nefas: & ipse potius: qui ita exclamat: q̄ Plato deridendus est: uerum quoniam tuta sūt uniuersa & per uirtutem unicuiq; uitā & domicilium prebent. nihil tale demōstrare potest: ideoq; quod p uerū hominis est: exclamando subterfugit. & fallere auditorum animos conatur. Hec igitur modo uel que ipse fingit: uituperat: uel sibi repugnātia loquitur: quum sermonis speciem reprehēdat: quā bonam esse confitetur. Nos autē & speciem honestam: quod aduersarij non negat. in Platonis oratione seruari dicimus: & qd

ipse fingit negamus. atq; ut nullam ipse rerum: quas commentat rationē afferat: sic nos ueram illā & necessariā rationē adducimus. q̄ si Plato sub spece honestatis scelus suaderet. profecto nō idem scelus tam aperte in eodem sermone reprehendit: nec palā honestum amorem laudaret: turpem uero detestaret: quod ne leuis quidē & rudis homo faceret: ne dū Plato uir ī dicēdo grauissimus. Tum etiam q̄ mores Platonis: qui a tot optimis atq; doctissimis uiris laudantur: non fallacem induunt speciem sed quod proferre uidentur: idem intra sese complectuntur & excolunt. Verū qd aduersarij suo pte ingenio hominibus honesta beniuolentia deuictis addiderit: uideamus. Ita tamē inquit ut utriusq; uoluptas permaneat. Sic enim futurum inquit ut nūq̄ ardor ille libidinis extingatur: nunq̄ uoluptas minuatur: nunq̄ amor commutetur: sed una eademq; perduret atq; permaneat: si in unum cōfusi eisdē semp amoribus uoluptate libidineq; perfruant. hec & si nō recte intelliguntur illud tamen sibi uelle aduersarij uidetur. ut amans cum amato per libidinem quandam turpem coniungatur. quod Plato apertissime execratur: & amentē qui ita amat. nō amantē appellat. quippe honesto: pio sanctoq; amore coniungi animos precipit: quod & aduersarij ipse concedit: cum Platonem dicit sub spece rerum bonarum fallacem cōgeriem scelerū ostēdere. Quod si Platonis sermo pre se fert speciem honestissimi amoris. certe que turpia ab aduersario & scribuntur & uituperantur: non Platonis sed ipsius aduersarij eē certū est: q̄ ex ipsius quoq; Platonis sermōe perspicit facile potest in quo nihil tale est quale refert aduersarij. Cum itaq; Plato de amore modestissimo sermonem se habere fateatur. & quod ab eo scriptum est ea spece: qua docetur: acapere debeamus. profecto aduersarij perinde agit. ac si utrum aliquem religione uenerandū publice predicantem. Sic enim cōtionantes hodie uocant contra: turpē nefandūq; amorem: & quemadmodū pie ac sanctum amandum sit. docentem: sceleratus aliquis id egre ferēs eum maledictis insectetur: & quod improbarit detestatusq; sit: agere ipsum mētiatur. Sic plane facit aduersarij iste Platonis: introducit enim pbedrum atheniensem adolescentulū: narrantem per qm multos pulchritudinis sue turpes amatores habuisse: quasi hoc uitium commune athenis esset: & tamen Platonem summum philosophum & magistrum bonozq; morum uituperat: q̄ eundem pbedzq; moneret a turpibus amatoribus cauendū eē & quo pacto

honeste amandi adoleſcētēſ eſſent: doceret: cū ſūma cōmendatiōe
& laude uirtutiſ. Lyſiā uero oratorē laudat. cuiuſ oratio deteſta/
bile iſtud ſceluſ: qđ a Platone reſpōdit: adoleſcētī pbedro nititur
ſuadere. Que cum ita ſint quiſ dubitet aduerſarium non ratione
aliq̄ ſed dūtaxat malignitate aīmi motū in hec aduerſuſ Platonē
iurgia prupīſſe? cuiuſ uitam ſi aliorum teſtimōia querimus: om̄eſ
laudant. ſi ex ipſiuſ ſermone colligimus: nō niſi piā: & honeſtam:
& ſanctam poſſumus iudicare: ueſ id quidē uix tolerabile uideē.
qđ aduerſariuſ ea que grauīſſime honeſtiſſimeq; a Platone ſuo iu/
dicio dicunt: dedita opera p̄terit: que uero in conuiuiō & a p̄ſona
qualibet referuntur: ut hiſ propoſitiſ habeat Socrates qđ poſſit
reprobare ea aude complectitur: & partim addit aliquid partim
adimit: partim p̄uertit: ac ſuo arbitratu cōmutat: & paginaſ male
litterataſ ſordibuſ complet: ac feda uerborum ſuorum colluuiōe
commaculat: hac una re fretuſ ita fore: ut homineſ qui Platonuſ
libroſ non legerunt: uaniloquētia ſua decipi facile poſſint. ſed ut
magiſ hominiſ p̄uerſitaſ pateat. & quomodo Platoni tribuat: que
ab eo dicta non ſunt: uideatur. proferenda ſunt loca ipſa Platonuſ
& an tale aliquid in hiſ ſit: quale aduerſariuſ ſimulat: attendendū.
neq; enim: prob neſaſ: a nobiſ exclamandum eſt: nec ut pbedrum
aut conuiuiū homineſ legant ſuadendum. quod ideo aduerſariuſ
facit: quia nihil: quo ſubſtentare poſſit calumniaſ ſuaſ inueniēſ:
& omni rationiſ preſidio deſtitutuſ: quo ſe uertat non habet: in/
certa q; incertiſ probanſ: pro conſuſione iurgioꝝ cōgerē affert.
Sed que aliter a Placōe dicta ſunt: qđ ipſe recitet: explicabo. nihil
adgenſ aut comminuenſ: aut mutāſ: aut inſtar aduerſariuſ deprā/
uanſ: aut corrupēſ. Quin auctoriſ ſententiā ſyncere & de uerbo
ut aiunt ad uerbuſ interpretabor. Cū itaq; Plato in pbedro Lyſie
orationem que ſedum ac deteſtandum amorem ſuadebat repre/
hendīſſet: & libidiniſ uitiū ortūq; & incrementū eiuſ ita docuiſſet:
ut non modo auctoriſ: inſtitutiſq; maiorum ſuorum: ſed etiā
ratione credere quiſq; cogere: rē turpem ac noxiā eē luxuriā.
Tum quot modiſ amoruſ nomē de quo agit accipi poſſit: oſtēdit.
Itaq; duplicem eſſe amorem dicit: alterū terreſtrem atq; uulgarē:
alterum celeſtem ſingularem & plane diuinum. Hunc quidē lau/
dabilem eſſe & omni ſtudio opera: ac diligentia expetendum: illū
uero reprehendendū uitandumq; tanq̄ humano generi p̄nicioſū:
& hunc quidem celeſtem ac diuinū amorem: furorem etiā uocat:

ſed ſanctum furorem: & diuino quodam inſtinctu proueniēte
ac ueluti raptu mētīſ cuiuſdā numiniſ complexū & forme cōtem/
plationē quā Aureliuſ Auguſtinuſ incōmutabilē. & eodem modo
ſemper ſe habentē. atq; ūdiq; ſui ſimilē pulchritudinem interpretat.
Furorem. n. haud ſimplicē eē Plato exiſtimat: ſed p̄mo bifariam
diuidit: ut unuſ ab humaniſ morbiſ fiat. alter diuina qđdam mētīſ
alienatione. Mox partē hāc laudabilem quadripartito diſtribuit.
Vnū diuinatione cōtineri ſtatuit. alterum inſpirationibuſ. tertium
poetiſ: poſtremū ſancto feliciq; amore tum bonā: & utilitatem: &
cōmoda ſinguloꝝ furorum: que modo enumerau: cōmemorat: &
ne quiſ amoruſ nomē ueluti ancepſ repudiet: ne id inq; uere amur:
nec ratio noſ nulla deterreat. qualiſ homo mētē cōſtantē potiūſ q̄m
alienatuſ in amicum deligendū ſit: ſed illud ſi demōſtret uincat:
genuſ hoc amoruſ: qđ ego p̄bo: nō ueluti a diſ immortalibuſ datum
amanti atq; amato. Quo in loco animaduertendū eſt: quomodo
Dionyſiuſ in hiſ: que ſupiuſ retuli: non modo ſenſu ſed uerbiſ ipſiſ
Platonuſ uſuſ ſit: cū de amore loquereſ. Ergo hoc nomē amoruſ
inq; minime formidare debemus. nihil eſt. n. qđ noſ hac de cauſa
turbare poſſit aut deterrere Plato igit nec uereſ. nec in deligēdo
amico p̄hibendū exiſtimat: quominuſ furētiſ homiſ familiaritaſ
cōſtantiuſ hominiſ amicitie preferat. Sed ſi illud demōſtret iquit:
uincat genuſ hoc amoruſ qđ ego p̄bo non ueluti a diſ immor/
talibuſ amati atq; amato. Nobiſ autem cōtra demōſtrandū eſt p̄
ſūma felicitate datū eē id genuſ furoriſ: qđ cū demōſtrare aptiuſ
uellet: repetit de immortalitate animorum: rationē anti moſq; im/
mortaleſ eē declarat atq; eternoſ. Tū ad ipſiuſ aīmi formā uenit:
ac occultuſ quibuſdā p̄fundiq; ſententiſ eū indicat: ut moſ etiuſ eē:
dū de rebuſ diuinuſ & intelligibilibuſ loquit. quippe bigarū alataꝝ
aurigeq; ſpecte animū reſp̄ſentat uidelicet rationē eiūſ aurige iram
& cupiditatē equiſ cōparanſ: ſed iram equo p̄bo & pulchro: cupi/
ditatem cōtra. Itaq; aurigā: nō ſine difficultate poſſe bigā regere
oſtēdit: cū par illud equoꝝ ex cōtrariuſ naturaſ conſtet. animum
igit: q̄m diu integer & alatuſ ſit: ſublimē ferri inq;: & diuino fru/
aſpectu: ubi uero alaſ amiſerit de ferri: quoad ſolidū aliqd nactuſ
fuerit: tū terrenū corpūſ ſubeuntē cōſtituere animal mortale atq;
immortale: ali itaq; augeriq; animi alaſ: dū p̄oſ ſibi contunctū
ſublime collunt: quo genuſ deoꝝ incolit: bonitateq; & ſapientia &
pulchritudine animuſ p̄ſtat. minui uero & perire: dū uitiſ aīmuſ

deprauatur atq; degenerat. Neq; per ardua usq; ad celi cōuexum
sectari numia potest: bigar; prauitate auersus: que non eque iugi
equor; cōcordia p̄gunt: altez; n. equor; sua improbitate deorsum
labi: & p̄dere suo deferrī in terram: quando ab auriga non recte
institutus fuerit. Animū igit; qui deū ducē optime sequit; q̄q; non
sine molestia equi uitiosi. nec sine labore tñ ad sup̄ celestem illam
regionē tandē euehi ubi res uere substantes cōtemplet; & scientia
iusticia: modestia: tempantia: uera p̄fruat;. Scientiam dicit non
q̄lis rebus generabilibus tribuit; & diuerse in diuersis cōp̄hendit;
sed que in uere entis ratioe cōtemplāda semp̄ uera eadēq; habet;. Sic de iusticia: tempantia: reliq; uirtutibus par ratio est: & hūc
esse animū felicē beatūq; ostēdit. Qui autē nō satis securus est: sed
mō sup̄ optatū illud cōuexū: mō defecerit: & equorū discordi
itinere partim aspexerit. partim nō. hūc & si nō miserū nō tamen
felicē appellat. Reliquos sequi qdē desyderio regionis sup̄ioris: sed
sua imbecillitate collapsos in imū differrī: & interim uitio aurigar;
plures collidi: lesisq; cruribus fieri claudos: plures cōfractis alis effici
tardiores: omnes longo labore frustra cōsumpto ex ortes uisionis
sūmi entis abire. Tū defatigatus cibo opinabili recreari: & lapsos
in terrā subire corpora: q̄bus egressos p̄ sua quosq; anteacta uita
citus tardius ue redire: uide descēderint. Postq̄ purificati grauiori
leuiori ue pena fuerūt. hec omnia q̄ nō uideat honestissime dicit;
Quid uero deinceps q̄si fede ac turpiter dictū aduersarius iudat;
Nullū animū Plato ait nisi post decem milia annor; instaurato
alaz; remigio eodē: unde uenerit: redire. p̄ter eius animū: q̄ digne
philosophatus sit: aut amoris pulchritudinis: ut philosophū decet:
indulserit. hō. n. tribus annorum milibus recuperatis alis uolare eo
posse unde descenderint: hoc est summum illud iudicio aduersariū
crimē. qui Plato indulgendum amoris cēsuit. hoc scelus uocat. hoc
uitupat. hoc detestat; ita clamitās q̄si Platonē in furto dep̄hen/
disset. At si Plato amorē in officio syncere phie cōstituit: p̄fecto
is sceleratus est: q̄ sceleris Platonē accusat: nō ille qui honestissime:
castissimeq; amare p̄cepit. siue puella: siue pueri noīe placeat ad/
uersario amoris obiectū statuere. puer: inq; aduersarius a Platōe
nominatur. Ita est: sed cur non sine iusta causa satis ex his que de
Lysie oratioe dicta sunt: intelligi potest: & tñ rursus etiā breuiter
dicemus. non erit absurdum. Lysias cuius sceleratissimā orationem
aduersarius p̄bat. ita phedro suadere uidebatur: ut pueri quinā

eor; amore caperent; minime aduerterēt: sed quoties cū cōmodo
eor; fieret: libidini obsequerent;. etiā eorū q̄ non amore capti eos
adirent. Quod Lysie scelus Plato in eodē puero: quē ille nomi/
nauerat: rephendit ac detestat;. & p̄mo quidē turpē nefandumq;
amorē execrat;: mox uero quo pacto quis honeste amare possit
puerum quē turpiter Lysias amabat ostēdit. ita Plato pueri non
puelle nomē iusta causa motus usurpauit: amoriq; pueri honeste:
& ut phī officū est: indulgēdū dixit. q̄q; sub hoc nomine omnē
hominū honestam ac p̄bam conditionē: cui amore possumus. be/
niuolentiaq; coniungi: intelligit; & pulchritudinem: uenustatem:
conuenientiā diuinam: ad cuius exemplar homo formatus est: sui
animi oculis cernit. ac ex creatoris ut Paulus apostolus ait ad rē
inuisibilem dei intelligendā cōtemplandāq; reducit;. oculo; inq;
in nobis est sensus acerrimus: quibus sapientiā non cernimus. Quā
illa ardētē amorē excitaret sui: si uideret;. Hāc igit; pulcherrimā
sapientie formā: que oculis p̄cipi neq; mentis acie & phie studio
solertiaq; indagandā hortat;. hūc amorē p̄bat & laudat. qui non
sordibus nature inuolutus est. sed ad excellentē iocū dissimūq; dei
aspectū aspirat & tendit. hoc captum amore non dubitat repetere
celū facilius posse. ita adolescētulū cōstituit in deliciis ut id seruet;
qd̄ diuus apostolus ait. omnia diligentibus deū cooperant; in bonum.
& q̄nq; ut alter ille uir sanctissimus dixit. inuidisse te fatearis in
amorē dei q̄si in delicias puellar; nihil tñ sic qd̄ te amasse peniteat.
Quod si aduersarius preter turpē amorē: diuinū quoq; illū oculis
interioribus & mentis lumine cernere uoluisset. nō statim amoris
nomine audito: tñ fedā nefandāq; libidinē animo concepisset &
Platonē censurisset: tanto pe rephendendum. agit sane hirudinum
more: que feces semp; partēq; sanguinis uitiosā sugere: salubrē uero
integramq; relinquere solent. querit duntaxat circūquaq; quibus
calūniari innocentē possit: & cū nihil afferat ex Platonis sermone
documētū: nihil interpretet;: qd̄ turpidinē amoris redarguat: seuit;
& huc atq; illuc lingua fedissima debacchat;. Nos uero q̄m ueri/
tatis uirtutibus freti Platonis causam agamus: attendite. Hierotheum
uirū nostre religionis sanctissimū idē qd̄ Platonē dixisse ostēdi/
mus. Cū. n. hic amorē distingueret: p̄ter cetera eius genera aīmale
genus cōstituit: qd̄ uitam uiuendi: cōtinēdi: seruādiq; haberet. & ab
uno primo uniuersoq; amore: q̄ deus est: p̄ficisceret; eodēq; redi/
re. atq; ex hac siue aīmi siue corporis uenustate: que p̄cipatioe

ac delibatione quadā diuine pulchritudinis habet. ad ipsam uere
diuineque uenustatis rationē ascenderet. Plato uero soli animo phī
restituto alarū beneficio patere eodē: unde uenerit: aditū scribit:
proptereaque phūs dum uitā sua professione dignā agit: repetit ea
memoria: que olim in diuina sede cōspexerat: & hec est inquit re/
cordatio illoꝝ que noster animus a deo comitatus aliquādo uidit:
cū despectis his: quas nunc eē dicimus: rebus studio contemplandi
uerissimi entis ad sup̄ma illa emerisset: unde fit ut sola integri phī
mens alas recuperet. Quippe ad ea semper quantū fieri potest: me/
moria incūbit. ad que deus semp̄ intēdens diuinus est. Huiusmodi
igit̄ recordatiōibus: q̄ recte uitē. perfecta semper p̄fectiōe solus
uere p̄fectus efficit. Sed cū a studio rerū humanarū se retrahit: &
rebus diuinis heret. reprehēdit a multitudinē tanq̄m mēte captus
atq; insanus. cū tamē ipse deo plenus multitudinē lateat. huc ergo
tota nostra oratio tendit: ut q̄rtum furoris genus declaret. quādo
quis hic uisa pulchritudine aliq̄ uere illius uenustatis remuiscatur.
alasq; recipiat: q̄bus euolare conet. sed cū id facere nequeat: tanq̄
aus sup̄na aspiciens: & inferiora cōtemnens: q̄si furore correptus
reus agit. hec igit̄ omniū alienationū optima & ex optimis orta
cōtingit. tā habēt: q̄ participāt: & qui hoc furore concitatus est:
amore uenustatis tenet: & amator dicit. nā sicut dictū est: om̄es
hominū animi suapte natura diuinas res inspexere. alioquin nāq̄
in hec animantia descendissent. Vex̄ ex his: que hic sunt: reminiscit
illoꝝ nō facile omnibus est. neq; his: q̄ illa breui tēpore aspexerūt:
neq; his q̄ huc delapsi infelices fuerūt neq; his q̄ consuetudine q̄dā
deprauati: sacra que aliquādo uiderant obliuioni tradiderūt. per/
pauci itaq; superiūt: q̄bus satis memorie sit: q̄ quotiens similitudinē
aliquā eoꝝ: que illic inspexerāt: uidēt obstupescūt: & quasi mente
alienant. que tñ̄ istec affectio sit: quoniā nō satis sentiūt: ignorāt.
Iusticie igit̄ & tempantie & reliquarū rez̄ que p̄clare animis insūt:
nullū lumē clarū: nulla p̄fecta similitudo est: sed obscura quedā
instrumēta ad illā iusticiam & alias ueras uirtutes reducimur. pul/
chritudinē uero tunc cernere apertissime fas erat cum in cetero illo
felicitissimo conspectū uultumq; diuinum intuebamur: nos quidem
comites Iouis: alii uero alioꝝ deoꝝ intuebamurq; sacris: que licet
beatissima dicere: eaq; integri celebrabamus & malorum omnium
exp̄tes: que nos in posterū expectabāt: uisa etiā integra: sincera:
stabilia: solida: beata: per ceremonias s̄ctas pura in luce apiebant

puris nobis: atq; hoc onere liberis: quod nūc arcūferentes: corpus
uocamus: in modū ostree illud induci: sed hec memorie cōcedantē:
p̄ quā desyderio rerū illarū plixiorē sermonē habuimus. pulchri/
tudo autē quēadmodū diximus: inter illa elucebat: & nūc ex his
locis: in quos deuenimus: p̄spici a nobis potest p̄ sēsū: quē omniū
efficacissimū habemus. Visus. n. in nobis sensuum nostri corporis
omniū acerrimus est: quo sapientiā nō cernimus. incredibiles enim
sui excitaret amores: si qd̄ eius simulacrū oculis nostris expressum
haberemus: idemq; cetera amabilia facerent. Nunc uero hoc uni
pulchritudinē datum est: ut & illustrior sit: & amabilior. Qui igit̄
iamā initiatus nō est: aut q̄ est deprauatus nō subito hinc ad illā
diuine pulchritudinis rationē reducit: quū hic uestigiū & nomen
illius sentit: itaq; nō uenerat: nec pie aspicit sed p̄ uoluptatē istar
pecudis profusus aggredit. & nefandū maris concubitum appetit:
cōtumelioseq; agēs nō metu nō pudore retrahit: contra naturam
uoluptatē secutus. Atq; initiatus iā est: & plura tūc diuina ispexit:
quotiens formā liberalē: & diuinitus delibata m uenustatem: quasi
incorporeā quadā specie uidet. hortet primū animo & formidine
quadā sicut in diuinis ante cōturbat: mox uero intuens quasi deū
uenerat & colit: ac nisi uehementioris furoris uulgarē opinionem
timeret delictis suis quasi sacre statue & imortali deo sacrificaret:
quēadmodū igit̄ locutus Plato fuerit iā uidetis: quē aduersarius
turpē amorē p̄basse: laudasse: cōsuluisse affirmat. At ille amorē &
uenustatis humane cōsuetudinem castissime ad contemplandam
diuine pulchritudinis rationē aspirare posse fateet: sed solos eruditos
ac phīe studios incūbentes: hos. n. excellētū uirtute ac sapientia in/
formatos moueri sanctissimo impulsu felicitq; cursu eo efferrī uide
descenderūt. Nihil est igitur: ut Dionysius ait: qd̄ nos turbet aut
deterreat nomine amantis: aut capti amore: aut amati rudis enim
inquit ac temerari hominis est non uim rei attēdere. sed uim facere
uelle uocabulis. Solent certe de nominibus altercari: q̄ nō diuinas
res exgrūt sed sonos uerboꝝ sectant. & aurū tenus ea recipiunt:
que mēte uolutare: recto pioq; iudicio debuissent. Nolūt quippe
inquire qd̄ uerbū hoc significet. & quēadmodum idem alius quoq;
uerbis expressius eodē seruato sēsū possit exponi. sed elemētis for/
mulis: & nomibus friuolis: stolidisq; argutiolis inherēt. que minime
ad numē animi penetrant: sed foris p̄ labra & aures obstrepūt: q̄si
nō liceat q̄ternariū numerum. si his duo ptulerim significare: aut

homines si mortales dixerim: aut patrem si genitorem aut aliud quod
pinde ac plures alie partes orationis significet. Hoc modo nonnulli
peruersè contendunt: cum scire probareque debeant uerbis nos uti
uel scriptis: uel non scriptis: ut sensum necessariū moueamus: non ut
mentē aut intelligentiā ad uocabulorum legē obligemus. Sic diuus
Dionysius homines: qui uerba reprehendunt: quorum sensus integer est
ut rudes & temerarios increpat: contemnit: ac pro nihilo habet. Plato
uero post ea: que modo protulimus: amoris tantā honesti quam turpis occu-
pationē sapientissime exponit. tū rationis cū libidine contentionem
& pugnam: ut preterea uel cū ratione sotietatē: uel tantā cū ea ipsa ratione
quā cū libidine dissidiū atque omnibus rationē disputandi eisdē de rebus
amplissime: comodissimeque ministrat. Capite inquit quod amat hoc modo.
quelibet animū ab initio huius nostre fabule trifariā diuisimus:
ut duo quedā genera essent: que equorum speciem gererent: tertium quod
auriga eodē modo nūc illa nobis seruent. equorum itaque illorum alterū
probū. alterū improbū diximus. sed quenā uirtus probi: aut quā improbi
uitiū sic nondum dictū est. Quāobrem ita dicendū censeo. Probus
igitur ille corpore procerus: compactus: robustusque est. ardua ceruice:
naribus leuiter aduncis: colore candido: nigris oculis: appetitū hono-
ris: sed modeste: ac uerecūde: & bone uereque existimationis studi-
osus: item agilis: promptus: iussu tantum & uerbo regi idoneus. Alter
uero corpore intorto: fusus: male composito: ceruice rigida. breui
collo: naribus aduncis: surdus etiā: & uix flagello stimulisque obtem-
perans. contumeliosus: temerarius: insolens. Cū igitur auriga uenustatē
& elegantiam obiecti aspexerit: toto animo feruet: & desiderio rei
amate allicit. Tum equus: qui aurige obtemperare consueuit: solito
pudore: quin in amatū desileat: se sustinet. alter uero non stimulis:
non uerberibus: non habentis cohiberi potest: sed exultat ut fertur: &
sotium equū aurigamque perturbat: & rapit ad suas delicias: & uenere
gratie meminisse cogit: illi principio resistit & moleste ferunt: ut
quod re pati cogunt iniquā & grauē. Demū cū nullus exitus rei male
in presētia pateat: cedunt & sequuntur: facturos se pollicati quodcūque
iussū fuerit. Cūque ad ipsas delicias puenerint: splendoremque earum scelerunt.
confestim auriga memoria repetit uenustatis naturam: & rursus
caste aspicit. fixamque pudico solo obseruat. Timet etiā & reuocans
gradum labitur supinus. simulque habenas retrorsū trahit: usque adeo
uehemēter: ut uterque equus femoribus innixus resideat: sed unus
ultero: quod nullo modo aurige resisterent. alter uero: flagitiosum dico:

admodū iustus. Cūque longius aliquāto discesserint: alter pro uerecūdia
atque stupore summo sudore totum animū profundit. Alter sedato iam
dolore: quē a freno lapsusque acceperat: uix recreatus maledictis pro
tram sotium atque aurigam lacescit. quasi formidine & pusillanimitate
loco cesserint: deseruerint ordinē & nequaquam promissa seruauerit: ac
rursus ad idem repetendum inuitos hortat: eoque accedere impellit:
recusant illi: & ut in aliud tēpus differat precant: uix in presentia
impetrant. Vbi uero iam tēpus statutū aduenerit. cuius illi haud
meminisse se simulat. hic re ad illorum memoriā reducēs: impellens:
hunnēs: trahēs: tandem denuo cogit delicias petere. Cūque iam haud
longe absit. percubens caudā tendit: frenū mordet. impudētissimeque
enixus: omni conatu trahit. Auriga item eodē quo ante modo enitit.
& quasi de termino flectēs: resupinus habenas longe uehemētius tra-
hit: detes equi flagitiosi reprimunt: linguā & os cruore inficit: crura &
femora solatio addicta graui dolore perturbat. Cūque hoc modo
sepius tractatus equus a contumelia flagitioque destiterit. obtemperat
tam humilis: atque aurige consiliū sequit: & ubi aliquā pueri liberalem
formā aspexerit: memor cruciatus propemodū metu interit. Sic
Plato sustinet prauū appetitū sic libidinē coercet: & eā: quā ad-
uersarius cōcedi: probari: laudari: scribit: exterminat. potest ne quicquid
iniquis dicit. aut a ueritate magis alienū: quam quod homo iste contumelie
plenus fingit: & uix honestissimū ac sapientissimum criminantur.
Videte uiri optimi: quanta hominis huius calūnia sit. Phedrus quidem
legendū a uobis suadet: quasi in eo res feda ac turpis a Platone probetur
& tamen quod in phedro dicat ita intellexistis. diuersū plane quod aduersa-
rius asseueret. Quippe amor turpis euat: uituperat: exterminat.
honestus uero: ac pius probat: laudat: extollit. Verū aduersarius
Platonē uitupat: ab eiusque disputatiōe ita abhorret: ac refugit: quasi
in graue olentia aut uenefica animalia incidisset. orationem uero
Lysie persequit laudibus: & consiliū eius probat: qui scelus quod Plato
detestatur apte & suadet. & consilit. Ac ne quod fortasse existimet nos
odio aliquo ista fingere ut aduersarius ea fingit: que nunquam Plato
aut probauit: aut sensit: dicta illius proferam: & partē orationis Lysie
interpretabor. Totā. n. conuertere cū longū esset: tū minime neces-
sariū: si quidem ex parua illius pericula facile totius orationis sensus
propi potest. facit hic pro popopeiā quandā risu dignam & phedrum
introducit laudantē orationē de qua loquor his uerbis ibi orationē
Lysie perbreuē quasi diuinā: mihique perutilē Socrati perlegi. hec

aduersarius quid uero oratio probet: quā ipse pūtilem & diuinam
existimat: pudet certe dicere id. n. suadet: ut pbedrus & q̄cūq; ado/
lescētulus nō p̄pterea a p̄stādo alicui turpi atq; nefādo obsequio
temper: q̄ illum sui amore ardentē nō uideat. a quo desyderat sed
cūcūq; sine discrimine obseq̄tē mō sibi cōmodū sit: potiusq; libidini
illius obtemperet: a quo minime amat: q̄ eius desyderium expleat:
quē sui amore flagrantem intelligit. Talis est uiri optimi oratio
Lysie: quā aduersarius amat: laudat in celū tollit: nec perutilem
solū: sed etiā diuinā appellat. Lysias autē ipse & si minus se pbedri
amore captū simulabat: nō minus tñ neq; honestius amabat. q̄m
ceteri scelerati amatores faciūt: qđ a Platone in eodem sermone
significat. Erat inq; puer quidam forma elegāti ac liberali cuius
amore capti pleriq; ut sibi obsequerēt orabāt. Sed inter eos unus
aderat fallax. fraudulentus: atq; occultus: q̄ cum nibilominus q̄m
ceteri: amore pueri captus esset: ita tñ adolescētulo suadebat quasi
ipse minime flagraret. Cūq; sibi obsequium aliquādo ab eo peteret:
ea ratione hortabat: qđ nō amāti potius q̄ amāti obsequēdum ac
gratificandū foret. Hic est Lysias ille quē aduersarius Platonis
sibi amicū facit & diuinā ac putilē habuisse apud pbedrū adole/
scētulū orationem dicit: ac iureiurando affirmat. Sed qđ oratio
ip̄a Lysie sibi uelit illius etiā uerbis attēdendū est: ut quē admodū
Platonē iā loquentē audistis: sic etiā ipsū Lysiam audiat. Sed ig/
noscite mihi obsecro: fact. n. puicatia atq; importūitas aduersari
ut loqui de rebus cogar. que sine pudore dici ab honesto homine
nequeāt. Vnū igit ex argumētis: quibus in ea oratiōe utit: tale est.
Sed si forte morē publicū metuis: ne cū id senserint homines p̄bro
tibi dent obsequiū: qđ tibi p̄stiteris: uelim ita scias: eos q; capti sūt
amore: ut ipsi magnifacere res suas arrogātius solēt: sic etiā cupere
ut ab aliis existiment: itaq; uerbis se ambitiosius extollere: & iac/
tare res suas cū oīnibus: q; bene feliciterq; euenerint. ac eos q; capti
amore non sūt: quoniam cōtinere se possūt: caute agere: & qđ tu/
tus est: id hominū existimatiōi anteponendū cenere. Quid ergo
suadeat Lysias: qđ pbedrū postulet iā uerbis ipsius om̄es intelligūt.
nihil certe hac suasiōe turpius: nihil flagitiosius. nihil detestabilius
eē aut dici pōt: & tñ ab aduersario p̄batur: laudat: extollit. q̄ntū
inter hanc sceleratā Lysie orationē: & sanctissimam illā Platonis
inter sit iā uiri latini uidetis. & tñ aduersarius Platōem utuperat:
ac bonoz moꝝ subuersorē uocat. Lysiam uero in celum tollit: &

putilē ac diuinū uirū appellat. Sed de his satis. Quā uere enim in
Platonem uir iste inuebat: quem etiam in rebus apertissimis: nouas
machinari calūnias non pudet: uestꝝ sic iudiciū. Venio ad alterū
Platonis sermonē: quem de cupidine inscriptū aduersarius dicit.
hoc est Simposiū Platonis: qđ latine conuuiuium dicimus: in quo
uare de amore a cōpluribus agit: ut in eiusmodi rebus fieri solet.
Pbedrus: Pausanias: Cryximachus: Aristophāes: Agathon: So/
crates: inter medias epulas loquēt: & p suo qsq; arbitrio amorem
laudat: incipit Pbedrus: sequit Pausanias: mox Cryximachus: Tū
Aristophanes: deinde Agathon: postremo Socrates. Ceteri igitur
mixtim de amore diuino humanoq; agūt: & uel laudāt utrunq;
uel alterꝝ laudāt: alterꝝ rep̄hendūt: p suis qsq; moribus: siue studiis
& ingenio. Hinc nactus occasionem aduersarius: que uel a poeta:
uel ab oratore: uel ab aliquo adolescēte: inter potū uoluptatem q;
cōuiuii dicunt: transfert in Platonē Aristophanes quippe poeta
comitus fuit: & ridiculoꝝ ac turpiū uerboꝝ uel auctor uel simu/
lator officio suo fungit: & qđ sibi decēs sit: seruat. narrat fabulas:
& partim obscena partim ridicula quedā admiscet. hic ē q; cōflari
& calefcere simul duos ardore amoris exposuit: quos aduersarius
cōtusos & liquefactos in unū interpretat. Beatā etiā uitā his qui
amore ita deuincti fuerint. idem Aristophanes futuram pollicet.
Atq; Pbedrus admodū adolescēs amori uulgarī & publico fauēs:
honestū Achillis & Patrocli: atq; Alcestis & admeti amorē puertit
& in peiorē accipit partē. Atq; ita demū laudat: quā minime lau/
dandus sit: nec ad Homerꝝ qdē: aut aliquē nobile auctorē referri
possit. nemo. n. cui fides adhibēda sit. Amorē Achillis cū Patroclo
turpē fuisse ait sed honestū fuisse cū ceteri: tū maxime Homerus
fateet. qđ p̄mus Achillē & Patroclū: singulari mutuaq; beniuolētia
deuinctos fuisse cōmemorat. Hec igitur: que ab Aristophane &
Pbedro: seu quouis alio turpiter: q̄si p̄ iocum dicta sunt: obiurga/
tor noster Platoni ascribit: & q̄si sententiā ac decretū eius rep̄bēdit:
p̄inde ac si ignoraret: hanc esse dialogi formam: ut que reprobare
uult auctor: ea prius probari ab aliquibus faciat: talesq; adhibeat
collocutores: qđ eos deceat seruēt: & p ratione sue quisq; p̄sonē:
& locū & tēporis loquant. Quod Plato p̄ more suo diligentissime
seruauit. nā cū ceteri fedum atq; inonestum amorem probassēt.
Socrates pluribus eū uerbis insectatus est. honestūq; & sanctum
amorē digne cōmendauit. quod om̄ibus fere dialogis suis facere

Plato cōsueuit. aut enim Socratem introductū q̄ ex opinione sua loquat̄: aut aliquē aliū doctrina & auctoritate p̄stātem. quinq; aut sūt p̄sone ille: q̄bus tribuere Plato suā sēntentiā solet. Socrates: Timeus: Permenides: hospes atheniensis & hospes uelmus. Ceteri om̄es q̄ apud eū disputāt: suis opinionibus agūt: & ab aliquo eorū: quos supra memorauī: uel p̄bant: uel arguunt. Que cū ita sint qd̄ ad tantā iudicij iniquitatē possit accedere: quādo ea que Plato reprehendit: dānat: refellit aduersarius: Platonē: q̄si ab eo dicta sint: obicit & fedissime calūniat p̄b̄m: q̄ uirtutis cultū ornatūq; & seruauit ipse semp; & ceteris ut seruaret cōsuluī: ac cū sūma cōmendatione p̄dicauit: iā Aristotelisq; obicere idem aduersarius possit. cū & ipse aliorū opinioes sibi p̄ponat. q̄s arguat atq; cōfuteat. Cur enī magis Platonē hec obici debeāt q̄ Aristotelē: cū nō minus ab Aristotele q̄ a Platone scribant: que corrigi resp̄b̄ndiq; possint. Sed ut insanus eēt: q̄ p̄pterea detrahēt Aristotelē. Sic am̄es plāe q; rationis experti iudicādus est: q̄ ista iudicet obiciēda esse Platoni. Ergo ubi ceteri cōuue: quē admodū diximus orationē de laudibus amoris habuerūt. ad extremum Socrates: ut q̄ grauissimam: honestissimā: sanctissimāq; Platonis sēntentiā declaraturus erat: ac ceteros correcturus: & quē nā amorē: colere laudareq; deberent. eos docturus: quo pacto de amore: quasi numine quodam diuino afflatus: loquat̄: animaduertite. spernit hic qd̄ omnem humanū amorē & labē nature cōtagionēq; omnē mortalī generis exterminat: celestē duntaxat ac diuinā petit rationē amoris: illū p̄bat: illū laudat: illū om̄ibus hominibus amorē cōmendat. Ab eo autē ordit̄ ut qd̄ sit ipse amor ostēdat: qd̄ in om̄ibus rebus principiū eēt aptissimū dixit. tū in hoc libro. tū in phedro. om̄ibus inq; i rebus adolescentule: unū illud initiū seruandū est his: q̄ recte consilium capiunt: ut intelligat̄ qd̄ sit de quo cōsultetur. alioquin aberrant p̄sul necesse est. Primū igit̄ q̄s aut q̄lis amor sit: exponit. quē cū ceteri egregia q̄dā statura forma & sapientia esse dicerent: deumq; laudando demōstrare conarent: ipse interrogādo ut mos disputantiū est: eo deducit. ut desyderio earū rerū: q̄s expetit amorem teneri ob idq; inopē atq; egentē earundē rerū eēt declarat. neminē enī que possidet: sed ea q̄bus caret: desyderare. Quod si amor inq; uiriū: pulchritudis: prudētie: sapientie: rerū p̄sul bonarum honestatūq; desyderio tenet: cōstat eū idcirco desyderare: quia caret: & subinde nō ualidū: nō pulchz: nō sapientē: nō aliquid ex his que

desyderat eēt q̄q̄ ne cōtrariū qd̄: sed mediū inter hec eēt: solitū ad res bonas ac laude dignas obrepere solitum etiam uigilātem: audacem: uersutū: callidum: foro uti: ad colēdum: obseruandūq; idoneū: machinatē aliquid semp; solertē: i gentosū: prudētie cupidū: om̄i uita philosophādi studio incūbentē: sapientē qd̄em non esse: sed sapientie studiosū: ideoq; nō deū. Nullū. n. deum philosophari aut effici cupere sapientē: & n. cū diu omnes sapientissimi sint: & sapientia uniuersas res forma pulchritudineq; excedat: cuius incredibili cupiditate amor ipse semp; incēsus est. profecto expeti ab amore pulchritudinē desiderariq; oportere. que cū ita sint: effici ut amor plurimū hominibus ad beatitudinē cōferat. Bonis. n. que expetit: ac si magnopere studet acquirere felicitatē hominis cōparari. Audiēdos item nō eēt illos: qui amantem sui dimidiū dicūt querere: quod Aristophanes fabulose iocabat̄ & conflare quodāmodo in unum calefcereq; dicebat: que aduersarius Platonē tribuere non ueret. Cū tñ Socrates q̄ Platonis opinionē exp̄mit ita dicat. Mea quidē sēntētia neq; dimidiū amor est: neq; totus nisi bonū sit qd̄ amēt. Nā & pedes & manus abscondi sibi homines patiuntur. si forte ea mēbra uitū cōtrahere ceperint. Et. n. ne sua qd̄ amare quēq; intelligo: nisi rē bonā suā putet: malā alienā: cū nihil aliud hoīes amēt q̄ bonū. cupiūt. n. & amāt: ut bonū sibi & adlit & semp; adlit: ita ut in sūma amor sit rei bone amāde semp; habēde appetitus. Partū quoq; amoris quendā fieri dicit: tū corpore: tū etiā animo. hominū. n. naturam uterū partim corpore: partim animo gerere: cūq; iusta etatis ratio uenerit: p̄turire: nec de forme sed formosū id i quo pareat petere. maris itaq; & femine coitū partū corporis eēt: & hoc preclarū quidā eēt ac plane diuinū. qd̄ mortalē humani generis cōditionē faciat immortalē. idq; ipsū ab amore expeti: ut immortalis seruet. & qd̄ bonū est fiat: quantū natura patit̄. hac ratione p̄petuū. hinc etiā labores suscipi ad res preclaras obeūdas: quo immortalis memoria seruet. hinc picula mortēq; ipsā homines libētē subire: ut nomē gloriāq; apud posteros relinquunt. An tu inq; cēsēs Alcestē p̄ Admeto mortē oppetere uoluisse: aut Achillē p̄ Patrolo. aut Codrū maiorē nostrū p̄ impio filiorum suorum: nisi uirtutis i mortalē quādā memoriā se relicturos existimassēt. omnes p̄fecto p̄ pbama: p̄ gloria: p̄ nominis immortalitate om̄e suū studiū: opamq; consumūt. & quo uirtute prestātiore sunt: eo magis rebus agēdis incūbunt. Sic igit̄ Socrates differit: quo i loco

animaduertendum est: quod longe aliter Alcestis: aut Achilles amorem
Socrates quam Phedrus accipiat. Phedrus enim mortem illorum non satis
honestam: Socrates honestissimam ponit. si quidem eos pro gloria & im-
mortalitate non minus mortem appetisse fateatur: & enim Alcestem tametsi
propter immoderatum mariti amorem. tamen non sine laudis cupiditate:
mortem uite anteponendum duxisse. Achillem uero pariter & honestis-
simo amori: & immortalitati non minus consuluisse. at Codrum partim
boni & gratissimi cuius officium in patriam praestitisse: partim filius
imperium suo interitu quesiuisse: que certe aduersari calumnias
ostendunt uanas esse ac plane pueriles. Sed amoris partem illum
corporeum: mulieris inquit gremium requirere: & ita pro liberoque procreatio-
nem immortalitatem generis felicitatemque acquiri. At partem alteram qui
utero animi in lucem producit: sapientiam: iustitiam: temperantiam: & reliqua
uirtutis genera procreari. hec enim fas est animam: & utero ferre & parere.
Que si quis ab ineunte etate ingenue educatus: eruditusque conceperit:
hunc postquam per etatem licuerit: parere: fetumque producere in lucem uehement-
ter cupere. Itaque formam petere liberalem: id est quam partem emittat. Turpem
enim ad hunc partem suscipiendum ineptam arbitrari. Quod si ingenium
liberale: ut natura fert: iunctum cum forma corporis liberali forte
conpererit: duci indicio corporis ad uirtutem animi interioris: quam
sancto immaculatoque amore complexum: ea uirtutis decora parere:
quibus immortale nomen & felicitas longe perfectior comparet. Itaque
preceptis instituere optimis: rationes reque docere. & omnino que ante
utero gerebat: edere in lucem: summa cum utilitate illius in quo parere
statuit alere etiam partem una cum eo: & ambos longe coniunctiores
uiuere: quam patres cum suis liberis constantiores etiam in amando esse: cum
procreatione contineant liberoque multo honestiore: at diuturniorum
talium etiam facile dixerim: quales sibi quisque potius optaret: quam quos
Homerus: Hesiodus: ceterique poete reliquerunt: aut quales Lycurgus
& Solon leges tutrices reipublice lacedaemoniorum & atheniensium atque
uniuersae graeciae condiderunt. hanc esse animi rationem amatoriam: celestisque
operam amoris: patereque eam cuique Socrates ait: quamquam aliam quoque amoris
rationem statuit: in contemplanda idea longe perfectiorem: ad quam
tandem hanc ipsam refert: & ad summam felicitatem ascribit: illam adipisci ac
possidere. Eundem enim ad ipsam rei rationem ceteris: & a pulchritudine
corporis: ad ideam hoc est exemplaris pulcherrimi rationem: quam pulchra
omnia uniuersae docet esse transeundum. animi etiam pulchritudinem
nobilioris quam corporis statui oportere existimat: & legum officiorumque

formam elegantiores censeri: hinc scientiarum decorum petere: & in
pelagus tandem pulchritudinis dirigendo: magnifice parere. hic
receptis: auctisque uiribus reduci ad ipsam scientiam ideam: & pulchritudinis
rationem ac speciem: uereque pulchrum: & nihil aliud nisi pulchrum ipsum
agitare. Qui enim inquit hucusque amatoria facultate erudietur: con-
templando per ordinem pulchra reque genera: hic ad extremum uidebit
mirum quoddam pulchritudinis genus: uidelicet id ipsum cuius causa
labor omnis susceptus est. hoc primum quidem semper est: nec oritur aut
interit: neque augetur: aut minuitur. propterea non partim pulchrum: partim
turpe est. aut interdum pulchrum: interdum turpe: aut in alia re
pulchrum in alia re turpe: aut alius pulchrum: alius turpe: nec uero
uidebitur ipsum pulchrum: uelut facies quedam: aut pectus: aut manus:
aut quoduis corporis princeps: nec sicut ratio: aut scientia quedam: nec in
aliqua re positum: uerbi gratia: in animali: aut terra: aut celo: aut aliquid
alia re huiusmodi: sed ipsum pro se secum: uniforme: sempiternum. Cetera
uero pulchra ita illo participant: ut dum ipsa oriuntur: atque intereunt:
nec augeant illud nec minuant: nec pati aliquid possint. Cum itaque ex
his quae sunt pro amore honestum & probum repetes pulchrum illud supernum
intueri ceperis: iam pene finem attingisse iudicandum est. hec est enim ratio
illa recte in amore proficiscendi: siue suo quis siue alterius ingenio utitur:
ut hinc ex pulchris que apud nos sunt: initium capiat. superni illius
pulchri gratia: quam per gradus ab uno ad duos: a duobus ad omnia
corpora. Mox a corporibus. ad pulchra officia: tum ab officis ad
pulchras disciplinas: post a disciplinis ad illam disciplinam: que non nisi
pulchri ipsius disciplina sit: & postremo pulchrum ipsum pro se cognos-
cat. Hac uite ratione magis quam alia uidentur: in pulchro ipso pro se
contemplando. Quod si uidere poteris profecto non tale tibi uidebitur:
quale aurum: aut uestis: aut adulescentulum: quem quando aspicias: admira-
ris uehementer: & tam tu quam plures alii amatores: ita animo ardetis ut his
delicias incubere semper uelit: nec cibum aut potum uobis sit: modo
illis frui possitis. Quod si hec ita hominem rapiunt: quod fore putandum
est: si quis pulchrum ipsum summum: sincerum purum: immixtum: non humana
carne: non colore: non multis aliis: mortalibus nugis implicitum: si ipsam
inquit diuinam pulchritudinem uniformem ualeat intueri. Non prae
hominis uitam existimas illuc posse aspirare. & quod uidentur praecipue
est: uidere: eidemque adesse? an tantummodo homini uirtute predicto
facultatem dari pariter non uirtutis simulachra: sed ueram uirtutem que
ab homine uirtute adepto contingi possit? hanc autem ueram uirtutem

q̄ pepit: educavitq; carissimus deo ē: & si cui immortalitatis munus
debet: ei ipsi debere par ē. Hi sūt uiri optimi amores illi Socrates
atq; Platonis. hūc amorē: hanc uenerē: has delicias probarūt illi &
coluerunt. Sic amare amariq; hortantē: ita patere in celum aditū
amāti amatoq; fatent. hoc mō felices futuros affirmāt: si in con/
tēplanda uera diuinaq; pulchritudine uersent: nō si quēadmodū
aduersarius scribit: in unū cōfusi: eisdē semp amoribus: uoluptate:
libidineq; p̄fruant: ita cū ceteri omēs: tū in p̄mis Diuus Dionysius
discipulus Diui Hierothei: Diuiq; Pauli apostoli. doctor nostre
religionis p̄mis accipiūt Platonis amorē. Et ueri inq; Dionysius
amoris q; nō solū a nobis sed etiā a sacris litteris laudat uniformē
rationē multitudo cape: sibiq; accommodare nō potuit. Sed ad di/
uiduū corporeū multiplicē & dispartitū amorē dilapsa est: q; nō
uerus est amor: sed simulacrū uel potius lapsus ueri amoris. usdem
etiā uerbis sanctissimus uir qbus Plato usus est: cū de amore q̄ro
de diuinis nominibus libro loqueret: ut dictū tā atq; ostensū est.
Totū illud de amore caput. laus & cōmēdatio amoris est: ex Pla/
tonis sermone deducta: non mō sensu sed etiā uocabulis eisdē. qđ
si obiurgator iste sententiam Platonis uitupat: qđ de sanctissimis
nostre religiōis doctoribus dicit: q; eadē cū Platone & sentunt &
loquunt? Quid dicam aduersarius inq;? quos appellabo? q; mihi
iudices erūt? hoim aut dei fidē exclamabo? sed cur tā uehemēter
indignet: molesteq; ferat homo: q; male: que bene dicunt: accipe
solet: nō uideo. iudices tñ uidet petere: & tā iudices adlū: Augusti/
nus Hieronymus. Dorotheus. Ignatius. Dionysius: & p̄multi alii
sanctissimi ac sapientissimi uiri: q; Platonis dicta atq; sentētia p̄bat:
accusatorē ipsū calūniatorē eē iudicāt. fidem requit hominū: dei
etiā fidē exclamat: quā penitus tollit: dū amorē diuinum: quem
Plato cōmēdat: improbat atq; uitupat. Sed ut tā graue aduer/
sari indignationem propterea fuisse intelligatis: q; Plato scelera
improbat potius q; p̄bat. audite qđ Plato ipse octauo libro de
legibus dicit. hoc est inq; qđ a me dictū est: ingenū scilicet atq;
solertiā adhibere me posse ad hanc legē: quo usus procreandorum
liberorū: ut natura requit: seruet. Si abstinet amare: ne genus hu/
manū cōsulito ita interimāt: si cauēt ne in terram. & lapides semen
iaciat: ubi nunq; actis radicibus: uim suam genitālē atq; naturam
cape possit: si abstinet ab omī femineo solo: in quo id qđ factū sit:
nequeat enasci. Quinetiam si nobilē inuuptamq; mulierem nemo

tangere audeat. sed sua quisq; contentus uxore uiuat: nec semina
irreligiosa & spuria pellicibus: mandet. aut in marē p̄ter naturam
iaciat: inane semē ac sterile. An maris qđ hunc usū omīno p̄hibere
debemus. mulierū aut ita describere: ut si quis cū aliqua cōgressus
fuerit. p̄ter eas q̄s cū diis & sacris nuptis domū duxerit uel ēptas:
alio ue mō acq̄sital habuerit: nec lateat omēs sic egisse: hūc si ho/
nore ac laude rep. p̄uari lege statuerimus recte sancitū sit: non
etiā libro huiusmōi delicti supplicia statuēs. si q; inq; mulieri aut
puero uim p̄ libidinē affert: impune ab eo occidi possit: cui allata
uis est. aut a patre: uel fratre: uel filio. Et si maritus uxorē uolari
repperit: interficere impune possit: cum q; uiolat. Sic Plato lege
cōstituit: ne cui liceat marē ad libidinē puocare: quē aduersarius
bonorū mō: subuersorē: & in clunibus pueroz uersari solitū dicit.
Sic cū nostris euāgelicis legibus cōuenit: quādo ne mulieris qdem
sterilis aut infecūde cōcubitū p̄mittit. Quid de ea re loquar quā
significare uidet: cum dicit. Si cauēt ne semē in terram & lapides
iaciat. His. n. uerbis id uicū uetat: qđ religionis nostre professores
molliciei nomine rephendunt & dānant. Vsq; adeo rē omnē ue/
nereā Plato semp detestatus est ea dūtaxat excepta que p̄creā/
dorū liberorū gratia p̄mittit: nec tā ī alios q; se ipsū iudex fuit acer
atq; seuerus. Quippe ne legitimis qđ nuptis immiscere se uoluit:
sed integerrime semp & castissime uixit: qđ etiā ex dictis sanctis/
simi atq; sapientissimi uiri Thome aq̄natis: ubi in secūda secunde de
uirginitate loquit: coligi potest. legitimus inq; Platonē unum
apud ueteres abstinuisse ab omni uenerea uoluptate: studio con/
tēplade ueritatis & optimarū artū cupiditate. Quod si Laertius
Diogenes Platonē in eo libro quē de eius uita & moribus scribit
adolescēculos quosdā dicit ī deliciis habuisse: & epigramata quedā
lasciuora adiūgit: facile itelligi p̄t. minime eū ex sua sētētia ista
scripsisse: sed ad comicos quosdā & Aristippū referri. Nam qđ ad
ipsū Diogenis opinionē p̄tinet: nō mō hoc uicū alienū a Platonis
moribus arbitrat: uerū etiā moleste admodū fert calumniā hanc
in tantū uirum: & plane qđ ipse sētiat exp̄mit. Quippe postq; de
ortu: educatiōe: eruditiōe: uirtute. opinionibus Platonis honeste
honorificeq; locutus est. & que nā de eo uiro apud omnes opinio
fuerit declarauit: utq; ingredientē olympia greci omnes spectare
cōsueuerint: & Mithridates Persa statuā eius ī achademia collo/
cari. hec affert. Sed quanq; ita uirtute Plato claruerit: tamen ne

is qdē carere maledictis improboꝝ hominū potuit. sed ipse quoqꝫ
a comicis cōuitio affectus est. Quo i loco comicoꝝ in eū cōuitia
exponit: & Aristippi cyrenēsis: quē modo nominauit: calumniam
ex adoleſcētuloꝝ familiaritate cōceptā. uerꝫ an iuste Aristippus:
hec de Platōe scripserit: & q̄nta uerba eius faciēda sint. argumētū
ex uita eius & moribus accipi potest. de q̄bus idē Diogenes scribit:
licet. n. ut breuiter om̄ia cōplectar: p̄cipere eū hominē: facile sēp
questui seruisse: & uētri uoluptatibus om̄ibus obscenis tyrānoꝝ
assentatiōi deditū fuisse: in p̄misqꝫ Dionysii Syracusani mancipiū
extitisse turpissimū. Ad hec inimicū Platonis: Xenophōtis: om̄iū
doctissimoꝝ modestissimoꝝqꝫ uiroꝝ uitupatorē de gurgite suoꝝ
uitioꝝ emeruisse: sic. n. ut q̄ pessimis moribus sūt: facile linguā suam
maledicā in uiros p̄bos exerceant: ne cum rephendunt a probis:
p̄pterea rephendi uideant: q̄ sua culpa rephensioe digni fuerint.
Quis igit̄ mēte sanus homini tā improbo scelerato & inimico fidē
adhibeat: q̄s eū nō detestet & scelus: qd̄ ab eo cōmissū est fingi in
Platonē arbitret? Diogenes uero ipse qd̄ nā de Platone senserit.
q̄q̄ de eo honeste loquat̄ libro toto: quē de eius moribus & dictis
plina edidit: dulcē ostendit: pulcherrimo etiā disticho uitutem
eius cōmēdat:

Sol genuit terris Asclepton atqꝫ Platona:

Scilicet hic animā: corpus ut ille regat.

Quin etiam de uita & moribus Speusippi: q̄ nepos Platōis fuerat
scribens. Seruauit inqꝫ Speusippus eadem Platonis opiniones sed
mores nō eosdem seruauit: q̄ppe ire & uoluptati indulſit. Quod si
hic lōge aliter q̄ Plato fecerat: uoluptati deditus fuit: q̄s nō uidet
iudicio Diogenis Platonē sprete uoluptate castissime uixisse: qd̄
latissime ceteri quoqꝫ nobiles scriptores testant̄. Sed hec longius
sane q̄ Platonis optima apud omnes existimatio req̄reret scripsi:
mus furore aduersari tracti: qui Platonis libros scelera probasse
gloriabatur. Sic. n. necesse fuit: quedā huius philosophi loca interp̄/
tari: ut ab his legi possent q̄ grece Platonē legere nescirēt. Nunc
quoniā que de libidine Platonis obucebant̄: multis optimisqꝫ ra/
tionibus: ac doctissimorum & sanctissimorum uiroꝝ testimoniis:
refutauit. Venio ad eam partē in qua de cōmuni mulierum usu
agit: quā rephendēs aduersarius argumēto Aristotelis acanctus
inuadit. Verū hunc locū nemo a me ita defendi existimet quasi
recte p̄sus hoc a Platone scriptū existimem: absit. n. hoc a nobis

ut q̄ rationem didicimus meliorē: ritūqꝫ sancte ecclesie pbauimus
cū Platōe sētiamus. Sed ratione eius etatis: q̄ Plato nulla religioe
astrictus mores & iura arbitratu suo statuebat. haud p̄peram eū
ita sensisse existimo. Nā si professio & instituta illorum tempoꝝ
patiebant̄: ut uir unus plures haberet uxores: & quā q̄sqꝫ nollet
facile repudiare: & p̄ libidine animi sui ducere aliam posset: si non
rationē nature p̄fectiorē sequebant̄: quā nos postea secuti: uitā
nobis melius instituisse iudicamus: si deniqꝫ non qd̄ honestius aut
sanctius ciuili illoꝝ hominū usus quereretur: sed qd̄ aptius aut cō/
modius foret: ad nature uulgaris uoluptatē attendebāt: eatenus
certe excusare posse Platonē arbitror: dum ratio cur ita fecerit:
aut plus aut nō minus ualeat: q̄ eorum quos eadē etate: eademqꝫ
religione cū Platōe uixisse indubitātū est: q̄q̄ etas deinde melior:
& uera religio om̄ia ad meliorē p̄fectiorēqꝫ cultū reducere po/
tuerit. Nā ut tota etas eiusdē hominis plures cōtinet partes: quazꝫ
officia diuersa sūt: alia. n. puericie sunt: alia adoleſcētie: alia con/
stātis etatis: alia senectutis: adoleſcentē optimū iudicamus: nō qui
hoc aut illo seniore optimo p̄stantior fuerit: sed q̄ inter equales
suos iure debeat anteponi. sic etatis hoīm uniuerse atqꝫ eui com/
munis: partem accipi quandam oportet: q̄ Plato uixerit: & num
melius q̄m ceteri sue etatis homines: senserit: decreuerit: scripserit:
attendendū. nō autē qd̄ diu apostoli melius: qd̄ sancti atqꝫ beati:
qd̄ in nostre religionis p̄fessione edocti diudicauerint atqꝫ pro/
bauerit: p̄difficile sane eē usū mulierꝫ cōmunē haud quāqꝫ Plato
ignorauit: qui & uix ut de ea re scriberet. adductus est. & postq̄m
eius commoda declarauit: quo ue mō effici posset: q̄q̄ summa cum
difficultate ostēdit: rursus ambigit: & diuinū potius q̄ humanum
huius reip̄. statum eē fateē. Sed quoniā inter omnes cōstat nihil
uel melius in repu. eē: q̄ qd̄ homines coniungit & unit: uel peius q̄
qd̄ distrahit: & uario aīmo ac diuersa uolūtate multiplicat: alteꝫ
enī meū & nō meū: exitiosū illud in repu. peculiare: summāqꝫ dis/
cordiā ciuū facit: alteꝫ cōmune omniū cōmodū & sūmā cōcor/
diā parit. hāc autē cōiunctionē & q̄si unionē effici nō posse Plato
existimat nisi una cū ceteris rebus: uxores etiā & filii sint cōmūes:
idcirco rem uxoriā cōmunē eē uoluit: putauitqꝫ ita fore: ut ciues
omnes ex eisdē rebus uoluptatē merorēqꝫ p̄ciperēt. idemqꝫ omniū
esset uel p̄priū: uel alienū: unoqꝫ animo omnes omnia agerent &
cogitarent. Itaqꝫ sicut alii qdam nō ignobiles reip̄. auctores uni

uero plures uxores concedendas esse duxerunt. Sic Plato pluribus
plures dari posse sine errore existimauit: modo plures illi uiri ita
eruditione uirtuteq; instituti essent: ut omnes quasi unus eadem bona
& uellent: & quemadmodum ipse docuit excernerent. uirtus. n. & si non sine
difficultate: efficere tamen potest: ut plures homines idem sentiant: idem
uelint: idem nolint: ita dentque uiuant: ut quod plures sunt quasi unus secum
uiuere: consentiant: constant: placidus uideatur. Contra hoc Aristoteles
arguit: cuius argumentis quasi telis armatus aduersarius: in actum descen-
dit. Negotia uero publica: necesse erit: negligentem. charitatem & amor
extinguat: tollat officium: quod a filiis: parentibus debet. Sed quod cum
bona uenia Aristotelis dictum sit: nihil contra dicta Platonis ratio
hec momenti habet: Plato. n. & cogitauit hoc: & dissoluit: prius quam
usum mulierum communem statueret. Precepit. n. ciues: uirtute: doctrina
literis: ita educari: institui: erudiri: ornari: oportere: ut quasi homo
unus sibi constant: consentiant: aptus uirtutis beneficio esse uideretur. sicque
ciuitas uniuersa sibi constaret: sibi consentiret: idem uellet: idem nollet:
uisdem rebus gauderet: uisdem mereret: quo posito: quod est inquit: quod nego-
tia publica negligentem: quando plures ciues punde quasi unus rem suam
hoc est commune tuetur: & curat? quod non secus esset: quasi si quis rem hominis
unius negligit: propterea existimaret: quia plura sunt membra ex quibus
constat: ut caput: pectus: uenter: crura: ceteraque huiusmodi: at uideat
quod ita sentit: ne contra prorsus contingat: & dum suam quisque rem agit & curat
tanto propter communi desiderio teneatur ut contemnat publica: ac pro
nihil habeat. unde fit sepe numero ut amplissimarum urbium status
debilitetur: infringatur euertatur: dum ciues singuli student: uel sibi uel
liberis suis honores: opes: dignitates acquirere: augere: seruare: non
patrie salutem: non publico commodo: non communi felicitati consulere.
Sic perclarus atheniensium status perit: sic lacedaemoniorum admiranda
respublica euersa est: sic summum illud stupendumque romanorum imperium
ita paulatim corrumpitur: ut qui olim uniuersum orbem habens tenebant
uix nunc exiguo italiam angulo uideant imperare. Floreat perfectio
romana respublica. cum Iunius Brutus filios suos studio publico commodi
non secus quam alienos atque hostes morte mulctauit: cum P. Decius se pro
republica deuouit: cum alter Decius ad uoluntariam mortem: cursu equi pro
eiusdem reipublice salute lapsus est: ac euerit ita cepit: cum C. Cesar rerum
suarum audax: regem se facere urbis Rome. & Octauio nepoti ro-
manum imperium relinquere cogitauit. ommitto exempla nostre
etatis: ne cui forte molestus sim. Equidem nullam ciuitatem uel prorsus

illis temporibus uel nostra etate euersam aliam causam fuisse arbitror: quam
quod ciues relicta publicarum rerum cura propter negotium nimis studuerit.
Vix tamen usum commune rerum omnium ita nonnulli aspernant ut Platonem
audiendum esse non putent: peritiamque eam rem credant ubi cotidianas
controversias rerum priuatarum: furta: rapinae: mendacia: extorsiones:
muna: uolentia: seditiones: ceteraque huiusmodi esse non senserint. nam
que aliam causam horum omnium malorum censenda est: nisi quod propriam cu-
piscitatem. distracte familie: tot sibi urbes oppidaque constituit quot
ipse numero sunt? que quod diu cum exteris pugnant: cogunt necessitate
quadam: uitam agere concordem: ubi uero ab externis bellis reuerint
seuunt ipse inter sese: & tam diu conflictant: donec cruciatu seditionibus:
& ad extremum etiam ciuilibus bellis patriam perdant. Quo. n. modo filius
Marti fratrem sibi Lucii filium: non hostem potius arbitretur: quando sic
ei persuasum est: naturam in propter: potius quam in communibus esse con-
siderandam: colendam: & obseruandam? Quam non solum aduersarius:
fatendum est. n. rem hanc aduersus Platonem defendit. Iam. n. Aristotelem
quoque huc perfectum confessus sum. Sed quoniam Platonem ea que ab
Aristotele obiciuntur: & animaduertisse & dissoluisse uideo: que eum
adhec ratio mouerit: & intelligere me arbitror: & iam clare exposui.
Quid uero Aristotelem in contrariam sententiam traxerit: deberet ad-
uersarius explicare. Ego uero cum mecum quod uterque philosophus
dicat contemplor: non contrarium mihi omnino dici ab Aristotele uideatur:
sed quod Plato intensius dicit: id remissius ab Aristotele decerni. uterque
enim unire ciuitatem uoluit: sed alter magis: alter minus id facit. uerum
quominus sit: eo plura euenire incommoda necesse est: principium
namque & causa communi unio est: & ciuium communitas incommodi uero
diuisio & proprietatis: facilius tamen id est & sensui nostro propinquius: quod
quod sectari Aristoteles solet: idque physici officium esse arbitrat. Plato
contra commune respicit partem. n. hominis: que sensu nobilior est:
mentem uidelicet atque intelligentiam sequitur: ob idque difficilius se per
aggreditur: sed que mentis & intelligentie magis conueniant: Aristotelis
itaque sententia: sensui Platonis intelligentie propinquior est. hec tanquam
a Platone dicta uelim. Curabunt igitur uniuersi ciues tanquam unus: rem
commune & amabunt non minus ne dicam magis quam singula sua amare
solent: plurimum. n. amoris & charitatis in his est: quod optimis moribus
copulati uitam agunt: & uirtutis necessitudine deuincti: unanimes
idem amant: idemque oderunt. Brutum romanum ciuem: quem supra memoraui
securi filios percussisse legitimus. ne quod sui erga rempublicam officium preteriret:

Sed pietatē quā patrie debebat: pietati qua liberos psequeretur
anteferret. Erat. n. uirtute cū ceteris ciuibus ita deunctus: ut suū
id eē putaret. quod cōmune nō propriū haberet: & rem cōmunē
magis q̄ ppriā diligeret atq; curaret. Aliena. n. res sic propria fit: si
quā ppriū dicimus: iunctū cū ceteris ppriū uenerit: in pprietatē
uniuersi ergo amabat ille suos filios: tanq̄ partem plis cōmunis sue
ciuitatis: quā diu cōmode cū reliquis partibus iuncti totū confu/
ciebāt: quā patris uniuersi proprium erat. At ubi incōmode ppter
eorū prauitatē cōiungi p̄spexit: illico nō suā rem: sed alienam esse
duxit: & q̄si putridū & incurabile membꝛ ex toto corpore ampu/
tandū: abiciendūq; putauit. Non igit̄ extinguitur amor immo
diligentius seruat in uniuersū: quā uniuersorū ciuiū obiectum ē:
reuerētia autē & officiū minorū erga natu maiores ita seruatur:
sicut unius filii optime instituti erga parentē: ut enim singuli filii
singulos patres nūc obseruāt: sic tūc uniuersi uniuersos obserua/
rēt & colerēt: & uniuersos singuli: quādo ita ab ipsis incunabulis
instituti essēt: ut omnibus natu maioribus tanq̄ patri obtemperēt:
omnes colerēt: omnes omni officii & uenerationis genere prose/
querent. Cōmodius itaq; futurū Plato existimauit: si propriū: ex
quo cōtent: idē: crimina: cōtrouersie: seditiones: ciuilia bella oriri
solēt: omnino tolleretur: & usus rei uxorie: q̄ proprie possessionis
p̄cipua causa est: cōmunis fieret. Vex̄ perdifficile id fore minime
dubitauit. fieri tñ posse quinto & sexto de repu. libro exposuit.
Initium etenim & quasi fundamentum: quo talis respu. constituit
possit: uirtus perfecta & absoluta est: que si desit: ne Plato quidē
ipse constituit posse existimat. Eius uerba hec sunt: omnino nisi uel
pbi imperēt: uel imperantes diligenter pfecte q; philosophent: &
ipsa ciuilis potestas cū philosophandi ratiōe cōiungat: excludat q;
uarie uoluntates: que seorsū in utranq; partem hominū animos
trahūt fieri non potest: ut ciuitatibus ulla maloz̄ reuel adlic: imo
ut opinor: nec huius: quē mō exposui: respu. statui: consistere in
genere humano: augeri ue poterit: nec primo quē ortu in lucem
p̄dire. Que cū ita dixisset sigillatim psequit: q̄les eē philosophos
oporteat: ueritatis scilicet studiosos: uirtutis emulos: cōtemplati/
onis: studio feruentis: p̄ quā ex iusta honestaq; rez̄ humanarum
ratiōe reduci ad illa diuina possint. quoz̄ participatione hec sūt:
appellant q;: & nō dubiam quandam opinationē: sed certā rerum
sciētā possidere. Tales simul & philosophos & p̄ncipes: & tutores:

custodesq; ciuitatis esse iquit oportere: quos. n. legum officioz̄q;
obseruatores statuit: eosdē custodes quoq; idoneos fore nō du/
bitat: sic. n. sperat futurū: ut ipsi optimo philosophandi studio nihil
agant: nisi quā ad exempla r̄ illud pfectū absolutumq; referat: quā
humana officia imitant: & quoad eius fieri potest representāt: &
exprimūt. rez̄q; usu & uirtutis cultu atq; exeritatione cogitent.
& que factio opus sūt egregie faciant: que ue seruanda instituta
sūt. diligentissime seruet. Esse p̄terea pbi inq; uoluptates corporis
repudiare: animo studere: pecuniā q̄si rē exiguā: & pbi magnitu/
dine animi minime dignā cōtēnere: mortē nō formidare: iustitiā
colere: cōstantem fidelē: modestū: benignum: facilem: ingeniosū:
memorē: iocundū: elegātē: cū natura: cū industria festiuum esse:
ceterz̄ perraro eius nature hominē reperiri fateat: & siq; huiusmōi
ortus fuerit: multa grauiatq; picula obire: nisi ingenue educetur
regat q;. Nature. n. optime hācē ratiōe: ut nisi recte instituat:
uti osior euadat: q̄ ea que a natiuitate uilis ignobilisq; extiterit.
Deniq; animos ingenio prestantissimos si male instituti fuerint:
pessimos reddi q̄ppe nō uulgarē & quālibet eē naturā: que sūmi
uel boni uel mali causā p̄beat: sed eximiam quādā & singularem:
que ut sūma bona: sic sūma mala facere possit: si debita educandi
ratio defuerit: labē aut p̄niciēq; nature tū maxime accidere: cum
p̄multi frequētēq; scelerati uel in senatu: uel in foro: uel in thea/
tro. uel in exercitu: uel in quouis hominū cetu res que honeste &
cū laude & aut agūt: aut dicunt: rephendūt atq; uitupant: cōtra
que turpiter agunt: dicunt uepbāt & laudāt: atq; utrunq; supra
modū faciūt: & tumultuātes: uociferantes: plaudētē: suum uitium
augēt. Sic. n. adolescētum animos cogi ut illis assentiant: eadem q;
& pbent: & agāt. accedere ad hec: supplicia uirorū bonoz̄ igno/
minas: multas: discrimina capitis: damna: iacturas: q̄bus optima
queq; indoles ab officio uirtutis ad facinus euocet: cui paulatim
assuetē: peior in dies: ac ceteris lōge scelestior euadat: itaq; ueris/
sime dici posse: diuino quodam auxilio cōtingere: si quis in statu
huiusmodi respu. incorruptus seruari: & uirtutē colere possit. Cū
igit̄ Plato p̄ncipes ciuitatis philosophos instituat: ciuesq; omnes
perfecta uirtute: & integerrimis moribus institutos ac predictos: q̄si
unū hominē formet: nō temere censet fieri posse: ut usus mulierū
cōmunis seruet: sine detrimento atq; incōmodo ciuitatis. Si quidē
peculiaris ille & proprius distrahāt ciuiū uoluntates: faciatq; ut per

discordiā mala oriānt: qbus tādē ciuitates intereūt: atq p difficile
hoc esse minime negat. Vex si fieri possit ut homines plures cum
natura: tū studio eū faciāt pfectū: ut omnes uno animi cōsensu
uiuānt: usūq; rei familiaris atq; uxorie: nō propria uoluptate sed
pcreatione duntaxat liberorum & patrie tutela definiāt: facit sibi
rationis eē ad opionē tuendā arbitrat. qd si quis plures hoc mō
cōiungi uinculo uirtutis non posse: uel cōtra naturam id fieri ex/
istimat: ratione demōstret & explicet. ut sublata Platonis positōe
nihil p̄terea sit: qd conseq possit: etenī hac salua: frustra laborare
uideēt: q rē cōmunē dānat & reprobāt: nā sicuti ostēdū a se putat:
& cura negotioꝝ: & charitas liberorū & reuerētia parentum non
minus hoc mō seruat: q̄ si uarie sua qsq; seorsū matrimōia p̄curet
mibi qdē nō secus argumētari uiderēt q ita obuceret: q̄ si corpus
humanū ex pluribus uariisq; mēbris a natura cōstitutū in ceteris
qdem uite officiis: cōmuni opera omniū membrorū fūgi censet
oportere: qd aut uniuersū corpus seruet non ab eodē pari modo
pcedere: sed singulatim id a singulis p̄tib; fieri: ut partim caput:
partim manus: aut pedes dissimili id finē p̄ficiāt: nec uidet magis
nature cōsentaneū eē immo plane necessariū: ut qd ad cōseruati/
onem uniuersi attinet. id ab uniuerso agat cōmuni partū opa
pariq; consensu: & ut ita dicam magis unito. Quod enim ciuitatis
speciem seruat. liberorum procreatio est: que ut dirimit atq; in/
termit: si priuatim secedit: sic si publice constituitur: unit & seruat
sed enim falli pleriq; consueuerunt: dum priuatis fauent: quia id
melius esse iudicant: ad quod homines sentiunt esse propensiores.
Natura quidem ad uoluptatem homo propensior est: quam usu
proprie potius q̄ communis rei augeri constat. Verum cōmodū
ciuitatis: dignitatemq; uirtutis: non maioris uoluptatis cupiditate
sed melioris conditionis ratione diffinire fas est: etiam si labores
si pericula: si mortem ipsam subire oporteat. Ob nimiam tamen
difficultatem: que in hoc reipu. statu constituendo esset atq; ser/
uando. ne Plato quidem ubiq; hāc matrimoni cōmunionē p̄bat:
sed in libris de republica hoc consultit: de legibus uero suum cuiq;
matrimonium assignat: ut si quod optimum esse ei uisum est efficit
nimia difficultate non potest: non desit consilio & opera etul: se/
cundum reipublice genus & tertium quo homines cōmode in unū
locum calefcere possint & uiuere. Cum igitur plura sibi ipse: q̄ uel
Aristoteles uel quiuis alius obieciēt: de cōmuni mulierū ceteraq;

rerum usu: deuctus & cultus tenuitate: de auri & argenti inopia
seq; ex altorū opinōe damnasset: quasi ex cera fixisset: ciuitatē
aut somnia narrasset aut rem factu impossibilē suasset. o amici
inquit nō sum nescius dici quodammodo uere istec posse: nec me
fugit tantam esse rei difficultatē ut quasi omnino effici nequeat:
pretermittenda uideatur. Verum tamen in unaquaq; re agenda
exēplar: proponendum: optimum est cuius imitatio ne entendū
p uiribus sit maiora attingere. Vbi uero cōtingit ut uires nostre
deficiant: desistendū est: satisq; actum esse existimandū: si studio
opera: solertia: & diligentia nostra q̄maxime fieri potest: ad eius
exemplaris dignitatem accesserimus quod nobis imitandū sequē/
dumq; propolueramus. Quamobrem in ea quoq; reipu. ratione de
qua agimus: hoc idem seruandū est. Et si enim ita uideēt eiusmōi
reipu. statū effici minime posse: proponendum tamen exemplar
fuit omī ex parte perfectum: cuius specie: forma & imago reipu.
q̄maxime excellentissima cōstitueret. Quemadmodū de iusticia
quoq; qualis nam esset: querendo hucusq; egimus. Nam si qualis
iusticia sit cōpererimus: non iam uirū iustum nihil ab illa differre:
omniq; ex parte talem eē oportere: qualis ipsa est: censebimus. sed
satis esse: si q̄proxime accesserit: & supra ceteros omnes particeps
eius factus sit aliq; exemplaris gratia. p̄inde ac sic pictor pulcher/
rimus hominē pinxerit & uniuersa humani corporis ornāmēta:
perfectissime: expresserit: non propterea minus laudandus erit: si
effici non poterit: ut talis homo procreetur: qualem suo ingenio
artificioq; confinxit. Sic nos cum ciuitatis optime statum uerbis
depingimus: & eximia quadam forma describimus: nihil p̄pterea
eramus: q̄ nullā ita constitui ciuitatē ut disputatur: demōstrare
possimus. Quid ad hec dicit aduersarius? An Platonem affirmabit
ignorasse difficultatem reipu. quā cōstituit: nec aliud quicq; de re
uxoria: nisi publicum ac communem usum probasse? Cum enim
hec & multo plura in eandem sententiam Plato scripserit in libris
quos aduersarius in latinam linguam conuertisse gloriatur. tamen
quasi nihil unq̄m ex his legerit: illud unum semper in ore habet:
communem mulierum usum Placōem statuisse: que res utrum ne
ideo acciderit. q̄ ea: que conuertisse in latinum se iactat parū in/
tellexerit: an quia ueram rationē peruertēs fallere alios conatus
sit: haud facile dixerim. Vtrūq; certe a probi & docti uiri officio
alienum est. Sed quid preterea Plato de re uxoria: statuq; reipu.

optimo in libro de legibus scripserit uideamus. nostrum inque officium est ut statum reipublice prime & secunde & tertie explicemus: tum positum omnibus quem quisque maluerit pro suo arbitrio sibi colendum seruandumque eliget. Ergo ita agendum ut primum qui primus sit: qui secundus & tertius sit uirtute dignitateque exponamus. mox eligendi potestatem Ciceroni nostro in presertim demus: & si quis alius utrumque libitum fuerit: patriam sibi eligere: ciuitas prima & respublica & leges optime ille sunt: ubi quod ueteri pro uerbo dicitur: per omnem ciuitatem diligentissime seruatur: ut scilicet res amicorum omnium communes sint. Hoc igitur siue terrarum usque temporibus nostris seruatur: siue aliquando seruabitur: ut uxores communes liberi communes: pecunie communes res denique omnes communes habeant: & quod proprium peculiareque uocatur: ex omni uita collat adhibeaturque opera quanto magis fieri potest: ut etiam que natura unicuique nostrum propria esse uoluit: nostro studio communia efficiant: & uidem sint oculi: aures: manus: quo & uidere & audire: & facere communi sensu omnia possimus: idem omnibus experendum sit: idem laudandum: idem uituperandum: idem iocundum: idem molestum: & uidem legibus uniuersi ciues diligentissime copulentur: & quasi in unum corpus coaluisse uideantur: profecto nihil ad huius status integritatem accedere poterit: nihil ad felicitatis cumulum: uel communi: uel iocundius uel prestabilius excogitari. Talem igitur urbem si alicubi uel diu uel deorum filii incolunt: & plures unius uitam degunt: quod in felicissime uiuunt: nihilque experiri possunt hac sua societate iocundius. Quamobrem non aliud reipublice exemplum proponendum est: sed hoc uno proposito intendendum: pro uiribus: ut statum quem intendimus. reipublice. huic que similitum faciamus. Post hec alium statum secundo loco exponit: & hunc legibus mandat: primo illo premissis. quasi parum consentaneo moribus presentis etatis. sic ne Plato quidem rei difficultatem ignorauit: & etatis sue moderatus consulens: alterum reipublice. statum instituit. Sic quo pacto primus ille efficitur: declarauit: dissoluitque eorum rationes: qui ciuitatem in uaria & multiplici quedam rerum partitione constituendam censebant: putabantque eam solui atque perire si in unum redigeretur. Neque enim unum ratione quantitatis accepit Plato quod destructio ciuitatis esset: sed qualitatis ut unum sit concordia: consensu: unanimitate: denique uirtutis unitate: quod unum ciuitatem egregie non modo constituit: sed etiam conseruat & auget: quapropter Aristoteles

quoque hominem civile ac sociale animal uocat: ciuilia uero animalia primo libro de historia animalium ea esse dicit: quorum negotium unum communeque omnium est: idque non omnibus animalibus. que gregem constituunt accidere: sed aliquibus ut sunt homo: apes: uespa: formica: & grus: quod si quis exterarum nationum exempla petere uelit: que uisum rei uxorie communi non modo sine discordia uel publica: uel priuata uixerunt: uerum etiam hostes superarunt: propagarunt fines imperii: & reipublice. suam felicissime seruauerunt: permulta sane comperiet. Verum nos paucis quibusdam commemoratis: ne longiores simus: huic parti finem imponemus: cum presertim etiam pauciora satis superque sint ad refellendum eorum errorem: qui Platonem: ea que ferre natura non posset scripsisse de reipublice. opinantur: id tantum nature concedendum rati: quod legibus: aut institutis: aut moribus sue uel gentis uel etatis sentiunt improbari. Massagete gens ampla & strenua communibus matrimonii utuntur: ut Herodotus Nalicarnaseus eximius historiarum scriptor refert. Atque hi sunt: qui contra Cyrum maximum illum persarum regem & uires ac potentiam eius nationis: que sibi ceteras nationes subegerat: bellum gesserunt: & pro communibus liberis & uxoribus pugnantibus: non rem communem neglexerunt. non amorem erga liberos communes remissius exhibuerunt. sed magno fortique animo dimicantes: uictis: triumphatisque hostibus: & occiso Cyro domum cum ingenti gloria remigrare. Que more. C. Iulius Cesar a Britannis ita colit: in comentariis suis retulit. His uerbis. Omnes uero se Britannii ultro gladio inficiunt: quod ceruleum efficit colorem atque hoc horridiore sunt in pugna aspectu: capilloque sunt permixto atque omni parte corporis rasa preter caput: & labrum superius: uxores habent deni duodeni que inter se communes: & maxime fratres: cum fratribus pariterque cum liberis. Sed si qui sunt ex his nati eorum habentur liberi: quorum primum uirgo queque deducta est. Afro etiam Nasamones apud Herodotum legimus communi uxoribus usu: eo demum quo Massagete more uitam degere: horum Aristoteles quoque secundo politicoque libro mentionem facit: appellatque Afros superiores & preceatos liberos inter se postea ex similitudine patri commemorat. Thracum uirginem suam cum quibuslibetque libitum fuerit concumbere ex more permittunt: Brachmanes persarum sapientes uxoribus utuntur communibus. Philostrato atque Ariano auctoribus: Diodorus & Siculus narrat plerasque nationes eisdem legibus ac moribus uiuere. Aethiopes uxores non ducere: sed

cómunef habere: natosq; pueros cómuni opa educare: atq; eque diligere. Sepe etiam infantes pmutare: ut ne matres quidem suos cognoscere possint: quo fieri ut nullo pprie rei studio inter se disfidentes: uitā felicē agant: ita nō modo posse cómuni rei uxorie usū rēpu. constitui: sed etiā cómodissime posse ostendit. Tū uero incolae oraz; arabici maris ad indiam usq; tendētes cóplures tradit cómuni usū degere muliez; & liberos habere cómunes. trogloditas quoq; & mulieres & liberos cómmunes habere: excepta una que principis uxor est. Nec uero apud exteras natiōes duntaxat sed etiā apud romanos & grecos: q; optimis legibus claruere: nobilissimus historie scriptor Plutarchus cheronēsis: hoc idem í usu fuisse testat: temporibus Nume Pompili grauissimi legū conditoris: & Lycurgi lacedemoni: q; eā rēpu. condidit: que hominū memoria maxime celebrat. Numa ut ab eo quem mó nominauit scripture traditū est: lege sanxit: ut liceret omnibus: post q̄ satis liberorum pcreassent: uxorē suā: alteri plem desyderanti ad procreandum cócedere: seu magis cómodare: seu locare libuisset: quod Catonē quoq; uticēse uiz; sapiētissimū Hortētio cócessisse certū est. Lycurgus locare: aut ullo pacto emitte domo uxorem nō pmisit: sed cuiq; domi apud se uxore habenti salus matrimōi iuribus admittere cócessit: quē existimaret ex uxore sua digne posse solbolē pcreare. hoc idē Xenophon quoq; Socraticus: uir doctrina illustris: nō mó ad lacedemonios refert: sed etiā pbat: ita illi quorū leges p ceteris maxime pbari solent instituerunt. & cū nullā gentē felicis uitae q̄ romāos & lacedemonios scriptorū omniū sentētia sit: utrūq; tñ populū idē fere qđ a Platone precipit seruasse manifestū est. Verū quid melius sit nō est nostri consiliu in presentia explicare: cū nostra opinio cū sacra religione cóueniat. Sacra est q; obiecta aduersarij dissoluimus. & qđ ille dixerat statūburus: mói reipublice fieri nō posse: & factū: noxiū: exitiosūq; fore: maledici & p ignorantia: tū rationis nature: tū etiam rerū gesta; & mo; q; fuerūt & sunt: ita existimari demonstrauimus. plusq; fere cósuetudinē: usūq; presentē rei q̄ nature rationē ualere. Quippe ut Aristoteli etiā placet: tanta est in unaq; re uis cósuetudinis: ut fabule etiam & figmēta sepe numero p ueris accipiant: nedum pcepta legū & instituta lógo tēpore cóprobata. Quid crudelius: qđ immāius: qđ execrabilius dici aut fingi pót: qđ filios senes patres occidere: & eorū carnibus uesci? Et tñ historicorum princeps

Herodotus de massagetis & indis hoc refert: Darium quoq; regē phibent interrogasse aliquādo indos: quo pmo iduci possent: ut patres suos non ederent: sed greco; more rogo imponerēt: atq; cremarēt: illos uero respōdisse: du meliora. tum ad grecos cóuersū ab illis quoq; quesiuisset: q̄ spe p moti defunctorum patres nō cremare ut eo; mos erat: sed istar indo; edere paterēt: eos uero ita dixit/ se: nullā rem esse: p q̄ tantū scelus pati aut cómittere possent. Atq; apud p̄sas nouerce p uignis nubūt ut idē scriptor refert: qđ apud alias nationes nefas haberēt: Diodorus hunc esse morē ethiopum narrat: ut rei capitis querēde salutis gratia e patrio solo sine dedecore migrare nō possint. Itaq; cū qđā capite damnatus fuga aliquādo salutem querere cogitasset: mater eū ne uniuersa familia sua ob id factū ignomīe nota efficeret iniecto ad collū cingulo strangulauit: que res apud alias gentes impia & crudelis fuisset iudicata ne ob aliam causā id euenire ipse historicus existimat qm ob cósuetudinē inueteratā: que quāuis iusta careat ratione lógo tñ tēpore usūq; animis hominū herens: nescit rebus etiam absurdis dissentire atq; obistere. Tale etiā est pceptum illud: quod lacene matres filios dū in expeditionē pficerent: scutum porrigentes demandare solebāt $\eta \tau \alpha \rho \eta \epsilon \pi \iota \tau \alpha \rho$ id est aut hoc scutū reporta ut etor aut super hoc mortuus reportere. Sicut. n. tēporibus illis fedissimū habebat: quoties aliq; derelicto ordine & armis p metū abiectis aut fugeret. Sic nūc mó uita seruet: nihil est qđ miles uel ppter tacturā armorū: uel ppter fugā dedecoris: aut ignominie uereat. Nam que eadem mulier etate nostra id filio iuberet? Ac lacedemonio; matres facile id pceptebāt: & reportatis sicut fortūa aliquādo ferebat sup scuto filius: nō eiulatu & lachrymis: sed gaudio: & leticia celebrabant diem: quo filios intellexerūt pro patria fortiter pugnātes occubuisse: non secus qm si uictores in patriam remigrassent. Taceo qđ de trogloditis: q; postremam egyptiorum incolunt: idē auctor refert: quāq; sūmo ardore solis adurant: non modo tñ de solo natali discedere nolle sed mortē etiā potius pati q̄ loca alia: & diuersū uite genus uelint experiri. Pretereo fuisse nationes q̄sdā: que coitū in propatulo instar pecudā sine pudore exercuerunt: q̄l imitatus Diogenes ille phūs cynicus: idem athenis egit: cūq; a ceteris respnderet: si turpe est inq; nec occulte qđē agendū est. Si nō turpe cur omnibus spectātibus agi nō debeat? q̄ nescit honestū decēsq; apud christianos latmos haberi si pater

& filius uxores sibi matrē & filiā ducāt: uel duobus fratribus due
sorores nuptui tradant quo & familie arctius colligent & patri/
monia itegriora seruent. apud grecos uero turpe id irreligiōsū q̄
censeat: nec minus illucitū ē gloriā sororē q̄ propriā ducere uxore:
usq; adeo apud omnes consuetudo ualet & qua in re suam quisq;
etate cōsumpserit: hanc meliorē honestiorēq; esse arbitrat. Hec
igit pro suo queq; arbitrio gentes constituunt: & utrūq; aliquid
cōmodius esse uidetur: sic alii rationibus aliis pbant atq; recipiunt:
nihil ergo mirū uideri debet: si alii aliter de re uxoria statuerunt.
Quod si nō solum Platonē cōmunem mulierū usū placuisse māifestū
est: nec sine ratione ab eo ita esse cogitatū: pfecto nō mō longa
illa aduersariū disputatio de nature ratione: de liberorū amore de
cura negotiorum: frustra cogitata est. Sed etiā qđ de uiro forti
postea addidit: nullū habet locū reprehensiois. Nā si usum uenerē
dūtaxat: ad necessariā sobolis pcreationē determinandū eē ex/
istimauit: quid uel sibi: uel nature: uel reipu. aduersat: q̄ uiro forti
mulieris quā desyderat usū cōcedit. Absurdū certe id eēt: si nostris
legibus: institutisq; iudicaret: sed si quod ille uoluit: puata cōiugia
colluntur: si nulla uirginitatis ratio est: si commodius agi putatur:
ut nemo priuatis rebus studeat: sed rem communem & publicam
omnes procurent: que tandē iniuria: aut inuidia: aut obretractio
sequi Platonem debeat: si tali premio ad strenue fortiterq; agēdū
cuius suorum animos inflammandos esse putauit? Sed de his
hactenus: post hec aliud crimen: quo reum facere Platonem ad/
uersariū nititur: uideamus. Hunc inquit uoluptatē atq; luxuriā
iuuentuti suadere: cum ita libro de legibus primo scribat. Que nā
igitur officia in utroq; uestre reipublice statu conseruent expli/
cemus. Que uoluptatem degustandam non omnino deuitandam
censebant: quemadmodum nec dolores euitabant: sed in medius
uoluptatibus atq; doloribus homines statuendo honoribus pro/
positis hortabantur eos illa superare. Hinc Platonem aduersariū
reprehendit: quasi iuuentuti licentiam uoluptatū permittat. Ita
omnia inique iudicat: & Platonis uerba arbitrio suo interpretat
& damnat. atqui Platonis sententia longe alia est. uirtutem animi
quam fortitudinem appellamus: uir ille doctissimus: nō modo in
rebus: in quibus metus: aut fiducia sit: uersari uoluit: sed etiam in
uoluptatibus & doloribus: & desyderiis: fortisq; animi officium eē
statuit: tam rebus formidolosis q̄ tocūdis obistere: ac timidum nō

modo eum: qui timore: uerū etiā q̄ uoluptate superat: existimat:
itaq; ut neminem effici cōstantem: fortem impavidum putat: nisi
se per uarios casus & pericula: & res formidandas exerceat: sic ne/
minem censeat fieri posse continentem: temperantem: modestū: nisi
inter medias collapsus uoluptates fortiter resistat: & cum his col/
luctatus tanquam fortis athleta eas superet atq; prosternat: &
quemadmodum qui ab ineunte etate: omnes labores: omnes curas:
omnemq; dolorem uitare consueuit: si quando laborare cogit:
& cum hominibus robustis: exercitatisq; cōtendere: facile superatur &
uincitur. Sic qui in exercitatus est: & spernere uoluptates ac resi/
stere illecebris insuetus: ut ille a timore: ipsum a uoluptate superari:
& qui dominus est: mancipium fieri eius: qui temperans eē in rerū
delectabiliū copia potest. Que cum ita sint iudicare itā quilibet
potest: an iure hoc aduersariū Platonē obiciat: & utrum per ig/
norantiam potius Platonice lingue q̄ per maliciam peccet id erit
aliorum iudicio liberum relinquimus. Nunc quid latius Plato de
duplici timoris genere disseruerit considerandum est. Vnum esse
ait cum res aduersas expectamus. alterum cum timemus. ne quid a
nobis turpiter factum dictum ue sit: quod malam opinionem de
nobis parere possit: hoc pudorē uocat: colēdumq; a nobis in p̄mis
existimat: & contrarium eius uocat impudentiam summumq; eē
malum & publice & priuatim existimat. Tali uidelicet: timore ci/
uium salutem conseruari: bona augeri: uictoria magis q̄ alia re
acquiri: etenim duo esse: que parere uictoriam possint: animū in
hostes: pudorem erga amicos. Itaq; unumquēq; nostrū pavidū:
& impavidum esse oportere: & quemadmodū quotiens hominē
intrepidum: audacemq; facere uolumus: i rebus trepidis ac formi/
dabilibus. eum cōstitui mus: eoq; modo aduersus metū exercemus.
Sic cum pavidum & uere: undum reddere studemus. ad eas res eū
ducentes a quibus impudentes minime temperant. Nam q̄ huius
certaminis expertus atq; insuetus est. Plato inquit dimidio uirtutis
carebit: nec perfecte temperans erit: qui non aduersus uoluptates:
libidines: cupiditatesq; multas ad impudentiam: iniuriā: cōtumeliā
trahētes: diu multūq; pugnauerit: tandēq; uictor euaserit: ratio ē
officio: solertia: studio: siue ioco: siue serio quicq; aut agit aut lo/
quitur. Quinetiam libro tertio eos: qui uarie rationis: rerum tum
bonestarum tum inhonestarum expertes sunt: perfectos uirtute
esse non putat. Item septimo ambo contraria cognosci ab homine

perfecte uirtutis affirmat: sed alterum dūtaxat agere: qđ bonum est: alterū uitare quod malum. Enī uero cognoscēda esse mala: nō ut agantur: sed ut uitentur: si quidem que ignoramus: uitare non possumus. Seriam inquit rem sine ioco: & contrariam prorsus sine contrario peragere nequit qui prudētem se facere studet. Agere uero utrunq; nemo potest: si quod in se uirtutis specimen cupit habere sed ipsius rei causa nosse contrarium conuenit: ne quid quod minus deceat per ignorantiam uel faciamus. uel dicamus. Ad hec cum in eodem libro de educatione liberorum scriberet & quē ad modū animi iuuenū: sublato clamore: ploratu: & querelis: tranquillitatis: leti: fieri: possent doceret. Quod Clinias adhibitis uoluptatibus effici posse dicebat. Equidē inquit minime id Clinie nostro dādum existimo nam si ita agere ceperimus. omnis liberalis educationis ratio peribit: mea quidem sententia nec uoluptates recte uiuendi ratio sequitur: nec dolores prorsus uitandos ducit: sed mediocritatem quandam amat: quod mitiori nomine dictum a me uelim. quam quidem animi dispositionem: dei etiam esse quadam celebri oraculi fama recte ab omnibus existimari potest. Hunc habitum sectari debet: qui uirtute diuinus est futurus. ergo elaborandum omnibus est ut nec ipsi ad uoluptatem procliuēs sint: nec alios siue senes: siue iuuenes: siue mares: siue feminas: ita affici patiantur: minime autem omnium: qui nuper in lucem prodierint. Tunc enim tenera etas facile mores imbibit: qui ita animo herēt: ut nulla deinde ratio possint aboleri. Sic Plato interitum iuuentutis uoluptatem & putat & nominat: sic omnibus locis ei occurat: aduersatur: exterminandamq; existimat. Siquidem tertio quoq; de republica libro dignos reipu. custodes: banc sibi firmam tenere opinionem ait ut quod reipublice prosit: id probent & faciāt: qđ oblit: id nullo pacto probare: aut facere uelint. Que opinio an seruari quacunq; etate possit: experiendum est. Et quoniam his tribus rebus furto: uel fraude: amittere inuiti uere opinionis possessionem solemus: animaduertendū an ipsi non furim: aut uerbis persuasi: aut tempore oblit: non per uim doloribus & cruciatibus coacti: aut illecebris uoluptatū decepti: aut metu percussi: decretū illud animi quod modo diximus amiserint: & uere opinionis possessionem. Item animaduertendum inquit est ab ineunte etate & ppositis quibusdā negotiis i quibusq; possit maxime decepti: oblit: uel: eius opinionis: quā seruare stauerit: & memorē: cōstantē:

cautum probare: immemorē: inconstantem: incautum: reprobare oportere. labores etiam & contentiones & dolores: adhibendi in quibus hec eadem obseruetur. Nec non tertii generis id ē fraudis periculum faciendum. Velut qui pullos equinos ad strepitū tumultūq; ductos: an timidi feroces uel sint experiatur. Sic homines tenere etatis ad metus & pericula ducēdi sunt rursusq; ad uoluptatē transferendi exquirendo etiam diligentius qđ de auro in igne fieri soleat an honestus eē possit: omnibusq; in rebus inuitis: pbus sui custos & merito laudandus. Atq; eum qui sine ulla culpa euasit: constituere principem custodemq; reipublice decet: & dignis eum honoribus: tum uiuū: tum etiam defunctum afficere. Cōtra uero: qui talis euaserit: hunc reprobandum esse ac pro nibilo habendum. Iam ergo sentire Platonem: quis non uideat: quoniam officia uirtutesq; omnes que ad mores pertinent: consuetudine: actione: exercitatione: & oriuntur: & uires summunt: idcirco precipiendum esse: ut in oppugnandis propulsandisq; uoluptatibus uires exerceantur: quo earum illecebras ualeant superare. At oburgator que a Platone dicta recte sunt: pro sua consuetudine: uel malignitate: uel inuidia peruertit: & ad libidinem ac uitiosam institutionem transfert. Addit deinde ut calumnie sue argumēta corroboret Platonem nudos adolescentes & puellas simul exerceri choreasq; agere uoluisse. qđ propter exclamat prob nefas: nec fieri posse existimat: quin iuuentus hunc in modum se exercens: libidinis ardore inflammetur. Nos uero adolescentium puellarumq; nuditatem ueterem illam esse arbitramur: que sine uitu suspitione fieri solebat. Per multas enim nationes: ita olim exerceri cōsuefas: omnis historia testatur: nec solum extere inculteque nationes id fecerunt: sed nostre etiam: moribus & eruditione cultiores ut Athenienses: lacedemonii: macedones: aliiq; complures: hi enim naturā ducem consequebantur: que cum tam marem qđ feminam nudos procreasset: uestem utriq; dedit: contra frigoris: rationem castitatis & continentie: contra luxuriam omnemq; libidinis cupiditatem: Itaq; exuti uestibus: illi se priscis temporibus exercebant: uirtute potius qđ lana operati. Nec uideo feminas nostre etatis lacenis illis castiores esse: que nō modo domi sed etiam foris: femore: deducta tunica: nudato solebant incedere. Nec temporibus nostris italice mulieres: que facie: collo: pectoreq; aperto ambulāt: magis ad libidinem: mouent hominē continentē: qđ turce: que mēbris omnibus:

obnupte domo prodeunt. Sic igitur ille quāq̄ femur: aut quoduis
membrum detegerent: nibilo tamen propterea magis puocabāt
ad libidinem uiros: qui ab ineunte etate continentiam fuerant ac
temperantiam secuti. Valet etiam in his plurimum consuetudo:
ita enim natura comparatum est: ut magis moueant: que raro ui/
dentur. Quod si uiri illi crebro immo uero quotidie publico usu:
ea membra perspiciebant: que hoc tempore detegi: obscenū uide/
retur: profecto credendū est: nō magis tunc illos moueri: solitos:
cum uiderent: q̄ nos hac tempestate: qui nihil uidemus. Ergo nec
ratione nature: quod ita statuerit reprehendendus est Plato: nec
primus hunc morē probasse dicendus est. Quippe ante eū Minos
& Lycurgus: sapientissimi legumlatores: non minus mulieres q̄m
uiros cursu: palestra iaculo: saxo exerceri uoluerunt: ut Plutar/
chus uir doctrina uirtuteq; ornatissimus testatur: nec solū reatit
sed etiam probat hunc morem: ea scilicet ratione ut liberorum p/
creatio ualidum nata initium in matre firma atq; robusta quasi
solidis actis radicibus comodius pdeat: tum etiam matres ipse cor/
pore exercitato ac duro: facilius. tolerare possint partus dolorē:
& si quando res ita exegerit pro patria pugnare. Quod si tu re/
prehendit inquit: & causam querit: cur uirgines unde sese exercere
debuerint: discere propterea sic agendū fuisse ut que uires corporis:
& animi uirtutem: non minus q̄ uiri capere possent: non secus etiā
q̄m uiri erudirentur: Opinione autem exterorum qui diuersa
sentiant: contemnant: putantes eos sub nomine honestatis uolup/
tatem sibi parare: dum mulieres: intra septa domus in exercitata
continent: quo eas molliores: candidiores deliciaresq; efficiant.
Quid preterea de legibus Lycurgi Plutarchus refert: respublica
inquit lacedemoniorum q̄ diu leges Lycurgi seruauit: inter omnes
grecorum ciuitates principatum tenuit: annis fere quingētis. mox
ubi eas negligere cepit: & cupiditate luxu: priuatisq; studiis reipi.
curam omittente eo decidit: ut qbus impare solebat: seruiret. Quid
igit aduersarius de Lycurgo dicit: qui uirgines nudis corporibus
exerceri: certareq; inter se coram uiris precepit: nec animaduertit
tam grauem eius sententiam: q̄ pro libidine status reipublice in/
terimeretur. At Lycurgum opinor laudabit: Platonem minime
ut semper sui similis nullo in loco sibi constet. Sed enim Plato qui
Lycurgum secutus est: eadem qua Lycurgus eruditione: atq; etiā
integriore fretus: nō dubitauit corpora mulierum nudare: atq; ita

publice exercere. Nā si recte inquit iuuenes educent atq; erudiant:
bene se res habebunt. Sin minus taceo in noua republica ne tanq̄
in diuinatione superstitionis mali aliquid ominemur: itaq; nō mō
adolescentes sed etiam puellas armatas prosilire: choreas instruere
saltando exerceri: & quicquid ad bellum ac pugnam pertinet
meditari: & Lycurgus & Plato precipiunt: nec rem aggrediunt:
quam natura muliebris ferre non possit. Iam enim & amaronēs
rebus preclarissime gestis: satis docuerunt: muliebrem naturam id
pati: & lacene postea ita exercitate: que de amaronibus dicta fa/
erant: confirmarunt. Vn de pulcherrimum illud Gorgōis leonide
lacedemonii uxoris dictum extat aduersus eam: que ita dixerat:
sole uos lacene uiris uestris imperatis: certe inquit. sole enim uiros
parturimus. Apud lacedemonios id genus saltationis Lycurgus
instituit: quam horum dicit Lucianus i libro quem de saltatione
edidit: refert. Constituebatur id genus ex adolescentibus & uirgi/
nibus alternatim ad choreā dispositis. Ducebat adolescēs militare
exercens peritiam: qua postea cum hostē inuaderet uteretur. Se/
quebat uirgo modestia quadā in signis: & saltum femine decēter
agebat: ex qua re intelligebatur horum constitui ex duabus illis
uirtutibus temperantia & fortitudine: qd saltandi genus id fortasse
est: quod ueteres romani Sicinum appellarunt: & in usu frequē/
tissimo habuere. Virtutem igitur & eruditionem non inutilem:
saltatio illa pre se ferebat: nō uicium ut dare probro aduersarius
conatur. Comunionem etiam quandam & necessitudinem ad ma/
trimonia obeunda commodissimam: hinc fieri Plato dicebat: qd
aduersarius irridet: q̄si nihil omnino ad futuri matrimonii rationē
conferat: conspectus mutuus maris & femine: & uerba & gestus
corporis & reliqua que experiri inuicē possunt: p̄us q̄ matrimonio
copulentur. Atqui cōplures puelle plus uirtutis: q̄ auri aut argēti
possidentes: cum pro dote uirtutem suā ita patefecissent ut Plato
consulit: facilius nupsere: q̄ que p̄grandi pecunia sibi matrimoniū
quesiuerunt: laudandum preterea illud est: tam Lycurgi q̄ Pla/
tonis consilium: quod puellas quas ita comparere probabāt: neq̄q̄
sine custode esse uoluerunt: sed delegerunt uirum etate p̄uectum
ex eo ordine unde summi magistratus creabantur: qui adolescētū
ac uirginū collegio preesset: & inhonestum aut turpe aliqd agē/
tes puniret acerrime. Hunc Pedonomum Lycurgus appellauit:
quem Plato nō minus quinquaginta annis natū eē uoluit. cuiēq;

honestissimum esse: & legitimorum filiorum parentem statue: que erudiēde gubernādeq; iuētutis curam susciperet ac ne senectute quidem: & liberis & honestate contentus fuit: quanq̄ hec precipua sūt: uerum etiam addidit: ut qui huic prouintie prefuert: omniū republice magistratum summus habeatur: ortus inquit primus uniuersiusq; rei bene deprōptus pro sue nature uirtute plurimum ualet ad finē commodū afferendū: tam in stirpibus q̄ in omnium animantium tum mansuetorū: tum agrestium genere: homo autē q̄nq̄ mite animal est atq; mansuetum: tamen si bene erudiatur: & felici quadam natura predictum sit: mitissimum & uere diuinum animal reddetur: sin minus omnium que natura pduxit: maxime agreste euadat: necesse est. Quamobrē non secundo loco nec pro re superuacua educatio liberorū habēda est apud legū auctorē. Sed ante omnia: qui recte consulit inde exordiri debet: ut ex ciuibus unus eligatur: qui omnibus in rebus uirtute prestantissimus sit. Isq; summa diligentia constituatur iudex: procurator: tutor: magister iuuentutis & quinquennio magistratū gerat. Mox alius eodem modo eligatur: quiq; officio suo recte functus esse censorū examīe diligentissimo: q̄ & ipsi ex summis debēt eē magistratibus decerneretur. maximis donetur honoribus. Qui uero contra fecerit sūmis supplicis plectat. Quis igitur putet negligi posse iuuentutē ab homine: prudenti: honesto: annos quinq̄ginta nato: patrefamilias: summo magistratu duntaxat ad quinquenniū fungente subtili examini subiecto & uel sūmū honorē uel sūmā ignominia recepturo: ulū etiā reꝝ prudēte paterno: amore p̄p̄inquo tēpore magistratus breuit: solitatio examinis expectatione cauto. nemini p̄fecto formidandū est ne talis uir: sūmo studio: fide: diligentiaq; p̄curet adolescentum & puellarū pudicitiam: & eruditioni eorum liberali q̄ntū potest inuigilet. Primū itaq; hoc statutū a Platone est: ad seruandā iuētutis honestatē. Secūdo ut qd̄ idem fere est. iuuenū animis p̄suaderet nihil turpius: aut p̄nitiosius eē: q̄ obsecnis uoluptatibus ac libidinibus indulgere. Sed p̄stat uerba ipsius Platonis audire. Vbi inq̄t ad iuuenū eruditionē ueni: aī maduerit adolescentēs & puellas inter se p̄q̄familiariter cōgredientes: atq; ob eā rē: timui ut fieri solet: ne parū frugī ea respu. esset: in q̄ adolescentēs & puelle robore corporis p̄stantes: otiosi forēt. & uehementioꝝ atq; illiberaliū laborū exptes: q̄bus p̄cipue extingui uitioꝝ cupiditas solet: dediti etiā festi: & ludis: & choris: quo igitur pacto in ea

republica. iuuenēs abstinere poterunt uoluptatibus que multos multaq; impulerunt in mala postrema: cū aliaꝝ rerum: tum uel maxime amoris in puellas: aut qd̄ detestabilius est i pueros: & uel mulierū in uiros uel uirorum in mulieres: unde innumera damna excuisse hominibus & publice & p̄uatim manifestum est: quo inq̄ cōsilio uitare tantū hoc malum licebit: aut quā medicinā tanto discrimini adhibere? Que cū dixisset habeo inq̄t: quo iuētutis nō quidē i uita: sed sp̄te sua sese cōtineat: quo etiā frater cū sorore: pater cū filia castissime uiuant: & caueāt sumope ne aut apte aut clā: cū simul cubant: aut quouis mō se inuicē tangunt. libidinosē quicq̄ agat: lex nimirū non scripta sed uehemēs hoc agit: & exitū quoddā uerbū: omnē huiusmodi uoluptatē pōt extinguere si uidelicet hec turpissima esse: nefanda: impia detestanda dicunt: ne id qd̄ raro sed crebro sermone usurpat: ut omnes ab ipsa naturitate sentiāt: omni tempore omni loco hec uituperari expui: exterminari: tū p̄ ridicula quedā tū p̄ studia tragica: quoties aut Tieste: aut Oedipodes: aut Macarei cōcubuisse: clā cū sororibus suis introducunt: & pacta re statim sibi mortem cōsciuisse: q̄si sui erroris ac peccati penam tibi ipsis digne decreuerint. Phame enim admirabilis quedā uis est. cū nemo cōtra legē dicere aliqd̄ audeat: & in unoquoq; tā seruo q̄ libero: tā puero quā muliere: deniq; in uniuersa ciuitate: Phame ipsius obseruātia & cura: consecrata lex est. ita. n. firmissima certissimaq; efficitur. Sic Plato de iuuentutis eruditione p̄cepit: & ut honestas & cōtinentia seruaretur: summo studio curauit. Verū aduersarius neq; ueritatē cernere neq; Platonis rationē intelligere uideēt. Post hec subiūgit Platonē legem laiā abrogasse: que igne cremādos sanxerat: q̄ nefariam in mares libidinē exercuissent: reuoluit semp̄ iste eodē sed nos quoq; quocūq; se uerterit seq̄ necesse est. Non mō aut̄ reprobasse Platonem hāc legē aduersarius scribit: sed etiā turpē atq; nefandā libidinem nō p̄hibuisse. imo ut clam patrarī posset id scelus concessisse: quod fallū eē aptissimū est. Nusq̄. n. a Platone lex ista abrogatur: aut tollit: legē aut̄ laiā recte affertī posse Plato affirmat: ut que naturam ducē sequuta mares maribus misceri p̄hibeat: idq; brutorū exemplo cōfirmet: apud que inauditus est adeo turpis nefariusq; cōcubitus. hāc igit̄ legē Plato nimirū approbat: & recta ratione conditā eē facit. Vtrūq; n. peccare: & dignū eē qui uitupet estimat. & cū q̄ mare p̄ femina utit: & eū q̄ ulū butulmōi fedissimū

prstat: alterq; q nefarie uoluptati cedat. alteru: q mutare sexum & ex uiro instar femine fieri patiat: non tñ amorē omnē respēben/ dēdū: tollēdūq; eē dicit. Sed cū duplex amādi genus sit: ut supius declaratū est: alterū turpe: alterū honestū: turpe qdē eucendū: honestum uero tanq; uirtutis alumnū seruandū cēset. Distinguit itaq; Plato amādi rationē: & bipitū: qd dicit: genus assignat: ita tñ agit: ut simul & lex laia seruetur: & genus amoris honestum: turpis illius gratia non temere improbet. Quo in loco triplici illa p̄tione amoris pulcherrime usus est: quā secutus Aristoteles for/ mā amari a materia scribit. Amorē. n. aut inter similes uirtute: ac pares eē: aut inter dissimiles atq; cōtrarios: cū alter alterius egeat: quomō diuitē amari ab inope dicimus. aut ex utroq; istoꝝ con/ stare quotiens pars diuersa ad res suaues atq; iocundas hortatur: similis deborat: fitq; ut mō huc mō illuc aīmus trahat & p̄deat. quā dissensionē imagine etiā illa equoꝝ & specie significauit: cum alterq; equoꝝ pulchꝝ corpus aspicere: ad idq; potiū dū hortari & cogere diceret: alterum recusare: debortari: obistere: utpote non pulchritudinē corporis appetentē: sed animi elegantia: & liberalem: uirtutis formā amantē. qd si diuersa amādi ratio ē: nō male Plato inq; legē illā distinguere amorē debuisse: & p̄mū illū ex uirtute ortum cōcedere: reliquos duos p̄hibere: quēadmodū a Lycurgo quoq; reipu. lacedemonioꝝ auctore grauissimo: lege ante s̄cūtū fuerat: teste Xenophonte atheniensi uiro illustri. Hic enim cum lacedemonioꝝ rēpu. describeret. Lycurgi cōsiliū p̄bat: quo ratio/ nem amandi distinxerat: & quomodo amandi adolesecētes forēt: excōmoda laudatq; morū honestate descripserat: cōmendaue/ ratq; amorē ex uirtute p̄ficientē: alioquin nō minus abstinere q̄ patrē a filio aut fratē a fratre uoluerat. Ita lex laia a Platōe emendat: nō tollit: immo quod ad turpe amoris genus p̄tinet: & p̄bat & recipit in repu. & diligentissime seruat: p̄ficiē etiā addita illa parte p̄titi: q̄ siue negligentia siue impitā sui auctoris care/ bat: ut ip̄hamia rerū eiusmōi ab ineunte etate cognita & teneris adhuc animis cōcepta faciat legibus positū obtemperare. Quas autē leges de rebus ueneris statuerit: & quēadmodū cōtinētie castita/ tiq; cōsuluerit: iā uidetis. Qua in re ne q̄ forte plus tuberi existi/ mare: q̄ natura humana uideret posse tolerare: exemplo usus est Ica Tarētini. Crisonis: Astyli: Diopōpi: & alioꝝ athletarum qui tā & si robore: & bona habitudine corporis p̄mores eē ad libidinē

uili sunt: q̄ q corpore imbecilliori fuerunt tñ uictorie cupiditate quā consequi ex palestra cupiebāt: cōtinētissime uixerūt: nullam alioq; animi eruditionē habētes. qd si eiusmōi hoīes inq; ita faci/ ūt. lōge p̄fecto facilius id facere possūt: qui pulcherrime omnium uictorie causa aduersus uitia pugnāt: seq; felicissimos sperāt futu/ ros si sup̄atis uoluptatibus cōtinētie palmā obtinuerint: oportere ait homines haud deteriores eē autibus: aut ceteris beluis: que inter greges aplissimos orde: ad iustā usq; etatē p̄creande. plus caste im/ maculateq; uiuūt. Vbi uero etatis iā ratio exigit: mas cū femina & femina cum mare suauissime iungūt: atq; ita reliquum uite sue tēpus: iuste: religioseq; uiuūt: sūma fide: p̄ma amoris sui federa & iura seruātes: oportere igit; hoīes meliores beluis eē nō deteriores. Primā itaq; legē de rebus ueneris: Plato suis hominibus tulit: ut a mariū omīq; contra naturā libidine p̄sus abstinēat: & ab omni solo in quo nasci nequeat: qd satū est. Secūdā ut si se nullo modo cōtinere possūt: maris saltē nefandā & plenā sceleris atq; abomi/ nādā libidinē uitēt: feminas autē si q̄ libuerit: p̄ter cōiuges: utpote ancillas & pediseq̄s: aut alias cōtubernales adeant qdē ueꝝ nō te/ mere neq; ip̄rudēt: sed ita ut ceteros lateāt: alioq; p̄uari laude ciuili: & notari ignominia debeāt. sic Plato legitimāꝝ uxoꝝ usū passim cōcedit: reliq̄rū p̄hibet: uel si qd plus ueneris naturalis per/ mittit: nō nisi cū pellicibus domesticis & clā & ut omnes tam uiros q̄ mulieres lateat: fieri iubet: eas causa ut pudore atq; ignominie metu hoīes raro ausint peccare. Sic. n. libro sexto de legibus scri/ bit. Duplicē eē appetitū in quo uirtus: uitiū ue cōsistat: p̄t q̄sq; bene uel male institutus est: alterq; uentris: alteꝝ ueneris: p̄cedit ille edēdi bibēdiq; appetitus: seq; sūmo cū ardore: q̄ si furus hominem agitā: uenus. Itaq; cōsilio opus ē: quo aīmus a uoluptate ad uir/ tutem reuocet. qd tribus illis p̄cipue fit: metu: lege: uera monēdi ratione. Hec Plato aduersarius uero: que de feminarū usu ab illo dicta sūt: trahit ad mares: & Platōi obicit: q̄ maris usū cōcesserit: mō q̄ peccat: latere possit homo magis calūnie: q̄ ueritatis studi/ osus. Quod. n. Plato de femine usu illicito puniēdū eē dixit: nisi omnes tam uiros q̄ mulieres lateat. hic ita accipit: ut siue mari siue femina aliq; libidinosē utat: mō id clā fiat: irrespēnsibilis sit: quod certe fieri sine ignorātia: aut animi pueritate non pōt. Sed qd p̄/ terea Platōi obicit: uideamus. Uetuisse hunc inq; nec q̄ ultra decennū uxore uteret: ne ue plures duobus liberos p̄crearet: tū

etiā phibuisse: ne patrimōia supra quatuor milia augete. sup quibus
exclamat aduersarius: & uerba inordinate de opulētia fūdit. Tū
morem Platonis hoc etiā loco uitupat. Sed maledicētia aduersarii
nihil: quā Platonis moribus cōueniat expmēre: supra demonstraui/
mus. i. q̄ re necessariū fuit pleraq; loca Platonis interpretari. ut latini
grēcā ignorātes linguā: qd ex illius sentētia legerēt: haberēt. hoc
uero loco multorū interpretatio minime necessaria erit: quippe ratio
ipsa re: & satis supq; erit ad Platonis defensionē: quā qsq; uestrum
approbare facile poterit: etiā si plura Platonis uerba non audiat.
Eni uero nō uulgarē quādam lasciuā: & diuitis affluētē rēpu. cōdit.
nō colluuiē pastoz aut pfugoz hoim q̄si in Asylū cōgregat: nō
mercatores: sartores: tōsiores: nutrices: uectores: histrios: saltato/
res: adutores: parasitas: cogne: & pompinaz ministros: admittit:
sed purā syncerā: sine ullo fūco: sine ulla labe uoluptatis: ciuitatē
cōstituit: que omnia ad humanā uitā necessaria abūde suppeditec:
supuacua & iutilia: que appetere deprauata natura cōsueuit: non
habeat: nihilo egeat: nihilo abūdet. Itaq; modū & pecūiā & libe/
ris pcreādīs describit: ne alterutra re uoluptas: que exitiū resp. eē
solet: cōtrahat: aut p inopiā plēs numerosior ali digne educariq;
nō possit: p̄fertē tēporibus belli difficilibus: & inq; nō tñ duobus
filis plē ad lūmū determinat: ut aduersarius fingit: sed ut saltē duo
sint liberi iubet: nec uetat ne q̄s ulterius pcreet: sed ne q̄s minus q̄
marē & feminā habeat: edicit: q̄nq; nō quot qsq; uoluerit: pcre/
ādos cēset: sed hunc statuit terminū minoris numeri: qd aduersa/
rius intelligere noluit: & quasi duorum dūtaxat numerum Plato
p̄scripserit: rēphēdit. Ceterz si cui pcreatis iā liberis marē: & femina
uxor obierit: huic liceat nouerā suis liberis nō ducē: si ita libuerit
quē etiā locū male aduersarius intelligit. nō. n. ne oīo ducat no/
uerca Pla. iubet: sed ut libuerit nō ducat: liceat tñ ducere: si uelit:
cū aduersarius itelligat: oīo ne ducat Platonē phibere. uoluit scē
Plato postq̄ & nature satisfactū: & reipu. maris & femine p̄cre/
atiōe: cēsebat nouerca molestiā: que sepe numero intolerabilis est:
p̄uignis: si ita patres uellēt: auferre: officiiq; legūlatoris exultima/
uit. Id parentis arbitrio integrum relinquere: illud uero uetuisse
Platonē fateor ducere quēq; uxore nisi ānos triginta: uel quinq;
& triginta natus eēt: & nubē aliq̄ nisi uigesimalū: uel saltē duo deui/
gesimalū annū excessisset. qd eo cōsilio fecit ut florēte etate: parētū
liberi robustiores pcrearentur. etate. n. ad huc imperfecta debiles:

infirmos: parz uiuaces necesse est liberos pcreari: q̄ propter iā nec
ingrauescēte iā etate: pcreāde soboli indulgēdū arbitrat. Vt. n.
iunioz: sic senioz filii: parz p̄fecti ualidiq; gignunt. Quod Ari/
stotele quoq; placere uidet: cū libro politicoz septimo ita scribit.
Iuuenū cōiunctio uitiosa est ad sobolē pcreandā. Nam in omni
animātū genere: plēs adolescētū imperfecta est: magnaq; ex parte
feminea & pexigua orit. Quamobrē hoc idem hominibus quoq;
accidat necesse est. Cuius rei argumentū est: q̄ in his ciuitatibus in
q̄bus mos est: adolescētēs cū puellis nōdū uiro maturis: matrimōio
copulari hoies imperfecti: & parua statura sūt. Tū etiā in p̄turiēdo
uehemētius laborāt puellē: magnaq; ex parte pereūt. Seniorum
quoq; imperfecta est plēs: tū animo: tū etiā corpe: & sicut iuniorum
ita etiā senū lōge imbecillior puenit. etas etiā ab Aristotele eadē
fere: que a Platone soboli pcreande decernit: femine. n. quintus &
uigesimalis ānus: maris quintus & trigesimalis statuit. Cū igit tñ Plato
quā Aristoteles: annū q̄ntū & trigesimalū initio pcreādi tribuant:
neuterq; eoz senioz pcreationē p̄bet cur errare dicēdus est Pla/
to. si tēporis spaciū quo pcreari cōmode possit: decē aut quidecim
annis descripsit: quod ab aduersario rēphēdit: p̄fecto si animo
libero eēt: si recte iudicaret obiurgator iste Platonis: nō tāta id
cū asseueratiōe rēphēderet: opes autē & diuitias Plato de sua rep.
eicit: q̄ nouit hinc oriri seditiōes: cōtrouersias: odia: similitates:
inimicitias: tū uero uoluptates: luxum: libidinē: & reliq; malorum
genera: que rēpu. pessūdāt. & optimam quāq; ciuitatē euertunt.
Bonā. n. nō opulētā ciuitatē suā facere conat: nec fieri posse ex/
istimat ut idē & p̄diues sit: & uirtute p̄fectus: quēadmodū i sacris
libris nostre religiōis legit: facilius eē camelū p̄ foramē acus tran/
sire: q̄ diuitē ingredi regnū celeste. Quā multa i tertio de legibus
libro q̄ multa in q̄nto in octauo: in nono: de malis differuit: que
a diuitis p̄fascūt: que ut p̄lixitatē fugiā: hoc loco p̄tereo. qua/
draginta uero & quinquaginta milibus locupletū cōstituit ciuitatē nō exi/
guam: ut aduersarius dicit: & cōtemnendā facit: sed talem: que &
ulcisci uicinos: si iniuriā fecerint: & iuuare: si accepint ualeat. Nā
si de quinq; milibus familiarz decē milia strenuoz militū p̄fiscunt:
q̄ tandē tot uiros: tā fortes animo tā corpe robustos: tā diligēter
eruditos atq; exercitatos: nec qdē mercenarios aut pegrinos: sed
ciues: p̄ patria: p̄ uxoribus: p̄ liberis: p̄ laribus: & sepulchris parē/
tū dimicātes: uincere: supare ac p̄sternere possit: audiat aduersarius

si tñ a seq pót: qd Plato q̄rto de repu. libro de hac re dicat. Nam
cú id de ciuiú inopia sibi ípe obieisset: qđ aduersarius affert: ciues
salicet inopes atq; egētes impotētes eē ad bellū gerēdū: p̄sertim si
aduersus magnā gentē atq; opulētā mouere arma cogunt: nulla
inqt maior hac nostra ciuitate eē potest: nec ulla alia ciuitas ap/
pellāda ē: sed potius ciuitates: q̄ndo ciues íp̄i partim diuites partim
paupes sunt: eosq; rursus distrabi: in plures ac uarias cōditioes ne/
cesse est. Itaq; ciuitatē eiusmōi minime formidare debemus. facile
.n. nostri hoies belli pugneq; p̄tissimi: diuites illos parum peritos
supabūt: etiā si numero multo plures fuerint. Tum si nostri ciues
oratoribus missis ad alterā ciuitatē hec uere referāt. Nos quidem
auro & argēto nō utimur: nec fas uti apud nos est: uobis fas uti:
& licet. quod si amici & socii nobiscū bellum aduersus alios geritis:
uos soli illorū diuitis potiri facile poteritis: putasne aliquos fore: q
cum hec audierint: malint aduersus robustos canes ac macilentos
pugnare: q̄ p̄sidio hoꝝ canū aduersus pecudes pingues & teneras?
Sic Plato sacra illa sentētia fretus: omne regnū in se diuisū delola/
bit: nō dubitat quin sui hoies tam unanimes atq; cōcordes facile
debellare possint: diuites inter se hostes atq; discordes: & animo:
officio: rebus fere om̄ibus distractos quā ciuiū cōcordiā cōmuni/
tatemq; p̄fectā: quoniā in quocūq; populi numero seruari posse
nō arbitrat: idcirco rēpu. nō āplius augēdā cēset: q̄ dum una esse
seruariq; possit: & si magis crescat: amissura sit uires: qbus & se tueri
queat: & alios supare. Quā sentētiā Platonis Aristoteles quoq; se/
cutus septimo politicorū libro magnitudinē ciuitatis: non magno
ciuiū numero: sed uirtute describit: de q̄ inqt urbe artifices multi:
milites pauci p̄ficiunt: hec magna esse nō pót. Neq; .n. numero
populi maiore: magnitudo ciuitatis iudicanda est: sed uirtute: ac
moribus: qđ si quātalibet ciuitas: fungi ciuitatis officio pót hanc
magnā eē arbitrandū est. frequē admodū illa nec recte quidem
legibus regi fortasse poterit. Itaq; nullā ex his que regi bene ex/
istimantē rēpu. uidemus. excedere numero: q̄netiā ratione hoc idē
cōstat. Lex. n. ordo qđā est: & legis uirtutē: ordinis esse uirtutem
necesse est. Numerus autē admodū excedēs: seruare ordinem non
pót. Terre etiā āplitudo q̄nta satis sit iusto ciuium numero: mo/
dusq; ipsius numeri statui debet: & qđē tā a Pla. q̄ ab Aristotele
recte statuit. Nā Plato q̄nto de legibus libro auctor inqt repu.
sapiēs āplissimā cōstituere ciuitatē: cui iura daturus est: nō debet:

neq; uero opulētissimā: argētīq; & auri p̄diuitem: & plurimarum
nationū terra ac mari dominā. Sed ut q̄optimā felicissimāq; cō/
stituat: dare opā debet: q̄ recte cōsultat: p̄tim. n. ex his: que opta/
mus: effici possūt: p̄tim nequeūt: itaq; ea que effici possūt: q̄ cōsultat
uelit: at ea que fieri nequeūt: nec uelit frustra: nec cētet. Homines
igitur simul p̄bos felicesq; effici posse māifestū est. at uero p̄diuites
fieri: simulq; optimos ip̄osibile est: sed ditissimū quēq; pessimū esse
necesse est. Auctor autē legū & repu. eo spectat: ut sua opa ciues
q̄felicissimos faciat. Aristoteles uero in eo libro quē mō nominauit
officium inqt ciuiliū institutiōis est: quot q̄lesq; ex ratiōe nature
oporteat eē ciues: decernere: eodēq; modo & q̄lis terra eē debeat:
q̄netiā secūdo libro de numero militū agēs quos Plato q̄nq; mi/
libus constituerat: tot inqt militibus terra babilonia: aut aliquo
agro sūme āplitudinis opus erit: ex quo q̄nq; milia hoim ociosoz
uictū querant: & cū his etiam numerus alter mulierū famulorūq;
multo āplior alii possit. Sic Aristoteles p̄ terre āplitudine modū
numero hominū instituit: & qđē paruius q̄ Plato facit. At obiur/
gator noster Platonē rēp̄ndit: frustra q; cum metuere dicit ne
p̄pter ciuiū multitudinē uictus desit: rē minime formidādā q̄ppe
lōge plures facillime alii posse: nec solū uictu necessario sed etiam
delicato: & quibus Aristoteles uix a terra babilonia suppeditari
uictū posse existimat: eos immouero lōge plures ex eius exigua
regiōe uiuere delicate posse affirmat ita q̄ cū Aristotele sentire se
iactat: nō minus. Aristoteli: q̄ Platoni diuersa: & plane contraria
loquitur. Nunc qđ de q̄ttuor illis siue oratoribus: siue impatoribus
atheniensū Milciade: Cimone: Temistode: Pericle scripserit Pla/
tonē in gratitudinis arguēs: uidēdum est: facinus ingratisimū atq;
ingratisimū hoim eē dicit: eos uiros assentatores appellare: & turpes
ministros & uoluptatū auctores: q̄ ea tēpestare: q̄ respu. atheniē/
siū in sūmo discrimine erat: adiuuerūt: seruauerūt q; nō mō atheniā:
sed etiā greciā uniuersā: hoc aliud Platonis crimē ē: si aduersario
credimus. atq; Platonē hoies de rep. benemeritos laudare: sūmūq;
extollere p̄conus: nemo: q̄ eius libros legit: ignorat. eos tñ bene de
repu. meritos putat: q̄ nō mō bona p̄ patria: sed etiā bene egerint
itaq; hoim salutē nō sūmū bonū: secūdū uulgi opinionē: statuit:
sed salutē cū uirtutis cultu & officio sūmū bonū appellat. q̄ppe í
libro de repu. q̄rto ita scribit. Seruat se penumero nauē gubernā/
tor: magnoq; piculo eximit eos: q̄ nauigāt: uerum meliores non

reddat: sic q̄ rep̄. regūt uincūt qdē iterdū hostes: & populū seruāt: sed qm̄ eius quē seruāt: praua explēt desyderia: & que iocūda non que cōmoda sūt: studēt administrare: neq̄q̄ bene mereri eos de rep̄. dixerim: imouero male facere ac uehemēter errare. Equidē non inficior eē: q̄ hostē superūt: rep̄. fecerūt opulētiorē: urbē murū auxerūt. edificūq; tū publicū: tū puatū ornarūt. Vex̄ nō hos de ciuitate benemeritos dixerim: sed eos q̄ ciues suos bonis moribus instituerūt: ingenue erudierūt: uirtutē docuerūt: probum deniq; unūquēq; & frugi: q̄ntū in eis fuit: reddiderūt. Nā q̄ hec fecerint: illud etiā nō minus: imo lōge pleniū cōsequēt: ut hostē uincere uitāq; omnē cū sūma felicitate agere possint. etenim si aliter seruari patria: ornariq; ciuium beneficis non possēt: q̄m si gratificari unūq; sēp̄ & iocūda agere studeret: p̄fecto hac uia eūdū eēt: & ita regēda gubernādaq; respu. q̄ uero ita gubernarēt: sūmis laudibus efferēdi foret. At si potius p̄bitate mox̄ & uirtutū cōtingit populis ut hostiū copias p̄sternāt: idq; p̄ sepe euenit ratioeq; fieri solet cōtra uero praro uictoria fortūaq; excipit: cur eos q̄ utrūq; simul: uirtutē scilicet: & potentiā: suis ciuibus peperūt: hos nō lōge antepōndos existimē: q̄ alterū dūtaxat: & qdē deterius respu. p̄stitere? Hac igitur lege & optima regula exq̄rit Plato: recensetq; uiros quos mō nōm̄taui: ni sermōe eo q̄ Gorgias scribit: de q̄bus uiris testat: p̄fecto q̄ clari impatores fuerint: q̄ uictoria potius triūphum meruerint: q̄ rep̄. sūmo discrimine liberarint. q̄ uero uirtute nō minus cū suis hominibus: q̄ p̄ his cū hostibus dimicauerit: q̄q; uincere ac refrenare suos potius appetitus: q̄ hostiū impetum docuerint: testari nō pōt. Cūq; eos animaduertat ī administrāda rep̄. multa temeritati plebis cōcessisse: multa ne displicerēt p̄termississe: pleraq; etiā: ut populo gratificarentur: iocūda: q̄q; noxia eēt: adhibuisse: recto p̄bie studio ad ea rephēdēda duci uidet. Itaq; a Callicle cū quo Socrates disputabat uerā illā rephēdēdi rationē accipit. que duplicē opā animo adhibēdā statuit: alterā a cōsilio & solertia p̄ficiētem: que ut p̄bus efficiat animus: suscipi solet: alterā que qd̄ animo p̄fic̄ minime curat: sed quē admodum uoluptate affici possit: studet: opatq; hāc assentationē: siue adulationē: tū corpi tū animo inq̄t adhiberi: & oratores magna ex parte in administrāda rep̄. hāc opam nauare: omīsq; cōmuni utilitate cōmodis suis dūtaxat consulere. q̄ culpa ne eos qd̄em de q̄bus sermo habetur quattuor uiros caruisse: nō enim uera dicendi

facultate usos fuisse: sed ea q̄ oblectare potius populū: q̄ emēdare uiderent: que a Demosthene quoq; oratore grauisimo dānatur: tū eos oratores rephēdēdos putat: q̄ id fere sciscitant apud populū: qd̄ scribā? qd̄ placeat? qd̄ gratificer? qd̄ si q̄ uiros istos tuert uolēs: uictoriam narret: & trophea: & triūphos: impatores officia hec eē aut tempoꝝ & p̄fētis necessitatū munera Plato respōdebit: que a se quoq; laudēt: sed qm̄ q̄ exeratū feliciter duxerūt: uiros se bonos p̄ficiēt: & bello iā pacto sese ad respu. gubernacula cōtulere: fūcturosq; bonoꝝ uiroꝝ officio in ea quiete ac tranquille administranda polliciti sūt: dicat nūc: q̄ patrociniū eoꝝ suscepit: qd̄ egerit: demōstret nihil eos fecisse rephēdēdū. & n. Plato minime curasse uiros istos: qd̄ in p̄mis curandū erat arbitrat: ut ciues moribus meliores uirtuteq; animi prestantiores euaderent. Sed late populo cōcessisse ocia: luxū: cupiditatē: diuacitatē: supbiā: p̄multaq; alia uitia: q̄bus atheniēs infensi sotiū seditiosiq; inuicē facti: tādē picuri eēt. An uiri isti loq̄r. n. Platonis uerbis statū respu. emēdare studerūt: ut melioribus legibus iusticia & uirtutes relictue colerēt? An honestiore unq; siue cōmodiore pugne genere q̄ nauali ciues suos exercuerūt: ut si q̄ndo arma uel macedonū uel romanoꝝ aut alioꝝ mortalū terra inualuissēt: nō decēt q̄ fortiter possēt obistere. Iā pugna terrestri apud Marathonem: & apud plateas acta potius: q̄ naualis apud Salaminē: aut Artemisū rē seruauit: & tñ nullo diligentius terra q̄ mari nauare operant q̄ttuor illi uiri cōsuluere: immouero nauū numeꝝ lōge amplius auxerūt. & dūtaxat rē naualē maiore in modū āplexi sūt: quasi duplex hoc cōsiliū eēt: aut nauali pugna sēp̄ discernere: aut si q̄ a terra inuaderet: classe p̄ mare fugere & in aliū locū migrare. hec Plato q̄ttuor illis uiris obicit: que si ita se habent: haud inuicta id facit. sin minus expōere ea p̄mū aduersarius deberet: q̄bus mētiri Platonē ostēderit: tū eū rephēdere. Vex̄ dicere iste p̄ multa pōt. nō p̄sille aut̄ rep̄. atheniēs: cōsilio prauo: & eoꝝ uitio q̄ ciuitatis gubernacula tenebāt: nūq̄ poterit ostēdere. Sūma igit̄ crūis qd̄ a Platone obicit hec ē: q̄ttuor illos uiros populū cuius curā gerebāt: nō reddidisse uel moribus meliorē: uel solertia cautiore uel industria ualidiore: idq; p̄ multis ratioibus explicat in eo sermōe quē gorgiā inscribi supradiximus. nec p̄pterea ingratitude: aut iudie dānandus ē Plato: sed potius laudāndus: qd̄ & mox̄ p̄bitatē exigat: & cōsiliū cōmoditatē que res cū apud omnes proculdubio

pbēt frustra aduersarius conatē ostēdere atheniēses culpa eoz: q
rēpu. regebāt minime pisse: cū se bonoz moꝝ auctores & com/
modissimaz rez magistros pferēt. ueꝝ ne solū qdē Platonē de
his q reipu. atheniēsiū p̄erāt: ita sēsisse ani maduertimus. Cū Ari/
stoteles quoq; secūdo politicoꝝ libro idē p̄ se ferat. Tribunol inq;
rectoresq; plebis ī p̄sētē popularē statū rēp. detulisse cū populo
tāq; tyrāno gratificaret. qm̄ Solon forū iudicibus sorte sumēdis
ex oibus cōstituēdū cēsisset: id q; ualeret. senatū. n. areopagitaꝝ
inq; Ephialtes diminit & Pericles iudices uero mercenarios Pe/
ricles instituit. atq; in hūc modum unusq; tribunol & rector ad
p̄sētē popularē magistratū rē auxit. qd̄ qdē minime ex Solonis
lēctia uideēt accidisse: sed casu potius atq; euētū: populul. n. q; cā
fuerat ut pugna nauali medorū copie superēt: elatus animo ex/
ercere supbiā cepit. & suo arbitratu tribunol sibi rectoresq; cōsti/
tuit: īprobol aduersus p̄bol: q; bene rēp. admīstraret. Quarto etiā
libro populū non legibus obtēpantē: sed ipsū p̄ncipē rerū omniū
cōstitutū īprobat: & tribunol rectoresq; ab eo declarari dicit: qui
idē apud populū faciāt: qd̄ assētatores apud tyrānos facere con/
sueuerūt. & n. plebis cōtia om̄ia neglectis legibus ad populi potes/
tatē deferrī: p̄pterea q; usū uenire ut rectores ipsi magni efficiāt:
cū populul rez oīm domū sit: populi aut uolūtati ip̄i do minēt:
q; rēp. gubernāt & regūt. sic Aristoteles eos: quos Pla. oratores re/
p̄bēdit: quē si nemo p̄pterea uel inuidū: uel ingrātū appellat: cur
aduersarius Platonē ea cā iudie atq; ingrātitudis tāq; deterrimū
hoīem arguit: & q̄ntū pōt īseq̄? nec itelligit ea: que in Platonē
dicit. Aristoteli quoq; obicit posse. q̄ppe Aristoteles non minus q̄
Plato officiū tribunol pl. & reip. rectorē eē dicit: ne multitudini
adulēt: ne assētēt: ne gratificēt: ne res iocūdas: sed cōmodas cō/
sulāt atq; suppediet: ne p̄p̄riū sed publicis cōmodis summo studio
uigilātiaq; incūbāt: tū q̄tuor illos oratores crimīe neq; caruisse
arbitratur. ueꝝ neq; Plato neq; Aristoteles accusādi sūt: sed ambo
laudādi q; ueritatem dūtaxat cuius indagatores erāt respiciētē
phōrū officiū p̄soluerūt. Post hec alia quoq; crimīa aduersarius
adducit: q; Plato ciuibul suis abuti uino: & hebrietati indulgere
cōcesserit: lōgūq; ac p̄lixū de ea re sermonē habuerit. q; deum se
appellari quesierit: hō altoqn stultul: & leuul q; nullis alul litteris q̄
legibus suis institui iuētutē iusserit q; deniq; tm̄ mathematicul di/
sciplinis tribuerit: ut nullā alicuius rei curā suscipi ab ullo cōmode

posse existimet: nisi sic mathematicul disciplinis recte institutul. hec
obicit et suo more utupat: p̄ti puertēs uerba Platonis: p̄ti addent
aliqud: aut minū ē: dū īsatiabilē illā maledicēdi sitī possit explere.
Primo aut quō deū se appellasse Platonē uelit: et unde id accepit
audite. Plato a Clinia interrogatul: an effici posset: ut cōuiuia et
edendi bibēdiq; sotietatē ad usū ciuilē rectāq; erudiendi rationem
publice cōferrēt: r̄ndit: certū q̄q; de his rebus asserere nō suū esse:
sed dei ī mortalil. Tū ita eē ut tēpestiua cōuiuia iuēt suo iudicio
oñdit: hīc aduersarius arguit: q; deū se fecerit: et cū iudeul clamat:
crucifigat. Vsq; adeo uerboꝝ rimator: & cōsequentiarū acutus
artifex ē: ut seq̄ illud solul ip̄e ai aduertat: qd̄ nemo aliul unq; ui/
dit. Deo inq; Plato tribuit eius rei cognitionē: quā ip̄e exponere
uoluit: ergo deū se ip̄e fecit. O nouū argumētandi genul: o dignā
demonstratio nē atq; p̄clarā: q; tā firmā ac solidā argumētū uim in/
fringere: et tā inexplicabilē p̄bādī rōem dissoluere possit? At non
seq̄ bone uir ut deū se faciat: q; cū deū dixerit: ueritatē rei nosse
nihilominul eā q̄ntū humano ingenio asseq̄ pōt: īuestigare atq;
apire conat. Cognitio. n. quā deo tribuimul: ea certior ē. quā sibi
hoīul uēdicāt. Itaq; ut certissima illa dei scientia carere se Plato fa/
teēt: sic humanā: quā attingere pōt expōit: et p̄ uiribul: ut homo:
nō ut deul: docet. Cum. n. de uini usu disputaret: qui si modicul et
mediocriul est: p̄dest: sin uero īmodicul detrimētū affert: nō facile
p̄ sua modestia suscipe uini: hāud satis honesti nō ī patrociniū
uoluit. Sed paulatī ip̄a differendi rōe ducit: ut modici uini usum
cōprobet: qd̄ p̄ul q̄ faciat ad eū q; interrogauerat: an uini usul ad
morel: ad pitā: ad ualitudinē: ad ciuilē usū adiuētū aliquid afferret
ita r̄ndet. Quid uerū certiq; ea de re dici possit: deul scit. Varia. n.
hoīm sentētia ē: qd̄ ego qdē p̄bē: pace oīm explicare: ut opinor:
potero. Hāc p̄tē: qd̄ ego qdē p̄bē: aduersarius tacuit: ut suā ca/
lūniā faceret uerisimilio rē: etenī qd̄ cām apit: cur ip̄e: qd̄ ad deū
refert exponat: hoc ipsū est. Sed certā inq; ueritatē queris amice
Clinia nō quā rē: nō uile negotiū: nō satis homini cognitū scire
cupil. Deul. n. unus id nouit: cuius id nosse interest: q; unus ueritatē
ip̄a: et ē et appellat. At si qd̄ mihi ex hoc humano īgenio uide/
at: dicendū ē: dicā ut opinor si placet: absq; hoīm molestia. Quid
queso his uerbis Platonis modestiul dici pōt? qd̄ moderatiul? qd̄ ab
īsolētia magis alienū? Verū tm̄ aduersarius ut arroganter dictū
utupat: et Platonē obbāc rē fecisse se deū exclamat. Nec minul

mentis: cum Platonē magnā operis partem consumpsisse disserendo de usu vini: et temulentiam concessisse hominibus dicit. Pars: quam ipse reprehendit et sextam esse asseuerat: uix decima totius operis pars est: eiusque partis exigua quedam particula est: in qua de uini usu tractatur. Reliqua de erudendi ratione et musica institutione scribuntur. Cum enim pars liberalis institutionis sit ipsa uiuendi sobrietas: et tibi potusque moderatio non immerito addi uidetur in ipsa erudendi ratione. Quod tamen in primis consideratur et agitur ipsa eruditio publica est: quā si in toto etiam opere tractari aduersarius uere diceret: nihil tamen esset quod posset iure reprehendi: si quidem totum opus eo spectat: ut ciues bene instituantur: erudiantur: ornentur. Verum inquit Plato ne de uinolentia parua re: multa dicere: ac plerumque quod debet a propere uideatur: quamquam usus ipsius temperari emendarique satis debita nature ratione non potest: nisi musice rationis integra preceptioe quam concinnior efficiat: que musice ratio absque uniuerso erudendi negotio tradi non potest: unum fit ut per multa dici necesse sit. De musice igitur eruditionis ratione sermo habetur: in ea parte: quam aduersarius dum taxat uino tribuit: nec indecens est Platonē de conuiuio et uini usu eo loco disserere: quamquidē legulatoris officium est conuiuio quoque et uini usum legibus prescribere: quod et Lycurgus apud lacedemonios fecit: et romae sodalitates Catoe questore constitute sunt: quamquam semper in usu maiorum fuisse temperantia conuiuia et solatia quedam ad publicam eruditionem accommodata. Quam multa hoc loco Plato de disciplina ciuium docet: quam bene iuuenes suauissimis moribus instituit: musice rationem commendat: usum uini honestissimum: et tamen ad ualitudinem corporis: tamen ad animi facilitatem: et mores accommodatissimum tradit. Nemo profecto est: qui eius ingenium non admiretur: et summa cum laude commendat: solo aduersario excepto: qui ebrietatis et temulentie nomine uocat temperantia conuiuia et sodalitates: quas more lacedemoniorum romanorum: reliquarumque honestissimarum nationum commodissime constitutas ad publice discipline usum: et mutuam ciuium gratiam et charitatem accepimus de quibus Cato: quem modo nominavi apud M. Tullium in eo libro: quod de senectute inscriptus est: plura cum summa approbatione: et laude disseruit. Plurcula etiam ex Platonis sermone hoc loco interpretemur oportet ut clarissime: quid ille de ingenua ciuium institutione de conuiuio publico: de uini usu: scripserit: uideatur: et iniqua aduersarii calumnia deprehendatur ab omnibus. Quod locum non ita a me positum uelim:

quam si eodem quo a me profert sermone Plato scripserit: nam que de hac re pluribus ille locis disseruit: nos simul texentes ab illo dici uolumus ne uel plures libros enumerare cogemur: uel inquit sepius interponeremur. Cum lacedemonius ille hospes: qui apud Platonē disputat: haud quam licere suis hominibus diceret: per temulentiam debacchari quomodo athenienses festis diebus liberi patris agere consueuerunt. Plato ita ridet: ut si quod prius minus honeste fateret: non illico stulte insultando responderet: sed modeste prudenterque corrigeret: et distinguendi ratione: quam per musice teste Eudemo doctissimo uiro indisputando copereat explicaret: et quod ex ea re ad uirtutis officium capi commode posset: ostenderet. Ita. n. inquit. nec uinolentia: nec quis ex more usus laudandus omnibus in rebus: aut uitupandus moris est. Sed ante aduertendum est: quam tandem causa seu ratio id agat: et quomodo quibus personis: cum quibus: quo animo: affectu: studio: tempore: loco. Verum. si alius cultum caprarum: et possessionem eius gregis probat usumque esse et commodo arbitrat: alius cum capras sine pastore depascetes per segetes fruges uastare uiderit: improbat: et omnem pecudem damnat: quod aliquis errare: atque obesse: uel sine pastore: uel prauo cum pastore aliquando prospexit: sententiam non eius qui damnat pro re recta accipimus: sed illius potius: qui probat: et quemadmodum grex colendus sit: precipit. Sic si quis ciuilem aliquem cetum: qui regi suo magistratu commode potest: quia peccantem uidet quod aut magistratu careat: aut prauo gubernetur: idcirco uituperat: non iudicium eius probandum censemus: sed expectamus consilium illius qui et rem seruet: et usum corrigat. Conuiuio itaque et sodalitatibus coetus: si quo ad eum fieri potest: probe constitutus: magistro prefecto sermone adhibito: reliquis officii conseruatis: iure adhuc improbari potest: recte uitupetur. Ac si male institutum et temere sine magistro congestum: tumultuantemque conspiciet aspernari: neque rem sed modum considerat haud recte facit: ita. n. unaqueque res mala iudicatur: quoniam si bonus princeps ac dominus deesset. Et poculis igitur magister ac princeps constituendus est sobrius: sapiens: eruditus non temulentus et stultus. Nam si qui preest hominibus liberalibus per conuiuia licentiam potantibus: non ipse sobrius: ac sapiens fuerit: sed uel temulentus: uel impudens iuuenis: ac temerarius: nimirum fortunatus hic erit: nisi cetum aliquid scelestumque commiserit. Cogitandum est igitur: an ex conuiuio recte instructo boni aliquid uel publice uel priuati possit accidere. Nam si unus quislibet ex ciuium numero recte institutus profuerit: aut etiam si cetus aliquid ad choream agendam bene compositus:

probatu fuerit: parū utilitatē hinc rei. p. forte manifestū ē. At si uniuersam erudiēdi rōem: et publicā disciplinā tractamus: facile magnū aliqd ciuitati ita afferri posse dixerimus: ut. s. ingenue instituti uiri boni efficiant. Tales autē facti cū ceteras res predare agere: tū hostes superare facile poterūt. Quod si hec ita se habent: qd uerū certūq; sit: deus nouit. Quid ego sentiat si dicēdū sit: pace oīm dicā. Sed uereor ne de uolentia: parua re: plura dicere: plixūq; ad modū sermonē pducere uidear: q̄q; uini usus temperari emendariq; satis debita nature rōe non potest: nisi integra mulce pceptioe cōcinnior efficiat: que absq; uniuerso erudiēdi negotio tradi nō pōt. Vnde fit ut p multa dici necesse sit. Dicendū tñ ē: & p̄mū quid eruditio sit: et quā uim facultatēq; habeat definiendū. Ea igit instituti unica rō: que p uirtutē educationēq; liberalē cupiditatē i aīmis iuuenū parit: ut ciues optimi efficiant: et iuste tū impare: tū impari cōsuescant. Eruditio appellāda est: que aut ad rē pecuniariā p̄tinet: aut ad corpis uires: aut ad ullā solertiatē: iusticie mentisq; ex p̄tem: hāc illiberalē esse ac sordidam: nec eruditionis noīe appellandā existimo. Ergo nullo in loco erudiendi rō contēnenda est. Quādo qdē oīm rerū pulcherrima cōtingere homini pōt. Preterea meōria repetendū est: qd ante cōcessimus: uiros esse bonosq; cōtinere sese sibiq; dñari possūt: malosq; id nequeūt facere. Sed qm unusq; nostrū q̄q; unus est: habet tñ secū duos comites: q̄si cōsultores sibiq; iuicē aduersos: quoz; alterū uoluptatē: alterū dolorē uocamus: tū etiā metū habet: et fiduciam. Ad hec rationē cogitādū: qd nā ex ul melius: qd ue deterius sit: que quidē rō redacta in decretū ciuitatis publicū lex dicta ē. Ergo hi affectus: q̄si nerui et funes qdā tendentes in nobis conuellunt: cōtraq; uicissim ad res agēdas cōtrarias retrahūt. Quo fit ut rei rō cuius uirtutē p̄scriptā habemus: in retrahēdo eniti debeat: et nūq; qui aduersus alteros neruos contēdat: desistere: eadēq; ipsa cogitandi et renitendi rō: aurea: sancta: et angusta nomen legis cōis rei. p. accepit. In hac. n. uel illud aptius intelligi pōt: qd significet: cū quēpiā seipso superiorē aut inferiorē dicimus. Eni uero singuli quic; homines ueram rōem quā ex hoc renixu statuerūt sequētes uiuūt: et ciuitas lege quā recepit: uirtutē probat: uitiū reprobat: recteq; cū ceteras res: tū uini usum: de quo dicere incepimus: quō bonus malusue sit: pōt iudicare. Confessum itaq; id accipimus: libertorem uini usum: uoluptates dolores: iras: amores: reli q̄s animi

affectiones intendere atq; augere: quasi habitus eorum hominū: qui hauserint eo uigorē redeat: in quo erat tēpore iuuenilis etatis proptereaq; homines continere se nequeāt. Quod tā graue malū an aliquid nobis commoditatē afferre possit: animaduertendū ē. Quomodo exercitatio corporis licet hominem fessum: debilem: imbecillum reddat: et quomodo epotum medicamētum: q̄q; ex tenuat corporis uires atq; debilitat: nihilominus futuri commodi gratia in usum recipiunt. Nam si pari ratione ex uino utilitatē aliquid percipi potest: satis istud fieri dixerim: quando quidem exercitatio corporis nō sine labore molestiaq; cōtingit: uini autē usus maiori facilitate suscipitur. Cū itaq; duplex sit timoris genus unum quod expectatio mali est: alterum quo ne dicendo aliquid aut agendo tanq; mali reprehēdi possimus: formidamus simul atq; cauemus: qd genus pudor seu uerecundia dicit: contrariamq; sibi habet impudentiam: et cū alia summa bona: tū uictorie salutisq; munus predarū adhibet: hinc porro fit: ut uini usus: ad hoc bonū comparandum: dignoscendamq; animi naturam: utq; idonea: nec ne sit: non parū mea sententia cōferat. Ita enim uelim cōsyderes. Que partit uictoriam: duo sunt: animus fidens aduersus hostes: timor seu pudor erga amicos: ita ut unusquisq; nostrū: et impudus pauidusq; et fidens ac uerecundus esse debeat. Quapropter quemadmodum cum impudum aliquē reddere uolumus: in rebus formidabilibus atq; horrendis eum constituimus: sicq; salubri lege eum exercentes: talem reddimus. Eodem modo quē pauidū seu uerecundū facere statuimus: ad res minus pudicas ducimus: et in medio earū illos probantes ac uoluptatibus opponētes superare eas assuescimus. Neq; enim qui uim plurimarū uoluptatū cupiditatūq; ad impudentiā prouocantium cum ratione atq; solertia aduersus eas pugnando non superarint: esse perfecte temperant potest. Neq; ad uiri fortis officium accedere quisq; integer potest nisi animi timiditatem pugnando peruicerit. Etenim qui experit inexcitatusq; huiusmodi certaminis est: ne dimidiam quidem uirtutis partem attingere potest. Officium autem legumlatoris est posse uelleq; experiri ciuium animos: quo modo se ad fortitudinē ac timiditatem habeant: idq; facere loco et tempore commodo & tuto: potiusq; suspecto: et periculoso: ut fortitudinem conciliet animis: timiditatem exterminet. Quemadmodum igitur si quis deoz; immortalium medicamētum aliquod: qd haustū timorē pelleret:

ciuitibus dedisset: hoc tractando hortandoque impudicos illos effici oportere diceremus. Sic cum uini usus medicina quedam sit ad audaciam et nimiam importunamque confidentiam: fit. n. ut quod id hauserit hilarior sit: et quo liberalius hauserit: eo spe maiore melioreque impleat et audacia plenus quasi si precipua sapientia predictus animosior fiat: et libere atque impudice audeat: profecto hoc modo pudicos: uerecundos et ingenuo quodam pudore predictos homines fieri posse dicendum est. Cum enim duo illa animis nostris perfecte concilianda sint: fiducia: et timor: ut fiduciam et fortitudinem in bello meditari debemus: sic timorem et uerecundiam in his rebus exercere: per quas audere et fidentes esse possimus. Talem autem rem uini usum esse intelligo. Nulla enim leuior: aut securior uoluptas: uel ad experiendum uel ad exercendum esse aut dici potest: quam hoc tocandi atque solandi ratio: quam exhibere uinum uidemus. Nihil sane moderatius adhiberi potest: presertim si caute agatur. Nec enim animum difficilem agrestem: iniquum experiri potius per commertia non sine tuo periculo debes: quam per conuiuium liberi patris: nec examen animi ueneri succumbentis per fallacem uxoris et liberorum commendationem faciendum est et carissimarum periculo rerum: potius quam per iocum usum uini sine discrimine iacture morum animi perspicendi sunt. Hoc igitur unum non mediocre commodum ex uini usu ad examen cuius capit: putile certe homini cuius: ne habitus naturalisque animorum ignoret: fitque etiam per eius impunitatem: ut pudici uerecundi que efficiant: qui caute et moderate sub optimo magistro temperatius conuiuunt utuntur. Atque longe aptius et maiori studio dignius sequitur: quod planius perfectiusque explicabit: si rectam erudiendi rationem repetierimus. Dicimus itaque puerorum primum sensum esse dolorem ac uoluptatem quibus primum efficit: ut uirtus aut uitium animo primum concipiat. Nam prudentiam ueramque opinionem uix nonnulli pueri etiam etate capessunt: eruditionem uero eam esse uirtutem: que a pueris prima recipiatur. Voluptatis igitur amoris et odii: antequam ratio recipiatur usus rectus: postquam recepta ratio est et conuenientia rectaque consuetudo: uirtus integra est. sed eruditio proprie eius uirtutis pars est: que in uoluptatibus ac doloribus adhibito temperamento consistit: ut mox ab initio ad finem odio habeant: que habenda odio sunt: amentque que amanda sunt. Verum cum omnis erudiendi ratio in uoluptatibus ac doloribus recto adhibito temperamento uertetur: sed accidat ut pleraque in uita langueant: atque interimantur:

diu imortales: labores mortalium miserati: regem his laborum ferias & solennes numerum dies statui uoluerunt: musasque et musarum principem. Apollinem ac liberum patrem celebritatum sortios adhibuerunt: quod deprauatam institutionem emendarerit: quod idem quoque nature consentaneum esse uidemus: siquidem uiuentis fere omnis corpore aut lingua quiescere non potest: sed semper moueri loqui que appetit: partim saltem & exultans quasi numerosum quendam motum ac ludum cum uoluptate exercens: partim etiam uocem emittens crebram et ueram. Ceterum reliqua astantia sensu ordinis inordinationisque suorum motuum uacant: quibus bene compositis nomen inditum est numeri et contentus. Nos deos quos modo nominauimus celebritatum nostrarum comites habuimus: quod sensum numerosum: concinnum: suauem: periocum dum: nobis dedere: modulorum saltandi que genera docuere: choros a chara hoc est gaudio aptissime nominauerunt: Itaque primam erudiendi rationem effici musarum et Apollinis opera perspicuum est: in eruditumque hominem esse: quod choree musarum expertus est: eruditum uero: quod compositus est: totumque id genus in choream: saltationem et cantum distribui declarat. Quo fit ut qui bene eruditus est: bene cantandi saltandi que peritiam habeat: quam cum bene exerceat: bona etiam suo cantu & suo saltu prestat necesse est. Plurimum enim inter eum interest: qui bene et bona agit: atque eum qui uel bona quod exerceat: sed minus bonis delectatur malaque aspernat uel qui bona amat: mala odit: sed uoce aut corpore neque exercere. Que cum ita sint quod boni in cantu aut saltatione sit: nosce eos oportet: qui scire cupiunt: quomodo eruditio conseruet: Indagandum est igitur honestus corporis gestus: modulus: cantus: saltus. si quoniam uenturi esumus: ut recte nec ne institutum sit: & que nam recta erudiendi ratio: siue greca: siue barbara sit: nosse possimus. Sed quoniam uaria studia fortitudinis: timiditatisque & omnino uirtutis: ac uitii habent: uariis sunt gestus: saltus: soni: uoces: & partim honesti: partim inhonesti. Verum homines per errorem non omnes eque eisdem modis chorearum utuntur: sed alii alii ut suo quisque ingenio: aut more decreuerit: non paruumque hinc detrimentum uis euenit: quod prauis aut modulis aut gestibus delectentur: contra summum uel commodum: quod uoluptatem capiunt ex honestis. Simile enim his queque effici: quibus oblectatur necesse est. Idcirco ubicumque leges aut nunc bene constitute seruantur: aut in posterum constituentur: maxima cura adhibenda est: ne potius liberum sit omnia suo numero: modulo: et uocabulo mandare: et pro arbitrio suo liberos optimorum ciuium: quibus libet modis

instruere. Licentia enī huiusmodi poetarum: quibus licere uideo in omnibus fere ciuitatibus ita agere causa est: ut summa cum improbitate usus rerum ciuilibus habeat. Quod si moduli numeri: uocabuli recta ratio capienda est: lege atq; ordine constituendum: quemadmodum hec agi debeant: atq; ita iuuenes educandi: instituendiq; sunt: ut preter hec nihil omnino cantare: aut noui facere ausint: sicut apud egyptios lege sancitum est: apud quos ea que ante decem milia annorum picta: sculpta ue habentur: his que modo facta sunt proxima cernimus. Et quoniam rectus musice ac ludorum usus non sine chorea habetur: chorus autem ipse a chara id est gaudio ut supradiximus nomen accepit: gaudemus autem cum nos felices sentimus: gaudentesq; felices nos esse arbitramur. Nec quietescere possumus: sed iuuenes in choream uertunt. Seniores. quia ingrauescente iam etate nequeunt saltitare: assident: ludos iuuenum cum delectatione et amena celebritatum solatia spectantes. Statuūt etiam certādi genera: que nos mēoria q̄maxime possint ad florētis etatis officia reuocare. Cum in quā hec ita sint: illū ex omnium celebrantium numero sapientissimū iudicari: prestātioremq; ceteris haberi fortasse dixeris oportere: q̄ nos maiorem in modum gaudere atq; oblectari faciat. Attamē non recte ita iudicaueris. Cum enim uarium iudicium a uaria etate de hominibus uarie certantibus proficiatur: quomodo et oblectatio euenit: Alii enim circulatores putant prestātiore: quoniam his uehementius delectantur: ut qui pueri adhuc sunt: Alii comoedos: ut qui florecente iam adoleſcētia comoedus delectantur: et eius generis auctores obseruant. Alii tragoedos ut mulieres: quas tragici actus tenent. a lii rhapsodos: ut seniores fortasse: quos ex Homeri aut Hesiodi carmine series quedam decantata oblectat. Hinc illos potissimum prestare iudicandū est: qui prestātorum spectatorum iudicio: nostrorumq; equalium sententia decernantur esse prestātiore: et optimorum atq; eruditorum uiuorum non uulgi delectatione statuendum: que musa iocundior: aut quod modulandi genus pulchrius sit. Et enī dignos iudices tum sapientes: tum fortes esse oportet: alterum ne uulgi tumultu arrepti sui consilio inopes a temerario theatro: quid sentire debeant: admoneantur: alterum ne quod ipsi recte norunt: per pusillanimitatem in iudicādo mentiantur: et ut magistrī: quod esse debent: qui iudices adsunt: nō discipuli spectātis

multitudinis sedeant: et his contradicant: qui uoluptatem non digna ratione describunt. Que cum ita sint: eadem illa ratio sequitur: ut eruditio sit educatio et institutio iuuenum ex recta legum ratōe deducta: et peritia optimorū uiuorum approbata. Ergo ut animus iuuenis legi obtemperet eisdemq; quibus senex rebus delectetur: aut mereat. elaborandum est ut iuuenes cantu et modulo: quo eorum animus quasi carmine quodam adhibito duci solet: erudiantur. Cum enim eorum natura studia grauiora suscipere nequeat: ludi et moduli genera adhibenda sūt honesta: quibus oblectari assuescant in rebus honestis: et his acquiescere quemadmodum in curandis egrotis agitur: quibus salubres cibos suauiter conditos prebere solemus: ut libēter accipiant: insalubres cōtra: aliq̄ sperfos amaritudie: ut aspernentur atq; reuiciāt. Hac igit̄ causa sapiens legumlator minime poete cōcedet ut quoscūq; numeros moduloseq; iocundiores existimauerit docere possit: sed ut persuadeat uiuorum fortium continentiam: optimorum uiuorum non uitiosorum res gestas canat: eademq; uerbis honestis decoret: & gestibus: numeris: cōcentibus moderatis: ut nostri iuuenes ab ineunte etate: honesta erudiendi ratione imbuti: & liberali musica instituti ingenue educentur: et in preclaros uiros tuadant: amātes semp atq; amplectētes res honestas. in honestas autem aspernantes: atq; uitātes. Ergo cogēdus est poeta: ut eum felicem beatumq; appelleret: qui iustus ac temperans est: etiam si pauper infortunatusq; sit: Miserū autē et uite acerbitate semper anxīū eum uocet: qui iniustus incontinentis: improbus est: etiam si Cimyra aut mida fuerit opulētior. Que enī uulgo bona appellatur ualitudinem dico: pulchritudinem: uires: diuitias: ingenium etiam imperium: immortalitatem: non recte prorsus ita appellari censeo: sed si iuncta cum iusticia fuerint optima erūt: si cum inuria: pessima. Neq; enim homo: q̄ bene ualet: aut diues: potensq; est: felix esse cum iniquitate et contumelia potest sed plane miser est: licet pulcher et uiribus corporis prestans: sed iniustus: sed contumeliosus moleste: anxie: turbide uitam agit. Quod si quis e ciuibus nostris aliter dixerit: putans esse aliquos: qui quāuis prauitāmē leti uiuant: aut alia cōmodiora utilioraq; esse: alia iustiora atq; honestiora. hunc summa propemodū poena condemnandū arbitraret: uita enī eadem et iustissima et iocūdiſsima est. nullaq; res bona esse potest: quin eadem sit iocunda. Sicuti nec mala: que

eadem anxia non sit. Laus nāq; et honor: et gloria apud omnes
siue homines siue deos ut bona honestaq; sunt: sic iocunda etiam
sunt. Vituperatio: infamia: ignominia: dedecus: ut mala et turpia
sunt: sic etiam anxia: Iuuat ergo ne bonum a iocundo separet:
ad uite usum iuste pieq; agende. Nemo enim id agere ultro uelit:
ex quo non plus uoluptatis capiat: q̄ doloris. Hec igitur legum/
latoribus omnibus et poetis dicenda sunt: cum choris omnibus:
quos tres numero instituendos diximus. Musarum: Apollinis: li/
beri patris: Hec et reliqua eiusdem generis semper cantanda sūt:
quoz; sūma et caput illud est: ut idē uiuēdi genū: & iocūdisimū
& optimum esse putetur: Hec primus adolescentulorum chorus
rite carmine poetarum suorum coram omnibus canet: Secundus
eorum qui ad trigessimū usq; etatis sue ānum peruenit peana
referet. consciū ueritatis suorum uerborū: optabitq; iuuenibus
benigno numine inspirari: Tertius eorum quia trigesimo anno
ad sexagesimū sunt prouecti: hec eadē et omnino quicquid ad
uirtutis officium spectat: modulabitur: Tercium enim chorū: la/
cedemoniū illū legūlatorem: tribusq; his etatibus apte disposuisse
manifestum est: Senes exordiri choream uoluit: cantātes. Nos
fuimus iuuenes robusto pectore quondā: Mox iuuenes florētis
etatis respōdere. Nos sumus et si quis dubitat: ualet ille probare:
Postremo adolescentē subdere: nos p̄bitate alios quidni superare
necesse est. Cum enim iuuentus omnis ut dictum iam ē: nō uoce:
non corpore quiescere possit: sed concitetur semper & saltat: uo/
cemq; inordinate emittat: ordinis autem sensum homo solus ex
omnibus animantibus suapte natura habeat: hunc ordinē in mo/
uendo numerum uocauit: temperamentū autem uocis: concentum
compositum uero ex utroq; choream. Sicq; & choree constitute
sunt: & dii: presides chorearum: sociiq; accesserūt: Muse Apollo:
liber pater: eorūq; singulis chori singuli delegati sunt: ut primus
musaz; sit. Secundus Apollinis: tertius liberi patris: cui ordinē senec/
tutis nostre cōmēdamus: & cātare: choreāq; agere: hōies annum
sexagesimū excedentes censemus. Quā rem profecto non temere
ita p̄bari a nobis aiaduerto: siqdē om̄s tā uiros q̄ pueros: tā seruos:
q̄ liberos: tā mares: q̄ feminas: honestissime modulari: idq; sedulo
exercere par ē: In primis autem ciuitatis p̄stantissimi uiri: & cum
etate: tū prudentia insignes: que maxime honesta sunt: ea de sua
re p. optime merentes: modulari debent: Hoc itaq; et conueniē

& commodum & honestum esse aperte iam declaratū est. Verum
haud satis facile esse uidetur: quippe senior quisq; tardior iam ad
canendū tā et pigrior factus. minus ea re delectari uidet: & quo
senior ē eo magis pudore retrahitur. Quod cū ita sit agendū ne
aliquid est: quo senes animo recreati: et hilariores facti: modulos et
musaz; gratiā recipiant? An liberi patris festiuā illā iocunditatē
minutis poculis prelibantes per tempestiua conuiuia inuitabimur
ad officiū. Iuuenibus enim usq; ad octauū supra decimum etatis
annum: omnino ne uinum gustent precipiendum efficiendumq;
est: ne ignem supra ignē corpori atq; animo hauriant. Ab hoc ad
trigesimū usq; annum concedendum aliquid uini est: modice tñ
pro etatis iam constanti ratione: sed uetandum omnino ne libe/
ralius hauriant. At senili etati iam tarde ac frigide dandum plus
aliquid est. Iuuat enim ut hec etas liberi patris benignitatem in
sue necessitatis auxilium imploret. Pater ipse demulcendo repu/
bescere faciet: et ex molliuiculis duriores: quasi ferrū igne demissū
reddet: animi mores obliuioni anxietatis conciliabit: unde fiet ut
tandē sortos se in cantando exhibeant. Nec uulgari et theatri
modo id facient: sed sua musa hoc est illa uenustissima: que suam
etate deceat: et laudatissime senectuti conueniat: que facile pres/
tabit ut preclara bona publice usu ueniant. Precentione enim et
succentione huiusmodi mores iuuenū et omnino uniuerse ciuitatis
nostre iformati iustissimi honestissimiq; euadent: et qd̄ optamus
beata uita continget. Quemadmodū cōtrariū mores ex cōtrariis
uerbis sententis modulū procedere consueuerunt. Pulcherrima
autem musa illa sit: que nō modo uoluptatem parit et iocunditatē
uerum etiam commoditatem: opemq; ad uitam recte agendam.
Nullius enim officii ratio intēdit: ut dumtaxat uoluptatem sup/
peditet: sed ut utilitatē cum honesta uoluptate: quod in singulis
perquirēdis perspicuū erit. Ergo pulcherrima musa: quā petimus
nō uoluptate iocunditateq; tantūmodo: sed uera quoq; utilitate
determinanda est. At q̄ rei naturam nosse oportet si quis de quib;
re iudicare uere recteq; uoluerit: idcirco mulice natura consyde/
randa est: ut qui scire cupiunt: qd̄ mea recti boniq; sit: et eo magis
quo ipsa mores uel deprauat: uel instruit ut male bene ue adhibita
fuerit cū presertim uideamus interdū poetar gestibus et modulū
muliercularum uerba uirorum tribuere: et modulū ac gestibus
hominum liberorum honestissimorumq; numeros seruorum atq;

illiberalitū hominū accommodare: aut ingenuis numeris et gestibus
reddere modulos: uerbaq; contraria: ac rursus numerum et gestus
sine modulo uerbis: solum in uersu collocare: aut modulum atq; nu/
merum sine uerbis: solo fidium pulsu: aut tibiae flatu exprimere.
Quo fit ut perdifficile cognitu sit: qd sibi numerus aut cōcentus
uelit: & quā dignā simulationem sequatur. Ergo seniores nostros
institutos esse oportet numerorum: et concentuum ratione: ex
quibus musica constat: et in quibus maxime uersatur: pollereq;
iudicio: quo uirtutem modulandi discernant et finiant. Cum enim
genus omne modulandi si ea: que conueniāt habet: recte cōpositū
est: sique minus conueniant: prae: et qui norit quid habeat: idē
dignoscere an recte sit compositum: potest eatenus seniores nrōs
institui: et musice ratioe erudiri decet: quatenus numeroꝝ gradus
et modulorum: fidiculas assequi ualeant: quo peritia et lōgo usu
concentus et numeri: quid tante talique etati cōueniat: quibus ue
ipsi sese uoluptatibus tute afficiant deliberare possint: prebereq;
exempla iuuenibus morū bonoꝝ: ac sese exhibere dignos uirtutis
autores atq; magistros. Tantum nobis afferet bonū chorus liberi
patris: si recte exerceatur: tantumq; ad comparandam uirtutem
iuuabit. Bene autem exerceri poterit: si quod euenire in conuiuio
solet ut pleraq; pertumultum committantur: id ne fiat procurabit:
adhibito magistro sobrio atq; erudito: qui lege optima alacrioris
animi contumaces motus cōtineat. Nulla enim res ut supradictū
est: tam bona haberi potest: quin si bono careat rectore praua
esse uideat. Ergo conuiuio quoq; magister proficiendus ē sobrius
constans: et integer: qui animos conuiuiarum seniorum leuiores
quidem agiores: audacioresq; faciat fomento poculi liberarioris:
sed nihilominus molliores: perinde ut ferrum igne remittitur: atq;
obedientiores magistro: qui informare erudireq; possit: quem ad/
modum olim cum etatem adolescentis habebant: corrigat etiam
audaciam: et quod pudoris ordinis: silentii impatiens est: emendet:
et fiducie minus honeste occurrat: honestissimo illo metu pteritū
quem uerecundiam pudorem: et formidinem quandam diuinam
supra appellauimus eos preterea: qui obtemperāt honore: qui nō
obtemperant: ignomina afficiat. Ita enim effici poterit ut cōuiue
amitiores discedant: nō ut nūc accidit inimici. Ergo munera liberi
patris unde nostra omnis oratio fluxit: nō omnino uituperanda
abiciendaq; ex usu rei. p. uidentur: nā si recte digneq; adhibeant

gignere ea possunt: que modo exposui: hoc est animo pudorem:
uires ac ualitudinē corpori. Quod si qua ciuitas hoc munere mo/
deste utetur: comparans sibi cōtinentiā uoluptatis: et tēperantie
habitū felicem tranquillāq; uitam ager. Sed si ioco et uoluptate
conuiuia et uini usum describet: ut cuiq; cum quibus: et quotiens:
et quemadmodum uelit: epulari ac bibere liceat. Equidem nunq;
aut hanc ciuitatem: aut hūc uirum uti uino statuerim. Hec Plato
de uino disseruit: suorum temporum usum corrigens: quem rep/
bendere uidetur: dum conuiuia ita affirmat: sepe discedere ut qui
amici uenerant: abeant inimici. Sic ille uix senibus uini usum re/
linquit: quē adolescentie prorsus tollit: iuuetuti passime cōcedit:
idq; per conuiuia tempestiua: et publice caritatis ciuilibq; solati
gratiam more lacedemoniorum. Sic ille ad pudoris et uerecūdie
temperamentum habitūq; exercēdū uini usum accommodat: qd
aduersarius ebrietatem uinolētiā: temulentiam uocat: pclamaturq;
et uociferat: sextā partem totius libri de legibus: nihil aliud cōtinere
q̄ quomodo ciues debeant ebriari. Mos certe prisca illis tēporibus
fuit: ut iuuenes musice usu instituerent: idq; p̄ publice eruditionis
habebatur: quem morem: quoniam minus recte exerceri uidebat:
emēdare conatus est Plato: et quemadmodū agi modeste ex lege
deberet instituit. Quo loco senili etati tū remediū: tū solati gratia
uini indulgit illorū sententiā reprobā: qui ita de rebus disserūt:
ut distinguendi rationem ignorent qd omnibus fere locis facere
solet iureq; diuidendi artificium sibi tribuit. Primus enī distinguēdi
rationem excogitauit permultaq; ueterum dubitationes ita dis/
soluit teste: quē admodū supradiximus: eudemo. Usū itaq; uini
quem illi penitus reprobabant: distinguēdum ipse censuit: et primum
honestum cōmodumq; partim inhonestū et noxium eē ostēdit.
Sed an sexta totius operis pars in his cōsumatur: facile ex his que
dicta sunt potest iudicari. Nullum enim de hac re uerbum alibi
fecit: et hic pauca ut uidetis de uino: multa de musice ratione de
educatione et institutione uite: de moꝝ consuetudine grauissimo
ornatissimoq; sermōe disseruit: que simul et quid de ipso Platone
sentendum sit: admonēt: et quid de aduersario: qui sextam opis
partem in commendanda ebrietate consumptam esse calumniat.
Medici etiā uini usū probant: non modo quotidianū et modicū
sed etiam quod interdum ebrietatem faciat: qualis illa Auicenne
sentētia ē. Sūt qbus placeat semel aut bis in mēse uino iurgitari

ppropterea quod ita et uirtutes animales corroborantur: et urina mouetur et sudores excitantur: et excrementa resoluuntur. Quod si Plato etiam commodi alicuius gratia uini usum liberaliorem aliquando probauerit: quis ei iure succenseat? aut quis nisi mentis inops per multa de uino frustra a Platone disputata existimet: quando omnem illi sermonem de recta erudiendi ratione perfecit: nec nisi minima partem in usu uini consumpsit? Postrema etiam parte libri secundum militibus omnibus uini usum prohibuit: et seruis: et magistratibus quo tempore gubernacula rei publicae tenerent: et iudicibus et senatoribus: et nauium gubernatoribus: et interdum omnibus: nisi aut exercitum aut ualitudinis gratia necesse sit: et nocte cum procreationi liberorum indulserit. Per multa inquit dici possunt: que uino minime utendum esse ostendant. Itaque ne uino quidem utendum esse facile aliquis dixerit. De custodibus autem tertio de re publica libro hec scribit. Abstinentium his esse ab ebrietate iam dictum est nemini enim tam turpe: atque indecens uideri debet ebrietatis uitium quam custodi qui uino detentus: ubi nam sic ignoret: et qui custos aliorum designatus est ipse custode egere uideatur. Quin etiam alibi uinum deum furentem appellat: sibi que exposcentem beneficium: aque dei sobrius ac modestus: qui moderetur et temperet. Summa certe animi prauitate is peccat qui Platonem de publico uini usu reprehendit: que enim ille palam uetat: et uel tollit prorsus: uel moderatur quis sine magno scelere ascribere ei uitio potest. Verum hoc sane facit aduersarius exemplum ebrii: ac nebulonis illius de quo A. Gellius mentionem facit. hic enim hortabatur omnes ad bibendum: idque facere se ex Platonis sententia predicabat. Sed quemadmodum uir doctissimus Gellius eum reprehendat attendite: facile enim ex uerbis eius quid Plato senserit intelligetis. Plato inquit in primo et secundo de legibus: non ut ille nebuloso opinabatur ebrietatem istam turpissimam: que labefacere: et imminuere hominum mentes solet: laudauit. Sed hanc largiore paulo iocundiorumque uini inuitationem: que fieret sub quibusdam quasi arbitris et magistris conuiuioz sobrius: non improbauit. nam & modicus honestusque inter bibendum remissionibus: refici integrarique animos ad instauranda sobrietatis officia existimauit reddi que eos sensim letiores: atque ad intentiones rursus capiendas fieri abiliiores: et simul si que peritus in his affectionum cupiditatumque errores inuenit: quos aliquis pudor irreuerens concealedaret: ea omnia sine graui periculo libertate per unum data: detegi: et ad corrigendum medendumque

fieri oportuniora. Atque hoc etiam Plato ibidem dicit: non diffugiendas esse neque respuendas huiusmodi exercitatioes aduersus propulsandam uini uolentiam. Neque ullum unquam continentem prorsus ac temperantem satis fideliter usum esse: cuius uita non inter ipsa errorum pericula et in medijs uoluptatum illecebris explorata sit. Nam cum libentie gratieque omnes conuiuioz incognite sunt: quique illarum omnino experti sit: si eum forte ad participandas huiusmodi uoluptates: aut uoluntas tulerit aut casus induxerit: aut necessitas coegerit: delinere plerumque et capi: neque mentem animamque eius consistere: sed ut quaedam noua ictum labi atque pessundari. Congrediendum igitur et quasi in acie pugnandum censet: cum uoluptatibus et cum ista uini licentia communi decertandum: ut aduersum eas non fuga aut disiectioe tuti simus sed uigore animi: et constanti presentia moderatoque usu continentiam ac temperantiam tueamur: calefactoque simul ac redintegrato animo si quod in eo uel frigide tristitie: uel torpentis uerecundie fuerit diluamus. Ita illustris autor A. Gellius aptissima uerissimaque sententia Platonis expositione ebriosum ac nebulonem illum auertit: quem aduersarius sequens eandem repetere controuersiam uideet: nisi que ille platonice disciplinam simulabat: ut uino propter daree auctoritatem hic unum dissimulat: ut Platonem propter demat auctoritatem. Porro ad hanc eandem sententiam illa accommodata esse uidentur: que Macrobius uir prestantissimus in saturnalijs suis scriptum reliquit his uerbis. Et Euangelus agite antequam surgendum nobis sit uino indulgeamus: quod decreti platonici auctoritate faciemus: qui existimauit fomitem esse quaedam ignitabulum ingenium: uirtutisque si mens & corpus hominis uino flagret. Tum Eustachius quid agis inquit Euangele? An Platonem existimas haurienda passim uina suauis? Et non magis inter minuta pocula iucundiorum rem libentiorumque inuitationem: que fieret sub quibusdam quasi arbitris: et magistris conuiuioz sobrius non improbasse? Et hoc est quod in primo et secundo de legibus: non inutile uiris esse discernit. Nam et modicus honestusque inter bibendum remissionibus refici: integrarique animos ad instauranda sobrietatis officia existimauit reddi que eos sensim letiores: ad intentiones rursus capiendas fieri habitiores. Hec et plura alia ab eo autore egregio in hunc sensum conscripta sunt: que si quis latius haurire cupit: repetat secundum de saturnalijs librum: ex quo fonte hec pauca deduximus. Sed quoniam que a Platone de musica ratione dicuntur: minus consuetudini

nostre etatis consentanea esse uident: repetere paru[m] per uetuste
illius et atis memoriam debemus: et homin[u] illor[um] eruditione[m] co/
gitare que talis sane usu fuit: ut in eruditione haberetur: qui musice
discipline operam non dedisset. Plurimum itaq; studiu[m] impendere
illi solebat fidibus choris numeris: et c[on]centu usq; musice instru/
ebat se moribus moderatis: tranquillis et placidis: et saltandi exercitio
uires curabant: corpora agilia ra: robustiora aptioraq; reddebant:
tum uero constantem fortemq; animu[m]: quo uti in hostem: quando
usus exigeret possent: eade[m] musice ro[le] sibi parabant: et tu[m] tranquilli:
tum citati nitebant. Nempe lacedemoniu[m] autore Plutarcho tibia
utebantur concitatoria: et modulis qui animos augerent: ac impetu[m]
facerent uehementiores. Quippe res geste uiro[rum] illustriu[m] qui pro
sparta et patrie sue salute morte[m] obierat. eor[um]q; laudes canebant:
aut contra conuicia eor[um]: qui p[ro]pter timiditate[m] uitam agere uolu/
issent: infelicem et miseram. Vsum itaq; musice ad rem militarem
accommodabant: et ut animu[m] mo[m]o incenderent mo[m]o sedaret tibus
ac fidiculis operam impendebant. Eode[m] etia[m] spectat Caritatis de
quo Lucianus Syrius scribit. Genus id saltationis erat ex caris
lacionice terre oppido a Castore et Poluce delatum. Alteru[m] item
genus q[uo]d supradiximus h[uius]modi: apud eosdem lacedemonios usui
fuisse idem Lucianus narrat. Homerus etiam p[ro]phetas saltantes:
et planipedes facit. Thessali uero strenuos uiros et in dimicando
principes planipedes primos appellabant: ita apud illos genus hoc
exercitationis honestum atq; in primis commodum habebatur.
Ad hec cerimonie cum modulis et saltatione: Orpheo: Museoq;
auctoribus constitute sunt. Adde sacrificia que Apollini no[m]o sine
musice: et saltationis amoenitate in delo insula fieri solebat. Indos
quoq; prima luce: cum primu[m] surrexissent: saltando sole[m] salutare
solitos legimus et ethiopes preliu[m] ex saltatione c[on]ficere. Romanos
quoq; haud qua[m] genus hoc eruditionis c[on]tempniss[im]e meo[rum] p[ro]ditu[m]
e[st]. Sacerdotes enim Martis: qui bello preerat ex nobilissimis
familis constituebant: qui sacris choris et saltatione a qua nomen
sumpserunt deo Marti sacrificia facerent: p[ro] multa ex usu diuersaru[m]
gentiu[m] accipi possunt: quibus musicam: in publica educatione: ciuiliq;
eruditione usui fuisse manifestum est. Pythagoras uero Samius
uir admirande sapientie et uirtutis cultor eximius quantum musice
indulserit quis ignoret? Hic enim et inflammare et rursus sedare
non modo iuuenum: uerum etia[m] senioru[m] animos musico artificio

et excogitauit et docuit. Alexandru[m] etia[m] Macedonu[m] regem uario
modo ex Timothei tibia moueri solitum legimus: et tum impelli
prouocariq; ad arma: tum ad otium quietemq; reuocari. Que cu[m]
ita se habeant: no[m]o temere ueteres illi ad usum ciuilem adhibendu[m]
hoc discipline genus summa cu[m] diligentia censuerit. Venio nunc
ad tyrannidis crimen: q[uo]d Platonis aduersarius obicit. Ex eo sane
probatam a Platone tyrannidem conat[ur] ostendere: q[uo]d ea ciuitate[m]
idoneam esse ad mutationem in optimum statum suscipienda[m] esse
existimat: que sub tyranno degere consueuit. Sed nullu[m] hoc esse
Platonis crimen optima ratione demonstrat: q[uo]d aduersarius pro
sua consuetudine et uerba et sententias omnis in malam accipit
parte[m]: culpataq; ea que quomodo a Platone dicta sint nescit. Plato
quidem imperium unius atque optimi uiri maxime probat: idq;
regnum uocat: quod simul ac deprauatum uitiosumq; extiterit:
tyrannidem esse arbitrat[ur]: hoc Aristoteli etiam placet: na[m] ut op/
timatum imperium deprauatum in paucoru[m] imperiu[m] degenerat:
quod greci oligarchiam uocant: et ut. rei. p. status in popularem
statum mutatur. Sic regia potestas cum ab officio suo discedit in
tyrannidem labitur. Quod si repetendum instituendu[m] ue est lau/
datissimu[m] illud genus imperandi: q[uo]d regi tribuimus no[m]o ex populari
statu: aut paucorum: aut optimatu[m] repetendu[m] siue instituendum
e[st]: sed potius ex imperio tyranni: ad hoc enim per errorem optimu[m]
illud imperium collapsu[m] erat: et quemadmodum medici lapsu[m]
corporis temperamentu[m] in calidiorem frigidiorue habitum inde
ad pristina[m] temperiem reuocant: no[m]o ex paruitate aut magnitudine
aut numero: aut situ. Sic auctor qui ad bonam ut ita dicam uali/
tudine[m] ciuitatis respicit: no[m]o ex quolibet statu: quolibet constituere
aut consentaneu[m] aut facile arbitrat[ur]: sed si optio detur id accipere
debet: quod propinquius est. Vt si optimatu[m] imperiu[m] constituere
uelimus: ex paucis penes quos rerum potestas est: id faciendu[m] sit:
si regem ex tyranno. Quod quia Plato ita agendu[m] statuit: uitupatur:
ex quo facile intelligi potest: quantum aduersarius earu[m] rerum de
quibus loquitur peritiam habeat. Nihil enim interesse existimat
unde cu[m]q; corrupta: ac deprauata ciuitatem corrigere atq; eme/
dare quis ceperit. Preterea tyranni nomen no[m]o mo[m]o eu[m] significat:
qui iniustum atq; iniu[m] imperium in subditos exercet: sed etia[m]
eum qui et si optime imperat: sibi t[ame]n omnia tribuit: et in sua unius
potestate rerum omniu[m] arbitriu[m] constituit: que[m] homines p[ro]scoru[m]

temporū uehementer detestabant: uel iniquitate tyranni alterius
terreri uel cupidi libertatis: quā natura om̄s experit. licet plerūq;
temere et cōtra ppriā salutē eā aliq̄ querant. Itaq; magna ex pte
populari imperio: qđ greci democratiā uocāt: ciuitates illis t̄pibus
regebant: rara optimatum potestas erat: nulla unius. Quod si quis
se unū constituere principem nitebat: quī bonus esset tyrannus
appellabat: et odiū hominū uitare non poterat: insolentia itaq;
rei: ea tēpestate nō minus q̄ uitio: infensum erat unius uiri impiū
qđ q̄ tyrannidis nomine uocabat. Plato tyrannū requit ueteri
usu unū principē ita appellat: quē admodū apud latinos quoq;
hoc nomē in bonā partē frequētissimē usurpat: ut apud Maronē
de optimo rege dictū est: dextram tetigisse tyranni. Nam si non
plures sed unius principatum obtinet facile ei fuerit addere: que
optimo rei adhibenda censet: iā. n. bonā desiderii sui ptem habet:
si unū assecutus est principē: qui nō plures sed unū intendit cō/
stituere. Quin etiā Plato cum suum instituende ciuitatis genus:
asperius eē intelligeret: qđ ut facile ab hominibus ocio uoluptatq;
deditis recipi posset unū desiderat: q̄ ceteris om̄ibus uim etiam: si
ita res exigat possit inferre. Vniū. n. iussu atq; auctoritate cogi
emendariq; plures et cōmodius et facilius possunt. legum latorem
itaq; dicit interrogatū: qđ nā aliunde nactus opera sua adhibita
recte ciuitatē cōstituere posset: ita respondisse. Deē mihi ciuitas
sub tyranno: sitq; tyrannus ipse iuuenis ingeniosus: memoria ualēs
fortis sua natura magnificus. Talē. n. non longo temporis inter/
uallo egere ad morū publicorū quā decreuerit institutionē. Sed
ipsum p̄mum quo libuerit iter posse facere: siue ad uirtutis officia:
seu contra hortari ciues statuerit: tū sua ipsum auctoritate: quid
ceteris agendū sit decernere: partī laudando que probet: partim
uitupando que improbet et si quis minus optempauerit: puniēdo
quē admodū ipse iudicauerit oporteret. Sic. n. ex tēplo fieri posse
ut ceteri ciues eū sequant: qui simul et suadendi rationē: et cogēdi
uim habeat. Nec uero existimandū posse cōtingere: ut ciuitas illa
alioquin mores legesq; suas facilius mutet: qđ si apud huiusmodi ty/
rannum summus aliquis legūlator et laude dignus extiterit: aut si
ipse simul et tyrannus sit: et prudentia: ac modestia prestat. Non
enim mala ciuitatis extingui posse iā dixit: nisi uel phūs imperet:
uel rex ingenue philosophet: in idemq; incidant facultas ciuili: &
scientia philosophādi. Quod cum usu uenerit: tum bona om̄ibus

supraq; dictas sit: posse contingere in libro de legibus affirmat.
Cūq; diuinus quidā amor uirtutis potentium animis infulserit: uel
principatu unico: uel diuitiarū excellentia: uel familie nobilitate:
uel Nestoris: quē om̄s sue etatis hoīnes eloquētia supasse legitimus:
mira quadā facultate dicendi: tūc nimirū felices fore ciuitates. At
Nestorē illum belli troiani t̄pibus uixisse inquit: nostris nihil tale
extitisse: quo equidē sciam affirmare possū. Si qđ tñ aut futurus
est: aut nunc ex nostro numero est: felix ipse felices qui orōem
ex eius ore fluentē audiūt. Eadēq; de reliq; om̄ibus uirtutibus rō
ē: ut cū summa potestas cū prudētia et modestia coniūcta fuerit
tūc optime rei. p. status: et huiusmodi legū ortus existat: alioq;
id fieri nequeat. Tum ueterē quandā rem. p. sub forma et specie
fabule optimā narrat: cuius simulatione p̄ns fieri optimatū impiū
dicit. In qua nō homines hoībus preerant inq;: sed dii quomodo
nos hoc tempore nō boues preficiunt bobus: aut capras caprarū
principes cōstituunt: sed curam armenti et gregis damus hoībus:
qđ genus animalis est lōge p̄stantius. Sic temporibus illis dii: nullā
esse hoīm naturam rau: que res humanas ita gubernare ac regere
posset: ut nulla iniuria aut uitio deprauaret: nō homines sed de/
mones: genus certe magis diuinū q̄ humanū: preficere ciuitatibus
uoluerūt: qui et pro sua natura possent: et pro nostro commodo
uellent rerū gubernacula tenere: et humanum genus felix tueri.
Quibus itaq; ciuitatibus nō deus sed mortalibus aliq; dominatur: ut
nulla contingere pōt laborū: aut malorū reuel. Verū nos sequi
uitam illā antiquā oportet: et huic qđ in nobis immortale ē ob/
tempando: ciuitatē publice ac p̄uati gubernare: legēq; appellare
nostri consiliū accōmodatā distributionē. Quinto etiā de legibus
libro cū de ciuitatū lustratione differeret: quā ut percōmodā sic
uariā putat: aliā inq; faciliore et mitiore esse: aliam difficiliorem
asperioresq;: secundā hāc meliore: ac cōmodiore statuit: qualis
ea est: que grauiora delicta supplicio capitis aut exilio plectit: et
istā posse tyrannū inferre ait: qui idē et dominus est & legūlator:
legūlatorem aut sine tyrannide in constituēda noua re. p. et san/
tendis legū preceptis uix miti lustratione: qualis est in coloniam
mittere: ad exterminādos malos mores agere posse. quid hoc loco
tyranni nomen significet: apertū iā est. nam et uirtute p̄ditū eē
decernit: et secum doctissimū aliquē uirum habere: cuius consilio
preceptisq; utatur: que res manifeste declarat: non tyrannū illū a

Platone probari: qui iniquā in subditos potestātē exercet: sed eū qui se principē unū omnium moderatorē fecerit: q̄ bonus disciplinā incumbat: memoria: ingenio: studio predictus singulari: sit preterea pblicus: alumnus: bonorum morū studiosus: fortis: liberalis: magnificus: continens: prudens. Itaq; tot tantisq; uirtutibus huic nomini adiunctis: profecto optimus ille princeps describitur: quē regē dicimus: non is: quem aduersarius intelligit uerborū uim et uarium lingue usum ignorans. Hūc sibi tyrannum Plato exigit: q̄ eū existimat optima rōe posse facilius iura dare populis: & deprauatos per libertatem: atq; opulentiam ciuū mores corrigere. Neq; n. fieri potest ut homines: qui uel suo consilio non eligunt: agūtq; que meliora sunt: uel recte consulentibus nō parent: aliter q̄ ut et summa q̄dā necessitate a prauis moribus discedere possint: quā melius longeque facilius unus princeps q̄ plures potest inferre. Nec uero si unus ille iuuenis aliquid uirtutis in se habeat. Idcirco Plato errare dicendus est: q̄n̄ quidē unū potius q̄ plures uirtuosos desiderat. facilius. n. unus q̄ plures emendari potest: et ita preceptorē ei adhibet summū aliquem uirū: qui eū erudiat atq; instruat bonis moribus et litteris: et dignū reddat regē: quē ueram felicitatē allaturum ciuitatibus pollicetur. Sic Plato de tyranno locutus est: quem aduersarius cupidum inique tyrannidū dicit: et leges quas scripsit huc tandem spectare. Atq; si cupidus tyrannidū Plato fuisset: non reculasset leges ferre cyrenensibus tantope ab eis rogatus atq; impulsus: q̄d perdifficile esse diceret illis iura dare qui tanta rerum copia affluerent: et tam diuturna in uiuēdo licētia usi fuissent. Per multa sane adduci possent. quibus palā fieret. Platonē non tyranno qualē aduersarius intelligit: sed regi hoc est optimo et iustissimo principi: omni opera: cura: et diligentia semp̄ fauissē. Sed obiurgator institutum suum sequitur diligenter: et que male iudicat: uitupat: peruertit: atq; cōtaminat. Equidē mirari satis nō possum: q̄ hoc etiā loco nō dixerit Platonem sese deum appellasse: q̄ ille deum ciuitatibus dominari oportere: et leges ferre tradiderat: aut regnum sibi populo esse: cum malorum exitū nō cōtingere ciuitatibus: nō aliter posse scripserat: q̄ si pblicus qualis ipse erat rei. pu. gubernacula teneret. Iam quoque eū qui regiam potestatem dixerit: tum armis tum iusticia munitam esse oportere prauitatis arguere crudelitatisq; potest: q̄ armis dixerit non facultate dicendi qua scilicet persuadere melius esset: siue exteri aduentarent: siue domestici res nouas molirentur: aut aliquid prorsus

contra leges auderent: facile quisq; pertere quelibet: et mentiri potest. Sed hoc ut nefandū optimus quisq; existimat: et nunq̄ ad id faciendū inducit: ita pessimus quisq; quasi pulcherrimum officium et semp̄: et perlibenter exercet. Pergit deinde aduersarius ac Platonem detrahit: q̄ leges dūtaxat suas doceri iuuentutē ceteris omnibus litteris neglectis uoluerit. Sed utrū id recte atq; ex usu rei. pub. dictū sit: uideamus: qui ius ciuile q̄si animū ciuitatis esse optima ratione censemus. Nam cū Plato septimo de legibus libro quē admodum litteris erudiendi sint pueri tradat: ita precepit: ut tantum litterarum pueri discant: t̄m q; scire: lyre: aut solis: lune reliquorūq; siderū hauriant: quantum necesse sit ad rem militarem exercendam: ad rem familiarem tractandā: ad rem. p. administrandā: litteris itaq; triennio dandā opam censet: quousq; uidelicet legere ac scribere possint. Aprā uero aut celerē ad scribendū manū: eos qui ingenio tardiores sunt habere mīme curat. lyre etiā triēnio altero studere Poetarū scripta lyra uacua quousq; in genere uersū: quoniam p̄cim honeste: partim inhoneste fedis fabularū figmentis: nec deorū natura de qua sepe loquuntur: dignis cōposita sunt: iudiciū cēnsoris exquirere: qui quantum utilitatis aliquid afferre possit: legi permittat: quantum uero obesse possit: prohibeat: ne tenere iuuenum mentes foeda fabularū lectione deprauent. Cōcedit igitur imo uero suadet ea lectitare: que recte ad cōparandā uirtutē scripta sunt: et legum suarū exemplar proponit: q̄d spectare debeāt: q̄ alia sibi legēda eligant: alia omittant. Legū autē eius iudiciū illud est quo de religione: de moribus: de eruditione ad usum ciuile precepit: que si recte precepta sunt: recte etiā suas leges in primis doceri iuuenes uoluit: nec est ullo pacto reprehēdendus: q̄ sibi tantū tribuerit: dū que precepit et cōmoda et iure laudāda iudicant. Nā quod aduersarius addit: ut ceteris litteris neglectis legibus dūtaxat opam daret apta calumnia est. Enim uero Plato simul cum suis legibus cetera quoque bonarū litterarū genera preceptoribus commendat: que a norma ac rōe legū nō dissonent: siue poetarū carmina sint: siue soluta orōe scribantur: siue etiam illitterata uoce proferantur. Censori inquit et custodi et preceptori nullū exemplū meo quē iudicio commodius dare possum ad doctrinam iuuentutis: q̄ que legibus modo expositis continentur: et his similia sunt. En Plato non sua sola sed etiā his similia tradēda iuuentuti existimat. Quod si surdis auribus aduersarius ē ipse potius nō Plato reprehēdendus

est. Audiat iterum et intelligat si potest uerba Platonis rectius quam sua sint a nobis latine interpretata. Si qua inquit poetarum carmina comperiuntur: aut aliorum auctorum soluta oratione scripta: aut etiam illitterata uoce tradita: germana scilicet sermonum rationumque nostrorum: officium censoris sit providere ne quo pacto ea omittantur: sed excipere iubeat: et preceptores bonarum litterarum hortetur cogatque: sed excipere iubeat: et preceptores bonarum litterarum hortetur cogatque: hec commendare: et iuuenes quos eruditionem acceperint: doctrina eorum comoda atque honesta instituere. Platonem igitur an aduersarius peccat: qui Platonis uerba nequaquam intelligit: et quem intelligere non potest reprehendere conatur et audet. Ille quidem non modo hortationem: uerum etiam cogendos preceptores existimat: ad ceterarum litterarum precepta tradenda: hic non nisi sua legenda dixisse eum calunietur: nec cum tam apte ementire: erubescit. Simile etiam illud obicit: quod Plato diuinos fore ait: qui mathematicis disciplinis recte instituti fuerint usque summo studio ac diligentia incubuerint. Deridet hec aduersarius et negasse Platonem dicit: attingere quemquam diuinitatem posse: nisi unum: duo: tria: pariterque atque impariter numerum nouerit: his duntaxat omnem mathematicam rationem obiurgator describit: et proinde irridendum censet Platonem: quod neminem uiter mortales sine his: dignum nomine dei: uel generum: uel heros euadere posse arbitratus est. Sed quid Plato dixerit: uideamus. Cum omnes mathematicarum disciplinarum ratio quadrisaria diuidatur: in musicam uidelicet arithmetica geometria: astrologia. Postquam de musica factis quatenus ad civilem usum pertinere uidebat differuit. Tres inquit discipline adhuc restant digne homine libero: in quibus elaborandum usque ad summam multitudinem quidem non arbitror: sed paucis quibusdam: de quibus postea dicam: multitudinem enim licet ex his quantum necessarium sit ignorare turpe est: tamen ut diligenter cuncta inuestiget ne fieri quidem potest. Primum igitur quod paucissimos ad earum disciplinarum perfectissimam scientiam hortatur: reliquos necessaria tamen: et que ad civilem usum accommodata sint capere iubet. Tum quanta sit in eius discipline perfecta absolutaque cognitione utilitas: quam quod ad diuinum cultum et summam felicitatem hominibus proficit: differens paucis quibusdam explicatis. Plenior expositionem in finem operis differt. Quippe in epimotide: quem librum legibus additum supradiximus: latius disputat de his rebus et nullam esse uitam commodiorem ad diuinarum rerum cognitionem fateatur quam mathematicarum disciplinarum rationem: si quidem nulla adhuc etati sue concessa diuinitus reuelatio erat: quod postea diuina pietas

mortalibus concessit. Ductur ipse dumtaxat naturalis lucis ratione: diuinamque naturam pro utribus explorans: nihil comperire commodius potest ad illustrationem humani ingenii: quam mathematicas disciplinas que a materia abstrahentes diuinam per se ferre conditionem uidentur: et quasi gradus prebent: quibus animus ad res diuinas possit ascendere. Cum enim res diuine immateriales sint: et sola mente percipi possint: naturales autem materie prorsus cohereant: et triplici dimensione constant: ac loco: tempore: mutationibus omnibus subdite sensu cognoscantur. hinc reque naturalium adminiculis diuina intelligi posse non modo Plato: sed etiam omnes uetustiores iunioresque philosophi negare non dubitarunt: sensus enim uisus imaginatusque indagando mentem: atque intelligentiam hominibus occupari existimant: fierique ne sincerius possit ad res immateriales aspirare. Mathematicis autem que in media natura constitute partim materiales: partim immateriales sunt: confidunt efficere posse: ut mens quo tendit peruenire facilius possit. Quippe triangulari figuram: aut lineam: aut punctum contineri in materia necesse est: constat autem: mente abstrahi posse ad usum mathematice rationis: sine ulla materie prescriptione. Nec ad pedalem lineam Aristoteles inquit: que descripta est: sed ad eam quam animo conceptam habemus respicientes: pedalem dicimus: quamquam fortassis tanta non sit. Sic discedere a materia per abstractionem assuescimus: et ad formam per se sine ulla materiali conditione considerandam ingenium exercemus: atque ita facilius ad res diuinas aptissimo medio quasi uehiculo quodam penetrantes reducimur. Via enim de contrario in contrarium sine medio: non modo facilis aut tuta non est: sed ne perfici quidem potest: seu diuinarum rerum cognitionem petamus: seu quoduis officium alicuius artis aut ingenii pertractemus. Eni uero mathematice res quasi imagines quedam rerum uere intelligibilium esse uidentur: eo fere modo quo naturalium rerum imagines umbrarum: aut aquarum: aut speculorum representari uidemus: qui autem earum studium incumbunt non semper in huiusmodi imaginibus considerandis immorantur: sed tandem ad ea: quorum sunt imagines eriguntur. Itaque geometre et arithmetica: positum figuris et paribus imparibus uel numeris reliquisque materia contentis incipiunt agere. demumque ad id quo tendunt considerandum deueniunt: nec insuper his utuntur que uisus percipiunt: sed illa quorum hec similitudinem gerunt contemplant ipsam scilicet quadrangularem figuram: aut ipsam diametrum: non eam quam paulo ante descriperant: sensum quippe paulatim

sequestrant: et solo animi iudicio de his rebus agunt: quasi intelligibiles
mathematicas dicimus: quarum consuetudine iam dispositi ad res
illas ueniunt uere substantes proprieque intelligibiles. hoc est sub/
stantiam illam omnino immaterialem atque eternam: cuius cognitio
pietatem affert: religionem: uirtutem: felicitatem perfectam: qua
una. homo uere diuinus ac deus appellari potest. Quapropter per/
utilem Plato: et ad modum necessariam libero homini mathematicarum
disciplinarum cognitionem arbitratur: hortaturque ad earum studia
tuuenes: ut felices: et quantum natura humana patitur diuini possint
euadere. Verum paucis quibusdam ad haec studia uehementius incubendum
precepit. Hi autem sunt custodes ciuitatis & tutores et preceptores
beneuolendi. Reliqua necessaria tamen statuit discenda seruandaque esse.
Etenim praecipuos legum custodes oportere inquit perfecte ueritatem
cognoscere cum uel omnium rerum: tum uel maxime diuinarum:
ut deos immortales esse: et quanta eorum potestas sit: quantum humano
ingenio percipi potest: accommodatissimis uerbis: et honesta dicendi
facultate possint explicare. Reliquis omnibus satis superque esse si
credant: ac legum auctoritatem et phasam sequantur. His. n. necessaria
tamen discenda esse septimo libro praecipit: et illa necessaria esse dicit:
unde tritum illud prouerbum sumptum est: necessitati ne deum quidem
resistere posse. Atqui diuinas quasdam esse necessitates arbitratur:
quas si quis inquit: nec intellexerit prorsus nec exercuerit: nunquam
inter homines uel deus uel genius: uel heros haberi poterit: quo
suscipere curam et negotium mortaliu commode ualeat: longe igitur
abest: ut homo diuinus effici possit: qui non unum: non duo: non
tria: nec omnino parem aut impari numerum norit: aut sciat enu/
merare: nec dies ac noctes completi numero possit: nullam habet
lune et solis et reliquorum siderum necessariam cognitionem. Sic Plato
cognitionem et usum numeri uulgarem ad uitam civilem commodum
ac necessariu leuiore quadam appellatione uniuersum: duorum: trium: paris
atque impari numeri significauit: quae ratio merabundis et negotiati/
onibus: et omnino rei familiaris tam accommodata est: ut sine ea
negotium omne familiare necessario pereat. Norunt hoc prudentes
omnes patresfamilias. Norunt periti mercatores. norunt denique uiri
civiles: usu & experientia rerum callidi: & ingenio ad agendum idonei.
Quam comoda necessariaque sit in uita hominum cognitio eius rationis
numero: quae uulgares utuntur nemo ambigit hanc uero designat
Plato cum sine pericia arithmetice effici ullum posse diuinu negat

consilio scilicet et prudentia rei familiaris gubernatrice: quam civilem
partem diuinitatis licuit appellari. Quo enim quisque eruditior ac
peritior est eo plus diuinitatis attingit: et sicut quae in rebus cotem/
plandis excellit tanquam deus quidem inter homines civiles uersari putatur:
ita civilis ipse peritus et prudens: si cum rustico imperitoque conferatur:
diuinus non iniuria dici potest. Hoc inquam genus arithmetice
Plato tradit: quod si aduersarius teneret non tam turpiter in expo/
nendis legibus Platonis erraret: ut non aginta hominum partem
duodecimam accipendam esse affirmaret: ita. n. inepte: ut assolet:
scribit. Centum octuaginta de omnibus sensibus deligantur: quorum
dimidia pars suffragio comprobetur: duodecima uero pars eius in
mensis distributa: alia post aliam custodiat. En quod recte diuidere
et multiplicare numerum: scit aduersarius noster: qui duodecimam
partem ex nonaginta accipi posse existimat: et Platonem reprehendit:
quod peritiam numeri pertinere ad hominis diuinitatem: hoc est fe/
licitatem uoluerit. Hanc igitur tantam numerorum imperitiam Plato
decestat: hanc iacturam calamitatem et perniciem rei familiaris tam
publice: tum priuata deuitas: operam uulgari numero impendi iubet
logosque a diuinitate abesse eum hominem dicit: qui ignoret rationem
numeri ad usum civilem summa cum necessitate accommodati. Potest
etiam ea Platonis sententia hoc modo intelligi: non ut quae numero
peritus est continuo sit diuinus: sed cum si diuinus sit qui mathema/
ticis disciplinis excellit: longe ille a diuinitate remotus sit: qui ne
partem quidem necessariam: quae uite usum continet: nouit: quae quae caret:
ne homo quidem appellari mereatur: sed belua potius quam homo dicendus
est: qui omnino nescit numerare cum ipsa numerandi facultas pre
ceteris animantibus in primis homini tribui possit. Quippe solus
homo: praeterita repetit: futura prospicit: unum ex pluribus colligit:
unum in plura distinguit: partes dinumerat: respectus inuicem notat.
Ceterae animantes duntaxat sensu mouentur. Quapropter ita apud
eundem auctorem in Epinomide legimus. Nunquam anima eius
animantis uirtutem capere integre potest cui ratio deest. Animal autem
quod duo et tria ignorat: nec numerum parum aut impari nouit: &
omnino numerandi ratione uacat: nunquam reddere poterit rationem
earum rerum: quas sensu duntaxat et memoria percipit. Ad haec artes
omnes perire affirmat sublata numeri ratione: quam arithmetice
dicimus. Vbi. n. haec ratio deest: ibi nec rationem ullam: nec uniuersatio/
nem esse posse existimat: quibus sublatis nullam posse uirtutem consistere:

et subinde abesse felicitatem: diuinitatēq; illā: quā beatī hōibū
uirtutis merito tribuimus. Ita siue partē diuinitatis in usu rei fa/
miliaris ciuilitq; negotio cōsumendā dicat: siue ī rerū cōtemplatiōe
omnem diuinitatis rationem cōsistere arbitreris. haud perperam
dixisse Plato uidetur. neminē imperitū atq; ignarū numeri posse
esse diuinū. An hec exprobranda Platōi et maledictis insectāda
sunt: quod aduersarius facit. An potius digna laude et prudētū
omniū iudicio cōmendanda: legat: qui latius hec intelligere cupit
septimū de legibus librū: et decimū: et Epinomidē totā: et quitū:
sextū: ac septimum de re. p. plurimāq; in his comperiet: de hac re
pulcherrime scripta: et facile cum Platone sentiet: nullā eē uiam
ad cognitionem rerū diuinarū certiorē. Hic modus est inquit: be
discipline: que siue faciles: siue difficiles sunt: hac uia gradiendum
est: et rursus animi oculus ceteris negotiis obsecatur atq; obrutus
his tantum relucet: et exercet: eū oculū dico: quē seruare accu/
ratus q̄ mille corporis oculos debemus. hoc. n. uno rerū omnium
ueritas cernit. Hec qui eo modo quo a me dicuntur acceperit: hūc
ego sapientissimū appello: et siue ioco: siue serio agam semper id
affirmabo. sed de his hactenus. Nūc reliq; uideamus. Peregrinos
e ciuitate pelli reprehendit: eamq; legē incommodam esse ciuibus
arbitrat. Laudat Aſyla: in que nocentes recepti numerū et uires
ciuiū augent. Platōi detrahic: q̄ hac lege de expellendis inq̄linis:
ciuitatē longe melius conseruari posse crediderit. Sed uetusta lex
ista fuit: et apud lacedemonios: qui rōe legū prestitisse putātur:
lycurgo auctore probata. Ita. n. primus ille precepit peregrinos
hospicio prohibendos esse: ne ciues externis moribus infiterentur:
et per contagionem quorūlibet hominū suā integritatē amitte/
terent. Quāq; Plato non prorsus secutus est lycurgum: sed mitius
hoc precepit. Enimvero neminem peregrinū in ciuitatem recipi:
neminem ciuem peregrinari: atq; ut inhumanū atq; inonestū
alterū ut difficile repudiat: mediā autem quandā uia constituit:
ut ciues alio pagrare interdū honestis de causis possint: et pegrini
in urbem modo conueiēti recipi: ut duodecimo de legibus libro
latius exponit. Frequentia autem illa peregrinorū cōmercia: et
liberos congressus non temere suspectos habet. Nam cū rem. pu.
suam quemadmodum lycurgus fecerat: non magnitudine populi
et copia pecuniarum potentem: sed uirtute prestantem instituat:
et aurum argentū reliquaq; huiusmodi uel artibus uel pecudibus:

uel fenore queri uetet: cultum et animi et bonorum moꝝ curam
p̄cipue iubeat: non sine iusta ratione externos mores: et ignotoꝝ
hominum diuturniorem in ciuitate moram prohibuit. Solet. n.
inquit peregrinorū mora parem in ciuibus mores uarios: p̄fidios:
inconstātes: prauos: pueruos: et alienigine societatis cōtagiōibus
inficere: qđ hominibus optimarum legum alumnis: maximā solet
afferre iacturā. Quēadmodū nos quoq; in sacris litteris habemus:
corrumpere bonos mores colloca mala. Idcirco ex duobus sumis
legumlatoribus: alter peregrinorum contuberniū omnino uetat:
alter parce admodū et caute concedit: incolas siquidē recipiēdos
censet opifices: qui ciuitati utiles sint: sed ne etatē illic cōsumētes
pegrina prole urbē cōtaminent: familiasq; suas propagare latius
possint: certis pactiōibus recipi eos iubet: hoc ē ut nō diuturniorē
q̄ uiginti annoꝝ moram in ciuitate liceat facere: quo tempore &
ipsi rebus suis cōsulere cōmode possint et ciues fructū ex pegrinis
capere: quem desyderant. Sed. n. donat eos omni imunitate nec
a uectigalibus dumtaxat: que aut asportantē aut importantē eos
absoluit: a quo apud alias gentes ne ciues quidē immunes esse cō/
sueuerunt: uerū etiam a solutiōe annui census: quo incole omnes
tenentur: que res profecto causam prebet: ut pegrini libētius sese
ad ciuitatem conferant. Ad hec peracto iam habitandi tempore:
p̄mittit abeūtibus res omnis suas secum ferre: etsi qui intra eos de
re. p. benemeriti sunt: uelintq; aut differre cōmigrationē: aut ius
habitandi perpetuum impetrare: concedit id fieri posse: si ciuibus
p̄suasū fuerit. Ex quo facile intelligi potest Platonē nō pegrinos
aut incolas uiros bonos ciuitate expellere: sed potius ad bñficia in
rem. p. conferenda prouocare. Siquidem ius perpetuo habitandi
cōcessum us est: qui bene de re. p. meriti fuerint. Cum ceteris uero
satis humane actū uidetur: si terminus abeūdi ad uigesimū annū
concessus sit. Interea. n. quo se cōferre debeant mature cōsulere:
et qđ statuerint cōmodius agere possunt. Ita Plato et pegrinos
humanissime fouet: et suos pariter tuetur: ne quid labis extrisecus
cōtrahere possint. At qui aduersarius neminem ad eā urbē uētūq;
existimat. Ex qua post uigesimum ānum migrare oporteat: nec
attendit immunitatem qua donantē: qui ueniunt atq; usum artū
et questum ex quibuscunq; honestis operibus. Sic preterea licere
pegrinis quemadmodum ciuibus: aut posse quenq; quantum sibi
acquisierit secum portare cum abit: aut si bene egerit posse quēq;

manere: que res profecto inuitare omnes atq; allicere ad colendā
Platonis urbem uidentur. Nihil ergo a Platone iniquū p̄cipitur
nihil incōmodū: nihil turpe: ut aduersarius opponit: et detrahit.
Imo uero honestissime cōmodissimeq; ab eo agi uidetur: quādo
nihil a peregrinis exigit preter uirtutē quā si prestiterint: licebit
eodem iure perfrui: quo ciues utuntur. Siminul: opera pro his q̄s
ceperunt pecuniis: ad usum ciuū relinquēt abibunt. Sicq; ciues
non paruam utilitatem a peregrinis capiēt: peregrini uero nihil
de quo curandum sit: incommōdi afferēt. Solent enim magna ex
parte homines: qui uirtutē simulant. Primo quoq; tpe modestius
et cautius uitam agere. Postea uero audere aliquid q̄d tempus
ne tutum prauitati hominum foret: prudentissime Plato p̄spexit:
dum post uigesimū annū iussit incolās recenseri: remoueri q; eos:
qui uirtutem minime exercuisse uiderent. Ergo non Asyla turbe
hominum sceleratorum paranda sunt: nō quelibet multitudo in
ciuitatem recipienda: non peregrinorū colluuiēs admittenda est:
ut aduersarius censet: et romanorum exemplo opinionem suam
nitē cōfirmare: q̄si id romanū ut melius elegerit: nō ut postremū
necessitatis remediū passi fuerint: nec intelligere pōt eodē delectu
ciuitatem a Platone constitui: quo a romanis senatum. Itaq; ut
illi non quemlibet in senatorio ordine recipiendū iudicauerunt. Ita
hunc peregrinos quoscunq; sue ciuitati inferere noluisse: ac miscere
uis ciuibus: quos optimo eruditionis genere institutos satis cōplere
numerum posse ciuitatis existimabat. Addit hoc loco aduersarius
descriptionē sc̄am tpe Octauii Cesaris Augusti cunctorū ciuium
romanorū descriptionem fuisse: q̄ppe qui omnes romanū imperii
dicto audientes ciues. ro. factos et ob eam causam descriptos cō/
memorat: q̄ q̄ inepte dicatur: q̄ nō uideat? Nemo certe ignorat
descriptionem illam non ciuium romanorū: sed subditorū omniū
romanū imperii fuisse. Quid uero diuus Paulus noster se ciuē ro/
manū dicebat: cum a iudeis et felice illo uirgis cedebat: si omnes
qui romano imperio subsunt: ciues romanū dicuntur? Quid. M.
Tullius Archiam poetam romanū esse ciuem tot rationibus de/
monstrare nitentur: si greci omnes ciues erant romanū. Legimus
apud Suetonium tranquillū Octauū uix tandem eos ciuitate
donasse: qui summa in rem. p. beneficia contulerant: multisq; aliis
petentibus omnino id muneris negasse. Ex quo quanta sit huius
historia nostri peritia facile p̄cipi potest. Post hec sensus ineq̄le

quos Plato decernit: seditionis causam esse existimat: et auctore
eius cōsiliū maledictis incessit. q̄ si equalis probat: laudare p̄fecto
Platonem debuit: genus enim rei publice q̄d optimū ille arbitrat
non modo in equali censu consistit: uerum etiam in omnium reū
usu communi ac pari. etenim Plato parem omnium esse rōem: et
arithmetica quadā mediocritate cuncta equari uehementer op/
tabat. Verum hoc maius esse q̄ ut a presente hominū more atq;
institutiōe recipi posset existimans: geometricam ipse quoq; illā
mediocritatem probauit qua uetustiores omnes ieiunioresq; usi
auctores fuerunt. Nam Aristoteles quoq; tertio politicorū libro
iustum inquit esse uidet: q̄d ineq̄le est: etenim ita est: sed nō oībus:
sed ineq̄libus tantum. Quinto etiā uolumine eiusdem libri: cū eos
reprehenderet qui iustum: et q̄d per proportionem equalē esset
probarent: nec id ipsum assequerentur aberrare eos dicit ex ea re:
quam sibi statuerunt: et in aliud rei. p. genus incidere. Dissident. n.
inquit omnino de equali. Duplex autem eq̄le est: alterū numero
alterū dignitate. Numero equalē dico q̄d multitudie aut mag/
nitudine idem equalēq; est: dignitate aut q̄d ratione: uerbi gratia
duo a tribus: et unū a duobus eq̄li numero exuperant. dignitate
aut eque excedunt quattuor duo: et hec unū. Partes enī equalēs
be inter se sunt: cum utraq; dimidiū sit: altera quaternariū: altera
binariū numeri. Eos igitur qui iustum simpliciter contententur: et
de distribuendis pro dignitate facultatibus dissentiunt: perperam
agere dicit idq; exitu rei palam fieri. Nullam enim ex his rebus
publicis: que ita agunt: firmā cōstantēq; p̄manere posse affirmat.
Quod idem a Platone quoq; iam dictum fuisse manifestum est.
Sexto nanq; de legibus libro. Equalia inq; ineq̄libus distributa:
nisi modū obtineant suū: inequalia erunt hinc rei. p. seditiones re/
dundant. Vetusq; et uerum illud prouerbiū: equalitatem amicos
facere recte admodū atq; eleganter dictum est. Que uero sit ea
equalitas que id facere possit: non satis constat. Ideoq; usu uenit
ut sepe fluctuātes erremus. Tum de duplici genere equalitatis q̄d
supra dictum fuit pulcherrime atq; cōmodissime docet: et iustum
ciuile id esse cōfirmat: q̄d pro dignitate equalē iustūq; distribuit
et eius exēplo condere ciuitatē: quā instituit: oportere. Ob hanc
causam quinto etiā libro eiusdem op̄is cum de diuidendis predus
et distribuendis pecuniis dixisset: et quā quisq; sibi sortitus eēt p̄tem
agri: eā putare cōmunem iuberet cū uniuersa ciuitate habere: ac

pro utili colore: et unū ex liberis quē uellet: heredē relinquere:
nec predia aliquo modo uenū dare: atq; etiā fieri non posse disse/
ruisset: ut idē et ditissimus sit et optimus: omnemq; pecuniarum
curam tertio loco post aīmi & corpis curā uel habendā addidisset:
qui uitā feliciter agere uellēt: et aurū atq; argentū nemini licere
priuatim possidere subiūxisset: postremo optimū inquit eēt reliq;
etiā omnia parimō omīs habentes in coloniā pficiat: sed qm̄ ita
fieri nequit: uerū ut alii plura alii pauuora possidentes migrent:
oportet. Ideo equalitatis gratia necesse est census fieri in euales:
ut magistratus: munera: distributiones: singuli quiq; non solū pro
uirtute sua: maiorūq; suorū: aut pro uiribus et forma corpis digne
assequant: sed etiā copiarū aut pauuatis rōe: q̄ eq̄ssime inequali
quidem sed modico certe iudicio uel recipientes acquiescant. Nec
uero rōe tm̄ Plato et Aristoteles freti de hac iuris inequali distri/
butione: ita scripsere: sed etiā exemplo: cū ceterarū ciuitatum: tū
maxie athenēsiū: q̄ q̄dripartito distincti munera pro facultate
cuiusq; partis uario modo obire solebāt: maiora locupletes dicti
leuora iugari: tū equitū ordo: postremo artū uulgarū profes/
sores. Nec seditio unq̄ athenis ea causa fuit: immo concordia et
congruentis ordinis ratio semp̄ seruata est. Equū. n. quod seruari
cōuenit non minus in proportione rerū inequalitū quā in q̄titate
equali: sicut supradictū est consistit. His itaq; causis: que nō parū
quieti et tranquillitati rei. p. cōducere posse uident: ineq̄les quidē
census Plato instituit: sed non sine termino q̄tenus plus minus ue
decernat: et quo maxime aduersarius decipit: ut inequalē censum
simpliciter incōmodum putet: id ne accidat: euitandū arbitrat.
Neq; n. inequale simpliciter est: qđ discordiarū ac seditionū cām
prebet: sed qđ pluris aut pauuoris modū excedit. In ciuitate inq;
que morbo illo grauissimo uacat: quem discordiam et seditionem
nuncupamus: neq; summā inopiā: neq; summas opes et copias esse
oportet: utraq; enim discordiā pariūt. Itaq; Plato extrema uitat
et ne qđ uel per negligentiam rei familiaris: uel per iniquā estima/
tionem fiat: qđ in ciuitatem discordiā inducere possit: procurat:
unde fit: ut inequalitatis et equalitatis ratione commode habita
consultat. Quanq̄ aduersarius omīs auri atq; argenti diuites mag/
nificendos exclamet: et Platonē dicat humanarū rerū ignarum:
diuitias pbibuisse. Atqui Plato quantū boni insit in pecunie me/
diocritate: quā probat: tertio de legibus libro ostendit. Inq; cumq;

inq; hoīm societate: nec sūma copia: nec sūma inopia comes ē: in
ea ferme mores eq̄ssimi effici possunt. Neq; n. cōtumelia illic erit:
neq; iniuria: neq; emulatio: neq; inuidia. Quāto etiā libro ita ait.
In possidendis pecuniis copia inimicitias seditionesq; publice ac p/
uatim parit: inopia magna ex pte: seruitutē. liberorū autē gratia
nemo studere debet pecuniis acq̄rēdis ut. f. heredes quoq; ditissios
relinq̄t. hoc. n. neq; illis neq; patrie commodū ē. Iuuenū. n. patri/
mōia: si luxu uacāt: dūmō nō careāt necessarius oīm primoniōz
accomodatissima laudatissimaq; hnda sūt. Et rursus mediocritatē
cuius amare debent: pauuatisq; existimare: non cum patrimonia
minuerit: sed cū auixerint cupiditatē. Salutis rei. p. optimū initiū
ē: ipsa rerū mediocritas: sup̄ eaq; q̄si sup̄ fundamēto firmissimo edi/
ficandū est: curandūq; nō tā: ut maxia opulētissimaq; ciuitas sit
auri atq; argenti possessio: q̄ ut felicissima et uirtutū ornamētis
celeberrima. Octauo etiā libro cām q̄re exercitatioes et relique
rōes certādi negligēt in p̄mis diuitiarū assiduū studiū eē scribit:
qđ hoīm occupat: facitq; ne p̄diorū suorū cultū p̄euret. Qui enī
toto aīmo a diuitis pendēt: nullā rē nisi afferat questū exercent
om̄eq; studiū suū: omne diligētiam atq; industriā eo cōuertūt. ce/
tera negligūt: contēnūt: ac p̄ nibilo habent: nullūq; ē tā sordidū
opus et turpe: qđ inexplēbili auri atq; argenti cupiditate: nō libēs
aggrediat: quo tandē diues fieri facultatēq; asseq̄ possit: om̄ia tā
bona q̄ mala p̄ aīmi sui libidine agendi. Nono item libro omniū
inq; p̄ iniuriā errorū: quos ultero q̄spia cōmiserit causa ē cupiditas
que aīmū exupat: et uarus agitat desyderis: qđ tūc fieri maxime
solet: cū homines pecuniarū desyderio tenent: et copiarū libidine
inflāmati: explere auiditatē nequeūt: qđā nature atq; institutōis
sue prauitate. Causam autē prauē institutōis diuitiarū laudes dede/
runt: que publica existimatione & auctoritate tā apud grecos q̄
apud barbaros celebrant. Cū. n. id p̄mū in bonorū enumeratione
cōstituāt: qđ tertio loco ponendū eēt: rem tam sibi quā posteris
p̄nitiosam cōstituūt. Per multa Plato de hac re non mō in libris
de legibus: sed etiā de re. p. et reliq; suis sermōibus diuinitis prope
differuit: grata hoīb; q̄ uirtutis studiosi sunt: illis inuisa: q̄ uirtuti
diuitias anteponunt. Nec Plato dūtaxat: uerū etiā Xenophon
lumen altez socratice schole: et Lycurgus ille grauissimus legū/
lator id senserūt simul ac p̄ceperūt. Quippe Lycurgus lege s̄xit:
ne cui liceret aurū aut argētū aut aliqd tale possidere: Xenophō

uero rem. p. lacedemoniorú exponens: hanc legem cōmendat his uerbis. Quin etiā hec a Lycurgo diuerso q̄ a ceteris grecis modo cōstituta iura sūt. Cum. n. in ceteris ciuitatibus om̄s pecunias com/ pandis p̄ uiribus studeāt: ipse spartanis liberis oīno p̄hibuit ne q̄ sibi pecuniā acq̄reret. Que aut̄ ad liberalē usum p̄tinēt: ea tantū in officio habēda decreuit. Post hec cām maloꝝ que sparte acci/ derant: eā reddidit: q̄ leges Lycurgi mīme seruarent. Noui inq̄ lacedemonios p̄us domestica tenuitate contentos uiuere uoluisse: potiusq̄ p̄egrinis deliciis depruari. Mox uero q̄ ante formidare solebāt: ne qd auri possidere uiderent eos gloriari opibus atq̄ di/ uitis uideo. Post hec fructū: quē contra leges: ex auro ceperint: adiūgit. Ergo inq̄ greci om̄s p̄cis t̄pibus: lacedemonē cōfugietes obsecrare consueuerant ut se ducerent in eos a quibus iniuriā rece/ pissent. Nunc uero pleriq̄ potius mouent: ad p̄hibendū: ne iterū impiū lacedemonu obtineāt. Plutarchus quoq̄ insignis historicus. Lycurgi uitā scribens ita inquit. Res. p. lacedemoniorú uniuerse grece p̄stitit bonis legibus et auctoritate annis fere quingentis: q̄diu. s. Lycurgi leges seruare sunt. has nullus e regibus: quos qua/ tuordecim a Lycurgo ad Agim Archidami filium fuisse constat: negligi passus est. Regnante aut̄ Agide lapsus p̄mū in ciuitatē est numus: et cū eo cupiditas et opulentie emulatio urbē introierunt auctore Lysandro q̄ tāetsi pecunia ipse capi nō potuit: tñ patriā uertit in studia diuitiarū et luxū atq̄ illecebras. Hec Plutarchus refert: et in q̄tā p̄niciem auri atq̄ argēci gratia spartani inaderit: subiūgit. Lycurgū etiā scribit a ciuibus suis interrogatū: quomō obistere hostibus possent: respōdisse. Si paupes sicut nec intra uos uitissim: ut alius alio ditior euadat decertetis facile omnē hostilē impetū propellere ac p̄pullare poteritis. Sic ille fortitudis fontē esse inopiā et continentia existimauit: quā usq̄ adeo aduersarius detestat: ut lasciuā & luxū: que ex opulencia oriri solent: plane p̄bare uideat. Qui. n. medio critatē: q̄ Plato opes diffinit: ne uia uitus aperiat: sequendā non censet: is certe diuitias probare uidet que ea uita pariūt que Plato p̄hibere conat. Solon quoq̄ athe/ nientis legūlator: diuitiaꝝ uitium lepidissimis uersibus declarauit. Nullus opū finis miseris mortalibus: extat et rursus. Sepe malus diues sepe est pauperrima uirtus. Ast ego uirtutem prefero diuitis: Illa uiget semper florensq̄ et inuidia durat:

Has fortuna suo datq̄ capitq̄ modo.
Quid Numā Pompiliū memorē: quo nemo p̄stantior uir: nemo discipline ciuilis peritor fuit? Hic usq̄ adeo diuitias contēpsit: ut omnē sumptū magnificētiā omnēq̄ lasciuā ciuitate exterminā a diu p̄mū inceperit: nec argēteis nec aureis uasis sed fictilibus res sacras fieri iussit. Merito igit̄ talis princeps q̄diu regnauit ānos scilicet tres et q̄dragita: pacē tranquillitatēq̄ oīm rez̄ populo. ro. seruauit. Quo tpe urbs Roma nō opibus sed uirtute amplificat a totius orbis principatum obtinuit. Mox uero eo defuncto diuitie simul et bella urbē inuasere. Atq̄ aduersarius: nō ne p̄pter diuitias inq̄ Roma amplificata est et omnibus natōibus imperauit? Cui nō ego sed Plutarchus respōdeat i uita pte eius libri quē de uita et moribus Numē Pompili edidit. longius inq̄ sermonē p̄ducatur oportet: q̄ r̄ndere uelit hoībus: q̄ bonū diuitis lasciuus et imperio determinat. potius q̄ salute: pace: uiribus et usu rerum: quē uirtus necessario suppeditat. Quid uir doctissimus Plutarchus senserit manifeste indicat: et prauā eorū sententiā refellit: q̄ Platonē dā/ nant: q̄ suos hoīes ditari: lasciuire: et studio questus inuicē cōten/ dere noluerit. An satis ab eo r̄sum aduersario sit uestꝝ sit iudiciū Ego uero illā. M. Curu sententiā: sūmi apud romanos ciuis omni hoīm meōria dignā existimo: q̄ cū Samnites magnū ei auri pondus attulississent: repudiavit: nec habere aurū p̄clarum sibi uideri dixit: sed his q̄ aux̄ haberēt: imperare. Sed qd ais o Marce Curie? Quomō imperare aurū h̄ntibus p̄t: q̄ auro caret? Diuitem esse oportet: q̄ ceteris studet imperare. Ita sane stultorū et auarorum iudicio: sed sentētia hoīs mentē sanā habentis nō ita ē: neq̄ enim diuitis hostes uincunt sed uirtute: que debilitari potius q̄ augeri diuitis solet. Nō aureo argēteoue mucrone opus est sed ferro: nō mercenariū querere militē debemus: quē grandi pecunia con/ ductū nobis dñm cōstituamus: eiq̄ turpius: q̄ hosti seruamus: sed nos ipsi ciues et principes esse et milites. Non com meatus magno ei precio oportet: nam si in gerēdo bello uirtute p̄stantiores sumus: cōmeatus nobis illi abūde suppeditabūt: quoꝝ agrū inuasimus: nec solū cōmeatus: sed etiā pecunias eorū nostras facere poterimus: cauendū tñ ne qd supra necessitatē capiamus. Copia enī diuitiaꝝ facit: ut hi mācipia ducant: quorum diuitias aduersarius magni/ facit et admiratur: hec certe. M. Curtius ad obiecta responderet. Aduersarius uero illinc traxisse hunc errorē uidet: q̄ epulas iustru

laucius domos edificari magnificentius uestes parari decentius ex
ampliori pecunia prospexerit. Vnde hoc idē arbitrat in re militari
effici posse: ut q̄ ditiores sūt hi uictoriā adipisci facilius ualeant:
p̄inde q̄ si existimare uideat non pitiores medicos posse egrotum
p̄iculo eximere: sed ditiores: nec philosophū oportere eē: q̄ de reꝝ
natura egregie disserat: sed locupletē. Ac non ita esse Aristoteles
quoq; ostendit: cū p̄mo politicoꝝ libro: ita de diuitis et re famili/
ari loq̄t. Genus inq̄t possidendi unū naturale ē rei familiaris p̄f
q̄d aut p̄esse oportet: aut adhiberi studio cure ipsius rei familiaris:
ut pecunie tm̄ adsit: q̄tū ad usū necessariū & cōmodū sit p̄ ciuita/
tis: aut familie societate: et in hoc cōsistere uere diuitie uidentur.
Etenim eius possessiōis necessitas ad bonoꝝ hoīm uitā immēsa non
est: pecunie uero illius exitū nullū esse fateē: nec naturā quidē
eā eē: cū altera que desideris satisfaciāt necessarius et naturalis et
laudabilis sit. Quippe nihil a natura uel imp̄fectū uel frustra sit.
Sic Aristoteles: Plato: Lycurgus: Xenophō: Solon: Plutarchus
et reliq; sapientissimi uiri de hac re in eandē sententiā locuti sunt:
q̄bus aduersari et cōtradicere obiurgator noster conat. Hec uti
de uita & moribus & legibus Platōis blaterator effudit: addit gre/
cos Platōis legibus usos fuisse: ideoq; miseros perisse. Ac promde
latinos admonet: ne his legibus utant: q̄d si secus faciāt: perituros
testat et peccato nefario hoīes p̄ios: et sanctissimā dei ecclesiam
fedat: q̄ p̄fanū mariū cōgressū usurpauerit. At. n. grecos am̄lisse
impiū: q̄d multis annoꝝ curriculis tenuerant: fateor sed non ideo
quidē q̄ Platōis legibus usi essent: eadem enim illi iura: que ceteri
christiane rei. p. hoīes coluere. Verū q̄a natura rerum ita fert: ut
nihil ortū sit: q̄d non aliq̄n occidat. Quapropter non temere dici
solet circulū esse usū rerū humanarū: sese uoluentē: et quos modo
habebat superiores: inferius deducentē: et cōtra: q̄ inferiores erant
tollentē superius. Tenuerunt quidē aliq̄n greci principatū nec exi/
guo t̄p̄is spatio dñi fuerūt. Sed fieri non poterat: quin ipsi quoq;
legi nature obsequerent: et fortune uicissitudini subiecti forent:
ne semp̄ felices fortunatq; durarēt. Quod si aliq̄n euenire necessē
erat miserandi sūt. Postq̄ perierūt nō uitupandi. Sic assyriorum
impiū perit. sic medorū: p̄sarū: macedonū: atheniēsū: lacedemo/
noꝝ: romanoꝝ: quos Platōis legibus usos esse ne aduersarius q̄dē
dicere auderet. Eni uero ut singulorū hoīm: ita nationum quoq;
certa etas est: q̄ consumpta uniuersa gens perit: eo mō quo Plato

aut Theophrastus: aut quis mortalium senectute extinguit. Sic
illi perierūt: q̄bus hic obicit nefandū coitū puerorum: et latinos
hoc ipso scelere turcorū mancipia futuros uociferat: non ob leges
Platōis. Nā q̄d ad eas q̄dē attinet: si que in illis p̄cipiunt: uel greci
uel quicūq; añ hac perierunt seruassent: ut ciues iugi cōcordia uix/
issent: ut suos amassent: ut hostes odissent: ut om̄e studiū laborem
atq; industriā ad unā patrie salutē et libertatē: & gloriā conuer/
tissent: nec mercenarius pegrinisq; militibus usi fuissent: sed ipsi rem
militarē exercuissent. Postremo studia lr̄arum: et liberales artes:
q̄bus oli greci excelluerūt: coluissent: neglexissent diuitias et tenu/
torē uictū secuti essent: si hec inq̄: que et Plato p̄cepit et omnes: q̄
unq̄ claruere: seruauerūt: greci hoīes et alii obseruassent: neq̄ p̄ire
potuissent. Ita nō mō propter Platōis leges greca nō perierunt:
sed seruari etiā potuissent si earum legū cōsilio q̄tenus diuinis le/
gibus nr̄is cōueniūt: rē. p. admistrassent. Ceterū hec pro Plato ne
exposuisse satis sit: longe q̄dē pauca q̄ eius uiri diuina sapiētia:
et uirtutes ingenū exigere uideant. Superest ut aduersariū ipsum
parūp audiamus: laudantē Platōis doctrinā et mores et ingenū
p̄ferentē: eū ceteris oībus clarissimis uiris: quos unq̄ antea cūcta
secula tulerūt: ut ipsius etiā uerbis dephendat: q̄ iniquus: prauus:
puerulusq; sit: cū uirtutes Platōis q̄s alias p̄dicauit: et quāto potuit
studio atq; ingenio extollere conatus ē: nūc neget et scelera fin/
gēs uituperet: maledictisq; et cōtumelias iſectet. Hic iussu Nicolai
quinti p̄otificalis maximi uiri doctrina et sanctitate uite singularis
Platōis leges interpretatus: et ad eū ut moris est p̄fationē scribens:
quot Platōnē laudibus extulerit: quo studio eruditionē eius sum/
mamq; doctrinā: cognitionē omniū rerū: sanctitatē: morū: uite
integritatē: diuinā pene legū inuentionē: ac inauditā sapientiam
p̄secutus sit ipsius uerbis: q̄uis inepta sunt: queso parūp uideamus.
Iussisti inq; beatissime pater: ut libros Platōis de legibus de greca
lingua in latinā uerterē: tū q̄a res ipsa uel a maioribus nr̄is digna
semp̄ p̄cipe iudicata est: tū q̄a sanctitas tua: Platōi tāq; p̄horū
patri ac principi. Vnde p̄bia recte p̄pagata ē: pluri. mū atq; plu/
rimū afficit. Parui mādatis tuis: rēq; arduā ac nemini p̄scorum
attentatā suscepi. Qua q̄dē intractatōe adeo sum: admiratus uel
stupore uerbis exp̄mere nequeā. Nā q̄d a sanctitate tua memin
audisse a p̄claris q̄busdā theologie magistratis: cū in cōparationē

discipline ciuiliſ aristotelice atq; platonice incidissent: scriptū esse:
huic quidē uite hoīm aristotelicā: innocētie uero: si homo lapsus
peccādo nō eēt: platonicā magis cōuenire: id certe in his libris: q̄si
p̄ integm̄ta quedā: & enygmata cernit: enygmata dixi? imo uero
lic apte nōnulla q̄drant: ut liberari a p̄turbatōibus totū humanū
genus posse legibus suis sperare uideat. Non. n. mala facta magis
punit: q̄ motus ipsos nulla ira: nulla cupiditate moueri oportere
sancit: si q̄ pecunia motus hoīm in iudicio sua orōne defenderit:
morte plectit: q̄d q; mirabilius ē: decennio solū dare oportere li/
beris operā censet. Id aut uel hac luce clarius eidē illi est: quod in
nōnullis ecclie doctoribus legit: si hō lapsus nō eēt: cū inferior rō
nullo mō superiori repugnaret: cōuenirēt quidē masculus et femia
ut p̄crearēt: sed nō ita lōgis t̄pibus cōuenirēt: q̄ppe cū ita multos
nasci opus nō eēt: sed electos t̄m mō q; celos adimplerēt q̄d ip̄e quoq;
sōnasse uidet. Nā quis decēnio ut diximus statuatur: dandā liberi
operā eē: magistratibus t̄n p̄mittit: si q; forte nō p̄creauerit: aut si
p̄creati obierit: ut ad lōgis tempus cōuenire cōiugatis idulgeāt:
p̄creatoꝝq; numerū sufficere ait: cū masculus & femia unus et una
e cōiugio nati sunt. Ita nō tam multos q̄ bonos: et q̄si ab hac ui/
uēdi colluue sepatos ciues habere studet: que omnia non magis
crediderim: q̄d uulgo fert: a iudeis illū institutū fuisse: q̄ diuinitus
illi ad futuroꝝ hominū utilitatē donata: et paulopost. Sic ergo
duos p̄stātes hoīes diuerso tramite p̄fectos. Platonē atq; Aristo/
telē ex diuina p̄uidētia hoībus eodē pene t̄pe missos cōtenderim
quorū alteri nature secreta et quecūq; huic hoīm statui cōueniūt
infudisse uidetur: alteri spem iniecit posse ciuitatē legibus suis ad
sublimiorē uitam q̄ hec sit: reducti atq; ab aliis separati: mentes certe
gentiū diuinitas & q̄si p̄ sōnia uaticinādo ad suscipiendā euange/
licā doctrinā p̄parasse Plato uidet: q̄ppe q; sic ad sepatā illā uitā:
atq; diuinā om̄s leges accōmodat: ut si hoīm illius t̄pis mores atq;
uitā traducere p̄cepta penitus urbis: multam inus consequenter
dici certe uideantur. Nā que de celo stellisq; tanq̄ de diis dicit cō/
suetudini t̄pm moribusq; illius seculi seruisse ipsum crediderim: uel
forſan q̄a deus nihil p̄fectū ab humano ingenio posse gigni tam
p̄ multos q̄maxie p̄ hūc ostendere uoluit: cū nemo sit: q; nihil er/
rauerit: p̄ter eos q; spiritu diuino cōpulsī diuina scripserunt: unde
scripta quoq; sua: nō suā sed diuinā scripturam appellamus: q̄d q;
tāta et autoritas apud om̄s: q̄d q; ad om̄s gentes: que litteris uicant

adeo late Platonis nomē diffusū ē: ut nulla uis: hoīm p̄serti p̄uatū
atq; paup̄em: cuius scripta linguā ad huc alienā ignorant: preter
diuinā ad tantā nominis gloriā p̄ducere potuisse uideat. Huius
ergo tāti uiri tāq̄ diuini: libros de legibus: q̄bus nihil melius edidit
iustibus tuis magis parentes: q̄ nobis confidētes traducere aggressi:
oratiōibus tuis atq; felicitate adiuti absolui mus: tibiq; afferrimus.
Post hec Platonē deū appellat: et grauissimā sentētiāz autorē
p̄martū eē iudicat: nec digne rē tantā cōuertere se posse in latinū
sermonē fateet: atq; hec addit. Plato aut sic grauitatē i his maxie
libris suauitatēq; in unū cōduxit: ut arduū sic iudicare utrū gra/
uitor an iocundior oratio sit. Quin etiā in altera p̄fatioe: quā ad
uirū doctissimū Nicolauē cardinalē cūfensē misit in interpretatiōne
sermōis platonici: q; p̄menides inscribit. hec de Platone testat. Est
aut liber sic: et altitudine reꝝ p̄fūdus: & argum̄toꝝ crebritate re/
fertus: ut facile hinc Platonis ingeniū & nature acūmē: & differēdi
in utranq; p̄tē mirabilis facultas illuceat: breuitasq; dicēdi tanta:
ut nil breuius dici possit. Sic Platonē homo iste: quē paulo ante
doctissimū: quē eloquētissimū: quē uita & moribus p̄stantissimū:
quē ingenio et prudentia singularē: quē legūlatorē egregiū: quē
deniq; uere diuinū dixerat: et summis laudibus extulerat admira/
tusq; fuerat: nūc idoctū: improbū: ineptū dementē fuisse dicit: &
uirgus cōtumeliosq; inseq̄. Nū igit̄ interea mutatus est Plato: &
ex laudato uiro factus illaudatus? An potius aduersarius ubiq; sui
similis: hoc ē incōstans uanusq; est? Et Platonē mō laudat modo
uitupat: nec unq̄ sibi uel re uel uerbo consentit? Nā et librū: quē
ut supradiximus Nicolao quinto pontifici maxio nup̄ ditauerat:
non lōge post Francisco barbaro patricio ueneto misit: et uene/
torum nomini dedicaturū se pollicitus est. Atqui uir doctissimus
Franciscus barbarus his uerbis illi r̄ndet. Tibi gratias ago: q; do/
cuisi p̄res n̄os non solū usū rerū humanarum: sed Platonis quoq;
cōsilio usos esse: secūdū deū ad iaciēdū fūdam̄ta: que tantā laudē
atq; āplitudinē cū belli et pacis artibus essent habitura: et paulo/
post. Vnde cum ciuitas nostra nullum fere magistratum habere
potuerit: aut gloria clariorē: aut autoritate grauiorem: aut hu/
manitate politiorē: q̄ Platonem: mihi congratulor ex memoria
uetustatis: te interp̄te tandē erutā eē ātiquā nobilitatē quorū dā
legū nostraꝝ: q̄rū utilitas et si satis ex diuurnitate: concordia: et
tranquillitate status per se laudat: tamē ex hoc etiā autore tantā

dignitatē et autoritatē habēt: ut nō minus q̄ cretensēs: Minos: q̄
atheniensēs Solone: q̄ lacedemoni Lycurgo cōditoribus legum
suarū. Sic nos si deo placet Platone uestro gloriemur. Ceterum te
hortor ut si tibi licet et integrū est: cum p̄ficiūcula: que digna sic
autore: et magnitudine rei inscribas nobis leges istas Platōis uel/
tri: et ego illas ita disseminabo apud ciues nr̄os ut aliq̄ nō medi/
ocrem fructum s̄ consecuturus laborū tuorum. Hec Barbarus.
Aduersarius uero rursus hūc librum altera p̄fatiōe uenētis dicat:
rursus leges Platōis cōmendat: et admirat et laudat: tātoq; libros
istos ceteris eiusdē autoris opibus p̄stare fatet q̄to uenetoꝝ res. p.
ceteris: que unq̄ fuerūt rebus publicis antecellit et si quis Platōis
leges considerat: q̄bus rē. p. suā liberā ac p̄petuā fore confidit: fa/
cile intelligi posse uenetorum leges: p̄inde ac scintillas aut riuiolos
quosdā inde p̄uēire. Et enī q̄ ille optimū rei. p. statū eē disseruit:
q̄ ex hac triplici regis et optimatū: et populi p̄tate cōstaret: hoc
plane uenētis actū itelligi posse: illū p̄terea custodes legū statu/
isse. Venetos aduocatos fecisse: illū iuffragiis agi comitia iussisse:
uenetos hoc idē seruasse. Per multa q; alia eodē mō quo Platōis
iura decernūt apud uenetos in usu eē. Tū his uerbis easdē Platōis
leges defēdit et laudat. Nā ea que de p̄petuitate ciuitatis Plato
scripserit: q̄ multis etiā ante rē. p. uenētā seculis: et postea q̄ iūtiū
cepit parūp̄ doctus nō itellexit? Quis aut itellexit q̄ nō pbauit?
Fabule tñ figmētaq; ac oīo impossibilia hec uidebant? Cur ita?
Quia cū cupiditates nostre aliū alio rapiant: dū sperare gliscimus
parere neq̄mus. Vnde nec piculū qdē huiusmōi statuēde ciuita/
tis factū unq̄ antea fuit. Recte p̄ter ceteras laudes quas Platoni
aduersarius tribuit: hāc addit: neminē eē etiā mediocriter eruditū
q̄ Platōis p̄cepta nō intellexerit: nec intellexisse quēq; q̄ non idē
p̄barit. Quod si nemo intellexit q̄n p̄barit: etiā ipsius iudicio re/
p̄bēforis: p̄fecto q̄ nō intellexit p̄bare nō p̄t. At ip̄e nūc p̄bare
nō p̄t: ergo mīme ip̄m itelligere manifestū ē: ita fit ut nō minus
sibi ipsi q̄ Platoni aduersarius repugnet: et qd̄ nos ei opponimus:
idē sibi ip̄se deducat ignorantie argumētū. Quid uero p̄terea ad
ducē uenētū scribit. Cuiē se uenētū facit: et p̄ multis se beneficiis a
uenetorū senatu honestatū dicit. Quapropter nihil commodius:
nihil aptius: nihil dignius habuisse: quod rei. p. redderet bene de se
merenti q̄ Platōis leges e greco in latinū cōuersas: ita fit inquit ut
rei. pu. in q̄ natus sum educatusq; et tibi per quem ip̄so uiuo: nunc

feliciter gubernat: hoc ope gr̄as referā: et me si Platōis diuinam
eloquētiā assecutus ī traducēdo nō sū: sub autoritatis tue defēsiōe
delitescere patiari. Ergo p̄belle tu qdē gr̄as habes: et referis gr̄am
uenētis: a quibus p̄ multa te beneficia fateris accepisse. Leges enim
Platōis pro eorū erga te meritis reddis. In q̄bus qcq̄ unq̄ fla/
gitiū fuit: qcq̄ libidinis: qcq̄ luxurie: quicq̄ iniurie: impietatis:
demētie prauitatis: cōtineri. longo sermone conatus es ostendere.
Tali ne munere hoīes bene de te meritos donandos esse censuisti?
tales ne gr̄as habēdas esse amicas? aut tali p̄mio eos q̄ in te beneficia
fuerant remunerandos: aut talibus p̄ceptis cohortādos ad uirtutē
hoīes existimasti? An talis ē res. p. uenetoꝝ quā tu Platōis rei. pu.
simillimā eē cōfirmas? Probāt ne leges uenete dirū atq; nefandū
mariū cōcubitū: quē tu p̄bari a Platone uociferaris? Tu ne in ea
rei. pu. natus: educatus: eruditusq; es ubi ea scelera exercentur: que
Platōis legibus sanctari affirmas. Donas uenētis leges: q̄bus grecos
perisse cōmēoras? Proponis liberis eorū ad uite ac morū eruditi/
onem instituta Platōis: que tua qdē sententia nihil aliud docēt q̄
uino ingurgitari: et p̄fanare sexū naturāq; p̄uerrere? Quin po/
tius si huiusmōi leges apud eos uidisses tollere e rerū natura: & uel
igni absumere: uel digitis lacerare: uel in p̄fundū deicere: uel alto
quouis mō absumere: ac labefactare debebas: ut nec audiri possēt
nec uideri: nec in hoīm conspectū p̄ferri: ne ciues scīssimi et de te
optime meriti: eaz; p̄ceptis aīmos cōtaminarēt? Tu uero contra:
illas lris abditas grecis summo studio latinis referasti et incognitas
uenētis: reuocādas in usū: colēdasq; ab his atq; obseruandas tradi/
disti. Scilicet hoc illud erat: quo te nihil commodius: nihil aptius:
nihil dignius reddere posse ei rei. p. fatebaris: in q̄ natus: educatus:
institutusq; esset. Quid queso aliud dicit de hoc hoīe p̄t: nisi sūmū
illū interpretandi laborē ea causa suscepisse ut scelera iuuetutem
doceret: bonos mores p̄uerreret: uirtutē exterminaret: si mō cre/
dendum his que obucere Platoni conatur. q̄ si uel tum que praua
iudicabat: p̄ bonis dedisset: ut rē. p. uenetoꝝ cōtaminaret: uel nūc
que optima atq; sanctissima esse cognoscit dānat: & ut p̄ pessimis
habeant: conat̄ efficere: qd̄ ad tantā hoīs improbitatē p̄t acce/
dere? Talis hic Platōis aduersarius ē: quē laudauit uitupat: quem
p̄bauit improbat: quē sequendū: imitandū amandūq; proposuit
eundē detestandū: eucidendū exterminandū scribit: tanta est eius
incōstantia: tāta p̄uersitas. Ad hec Platōnē nō satis sibi constare

sed repugnantia loq̄ audet dicere: q̄ tā apte inconstans est: et sibi
ubique cōtrarius. Indignat̄ etiā si quādo hoīes assētatores: incō/
stantes: dictis factisq; instabiles Plato resp̄ndit: q̄si ad officium
ptineat: nūq̄ in eadem sentētia pmanere. Sed cū satis iā et rōibus
et doctissimorū uirorū autoritate crimina ab aduersario in Pla/
tonē obiecta diluta sint: q̄rto quoq; uolumini finē imponamus.

Ost̄ hec ut manifestius elucescat: q̄ta sit p̄tia
huius hoīs: q̄ se Platonis atq; Aristotelis sū mox
pbiorū iudicē facere: et uter eorū in pb̄ia atq;
altioribus disciplinis magis excelluerit: statuere
nō ueret: interpretatiōe legū Platonis: quā eū
semel atq; iterū edidisse supra mōstrauimus per/
scrutemur: in q̄ eo diligētiorē fuisse aduersariū
existimandū est: quo opus suum p̄mo. Ro. pont. rursus senatus
ueneto dedicauit: cū p̄sertim multū intersit: recte ne an p̄peram
conuerse leges edant. Ex q̄rū fonte & uita: et mores hoīm: & oīo
felicitas oīs emanat. Sed q̄to sūmo studio et diligētia fuerit asse/
quutus: ope precū ē uidere. Quo sicut pauloātē dixi: aptius fiat:
q̄ta sit in eo hoīe p̄tia earū rerū: q̄z iudiciū suscepit: et resp̄ndere
eas dānare: uitupare: temere disq̄rendo p̄iumpsit. Exponā autē
nō oīs eius errores. Longū. n. id admodū eēt: cū nullus sit locus:
q̄ uacet errore. Sed carptim ea dūtaxat colligā: que uel quilibet
interpret̄ intelligere facile potuisset: et sine tāta labe conscribere.
Ex his p̄cipi facillime poterit: q̄ in grauiori uel sententia: uel elo/
cuiō: si genere deficere huius interpret̄ ingen: ū oportuerit: q̄nq̄dē
in locis adeo facilibus labit̄: errat: iacet: & turpiter ab eo quē iter/
pretatur autore recedit. Sed nemini queso molestū sit: si pluribus
interdū uerbis explicauero: qd̄ Plato breui orōe cōplexus ē. Ita
enī me facere oportet: quo error interpret̄ conspici facilius possit:
tū re: q̄ de agit̄ cognita: tū uerboz et forma orōnis ac autoris
dignitate p̄specta. Initiū uero a p̄mo capiemus libro: et secundū
uoluminū ordinē p̄cedemus? apientes quē maxie interpret̄ p̄tia
demonstrent. Quāq̄ difficilius futurū ē iudicare: qd̄ omittendum
q̄ qd̄ accipiendū nobis sit: ita nihil sine iusta reprehensiōe potest
preteriri. Querit̄ apud Platonem in ipso fere initio primi libri de
legibus: belli ne an pacis resp̄cū scribere leges legū latores debeat.

Et qm̄ id agebat̄ iter hoīes disputātes: quorū alter Cretensis noīe
Climas. Alter lacedemonius erat: et Megillus uocabat̄: interrogatū
ē. Quidnā apud eorū hoīes potius p̄bare? Climas itaq; Minoem
legū latorē suū existimat eo animo leges tulisse: ut bellū potiusq;
pacē spectare uideret. Itaq; de armis eum p̄cepisse diligentissime:
cuius generis eē deberent: quo et nature locorū et hoīm discipline
magis accommodarent̄: conuiuia etiā instituisse: quoz usus ad rem
militarē aptissime cōueniret. Cuius rei rōem: cū Climas redderet.
Que. n. inq; tpe belli: eadē pacis etiā tpe exercenda sunt. p̄pterea
q̄ oīs inter se ciuitates bellū natura nō caduceatore indicētū: ge/
rūt iprouisū. Itaq; nihil utilitatis in ceteris officiis est: nisi qd̄ bello
armisq; superior sit. Cū eta. n. eorū q̄ uicti sūt bona ad eos transeūt:
q̄ uictoriā fuerit adepti. Hec ille? Interpret̄ uero bellū qd̄ natura
nasci iprouisū: et πολεμομακρηκτορ. i. sine caduceo dicitur:
interpretatus ē bellū: qd̄ nullo fecialiū officio tolli possit. His enim
uerbis usus ē: qd̄ si ita esset: et nullo fecialiū officio id bellum tolli
posset: sequeretur unāquāq; ciuitatē belligerando tēpus oīe cōiu/
mere: nullāq; ab armis uacationē habere. hoc uero falsū ē & plane
ridiculū. Hec eadē sententia: cum ab altero quoq; disserendi socio
Megillo lacedemonio diceret. Plato fateri eos rōibus coegit: non
mō ciuitatē cū ciuitate: sed etiā uillā cū uilla: et uirū cū uiro: sin/
gillatī bellū gerere: et ad postremū singulos quosq; hoīes dissecare
secū atq; pugnare. In q̄ pugna pulcherrimū eēt cū qd̄ seipsū uincit:
turpissimū uero cum a seipso superat. Ita bellū singulos quosq; ad/
uersus seipsos gerere. Et sicut in quouis nostrū usu euenit: ut aut
superet: aut superet̄: ita in quouis familia. et uilla: et urbe cōtingere: qd̄
si q̄ meliores sunt uicerint recte succedere: si uero q̄ deteriores: nō
recte. Tū affert τομερτοϊμνρ ει ποτεσ τι ποντοχειρομκ/
ρειττορ τοναμεινομοσεασωμερ. Verū q̄ aliquā ita accidit ut
pars deterior superet meliorē: missū hoc loco faciamus. Quē locum
interpret̄ ita cōuertit. Sed utrū qd̄ peius ē. meliore aliquā sit melius
mō p̄termittamus. Quid nam hoc peius sit: qd̄ esse possit melius
meliore: eodē nō intelligo dicat ipse: q̄ Platonis clara et dilucida
uerba: in obscura quedā enigmata et mōstrosa cōuertit κρειτ/
τορ. Quod q̄nq; melius: q̄nq; fortius significat: p̄ meliori accepit
interpret̄ p̄ equocationē deceptus cū hoc ī loco fortius significet.
Item Plato ειπολιταιξιν γεμεις και τις αντισπολεωσ γε/
γομοτες. αδικοι και πολλοιξ υμελθορτες. δίκαι ονσελατ

τορας ορτασβιαζορταιδονλονμεροι. Si ciues inquit gentes
sodalesq; inq; et plures i pauiores uiros bonos cōspirabūt: atq; in
seruitutē eos redigent. Interpret. Si multi inq; cōspirauerint ad/
uersus iustos: q̄si multoz cōuentu: nō iniuria uiri boni opp̄manē:
eā p̄tem t̄q̄ sup̄uacaneā omisit. Nec uero tam proboz aduersus:
aduersus improbos uictoriā p̄desse. R. P. Plato ex istimat: q̄ si
q̄sp̄iā inter eos arbiter cōstitutus: nō improbos interemat: probos
autem impare sibi p̄s̄is decernat: nec p̄bos impare: improbos uero
subeē i p̄io faciat: sed alteros alteris recōciliet amicosq; inuicē red/
dat legibus cōmode institutis. Nā et si sup̄iora quoz illa iuare
possunt: hoc t̄n lōge p̄stantius eē atq; commodius: et qui ita egerit
legūlatorē ac iudicē esse multo excellentiorē. Cui sentētie cū oēs
assentirent: tandē ipse cōcludit: nō bellū: sed pacē potius spectādo
leges scribi oportere: q̄d his uerbis ex̄ps̄it καιμηρ. τοναρτι/
ονγει προσπολεμοραβλεπωρ αντοις τονσ ρομονσ
διαρομο θετοι. At uero cōtra atq; respectu belli leges eis ferre
uoluerit. Interpret atq; inq; cōtra q̄ si bellū respiceret: huiusmōi
leges sibi cōscriberet: q̄si sibi legūlatores nō alius leges cōscriberet:
et de quibusdā huiusmōi legibus nō simpliciter de legibus ageretur.
Tū Plato pacē esse in p̄mis a legūlatoribus spectādam probare
nitit: exitu rei dignioris: q̄d. n. p̄stantius ē inq; id spectari i p̄mis
oportere: pacē aut bello esse p̄stantiorē. Quippe bellū siue civile
sit siue externū: cōparande pacis gratia: necessariū esse: pacē uero
per seipsam experiri atq; optari. Sed cum defensores illi opinionis
alterius: leges tū lacedemoniorū: tū cretensū eo spectare cōten/
derēt: ut dūtaxat res bellica excolat atq; seruet. Plato ad Clitā
cōuersus. Fortasse inq; ita sit: uerū tamē nō cōtentiose altercari
αλληρεμα αρερωταρ. ωσμαλιστα περι ταυτα. ημωρ τε κα
κειρωρ σπονδαζορτωρ. sed modeste p̄cunctari debemus stu/
dio q̄maxie: tā a uobis q̄ ab illis huiusmōi rebus adhibito. Interp̄s̄
Sed t̄n inq; nō oportet cōtentiose: sed q̄ete inq; rere: quasi maxie
rebus bellicis: et nos: et illi: studeamus. Hic p̄ticulam illā Platonis:
fortasse ita sit omisit. Et q̄d ille ad cretenses et lacedemonios re/
fert: dicens: tā a uobis q̄ ab illis. hic p̄ma persona interpretat: nos et
illi studeamus: q̄si Plato: et hi cū quibus disputat cū alius agāt nō cū
Clitia et Megillo sermo sit. quorū alter cretensū iura. Alter la/
cedemoniorum tueat. Ad hec Plato uersus cuiusdā Tyrtei poete
attulit patria atheniensis: sed in lacedemoniorū ciuitatem astiti: &

Clitiam cretensem rogauit: nū id carmen aliquē legisset. Ab altero
enī hoc ē Megillo lacedemonio sepius lectitatū eē nō dubitabat.
Cretēsis igit ita r̄ndit. καιμηρ και παριμασ ελιλνθε κομισ/
θερτα εκλεικε διαμοροσ. Nempe ad nos quoz ex lacedemone
relatū fuit Interpret: ad nos quoz inquit uenisse ipsū Tyrteum
lacedemone cōstat. Tyrteū p̄terea Plato inq; sūmope laudasse
uiros: q̄ strenue aduersus exteras nationes pugnaſſet. Cui theogni
opp̄dit sicutū poetā. Hic. n. hoies: q̄ se cōstantes: fidos et strenuos
tpe seditionis exhibuerit: magnis effert laudibus: quos Plato quoz
eo p̄stantiores eē arbitrat: tū qa genus id belli grauius est: tum q̄
iustitia: temperantia: et prudētia cū fortitudine iuncte αντισ/
μοροσ αρδρειασ. ipsa una fortitudine prestantiores habentur
interpret ipsa una fortitudine reliq;: et ita exposuit: ut uirtutes
ipse plures cōglutinate: cui tandē cōparentē intelligi mīme possit.
Cū itaq; Plato inq; nemo sine oibus uirtutibus integer esse possit
seditione urgente: multi aut mercenari peregre profecti strenue
pugnēt: et mori potius q̄ uinci patient. q̄ magna ex p̄te iniuri:
cōtumeliosi: dementesq; sunt ut Tyrteus etiā fateē διλορ ωσπ/
αρτοσ μαλλορ καιοτιδε παραδιος ρομοθετισ πασ τε/
ονκαι ομικροσ οφελος. Constat q̄ tam hic a Ioue profectus
autoz: q̄ quis alius: a quo uel parū fructus habeat: nisi in p̄mis
uirtutis potius respiciat amplitudinē: leges ferre nō sustinebit. In/
terp̄s̄ cōclusionē hanc Platonis: constat et reliq; que sequuntur
quēadmodū exponat audite. Quia si utilis futurus sit: q̄ eum qui
hic a Ioue missus sit: ac legūlatorē omnē. Vos nunc: q̄d nos esse
q̄ mīme possumus: q̄d sibi interpret uoluerit diuinitis. Euenire
Plato ait ex ea ipsa Tyrtei rōe: ut fortitudo quā ille añ posuerat
locū obteat q̄rtū in rerū nobiliū atq; honestissimaz numero: &
Iouis autor Minos: si ad bellū respiciēs leges tulit: ad uirtutis mē/
brū: idq; mīmū: nō ad uirtutē uniuersā ac sūmā: mentē aduertat.
Quāobre cretensis ille: q̄si iniuria q̄dā afficeret: cū id esse minimū
audiret: subdidit. ωξερε: τονρομοθετη ημωραποβαλλομε/
ρεισ τονσ πορρωρομοθετασ: ergo legūlatorē nostrz abiici
inter scriptores impicos patiemur. Quā indignationē interpret ita
reddidit. Legūlatorē nostrū lōge ad alienigenas legū scriptores
eiciamus. Mox Plato genera bonorū enumerat de matrimonis
de p̄creandis educandisq; liberis: de p̄dis: de sūptibus: de funeribus
et sepulturis: de obseruatione legū plenius dixerit: quibus hec subdit.

3
οντως ωξεροι κβελοναρ νμασ διεξελεθειρ. πωσερ τοισ τον
διοσ λεγομεροισ ρομοισ τοισ τε τον πνθιον απολλωρ/
οσ: ονσμιρωσ τε και λνκονργος εθετηρ: ερεσ τι τε ταντα
παρτα. και οπιταξιρ τιρα ειλιφοτα. διαδηλα εσ τι τω περι/
ρομωρ εμπειρω τε χρι. η και τιςι ρεθεσι. τοισ δε αλλοισ ημ
ωρ. ονδαμωσ εστικα τα φαη. ita hospites audire a uobis uelle
quomodo in his legibus: qui ad Iouem: aut Apollinem: Pythium
referuntur: quasi Minos aut Lycurgus tulit: cuncta hec continent.
et quo ordine posita conspiciantur sint homini: qui legu siue arte: siue
more: quoda uiuq: peritus sit: nobis autem alius mi me pateat. In/
terpres ut eam sententiam seruauerit: queso attendite. Sic o amici
inquit: ego uos uoluissim dicere. Na hec omnia in legibus Iouis
et Apollinis Pythii: quas Minos et Lycurgus conscripserint inesse
uidebitis: que omnia patent illis: qui artificio et exercitatioe legu
peritiam habent: ceteris uero nullo pacto. Sic qd Plato requirit:
et propterea leges illas minus integras esse arbitratur: qui a id non
habent. hoc interpret inesse affirmat: cumq: Plato: quo ordine
posita pateant roget: hic patere omnia asserit. Quod ut latius
declaret Plato subiungit. Officia fortitudinis repetamus. Nonne
exercitationu et conuiuio ru rom constitutam a legumlatore ad
belli negotiu tuendu censemus. Ita est και τριτορ η τεταρτορ.
ισωσ γα ραρ οντω χρει διαριθμισασθαι και περιτωρ τισ
αλλισαρε τισει τε μερωρ. ει τε ατταντα καλειμ χρεωρεσ τι
Tu tertiu et qrtu aliquid reddi pot. Sic eni fortasse enumeradu
sit: tum in hoc uirtutis genere: tu in ceteris siue partibus uirtutis:
seu quo tandem libet nomine appellari. Ita Plato. Interpret
tertium uero inquit aut quartum adhuc no diximus. Sed forsitan
enumeranda: et de aliis uirtutibus siue partibus. Item ubi lace/
demonius dixit. E quidem quartu dixerim: quod considerandum
est. in doloribus perferendis: quod plene seruari apud meos hoies
perspicuum est. Interpret partem hac. Quod plene seruari apud
meos homines perspicuu est: omisit qq necessariam: siquide usus
rei lacedemoniorum auctoritate confirmandus erat. Tum Plato
de fortitudine querit num etiam aduersus: τισαρ δρειαρ δε φει/
ρε τισω μερ ποτερορα πλωσ οντωσ προσ φοβονσ και λνπ
ασ εσ τιμορ ορ διαμαχι. η και προσ πομονσ τε και ηδωρασ
και τισαρ δε μισω πειασ κολακι κασαι. και τωρ σεμωρ
οιομερωρ ειραι τονσ θνμονσ μαλαττονσαι. κηρινονσ

ποιονσι timores uoluptatesq: pugnet: qd genus uici assuetatōis
et blanditiarum nomine appellat: eoq: animos inquit grauiorum
etiam moribus hominum molli: et quasi cereos efficit. Interpret.
Que faciunt inquit ut ira de honestorum numero esse uideatur.
O rem plane ridiculam ita ne seipsum quide quid dicat intelligit:
nedu Platonem. Quis enim mentis compos uoluptate efficit putet
ut ira honestetur: que longe turpior cum libidine: q sine libidine
habeda est? Plato fortitudinem aduersus uoluptates quoq: et
dolores obistere: certum esse confirmat: et tum uiros singulos: tu
ciuitatem uniuersam a se ipsa uinci: atq: ut q dolore: ita qui uo/
luptate succumbit esse ignauu: magisq: eum qui uoluptate superat
cum dedecore uinci: q qui dolore opprimat: quato scilicet fedius:
ac detestabilius uicium est: uoluptas q dolor. ονδιπον οδιοσ και
οπνθικος ρομοθετισ: χωληρ τισαρ δρειαρ μερ ομοθε τισ/
κατορ. προσ ταρισ τερα μορ οαρ τιβαιμονσαρ προσ δε τ
αδεξια και κομφα και θωπεντικα: αδνρα τονσαρ. Quao bre
nequa q inquit ita existimandu est: ut Iouis ille et alter Apollinis
auctor fortitudinem claudicare in legibus suis uoluerint: ut rebus
sinistris: hoc est tristibus occurreret. Dextris autem et blandis: ac
letis deficeret. Quibus uerbis apertissime declaratur fortitudinem
imperfectam et quasi claudam: tradi a Minoe atq: Lycurgo: si
eius officium in metu tantum: doloreq: constituant: nec uolup/
tati quoq: eiusdem uirtutis studio resistendum existiment: cum
optima ratione constet: ad fortitudinis officium pertinere: non
modo timori ac dolori: uerum etiam uoluptati obistere. Inter/
pres uero quomodo rem tam facilem claramq: intellexerit: uos q
legitis ex illius uerbis iudicate. Iouialis ergo inquit Pythiusq: le/
gumlatores bilem nequa solu aduersis resistat. Secudis uero atq:
iocundis: ac assentatiu culis nullo pacto fortitudinē esse sanxerūt
an qua utrisq: Ita hic biliosum ex claudo fecit: qui no modo in/
terpretari Platonem: sed etia reprehedere audet. Sed unde cade
persuasus: claudicationem in bilem conuerterit: opere precium e
audire. Bilem qua medicoru nostre etatis schole cholera uocat
greci appellant cholam: atq: o breui primam syllabam scribunt: ut
cuius etia imperitio: palam sit eam litteram breuem esse: no loga:
eode nomine etiam clauda adiectiuo uocabulo nominant. Sed
o producta: ea scilicet littera que ultima alphabeti est: longeq: a
breui diuersa: cum breui ipsa geminata figuretur hoc modo ω.

Cum itaq; Plato uirtutem cholam: hoc est lesam et claudicantem nominari: et scripserit. Interpres noster pro clauda bilem dixit & postea reprehendere ac uituperare audeat Platonē. Tū illis Platōi assentientibus: idemq; a suis autoribus actum dicentibus: ut fortitudo utroq; spectans tradita eorum legibus haberetur. Plato λεγωμερτομορφισιρ επιτηδενματα ποιαεσθνμιρ ομφ οτεραισταισ πολεσιρ: αγενορτα πωριδομορ καιονφενγ οτα αντας καθαπερτασ λνπασ ονκεφενγερ αλλαγορτα εισμεσα ιραγκαζ: καιεπειθε τιμαισ ωστεκρατειραντων εχρονανтур inquit officia: que in uestra. R. P. degustandū aliqd uoluptatis non omnino uitandū aperiant. Sicut ne dolores qdē uitari: sed in medias eas duci iubentur ut homines partim uiampellātur: partim premiū inuitent ad superandū laboris incommodū. Que Platonis uerba eo tendunt: ut consuetudo ea exercitandi ratione capi debeat: qua rem uitandam nisi degustādo experiri: spernere ac superare nō possit. Fit enim ut quam rōe contēpserit eandem in pulsu propensioris nature nequeas uincere cū primum ceperis experiri. Re itaq; uoluptatem experiri: sed caute iubet: atq; ita assuescere eam contemnere: et facile desiderium eius tollerare: q̄q̄ ne desiderium quidem adesse dicendū est: ubi cupiditas deest. Plato igitur hec scribens: quomō spernendis uoluptatibus assuescendum sit: docet. Interpres autem modū ipsum assuescendi in quo uis tota ratioq; consistit: omisit: et exponatur inquit: que nam studia exercitationesq; uestris ciuitatibus sunt quibus nō ut fugiant: sed ut superent uoluptates compelluntur. Sic plura illa Platonis et necessaria ratione dicta in hec pauca peruertens hic scribit: et quasi compelli tantum: non etiā persuasus ratione agere quispiam possit: relinquit eam partē: qua Plato premiū psuaderi inuitariq; ad laboris incommoda toleranda existimat. Post hec dicatur inquit Plato: quid est: qd uol. tum ad dolores: tū ad uoluptates fortes faciat. ονδαμωσιττωμερονσ τωρεγγυτ ατα εαντων και χαλεπωτα τωρπολεμωνω. id est proximoꝝ et atrocissimorum hostium uictores. Interpres dolores et uoluptates: de quibus agitur: et quos hostes propinquos Plato appellat omisit: graues autem et proximos hostes dumtaxat in questione constituit: quasi id quereretur. Quid esset quod hostem uicinum superaret: non quid uoluptatem aut dolorem. Tum cretēsis ille et lacedemonius non eque abundare sese exēplis de uoluptate

et de dolore fatētur. Μοx Plato se excusans αρτισ φισιτονοσ αντων εκαστων οικιορομονσ φεξιτι. βονλομεροσ ενρε/ ιρτοαλιθεσασμα και βελτισορ. μιχαλεπαιρειρπωσ αλλα/ πραωσ αποδεχομεθα. Si q̄ inq; postq; domesticas reliquosq; leges reprehendit: cum quid ueri atq; optimi sit: reperire uelit: nō moleste: sed equo animo alter alterius pati debet reprehensionē. Interpres ultimam partem: qua sic fieri oportere affirmatur q̄si dubiam affert et ueluti problema quoddam a Platone propositū. Moleste ne inquit: an equo animo feretis? idq; ita ingeniose facit ut ne sue quidem interrogationi reddat conueniens responsum: sed quod apud Platonem apte ad assertionem illā affertur recte asinepte hic sue coniungat interrogationi: instar ceretanorum illorum: qui cum de nomine urbis sue interrogarentur: chere responderunt: hoc est salue. Ita hic cum interrogari: moleste ne an equo animo feretis. Subdit. Probe tu dicis: atheniēsis amice. Ad hec Plato. ειμερτοιμυμορρωσ ιμιτισ επιτιμα τιτελακ/ ωρωρ καιτικριτικηπολιτεια λογοσαρ ετεροσ ειη. Recte ne igitur an non: quispiam reprehēdat Laconum aut Cretensiu R. P. alia inquirendi ratio est. Interpres. Sed utrū Laconum quis aut Cretensiu leges reprehēdere posset? alia questio est: omisit recte ne an non? qd uim omnem continet rationis: non. n. utrū reprehendere aliquis possit queritur: cum clarum sit: quēlibet reprehendere posse etiam imperitum sicut Interpres ipse Platonē reprehendit. Sed recte ne id facere possit. querere consentaneū est: qd interpres omisit. Hinc Plato sententiam illam probat legū Cretensium et Laconice. R. P. q̄ nemini liceat corā iuuenibus ea reprehendere: que cuncta recte se habere ab ea etate existimari oportet. Senibus autem permissum sit: de huiusmodi rebus cum eqlibus agere: non liuore aliquo: sed studio et beniuolentia erga R. P. Vobis igitur inquit a legumlatore sancitū est: solis oīm mortalium: tam grecorum q̄ barbarorū: quosq; noticiā habemus: summis abstinere uoluptatibus: atq; solatis: nec degustare quidē rem tantam permissum est: τοδε πωρλιπωρ καιφοβωρο πε/ ραρτιδιελιληνθαμερ ηγισατο ειτισ εκπαιδωρ φενξειται διατελονσ οποταρεισ αραγκαιονσ ελθιπορονοσ καιφο/ βονοσ καιλνπασ. φενξεισθαι τονσ ερεκειμοισ γεγνμρασμε ρονσ καιδονλενοσ εμμαντοισ. doloris aut timoris: rōem qd nō exprosumus huiusmodi eē ille quosq; existimauit: ut siq; eam

a pueritia omnino euitauerit: cū aliquando uel in necessariis la-
boribus: uel in metu: aut dolore constitutus fuerit: fugiat hoīes:
qui in his exercitati sunt: et seruire illis patiat. Interpres ad dolores
autem atq; timores ut modo tetigimus: dux est: putauit. n. exer-
citos in istis ita effugere posse: ut eis non seruiant. Ducem dicit
fuisse: legumlatorem ad dolores: et dux sit: q̄q̄ Plato non ducem
dixit: sed duxisse: hoc est existimasse. quemadmodum enim apud
latinos: ita etiam apud grecos uerbum hoc ambigū est et ut sepe
alias: ita hoc loco interpret: uerbi equocatione labitur in errorē:
et ducem interpretatur: pro eo qui existimauit. Illud uero desy-
dero: et cur omissum sit quero. Siquis eam a pueritia omnino
euitauerit: cum aliquando uel in necessariis laboribus: uel in metu
et dolore cōstitutus fuerit. Id enim totum preterit interpret: qđ
tamen necessarium est. Quibus uero seruiant tandem qui dolores
nequeāt tollerare. Plato hostibus exercitatis in labore ac dolore
tollerando dicit. Interpret exercitatos in istis: uti enim uerbis eius
necesse est: effugere posse: ut eis non seruiant scribit. Plato in ex-
ercitatos pre ignauia fugere exercitatos hoīes asserit. Interpret
exercitatos ita in doloribus effugere posse: ut eis non seruiant?
Quārecte itaq; Platonē intellexerit Platonis reprehensor facile
est iudicare. Item Plato ωλακεδαιμοριεξερε. επαυρεταμερ
παρταστιτατοιαντα. οποντιρεσ. εμειστικαρτερισεισ.
οπονδαμειρται βλακικωτερα. hospes lacedemonie inq;: hec
quidem omnia laudanda sunt: ubi aliquis tolerandi animus inest.
Ac uero ubi laxatus est animus: nimirum molliorem reddunt atq;
effeminant. Interpret laudabilia hec omnia sunt o amice lace-
demonie: ubi abstinentia quedam est: ubi aut omnino pmittunt:
mollificant. Item Plato explicare uolens uictoriam belli nō
esse uirtutis documentum: cum pleriq; etiā improbi uincere aliqñ
potuerit ωριστεφισι μιλεγε ταντα πολλαγαρδι φιγα
καιδιωξεισ. ατεκμαρτοιγεγορασιτε καιεσορταιδιοφαμε-
ρωσ ορορτον τορονκαρποτελεγοιμερ αραμφισβιτισι/
μορπε ρικαλωρεπιτιδενματωρκαιμιρικηρτε καιιτταρ
λεγορτε: μαχισ. Noli inquit uir egregie ita dicere: permulte
enim fugarunt: aut fugati sunt non iustis de causis: idq; sepe usu
eueniet. Quamobrem nihil certi hinc statui potest de uita &
moribus: qñ uictorie cōflictu sue nulla ratio certa est. Interpret:
Noli hec dicere o amice. nam cum multi iam fugauerit: fugatiq;

sint: de quibus hec causa nec cogitari poterit: fiatq; id sepius: am-
biguum profecto: non certum id argumētum de uita sumemus:
si uictoriam offensionemq; belli accidere hinc putauerimus. Itē
cum Plato iudicium cunctarum nationum pluris fieri debere: q̄
duarū cum quibus agebat: explicare uellet: presertim inquit cum
uisitate pene nationes in cōtrouersiam: cum uestris duabus ueniāt
ciuitatibus: et contradicēdo p̄tinatius pugnet. Interpret uestris
omissis: quod ciuitates siue nationes: cum quibus agitur declarat.
Alter enim eorum qui cum Platone disputabant: cretensis fuerit:
ut supra dictum est: gnosi ciuitate. Alter Lacedemonius sparta
oriundus: quas Plato proculdubio signat: cum dicit: uestris. Et tñ
interpret: quasi nihil id ad rem pertineret omisit. Presertim inq;
cum mille gentes de hac ipsa re dubitantes: duabus cū ciuitatibus
contendant: ex quo sequi manifestū est: ut cū quibus ciuitatibus
cetere nationes contendant: intelligi minime possit. Post hec
Plato ειτις αιγωρτροφικαι τοζωορ αντο κτιμαωσ εσ/
τι καλορ. επαυροι. Siquis caprarum cultum: et genus id aimatis
habendum ac possidendum probet. Interpret siquis caprarum
lac animalq; ipsum quasi bonum laudet. Notari hinc facile pot:
quanta sit eruditio interpretis: cultum et curam in alendo ac pos-
sidendo grege: lac interpretatur: et animal quod in possidendo
cōmodum esse probetur: laudari quasi bonum dicit: inepte sane:
ut non minus offendere aures: q̄ perari intelligentia non posse
uideatur τροφικη. Que et alimentum et educationem in ho-
minibus significat: in alijs uero animantibus cultum hic p̄ alimto
accepit: et lac pro cultu dixit. Rursus Plato constituendum
aliquem censet μιφορτακαι σοφορ αρχορτασ. Sapientem
et sobrium qui temulentis hominibus presit et imperet. Interpret
pro sobrio uigilantem dixit: quasi melius aptiusq; ebrietati oppo-
neretur uigilantia q̄ sobrietas. Itē Plato necessariā esse iuuenū
ingenium educationem idcirco existimans: quia effici boni uel
non possint nisi liberi ex quibus sunt ciues bene instituantē ειδο/
λωσερωτασφισι παιδειαρτωρ παιδενθερτωρ τιμεγατηρ
πολιρομιμισιμ. Sin rogas inquit quid oīno magni: eruditio
iuuenum bene institutorū afferat. Interpret uero si uniuersaliter
de disciplina quid magni ciuitatibus afferat: iterrogati fuimus
plurali numero protulit: inrogati: emendans scilicet Platonē: qui
se respōdere. Cliniam autem siue Megillū interrogare statuerat:

ut preteream? ommississe eum mentionem facere iuuenū: de quibus
tota ratio consistit. Itē Plato uini usum moderari musica rōe
optime posse existimans *ικαταφυσίαν τω διορωσις: οὐκ α
ρδύραϊ το αμνμον σίκισ ορθοτι τοσ.* Temulentie inq̄
castigatio: nunq̄ arte sine musica norma afferrī poterit. Interp̄s
comprobatōis autem naturalis gubernatio: nunquā sine musica
regula recte fiet. Item Plato de uinolentia uerba facturū: qm̄
pleraq; ex musica ratione: ad eum locum accommodari posse aī/
maduerterat: ueniam precatur. si forte prolixiori oratione usus
fuerit: cum presertim alter eorum: cū quibus loquebatur cretēsis:
lacedemonius alter foret: uterq; breuitati sermonis more patrio
studēs. Quibus uerbis subdit Megillus agere eū debere: quo magis
libeat modo: et causā huius rei affert: q̄ familia sua hospes sit. R.
P. atheniensium: et ipse atheniensium sic amicus: et defensor eorū:
aduersus omnes qui atheniensium nomen carpere uellent *ωξερ/
φισιρ αθηραιε. οὐκ οιαθισωσ οτε τυγκαρει ιμωρηεσ: α.
τισ πολεωσ ονσα ιμωρ προξεροσ.* Hospes inq̄ atheniensis
tu fortasse nesciuis es: familiā nostram hospitem esse. R. P. uestre.
Interpres. ignoras inquit atheniensis amice: quia uestra nostra ci/
uitatis uestre causa fuit. Quam recte hic et grecā et latinā linguā
calleat? familiaritatem enim qua quispiam publice deinctus sit:
causam. R. P. nominat. Proximis enim quo nomine Plato usus
est familiaritatem quandam atq; hospitium significat alieni ciuis
cum populo. Nam ut philiam greci amicitiam inter ciues eiusdē
patrie uocant hospitium uero xeniam: hoc est amicitia inter ciues
diuersa ortos patria. Sic proxenum cum nominant: qui ciuis ci/
uiscunq; urbis consuetudine deinctus est honestis de causis cum
R. P. aliena. At uero interpres noster causam athenarum fuisse
dicit: uestam lacedemoni illius. Quenam obsecro te uestra hec est
Nam eam quā religiosam olim romani coluerūt accipi hoc loco
posse non uideo: quicquid tamen sit: certe ut atheniensium ciuitas
sit: causa esse non potest. nihil enim tale lacedemoni per se ferūt.
Paulo post in eundem etiam incidit errorem: quom enim Plato
diceret *ισωσμερον και πασι τοισ πανσι μεπειδα μακονσ
ωσι οτι τιροσεισ ι πολεωσ προξεροι.* Forsitan omnibus
adolescentibus idem accidit: quom audiant se hospites alicuius ci/
uitatis esse. Interpres: quod forsan omnibus adolescentibus accidit
cum audiāt patriā suam ciuitatis cuiusdam causam fuisse addidit

ipse patriam ut Platonem corrigeret: et Proxenum id ē hospitem
in causam traduxit. Tum Megillus idem apud Platonē. Au/
diebā inq̄ a pueritia lacedemonios quotiens aliqd uel succēserēt
atheniensibus: uel laudi darent: ita dicere: *ιπολις υμωρωμεγ/
ιλλε εφασαμον καλωσ ικαλωσ ρε ρεξε.* Vestra Megille
urbis nobis hoc mali aut boni fecit? Interpres nam quom audirem
equales accusari athenienses a lacedemoniis: q̄ nō recte ciuitatē
nostram tractassent. Clinias etiā ille cretensis athenienses hor/
tatur ad dicendū fidenter que uelit: et amicitia. Ipse quoq; suoq;
ciuium cum atheniensibus cōmemorat: atq; Epimenidē cretēsem
aliquando atheniensibus utilem fuisse dicit: *επιμεριδισφισιγ/
εγομεραμρθειοσ οσ ιμνροικειοσ. ελθωρδε προτωρπερσι
κων δεκαετες ι προτερορ παρνμασ κατα τηρ τοϋ θεοϋ/
μαρτειαρ. θνσιασ τεεθνοσ ατοτιρασ. ασ τοθεοσ αρειλε. και
δι. και φοβον μερωρ τορπερσ ι κοραθηραιωρ στολορ. ειπερ/
οτι δεκα μερ ετωρον χιξονσ ιρ οταρ δελθωσ ιρ απαλλαγι/
σορ ταπραξαρ τεσ ονδερωρ ιλτιζορ.* Epimenides inq̄ ciuis
noster atq; ex familia nostra uir fuit diuinus annis decem ante p/
sicum bellū ad uos dei oraculo profectus: sacrificia quedā diuino
iussu peregit. Quo tempore cum metu persice classis: perculsi a/
thenienses forent: predixit persas non nisi decennio post uēturos:
et postq̄ uenissent: rebus q̄ sperassent infectis discessuros. Interpres
predixit decennio illos nequaq; cessuros. Quod plane contrarium
est uerbis illius. ille ante decennium non uenturos Persas predixit
hic nequaq; cessuros interpretatus est. Cuius erroris causam hęc
fuisse existimo: quod grecū uocabulū *ico* si per. *ι*. litteram scribitē
uenire significat. Si uero per ei diphthongum cedere. Itaq; uir
doctus et rep̄bensor Platōis uerbi similitudine lapsus est i errore
Item Clinias cretensis maiores nostri inquit facti uobis sunt
hospites. Ideoq; mihi et parentibus meis beniuolentia uobiscum
intercessit. Interpres tunc maiores nostri athenas reliquerūt. Nō
parum sane hoc erroris ē: ut Clinias homo cretensis maiores suos
athenas reliquisse dicat. Ille quidē Epimenidem et alios cretenses
hospitatos aliquando athenis narrat. Hic quoniam athenienses
aduētante persarū exercitu: deserta urbe sese in naues receperūt.
Cretēses dicit urbem reliquisse: et uerbum illud grecum *xenische*
existimat esse alienari: cum hospitari et deincti cōsuetudine hoc
loco aperte significat. Item Plato definiendam primum esse

eruditionem censet: et quenam eius facultas sit: querendum. Cui sententiae haec subdit per eam enim eundem hunc nostre quam institutum disputationi censemus. Interpret per eam namque illi eundem est de quo modo diximus. Item Plato cum oportere unumquemque: id a pueritia exercere preciperet: in quo prestare ceteris studeat: statim inquit hoc idem exercere oportet siue agriculture: seu fabrilis: aut cuiusvis arti studendum est: et ferramenta atque instrumenta prout effigies quasdam uere: atque integre speciei teneris adhuc annis adhibenda sunt: ab eo qui instruendi curam susceperit. Interpret aut quedam agriculture instrumenta fabricare que quis inuicilia sunt ad imitationem tamen utilium uerorumque: instrumentorum non parum conferunt: hoc quis non ineleganter dictum latine uideat multum tamen a sensu recedit auctoris. Rursus Plato de eruditione iuuenum κεφαλαίον δι παιδείας λεγομεν φησιν οτι τροφην η τον παιζον τοστην ψυχην εισηρωτα οτι μαλιστα αξει τον τον οδε ησει γερομερον αρδραν τον τελειορειραι τισ τονπραγμα τοσ αρετισ. Caput inquit eruditionis statuitur: rectam educandi rationem: que pueri adhuc et ludentis animum: ad eius rei amorem precipue trahat: que uirilem etatem adeptum sua uirtute perfectum facere possit. Interpret caput autem doctrine infantium alimentum est: quod ludentium animus ad expectandum illud adducet: quo in uirili etate ipse uti decreuit. Quid istud alimentum sit: quod uim tantam habeat ut hominem uirtute prestantem efficiat: non uideo: presertim infantium ut interpret dicit alimentum: quod lac est. Nam quid addiderit hoc loco: quod deperierit non est opus querere. Merito reprehendere uideat Platonem interpret quando omnia mutant: sapientius ornatusque cuncta exponit: et quoniam τροφη apud grecos et eruditionem animi: et alimentum significat corporis alimentum maluit quam eruditionem dicere: ignorauit enim alteram significationem ita hunc loco conuenire ut altera sit penitus absurda. Ad haec Plato de affectibus rationeque animi differens: διειδητικα λισι αγωγιτη τονρομον ξλλαμβαρειρα τεγαρ τον λογισμον μερο τοσ πραον δεκαιο βιαιον. δειαθαι ην πιρετωραν τον τιραγωγιη. Pulcher rimo igitur inquit legis instituto optulandum est ratione: ut affectus uidelicet uincere ualeat. Cum enim ratio ipsa bona quidem: sed minus ac minime uolenta sit subministrantis officium desiderat. Interpret: oportet igitur optimam legis ductionem sequi. Nam

cum ratio bona sit: minus etiam et non uolenta: ductio sibi opus est quasi ministra. Item Plato διοφοβωρει διηστυχε/δορεγαρια δυρα μεθακαταροισαι: duo inquit metuenti genera fere inter se contraria animaduertere possumus. Interpret contraria omisit in quo uerbo tota uis sententiae est. Metuimus enim aut de rebus horrendis: aut de turpibus. et an duo timoris genera intelligi possint: interrogat. Item Plato quo pacto quis timidus effici possit ac rerum omnium que iure timenda sunt metu detineri perquirat: atque ita rogat τιδοταρεπιχειρωμεν/τιρα φοβερον ποειμεταδικισ. Quid cum timidum quempiam facere aptissime tentamus. Interpret. Quid potius cum praesens eadem iure facere aliquem curamus: que sententia plane contraria est sententiae Platonis. Iterum Plato modum exponens quo quis iam timidus fieri aptissime possit. αρον καραισχυρτια ξνμβαλορ/τασ αντορ. και προσ γυμναζορτασ ρικαρδει ποιειρ. διαμ αχομερον ανταν ταισ ρδοιαισ. Nonne inquit rebus pauperudicis adiuuendo eum: tentare atque exercere instituemus atque ita assuefaciemus: pugnando uoluptates superare? Interpret nonne ipsum impudentiam inuicentem aut uoluptates suas: aut fortitudinem uincere pugna hortamur. Equidem hominem quem interpret in impudentiam: ut uerbis eius utar: uincat fortitudinem suam uincere pugna non debere exploratum habeo seruanda enim est fortitudo animi uoluptatem aut hostem uincere uoleti. Cur autem contrarium aduersarius dixerit: aut quid sibi tandem uelit: non satis intelligo. Deinde Plato: duos inquit timores aiebam: quorum alter quidem contrarius doloribus: contrarius etiam plurimis atque maximis uoluptatibus est utriusque: uidelicet horum de eo timore qui ex pudore oritur dicens his uerbis διοελεγορ φοβονσ ωρο ετεροσ εραρτιοσ μερταισ αλγηδοσι. τοισ αλλοισ φοβοισ εραρτιοσ δεσι ταισ πλεισαισ και μεγισαισ ηδομαισ. Interpret corrigens Platonem: quorum autem alter doloribus: alter plurimis atque maximis uoluptatibus contrarius est. Ad haec Plato interrogat. Num effici quispiam perfecte temperans possit nisi uoluptatibus longe aduersatus: uictor tandem euaserit. Respondeo: socius ον κονη τορ γεικοτα λογοραμεχοι. Non quoad probabili quidem ratione fieri possit. Interpret hoc loci responsum cum Platonis interrogatione coniungit: et additis quibusdam continentem reddit orationem: hoc modo. Nam quod nihil harum

rerum perpeſſus eſt: ſi ratio nem modēſtie ueram non poſſidebit.
Item Plato uini uſum exiſtimāſ adhiberi commode poſſe ad tē/
tandof hominum animof explorandumq; timore ne moueantē:
an non? et ad alacritatem: ac confidentiā excitandā interrogat
ſocium: an uino uti uelit? ad huiuſmodi rei deſyderium hiſ uerbis
χρωδαρ εις τονσ φοβονσ τονσ αφωγκαιελεγχωρ ερ
τοιſ παθιμασιρ. ωσ τε αμαγκαζειρ αφοβορ γιρεσθαι: παρα
κελενομεροσ και μονθε τωρ τιμωρ τον δε ατιμαζωρ. οσ/
τισ τοσ οι μι πειθοι τοειραι τοιον τοσ οι οιοσ συντατ τοισ ευ/
πασι. και γνμρασ αμερομμερεν και αρδρειωσ αζημιου απ/
αλλατ τοισ αρ κκωσ δε ζιμιαχ επιτιθεισ ητο παραπα/
ρον αρ χρωσ μι δε μαλλοεγκαλωρ τωπωματι. Viſ ne
inquie uti uino? cum hominiſ in metu conſtituiſ: et diſquiſ per
animi affectuſ: ut impellendo in terpidum faciāſ: et admonendo
partim: hortando: honorando: partim notando: ſiquiſ demādatū
ſibi officium negligendo nō pareat atq; ex tunc ſtrenue func/
tum: impunem dimittet. Qui uero contrafecerit: peraget reum?
An omnino hoc potioneſ genere abſtinendum cenſet: quanquam
nihil habeat in eo aliud quod accuſet. Interpreſ hec omnia ita cō/
fundit atq; per uertit: addendo: minuendo: mutando: que libet ut
dubitem non tam an Platonem q̄ in ſeipſum quid dicere uelit in/
telligat. Utariſ igitur inquit ad terroreſ iſtoſ cōpellenſ: ac in ipſiſ
affectibus arguenſ ut imperterritoſ monitu tuo ac iuſſu homineſ
faciāſ: alioſ honoranſ: alioſ uituperanſ: ſiquiſ tibi non pareant. Ita
eoſ qui probe atq; uirtuteſ ſeipſoſ exerceant indemneſ. Improbe
uero atq; ignaue: aut damno afficiāſ: aut nulla in re poſtea utariſ:
adhibebis ne hāc potioneſ? Hic cum nihil ſine errore dictū
ſit: cum in primis q̄ Plato de uino dixit: an omnino hoc potioſi
genere abſtinendum cenſet: bonuſ interpreſ ad homineſ tranſtulit
peruertent ad partem ſue illiuſ diſiunctioſ aut damno afficiāſ:
aut nulla in re poſtea utariſ? Mox Plato uinū eam habere uim
dicit: ut homineſ qui liberaliſ hauserint: uaria impleat ſpe: et ſū/
morum bonorum opinioſe: hiſ uerbis. οποσ ωαρ πλεορ αν τον
γενηται τοσ ον τω πλειορ ωρ ελπιδω μαγαθωρ πληρονται
και δυναμεωσεισ δοξαμ. Quo ampliſ hauserit: eo ſpe ampli/
ore: et facultate: ſecundum ſuam opinionem impletur. Interpreſ:
quanto pluſ biberit: tanto maiore ſpe: melioreq; cum uirtute ad
gloriam refertur uirtutiſ et glorie nomine ea uerba interpreteſ:

que apud Platonem facultatem et opinionem ſignificant. Ea de
cauſa uidelicet quia et δοξα tam opinionē q̄ gloriam ſignificat
et uirtuſ apud latinoſ tam δειραμιρ. id eſt facultatem q̄ ἀρετιρ.
id eſt uirtutem ſectator igitur uerborum potiuſ: q̄ ſententiarum
quaſ non percipit: accommodare rebus propria nomina nequit.
Hec ex primo libro interpretatioſ legum omiſſiſ aliſ pmultiſ
notanda exiſtimaui muſ: ad oſtendendā peritiā eius interpreteſ:
qui doctrinam Platonis ita aperte reprehendit et damnat.

EX LIBRO SECVNDO

Secūduſ quoq; liber totuſ fere erroribuſ ſcatet ut ſi cōparare
ſingula cum autoris uerbis uelimuſ: neceſſe ſit totum fere Platiſ
librum ruruſ interpreari. Sed noſ hic etiam paſſim quedam ad/
notāda cenſuimūſ: quo doctrina interpreteſ noſtri fiat illuſtrior
Plato igitur cū in ſecundo libro de publica eruditione diſſererec
τι ποτε φησιν ελεγωμερ ημιειρατιρορθηρ παιδειαν τον/
τον γαρ ωσεγω τοπαζα. ταν η εστιρ ημ τω επιτιδενματι
τον τω κλωσκατορθον μερω. σωτηρια. Dicamūſ inquit
quid recta erudiendi ratio ſit eiſ nanq; incolumitaſ tibi uideē
hoc officio contineri. Interpreſ. Quid recte diſciplinam eſſe
fatemur: id enim ut ego arbitror i recta uini potione ineſt: ſaluſ
ne? Item Plato deoſ inquit conſtituiſſe hominibuſ uarietatem
dierum feſtorum requiem laborum. Interpreſ multaſ inquit
q̄ceſ laborum ſtatuereunt dieſq; feſtoſ in retributionem ſibi ipſiſ
prebuerunt? Quom enim αμοιβη apud grecoſ eſt retributionem
et uarietatem ſiue permutationem ſignificet? pro retributione hic
accepit addidit et ſibi ipſiſ quaſi diu ipſi laborum requie indigeant.

Item Plato απωλλορα και μονσασ ξν γεορτασασ εδο/
σαμ ηρεπαρορθωνται τασ γερομερασ τροφασ ερτασ εορ
ταισ. μεταθεωρ. οραμονη χρηπο τερορα λιθισ ημιρκατα/
φνσ: ρολογοσ νμρειται ταμορ. ηπωσ. Apollo et Muſe
loca celebrandi adhibiti ſunt: qui deorum cōſilio moreſ publicoſ
emendarēt ipſo tempore celebratum. Quo circa diligentiuſ cō/
ſyderandum eſt: utrum noſtra hec ratio diſputādi uera ex genio
proficienſ in preſentiarum agatur an non? Interpreſ conce/
lebratores ad emendationē conceſſerunt: alimēta quoq; in diebuſ
feſtiſ una cum ipſiſ diuſ: ut que decent oculiſ uideant. Vtrū modo
ueruſ hic ſermo uideatur an non? Satiſ hinc habent homineſ la/
tini quid de preclaro hoc Platonis interprete iudicent? Nec ſunt

preclara illa interpretatiōis munera: que p̄mo pontifici romano
mox reipublice uenatorum dicata sunt. Hic certe neq; Platonis
uerba seruantur: nec ordo: nec sensus: nec est ulla cum his p̄fus
similitudo. Huius rei causam reddet interpret. Plato cum inter
rectam paruaq; eruditionem plurimū interessē diceret: his usus
est uerbis πολυτοδιαφοροωξερε λεγειστισ παιδειασ.
Dicistu quidem hospes discrimen eruditionis nō mediocre. Inter/
pres magnam huius discipline prestantiam esse amice dicis. Item
Plato cum de musica ratione diceret: quatenus ad erudiēdi ra/
tionem liberis accommodandā p̄tinet: genera modulandi distiguit
& alia permittit: alia uetat: qualia sunt quedam poetarum minus
honestā: et p̄beo idigna. Vbi ita rogat οπονδιρμοικαλωσ
εισι κειμεροι. ηκαιεισ τορεπειτα χρομορ εσορται. τηρ πε/
ριτασ μονσασ πεδειαρ τε και παιδιαρ: εξεσεσθαι τοισ πο
ιητικοισ οτι περαντορ τορ ποιητημεν τη ποιησει. τερ/
πι. ρυθμον ημελονσ ηρηματοσε χομερομ. τον τοδιασ
κορτα και τονσ τωμενρωμωρ παιδιασ και μεονσ ερτοισ
χοροισ οτιαρτυχοι απεργαζεσθαι προσαρε τηρ ημοχνη
ριαμ. ον τοιδι τοντολογομεχει. πωσγαρ. Quid apud
homines: qui uel hac etate uiuunt: uel aliquando uicturi sunt
legibus bene ratione erudiendi musica et solatio conditis: licebit
ne poetis: in quo genere numeri: moduli: uocabuli ipsi delectantē
id docere: liberoiq; ciuium bene institutorum atq; adolescentē
in scenis quouis modo afficere ad uirtutes et uicia? Equidē nullā
in hoc uideo esse rationem. Respondet qui ita interrogatus est:
ne ego quidem. Sic Plato apre uetat: ne quid poete minus graue
minusue honestum fingant. Idq; socius cū quo disputat cōsentit.
Interpres uero quid pro hac sententia reddiderit: opere precium
est uidere. Vbi ergo inquit bene se habēt: at i musarum disciplina
et actū poetical connexū fore putamus. Poeta quippe uel rhyth/
mico: uel cātu: uel uerbo: inuicis delectabit pueros adolescentēsq;
docens in chorea: quid uirtutem: quid prauitatem: efficiat: nōne
rationabiliter dicitur: quomodo non? Hec quidem sententia: ut
cetera taceam: plane contraria est sententiae Platonis. Nam qđ
ille uetat: hic tanq̄ liceat permittit. Deinde Plato ποδονρ περι
μονσι κηρφισιρ αληθεσ τε και αξιορ ερημοιασ οτιδιματορ
αρημ περιτωρ τοιοντωρ μομοθε τεισθαιβεβαιωσ θαρρονρ
τα μελη τατημορθοτητα φνσει παρε χομερα. Musica

tum uera ratio est: tum digna: que docet: q̄ licuerit fidēter de/
cerni legibus de huiusmodi rebus modulof: qui recta nature
ratione ad usum accommodentur. Interpret. Sed de musica
diximus: et uerum et memoratu dignum est. est ergo possibile
legem de talibus condere: fretum concentu qui rectitudinem
natura prestare solet. O bone deus quod hoc portentum est:
diuidit orationem: commiscet uerba: nec quid intelligat: nec qđ
intelligi possit: animaduertit. Mox Plato iudicia etatis sue
de huiusmodi poetarū carminibus reprehēdit: et prauam cō/
suetudinem: qua homines indocti: id esse melius atq; prestātius
iudicant: quod iocundius suauisq; est. εξηρφισι τωπα/
λαιω τε και ελλιρικω μομω καθαπεροσικελικος τε και/
ιταλιμοσρομοσ μνη τω πληθειτωρ βεατωρ επι τρεπωρ
και τορμικωρ ταδια κηρωρ χειροτομιασ. διεφθαρη
μερ τονσ ποιητασ αντονσ προσγαρ τηρ τωρ ηριτωρ
ιδορηρ ποιονσιν. ονσαρ φανλημ. ωσ τε αντοι αντονσ
οιθεαται παιδενονσιν. Licebat inqt lege ueteri et greca
ut nunc lege Sicula et italica: plebi enim demandatur iudiciū
et suffragiū populi: quis prestantius egerit: declarandū censet.
Itaq; ipsi poete huiusmodi lege deprauantur: quando quidem
tale edere carmen studēt: quod iudicibus suis pariat uoluptatē:
quam illi prauam anteponunt. ita ut spectatores poetarū sint
magistri. Interpret. quod prisca grecaq; lege fiebat non quē/
admodum sicula lex et italica modo se habet: que multitudine
spectatorum rem permittens: et manibus censū uictorē decla/
rans poeta ipsos deprauauit. Ad uoluptatē enim iudiciū prauā
omnia componunt. Ita ut ipsi spectatores se ipsos doceant.
Tollit hic quod Plato ponit de lege cum dicat: quemadmodū
sicula lex et italica modo se habet. Et quos Plato iudices esse
poetarum dicit: hic sui ipsorum iudices interpretatur. Item
Plato ιρονρ φισιρ ηψνχιτον παιδοσ. κημερτια και/
ρειρ και λνπεισθαι εθιζηται τωρωμω και τοισ νποτον
μομον πεπεισμεροισ. αλλαξνρεπιηται καιρονσα τε
και λνπονμερη τοισανταισ οισπερ ογερωρ τοντωρ ε
ρεκαασωδασ καλονμερ. οντωσ μερεπωδαιταισ ψνχ
αισ ανταιμνη γεγορη αιπροσ τηρ τοιαν τηρ ηρδεγομε
ρ σνμφωρ μαρεσπονδασ μεραι. διαδε τοσπονδιρ μη/
δνρασθαι φερειμτασ πωνμεωρ ψνχασ. παιδιαι τε και/

ωδαι καλῆσθαι καὶ πρᾶττεσθαι. Ne igitur pueri leticiā
merorem ue concipere animo discant: secus q̄ lex et qui legem
sequitur iubeant: sed obtemperantes eodem quo senes uolup/
tatis seu doloris genere afficiantur. Idcirco moduli quos uulgo
cantiunculas uocamus: sin quidem accentus quidam carminis
adhibendi ad animos salutaris commode compacti: scilicet ad
eum quem tractamus concentum. Sed quoniam iuuenū animi
adhuc teneriores pati studia nequeunt nomine: consilioq; so/
lati et cantilene uocentur atq; agantur. Interpret. Vt igitur
puerorum animus legem ita sequat q̄ una doleat atq; gaudeat:
odas perdiscat: crebroq; cantet: quibus laudes uicuperationesq;
earum rerum cōtineātur: quas lex laudat. Quoniam enim te/
neriores animi rationem uirtutis non suscipiunt: ludo cantuq;
preparentur. Quid queso inepcius dici potest: q̄ ut pueri odas
perdiscant quibus una doleant et gaudeant? Quid enim hoc
commodi aut honesti est: una dolere et gaudere: nisi recte id
atq; ex officio agatur. Quod Plato addit cum dicit eo modo:
quo lex et boni uiri precipiunt. Interpret autem eam partem
relinquit quasi satis sit dixisse: neminē una gaudere et dolere:
qđ ita esse cum natura comparatum est: cum ne pueri quidem
atq; infantes ignorant. Item Plato lege etiā cogendum esse
poetam existimans ad carmen honestum: et clariorū uirorum
commendationem. Hoc idem inquit τανπιθι καίτορ πο/
ιητικὸρ ὀρθὸρ ρομὸθ ἑτισ ἔρτοισ καλοισ ριμασι καί
ἐπαίρετοισ. πείσειτέ καιαμαγκασείμι πείθωρ. τᾶτωρ/
σὼφρομωρ τέ καιαρδρείωρ καιπαρτωσ ἀγαθωρ αρδρωρ.
ἐρτέ ρυθμοισ τσχιματα καιαρμοριασ μελοποιοῦντα:
ορθωσ ποιείν. Sapiens legumlator poetam admonebit:
et nisi dicto audiens fuerit: coget honeste loqui: et recte suo
numero: concentu: et gestu uia: quociens de uiris cōtinentibus
strenuis et uirtute prestantibus: aget. Interpret: ita probus le/
gum auditor: suadebit: immo uero coget poetam laudabilibus
uerbis: laudabilibusq; figuris in rhythis: & cantu: et harmonia:
recte facere. Equidem non reprehendo interpretem q̄ poetā
cogendum ad recte agendum dixerit quippe recte agendum
ē: et poetis: et egrotis sed quid sit quod recte agatur requiro.
Nam ut medicus ille impericus est: qui uictum quidē salubrē
probat et iubet: sed qui abus salubris sit: qui contra insalubris:

ignorat: ut puta gallinam quidem salubrem eē: anserem uero
insalubrem. Ideoq; non tam insalubre uitācum esse precipere
medicus debet: q̄ quid insalubre sit ostendere. Sic interpret qđ
esset: quod recte facere oporteret: poetam debuit exprimere.
Nam Plato ipse satis quid a poeta recte agatur exponit cum
dicat quociens de uiris continentibus us strenuis: et uirtute pre/
stantibus agit. Sed ubiq; sui similis interpret est: nec quid Plato
dicat: nec quid ipse loquatur intelligit. Item Plato cum cō/
suetudinem mulice deprauate: et noue saltationis suorum tpm
argueret. ον χνπορομωρ μεταβαλλομέρα φησιν αλ
λνποτιρωρ ατακτωρ ιδορωρ πολλονδέ ονσωρ τωρ/
ανπωρ. εἰραι καικατατααντα ωστσνκαταίγνπτωρα/
φέρμιρένισ. Non legibus inquit πύτατιο huiusmodi fit:
sed uoluptate quadam enormi: que multū uariat: nec in eodē
contenta persistit: quemadmodum tu in egypto cōstare omnia
existimas. Interpret non a legibus mutata: sed a uoluptatibus
quibusdā: que nec eorundem sunt: nec eodem pacto: ut tu nūc
in egypto dicebas. Item Plato τανταμερλεγειρομαι
τονσ παρνμιρ ποιητας πείσειτέτε καιαμαγκασέτε και
έτ: τοντονσ επομέρονσ ρνέμονσ τέ καιαρμοριασ α/
ποδιδοντασ παιδενειροντω τονσ ρέονσ νμωρ. Hec
ut opinor dicere uestros poetas et hortari et cogere statuetis
uestrosq; adolescentel numeri debiti: et concentus usu erudire.
Interpret. Hec igit uestros cogetis poetas dicere: et sic numero
ac ritmo adolescentel erudietis. Breuior in his esse uoluit in/
terpret: ideo cogendos tantum dixit poetas esse non etiā hor/
tādos taceo q̄ ne cuius qđ rhythmus significet numero ac ritmo
dixit: cum inter numerum ac rhythmum nihil intersit: nisi q̄ hoc
nomen grecum est: illud latinum. Deinde Plato multa de
uirtute refert ac uite felicitate: in quo loco ostendit neminem
sine iusticia posse ad beatitudinem peruenire etiā si cetera omnia
possideat: que bona existimari ab hominibus solent: eandem
preterea uitam esse iustam: et iocundam: non aliam iustam eē:
aliam iocundam: ut illis cum quibus disrutatio erat uidebatur.

εμοι γαρ διφαιρεται φησι ταντα οντωσ αμαγκαια.
ωσ τονδέ ωφιλε κλείρια κριτηρισος σαφωσ καιρομοθ
ετισωρ. ταιτιπείρωμιμαρ. τονστέ ποιητας τασαμα/

Γκαζερ φθεγγεσται και παρταστονσερτιπολει. Ζημι
αρτε ολιγονμεγισκη επιθειραρ. ειτισερτιχωραφθεγγε/
αιτο. Nam mihi inquit hec ita necessaria esse uidentur
amicæ. Clinia ut Creta insula est. Quod si legumlator essem:
profecto: poetas et reliquos ciues ita dicere compellerem: pe/
namq; in eos grauissimam statuerem. Si quis apud suos dicere
auderet aliter uidelicet. Interpret. Nam mihi quidem o Clinia
ita hec necessaria uidentur ut si leges ipse cretensibus conderem
tam poetas q̄ ceteros omnes ciues sic dicere compellerem: max/
imaq; damnanda inētarem si quis in tota insula diceret. Profecto
bonus interpret ut nomen patrie sue preteriret uim ademit o/
rationi: substituitq; particulā illā ut creta insula est. In ceteris
uero quid somniet aut quomodo cum Platonis sententia cō/
ueniat: ipse uiderit. Tum Plato hoc idem latius explicans
interrogat eos: qui a liam iustam uitam: aliam iocundam ex/
istimant: uitam feliciorē statuunt: iustam ne an iocundam?
Nam si iocundam respondeant: constare sibi uis nō poterūt.
Sic enim inquit filium aduersus patrem argumentari ωπα/
πέρ. ονχωσαδαιμορεσαταμε εβονλον Ζηρ. αλλαει διακ
ελενομεροσ ονδερεπα. ον Ζηρμεωσδικαιοτατα.
Nonne mi pater uitam mihi felicissimam comparans: iul ebas
semper: ut q̄ iustissime uiuerem? Interpret. o pater nōne q̄ feli/
cissime uolebas me uiuere. Cur ergo nunq̄ cessabas iubere: ut q̄
iustissime uiuerem? Diuisit hic unicam Platonis propositionē
in duas. et primam eius partem sine ullo medio reprehendit: q̄ si
iustissime uiuere contrarium sit uite felicitati: et simul ista cō/
sistere nequeant. Prorsus mutatum esse Platonis sermonem: &
in aliam formam redactum quis non uidet? Tum Plato
ειδαν τορδικαιο τατομένδαιμορεσατορ. δεποφαιροι
τοβορειραιζη τοιπον πασαροακονωρομαι. τιποτερα
ντω τοτισ κδορισ κρειττοραγαθορ τε καικαλογορο/
μοσ ερορεπαιρι. τιγαρδιδικαιω χωριζομερορ ιδορισ
αγαθορ αγγιγοιτο. φερε κλεοσ τε και επαιροσ προσ/
αθρωπω τε καιθεωρ. αρεσιραγαθορμερ καικολορ. αιδε
σδε. δυσκαειαδεταραρτια. At uero si uitam iustissimā
esse felicissimam dicet. queret aliquis quid tandē in ea uita boni
aut honesti sit: quod tanq̄ a uoluptate separatū laudari possit

Quid enim boni contingere iusto potest sine uoluptate? Dic
obsecro. Gloria et laus ab homibus ac diis immortalibus pro/
ficis est: num res honesta bonaq; est: at uero in iocunda: cōtra
autem ignominia et infamia in honesta: et tamen iocunda?
Hec ita a Platone dicuntur: ut uita que iusta est: eadem ioc/
cundissima et felicissima eē existimet: scilicet ex patris respōso:
qui uitam iustam: felicem esse concessit. Assumitur uero ut etiā
suauissima sit: ea ratio ē: q̄ nullum bonū potest esse in iocundū:
ut gloria et laus: nec malum iocundum: ut ignominia et uitu/
peratio. Interpret. quod Plato per interrogationem dicit.
Quid boni aut honesti esse potest in iusto sine uoluptate: q̄ si
dicatur nihil esse huiusmodi: sed idem eē bonum atq; iocundū:
ipse inq̄ interpret ita conuertit. Et cur nam inquit uoluptatis
bonum lex laudat quasi reperiat in iusta? Quid enī
a uoluptate separatū iusto bonum adesse potest? An laus et
gloria apud homines et apud deos? Nū reperit aliquid bonū
quidem atq; honestum: in iocundum autem? Ornatum hic &
acrimoniam facit disertus Platonis interpret: sed quid dicat
nescio: si rediens ab inferis Aedippus diuinare facile possit.
Item Plato eos etiam qui trigessimū annum excesserint: et
ad sexagesimū usq; peruenerint cantare instituit. τονσ/
νπερ τριακορτα μεχρισετωρ εξικορτα γεγοροτασ α/
δειρ. Interpret. et ad sexagesimū usq; peruenerit omisit
cum hic terminus sit etatis: cui cantandi sic officū demandat.
Eos etiam qui sexagesimū annū excesserint: a cantandi mi/
nere immunes esse Platonis leges uolunt. Quod ita interpret
exponit. Non minus eos compellere: qui sexagesimū excel/
serint: q̄ qui trigessimū: plane contra sensum eius quem inter/
pretatur autoris. Item Plato λεγειρδε ωξερε. τιρασ
τονσ χορονσ τονσ τριτονσ. Sed quosnam hospes tertios
choros constituit? Interpret. quosnam o amice tres tu choros
appellas. Item Plato μαλαγαρ τοποσ γιγοιταρ/
ωσγεξαιφμισ ακονσαρτι. διορνοσον πρεσδντωρ χο/
ρωσ ειαρα οινπερ τριακορτα και περτικορτα δεγερο/
μοτεσ ετι μεχρι εξικορτα. αντω χορενονσιρ. Nimirum
primo aspectu absurdus quidā senilis chorus hic liberi patris
uideri potest: quando homines qui trigessimū annū excesserint:
et quinquaginta iā annos nati: ac etiā ad sexagesimū usq; puecti

chorea agere conantur. Interpres. Turpe nanq; erit: si seniorú
chorus ultra trigésimum et quinquagésimum et usq; ad sexa/
gésimum: cū subito Dionysum audierint tripudio saltāt. Quā
recta et pulchra interpretatio ista sit: facile a quouis iudicari
potest. Tum Plato eos qui sexagésimum annum excefferit
a cantandi munere eximēns. ονκον μέρεεα πρώεκα και παρτι
οισ αμθρωποισαδειμέσωσ ορθοσ. ετιμαλλορ και σ χνμοι
ταρ και ταν ταγε εικαθαπέροι περι ρικισ χοροια Γωριζο
μέμοι. πεθωρασκικοτέσ. ισχομοι τε και ασι τοι αραγ κα
ζοι τοαδειμοι τοιοντοι παρτα πασι. ποναηδοσ τε και αι
σχνρτιλωσ αδορτέσ. απροθνμωσ αρτοντέρ γαζοιρ
το. Et quidem in theatro inquit inter uarios homines stare
cantādo longe turpius sibi putabit: presertim si quemadmodū
chori de uictoria certantes studio clarificāde uocis: extenuati
ieiunij: cantare cogentur. tales enim moleste prorsus nec sine
pudore cantabūt. Itaq; segni et pigro ánimo id facient. Inter/
pres. Sed multo magis in theatro coram multitudine rectus
cantare non poterit: presertim si chori quemadmodū qui de uic/
toria contendunt: tenuel atq; ieiuni cantent: propter meliōrē
habitudinem uocis. Sic enim omnino alieni ab hac re seniores
erunt. Post hec Plato adolescentibus uinum omnino uetat.
usq; ad duodeuigésimum annum. μιχ ριραι φισι πνρέπι
πνροχέτέν ειρ ειησ τέ τοσωμα και τιρψινρ πριρέπι το
νσ πορονσέγ χείρειρ πορένέσ θαι τιρμαμμαρ ηένλαβον/
μέρονσ ειρ τωρ μέωρ ignem igni suggere i corpus atq; ai mā
adolescentis nequaq; inquit oportere priusq; additus detur ad
labores scilicet ne furibundi uiuente impetus usu uini effrena/
tiores reddantur. Interpres non oportere ignem ad ignem siue
anime siue corporis effundere: antequā labores furiosus iue/
num habitus subire incipiat. Confundit sententiam Platonis &
causam quam ille posuerat dicens. ne furibundi uiuente i petus
effrenatiōes reddantur omittit. Item Plato quadraginta
annos natis aliquando meratus uinum haurire permittit: cum
aliorum plurium commodor gratia: que ipse enumerat. Tum
etiam ut hilariori animo fungantur officio cantandi diebus
festis et publicis patrie solatus ειμεργέτο προαγειρ τοιρ νρ/
αντονσ μέτεχειρ ηιμωρδ ησ. ον τοσ οτροποσ ονκαρ/
παρτα πασι ρασ χιμωρ γιγροιτο. Non omnino inquit

hic modus indecens fuerit ad maiores natu in moduli nostri
confortiū inuitandos Interpres: hic igitur modus erit: quo nos
quoq; sine pudore cātu participabimus. Verit in primā per/
sonam: quod a Platone in tertia dictum fuit: quasi illi de sese
agerent: non de senioribus ciuitatis conderent legem. Item
Plato cretenses et lacedemonios dicit rempublicam habere q̄si
castrensem potius q̄ ciuilem. Itaq; fieri ut adolescentel suos: ue/
luti pullos equinos gregatim pascentes: stulte atq; imprudēter
possideant: λαβωρσε ονσεισ νμωρ τορ αν τον παρα τωρ
ξνρμωρ σπασασ στφοδρααγ ριαρ μορτα και αγ αρ ακ
τονρτα. ιπποκομορ τε επεσ τι σεεμ ι διακαι παιδενει ψη
χωρ τε και ημερ νρ και παρτα προσηκορτα αποδιδονσ
τι παιδοτροφια. οθερανμοκορ αγ αθοσ αρσρατιωτι σε/
η. ποληρ δε και ασνδνρ μαμέροσ διοικειρ. Et nemo nostrum
est inquit: qui capiat suum: et ex sociorum cōsortio euellat: ut
ferocem admodum ac ad uehēdum difficilem domari seorsum
iubeat: erudiatq; pertractando mansuefaciendo: et conueni/
entem cultum omnibus in rebus adhibendo. Quo non modo
in re militari prestet: sed etiā rempublicā administrare egregie
possit. Hanc Platonis elegantissimam similitudinem interpres
in aliam sermonis speciem ineptissime peruertit. Nec sentētiā
Platonis: nec splendorem orationis reddens. Vnde inquit q̄sq;
uestrum arripient suum priuatim domat et cetera que conue/
niunt facit: quare miles quidem probus erit: ciuitates autē atq;
urbes gubernare nescio si poterit sicut ille de quo iam diximus.
Ex hoc in primis coniecturam facere latini homines possunt:
quanta sit huic interpreti ceteris in rebus fides adhibenda. Pre/
sertim cum de Platone de Aristotele: ac de ceteris philosophis
iudicat. Post hec Plato: quenam musa senectuti accommo/
datior sit: querit: cunq; hanc iudicet optimā eē debere: decernit
eam esse: que non modo uoluptatem: sed etiam fructum com/
modissime pariat his uerbis. ονκονρ πρωτορ μερδει τοδε
γένπαρχειρ απασιρ οσοισ σνμπαρε πέται τισχαρισ. η
τον τααντον μορορτο σπονδαιοτατορ ειρ αι. ρτιρ αορ
θοτιτα. η τοτρι τορ. ωφέλειαρ. Itaq; hoc primum inge/
nisse oportet omnibus rebus quas uoluptas cōsequitur: ut aut
uoluptas ipsa sola alliciat eaq; precipuū sit: aut aliq̄ recti ratio
aut tertium commoditas teneat. Sic Plato. Interpres. Quid uel

inquit ut id ipsum quod fit causa solūmodo sui ametur. Re-
uiviscat iterū atq; exurgat Edippus: et quid hoc loco iterpres
dicere uoluerit: diuinet. Item Plato demonstrare exemplis
conatur: quid in singulis officis studiisq; uoluptatem afferat:
quid recti rationem: quid cōmoditatem: aut in educando eru-
diendoq; aut in cōiectandis imitandisq; artium exemplaribus.
Quo in loco uoluptate determinandum censet: quid sine detri-
mento oblectet: nec recti: aut cōmodi ratione exspectatur:
idq; iocum solatium ue appellat. Recti autem ratioem in rerū
imitatione constituit et iudicio. quid tandem recte animo cō-
ceptum nostra opera expresserimus describit: quo pertinere inq;
diligentem rei agnitionem. Neq; enim fieri posse ut recte ne an
contra imago quilibet representetur intelligat: nisi exemplaris
naturam fuerit summo studio perscrutatus. Itaq; pictum iudicē
tria illa nosse oportere: quid ipsa res sit: qd in ea recte a natura
tributum fuerit: quid bene maleue in exprimenda eius effigie
ab ingenio factū extiterit. Quod ut artius declararet exēplum
affert huiusmodi. ΤΙ ΔΕ Γ' ΙΡΩΚΟΙΜΕΝ ΟΤΙ ΤΟ Γ' ΕΓ ΡΑΜΜΕ /
ΡΟΡΙ ΤΟ ΠΕ ΠΛΑΣ ΜΖΡΟΕ ΣΙΡΑ ΜΒΡΩΠΟ Σ. ΚΑΙ ΤΑ ΜΕ ΡΗΠΑΡ /
ΤΑ ΤΑΞΑΝ ΤΟΝ ΚΑΙ ΧΡΩΜΑΤΑ ΑΥΓΑ ΚΑΙ Σ ΧΙΑΜΑΤΑ ΑΥΠΕΙ /
ΛΙΦΕΡ ΝΠΟΤΣ ΤΞΧΡΙ Σ. ΑΡΑ ΓΕ ΑΡΑΓ ΚΑΙ ΟΥ. ΙΔΗ ΠΩ ΤΑΝ /
ΤΑ Γ ΡΟΡΙ ΤΙ ΚΑΙ ΕΚΕΙΡΟΕ Τ ΟΙ ΜΩ Σ Γ ΙΡΩ Σ ΚΕΙΡ. ΕΙ ΤΕ ΚΑ ΛΟΡ ΕΙ ΤΕ
Ο ΠΗ ΠΟ Τ Ε Ε Λ Λ Ι Π Ε Σ Α Ρ Ε Ι Η Κ Α Λ Λ Ο Ν Σ. Quid si forte quod
pictum fictumue est hominem esse: ac sua membra omnia: sua
figural: suos colores: ab arte recepisse cognoscimus. Nū quoniam
hec ita sentimus: illud etiam continuo agnoscimus oportet
dignitatem hominis: aut integre apparere: aut ex aliqua parte
deficere: quasi dicat minime id continuo cogniturum: qui ho-
minem esse norit quod pictū est: et membra colorē: figuramq;
hominis uiderit. Nam si hominem cernit: et caput aut manum
siue pedem eius intuerit: quid autem recti in unoquoq; membro
requiri debeat quam conuenientiam ac moderationem seruari
deceat: ignorat: nequaquā tu quidem aut officium nosse poterit:
aut uenustatis dignitatisq; rationem. Quippe non cuiusuis hoc
iudicium est: sed exploratoris nature: et architecti opifici anti-
mantiū cōtemplādi autoris. Quapropter idem hec uerba addit
ΠΑΡ Τ Ε Σ Μ Ε Ρ Τ Α Ρ Ω Σ Ε Π Ω Σ Ε Ι Π Ε Ι Ρ Ω Ξ Ε Μ Ε Τ Α Κ Α Λ Α Τ Ω Η Ξ Ω Ω /
Μ Ε Γ Ι Ρ Ω Σ Κ Ο Μ Ε Ρ. Nempe mi hospes: si hoc ita esset omnifere

quenā animalia pulchra forent: nosse facile possemus. Sic Plato
Interpres autem nec quid interrogetur: nec quid respondeatur
intelligit. Et qd Plato interrogando ac reprehendendo refutat:
ponit ipse atq; admittit. Siquis inquit depictum cognoscet ho-
minem: qui partes colores: figurat omnes artificiosissime habeat.
nonne statim cognoscet: sicubi defectus aliquis sit? omnes o amice
hoc pacto picturam animalium cognoscimus. O preclarum
interpretis ingenium: merito scilicet Plato reprehendit a tali
homine meruit. Quid hoc loco musicam disciplinam com-
memorem: de qua Plato latissime tractat publice eruditionis
gratia: hanc noster interpres amplissimam operis partem usq;
adeo peruertit: ut tota unus error sit prorsus intollerabilis. Qua-
propter hac parte: ne plures simul omnia: ad reliq; pergemus.

Constituit deinde Plato uiros seniores: uirtute prestantes:
qui conuiuuiis presint: & errores qui per uim usum fieri plerumq;
solent moderentur. Quocirca lege decernit: ne quid turpiter
agatur. Sed sobrii magistratus consilio uiolentorum uicia cō-
pescantur his uerbis ΟΥ ΔΗ ΧΩΡΙ Σ. ΜΕΘΙ ΔΙΑ ΜΑΧΕ Σ Θ Α Ι Δ Ε Ι Ρ Ο /
Τ Ε Ρ ΟΥ Η Π Ο Λ Ε Μ Ι Ο Σ Ε Ι Ρ Α Ι. Μ Η Μ Ε Τ Α Α Ρ Χ ΟΥ Τ Ω Ρ Α Θ Ο Ρ Ο Β Ω Υ
Difficilius esse dicit ebrietati resistere sine magistro: atq; auto-
ritate legis: q̄ hostibus sine duce constante atq; tranquillo. Quē
locum interpres ita exposuit. Vinolentorum duces quibus cum
pugnare hebrum difficilius est qm̄ cum hostibus perturbatis.
Tum Plato ΚΑΙ Τ ΟΥ ΑΝ ΜΗ ΔΥΝΑΜΕΡΟΥ ΕΒΕΛΕΙΡ ΠΕΙΘΕ Σ Τ Α Ι
Τ ΟΥ Ν Τ Ο Ι Σ Κ Α Ι Τ Ο Ι Σ Η Γ Ε Μ Ο Σ Ι Τ Ο Ι Σ Τ ΟΥ Ν Δ Ι Ο Μ Ν Σ ΟΥ Τ Ο Ι Σ Ν Π Ε
Ρ Ξ Η Κ ΟΥ Τ Α Ε Τ Η Γ Ε Ο Ρ Ο Σ Ι Ρ. Ι Σ Η Ρ Κ Α Ι Μ Ε Ι Ζ Ω Τ Η Ρ Α Ι Σ Χ Υ Ρ Η
Ρ Φ Ε Ρ Ε Ι Ρ Η Τ ΟΥ Τ Ο Ι Σ Τ ΟΥ Ν Α Ρ Ε Ο Σ Α Π Ε Ι Θ Ο Ν Ρ Τ Α. Qui inquit
his obtemperare nolit preceptis: & liberi patris ducibus: etate iam
ultra sexagesimum annum prouectis non minus immo grauius
notetur: qm̄ qui martis principibus non obtemperat. Interpres.
Siquis autem ultra sexagesimum annū natus legibus ac ducibus
Dionysi non obtemperet: equale uel etiam maius dedecus ferat
q̄ qui ducibus martis nō paret. Parum ne hoc loco errat iterpres
Platonis cum in eos penam statuatur: quibus tāq̄ integerrimis uiris
gubernandi munus a Platone demandatur et non secus his pa-
rendum censetur: q̄ ducibus exeratum? Supplicium uiolentis
prescriptum bonus interpres transfert in uiros sobrios et probos
magistratus q̄ sexagesimū iam etatis annū excesserint. Itē Plato

τοδε τοσορδεοιδαφισιρ. οτιπαρζοωρ. οσορ αντωπρο
σικει ρονρεχειρ τελεοθερτι. τον τορκαι τοσοντορον.
δερ εχορπο τεφνεται. που equidem inquit ita esse: ut nullū
aial q̄tū ingenu sibi conuenit iā p̄fecto: tm̄ a primo nature ortu
habeat. Interpret. Illud tñ scio q̄ aīmal cū tanto nascit ingenio
q̄tū perfecta etate habet peruersor sane potius q̄ cōuersor legū
Platonis dici aduersarius merito p̄ot: cū Platone per contrarium
pleraq; interpretetur. Itē Plato cū de musica ratōe satis differuisset:
uelletq; iam de corporis exercitatioibus agere interrogauit sotos
an audire de ea aliquid uellent. Cui Clinias hoc modo respōdet.
ωρισέ. κρησι καιλακέ δαιμονιοισδιαλεγόμεροσ. μον/
σικισ. περίδιελθωρ τωρ ιμορ. ελλειπορ τωρ δεγνμα/
σικισ. τι ποτέ οεισοι ποτέρορ ιμωραποκριθείσθα. πρ/
οσταντημ τημερω τισιρ. προσοπλατωρ. αποκε κρισ
θαιερωγαρσεφαιηρσ χεδωρ: ταντέρομερομ. σαφωσ. και
μαρθαρωωσέρω τισισονσααντιταμνμ απροκρισιστε
εστιρωσ ειπωρ. και ετιπροσ ταξισ διαπεραρασθα ταπέ
ριγνμασικισ. Ο uir egregie q̄ cū cretensibus & lacedemoniis
dixerit: postq̄ de musica disciplina satis disputatū ē: et desyderio
exercitationū adhuc tenemur: quid tandem nos potius: ad istam
tuam interrogationē respōduros arbitramur? Tū Plato eqdē satis
iam abste responsū arbitror: postq̄ ita interrogat: planeq; itelligo
te sic rogando respondere qd̄ maius et que ad exercitatiois rōnē
p̄tinent iubere explicari. Interpret: quid o uir optime tu cū laced/
emonios & cretenses alloquaris ac tractatum de musica sic: sed de
gymnastice nihil: quid inq̄ si q̄s interroget r̄ndebis? Interrogatē
te affirmabo ipse apte respōdisse. Nā hec interrogatio respōsio ē.
Quam preclara interpretatio uiri in utraq; lingua eruditi? Sed
hec pauca ex multis satis sit ex secundo libro collegisse.

EX LIBRO TERTIO

Nūc tertiū quoq; librū q̄ scite conuerterit: uideamus? Nar/
rat Plato uitā et mores hominū: qui post diluuiū illud generale
primiti fuerūt: rudel scilicet atq; expertel uirtutū ac uiciorum eius
etatis qua ipse uiuebat: atq; ita interrogat. αροι ομερ ανμασιέ
τονσ τοτέα τειρονσορ τασ πολλωρμερ καλωρ τορ και
τα ταασηπολλωρ δεκαεραρ τιωρ τελεονσπροσαρέ τημ
ικαι προσκακιαργεγομερα. Nūc p̄riscos illos: hoīes expertel
rerum usū ciuilitum honestarū: tum inonestarum: uirtute aut

& uicio calluisse arbitremur? Interpret. Nūc intelligis uir eximie
multorum bonorū: multorūq; contrariorum que in urbibus sūt
expertel tūc illos: uel ad uirtutē uel ad uicia p̄fectius postea p̄fectos
fuisse. Negat etate p̄fecisse uirtute aut uicio: & curriculo annorū
uersuitorē fuisse: qd̄ apte a Platone scriptū uidemus. Tum qm̄
p̄riscis illis tribus nondū usul ferri aut eris: & ceterorū metallorū
erat: affert Plato ονκονρ και τεχραι οσαι πρεσι διηρονδεορ
ται και χαλκον και τωρ τοιοντωρ απαρτωρ. τορ αντορ
χρογορ και ετιπλειορα. ιφαρισμερ αι αρειρ. Igitur artes
etiā omnesque ferrū aut aes: aut qd̄ uis huiusmodi metallū sibi
requirunt: usdē illis tribus ac lōge post haberi nō poterat. Interpret:
Erant igit ferri eris: omniūq; huiusmodi artes eo tpe: imo maiore
ignorantie tenebris obsite. Quod Plato superius dixerat: repetit:
frustra: & qd̄ a Platone affert: cernere nō p̄ot. Non enim artē
excusoriam defuisse affert hic Plato: hoc. n. dictū superius ē. Sed
cetera etiā om̄s artes: que ferri usū requirūt. Nā si usul ferri: aut
alterius huiusmodi materie nondū erat: ne artes qdē haberi pote/
rāt que sine ferro: aut alia huiusmodi rei exerceri non possunt.
Quis. n. esse faber lignarius possit: sine serra: ascia: dolabro: cultro:
ac ceteris ferramētis: ad hāc artē necessarius? At uero interpret unā
ferri atq; eris artē affert: q̄si cetera esse eo tpe possent quo ferrum
nō habebat. Itē Plato οτι δεφими ενχι χρισθαι σφαλερορ ει
ραι ρονρμικε κτιμερορ. αλλα ταρ αρτια ταισ βονλισησ ειρ
οιγιγρεσθαι. Optare qd̄ inq̄: aut precibus a deo petere haud
tutū esse: nisi qui optat prudenti & recto cōsilio ea expetat: que
tribui sibi a deo desyderat. Nisi. n. ita agat̄ satius esse his cōtraria
petere: que optant. Interpret hāc Platonis sententiā ita exponit.
Dico. n. nō esse tutū cupiditatē seq: si mentē nō habeas: cōtra. n.
q̄ uelles om̄ia fiunt. Item Plato uiros q̄ magistratibus p̄esse debeāt
enumerans θεοφιληδε φυσικαι εντυχιτιραλεγορ τεσ εβδο
μιραρχηρεισ καιρορ τιρα προαγομερ. Septimū inquit magis/
tratū felicē dūsq; carissimū cōstituētē ad sortē aliquā euocemus.
Interpret. Deo autē amicis atq; felicibus septimā in principando
sortē attribuimus. Post hec Plato rē. p. lacedemoniorū cōmēdat
ut ex rege senatu: & cōsilibus: quos illi ephoros uocat ad ciuitatis
salutem cōmode constitutam: & nisi talis inquit rē. p. eorum esset
επιγε τιμερω και κρεσ φορ τι και τοισ τοτερομοθε ταισ
οι τι μεσαρα ησαρρομοθε τονρ τεσ ονδηαρισ τοδημον με

ρισ εσωθηποταρ nequaq̄ superioribus temporibus a Temeno & Cresphote & legulatoribus etatis illius: factio Aristodemus seruari potuisset. Aristodemus aut̄ iste lacedemoniorū rex fuit: cuius nomē qm̄ ab optimo & populo ē cōpositū: quē admodū sepe accidit: ut nomina ppria ab appellatiuis repiant̄ esse cōposita. Doctus interpretatus: non unū propriū nomē esse: sed duo appellatiua & nō regem lacedemoniorū sed partē populi optimā significari. Itaq; hunc in modū cōuertit. nec optima quidē pars populi seruata esset. Itē Plato uitā priscorū hoīm q̄q̄ ferro caruē: artibus tñ que sine ferro exerceri possunt non caruisse fateē αιπλασ τι και φισι και οσαιπλεκτι και τωρ τεχρωρ. ονδε εν προσδε ορταισι ιδιρωρ. Quippe figuli inq̄ & textorū ars ferro nō eget. Interpret̄ ne longior esset: textorū omisit: quanq̄ ea particula ad artiū diuisionē necessaria adhibita a Platone fuerat. Item Plato causas interitus rerū publicarū querit: quarū unā dicit eē cupiditatem atq; auaritiā unde sepe numero bella oriunt̄ hoc exemplo grecorum confirmat: repetens bellum persicū: quo grecos parum honeste pro se dicit pugnasse nō quia uictoria adepti nō fuerit̄ αλλά τωρ τριωρ το τε ονσωρ εμελλαδιπολεωρ τωρ μεγισ τωρ. αργονσλακεδαιμορ οσ. και τισ αθηραιωρ πολεωσ. μι αμμερ νπερ τισ ελλαδοσ αμνραι. τωδε δνοκακωσ ον τωσ ειραι διεφθαρμερωσ τε ιμερ. και λακεδαιμορ αδιε κωλν ερεπαμνρειραν τι πωλεμονσα κα τακρα τος. Sed q̄ cum tres essent grece p̄cipue ciuitates: lacedemon: Argus: Athene: una tantum earum pro grece decertarit: relique non modo fuerint inutilēs: sed etiā altera alteram bello impedierit ne cōmuni saluti succurrere possēt. Interpret̄ ut altera lacedemonem quoq; ne se defēderet prohibuerit? officium quod Plato in cōmunem omnium grecorum statum requirit: hic dumtaxat ad lacedemonios refert.

Itē Plato genus omne grecorum dicit facile dirimi potuisse & facile p̄ barbaras nationes dispergi: nisi atheniēses & lacedemonii strenue pugnantēs communem statum seruassent? Et καθαπερ ωρ περσαι τνραρρονσι ταρνν. διαπεφοριμερα και ενμπεφοριμερα κακωσ εσ παρμερα κα τοι κει τα quē admodū inquit graui: quibus perse hoc tēpore dominant̄: passim dispersi: male diducti: ac dissipati incolūt. Sic tum genti grecorū uniuerse accidere potuisset. Interpret̄ sicuti modo perse male dispersa omnia tyrannice regunt. Item Plato cum ostendere uellet idem persis

atq; atheniensibus accidisse: sed alteris ob summā seruitutē: alteris ob summam libertatem πωσδε και τι λεγω μερ φισι τον τε / νθερ οι προ γεγορ τε σιμιρ εμπροσθερ λογοι τροπορ τρια καλωσ ει σιρ ειριμεροι. Quid & quemadmodum inquit deinceps dicendū ē. Sermo quē adhuc habuimus recte quodāmodo est habitus. Interpret̄ quo modo uero et cur habitata uerba quodāmodo dicta ostenderunt. Ita q̄ Plato dicturus ē: hoc dictū iam esse interpretatus. Tum Plato ubi ordinem et modestiā ueterum atheniensium exposuit: poetis potissimum culpam deprauate musice tribuit. ποιηται φισι ρεγερορ το φνσειμερ ποιητικοι αγρωμορ εσδεπερι το δικαιορτισμονσ ησ και τρομοιμορ βακ χενορ τεσ και μαλλορ τον δεορ τοσ κα τεχομεροι νφιδορμισ. poete inquit ingenio quidem ualuerunt: sed in officio ac iure musice discipline fuerūt iniquiores: cum debacchari: et uoluptati: ultra q̄ oporteret indulgere statuerūt. Interpret̄ natura quidem poetici: sed erga iustam musicam ingrati: legem cauponantes: et a uoluptate magis q̄ oporteret uicti. Egregie certe ut reliqua. Item Plato deprauate musice errorem p̄mū fuisse dicit: hec scribit. μνρ δε. ηρξε μερ ημιρεκμονσ ικισ. ηπαρ τωρ εισ παρ τα. σοφιασ δοξα και παραμοια. Incepit quidē a musica omnium in omnibus sapientie uulgaris opinio et deprauatio. Interpret̄. Nunc uero cum a musica reciderimus: iniquitas sapientie: que opinio quā omnes in omnibus habebāt p̄cipitata est. Sed hec ex tertio libro satis.

EX LIBRO QUARTO

Transio nunc ad quartum librum: in quo Plato interrogat. Num ciuitas que conditur portum habeat? Respondet Clitias: portum habere: et quidem comodissimum. Tum Plato παπα φισι ροι ορ λεγεισ. Heu inquit quid ais? improbanis uidelicet mare ac portum uicinum: ob deprauationem morū que ex congressu et commercis hominū peregrinorū solet accidere. Interpret̄ dictum hoc Platonis omisit. Heu quid ais: quanq̄ necessarium erat: ad eam quam modo dixi sententiam Platonis: uerba enim hec aspernantis sunt: et rem de qua agitur repudiantis. Deinde Plato: causam cur maris uicinitas incommoda sit exponit. Ita ut eius etiā rationē tangat qui aliter sentit: et cōparatione maioris damni postponat leue delectationis compendium. προσοικος γαρ φισι θαλαττα χωρα το μερ παρε κασ ημμεραμ. ιδν

μαλαγῆ μίρορτωσ ἀλλυρομ καί πικρογῆι τορμα. mare
inquit ciuitati uicinum affert quidem in uita delectationem sed
certe salsum admodum et amarum consortium est. Interpretis q̄
prerogatiua quedam est maris uicini: et ut id probet̄ efficiat: hoc
esse cause dicit: ut uicia consequantur: sic enim scribit Mare nāq;
ciuitati proximum salsum nimium atq; amarum ex quotidiana
iocūditate solet uicinitatem afferre. Non ex quotidiana iocū/
ditate praua affertur uicinitas bone interpretis. Non enī iocundus
aspectus aut commodus usus maris ciues deprauat. Sed in honesti
ac uiciosi peregrinorum mores: quos Plato deuitat. Nam qđ ad
eam quidem uicinitatis iocunditatē attinet: profecto mare Pla/
tonis quoq; sententia probandum est. Deinde Plato. Et si ciuitas
inquit uicina mari sit: portumq; commodissimum habeat παρα/
μυθιορ προσταντα τοκαί παμφοροσ ειραικεκτιται. re/
medium tamen contra hec habet: q̄ omnium est maxime fertilis
que uidelicet ad uitam hominum necessaria sunt: abunde suppe/
ditat: nec eget peregrinaz rerum commercis. Interpretis aduersus
que omnia fecunditatem inquit etiā possidet omnia esse putat: qđ
unum ad maritimum situm Plato refert: fecunditatem etiā male
pamphorie: quo uerbo Plato utitur: reddit: nō enim copiam sed
uarietatem rerum hoc uerbū significet quam ipse querere uideet̄
cum agrum suum tantum uniuscuiusq; rei afferre desyderet: q̄tū
modeste sufficere ciuitati. Copiam enim et fecunditatem illam in/
terpretis non modo nō optat sed etiā recusat: ne in asportandis
rebus que superant ciues non minus deprauentur q̄ in importandis
que desunt. Quam obrem ita subdit τραχειαδεονσα. διλωρω
σον καρ πολυφοροσ τε ειικαι παμφοροσ αμα. Asper autē
si sit ager: fieri non potest ut simul et fertilis sit: et omnium ferax
Quem etiam locum peruerit interpretis cum inquit. uerū cū terra
sit atq; aspera: non omnium erit fecūda: omisit enim fertilis: qđ
copiam indicat diuersam: a uaria rerum: et ut uerbum Platonis
latino exprimere uerbo conemur omnisfaria facultate. Itē Plato
τομερπομρια μομορεσ ασιακος φισι γεμοσ αρρω πορ/
διλαδι. και διασνρηειαρ ζι τον γετι χρισθαι τοισαντο/
ισ εθεσι ρδια και προτερορε φθαρη. quod uicio legum suarum
inquit dissidere iam pridem cepit genus uidelicet hominum: et pp/
ter consuetudinem querit at uisidem moribus uti: quibus ante de/
prauatum est. Interpretis: quod uero seditione concitatē cū p̄mos

quibus corruptum est mores desyderat. Item Plato εεορ
φισι προστιρητισ πολεωσκατασκενιρ επικαλωμε/
ρα. οδσ ακονσειε τε και νπακονσα. ιλεωσ ενμερισ τε η/
μιρσνρδιακο σμικσωρτιρηπολιρ. Deum inquit ad
ciuitatem a nobis condendam inuocemus qui annuat ornatif:
uotisq; nostris benignus ac propicius accedat exornaturus
ciuitatem: cui operam dare statuimus. Interpretis deum igitur
ad ciuitatis constitutionem inuocemus: qui cum audiat exau/
diatq; felix propiciusq; una nobiscū ciuitatem et leges exor/
naturus ueniat opto. Item Plato de equo et iniquo disserē:
primo opinionem illorum exponit οιδικαιορειραι φασι το
τον κρειττοροσ ενμφερορ. Qui equum id esse existi/
marunt: quod potentioris commodum sit: et hoc equi rationē
descripserunt: quemadmodum etiam Trasimachus ille primo
republice libro contendit: quo in loco potentioris nomen
principem indicat: et fortuna superiorem. Nam uulgo ita fi/
eri uidetur: ut superior quisq; ita et leges constituat: et cetera
omnia agat: ut nō tam subditorum commodum q̄ suum spec/
tare uideatur. Interpretis melioris utilitatem dixit: quod est a
Platonis proposito prorsus alienum. Adducit enim ille hanc
opinionem refellendam ut prauam: cum sepe numero ita acci/
dat: ut potentiores hoc est principes: sua abutantur potestate:
et tyrannica auctoritate faciant: quod sibi non quod subditis
prosit hic melioris utilitatem dicens: nihil inconueniens iusticie
affert: iustam enim actionem uiro bono et meliori esse com/
modam posse: nemini dubium est: quo fit ut Plato desperē
uideatur: cum per interpretem dicat melioris utilitatem esse
iniuriam et quod uiro uirtute pedito commoditatem affert
id esse iniquum. Sed certe non Platonis: sed interpretis error
est: qui potentiores nomine melioris appellat. Item Plato
αρωνροει ποτε φισι διμορ ρικισα ρτα. ητιρα πολιτει/
αρ αλλιρικαι τυραννιδα. φισεσθα ι εκορτα προσαλλο
τιρομονσ. η τοσ ενμφερορε αντω τισ αρχισ τον μερειρ
Num inquit si quando tyrannus: aut populus: aut res. pu.
ulla uicerit: putas eos ultero legem laturos aliter q̄ ut comodū
suum in primis seruetur: et status permaneat. Interpretis. Num
igitur putas inquitur populum: si tyrannum: aut aliū quēpiā

31
PLATONIS
CIVITATIS
modū euerterit: lege: q̄ sponte ferat ad aliud fr̄ius: q̄
Plato cōmune dixit siue populus siue tyrānus siue aliq̄ uice/
rit: hic ad populū unū refert. Etsi populus inq̄ tyrannū: aut
aliū quempiā euerterit: q̄si de populo solū a Platone querat:
nō de quouis dño aut p̄cipe. Itē Plato sententiā reuicit Pro/
tagore: q̄ hoiēm esse dicebat modū siue mensuram: aut metā
rerū omniū quā sententiā in sermone quoq̄ qui theetetus in/
scribitur pluribus atq̄ optimis ratiōibus confutat. οδι θεος η/
μιρ φισι παρτων χρηματων μετρον αιμαλι σα και/
πολυμαλλον τι σ ωσ τ φασι παρθρωποσ. Deus
inquit sic nobis meta omnium rerum in primis longe q̄ magis q̄
homo ut aliqui uolunt. Interpret. Deus igitur omnium men/
sura maxime rerum est multo q̄ magis: si quis ut fertur homo ē
Ergo deum hominem esse fertur Platonis sentētia: si credendū
est interpreti. Et quoniam homo est: meta est omnium rerum
quod Plato nature humane tribui nefas arbitratur. Ita hic o/
piniones nouit philosophorum. Ita Platonem quē reprehendit
intelligit. Item Plato postq̄ de parentibus tū uiuis: tū mortuis
docuit: continuo de prole et cōsanguineis precipit. αδε προσ
ειγορον σ και ξνγγεισ και φιλον σ και πολι τασ φισι μ.
οσα τε ξεμικα προσθεωρ θερα πένματα και ομιλια σ ξν μ
παρτων τον τωρα ποτελον τ ατο με αν το μ βιο μ φαιδρον
μα μερομ καταρομομ κοσμειδει τω μ μομ ωραν των η/
διεξοδος. τα μερ. πειθον σα τα δε μι ν πεικομ τα πειθοι
τω μ θω μ. δια και δικικολαζον σα. τη μ πολι μ η μ ξν μ/
βολι θερ των θεω μ. μακαρια τ α και εν δαιμο ρα. απο τε
λει. Quibus inquit erga prolem: cōsanguineos: amicos:
ciues: atq̄ etiam erga hospites: propter deos: et in congressum
horum omnium seruandis officiis: uitam quisq̄ suam: illustrare
ornare q̄ optima lege debet ordo legum ipsarum: partim sua/
sione: partim ui et supplicio: moribus consulens efficit: ut dis
bene iuuantibus republica nostra felix beataq̄ habeatur. In/
terpres oportet etiam filis atq̄ nepotibus: cōsanguineis: ami/
cis: ciuibusq̄ nostris: et deniq̄ aduenis: honorē suum tribuere:
atq̄ ita ornati: secundumq̄ leges uiuere: legum uero ipsarum
tractatio aliis quidem persuadēdo: duritie autem morum in/
obedientes uia iustitie puniendo: ciuitatē nobis dis uolentibus

felicem reddet atq̄ beatā. Quid pro quo interpretetur: ut sententiā
omnem peruertat: & quē ad modum loquatur. ipsa interpretatio
ostendit: nec ē: cur id apertius explicare debeamus. Tum Plato
singulis rebus predictis legem dicit debita forma accommodari nō
posse. sed aliter tractare de his oportere. εσ τι δεδμη τα τοι αν τα
ερτιρι μαλι στα σχιματι κειμερα ον παρ ν ραδιομ εριπερι
λαβορτα οιορ τ ν πω ειπειρ αλλον τοσι τιρα τροπομ λα/
βωμερ. Quo iquit in genere sint hec haud facile una q̄si forma
complecti possunt: sed hoc modo ferme accipi debet. Interpret.
plane contrarium uertit. Alia inquit etsi maxime figurā habeant
suam non facile tamen forma una connectantur. Sed modum
quendam capiamus. Item Plato interrogat simplices ne leges
scribi oporteat: an duplices? hoc est additis exordis quibusdam &
causis: cur unumquodq̄ ita precipiatur. Respondet Megillus:
duplicem approbans legum expositionem Plato non satis ait esse
Megilli approbationem. Sed preterea Clinie uoluntatē requirit:
cui ciuitas condebat. Non satis hoc est inquit. ον μιραλλα/
πον και κλειρια τον τω. αρεσ κειρ δει τα ν μ μομ οθε τον με
ρα. τον τον γαρ ηπολι σ η ν μ τοιον τοι σ μομοι σ χρισ θαι
διαρο ον μερι. Sed Clinie quoq̄ placere ea que legibus san/
citur: oportet. huius enim ciuitas est: que huiusmodi legibus uiti
debet. Itaq̄ interrogatus Clinia respondet: simili modo duplicē
legum approbans expositionem. Interpret. quod interrogandū
erat p̄ certo & iam explorato ponit. his uerbis. quod huic etiam
Clinie probari existimo. Item Plato causam: cur ita in legibus
additā eo pertinere existimās ut auditor beniuolus: docilis: attētus
reddatur διοδικα τα γε τον εμομ λογομ. τον αν το προ οι
μι ομ αλλον λογοσ αμορθωσ προσ αγορενοι το ειμαι τον
ρομομ. Mea iquit sententia hoc exordium rectius q̄ ratio legis
appellari potest. Interpret. quare nō legis pars: sed exordiū recte
ut ego arbitror appellabitur.

EX QVINTO LIBRO.

Sed iam quintum librum aggredior: in quo Plato suum cuiq̄
animum post deos colendum dicit: et quisnam animi cultus: que
obseruancia sit: docet: quo in loco ονδοποταμ φισι μ ηγι ται
τι σ το ζη μ παρ τωσ αλ αθορ ειμαι τιματη ν αμ τον ψιχη μ.
Nec uero inquit. cum uitam quispiam summum esse bonum ar/
bitratur animū colit. Interpret. nec quando uitam bonum animo

arbitratur honorat. omnium sic summum quod uim totam sententiae continet: uitam non malum esse: sed summum bonum non esse a Platone decernitur. hic autem quasi malum decerneretur interpretatus est dicens: nec cum uitam bonum arbitratur. Deinde Plato eum qui pecuniis & muneribus animum suum prosequitur. nequaquam eum colere dicit: sed παντος μερον λειπειν id est tota uita aberrare seu longe abesse: utroque enim latine modo dici potest. Interpretatur eam particulam tota uita aberrare sic exponit.

Sed dolore penitus exagitat: scilicet ipse quoque tota uita a recta interpretatione aberrans. Idcirco autem in hunc errorem delapsus est. quod per imperitiam litterarum grecarum existimauit uerbum quo usus est Plato lypen hoc est dolorem significare. quando locutus nullam doloris suspensionem affert. Mox Plato corporis ualitudinem: dignitatem: robur: celeritatem: & reliqua huiusmodi κανρος φισι τασ ψιχασ και θρασερασ ποιει. animum uel audacem: uel quodammodo mollem dicit: reddere. nisi moderationis ratio adhibeatur. hic mollem illum prodigium interpretatur. prodigiosus inquit animos audacesque reddunt. Deinde Plato amicitias et soliditates ita potissimum constitui gratas firmasque existimat: si suis quisque beneficia in amicis collata minora quam ille arbitretur: contra uero qui acceperit: maioraque quam qui dederit: putet. Quo loco his utitur uerbis ελλαττον σδαν τασ αντον πδιαρο ον μερος εισ τον σ φιλον σ χαρι τασ αντων των φιλων τε και εταιρων. Minoris autem sua in amicos beneficia facit: quam ipsi amici sodalesque faciant. Interpretatur suam uero in eos gratiam minorem.

Item Plato cum eum reprehenderet. qui nihil fortunarum suarum imperitiam alius αντων μερ φισι ψεγειν. το δε κτημα μηδεν μαλλον δια τον κεκτημερον ατιμαζειν. Ipse inquit uituperandus est. Res autem quam possidet: nihil magis damnanda est: uitio possessoris. Interpretatur. nec propter hominem. qui male possideat res uituperanda ulla: nullam rem esse uituperandam dicit propter hominem: qui male possidet. Hoc uero nec Plato dicit: nec ullo pacto congruit ueritati. Nam si res bona est uitii possessoris rei bonitatem non adimit. Itaque res nequaquam damnanda est: uitii possessoris: ut Plato ait. Sed si mala res est: eo magis uituperanda est: quo usui possessoris sui reddi deterior est oportet. Item Plato θυμοειδημερ φισι χρηπαρτα αρδρα ειμαι πραορδε ωσοτιμαλιστα. Omnes inquit bonos uiros & animosos simul & mitis esse

oportere: ut animositate uidelicet: iniuriam uincat atque propulset: eam scilicet iniuriam: que corrigi alioquin non potest: facilitate autem non misereantur eos: quos intollerabilem aliquem errorem prolapsos uiderint: et pro sua mansuetudine atque humanitate nequid proterea peccent admonent. Tales autem & in R. P. dicit esse debere custodes ciuitatis: canibus eos comparans: animosos scilicet erga inimicos: erga ciues uero mitis atque humanos. Interpretatur. oportet inquit unumquemque maxime quidem animi esse: sed mitem sumo opere. quid inter animosum & magnanimum intersit: notum est omnibus: solo aduersario excepto. Tunc Plato de hisque tollerabilibus peccat: ταδ αν. τον. οσοι μερ αδικον σι φισι ια ταδε. errorem inquit eorum: qui iniuriam quidem fecerint: sed que corrigi possit. Interpretatur. Qui autem sua iniurias ita uexat: ut sanabiles sint. quod conueniens est & quod articulus est greci sermoni. hec per pronomine: sua: interpretatur accipit: exprimi hec latinis litteris difficile potest: tamen ita est: ut per ignorantiam erret. nesciens quid autem: quid tamen grece dictiones significent. Quartum altera conueniens est interdum: exornans potius sermonem quam aliquid designans: interdum aduerbium significans rursus: altera articulus est: qui in lingua greca cum nomine iunctus profertur. Apud Latinos uero dum grammatices loquantur in usu non est: quando uernacula lingua loquentes eo utantur: & more grecorum cum nominibus iungant. Ex his namque interpretatur noster unum constituit illud pronomine sua frangens uerba: & Platonis sententiam non intelligens. Agit enim Plato de iniuria que in alios infertur. Hic sanabilem eum dicit: qui sua iniurias uexet: uti enim eius uerbis qualiacumque sunt: necesse est. Item Plato παντα αρδρω πορ φισι φενγειν το σφοδρα φιλειρε αν τον τον δε αν τον βεατι ωδι ωκει δε. neminem inquit diligere se minimum oportere: sed unumquemque sequi eum: quem se prestantior esse cognouerit: Interpretatur. meliores se uehementer amare inquit. Inapte sane amare profecti posuit. Platonis enim sensus est neminem debere sibi turpe existimare quando id agat. turpitudine autem non eum qui amat comitatur: sed eum qui sequitur meliorem: quasi meliorem sectando: deteriori se esse fateatur. nullo igitur modo amare dicendum est. sed sequi. Item Plato de dolore ac uoluptate differens ισδραρτιισωρ εκατερα τον των. ον χωσ βονλομεθα. εκοιμερ αρδισα σ αφειν. dolorem inquit leuiorem nos uelle: cum uoluptate maiore. Voluptatem autem minorem cum dolore maiore nequaquam

31
PLATONIS
SOPHISTAS

uelle. Subditq. Part autem modo utrūq. horū habere nos nolle
fateri possumus. Interpret. Equalia uero si uolumus non possu-
mus declarare. Cur declarare non possumus siquid uolumus aut
cur uolumus pro nolimus posuerit: interpretem interrogate
Item Plato decernendus esse censet magistratus eo modo. quo in
texendis telis fila firmiora pro stamine. infirmiora uero pro sub-
tegmine capiunt. οὐδὲν δὲ φησὶ τὸν σ τὰς ἀρχὰς ἐμταῖσ πο-
λεσι μ ἀρχοῦσ. δὲ δὲ κριθεῖσθαι τινα τροποῦ ταντι-
καὶ τὸν σ μικρὰ παιδεία βαγαρίσθαι τὰς ἑκάστω τέκα-
ταλογῶν. Ita uiros inquit q magistratum gerāt decerni eodem
fere modo semper oportet. et eos qui in leuiori eruditioe cōpro-
bentur. Interpret. ita homines magistratus habituros in ciuitate
oportet discernere in disciplina ciuili comprobatos. Item Plato
de lustrandis ciuitatibus agens: genera lustrandi partim grauiora
eē inq: partim leuiora: melioraq. eē ea que grauiora sunt: instar
medicamentorum: que eo amplius purgāt: quo molestiora sūt:
εστὶ δὸ μέρ ἀρίστος φησὶ ἀλγέρος. καθὰ πέρ οσα τῶν
φάρμακῶν τοῖον τὸ τροπῶν. Idarco genus inquit lustrandi
optimū cum dolore ē: sicut ea medicamenta que ualidiora cor-
poribus adhibemus. Interpret. nā optima purgatio quē admodū
medicina ueneni particeps ita doloris plena. Quoniā pharma-
ca apud grecos et salubria dicuntur: ut sūt medicine que exhibent
egrotis: & mortifera: ut ē acuta que data fuit Socrati. quomodo
etiā uenena apud latinof capiunt: ideo dicta: q̄ per uenas eant.
existimauit doctus interpret. quod a Platone de salubribus dictū
fuerat: intelligi de mortiferis debere. Item Plato genus lustrandi
alterum explicat: quod ratione colonie describit: ciues enim non
probos remoueri: mittiq. per colonias censet his uerbis οσοῖ δὲ ἀ-
τιμῆσ τροφῆσ ἀπορίας. τῶσ ἡγεμοσῶν ἐπιτατῶν ἐχοῦ-
σ τῶν μιχαχοῦσ ἀτοίμων σ ἀντὸν σ ἐμδερκνῶν ται παρῶσ
κέννακοτέσ ἐπεσθαι τὸν τοῖσ ὡσ μροσῆμα τὶ πολέσ ἐμπε-
φνκοτί. δὲ ἐν φημί αῖ ἀπαλλαγῆσ ὁμομαποὶ κί αῖ τὶ ἐμ ἐ-
μροσ ἐν μέρ ὡσ ο τὶ μαλίστα ἐξ ἐπέμψατο. Qui per uictus
inopiam duces querunt: hisq. fronte se offerunt secuturi inopes
aduersus eos qui non egent. hos tanq. morbum ciuitatē labefac-
tantem. honesto colonie nomine: benigne expellendos censuit.
Interpret: ut quotquot alimentorum indigentia premuntur: si
paratos se p̄cipibus offerūt: ad habentiū loca migrare laudabilē

colonie nomine mittantur: istoq. pacto ciuitatem egrotā parte
liberemus. An nos interpretem istū iniuria existimamus iudicem
se ac reprehensorē Platonis constituisse: dignus certe est: q̄ summa
petat: et palmam deferat: quādo tam excellenter Platonē inter-
pretari pōt. Eucitendos ille de ciuitate censet homines sediciosos:
et sibi ducem querentes: qui cum improbitatem suam exercent:
et fortunas bonorum ciuium suorum diripiant. Quibus eiectis
lustrari ciuitatē arbutatur. hos interpret facit sese principi offe-
rentes: cupidos migrare lōgius. ad loca nescio quorū habentium.
Qui enim sint habētes illi: nisi ip̄e explicet: necesse est uacillari.
Ad hec: colonia: quā mittit interpret: eo animo mitti uidetur: ut
antiqui possessoribus sua sede expulsis: alienā occupet ciuitatē.
Et occisus per scelus habitatoribus: eorū bona diripiat: & nefan-
dissime partis gaudeat. Ad hec Plato maxime detestā: & neqd
tale ciues sui cōmittant: sūmo studio iubet. Prauos itaq. homines
tanq. pestē: ac perniciē ciuitatis: urbe expellendos cēset: honesto
colonie nomine: q̄ interpret laudabile dicit: et homibus tribuit:
quos mittit in excidiū alicuius iuste pieq. nationis. Item Plato
plura differēs de seditione ciuitatum: ac ciuium dissensione: unde
noue tabule: et erit alieni deationes: et agroꝝ distributioes solēt
prouenire: et quē admodum ea discordia uitari possit: p̄cipiēs
ἀρέσ καὶ τὸν σ δέ φησὶ τὰ ὄνσ ἰασ πρὸσ ἀλλήλων σ κατὰ
σκέ νὰ θεσθαι αμῶσ ἐπῶσ. ἡμὶ προίεμαι προτέρῶν εἰσ
τὸν μ πρὸσ ἐμ ἐν κοῦτασ ἱεμαί. τοῖσ ἀλλῆσ κατὰσ κέννισ
οῖσ ἡπαλαῖα ἐγκάρματα πρὸσ ἀλλήλων σ. καὶ οσοῖσ ῶν
καὶ σ μικροῦ μετῆ. Censet inq: quos sibi ciues parant: careāt
quodāmodo crimine oportet: uel ulterius in acquirendo p̄gredi
ultra delistant: quibus inuicem uetera crimina habētur quibusq.
uel parumper mens impartita est. Interpret: ut nisi census ip̄os
inculpabiles inter se ciues quodāmodo pauerint: ad maiora non
progrediantur. Reliquā partem sermonis hic separet: & inferiori
coniungit: multis: que intelligere nequit: omissis. Item Plato
numerum locupletum: quem quinq. milibus & quadraginta cō-
sumpsit: digerens primum in duas partes δνο μέρδι μερῆ φησὶ
τὸν παρτὸσ ἀριθμῶν. τὸ πρῶ τὸν μέμῆσ τῶ. Primū inq.
due partes totius eius numeri distribuuntur. Interpret. due igitur
partes numerum primum distribuunt. Tum Plato quādam sic
in ciuitatibus cōmodior numerus perquirens. δέ γ ὡ μέρδι τῶ

πλείστασ καιεφεξισ μαλιστα διαρομασ εραντω κεκτι
νερομ. Dicamus inquit eum numerum commodiorem esse: qui
plurimas et presertim σνρεχεισ ονδιε χεισ. ordie dispositas in
se distributiones cōtinet. Quibus uerbis aperte numerus ille signi/
ficat: qui cōtinuo ordine in plures partes secari potest. Interpretes
dico autem quisnā deinceps maxime plurimas in se ipso diuisiones
recipiat. Item Plato cum pleraq; de repub. sue ciuitatis: minus
uulgo & hominibus etatis sue cōsuetas exposuisset: expositurusq;
esset: Mirari inquit fortassis eum qui audierit p̄mo aspectu hec
cogent: uerum tamen si quis diligētius cogitet: remq; experiatur:
uidebit ciuitatē condi loco secūdo: respectu optime: quasi dicat.
Ista respub. que minus cōsuetas: et factu difficilis esse uidet: nō
optima illa est: et primo loco cōstituenda. Sed que secūdo loco
optima cēsetur. Nam etsi alia longe perfectior explicari potest:
tamē fragilitati hominū parcens illam omisi: hanc tractans: que
post illam secundo loco tanq̄m optima sit collocāda. Vnde hec
subdit. Recte sane agetur si optimum reipu. genus et secundū &
tertium explicabimus: cum eligendum proponemus: ut arbitrati
suo statuatur sibi quisq; quod condere malit. qđ idem etiam paulo
post exprimit: cum dicit: exemplar ad cuius similitudinem fieri
aliquid oportet: perfectum absolutumq; om̄i ex parte poni de/
bere. At si quis id assequi non potest: agere quod illi proximum
est. His itaq; positis: optimum ac primum reipu. genus esse dicit:
in quo res omnes communes sunt: etiam quas nobis natura pe/
culiaret fecit: si fieri potest: quod quidem genus a diis: seu deorū
filis incolis: summa cum felicitate cōmemorat. idq; exemplar esse
optime reipu. qđ respiciens et quantum natura patie attingens:
proximū ei per similitudinē constituat. Tale autē uult esse quod
ipse in presentia cōdit etenim ita ait: ηρδιρνν ημεισ επι κε χει/
ρικαμερ. ειη τε αργερομερ ηπωσησ θαρασιασ εγγντατα. και
ημερ. δεν τεσωσ. τριτηρδε με τα ταντα. εαφθεοσ εθελη.
διαπεραρον μεοα. Quam nos tempu. condendam susceperimus
pxime quodāmodo ad immortalitatē accedet. Hec autē secundo
sic loco. tertiam post hac deo propitio explicare curabimus. Ita
primum illud reipu. genus: exemplar cōstituit. Secundum autē qđ
ipse iam cepit condere. Secundum esse dicit a primo: quanq̄ non
tam immortalitatis compos quasi primū. Tertium autē pollicet:
quod secūdo leuius sit: que prorsus eodem tendūt: quo illa supra

dicta: genus. R. P. primū: secundum: et tertium: explicari oportere:
cum diligendum proponere conditori: quod eoz malit acapere.
Nunc quemadmodum interpretes hec reddat: animaduertite. Quā
uero inquit modo nos ingressi sumus: utinā proxime ad immor/
talitatem perueniat. et una secundo: sed de tertia postea si deus
uoluerit: determinabimus. Proh deum atq; hominē Iesum inter/
pretatur: ne hic Platonem? hocine est conuertere leges e greco
in latinum sermonem? an potius peruertere eas: deprauare: atq;
corrūpere? ponit Plato secundo loco. R. P. quā condere incipit:
et proximā immortalitati constituit. Hic uero optat: ut pxime
ad immortalitatē pueniat: et una secūdo. Quid autē una secundo
sibi uelit: in margine libri declarat: significare enim inquit utinā
una solaq; secūdo post illā primā ad immortalitatem perueniat.
Ita hic primū: secundum: et tertium genus. R. P. Platonis inter/
pretatus est: qui philosophos iudicat: et quis eorum doctior sic:
doctrina sua fretus: exprōit. Deinde Plato patriā coli uenerariq;
non modo tanq̄ matrem: sed etiam tanq̄ dominam: utpote deam
cēset oportere πατριδος δεονσισ τισχωρασ θεραπενειμ
αντηρδει φισιμειζορωσ. ημητερα παιδες τωκει δεασοι
ραρ θεοραν τιρονσαρ. θρητωροτωρ. γεγομεραι. Patriam
inquit quā sibi quisq; sortitus est: colere ac uenerari debet magisq;
filis matrem: siquidē patria: cū dea sit immortalis: domina mor/
taliū habetur. Interpretes. nam cū tota regio una patria sit: magis
eam colere debent: q̄ filii matrem. Hec enim diuorum etiam qui
mortales sunt: domina est. Tum Plato quoniam ex quinque: &
quadraginta milibus ciuium cōstitui ciuitatem deceruit: nec am/
pliozem patitur populi multitudinem: coloniā mitti precipit: ubi
aut sobolis fecunditate. aut alia causa auctus populul eū numeroz
excesserit his uerbis ωσεαρ επιχνοσιμημιρπολιτωνπερβαλ
λονσα. διαφιλοφροσνημητηρ τωρ ξνροικονρ τωρ αλλι
λοισξνμβαιρι και απορωμερ τοπαλαιορπον νπαρχειμη
χαρημα οπολλακισ ειπομερ εκπομπη αποικιωη. φιληγι
ρομερ η παραφιλωρ. οιαμεπι τηδειορ ειρα δοκοι. Quod si
inquit obnitium in procreandis liberis studium: ita aucta sic
ciuitas ut numeri modum excedat: itaq; inopia et caritate rerum
prematu: uetus illud repetatur consiliū: quod sepe iam dictū
est: ut colonia mittatur Chara: Acharis: quo commodius agi posse
uidebitur. Interpretes. In magna uero ciuium abundantia si timeē

31
inopia: colonia emittatur beniuole a beniuolis facta quibuscūq;
id cōmodum eē uideatur: qđ Plato dicit: quo cōmodiū agi posse
uidebitur. hic interpretatur quibuscunq; id cōmodū esse uideat.

Item Plato dum consūlit ne locupletum ille numerus quinque
et quadraginta milibus prescriptis unq̄m deficiat καιδικαιμνν
φισι τον αριθμον πρωτον διαβιον παρ τοσ φυλαξατέ
τορει ρημέρομ. Primum inquit numerum supradictū tota uita
seruate. Interpret. numerum primū per totam uitam cōseruate:
reliquit supradictū: sine quo uerbo qui sit seruādus numerus non
potest intelligi. Item Plato μηδερομισμαφισι παρακατα
τιθεσθαι οτωμιτισ πιστενει. Neq; pecunia iquit deponēda
est: apud hominē cui non adhibes fidem. Interpret. nec pecuniā
deponere inquit: reliquum pretermisit: hec est apud hominē cui
fidem non adhibes: quanq̄ id suo cum detrimento didicerat: quod
Plato monet: nemini credendam esse pecuniam sine fide: sine cō/
silio: astuto: et callido. Item Plato τον τονρδιπολλακισ
επισημαιρεσθαιφισι κριτορρομοθετηρ τιτεβονλομαι
και εμοιξνμβαιρει τοντο. ικαιαπο τνγχαρω τονσκο
πον και οντωταχαμ ειτισ ρομοθεσιασ αν τοσ τεκβαι
ροικαι τονσ αλλονσ απαλλαττοι. Hoc igit̄ sepius presteet
legumlator oportet: quid uelit: quid si contigerit: bene succedet:
sin minus instituti sui spe frustrabit. Atq; forsitan ita fieri poterit
ut et ipse opere legū scribendarū leuet et ceteros leuet. Interpret.
sepius igitur legislator significet quid ipse uelit: et si sibi illud cō/
tingit: aut contra: et sic forsitan et ipse a ferendis legibus liber erit:
et ceteros liberauit. Item Plato de fūdorū possessoribus οδι
λαχωρ φισι. κέκτισθωτορ κληροεπι τον τοισ οισ ειρη
καμερ. Possideat iquit suam quisq; partem: quam sortitus est: ea
quā diximus conditione. Interpret. partem hanc: ea quā diximus
conditione reliquit: quanq̄m necessariam. etenim seruari in ea re
iustum est: nequis fundum aut uendat: aut emat: et ut pater unū
ex filiis quem malit heredem fundi relinquat non plures. Hec et
pleraq; alia tā necessaria legi agrarie a Platōe adhibita p̄termisit.
Interpret. et hoc solum dixit sortitus igitur sortem suā possideat.

Item Plato δειγ αρεμ πνλει φισι τι τονμεγισ τονροσι
μα τοσ ονμεθεξονσιν. οδιασ τασιν ορεο τατορ αρ ει κέκ
λισεαι. In ciuitate inquit: que grauissimo illo morbo nō labo/
rat: que discordia: aut seditio: recte appellatur: oportere censemus.

Interpres igitur dicitur: ut in ciuitate: que sit expert summe pe/
cunie: quam disadium aut seditionem appellari. Hic profecto
peritior fusorie artis q̄ interpretandi est: postq̄ ex summo morbo
pecuniam sibi summā facere potuit. ροσιμα. nāq; quod morbū
significat in ροσιμα hoc est pecuniā transtulit. Item Plato
ubi numerū modūq; census ciuibus descripsit εαρδε τισ φισι ρα
πειθι τον τω τωρομωφαμ ειμερο βολονμεροσ επι τωισ
ιμισεσιρ οδε οφλωρ. αλλο τοσον τορμεροσ αποτισει
τισαν τον κτισεωσ. Siquis inq; huic legi nō pareat: deferet
q̄ uelit sub dimidio: qui autē iudiciū pro se non habuerit: eīdem
de suo censu exsoluet. Interpret. si uero legi non obtemperauerit:
iudex medietatem consequatur. satis qđ uolumus ab interprete
habemus. Tum Plato agrum diuidens totum μετα δε των
ταφισι. μερε δωδε καδιελεσθαι. θεμερομ εσ τιασ πρωτορ
και διοσ και αθηρασ ιερομ. ακροπολιρ ορομαζορτα. Deinde
inquit distribuendum in partes duodecim: Quarum prima Veste:
Ioui: ac Minerue: dedicanda est: que arx nominatur. Interpret.
deinde duodecim partes eligantur. Vestaq; tam Iouis q̄ Palladis
consecret: & sacrum arx appellet. Eligit hic qđ Plato distribuit:
& Vestam Ioui & Palladi cōsecrat: Cui Plato nihilominus q̄ Ioui
& Palladi partē agri dicandā censuit. Item Plato quod supra/
dictū erat: repetit. exemplar uidelicet optimū cōstitui oportere:
tum sequi quoad quisq; niti prop̄rius poterit δικαιο τατορ
φισιρ οικαι τοδε ειρα τορμερ το παραδειγμα δεικνν
τα οιορ δι τοεπι χειρονμερομ γιρεσθαι. μηδερ ελλειπειμ
τωρ καλλιστωρ και αληθεσ τατωρ. ωδε αδνρατορ τιξνμ
βαιρει τον τωρ γιρεσται. τοντο μεραν το εκκλιρειμ και
μηπραττειμ. οτιδε τον τοντωρ λοιπωρ εγντατα εστι
και ξνγγερεσ τατορ ε φντωρ προσικορτωρ πραττειμ.
τον ταρτο διαμια χαρασθαι οπωσ αργιγροται τορρομο/
θετηρ δε εασαι τελοσ επιθειμ και τηβονλισει. Aequissimum
inquit esse id arbitror: ut qui exēplar ponit ad cuius similitudinē
quod opus est fieri debeat: nihil pretermittat: quod ad summam
dignitatem: ueritatemq; conueniat. Quod siquis excellentiā illam
imitando assequi nequeat: is omissio quod uires superat: & ad id
incumbat: qđ proximiū cognatumq; est eius: ad quod aspirabat: &
quomodo id ipsū efficiet summo studio inuigilet: nec legislatorē
interpelleret: quominus institutum suum usq; ad finem p̄sequatur.

Interpres. qua sententiae integritate: qua uerborum dignitate: hec in Latinum conuertere: queso attendite. Sed iustissimum inquit est: ut cum exemplari proponam: quale fieri oporteat quod incipit: quod autem fieri ab aliquo non potest: pretermittatur: & quod rebus conueniat: nec impossibile est id omni studio legislator aggrediat: & ad finem perducat. Quam longe a Platonis sensu labatur. uerba eius aperit: ut nihil dicere preterea opus sit. Item Plato το ομοιο γον μερο αν το ε αν τω φησι δει πον παρ τα χη απε γ α ζ ε σ θαι και τορ τον φ αν λο τα τον δι μι ον ρο ρ α ξ ι ο ε σ ο με ρ ο ρ λο γ ο ν. quod secum consentit id a quouis auctore ubique efficiendum est: etiam in re minima quadoquidē hoc modo laudē assequi potest. Interpret. nam quod sibi ubique conuenit: id uel uilissimus orifex non recusabit. Item Plato ρο μι σ α ρ τα φησι προσ παρ τα ει ρ αι χ ρ η σ ι μ ο ν σ τ α σ τ ω ρ α ρ ι θ μ ω ρ ρ ο μ α σ και ποικιλσει σ. ο σ α τ ε αν τοι ερε αν τοι σ ποικιλλορ ται. και ο σ α ε ρ μ η κ ε σ ι και β α θ ε σ ι ποικιλματ α. ita sententiae inquit utiles in omnibus rebus numerorum esse distributiones ac uarietates: quibus cum ipsi inter se uari sunt: tum in longitudinibus ac profunditatibus: quas uario modo constituant. Interpret. sed danda opera ut ad omnia perutiles ciues sint: tam ad numerorum partitiones: quam ad uarietates: quibus se ipsos exornant: quibusque longiora profundioraue ornamenta efficiunt: Quenam sint iste uarietates: quibus sese ciues exornent: & longiora ornamenta efficiant: explicet rursus interpret in margine libri: non enim minus hoc obscurum est: quam quod superius dixerat: una secundo. Item Plato cum uarios esse hominum mores pro loco: & uarietate conaretur ostendere μηδε τον θ ν μ α σ λα ρ θ α ρ ε πο φησι περι τοπων ω με γ ι λ λ ε τ ε και κλει ρ ι α. ω σ ο ν κ ε ι σ ι ρ α λ λ ο ι τ ι ρ ε σ δ ι α φ ε ρ ο ρ τ ε σ α λ λ ω ρ τοπων. προσ το γ ε ν α σ θαι αρ θ ρ αι π ο ν σ α μ ε ι ρ ο ν σ και χ ε ι ρ ο ν σ ο ι σ ο ν κ ε μ α ρ τ ι α ρ ο μ ο ε ε τ η τ ε ο ρ. Ne uos inquit hoc lateat. Megille & Clinia plurimum in locis discriminis esse ad hominum uel meliorum uel deteriorum generationem: quibus contrarie penes leges conueniant. Sic Plato de locorum discrimine scribit: & leges ob eam rem prope modum contrarias ferendas existimat: alie namque aliis pro uaria nature atque ingenu ratione conueniunt. At uero noster interpret: ne id quidem intelligere potuit. Sed nec illud uos fugiat inquit magnam esse locorum ad ferendos meliores procioreque uiros differentiam. Quibus contraria legibus sancienda non sunt. Videte quanta sit huius

hominis peritia: magnum esse discrimen locorum dicite: nec tamen animaduertere potest: diuersa loca: diuersa poscere legum rationem. Sed contraria non esse sancienda in tanta locorum & hominum differentia testatur. Hec ex quinto libro interpretationis eius excerptimus: paucissima ex plurimis: ut si tot errores: quot uerba esse dixerimus: non discedamus a uero.

E X L I B R O S E X T O.

At sextum iam eodem modo percuramus. In quo cum Plato de comitibus. R. P. disserat: quoniam. R. P. de qua agit noua adhuc parumque erudita: non sine errore ampliores magistratus creare posset: quomodo tutius tanta res agatur: exquirat. & quam difficile id esse consilium fatetur: necessario tamen sub ministrandum affirmat his uerbis α λ λ α γ α ρ α γ ω μ α. προ φ α σ ε ι σ ο ν πα ρ ν δ ε χ ε σ θ α ι. Sed enim certaminis ratio nullam patitur excusationem: quasi dicat: sed quoniam scribendarum legum prouinciam iam suscepimus: nulla difficultatis causa est: per quam ab instituto recedere debeamus: quemadmodum illis detrectandi pugnam facultas non datur: qui iam certamen adierint. Unde prouerbum hoc in usum uenit. Certamen nullam patitur excusationem. Interpret. hoc a Platone tam breuiter & pulchre dictum: quomodo peruertat attendite. Atque non oportet inquit non querendi causam suscipere. Tum Plato φημι γ α ρ κλει ρ ι α λε γ ε ι. κ ρ ω σ ι ο ν σ. χ ρ η μ α ι δια φ ε ρ ο ρ τ ω σ τ ω ρ α λ λ ω ρ κ ρ η τ ω ρ. μι μι ο ρ ο ρ α φ ο σ ι ω σ α σ θ α ι πε ρ ι τ η σ χ ω ρ α σ η μ η ν η κατοικιζε τε. σ ν η ρ το ρ ω σ δε τι με λ η θ η ρ αι τ α σ π ρ ω τ α σ αρ χ α σ ε ι σ δ η ν ρ α μ η ρ. ο π ω σ αρ σ τ ω σ η ρ ω σ α σ φ α λ ε σ τ α τ α και α ρ ι σ τ α. Equidem Gnosios tuos Cliniamque pre ceteris cretensibus debere arbitror non modo quasi libando inchoare quam nunc. R. P. conditis: uerum etiam summo studio nauare operam: ut amplissimi magistratus pro uiribus firmissime atque optime constituatur. Interpret. Gnosios oportet o Clinia non solum habitandam hanc esse regionem determinare. sed operam quoque pro uiribus nauare. ut excellentissimi atque optimi magistratus constituantur. Item plato με γ α με ρ φησι η ω κλει ρ ι α φ ρ ο ρ ο ν σ η ρ αι α θ η ρ αι. με γ α δε και η απαρτη. και μακ ρ α ρ α π ο ι κ ο ν αι κ α τ ε ρ αι. Plurimum sibi athenienses tribuunt: mi Clinia: plurimum sibi Lacedemonii: & longinquius incolunt: quod ita Clinie dicite: quoniam ille cum Platonem. cum Megillum rogaret: ut se locios declararent amplissimorum magistratum noue. R. P. quam

ipſi in agro ſuo conderent: Hoc enim Plato recuſat: partim ob athenienſium ac Lacedæmoniorum elatiorem animum: Partim ob locorum longinquitatem: ſed licere inquit perbelle: tam illum q̄ eius Gnoſioſ ſeſe ad eā quā condunt. R. P. conferre. Hec Interpreſ minime intelligere potuit. ſed qđ ad interuallum locorū refertur. ipſe ad coloniā uertit. & longe inquit nimiū coloniā mittunt. Ita quos habitare procul Plato ſcribit. Interpret loqe coloniā mittere exponit. Deinde Plato precipiū magistratū in primisq; declarandū eē ſcribit eū: qui legē ſtueatur atq; cuſtodiat. & quoniam plurium conſilio opus eſt eruditorum uiroꝝ qui decernāt ac deligant: tot autē in ciuitate adhuc noua haberi non poſſint. Megillum & Gnoſioſ ipſos tanq̄ cōditores & patres patrie ſūmis p̄ficiendos magistratibus cenſit: Atq; hoc ita agendū cōſulens τῖρες οὐρ ὠκλειρία καὶ μέγίλλε φησὶ. παρτα ἡμῖρ ταντέμ τιπολεί κατασθῖσονσι τῶρ ἀρχῶρ τέ περὶ καὶ δοκιμασιῶν αὐτῶν. ἀρέμρο οὐμέρ. ὡσ ταισ πρῶτορ οὐ τῶ καταζεν γρῦμέρ αὐσ πολεσίμ. ἀραγκῖ μέρ εἰρα τῖρας. οἱ τῖρες δε εἰέμ ἀρ προσ πασῶρ τῶρ ἀρχῶρ γέο μοτέσ οὐκέσ τῖρ. Quinam tandem inquit Clitia & Megille hec omnia in hac noſtra urbe magistratibus: & eorū probationibus arte cōmodeq; conſtituant. num neceſſe exiſtimamus ciuitatibus nouis p̄fici aliquos: nec tamen ſunt: qui ex omnibus magistratibus eligantur? Interpret. Sed qui magistratus omnes precedant in ciuitatibus: que primo conduntur minime ſunt. Tum Plato de ſenatu conſtituendo diſſert: quem numero trecentorū & ſexaginta deſcribit: quos ex omni cenſu iudicat eſſe proponendos: tum eorum dimidiam partem ſorte accipit. his negotium cōſultādi annuum demandans οὐδοικορταδε φησὶ καὶ ἑκατορ ἑκλέξαρτας ἀφ ἑκαστωρ τῶρ τίμιματωρ. τονσ ἡμίσειστον τῶρ. ἀποκλιρῶσαρτας δοκιμασαι. τοντονσ δε ἰραιτορ ἐμῖ αὐτορ βονλεντας. Hoc inquit quos ex omnibus cenſibus elegeris dimidiū hoc eſt centū & octuaginta. Hic nāq; numerus dimidius eſt trecentorum & lxx. quorū ſuperius meminere ſorte ad ſenatus ordinē cōprobentur. Interpret. ita cētum & octuaginta de omnibus cenſibus deligantur: quorum dimidia pars ſuffragio cōmprobetur: qui annui conſiliari ſint. Dimidiam partem centū & octuaginta hic nonaginta accipit. Vnde quom paulo poſt a Platone dicatur partem duodecimā hoc eſt quindecim. dimidiū iā

ſumpti id eſt centum & octuaginta delegandam ad circuitores: hoc eſt cuſtodes agri mobiles & uagantes: manifeſte in alterum precipitatur errorem. ut dimidiū quem acceperat numeri hoc eſt nonagenariū partem duodecimā dicat. quod falſum eē perſpicuū eſt. Nulla enim nonagenariū numeri pars duodecima integra ē.

Item Plato cum iam ab omnibus probaretur: ut conſtuerent uiros: qui ſeruandarum legum curam haberent ταμῆρ τῆρι τῶρ μομοφνλακῶρ φησὶ ταντα εἰρῖσθῶ προſταγματῶρ τῖρια προιορ τῶρ δε εἰσ τονμπροσθερ τῶρ μομῶρ. ἑκαστοσ προſταξε τον τοισ τοισ ἀμδρασίμ ὠρ τῖρωρ αὐτονσ δεἰ πρῶστοισ γρῦεἰ ρῖμέροισ προſεπίμελεισθαι. De cuſtodiſubſiſq; legum tria hec ſunt precepta tum legibus proficiētibus: qui poterit his uiris precipere: que p̄curare opus erit plura q̄ iam diximus. Interpret legibus iam confirmatis. ſi plurium rerum curā hoſ uiros habere oportet a ciuitate quauis proponente cōſyderabitur. quali quid ciuitates alie proponant: quid ille conſyderent queratur: nō quid ciuium: eius que conditur ciuitatis conſilio addi debeat: ſic noſter Interpret iudicat atq; exponit. Dehinc Plato de equalitate inequalis: hoc eſt equi p̄porcionariū & diſtributiōe pro uirtute ac dignitate diſſert: quod quidem equalitatis genus & ſi ratione ad uſum ciuilem requirit: raro tamē & a paucis ſeruatiū legūlatoribus cōſtat τῖραλι θεſτατῖρ καὶ ἀριſτῖρ ἰſοſτῖτα οὐκέτῖ ραδίορ παρτῖ ἰδείμ. δίοσ γαρ δι κριſιſ εſτῖ καὶ τοισ ἀρθρωποισ αἰ. σμικραμῆρ ἐπαρκεί. παρδε οσορ ἀρ ἐπαρκέσῖ. πολεσίμ ἰκαῖ ἰδιωταισ παρτα ἀλῶθα ἀπερ γαζεται. Veriſſimam inquit optimāq; equabilitatē cernere haudquaquē facile omnibus eſt: In Iouis enim iudicio hec conſiſtit: & q̄muis mortalibus quidem raro eam ſufficiat: tamen quotiens: & quantumcunq; ſuffecerit: aut publice aut priuatim plurimū uiuat: bonorumq; omnium auctor eſt. Interpret. Iouis enim iudicium eſt: Cuius parua quedam pars hominibus ſufficiat: & bene omnia eā ciuitatis uſq; priuatim ſi adhibetur diſponit. Sufficit uerbo utitur nō improprie: ſed ita ſcite ut nō ſuppeditare ſicut apud Platonē eſt ſed plene ſatiſſacere id uerbū putet ſignificare. Quapropter uerba ita cōiungit: Parua quedā pars hominibus ſufficiat: & bñ omnia diſponit. ſcilicet idem eſt ſufficere & bene omnia ſuppeditari: uel ut uerbo eius utar: diſponi. Item Plato cum hanc equi inequalitatem cauſam interdum effici poſſe animaduerteret: ut

31
 P
 A
 T
 O
 N
 I
 S
 S
 P
 I
 C
 I
 S

seditiones essent diuerticulis uti quibusdam admonet: & partim
 forti rem committere partim deum fortunamque inuocare: ut recte
 feliciterque succedat. Quippe nisi ita agatur: fieri non posse: quin
 detrimentum sequatur τῖ γὰρ ἐπιεικέσ φησι καὶ ἐν γῆρω μορ
 ΤΟΝ ΤΕΛΕΟΝ ΚΑΙ ΑΚΡΙΒΟΝ. ΠΑΡΑ ΤΗΡΔΙΚΗ ΤΗΡ ΟΡΘΗΝ ΕΣΤΙ
 ΠΑΡΑ ΤΕ ΘΡΑΝ ΣΜΕΡΟΝ. Ο ΤΑΡ ΓΙΓΡΗΤΑΙ. Aequalitas enim inque
 illa laudabilis & equa diuicatio boni cum propter rectam rationem fiat.
 uiolatur & frangitur. Interpret. humanitas enim & indulgentia
 quando adhibetur a perfecto exactoque iuxta rectum iudicium
 declinat. humanitatem & indulgentiam uocat interpret. quam Plato
 equabilitatem nominat. & declinari a perfecto exactoque eandem
 humanitatem aut iuxta rectum iudicium cum a Platone uiolari
 frangi que dicatur: cum contra rectum ius agitur. Item Plato de
 assidua ciuitatis custodia disserit: quo in loco custodes decernens
 πλῆθος δὲ φησιν οὐδὲν μᾶλλον οὐδέποτε οὐδὲν
 ΤΟΝ ΤΩΡ ΠΡΑΤΤΕΙΡ. Multitudo inquit nihil huiusmodi agere
 celeriter potest. Interpret. quorum nihil multitudo acute agere
 potest. Incidit sepius noster hic Interpret. in eundem errorem:
 qui pererudite a diuo Augustino reprehenditur libro de doctrina
 christiana in his qui ex ancipiti lingue uocabulo. hec est per eq/
 uocationem fallunt: ut sententiam transferant. que a sensu scriptoris
 omnino sit aliena. Ex ambiguo inquit ille diuis lingue precedentis
 plerumque Interpret. fallitur: cui non bene sententia nota est: &
 eam significationem transfert: que a sensu scriptoris penitus aliena
 est: sicuti quidam codices habent: Acuti pedes eorum ad effundendum
 sanguinem oxys enim & acutum & uelocem apud grecos significat:
 Ille autem uidit sententiam: qui transtulit: ueloces pedes eorum
 ad effundendum sanguinem. Ille autem alius ancipiti signo in aliam
 partem raptus errauit. Ita plane & hic noster non solum genere
 erroris eodem: sed etiam specie. eodemque ancipiti signo omnino
 labitur: quom quod Plato οξέωσ dicit: referens ad rei mandate parati/
 orum executionem. ipse non celeriter: sed acute interpretetur. Item
 Plato ἱερῶν δὲ ἱερέας. οἷσ μέρ εἰσι πατρίαι ἱερῶ σνμαί καί
 αἰσ μικρῆν εἰδέ οἰορ το πρώτορ κατορκι ζομέροισ εἰκ/
 οσ γίρεσθαι περί τα τοιαύτα. ἡμιδέρη ἡ τισιν ὀλιγοῖσ.
 οἷσ μικροσ τικκοί κατασ τὰ τέορ ἱερέας τε καὶ ἱερέας.
 Sacerdotes inquit: qui paterna sacerdotia habent: permaneant:
 sed si: quod usu euenit hominibusque nuper simul uiuere ceperint:

aut nulli: aut paucissimi habent: non ui constituendi sunt sacerdotes:
 tum mare: cum femine. Interpret. Si uero nulla huiusmodi sunt:
 quod accidere illis par est: qui nunc ciuitates condere ceperunt:
 aut nulli: aut paucis concedendum. Quam bene Platonem Interpret.
 noster intelligit: cum nullos constitui sacerdotes arbitrat precipi
 a Platone: qui cetera ubi nulli sunt: paterna sacerdotia habentes:
 ibi sacerdotes constituendos esse decernit. Item Plato de eligendis
 legum interpretibus iubet: ut quattuor tribuum unaqueque tres de
 suis eligat uiros atque ex his duodecim qui electi sunt: tres pro ceteris
 suffragio constituti: reliquos nouem mitti probent ad Appollinem
 Delphicum: qui ex singulis ternis: singulos discernat. Hi uero tota
 uita interpretes sint. Interpret. uero: exposito res inquit quattuor
 tribus ferant quattuor quelibet: ex quibus nouem: qui suffragio
 erunt delecti delphos mittantur. Sexdecim eligit iste non duo/
 decim: siquidem quattuor tribuum unaqueque quattuor exhibet.
 nec a tribus ter tres mittentur: quom numerum trinitatis ratione
 Plato obseruat. Sed a septem quos interpretes constituit. Ommittit
 quod si ut hic scribit quelibet tribus quattuor prestat. nec sexdecim
 erunt: qui eligentur: nec nouem: sed quattuor tantum. Quis enim
 romane lingue peritus non intelligat: quamlibet: non omnes siue unam/
 quamque: sed duntaxat unam aliquam significare nec referre si aliquam
 quattuor tribuum dicat: uel quamlibet quattuor tribuum: sub neutro
 enim licet: nisi disiunctum descendere. Cum igitur dicit aduersarius
 ut quelibet tribus quattuor ferat: perinde est ac si diceret: ut una
 tribus: quecumque illa sit: quattuor ferat. Item Plato inde mortui
 locum eligi a quattuor tribubus alium iubet: ex ea unde ille fuerat
 tribus: his uerbis τὸν δὲ ἐλεῖ πορτα προ αἰρήσθωσ αἰτέα
 τὰρέσ φνλαί. οθέραρ ἐκλιπη. Interpret. & ad mortui locum
 quattuor tribus alium eligant omnes: ex ea unde ille fuerat tribus:
 quod in primis necessarium est: non enim de qualibet tribu eligendum
 Plato censet: sed de ea cuius tribus fuerat: qui uita est functus: ne
 qua tribus sit: que honore careat magistratus. Item Plato de
 agrorum custodibus ἀπονδῆ δὲ περί τὰν τὰ ἡδὲ εστὼ φησι
 τὸνσ ἐξνορτα ἐκαστονσ. τὸρ ἀντορ τοπορ φνλαττέμ
 Danda inquit summo studio opera est: ut singuli sexageni sua loca
 custodiant: non modo hostium gratia: uerum etiam eorum qui se
 amicos uocant. Interpret. studium autem sexaginta uirosque loca
 custodiat sic: ut aduersus hostes amicos ista custodiat. Item Plato

de causis: & iudicibus: & magistratibus disputans omnem iudicem magistratūq; reddere administratiōis sue rationē iubet: exceptis his qui finem causis imponunt a quibus fas non sit. prouocare: qđ in ciuitatibus regi subiectis: honor regius ē. δίκαστιν δέ και αρχορτα αρνπένθνρογ ονδεραφισι δικάζειν και αρχείν δει πληρωρ τοτελοσ επιθερωρ οιορβασιλεωρ. Nullus itaq; inquit iudex & magistratus immunis exanimis sit exceptis his: qui finem imponūt: instar regum: qđ enim in ea ciuitate: que unius imperio gubernatur: rex sibi uēdicat: idem i rebus publicis: his qui tertio foro finem causis imponūt: iudicibus datur. Interpres. nemo autem iudex magistratus ue in ciuitate aliqua sit: qui gesti officii sui rationē non referat preter reges qđ de regibus solū dicatur: preter reges inquit. Et qđ loco exempli Plato ex persona regum addit: id p magistratu q unus a reddenda ratione immunis sit: accipit. & tertium cancellum Platonis pretermittit: quod alias reges: alias principes: nomine: quo magis tandē libuerit: appellādos: cōtinet summos magistratus: finemq; affert causis: a quo nemini licet prouocare. Vnde fit: ut quātum ex uerbis interpretis accipi potest: non de quauis. R. P. sed de regio dūtaxat statu precipiat.

Item Plato cōuiuia instituit agri custodibus: quibus cum adesse omnes precipiat οδε αποσνστι τισασ φισι και ηρτιρα ονρ ημερα η ρυκτα αποκοιμηεις. Qui autem conuiuio inquit defuerit: etiam si uno die: aut una nocte exubarit probro deē. Interpres: qui autē concubationi nō affuerit: omissio exubauerit reliquo: qđ potius lege punitur. Item Plato τονσ αγοραγο μονσ φισι. οτορ περιτηρ αγοραυ κοσμορδίαταχθερτα νπορομωρ φνλαττειρ. Aediles iquit ordinē in foro a legibus deputatum seruent. Interpres uenaliū curatores uenditionis loca legibus constituta ornate custodiant. Aediles uenaliū curatores uocat: & forum locum uenditionis interpretatur. Item Plato αιπασαι τοιρ νναρχαι φισι πληρ βονλινσ και πρνταρ εωρ. Omnes inquit magistratus senatu: questoribusq; exceptis. Interpres. omnes magistratus consilium & consiliū principes: nihil hic excipit & senatū cōsiliū appellat eodē modo quo ediles uenaliū curatores: sed sic ita sane: res enim seruatur: quanq̄m sub nomine parum proprio. At uero quom questores consiliū principes dicat: quis ferre possit: rem usq; adeo absurdam? Item Plato res que in controuersia cadunt perscrutari diligentius p̄cipit p̄conctariq;

ipsum etiam iudicem: non tantū que ab aduersariis dicuntē audire ea uidelicet causa: ut ueritas clarius eluceat qđ idē arbitris quoq; agendum censet. & arbitrorū exemplo legitimos iudices ita agere iubet his uerbis αφωροσ δαν δίκαστισ ημιν φισι. και μη πλειω τωραρ τι δικωρ ερταισ αρα κρισεσι φθεγγομεροσ καθαπερ ερταισ διαιταισ. ονκαρ ποτε ικαροσ γεροιτο περ τηρ τωρ δι καιωρ κρισιν. Iudex tacitus nec amplius aliquid instar arbitri: qđ dictū ab aduersariis fuerit: percunctans iudicare integre nunq̄ poterit. Interpres: iudex qui nihil plus qđ litigantes dixerint loquitur quē admodū in dieta nunq̄ ad iuste iudicandū sufficiens erit. An quid preceptum a Platone fuerit intellexerit. Interpres: queso iudicate. dietam enim huic loco inseruit: quod uerbū apud Latinos id significat: quod a medicis pro uictus ratione egrotis datur. & iudicem scribit loqui oportere: quid autem loqui debeat non explicat: quasi fabellas etiā & anicularū deliramenta liceat iudicibus causas audiētibus recitare: Plato quidē p̄cūctari uult iudices: & hoc modo plus aliquid ab aduersariis elicere: qđ ab his propositum fuerit: hic autem non percunctari sed loqui dicit. Dieta uero quā interpres rationem uictus esse existimauit arbitri officium est: Hoc est eius quem agens & reus priuatim sibi eligūt iudicem: & sequi sententiam eius consentiunt. Licet enim arbitrum causam audit interrogare & percunctari: partim actorem: partim reū: atq; ita re diligentius intellecta iudicare. Iudicē uero publicum: & legibus institutum audire tantum solitum est: queq; audierit: lege iudicare: atq; ita sententiam ferre: quem morē Diosdorus historicus etiam a iudicibus egypti seruari solitū scribit. Ac Plato minime hanc cōsuetudinem probat. Ideo q; instar arbitri agere iudicem iubet: ut res de qua agitur percipi certius possit: et iudex ipse quasi procurator & tutor ueritatis: non modo audire rem: sed etiam perscrutari ueritatem: & qđ equū fuerit decernere syncretius possit. Interpres uero ita hūc locum exponit: ut plane dicere uideatur iudicē nihil magis loqui qđ egrotum: cū rationē uictus a medico tacitus atq; obtēperans accipit. Hosigitē admodū paucos: ex infinita pene errorū sexti libri colluione notauimus: qui ingenium atq; doctrinam interpretis demonstrarent. Nunc ne longiores simul: septimum aggrediamur.

E X L I B R O S E P T I M O .

Tradit Plato in septimo de educatione atq; eruditiōe liberorū

31
PLATONIS
& eruditionis nomen frequenter eo in loco usurpat. Interpret
uero pro educatione ubiq; alimentum ponit: nec tantū consequi
ingenio potuit: ut intelligeret: non quid cibi: aut potus capiant:
sed quomō ingenuis moribus: ac liberalibus disciplinis ciuū liberi
instituti sint a Platone disquiri atq; tractari. Item Plato
quoniā recta erudiendi ratio efficit ut tā corpus q̄ animus bene
habeat: primo de corporibus: quomodo apta robusta & salubria
reddantur exponit. cui rei nihil tam cōmodum esse q̄ laborē atq;
exercitationem fatetur. Itaq; iuuenes laborare plurimū suadet.
propter uigorem incrementi & excrementorū abūdantiā: que res
cum probari in omni etate non possit. si qui cum disputatur: qd
hospes inquit: num infantibus quoq; nup̄ editis plurimū laboris
mandatumus: Tum plato: minime inquit his primis: sed illis prius:
qui adhuc in utero genitricis alimēta suscipiunt. Miratur denuo
sotius: & quomō hec inquit uir egregie dicit *ιτιοισ κνο/μεροισ
φραζεισ*. Num de his loqueris qui adhuc intra aluum parentis
geruntur? Interpret hanc ultimā partem sic transfert. pregnātes
ne laborabunt: & matres uterū ferentes. pro fetu accipit. q̄ adhuc
maternis uisceribus continetur. *Μοχ Plato θαυμαστον δε
ονδερ εστιν αρωειν υμασ την τον τιλικον των γυμνα/
στικων*. Nihil sane mirū est si uos tantille etatis exercitationem
ignoratis. Interpret: nec mirum est tante rei gymnasticam uos
ignorare: qm̄ recte atq; eleganter expressit primordia eius etatis:
quibus nullum cōsuetum exercitationis genus tribuimus? Post
hec interrogat Plato: an infantium nutrices eos gestare debeāt:
modo uis interdum ad templa: aliquando ad gentiles & familiares
exercende eius etatis gratia: & nisi id faciāt pena legitima puniri.
Hec autem ita interrogat: utrunq; sane illud comprobans: ut &
gestetur infans: & pena nutricibus: nisi ita egerint decernatur:
*ει γαρ μη φισι. γελωτα αρ πωλνροφλειν υμασ. προσ τω
μη εθελειν αρ πειθεσθαι γυμαι κειατε και δονλεια ιθι τρο/
φωρ*. Alioquin inquit risum late captabimus: dū muliebres serui/
lesq; mores nutriciū recusent obtēperare: q̄ si dicat nisi nutricibus
penam cōstituamus: irridēdi erimus cū a mulierculis cōtempnemur.
Interpres: risus inq̄ de nobis magnus: quādo nutriciū moribus
mulieribus simul atq; seruilibus obtemperare nolint. Itē Plato
motum & modulū iuuare ad somnū infantibus excitandū dicit:
quomodo etiam ad desipientem debacchationem uidetur cōferre.

Et utrūq; huiusmodi affectū genus esse timoris existimat uicō
quodam animi cōtractum quod tolli numeroso motu adhibito
possit. & concussione leui ac placida: interiore illam animi furi/
bundam ac timidam conatationem sedari. ac tolli posse. arbitrat.
Cum itaq; exponere: quid uterq; affectus sit: uelut *δειμαιρειν
εστι ποντανταμφοτερατα παθι*. Timor inquit uterq; hu/
iusmodi affectus ē. Interpret formidāde utreq; iste sunt passioes.
Ita qd Plato sub timoris genere posuit. hic ecōtrario. formidādū
dicit. debacchationē uero insipietis: baccham furentē interpretatē.

Item Plato per interrogationem *οδε δνσκολοσ φισιρον
δαμωσ τε ιλεωσ. αρονδο κεισ φωιν θρηρωδισ τε ειμαι. και
οδνρωωσ επι το πολν πλιρισ μαλλον ικρεωρ εστι
τομασθωρ*. Homo inquit difficilis & minime placidus: nōne ge/
mebūdus magna: ex parte querulus ultra q̄ deceat bonū uirum
esse uobis uidet. Interpret: nōne igitur difficilis ac minime placabilis
fletu clamoribusq; plenior fore uobis uidet. q̄ mitis & mansuetus?

Item Plato uoluptatis ac doloris mediocritatem cōmendans:
subdit eandem mediocritatis rationem diuine quoq; nature con/
sentaneam esse his uerbis. *ιη διδίαθεσιν. και θεον. κατατιμα
μαρτειασ φικμη. ενστοχωσ παρτες προσαγορεν ομερ.*
Quem affectum uel deo non inepte omnes quadam diuinationis
fama tribuimus. Interpret: quem affectum placabilem dei quodā
oraculo cōmode appellamus. Item Plato ne quis se uoluptati/
bus dedat: admonet: quoniā dolore ita uacare non poterit *μι
τονυ αντομ προπετι φισιπροστασ ιδορασ γιρομερομ
ολωσ. ωσ ο/δεκτοσ λνπωρ εσομερομ*. Quapropter nec ipsū
inquit ad uoluptates p̄pensionem esse oportet: quoniā ne dolore
quidē uacare possit: Interpret nec ipse ad uoluptates inq̄ p̄liuus
erit omnino. reliquā partem pretermisit: hec est: quoniā dolore
uacare non poterit: quod ad euitandam uoluptatem alioquin
plurimū ualet. Item Plato nutrices adhuc tantillorum quibus
infantes cōmittit. *τασ δε τροφονσ φισιρ επι των τιλικον
των κοσμι οτι τοσ τε και ακολασιασ επιμελεισθαι*. O/
portere inquit curam ornatus continentieq; habere. Interpret:
de quibus curam nutrices habeant: ornatum uero & continentiā.
& adhuc tantillorum ne longior esset: omisit. Tum Plato ex
singulis tribubus singulas mulieres etate prouectas: deligēdas cēset
numero duodecim: que cum gregi pueroꝝ: cum nutricibus p̄sint

earum officium reuisant: & quotiens opus est: emendent τῶνδε τροφῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἀγέλης ξυμπασίης. τῶν δὲ καὶ γυναικῶν μιᾶς φέκαστι τέταχθαι κοσμονσᾶν κατέριαντορ. τῶν προερινμέρων. ὅσα ἀρταξωσίρ οἰρομοφνλακέσ. Ipsarum autem nutriciū inquit: gregisq; uniuersi: singulis singule de duodecim mulieres preficiantur: que ordinent ac disponāt per annū quecumq; ex supradictis censores mandauerint. Interpret: una mulier unicuiq; gregi annuo tēpore presit omisit nutrices: & duodecim mulierum numerum. & quod dixit ita obscurū est: ut nō possit intelligi. Item Plato τὰν τὰσ δέφισιρ ἀρείσθωσᾶν μέρ. αἰτῶν γαμῶν κυριατικῆσ ἐπιμελείασ. ἐξέκαστι τῆσ φνλῆσ μιᾶρ. ἡλικα αὐταῖσ. Eligant inquit eas que nutriti sūt mulieres: singulas singulis tribubus sibi eἶλεσ. In terps duodecim mulieres de duodeci tribubus eligant: & nutritiā principes mulieres eligant. reliquit sibi equalis. quod necessarium est: non enim etatem iuuenilem res postulat: sed senilem. Item Plato mulieri que perfecta sit nutritibus aduertēdi in quosdā iuuenes peccantes potestātē concedit: reliquos autē ad tribunitiā refert potestatem δονλορ φῆσι καὶ δονλιρ. καὶ ξέρορ καὶ ξέριρ. κολαζέτω αὐτῆ διατίροσ τῶν τῆσ πολέωσ οἰκῆτωρ. Seruum autem inquit aut seruam: peregrinum aut peregrinam: ipsa per aliquem ex ministris. R. P. puniat. Interpret omisit ipsa. quod uerbū per necessariū est: Additur enim respectu tribunitie potestatis a q̄ puniri reliqui debent. Item cū Plato ignorantia dicat nutricum & matrum ἀγροῖαρ τροφῶν καὶ μητέρων. Interpret nutricum & matrum amenciam dicit. quasi nihil aut parū inter ignorantia & amenciam inter sit. Itē Plato pueros puellasq; ad choream hortatur exemplo Minerue uirginis: que Athenis precipue colebatur. Hanc enim studio choree delectatam: aliquando armatam saltitasse memorie proditum est. Interpret pro Minerua aut Pallade de qua Plato locutus est Proserpinā dixit. Item Plato agones & pro agones dicit: hoc est: ludos & pludia quedam. Interpret certamina & bella interpretat. Item Plato τοτῶν παιδῶν γέροσ εἰμι μεταβαλλόμερορ ἀφέτερον εἰσ ετέρορ ἀλλαμορῖμορ εἰρ. μέγαληρ ἰσχνρ ἰσχείρ προστο καὶ τονσ ῥομονσ τονσ τεθερτᾶσ μορῖμονσ εἰραι. Ludorum genus: si nō ab uno in aliud mutet: sed idem semp maneat: plurimum inquit ad legum stabilitatem ualere. Interpret genus

puerorū scribit τῆρ παιδῶν. hoc est ludū pro παιδιῶ uidelicet puero accipiens. ubi nec orationis series nec ratio rei: stabilitatem patitur puerorum. Item Plato iura recte constituta: ut rata firmaq; maneat scribit oportere: quandoquidē mutatio eorum magnam afferret iacturam. Quem locū ita exprobit κίρον μέρα δετᾶ αὐτᾶ. καὶ καιροτορον μέρα. μεταβολαῖσ τε ἀλλαισ ἀείχρωμέρα καὶ μηδέποτε τὰν τὰ φιλαπροσἀγορένορ τῶν τῶν μέρων. μητέρσχίμασι τοῖσ τῶν αὐτῶν σωματῶν μητέρ τοῖσ ἀλλοῖσ σκένέσιρ ὁμολογονμέρωσ αὐτοῖσ ἀείκείσθαι τοτένσχίμορ καὶ ἀσχίμορ. ἀλλὰ τορτιμέρορ ἀεί καιροτορον τᾶ καὶ εἰσ φέρορ τᾶ τῶν εἰωθοτῶν μέτερορ κατὰ τεσχίματα καὶ χρωματα παρτᾶ καὶ ὅσα τοῖα τᾶ. τοντορ τιμασθαι διαφέρορ τῶσ. τοντον πολέλωβηρ ὀνκείραι μέζω φαίμερ ἀρ. ὀρθοτᾶτᾶ λέγορ τεσ Cum autē eadem mouentur: & inuuant: ac mutatione subinde uaria dissident. nec eadem unq; iuuenibus grata familiariaq; appelluntur: ut non in corporū gestibus: nō in aliqua suppellectile certum confessumq; habeatur: quid honestum: quid turpe sit: sed qui subinde aliquid noui cōpererit: diuersumq; attulerit a superiori uel figura: uel colore: uel aliqua huiusmodi diuersitate. hic pre ceteris cōprobetur: hac re si nullam perniciosiorem pestem esse in R. P. posse dicimus: recte pfecto arbitramur. Interpret quomō locum hūc in latinā linguā transtulerit opere precium ē audire. Si uero inquit nouis semp rebus: mutationibusq; utatur: ac aliis atq; aliis: tum figuris corporū: tum ceteris uasis delectari assuescat honestum quoq; ac turpe sit: semper esse mouendum arbitrat. Quare si quis aliqua noua figuris odoribusq; in medium afferens honoratur. hoc recte sentientes dicemus pestem. R. P. maiorem nullam futuram. Quid in his Platonis sic equidem nō uideo: nec alios puto secus q̄ ego sentio existimatuos. Quid autem sibi hec uelint: interpret dicat: si tamē quod mibi difficile uidetur: seipsum intelligit. Item Plato erudiendos in re militari liberos ciuium seu uolētibus: siue inuitis parentibus decernit. ὀνχορ μέρα ρβον λιτᾶι φῆσιρ ὀπατηρ φοιτῶρ τᾶ. ὀρδαρ μιέωρ τᾶτᾶσ παδείασ. ἀλλὰ τολέγομέρορ. παρτᾶρ δρᾶ καὶ παῖδα κατὰ τοδνρᾶτορ. ὀσ τῆσ πολέωσ μάλλορῖτωρ γερρῖτορ ὀρ τᾶσ παῖδέντερορ ἐξαράγκῆσ. Non quem pater inquit uoluerit discere. quem uoluerit missas facere disciplina: sed ut aiunt

31
PLATONIS DIPTVS

omnes quauis etate: dare pro uiribus operam etiā in uictos quādo/
quidem. R. P. filii potius sunt: q̄ eorum: a quibus geniti fuerunt.
Interpres: uenient autem illuc: non qui a parentibus mittuntur
solū: sed uiri adoleſcētesq; omnes. Ciuitatis enim magis q̄ genitorū
suoꝝ sunt: ita nec dignitatē seruat platonici sermonis: & sententiā
omnino peruertit. Item Plato mulierum nimium otium atq;
inertiam improbat: nec satis esse arbitrat: q̄ res domi reconditas
seruāt: & aut nent: aut texūt: sed ad exercitationes etiā p̄deundū
arbitratur & corpus parandum ad labores & pericula: quotiens
opus sit subeunda eis τῖρα μιὰ οἰκισίῳ ξυμφορισαρτέσ
φισι. τολέγομερον παρτα χρηματα παρ εδομερταισ
γνραιξι διαταμιέν ειρ και κερκιδωραρ χειρ. και πασις τα
λασιονργιασ. Domini inquit uniuersas res ut dici solet reconditas
mulieribus custodiendas tradimus: & raris somniq; lanificio conce/
ditur dūtaxat eas preesse. Interpres: conductis in unā mulieribus
domum: raris: texturam: ceteraq; huiusmodi cōmittemus. Quā
scite & prudenter: res domi reconditas uertit peritus interpret: in
mulieres unam in domum conductas. Item Plato mulierum
lacenarum morem in lanificio & remilitari positum narrans γν
ραι κασ δε φισίῳ αργονσ μερ ταλασιασ. ασκιτικον δε τι
ραβιον και ονδαμωσ φανλον ον δεντελιδιαπλεκειρ θερα
πειασ δε και ταμειασ αν και παιδο τροφιασ εις τι με/
σορ αφικρεισθαι. τωρ δε ισ τον πολεμον μι κοιρωρονσ ασ
Mulieres inquit lanificio quidem uacare: sed uitam quandam so/
lerttorem: & minime uilem atq; abiectā agere: quinetiā domestici
cultus: & reuicari officii: ac cure filiorum mediū quoddam tenere
Bellice autem rei consortium reculare. Interpres. mulieres uero
cultui filiorum uacare bellisq; non participare. Item Plato γε
ωργια δε φισίῳ εκδεδομεραι. δονλοισ. απαρχιρ τωρ εκ
τισ γισ. αποτελονσ ιρ. ικαρ ιη αρθρωποισ ζωσ ι κοσμιωσ
Ager seruis traditus ad colendum fructum sane reddet: qui satis
sit hominibus uitā modeste agētibus. Interpres: agricultura seruis
cōmendata: qui homines primitias agrorum satis persoluant: ho/
neste uiuunt recte sane ut cetera. Item Plato: Cives ne otiose
uiuant deterret: inde afferens metū: q̄ nisi uite officii p̄fungantē
facile in eam que conueniat rem delabentur. Conuenientem autē
ac debitam rem esse dicit: ut animal quod otiose ac negligenter
degit: ab alio animali rapiat: qđ riget laboribus & uiribus p̄stat

ονδοιορτε φισι τον ζωρτα οντωσ ατνχισαι τον προσι
κορτωσ. προσικειδε αργω και ραθνωσ κατα πέπιεσμε
ρω ζωω: σχεδον νπ αλλον διαρ πασθιραι ζων τωρσ φο
δρα τέτρι χωμερω με τα αρδρειασ αμα και τωρ πορω.
Nec fieri inquit potest: ut homo: q̄ ita uiuit: ea se uacat: que cō/
uenit. Conuenit autem otioso: & per inertiam obeso: iacentiq;
animali ut ab alio rapiatur: quod labore extenuatū sic: & ualeat
animo. Interpres: nec possit uiuis qui sp̄iam ad cātum infortunū
deuenire: otioso enim pinguiq; animali cōuenit: ut ab alio labo/
ribus extenuato fortiq; rapiatur. Item Plato ad exercendum
tam corpus q̄ animum hortatur: & ne quid temporis rei tam ne/
cessarie detrahatur persuadens πασα δε μνητε φισι και ημε
ρα σχεδον. ονκεσ τιρ ικαρ ιη τονταν το πραττορτι. τοτε
λεορτε και ικαρ ορ αντωρ εκλαμβαιρ. Νοχ inquit tota:
dieq; fere totus: satis non est ad plenum absolutūq; eius rei fructū
capiendum. Interpres: tota uero nox: totaq; dies: id facienti non
sufficit: reliqua ne lōgior esset: omisit. Sic enim sepe que Platonis
sunt p̄termittit: que nō sūt: addit. & ut i necessariis: que auctoris
sunt: breuior: Sic in suis que perabsurda: prolixior est. Item
Plato quantum somni satis ad hominis ualitudinē sit describens: ē
εστιδε ον πολν φισι. καλωσ εις εθοσ ιορ. Non multum ē
inquit: si bene assuescit: quasi dicat: qđ ad ualitudinem requirit:
non multum est: presertim homini bene morato: & medio critati
assueto. Interpres: somnus ergo turpis est: & consuetudine crescit.
Item Plato οδε μι πειβομεροσ φισιρ. ατιμοσ τωρ παι
δειωρ εστω τιμωρ. Qui nō parebit inq; experis honoz erit: q̄
uiris eruditis: & in aliquo discipline genere excellētibus dari solēt.
Interpres. pueriles inquit honores non consequetur a disciplina
dilapsus est in puerilitatem. Item Plato ne puellas quidem in
rebus bellis uult esse mexeratas: ut cum matrone fuerint:
possint: si ita res exigat: pro filiis suis pugnare: nec ad sacra solū:
& templa: prouolute ululatu ac gemitu omnia compleant. & mu/
lieribus supplicis insistant: prauam generi humano opinionem
contrabentes: quasi omnium animantium natura ignauissimum
sit. Interpres: opinionemq; generi hominum dare: omniū anima/
lium mulieres esse ignauissimum. Mulieres tantum pro uniuerso
hominū genere: de quo Plato loquit accipit. Item de exercitio
luctandi: & reliquo iuuenilis etatis motu Plato disputat: quo in

loco plura saltandi genera enumerat: quorum alia probat: alia
 improbat: & in hūc modū loquit̃. *δνομεραντισ ειδικρη ρομι
 ζειρ ειραι φισι. τιρμερ. τωρ καλλιουωρ σωματαωρ επιτο
 σεμρομμισμονμεριρ. τιρδετωρ αισχιορωρ επιτο φανλορ
 τε. δνο και τον απονδαιον δνο ετερατονδισπον δαιον.
 τιρ μερ κατα πολεμορ και ερβιαιοισ εμπλακερτωρ πο/
 ροισ. σωματαωρ μερ καλωρ. ψιχις δαρδρικισ. τιρδεμεν
 πραγισ ονσις ψιχις σωφρομοσ. ερ ιδορμισ τε εμμε
 τροισ ειριρι κερ αρτισ λεγωρ. κατα φνσιρ τιρ τοι αντιρ
 ορχισιρ λεγοι. τιρ πολεμικιρδι τοντωρ αλλιρ ονσαρ
 τισ ειριρικισ. πνρριχιρ αρτισ ορθωσ προσαγορεμοι.
 τασ τε ενλαβειασ. πασωρ βολωρ και πλιγωρ. εκ μενσεσι
 και νπειξειπασι. και εκ πιδισεσιρ ερ νψει και σνρ ταπει
 ρωσει μιμονμεριρ. και τασ ταν ταισ ερ αρτιασ. τασ επι
 τα δρασ τι κα φερομερασ ανσχιματα. ερ τε ταισ τωρ το
 ξωρ βολαισ και ακορτιωρ. και πασωρ πλιγωρ μιμιματα
 επιχειρονσασ μιμεισθαι. τοτε ορθορ ερ τοντοισ και το
 εντορορ τωρ αγαθωρ σωματαωρ και ψιχωρ. οποταρ γιγρι
 ταιμιμιμα ενθν φερεσ ωσ το πολν τωρ τον σωματοσ
 μελορ γιγρομερορ. ορθορ μερ το τοιοντορ. το δε τοντο
 ισ οραρτιορ. ον κορθορ αποδεχομερορ. τιρδε ειριρικιρ
 ορχισιρ. τιδαρ εεωριτεορ εκαστωρ. ειτεορθωσ ειτε μι
 κατα φισιρ τισ τισ καλις ορχισεωσ αρτιλαμβαρομε/
 ροσ. ερ χορειαισ πρε πορ τωσ εν ρομωρ αρδρωρ διατελοι
 τιρ τοιρ νρ αμφισβι τονμεριρ ορχισιρ. δει πρωτορ.
 χωρισ τισαμφισβι τοντον διατεμειρ. τισ ονρ αντι.
 και πιδει χωρισ τεμρειρ εκατεραρ. Eius duo genera esse
 censendum est. Alterum quod digniorum corporum honestatem
 imitetur. Alterum quod deformium uicia sequatur. Viciosi item
 generis species duplex est: & duplex probi. Probi inq̃ si alteram
 speciem bellicam dixeris: cum uiolentis laboribus: corpore digno
 fortiq; animo implicamur: alteram uero pacificam. cum per felu
 citate animo modesto uoluptatibus modice utimur: scite recteq;
 cum ratione appelles. Bellicum igitur genus illud diuersum ab hoc
 pacifico pyrrhicham recte nomines: q̃ cautiones omnium tum
 iactuū: tum plagarum declinatione cessioneq; uaria: & saltu aut
 sublimiore: aut humiliorē referat: atq; etiam contrarios gestus:
 quos agendi pericia formet. Tum uero in iaciendis aut sagittis: aut*

iaculis in omni deniq; telo siue iclu: conetur decorum ex acto
 simulandi ingenio seruare ac reddere. Itaq; officium in his pber:
 & corporum animorumq; constantiam sepe directo membrorum
 gestu: interdum etiam indirectu simulatam comendet. Pacificum
 rursus saltandi genus in singulis hoc modo considerandum est:
 recte nec ne professor digne saltationis in choreis uirorū optima
 lege eruditorum recipiatur. Ergo saltandi genus: quod in contro/
 uersiam cadit: primum seorsum ab eo: quod certum confessumq;
 habetur: secari debet: quod nam igit̃ hoc est: & quomodo seorsū
 distinguendum? Hec cum ita a Platone scripta sint. Interpret:
 partem maiorem & insigniorem: & comodiorem notarum: quibus
 Plato saltandi genera exprimit: pretermisit: & uerba inculcans
 ita loquitur: ut quid dicat: a nemine possit intelligi. Induas in q̃
 species eā distribuimus. Nam uel ad honestius: uel ad turpius de/
 ducuntur: Quorū utriusq; duo rursus genera sunt: honesti ergo
 generis: si corpora pulchra sunt: animusq; modestus: pacifica hec
 secundum naturam motio appellabitur. Que autem bellica est:
 magnitudinemq; animi querit pyrrhiche recte uocabitur: i qua
 sūt: fluxus corporis: qbus tela plageq; uitant: exaltatioes in altū:
 humiq; protractiones ceteraq; huiusmodi dubie quoq; saltationis
 seorsum genera distinguenda. Quas scripta Platonis ab hoc inter/
 prete recte in latinum uertantur: manifestum est: hinc mouetur
 aduersarius: ut obiciat Platoni: q̃ pulchritudini corporis idulērie
 quia uidelicet dignitatem corporis quam ille tribuit bello: hic ad
 pacem peruertit: magnitudinem prorsus corporis: pulchritudinem
 esse: nemo excepto interprete ignorat. Quapropter Plato corpus
 dignitate predicum: & animum fortitudine prestantem in bello
 constituit: Hic huiusmodi corpus in pace ponit: & pulchritudinis
 nomine cotaminat animi modestiam uoluptate modice utentē.
 Fluxum uero corporis qui nesciat apud latinos uentis pfluuiū
 dici: & tamen hoc uocabulo usus est. Interpret: pro his que Plato
 nutum: flexū: celsum: saltum: nominat. Taceo q̃ ea que a Platōe
 contraria supradictis adducuntur: ut eis uerba illa adiungit: aliaq;
 simile. Facit hic sane ex oratione Platonis tanq̃ ex pulcherrima
 arbore truncū quendā: omnibus que dignitatem illius coplerent:
 apudatū: atq; rescissū. Tum Plato de disciplina rū studio disertē
 & quatenus aut quomodo his danda opera sit: iubet. Tum uero i
 sermonē incidit incōmensurataz & comensurataz magnitudinū

31
PLATONIS SYNTHESES

quas nosse necessarium arbitratur. alioquin tortū esse: uicissimq;
seniores propositis huiusmodi questionibus moram animi causam
trahere: multo iocundiores. callis & tesseras studio contendentes:
libero homine digno. Respondet his fortius isos εοικέμ η τέπετ
Τεία· και ταντα αλλιλωρτα μαθηματα και παμπολυ κέ
χωρισθαι. Quid ni? Plurimum enim inter tesseras ac disciplinas
istaf interesse longoq; interuallo disiungi manifestum est. Quod
responsum plane illud explicat: longe iocundius posse senes in his
disciplinis animi causa uersari q̄ in callis & tesseras: quandoquidem
hec studia longe nobilitiora sunt: & senili etati magis accommodata.
Interpres: nō multū forsitan tessere isteq; doctrine inter se distare
uidentur. Parum si deo placet recessit a Platonis sententia: quādo
ille disiungi hec longo interuallo dicit. hic non multum inter se
distare interpretatus est. Deinde Plato de uenatione: & quenā
sequenda: que respuēda sit: diciturus τορμερ ρομοθετηρ επαι
ρέσαι και ψεξαι φισι χρέωρτα περί θηρασ πρως τονστωρ
ρέωρ πορονσ και τα επιτιδένματα. τορδαν ρέωρ. ακονσ
αρτα. περιέσθαι. και μιθιδοριμ. μιτέ πορορ εξείργειρ αν
τορ τωρδε περί εκαστα απειλιθερ τωρμέτα ζημιασ και
ρομοθετηθερ τωρ. τα μετέ παιρον ριθερτα μαλλορ τιμαρ
και προστα χερτα απο τελειρ. Legumlatorem inq; uenādi
rationem: partim probare: partim damnare: oportet: ad labores
& studia iuuentutis. Iuuenes aut ipsi obtēperare preceptis debēt:
& neq; a uoluptate: neq; a labore arceri: quominus officio suo fū/
gantur. Tum uero que cum cōminatione dicta sunt diligentius
colere: atq; seruare q̄m que minaciter addita pena lex sanxerit.
Interpres: oportet ut legislator ad incitandum labores studiaq;
iuuenum uenationē laudet. Iuuenes aut ita parere: cū audierint:
ut nec labor: nec uoluptas a uenādo ipso arceat: magisq; honorēt:
que dicta cū laude sunt: q̄ que minus multisq; firmata phorreāt.

Μοχ Plato τον τωρδη προρρηθερ τωρ φισιμ εξισ ανγι
ροιτο. εμμετροσ επαιμοσ θηρασ και ψογος. Ηος ita iquit
exorisi: laudem deinceps modice improbationemq; uenādi dicemus.
Interpres pro modica laude metricā dixit q̄ uel solus error satis:
superq; hominis peritiā indicat: Quis est enim adeo mentis in opf
qui carmen: & metricam poetarū rationem huic loco accommodari
posse arbitretur? Item Plato μνρτερεντιμδε φισι. θηρέν
τημ διλομοτι. κνσι και πλέκταισ πιστορ. μιδεισ μιδει

ποτέ εασι μιδαμορ θηρένσαι. Venatorem inq; nocturnū
retibus & canibus suis fidentē nemo usquam sinat uenari. Interpres
noctu sine canibus & retibus nemo id audeat facere. Sed reliquis
ōmissis: que notari in hoc libro possēt: Nūc ad octauū trāseamus.
DE LIBRO OCTAUIO.

Dissert in hoc Plato de duplici amicitie genere: atq; his uicitur
uerbis φιλομμερπον καλονμερ φισι ρομοιορ ομοιωκατα
ρέτηρ. και ισορ ισω. φιλορδαν και το δεομερομ. τον πλον
τικοτοσ. εμαρτιορ ορ τωγέρει. οταρδε εκατέρομ γέριτα/
ισφοδρορ. ερωτα επορομαζομερ. Amicum appellare eum
solemus: qui uirtute similis ac par est: Atq; etiam eum: qui pecuniis
eget: diuitis amicum nūcupamus quanq̄ genere est plane diuersū.
Utrumq; uero quōtiens amplificatum est: amorem iam dicimus.
Interpres. Amicū enim simile simili: & equale equali asserimus. Sed
rursus etiam amicum: qui diuitis indigeat: quanq̄ genere cōtrariū
sit: amicum dicit eum qui diuitis indiget: sed cuius tandem amicus
sit: tacer: cū id Plato exponat dicens: amicū diuitis esse qui pecuniis
eget. Item quod Plato dicit: utrumq; uero quōtiens amplificatum
est: amorem iam dicimus. Interpret ita exponit. Cum uero utriq;
cōcurrat cupidinis ardorē nuncupamus: qd̄ duplicem in se cōtinet
errorem: neq; enim cōiunctio: aut conuersus: ut ipse ait amicitia/
rum huiusmodi amor est. Vtraq; enim per se cum amplificata est
autore Platone nomē amoris recipit: neq; si cōiungantur amorē
facient: nisi amplificatio: hoc est uehementia quedam amoris ac/
cesserit: quod ab interprete pretermisum est. Taceo q̄ ne ardor
quidem cupidinis dici debet: qd̄ Plato erotem dixit. Eros enim
amplificationē beniuolentie refert: & honeste rei melius: q̄ ardor
cupidinis accommodari potest. Item Plato tertiū amicitie genus
exponit: qd̄ ex duobus iam dictis mixtum habetur: explicatisq;
duorum illorū simplicium conditionibus affert tertiū his uerbis
οδε μι χθεισ φισιμ εξαμφορ τριτοσ ερωσ. ον τοσ εσθορ
διελιλνθαμεν ωσ τριτορ. Tertius aut amor: qui ex ambobus
illis permixtus est: genus illud est amoris: qd̄ nos tertium exposui/
mus. Interpres hoc totum relinquit: causam ipse afferat: si potest.

Item Plato modū quo superari libido atq; inhonesta uoluptas
possit: exponens conuiuioꝝ exemplo utitur: que quanq̄ institui
posse anteq̄ in usum uenirent minime putabantur: postea tamē
recepta sunt. Sic enim de uoluptate sentiendum arbitratur: ut

31
PLATONIS
QUANŪ SUPERARI POSSE NEQUAŪM EXISTIMETUR: EXCOGITARI TAMEN
MODUS ALIQUIS POSSIT: QUO SUPERETUR: QUI SI ADHIBEAUR ARDET FACILE:
QUOD ANTE PERSUADERI SINE DIFFICULTATE NEQUIUISSET. Quo in loco
his uerbis ἀλλὰ γὰρ εἰς τὸν τὸ προβεβηκένυρ. ὡς τὸν
δαρ ποτε γέρεσθαι δοκεῖ. Sed enim eo res prouecta nunc
est: ut nunquā effici posse uideatur. Interpret. sed ad hoc modo
peruenit: ut uideatur: nec tunc quidem fieri posse: sicut concuba/
tionis studium non credebatur. Quod Plato existimari dixit
minime effici posse: hic ad tempus quoddam preteritum refert: sed
quod sic illud nec ipse dicit: nec nos querimus: quando nullum
tempus a Platone determinatur. Concibationes autem appellat
suapte uocabulo: que nos conuiuia dicimus. Item Plato dum
uinci posse uoluptates ostendit: mentionem athletarū quorundā
facit: quibus ceteri corpora ualidiora: & animi longe deteriores q̄
ceteris bene institutis ciuibus erant: a rebus tamen ueneris absti/
nere potuerunt: quo in palestra possent uictores euadere: quibus
affert. Longe igitur magis nostri adolescentēs multo pulchrioris
uictorie gratia temperare a uoluptate deberent: Post que sotiū
percontatur: quam tandem uictoriam intelligat: cui Plato uo/
luptatum inquit uictoriam: quas qui superare potest: felicē agit
uitam. Qui uero ab his pessundari se permittit infelicem ac miserā
πρὸς δὲ τὸν τοῖς ἐτίφοβοσο τὸν μιδαμμι μιδαμωσ ο
σίον ἀντο εἰραι. δυνάμιρ ἡμιρ ονκαρὰ ἐξεῖ κρατείρ ωρ ἀλ
λοικέκρατι κασι τὸν τωγορ τέσ χείρομεσ. Ad hec timor
inquit nequid impie committatur: nonne efficere poterit ut ea
meliores superarent: que superare deteriores potuerunt. Interp̄s:
quid igitur formidamus: ne minime rem uincamus: quā alii peiores
superarunt? Item Plato modos quibus superari possit exposuit
uoluptatis: eos q̄ non faciles tamen cōmodos esse existimans τὰν
τὰ δὲ φησὶ. καθ' ἅπερ ἰσως ἐρμυνθω τὰ νυρ λέγομερὰ ἐστιρ
ἐν χαῖ. πολυ γέμιρ ἀρίστα εἰπέργιγοι το. ἐρπασαῖσ πο
λεσίγγοι τὰρ. Hec fortasse inquit: que modo dicimus perinde
quasi per fabulam optanda sunt. uerum si fieri potuerunt: q̄ op/
tima omnibus ciuitatibus cōtingent: quasi dicat: fabulas ista esse:
& que optari potius q̄m capri consilio possint. Interpret. duo hec
membra orationis commiscens. & sententiam Platonis deprauans.
Hec inquit quasi per fabulam dicta: preces ad deum sine multum
collature si he leges ubiq; obtinebunt. Tum Plato de aquarum

ductibus: & puteis faciēdis differēs ἀνδρῖα δὲ εἰτίσι τοποῖσ φη
σι ξυμφητος ἐκγῖσ. τὰ ἐκδῖοσ ἰορτὰ ἀποστέγει ραματὰ
καὶ ἄλλει πεί τωραρ ἀγκωρ ποματῶρ. ορνττέτωμ ἐρ
τῶε ἀντὸν χωρῖω μέχρητισ κέραμι τῖδοσ γῖσ. Si qua inq̄
aliquibus in locis aque inopia solo incita: riuos arcet a Ioue pro/
deūtes: atq; ita defectus necessarii liquoris urget: suo quisq; in loco
ad oretam usq; effodiet. Interpret. q̄ si aque inopia in agris ē ali/
quibus: & pluuiialibus aquis retentis uiuūt cum necessitate quispiā
in loco suo ad terram usq; solidiorem effodiat. Deinde Plato de
fructuum usu διττιασ ἡμιρ φησὶ δωρέασ ἰθεοσ ἐχει χαρι
τοσ ἀντι. τῖρ μέρ. παιδῖαρ διορυσῖα δα ἀθῖσ ἀνρῖστορ.
τῖρ δέῖσ ἀποθεσῖρ γέρομ ἐρῖρ κατὰ φνσῖρ. Duplex inquit
gratie munus hec dea nobis largitur: alterum ad delicias non re/
condendas: alterum ad recondendas aptissimum. Interpret. alterq;
ante depositionem: alterum in dispositione. Item Plato οσ ἀρ
φησῖρ ἀγροικὸν ὀπωρὰσ γένσῖται βοτρῶρ εἰ τέκαῖ σν
κῶρ. Quicunq; de rusticis fructibus: uua aut ficus gustarit: quo
in loco rusticos fructus: eos nominat: q̄ apti sunt ad recondendū.
Interpret. qui uuam ante uindemie tempus gustauerit. Item
Plato contumaces eius legis de fructu rustico puniens εαρ δὲ δι
δονλοσ φησὶ μι πείσασ τὸρ δὲ ἀποτῖρ τῶρ χωρῖωρ. ἀπ
τῖται τὸν τῶρ τοιοντῶρ. κατὰ ρείγα βοτρῶρ καὶ σνκορ
σνκῖσ. ἰσ ἀριθμονσ πλιγασ τὸν τοῖσ μασ τῖγονσ θῶ. Si
seruus inquit domino fundi inuito tetigerit hec quotcunq; uue
acinos siue ficus comederit: totidem plagis cedatur. Interpret. q̄ si
seruus id quispiam fecerit: per singulas ficus acinosq; uue: e iua
numero uulnera patiat. ὁμίσε particulam illā dño fūdi inuito
que maxime necessaria erat: Nam si quis concedente domino col/
legerit: nulli pene obnoxius erit. Nec uero reliquam partem sine
errore interpretatus est: Seruum enim qui uuam comederit: to/
tidem inquit pati uulnera debere: quot acinos comederit: Quare
nihil esse posset iniquius: nihil a Platonis sententia alienius. Ille
enim uerba ait seu plagas non uulnera. Item Plato εαρ δὲ
τίσ φησῖρ αῖσ τῶρ ἀντοσ ἰδονλοσ ἀψῖται. τὸρ μέρ
δονλορ. κολαζέῖρ. τὸρ δὲ λένθερορ ἀποπέμπεῖρ. Si quis
nescius tetigerit: si seruus est: flagris cedatur: si liber: dimittatur
admonitus ut reliquos tangat fructus: qui uue passē conficiende:
aut uino: aut caryce cōmodi nō sint. Interpret. si uero depositio

apras sciens tetigerit: seruus qđ plectatur: Liber autem repellat: ut re doceat ficus uiamq; solummodo ad depositionem ineptas capere alienis licere. Nescium interpret scientem dicit. & repelli quē dimitti Plato censuit. qđ tangi posset. a quo abstinere oporteret ad monitum passam autem carycam: uinum hoc est fructus reconditos: dicat cur nominare uoluerit. Item Plato legem de malis piri: malis punias: reliquisq; huiusmodi scribens peregrinis quidem & in fundo comedere: & domū deferre permisit. Ciuibus uero liberis esse tantum in fundo nihil uero inde deferre εαρδε πρέσβυτεροσ ωρ φισιρ απτεται τοντωρ. φάγωρ αντον και αποφέρωρ. μηδερ καθαπερ οξεροσ. ταντι κοιρω ρει τω τωρ τοιοντωρ παρτωρ. Si senior inquit tetigerit edēdo & nihil deferendo sicut peregrino permissum est omnium huiusmodi fructuum particeps sit. Interpret sin uero senior quispiam comederit nec asportauerit: sibi quoq; i his omnibus liceat. Itē Plato tertiam partem fructuum dumtaxat cogi quenq; debere instituit ut cuiq; uendat: & quoniam fructus partim nobiliores: partim ignobiliores afferri solent μικτὰ ex utroq; genere tertiā partem uendi decernēs χειρωπον και βελτιω τοντωρ φισιρ εκαστα αραγκιφνείρ και εκτρέφείρ τιν γιν. Meliora inquit aut deteriora queque ex his agrum gignere augereq; necesse est. Interpret: necesse ē enim ut agri alia copiose: alia contra pducāt modum reddat pro genere: cum dicat copiose. Μοχ Plato λα βωρ δε καστοσ τωρ πολιτωρ τα δνομερι φισι. κνριοσ εστωτισ ρομισ δονλοισ τε και ελενθεροισ. οποσ αρ και οποια βονλιται διαρμειρ. Duas inquit partes quas ciuis sibi qsq; seruaerit: distribuere suo arbitratu possit seruis liberisue: q̄tenus & quomodo uoluerit. Interpret. Quilibet autem ciuis cum duas partes seruorum liberorumq; acceperit sicut uelit ipse distribuat. Tum Plato de eisdem rebus uenabilibus agens: quē admodū ciues uendere debeant peregrinis statuit: eas scilicet res: quas uendere peregrinis licebat. τωρ δε ωριωρ φισι. πρωταμερ τα περι τονσ ξερονσ ταχθερτα πωλειρ τοισ αστοισ. σκοπειρ ει γινεται. κατα τον ρομορ εκαστα. In uenabilibus inquit rebus primum de his considerandum est: quas a ciuibus uēdi peregrinis decreuimus. Interpret. tametsi hoc a Platone subobscurē fictā ex his que sequuntur apertius intelligi possit: ita tamen crāsulic considerentq; an conuenie secundū leges singula ciuibus uendāt.

Ita cum Plato cōsiderandū dicat. An ciues iuste uendere peregrinis possint: Hic contra interpretat: an peregrini iuste ciuibus ualeant uenundare. Nam cōuenas eius uocabulum: ego quidem peregrinos significare arbitror. Item plato nullam cauponādā rationē ciuibus suis pmittit: uetatq; ne aut ipsi alius cauponētur uel ab aliis emant obsonia: Peregrinos tñ pegrinis in foro peregrinorum cauponari posse concedit: hoc modo ερδε ταιστωρ ξερωρ ξεροσ αγοραισ. πολειτω τοισ διμνονργοισ τε και τοντωρ δονλοισ. Peregrinis autē i foro peregrinorū opificibus uendat & eorum seruis. Interpret hoc referēs ad ciues in peregrinorum tamen foro inquit opificibus seruisq; suis uendere liceat. Ita ciuibus permittit cauponari: cum peregrinis uendunt: Longe aliter qm Plato decernat plerosq; etiam alios errores in hac lege committit: quos perspicere facere poterit: siquis interpretacionem eiuscum Platonis libro conuulerit. Ceterum in ultima huius libri parte: cū Plato de inquilinis disputaret εξειρω φισι τωβονλομερο ιεραι εισ τιν μετοικησιρ επι ρητοισ. με τοι κιορ μηδε σ μικρορ τελονρ τι. πλι τονσ ωφροειρ. μη δε αλλο αντελοσ ερεκατιροσ ωρισ ιπραεωσ. Licere ciuibus inquit certo tempore urbem colere: sine aliqua incolendi mercede: aut ullo uendendi emendi ue uectigali: uno officio uirtutis excepto. Interpret. immunitatem hanc incolarie mercedis reliquit & qđ ab incolis Plato unum uirtutis officium requirit. similiter pretermisit quasi parum intersit: uirtutem quis an uicia exerceat. At uero Plato neminē nisi cum uirtute in urbē recipiendū cēset: etiam si cōmoditatis desiderium urgeat: qua quidē una cōmodi ratione recipi peregrinos: legumlatores permittunt. Nam ceteris quidem de causis melius agi putant: sine huiusmodi sotus qui peregrinos inferant mores: & ciuium probitatē deprauent. Ita Plato incolas admitti quidem cōcedit. sed salua uirtute: quod unū quasi mercedem & uectigal postulat: exagēdumq; ab omnibus decernit. Atqui interpret partem hanc pretermisit: qua sublata legē omnē labefactari manifestum est.

E X L I B R O N O N O.

Iam uero qđ in nono libro aduersarius egerit uideamus: Principio excusare se Plato uidet. qđ de sceleribus quibusdā turpissimis ac nefandissimis legem ferat: & quanq̄ no esse se nescium dicit: eā R. P. in qua optime leges condite sint. uix posse in tantū errorē

delabi: quoniam tamen nondum aut deorum filii sunt: qui uel dāc
uel accipiunt iura: sed homines natura fragiles & ad errorē p̄pensi:
non indicens esse interdum suspicari: ac timere: ne quis etiā in tali
R. P. natus educatusq; quasi sua natura innox prodeat: uel ut iusu
euenit: ut nonnulla sacra fulmine tacta dura efficiantur. Itaq;
haudquaq; ineptū esse arbitrat̄ur huiusmodi quoq; delictis p̄sidio
legum prouideri. que cum a Platone miro quodā ornatu ac splē/
dore scribant̄. Interpret om̄ia peruertit: cōfundit: atq; dilacerat.
Neq; est turpe inquit omnia legibus complecti: ea presertim in
ciuitate: quā dicimus recte sed ad uirtutis acquisitionē habiturā.
Oportet enim ut preueniamus minantes: ne quis flagitio aut
facinore: tum se tum alios corrumpat: Leges igitur iste faciente
sunt: auertendi a uicis gratia. Verum quoniam non ut prisca le/
gislatores agimus: qui cum deorum filii essent heroibus: qui & ipsi
a diis nati sunt leges ferebant: sed homines hoībus ista sancimus:
uereri par est: ne quis ciuium: ita natura indomitus nobis gignat̄:
ut quasi predura legumina igni legum decoqui nequeat. O admir/
rabilem peritiā interpretis: O doctrinam singularem: non turpe
existimat in ea. R. P. scelera lege complecti: de qua spes uirtutis
optima est: & quā Plato causam affert: ut tacendum sit: eandem
hic causam adducit: q̄ obrem nō sit tacendū. sed reliqua: ne lōgiōr
sim pretereo. Post hec Plato ordinem inimicitiarum describit:
& quem primo quem secundo loco. R. P. hostem existimari con/
sentaneum sit: explicat. Vbi cum de primo dixisset: de secundo ita
loquitur τὸν δὲ κοίρων τὰ μέρων τῶν τοιῶντων ὀνδέρη.
τῶν μέγιστων δὲ μέτεχοντα ἀρχῶν ἐρητιπολεὶ λελιθο
τατέταντα ἀντομῆμι λελιθοτα. δει λιαδν πέρ πατρι/
δοσ ἀντομῆμι τίμωρον μέρον. δει δέντερον ἠγείσθαι τοῦ
τοιῶντων πολιτην. κακί. Qui autem eorū facinorū particeps
quidem non est: Amplissimos tamē. R. P. magistratus assequutus
non inuigilet ciuitatis salutē: sed aut lateant eum: aut non lateāt
ea facinora: pre animi autē sui ignauiā patrie hostes nō ulciscat̄.
Hunc secundo inter prauos ciues adnumerari par est. Interpretis
secundus deinde qui quis particeps illius sceleris non sit: timidine
tamē effugere penas: illum patitur. omisit magistratus aplissimos:
omisit negligentiam in inquirēdo que contra statum ciuitatis cō/
mittuntur: & ignauiā in ulciscendis hostibus patrie. Quorū causa
Plato eum qui preest condemnat: siue rem nouit: siue ignorat:

Nam ipsius interest scire: q. R. P. administrat: & magistratu am/
plissimo fungitur. Item Plato ονκακῶσ φησιν ἀπεί κασα
μέρ. οτε δονλοισ ὡσ ιατρὲν ὀμεροισ νπο δονλων ἀπεί
καζομὲρ παρτωσ τονσ μνημοθετον μέρονσ. Nō male
inquit contulimus: cum eos: qui nunc uulgo leges recipiunt seruis
egrotis diximus similes: qui ab aliis seruis curantur. Interpretis.
neq; mala nos imagine uis: quando legulatores uniuersos seruis
contulimus: qui aliis seruis medentur. Item Plato omnē actum
affectumq; quatenus equi particeps sit: eatenus honestatis quoq;
participem esse ostēdens εαυ δέγε φησι δικαιομ μέρ ει ραι ὀμο
λογωμ ἐρ. αισχρον δέπαθος. διαφωρισει τοτέ δικαιομ και
τοκαλομ λεχερτωρ τωρ δι καιωρ αισχιστωρ ειραι. Ac si
equum inquit affectum esse uerum non honestum: sed turpem
confitemur: discrepet honestū ab equo necesse ē: cum iam turpe
esse dicatur: quod equum est. Interpretis: poema quanto iusticie
tanto boni honestiq; particeps est: Quare affectus quoq; tanto
bonus honestusq; eē cognoscit: quanto iusti particeps nō dissōnā
ab eo habet rationem. Si ergo: qui iustus conceditur: si turpis eē
affectus non negatur: iustum honestumq; dissōnabunt: Iusta. n.
turpissima esse dicent̄. Poema uir doctus interpretatur. qd̄ apud
Platonem actionem significat: Quam respectu passionis Plato
consyderans: idem cōuenire agentis patientiq; uel potius actioni
passioniq; iudicat: quando quidem idem sunt ut etiam Aristoteli
placet. Quāuis alterum respectu agentis actio: alterum respectu
patientis passio dicatur. magna ē ergo peritiā interpretis: q̄ poema
pro actione ponit: magni uidelicet alicuius pro eae carmen: Quid
enim aliud q̄ carmen intelligere possunt latini cum poematis au/
diunt mentionem. Item Plato cum superius omnem iniuriam
inuoluntariam esse dixerit: quam sententiā sequi uidetur. q̄ nō
recte similibus peccatis pene inferri dissimiles debeāt: scilicet alterū
ex duobus faciendum dicit ἡμῆ λεγειμωσ παρτα ἐκονσιατα
αδ. κίματα. ἡωσ τοντο ορθωσ. ειρηται. πρωτομ διοριστε
ορ. Aut dicendum non omnem iniuriam inuoluntariam esse: aut
primo demonstrandum recte hoc dictum fuisse. Respondet his
Plato τοντο ιοι τοιμν τοιμ δνοιμ. τομ ἐρ. ονκαμ ἐκτορ ει
μοι παρτωσ πονγιγρῆσθαι. τοτέ διμηλεγειμ οντωσ οιο
μέρον ἐχέρ ταληθῆσ. ονγαρ ἀμ εμομ. ονδοσίομ ειρ. πωσ
δε διαφῆρε τορ ειμη τω ἐκονσιω και ακονσιω. πειρατεορ

31
ΠΑΤΩΝΙΣΤΗΝΣ
διλον. Alterum igitur istorum pati equidem nō possum: ut quā
ita esse existimo negem: Cum enim a uite mee instituto alienum
hec est: cum prius esse: nequaquam iudicatur. Reliquum explicare
aliquo modo conabor: quemadmodum duo sint: que non uolū-
tario & inuolūtario: sed quodam alio differant: Interpret: quoz
alterum ipse non patiar: sed dicam: cur nam ita mihi uerū uideat:
Non enim equum id est quomodo autem si sponte & nō sponte
nō differunt: duo sunt: & quo alio differūt subaperire conemur.

Item Plato ἀρα φησι τισ ἀντοχειρ μέρ κτει ρηλεν
θερομ. το δε πέπρα γμερομ αποβονλεν τωσ οργιτιρι γέ
ρηταιπραθερ. ταμερ αλλα καταπέραμεν θνμορκτειμαρ
τιπροσικέτω πασχειρ. παχέτω δυο δεξαμαγκισ ετιφεν
γέτω. Si quis sua manu hominem occiderit liberum: uerum id p-
iram in cōsulto fecerit: cetera quidem mala subeat: que cōueniunt
ei qui non per iram hominem occiderat: sed biennium a patria
exulet. Interpret: si quis liberum hominem sine premeditatione
& sine insidit: sed repentina cōmotus ira iteremerit: cū ea fecerit:
que illi facienda sunt: qui absq; ira occiderit: duobus ad iram suam
domandam exulet annis. Quo modo hec cum Platonis sententia
conueniāt: manifestum est. Item Plato suam illam sententiam
exponit nihil mente & scientia esse prestantius non ordinē: non
legem: non quiduis ex omnibus rebus protulerit: neq; enim fas esse
mentem alicui rei subici atq; seruire. sed omnium principem esse
illā decet. Itaq; si quis mente scientiaq; liberali ac naturali p̄ditus
est: hunc legem minime desiderare. Quo in loco μνρ δε ονγαρ
εστῖρ ονδαμι ονδαμωσ. αλλι κατα βραχν. διο δε το δέν
τέρομα ρετέομ ταξιρτέ και μομορ. Sed nunc inquit quoniā
nemo usquam nisi raro talis habetur: eligendum quod loco secūdo
est: ordinem dico & legem Interpret: nunc uero nusq; hic est: q̄re
alterum: lex uidelicet atq; ordo elegendus: Nusq; hunc esse dicit:
qui mente scientiaq; p̄ditus sit: quoniam Plato nusq; nisi raro
reperiri: ut debuit: dixit. hic nusq; esse affirmat. Item Plato dū
legumlatorē nō de omnibus etiā notissimis rebus iubere existimat
oportere. Sed pleraq; iudiciabus discernenda opinatur η μιρδε
φησι ταρνηρ ἀρεμέσι τορτο μιρομο θετέιρ αν τοισ τα
πλείστα και μέγιστα. ακαι φανλοτέρωσ αρπέ παιδέν
μέροι δικασται δυραιρτο κατιδειρ. Nobis inq; succensendū
non est: quod non de summis plurimisq; scripserimus: que etiam

mediocriter eruditi iudices possint p̄spicere. Interpret nemo ergo
nos incuset: si maiora pluraq; legibus ordinamus: que uel improbe
educati iudices possent conspiciere. Quanta sic prudentia quod
acumen: quale ingenium: interpretis facile ex hoc loco licet per-
spicere. Plato que notissima sunt ōmittenda existimat: uel quia
minima: uel quia summa: ut cuiq; perspicua esse possint. Fit. n. in
usu ciuili ut minima & summa eque omnes cognite habeant. Quis
enim patricidam: aut impium nesciat esse puniendum quod sum-
mum est: aut quis ignoret: licere unicuiq; panem quem comedit
emere: quod ē minimū: Interpret uero maiora & plura q̄ iudices
uel improbe educati possint cōspicere dicit ab eo ordinari: a quo
superius dictum fuerat: legumlatorem non de omnibus debere
decernere: sed ad reliqua pergamus. Plato phibet ne quis etate
iunior seniore ciuem: a quo nasci ratiōe etatis posset uerberare
ausit. Tum etiam ne quis peregrinos uerberibus uel inferēdo: uel
ulciscendo emendet. Interpret: quod de etate ciuib; prescribitur:
idem peregrinis etiam tribuit: quod ex Platonis sententia non ē.

Item Plato quom iunioribus ciuib; legem prescripsisset nequē
seniorem cedere audeant siue ciuis siue peregrinus sic q̄muis ab eo
laccessit: deinceps quod ad peregrinos pertinet: ita sancit: ut si quis
iunior a peregrino uapulēt: non audeat eum afficere ipse uerbe-
ribus. At si puniendū iudicat ad tribunoz plebis iudiciū uocet his
uerbis ξερομ δε ασελαγαιρομ τα και θρασυρομερομ εαντομ
τυπτορτα. αρτισ οιηται δειρ κολασθιμαι. λαβωμ προσ
τηραρχιρ των αστυρομωρ απαγέτω τον τυπτειρ δε ειρ
γέσθω. ιρα πωρρω γερηται τοντομ επι χωριομ αρτολμι
σαι ποτέ παταξαι. Audentem peregrinum contumelioseq;
agentem: ut ciuem cedat siqui ceditur puniendum illum censet:
captat: ad tribunos plebis perducatur: nec ipse uerberet: ut eo magis
a cedendis ciuib; suis absteat: quando etiam se a peregrinis cō-
tinet. Interpret: q̄ si peregrinis elatus furore uerbera inferat: & inde
puniendus uideatur: captum ad tutores urbis perducatur: ut minus
audeat ciuem cedere: Reliquit: nec ipse uerberet: ut errorem suū
similem ueri faceret: quādo quidem ut minus audeat ciuem cedere
dicit de peregrino: cum Plato nō de peregrino. sed de ciue dicat:
ciuem non esse cedendum. Item Plato ηλιξ δε φησι ηλικα
και τορ απαιδα προ εχορτα ηλικια εαντον εαρτυπτι.
αμνρεσθω κατα φνσιρ ἀρ εν βελονσ ψιλαισ ταισ χερσιρ.

Si iuuenesequalem aut etiā maiorem filiūfamilias nondū patrē
 ceciderit: liceat eū ulcisci armis naturalibus: hoc est manibus nudis.
 Interpret. equalis autem equalis: aut eum a quo natus eē p̄ etatē
 non posset. si uerberibus cedat ex filiofamilias natu maiore: eum
 facit a quo cedens natus esse per etatem non posset. Item Plato
 iubens nequis per facinus audeat parētes cedere omnes ad opitu/
 landū defēdendūq; hortatur. Quicumq; patrem aut matrem cedit
 a pignoribus suis uiderint: & tum spē premi: cum metu ignominie
 quouicunq; impellit: siue ciues: siue incole seu peregrini sint: qui
 intersunt οδμημι μετοικος φησι. βορω μερ. επαγορ εχε
 τω. μη βορωρ δε ψογορ. Non incola inquit si opē tulit laudē
 assequatur: si non tulit uituperetur. Interpret. icola uero aut ui/
 tuperatiouem: aut laudem si fecerit consequatur. Quis incola sic
 uidetur ignorare. & ideo de eadē re duo cōtraria ponit. Taceo
 enim qđ Plato incolis ac peregrinis pro peregrinis premio statuit
 si opitulentur conuocationem ad auxilium dixisse. Ita. n. Plato
 scribit ο μερ μετοικος η ξερος. εις προεδριαμ των αλω
 ρωρ καλεισθω βορωρ. μη βορωρ σασ δε. αειφνγιαμ εκτισ
 χωρασ φενγετω. Incola & peregrinus si opem tulit ad seden/
 dum ante alios: dum ludi aguntur uocetur: si non tulit perpetuo
 exul sit. non incola si opem tulit: laudem consequat: si non tulit:
 uituperetur. Interpret. uota & peregrini ac incole ad auxilium
 cōuocentur: & qui auxiliari noluerit: peregrinis quidē perpetuo
 exterminet. Incola uero aut uituperationē: aut laudem si fecerit
 cōsequatur. Sed iam tempus est: ut ad decimū librum transeamus.

E X L I B R O D E C I M O .

Differit Plato in decimo legum libro de anima solis tripartita
 quadam opinione. Vt anima: aut forma corporis eius uolubilis
 naturalis herens intrinsecus moueat: quē admodum nos ab anima
 nostra de loco ad locū mouemur: aut extrinsecus ad epta corpus
 quoddam ignis aeris ue: ut aliqui uolunt impellat per uim corpe
 corpus: aut tertio ipsa quā uacans corpore. alias quāsdā uirtutes
 habeat admirabiles: supra quā dicere homini fas sit: quibus regat: et
 moueat. Assentitur his sotiis: qui cum disputatio est: atq; ita demū
 cōcludit τον τομερ απαγκιτον των εργετιδρωσ αρ ψχηρ
 παρτα διαγειρ. αν τον δε αμειρορ ταν τηρ τηρ ψνηρ. ειτε
 ερ αρμασιρ εχονσα η μηρ ηλιορ αγει. φωσ τοισ απασι. η
 εξωθερ. ειθονπωσ. ει θονπη. θεορ ηγεισθαϊ χρεωρ παρτα

αυδρα. Anima igitur ut aliqua ex his: quas diximus ratione agent
 omnia regat oportet unde prestat animam eius siue intus agit af
 currum: solem nobis adducat: lumen cunctis mortalibus to cundis/
 simum. siue extrinsecus: siue quo modo: & qua tandem liber: p̄stat
 inq; ut deum esse omnes arbitremur. Sic Plato concludit supiora
 que de anima solis dixit affirmans: aut scilicet intrinsecus mouere
 aut extrinsecus tactu corporis: aut incorporea quadam uirtute:
 quod uerbis illis significat quomodo & qua eadem liber. Interp̄s:
 certe uno istorum modorū cuncta circūduci ab anima necesse
 est. Quid porro cum sine curru solē nobis anima eius circūducat:
 siue cum in ipso insit: siue cum foris sit: siue quomodo cunq; quis
 imaginetur. Nonne deum esse omnes arbitrari debemus? Addit
 hic modum quartum: ut per currum anima moueat: quo sublato
 quomodocunq; quis imaginetur inquit deum esse omnes arbitrari
 debemus: Videte uidete hominis eruditionem. Plato poetarum
 metaphoram tangens qua solem curru deferrī dicunt: siue intus
 inquit agitanf currū solem nobis adducit: hic quid porro cū sine
 curru solem nobis anima eius circūducat: siue cū in ipso insit: siue cū
 foris sit. Itē Plato plura de puidētia locutus ē: que doctus interp̄s
 non litterarū luci sed tenebris tradidit: siquidē alia p̄terit: alia ad/
 ducit: alia cōfundit oīa miscet: ut qđ dicat a nemine itelligi possit:
 longum admodum esset exponere quā deprauauerit eum locum: in
 quo Plato ita inquit. Ob hec omnia te inculare tanq̄ reum eius/
 modi auctores minime pati propter cognationem certum est: quā
 etiam peruerterit: conclusionem: qua Plato per disiunctionem
 complectitur: deoī: aut propterea parua negligere: quia indecent
 esse norūt ea curare: aut quia: uel ita agendum esse ignorant: uel
 negligere patiuntur: que curanda esse intelligunt. Quid cū dicit
 indigere adhuc uerbis: quibus quasi cantu frangatur. Vbi Plato
 inquit: afferēda esse: adolescenti uerba quedam: quasi carmē: quo
 persuadeatur ducaturq; ad credendum singula agi: ad tuendam
 absoluentamq; uniuersi incolumitatem αλλαρατισι προσφε
 ρεισ των αρχορ των. η τιρεσ τον το. σωρδνρατορ η μηρ
 απει καζονσι τινι χαμειρ. μειζοσιρ ελλαττορασ. ποτερορ
 ημιοχοι τιρεσ αρειερ τοιοντοι ζενγωρ αμιλλω μερωρ. η
 πλοιωρ κνβερρητας. τα χαδε καρ απει κασθειερ τρατο πε
 δωρ αρχονσι τισιρ. ειηδαρ και ροσωρ πολεμορ ενλαβον
 μεροιη. ιατροισ σοικεμαι περισωματα η γεωργοισ περιφν

των. Γερεσίρ ειωθνιασ ωρασ χαλεπασ δια φοβον προς δε
χομεροισ. η και ποιμνιωρ επισταταισ. Item Plato cú prin/
cipel quosdã necessario esse dixisset: qui celi uniuersi gubernacula
tenerent: subdit. Sed quibus tandem principibus similes illi sint.
Aut quinam illis similes ex his habeantur: quos apte cõferre pos/
simus? inferiores uidelicet cú superioribus? Vtrum aurige bigarũ
certantium speciẽ illam beatam referant: an nauũ gubernatores.
Tum uero cum principibus quibusdam exercituum fortasse cõ/
ferri possunt: aut cum medicis qui bella morborum ab humanis
corporibus arcent atq; propulsant: aut cú agricolis: q orientibus
stirpibus tempora solito grauiora suspicant. Aut etiam cú pecudũ
custodibus: atq; magistris non inepte comparari posse existimem.
Interpres. Sed forsã quibusdam principum omnes: aut eorum
aliqui similes sunt: ut possibile nobis sit: minores: maioribus com/
parare: utrum aurige aliqui certantium curruum tales sunt: aut
gubernatores: nauium? Fortasse etiam exercituum ducibus con/
ferendum: uel medicis quasi aduersus egrotationes corporũ bellũ
gerant: aut agricolis inimicis: fructuum tempestates timentibus:
aut etiam gregum armentorumq; presidentibus. En Interpres
noster omnes aut eorũ aliquos similes principibus dicit: cú Plato
omnes scripserit: q̃si ipse animaduernerit esse aliquos celi rectores
qui conferri cum principibus nequeant: & quod Plato medicis
tribuit: ut morborum bella arceant & propulsent. hic in bellum
peruertit: qđ aduersus egritudines gerant. Et cum Plato ortũ
stirpium dicat: hic fructus reddit: quasi absurdum sit ortui arborũ
tempora aliqua esse aduersa & grauiã. Pretereo reliqua: que tum
in hoc: tum in ceteris huius libri partibus notari merito possent:
cum satis hec ad institutum nostrum esse existimemus.

DE LIBRO VNDECIMO.

Quã in undecimo quoq; libro sibi constet interpres nunc ui/
deamus: Censet in hoc libro Plato ciuium libertos: non admodũ
diuites effici oportere. Itaq; supra tertium censum augeri eorum
peculium non permittit. εαρ δε τω απελευθερω θερτι φησιρ
ονσια πλειωργεριται τον τριτον μεγεθει τιμιμα τοσ η
αρ τον το ημερα γεριται. τριακορτα ημερων. απο ταντ/
ησ τησ ημερασ. λαβωραπιτωτα εαν τον και μηδεμια
τησ μορισ παραιτησισ ετι τον των παρχορτων Γι/
ρεσθω. Si liberto inquit tertii census modũ facultates excesserint:

Is. xxx. die postq̃ deprehensa res fuerit: cum suis rebus abito: nec
magistratus facultatem ei amplius in ciuitate manẽdi cõcedunt.
Interpres: si autem liberti alicuius bona tertium censum adequa/
uerint trigesimo die postea q̃ hoc factum sit: rebus suis acceptis:
recedat. nec ulla manendi facultas a magistratibus sibi conceda/
tur. Hec lex interpretis est: non Platonis. Lex enim Platonis
facultates liberti tertium censum excedere non patitur: equare
permittit. Lex uero ista interpretis ne equare quidem permittit.

Item Plato ciuibus suis abstinendum ab illiberali cauponandi
negotio censet. οσ διαρ φησι καπιλειασ τησ αρ ελενθερον
τεχρητιρ ιμετασχι. Γραφεσθω μερ αντορ γερονσ αισ
χνησ οβονλομεροσ. προς τονσ αρετι πρωτονσ κερρι
μερονσ. Si quis cauponadi inquit illiberale negotium tractare
ullo pacto uoluerit accusato eum qui uolet familie de honestate
apud uiros in ciuitate uirtute primarios. Interpres: qui autem illi/
berali cauponationi atq; arti operam dederit impudẽcie a uolẽte
ad optimates: uirtuteq; primos accusetur. Quod Plato ait arte
aliqua hoc est ullo pacto. Pro arte Interpres simpliciter accepit
& cauponationi: ut uerbo eius utar adiunxit. pro de honestata
uero familia: impudẽciã dixit. Item Plato de opificibus scribens:
partim eos Vulcano & Palladi dicatos ait: utpote eos qui artibus
humanã uitam instruxerunt. partim Marti & Palladi: eos scilicet
qui opera opificum seruant alius adminiculis & arte alia opitulãte.
Interpres: qui opificum officium ceteris quibusdam conseruant
artibus: reliquit adminiculi nomen: quod remilitari Plato accõ/
modauerat. Itẽ Plato ο μι αποδιδονσ φησι τονσ ο φει
λομερονσ μισθονσ ερτω τεταγμαρω χρορω. διπλονρ
πραττεςθω. εαρ δε εριαν τοσ εζεληθι. τωραλλωρα τοκωρορ
τωρ χρηματωρ οποσα. διαρειστω ενμβαλλει τισ. ον τοσ
τηδραχμη εκασ τον μισροσ. επωβελιαρ καταπιθετω. Qui
mercedem inquit tempore constituto ex pacto non reddiderit
duplicem soluito: & si annus preterierit: quanq̃ cetera pecunie que
mutuo dantur uacant usura. Hic tamen pro singulis drachmis
singulas sextas drachme partes: mensibus singulis dato. Interpres:
qui mercedem ut pactum est non obtulerit: duplum reddat: Si
ãnus preterierit: & pecunia que usura parari poterat: sine fenore
sit retenta: qui retinuit sextam singulis mensibus partẽ deponat.
Nullam pecuniam solui per usuram Plato iubet: immo amitti eã

que cū usura data ē alibi iubet: & hoc loco dicit ceteras pecunias
nulla cum usura dari debere. Sed hanc unā ex pena quasi usurā
soluere sextantem: ne quis audeat postea uiolare: Hic uero pe/
cuniam usura dari iubet. Item Plato de testamentis legatisq;
dicitur ὅτι τῶν ἀρχαίων φησὶ πατρῶν αἰτέων τελευτῶν
μελλόντων ἐπιθυμίας τῆς διαθεσέως. Horum initia inquit
omnium esse solent uoluntates ultime morientium ut tandē libuit
testari. Interpret eorum qui moriebantur cupiditas & affectus:
affectū pro testamento interpretatus est & cupiditatem p̄ ultima
uoluntate. Item Plato καλεπορ ἐστὶ φησὶν ἡμῖν γίγνωσ
κείρτα ἡμέτερα ἀντὸν καὶ προσγεήμασ ἀντὸν ὡσπερ
καὶ τοῖς πνδιασ γράμμα φραζει ταυνη. Difficile inquit
est nostra cognosci a nobis: quin etiam nos ipsos: quod illo quoq;
Appollinis Pythi oraculo significatur. Nosce teipsum. Interpret
difficile nobis est: pecuniam nostram cognoscere: quare ad uos
illud repetimus quod Pythius dixit. Quā magnifice Interpret:
noster haurit omnes sensus auctoris? Ideo dicit repetendum esse
Pythi dictum: quasi ille de pecunia dixerit: nosse eam difficile esse.
Et cum Plato dicat. quin etiam nos ipsos: difficile scilicet esse cog/
noscere: Hic ad uos illud repetimus: transfert. Item Plato de
orbitate filiorū tractat: ne pupilli a tutoribus aut magistratibus
negligantur: aut patiantur iniuriam: Quo in loco poenam ma/
gistrati statuit: si in illos uel negligentia uel iniuria usus fuerit.
Interpret: si de magistratibus quis q̄ afflixisse orphanū uidebitur:
affligere dixit solū: quasi nō referat siue negligentia: siue iniuria:
quis offenditur. Atq; apud Platonem refert. nec eadē pena neg/
ligentie: qua iniurie crimen punitur. Item Plato νείστανσ
φισὶ πατέρας φησὶν. ὑποροσων ἡγίρωσ διατιθεμερονσ
αἰσχρῶσ ἐξείμαι παραροιασ γράφεσσθα. Liceat inquit filius
accusare parentes dementiae aut senectutis uitio turpiter affectos.
Interpret: & filius ut confectos parentes morbis uel senio: liceat
amentie crimine accusare. Hec quoq; lex interpretis est nō Platōis
Ille enim si turpiter affectus est pater: uel morbo uel senectute:
citandum a iudicibus censet: & a reifamiliaris cura remouendum.
Hic uero si morbo dumtaxat: aut etate confectus est: citandū
censet: quasi idem sit confectum esse etate: et morbo: & amentem
esse: atq; desipere: Atqui p̄ multi sunt: tamen si atq; egroti: prudentia
tamen atq; consilio uigentes. Item Plato: ne patres ex qua uis

causa filios abdicent: prouidendum ratus ὅρα φησὶ θυμὸς ἐπι
ἡμῖ δαμῶσ ἐν τυχῆσ. εἰ τὸν ἐδικῆ εἶτε καὶ μῆ. ὅρ ετεκε
τέ καὶ ἐξεθρέψατο. τὸν τὸν ἐπιθυμείν ἀπαλλάξαι τῆσ ἀν
τὸν σὺγγείας. μὴ φανλώσ ὄντω ἐξέστω μὴ δένθῶσ
τὸν τοδρα. Cui animus inquit minime felix siue iure siue iniuria
fuerit: ut quem genuit educauitq; remouere a sua familia uelit.
non facile nec statim id facere liceat. Interpret: quod ne ita facile
fiat. prohibetur: ne ita turpiter exponit: non liceat inquit ita
turpiter eicere. Item Plato filios abdicatos: nisi per decennium
quis ipiam receptus adoptatusue sit mitti in coloniam censet: Itaq;
precepit censoribus prolis hoc est aduente iuuentutis magistrati/
bus: ut nimiam populi multitudinem transmissis colonis arpuent
quem admodum in quinto libro legum eius latissime legitur. In/
terpret. prolem aduictam p̄ posthumis accipit: ita inquit. Quod
si nemo citra decennium adoptione sibi eum coniungere uoluerit
curatores posthumorum: quos in coloniam mitti uolumus: de his
quoq; prouideant. Item Plato de discordia mariti & uxoris
prouidendum existimans: iubet ut decem uiri ex censorū ordine
& decem mulieres: ex his: que nuptus presunt: reconciliare inter se
coniuges conentur: quod si nullo pacto id assequi possūt: querāt
alios: quibus illos facto diuortio coniungant: aut procreandorū
liberorum gratia: aut ratione necessarii cultus: cōsumendeq; per
gratam societatem etatis φησὶ γονυ. ὅσοι μέρ ἀρ ἀπαιδέσ ἀν
τῶν ἡολιγοπαίδεσ ὀρτέσ διαφέρωται. καὶ παιδῶν ἐρέ
κα τῆσ νυμοὶ κῆσιν ποιεῖσθα. ὅσοι δὲ κάρ ὀρτῶν παιδορ
τῆσ σὺγκατὰ ἡρασέωσ ἐρέκα καὶ ἐπιμέλειασ ἀλλῶν.
τῆσ διαζενξῆσ ποιεῖσθα χρέωσ. Qui carentes inquit liberis:
aut pauciores q̄ opus sit habentes disuncti sit eos uel procreandorū
liberorum gratia: matrimonium adire alterum conuenit. Qui
autem satis iam liberis procreatis dissenserint: his mutui & cultus cō/
sumende per gratam societatem etatis gratia: idem faciendum ē.
Interpret: quomō hec intellexerit: & in latinū uerterit uideamus:
Sed cum multi inquit absq; filiis sint: aut paucissimos procreent:
ac liberorum gratia una se habitasse querantur. Multi q̄ uis non
paucos habebant liberos: consensendi tamen studu negligentia:
alter de altero queratur. Item Plato cui mortua uxor sup/
stites liberos reliquit: maris & feminas: huic ducere alterā: si uelit
que filiorum curam habeat: concedit: nolentem uero nō cogit: φ

si defuncta uxor: filios non reliquerit: duci alteram iubet atq;
cogit: ex qua tum familie sue: tum ciuitati: q̄tum satis sit prolem
procreet: εαρ τελεντα γνρι καπαλιπονσα παιδασ θηλειασ
τε και αρρερασ συμβονλεντι: κοσαρ ειη ρομοσ οτιθεμε/
ρος ον καταγκαστικος. τρεφειρ τονσ ορτασ παιδασ μη
τρνιαρ επαγομερον. μηδε ορτωρ εξαμαγκισ γαμειρ με
χρι περαρ ικαρονσ γερνισι παιδασ. τωτε οικω και τησ
λει. Si mortua inquit uxor filios reliquit: mares ac feminas: lex
adhibenda est: que consulat: non que cogat: adducta nouerca
filios educare. Sin filii nō sint: ducere alterā ex necessitate iuben/
dum: quo satis liberos tum sue familie: tum etiam. R. P. procreet.
Interpres. si mulier liberis maribus feminisq; relictis mortua est:
non cogens: sed consulens: ista lex sit: cum uxorem ducere: neces/
sariū non sit: nisi ad liberos domui sue ac ciuitati creādos: nutrit
filios suos: non adducta nouerca. Sic Interpres totam legem
peruertit. Deinde Plato de colendis obseruandisq; parentibus
iubet. & deorum exemplo ad hoc officium hortatur filios: ut pa/
rentes quasi diuinas statuas domi aspiciant: & ueluti numina colāt:
obseruēt: uenerent τονσ μερ. γαρ φησι τωρ θεωρ ορωρ τεο
σαφωσ τιμωμερ. τωρ δει κορασ αγαλματα ιδρυσ αμεροι
ονσ ημιρ αγαλλονσ: και περ αφιχονσ ορτασ. εκειρονσ
ηγονμεθα τονσ εμψιχονσ θεονσ. πολληρδία ταντα εν
ροιαρ και χαριρ χειρ. Deos inquit non omnes cernimus: sed prim
expresse uidentes colimus: partim per effigies atq; imagines eorum
pro animo ueneramur: quas deorum imagines quāsi inanimas: dū
colimus: deos ipsos animatos: ob eū cultū existimamus gratos nobis
& beniuolos esse. Interpres. Nempe alios quidem deoz cernentes
colimus: alios imagines constituentes quos ipse: q̄muis inanime sint
significent: Illos deos animatos esse putamus: & propter hec affici
nobis ipsos fatemur. Hec quanta est peritia interpretis: pro quos
cum colimus: quos ipse significant ponit. Mox Plato genera
furoris exponens alios dicit morbo furere: alios per iracundiam
prauae nature: uiciosamq; educationem citari. Interpres rursus
educationem alimentum exponit: & omnem deprauat sententiā
cum dicat: que mala simul natura & alimento conerescunt. Itē
Plato magistratus docet quomodo homines maledicos puniant:
ομιδε ποταριστειωρ περι φιλογει κησιν φησι. ρομων ωσ
ονκηδομεροσ. Quod nisi faciāt: nolint inquit de p̄mito uirtutis

contendere: qui leges & iura neglexerunt. Interpres: qui si non
fecerit: quasi leges prodens: nunq̄ ad certamen descendat. facit hic
ne ad certamē descendat iudex aut magistratus: Sed cum certādi
genera plura sint: ad quodnā certamē descendere nequeat nō dicit
atq; ita pena ignorat: quia efficit eū par ē qui deliqt. Itē Plato
tūδε διτηρ τωρ κωμωδωρ προθυμιαρ τονγελοιαεισ
τονσ αρθρωπονσ λεγειρ. ηπαραδε κομεθα. εαρ αρ εν θν/
μοντο τοιον τον ημιρ τονσ πολιτασ επιχειρωσι κωμω
δουρτασ λεγειρ. Quid inquit comicorum & satyrorum iocosi:
& ridiculosa cōiuitia: num ea admittemus: si absq; ira nostros ho/
mines afficere conuicti uideantur? Interpres hoc totum pro sua
auctoritate dimisit: quod & necessarium est: & a non cōtempnendo
oratore perscriptum. Item Plato de mendacijs loquens: εξειργε
σθαιτισ πολεωσ βονλεται: ειτισ ενχαισ αρηρντοισ: βιον
ξυλλεγοι το. Pellendum esse de ciuitate scribit: si quis uictū sibi
inanimis precibus atq; inexpedibilibus parat. Interpres. Si uero
quis priam precibus uitam colligere audebit: a rerum uenaliū cura/
toribus foro pellat. Reliquit inanimis aut inexpedibilibus: aut
tale aliquid: quo exprimeretur: nō omnes preces esse spernendas: sed
eas t̄m: quibus ea optantur: que assequi non possumus. Sed ceteris
undecimi libri erroribus p̄termisissis: duodecimum aggrediamur.

DE LIBRO DVODECIMO.

Docet Plato in duodecimo libro: quid inter Rhispa spida et
aprouolea hoplon intersit: hoc est: inter eum qui scutum abiect:
& eum qui arma amisit. Atq; alterum inquit ultero iacturā scuti
facere: Alterum inuitum arma amittere διαφερει δε. ολορ πον
και το παρ. Hec autē plurimum habere discriminis: immo inter
se usq; quaq; differre. Interpres quomodo hunc locum latinum
fecerit: opere precium est uidere. Scuti inquit abiector non de
omnibus merito dicitur. Armorum uero amissor de omnibus. Ita
nec similiter qui ui amisit: & q̄ sponte abiecte iudicandi sunt. Inter
totum etiam atq; omne multum interesse tuto prouerbio dicit.
Vix equidem continere hoc loco risum possum. Scribit Plato
duo ista: de quibus sermo habetur: inter se: totū & omne differre:
id est ex toto & omni: quod est usq; quaq; differre. Hic enim lo/
quendi mos est: apud doctissimos grecos. Interpres autē pulchri/
tudinem platonice lingue nequaquam intelligens existimauit hoc
prouerbum esse: ut inter totū atq; omne: multū interesse diceret

quasi ad hunc locum pertineat: quomodo ea duo uocabula inter se differant declarare. Vt scilicet totum ex partibus constet continuis: omne autem ex discretis: que res a legum proposito longissime abest. Scribit item Plato eum minime puniendum esse: qui per aduersam fortunam arma iniucis amiserit: *αλλα του κακου δε ικολαζειν ιραμειρων. οντορδινστυχι.* Sed eum qui per ignauiam ac timiditatem sponte abiecerit: atque ordinem deseruerit: idque propterea iubet: ut qui deliquerit: melior efficiatur. Interpret: non enim infelices sed malos inque punire semper oportet. Facit hic locum communem in malos: non legem de ignauis ac timidis interpretat: sed de malis per equiuocationem in hunc errorem adductus. quia *κακος* uidelicet & malum & ignauum significet: nec causam pene quam Plato addidit ponit. Item Plato plura de eligendis: uiris: qui magistratu defunctos examinet: & ab his officii sui rationem exigant: pertractat hos examinatores: & rationum exactores appellat. Interpret totum hunc locum ita peruertit: ut facile admodum sit legenti perspicere. *Μοχ* Plato examinatoribus: tum uiuis: tum mortuis: summos honores decernit: ut uiris summo iudicio probatissimis. Verum non immemor humane fragilis: inconstantisque nature effici posse suspicatur: ut de uirtute in uicium delabantur: eo quo ceteris antepositi sunt iudicio nimium freti: & uirtutem ut sepe fieri solet: postquam ad summum glorie peruentum est negligentel. *δία ταντα φησιν. αρδετισ τοντωνπιστενωρτω κέκρισθαι την αρθρωπειαρ φνσιρ επιδειξηται κακος γερομερος νστερορτισ κρισεωσ. Γραφεσθαι μερτορ βονλομερορ αντορ ορομοσ προσταττετω.* Itaque si quis eorum inquit iudicio confidens: quo placuit fuit nature humane fragilis conditionem detexerit: lapsus uidelicet in errorem. postquam egregius habitus est: sanciat lege: ut qui uelit: possit eum accusare: Interpret si quis autem istorum: male iudicasse putetur: a uolente accusetur. Sic ille de quo iudicio locutus sit. Plato intelligit: & nature humane fragilitatem casusque in expectatos exponit. Post hec Plato de causis inuidis tractat: & de his qui non uerbis: non uinculis non morte digna: commiserint: sed in choreis: aut pompis: aut aliis huiusmodi celebritatibus: muneribus uel officiis non seruant. Interpret totum etiam hunc locum suo more deprauauit. Prohibet preterea Plato hominibus suis peregrinationes: & nisi caduceatoribus: & legatis: & spectatoribus: publicis: nemini concedit peregrinari.

Interpres ceryces: qui caduceatores siue precones dicuntur preter rationem fetiales uocat. Sunt enim fetiales: non qui nuntiant: quod preconis officium est: sed qui hostiam: aut uictimam cedunt: & facto ritu religionis sacrificio. bellum: aut sedant: aut inchoant. Vbi iam id per preconem: uel caduceatorem: indictum est. Item Plato causam: cur spectatores peregre proficisci debeant: reddens: congressum esse inquit uirorum bonorum: qui uel in ciuitatibus secundam integram legem minime uiuentibus haberi possint. *εισι γαρ φησιν ερτοισ πολλοισ αρθρωποι αιθειοι τιρες ον πολλοι παρ τοσ δαξι οισ νσ γιρεσθαι.* Existunt inquit uel in uulgo & multitudine homines quidam diuini: quibus pauca: tamen digni cum quibus congressari? Interpret: inueniunt quippe pauci homines inter multos omni honore digni. Preclare sane causam illam reddidit: propter quam Plato peregrinandum existimauit. Item Plato eos constituit: qui per nocturnum collegium de legibus & R. P. statu consultant atque deliberent. *πρωτορ μερ δε ρ φησιν σνρελθειρ των ιερεωρ των τα αριστεια ει λιφοτω. επι τα των ρομο φνλακωρ τονσ αι πρεσ βενουρασ δεκα. επι δε σπεριτισ παιδειασ πασις επιμελητισ. οτερες σ. οι τε εκτισ αρχισ ταντισ απιλλαγμαροι.* Primos inquit inter eos oportet sacerdotes: qui merito uirtutis obtinuerint dignitatem & premia. tum censes legum decem seniores. deinde morum & eruditionis publice censem: tam eum qui in presentia est: quam eos qui prius eodem functi sunt magistratu. Interpret primum de sacerdotibus: qui muneribus: atque donis affecti sunt: deinde de legum custodibus: decem seniores: postremo discipline uniuersae curator: qui modo est: & quorum magistratus iam exactus est. Muneribus donisque affectum dicens: putat satis exprimere eum quem Plato merito uirtutis scribit dignitate ac premia consecutum. Custodes autem legum: & curatorem discipline recentia uocabula interpretis: constat optima ratione censes iuris dici: & censem publice eruditionis: quem admodum apud romanos censes morum dicebantur. Item Plato των ξερωρ τοισ θεωριασ ερεκα επιδημονσι: προσιεροις φησιν καταλνσεισ ειραι. φιλοξεμιασ αρωρ παρασ κεναμεροισ. Peregrinis qui spectandi gratia ad urbem accesserint: diuersoria iuxta templa deorum decernit: que suscipiendis hospitibus commodissima sint. Interpret: hi omnes inquit diuersoria in templis habeant: & hospitaliter a ciuibus recipiantur.

Item Plato εαρτίσ τιρα δικη παραγέρεσθα κωνσιβια
ει τέ αντορ ειτέ μαρτυρασ. εαρ μερ δονλορ. ειτέ αντον
ειτέ αλλοτριορ. ατελι και ακνρορ γιρεσθαιτηρ δικηρ. εαρ
δε ελενθερορ. προσ τω ατελι. δεθιραι μερ ερι αντορ. υπο
δικορ δε αρδρα ποδισμον τω εθελορτι γιγρεσθαι. Si quis
quenqm̄ impedit: ne causam suam agere possit: aut forte testes
interpellat. si seruus est: aut eius q̄ impedit: aut alterius causa
irrita esto. Sin liberi qui impedit ultra cause iacturā per annū
in uinculis tenetor. Et si quis latroanni cum accusare uoluerit: fas
esto. Interpres: si quis ui colligatorē suum: alienum ue seruū in
iudiciū uenire phibuerit. nullius momenti lata sentētia sit. Quod
si non seruū sed liberum: ui prohibuerit & anno uinciat in
seruitutemq; duci possit a uolēte. Quid hoc loco dicā nescio: nisi
interpretē tam facile intelligi q̄ recte Platonis sententiā inter/
pretatur. Vel si contrarium malis: tam recte interpretari hunc
locum: q̄ facile intelligitur. Multa preterea que Plato de iudiciis
publicis refert: & legibus: quibus magistratus utuntur: Interpres
mutat atq; puerit: partim adiungens: partim detrahens: uerba ea
etiā que de laudatione ac uituperatione seu soluta oratione: seu
carmine referūtur pene omnia deprauat. Item cū Plato scribat
sumptus funebres moderate fieri oportere: cum presertim corpus
simulacrum quoddam hominis sit: homo autem ipse sit immortalis:
& animi nomine appellatus ad deos proficiat: uite sue ac morū
ut paterna lege asseritur: rationem redditurus. His preterea addat
τω μερ γαρ αγαθω θαρραλεορ. τω δε κακω μαλα φοβερορ.
βοηθειαρ τε αντω μιτιρα μεγαλη ειραι τε τελεντικοτι.
ζωρτι γαρ εδει βοηθειρα παρτασ τονσ προσικορτασ. ιραδι
και οτατος διλογοτι εγιρετο uirum bonum animo erectum
eē uiciosum autē admodū formidare in reddenda uite ac morum
ratione: nec nullum esse hominibus improbis: postqm̄ obierint
presidium uiuentibus autem debuisse familiares omnes oriculari
ut iuste pieq; uiuerēt: & uita functi innocentes: ac grauioris pec/
cati insones abirent. Interpres hec ita a Platone narrata in
formam quandam preceptionis redigit. Boni inquit confidere:
mali formidare debent: ne post mortem magno auxilio careāt:
quare uiuis necessarij omnes consulant: ut q̄ iustissime atq; sanc/
tissime uiuant. Sic. n. post hanc uitam pro peccatis nō uexabunt.
Tum Plato εκδε τοντωρ οντωσ εχορτωρ φησιρ. ονδε

ποτε οικοφθορειν χριδια φερορτωσ. ρομιζορτα τον αν
τον. τοντορ ειραι τον τωρ σαρκωρ ογκορ θαπτομερορ.
que cum ita sint: inquit nunq̄ maiori sumptu rem familiarem ex/
tenuare debes quasi existimes illum tuum esse eam carniū mole
que sepulture mandatur. Interpres: hec cum ita se habeant nunq̄
oportet luctu affligi: quasi puces hanc carneā molem: que sepelit
tuum illud esse. Talem affert Interpres noster conclusionem: ubi
Plato de funeribus & sepulturis moderandos lege sumptus existi/
mat: ne patrimonia decoquantur. Ratiocinemur enim parū per
sermone interpretis hoc modo. Agger non altior sit: q̄m quinque
uiri quinque diebus possint construere. lapidesq; superstruantur:
poliaturq; nō maiores q̄ ut possint mortui laudes nō pluribus q̄
heroicis uersibus quattuor editas recipere. Elationes autem non
breuiori tempore fiant: q̄m uere mortuus significari cognoscariq;
possit: ac ut humana se habēt tribuana mediocri uidetur. Mox
de animi immortalitate afferamus ea: que supradicta sūt: uidelicet
pro rationis confirmatione. Tum concludamus. hec cum ita se
habeant: nunq̄ oportet luctu affligi. En docti hominis conclu/
sionem. Cum omnis ratio eo tendat: ut moderati fiant sumptus
in sepulturis cōclusionē hanc infert nunq̄ affligi luctu oportere.
Sed hec adnotasse satis sit: notare longe plura poterunt: quibus
plus oculi suppetat. Nunc postremum librum: quem epinomidem
Plato uocat: percurramus.

DE LIBRO TERTIO DECIMO.

Errat in primis Interpres in ipsa huius libri inscriptione cum
amicem dicat: quem Plato epinomidē quasi legibus additū uoluit
dici: quod in hoc res aliqua necessaria legibus adderetur. Tum
initium libri ipsum peruertit. Cum enim a Platone dicatur. προσ
μερ το τισ ομολογιασ. ηκομερ απαρτες ορθωσ ωξεροι
τρεις ορτες. Recte iam hospites quemadmodum institutum
a nobis fuerat omnes tres pariter accessimus: hic iam inquit ut
cupiebamus recte tandem omnes tres amice deuenimus. Deinde
Plato τιρι ποτε φησι λογω διε ξελθειρ χρι. οτιρ αρθρω
πινηρ εξιρ φαμερο ταρδιαρονη. καλλιστε χειρ ποιει προ
οσ φρονησιρ οσηρδνρατορ αρθραιπωσχειρ. quibus eandē
uerbis inquit explicare debemus eam rem: quā cum mēs humana
perceperit: posse eā optime agere ex prudentie ratione putamus:
quatenus natura humana assequi potest. Interpres: qua nā ratiōe

ad illud perueniendum est: quo humanus habitus si intelligatur: optime pro humanis uiribus ad prudentiam se habeat. Itē Plato ατοπορ μιμα κονσεσθαισε λογορ οικαι και τιρα τροπορ ονκατοπορ αν. equidem rem inopinatam auditurū te arbitror tandemq; aliquomdo minime inopinatam. Interpret rem inopinatam Platonis absurdam indignamq; exponit. Item Plato ονφημι ει ραιδνρατορ αρθρωποισ. μακαριοισ τε και ενδαιμοσι γεμεσθαι. πληρολιγω. καλη δελπιστελεντισαρ τι τυχειρ απαρτωρ ωρ ερεκαστισ προθυμοιταρ ζω τε ωσ καλλιστα ζηρ κατα δνρα μιρ: και τελεντισασ. τελεντιστοιαντισ τυχειρ. Non equidem homines felices beatosq; effici posse reor: dum uitam uidelicet hāc mortalē uiuunt paucis admodum exceptis. Optima tamen spes est posse mortuum omnia consequi: quorū causa & honeste uiuere quantum humane uires patiuntur: & mori honeste uoluit. Interpret: impossibile esse atō hominibus donec uiuant felicitatem atq; beatitudinē assequi nisi admodum paucis sic censeo. Bona tamen spes est: si quis optime pro uiribus uixerit ac similiter mortuus ē: ut post mortem ea cōsequatur: que cōcupiuit. Item Plato uite molestias enumerans: parumq; temporis res letas plurimum uero tristes dicens afficere και χροοσ βραχυσαρτισειν προσ λογισμορ. μιτοιτωρ μοχθιρωρ αλλορ πασ αρ νπολαβοιμετριορ. Tempus inq; quoddam perbreue sit: non modo respectu diuturnitatis malorū uerum etiam quo cunq; modo quis cogitet. Interpret: breue autē in non deprauatis: sed moderatis hominibus tempus relinquitur. Ita quod Plato cōmune in uita humana esse dicit: hic moderatis tantum hominibus tribuit. Item Plato. qua uirtute: aut qua facultate homo prudens effici possit inuestigans ο τεδν φησι τιντωρ αρα και ωρ ορωμερκτισιρ. δια τεχνισμερ απεργαζομενιρ τοντωρ δε ονδε μιαρ ονδερα σοφορ ποιουσαρ: το γε μετα τοντο παιδιατισ αρ λειποιτο μιμητικι μερ το πλειστορ. αλλανδα μι ασονδαια. Sed quoniam iquit res necessaria acquiri per artem uidemus nullam autem eiusmodi artem nouimus: posse hominem reddere sapientem: reliquum ab his ē iocul: & solati ratio que magna ex parte i simulādo uersat: sed non studio rerum seriarum. Interpret: his artibus necessaria uidemus acquiri: quarum nulla sapientem hominem reddit. Doctrina igitur quedam erit: Id. n. reliquum ē imitativa: ergo studio

digna nō est. Doctrinam dicit: ubi Plato iocū & solati rationē: que qm̄ in imitando uersat: aut imitativa ē: ut ipse loquit. Concludit. nō esse studio dignā: qd nec ueritati cōuenit: & a Platonis sermone longe aberrat. Nam & alique imitationes pbe ac studio digne esse possunt & Plato scribit iocos & solatia in imitatione uersari: sed non in ea: que digna studio sit: atq; hominem possit reddere sapientē. Tum Plato cū ingeniu & uim q̄ meminimus ατοπορ id ē singularē & admirabilē quandā eē facultatē diceret hic uim indignā esse exponit. Item Plato πως γαρ τορ αγαθωρ αι τιορ ξνγεπαρτωρ. ον και τον πολν μεγαστοντισ φροησεωσ αι τιορ ηγεισθαι δειγεγομεραι. Quid inquit eū qui cunctarū bonarū rerum auctor est. nonne etiam prudentie summi boni auctore putare debemus? Interpret: cur enim ceterorū omniū bonorū maximi etiā boni prudentie dico causā nō putabimus. Item Plato de deo το δε και τωρ αλλωρ αι τιορ αγαθωρ παρτωρ ημιρ αντορ γεγομεραι. πειρ τεσαρ ομολογοιμερ. Ceterorū inquit bonorū omniū auctore eū fuisse: ingenue omnes cōfitebimur. Interpret: ceterorū etiā bonorū id causa nobis fuisse: omnes utinā cōcederemus: qd pro cōfesso Plato ponit deū omnes fateri auctore omniū esse rerum bonarū Interpret: optat ab oibus cōcedi. Item Plato de numero: οντωσ αριθμορ μερ αρ ακηπασα νποτιθεσθαι. διοτι δε τοντο αραγκι. λογοσ εστι πλειωρ παρτωρ γιγροιταρ τωρ ννρ ει ρημερωρ. αλλα και ορορ ορθωσ ρηθισετα. οτι και τα τωρ αλλωρ τεχνωρ λελεγομερα αρ ννρ διηλομερ εωρ τεσ ειραι πασαστασ τεχνασ ονδε τοντωρ ερ ονδερ μερει. παρταδα πολειται το παραπαρ. οταρ αριθμητικηρτισ αρ ελη. διοξειδαρικα ρωστισιρ βραχεωρ ει μεκα. αριθμον δεισθαιτο τωρ αρθρωπωρ γεροσ. ειστασ τεχνασ αποβλεψασι. και τοιμεγα μερ και τοντο ει δετισ ιδοι τοθειορτισ γεμεσεωσ και το θρητορ ερω και το θεοσεβεσ γωρισθισεσθαι και αριθμοσ ορτωσ. ονκαρ ετιπασ αρτισ γροι ηξνμπαρτα αριθμορ οσισ ημιρ δνραμεωσ αιτιοσ αρ ει ηξνγγιρομεροσ. Ita iquit fit: ut numero subici necesse omnino sit: sed cur necesse sit: lōgiot adhibēda disputatio est: q̄ ad huc fecerimus. Attamē uel hoc loco eaten us recte dici potest: ut ceterarū quoq; artiu ratio: quā nulla arte sublata iam explicauimus seruari nō possit: sed ars om̄is oīno pereat: si arithmetica tolli patiaris. Prorsus nōnullis uideri potest

quarundā paucarū rerum causa genus humanū numero egere
cū ad artes respiciant quanq̄ id quoq; nō leue est: Verum si quis
ipsam diuinitatē cogitat generationis: & mortalē naturā: in qua
& pietatis & numeri ratio cognosci p̄culdubio potest: nequaq̄ p̄te/
rea cuiusq; iter sit percipere: q̄ntū nobis facultatis cōciliat numerus:
cū uniuersus affuerit. Interpret̄: ut hec om̄ia corrūpat aīaduertite.
Ita necesse est inquit numerū presupponere: idq; necesse esse: nō
a superioribus magis q̄ hac ratione recte ostenditur: Nam cetere
quoq; artes: q̄s pauloāte numerauimus: si numerū auferas penitus
euanesct. Nam licet putauerit forsā quispiā pauca eē in arti/
bus in quibus numero humanū indiget genus: Magnū tamen id
quoq; est: Si quis diuinitatē generationis: & mortalitatis respex/
erit: qua in re pietas: & erga deos cognoscetur: numerus quoq; ipse
q̄m magne uirtutis cause nobis sit: hoc modo Interpret̄ more suo
omnia deprauat. Item Plato: τὸ τε δὴ δικαιοῦν τε φῆσι καὶ
ἀγαθὸν καὶ κάλλος καὶ παντά τοιαῦτα. οὐδὲ ἴσ' ποτέ μιν
Γιγῶσκωμ. ἀληθὸν δὲ οὐκ ἐπιλαβόμενος. δὲ ἀριθμῶσε
ταὶ προσ τὸ εἶναι τὸ τε καὶ ἕτερον πείσαιτο παραπαρ.
Iustum inq; bonū: honestū: & reliq̄ generis huiusmodi q̄ ignorat
nunq̄ ueram opinionē nactus dinumerabit: ut uel sibi: uel alteri:
rem aliquā possit p̄suadere Interpret̄: nec enim qui iustum bonū
honestum: huiusmodiq; omnia ignorat: ueram unq̄ gloriā nan/
ciscet: nec illa sine numero possidebit: nec possidenda esse: nec sibi
nec alius unq̄ p̄suadebit? Quā recte noster Interpret̄ Platonē
intelligat: q̄ ne opinio quidē quid sit norit: sed p̄ opinioē gloriā
reddit: & q̄ bene interpretatus leges sit: facile quis potest percipere:
presertim si cū illius scriptis nostra cōtulerit. Itē Plato de deo:
παρα δὴ μιν τὸν πάντο πρώτον ἐρωκίσεμ ὁθεός. ὡς τέ
ἰκαροῖσ' εἶραι. δὲ κινῶμενον ξυμοειμ. ἐπειτέ δὲ ξέ καὶ δὲ
κινῶσιμ. ὡρ τι κάλλιον ἐρεμὸσ ἀρτισ θεασαίτο πλιν το
τισ ἡμερασ γέμωσ. εἰ τὰ εἰσ το τισ μνκτοσ ἐλθοιμεροσ
ἐχωρ ὀψιμ. ὁθερέ τέρον παρ ἀντῶ φαίροίταμ. Homini bus.
hoc ipsum immortalis deus: primum iniecit: ut re oblata: numerū
possent agnoscere: Tum uero apertius ostendit: idemq; assidue
facit: qua in explicatione rerum: quid tandem pulchrius unum
uno cernere possit: q̄ speciē ipsā dicit: mox ad noctis uicel deuenies
officio oculorum: unde alterū tibi appareat: illudq; oīno diuersū.
Interpret̄ nobis id primū indidit deus: ut possimus quod ostendit

intelligere: deinde ostendit: ostendit q; unum uno pulchrius esse.
ut si quis non cecusa die in noctē perueniat atq; hinc diuersa hec
sibi uident. Quot quātiq; errores hic sint uidetis: Idcirco reliqua
p̄sequamur. Plato καὶ μεχρῖμερ τὸν τῶν φυσικῶν καὶ ἐν τῶν
τοῖσ' ξυμπάρτο δυνάτορ τῶν ζῶων. μαλα ἀριθμητικὸμ
γεγομέ. τὸ καθὲρ ἀν τὸ κα εἶναι τὸ σκοπομ. τοδὲ προσ ἀλ
λιλα παρτα ἀριθμομ ἀεὶ λογιζέσθαι. δοκῶμερ μείζομσ
ἐρέκα. Ad hec usq; & in his omne qd̄ potuit animal enumerandi
uita habuit: qua res ipsa per se singulari cōsideraret. At uero nu/
merū cogitare inuicē omnē: uidetur ad altiora p̄tinere: Interpret̄:
In his igitur & ad hec usq; quodcūq; animal discendi potestatem
habet: singula per seipsa cōsiderādo numeratiuū maxime factū
est: Sed collatione numeri ad numerū facta magis & minus ha/
bentur: Sic Interpret̄ Platonis sententiam explicat: & differentiā
ex instituto illius reddit numeri: qui p̄ se: & qui respectu alterius:
cōsideretur. Deinde Plato cum deos esse colendos: honesteq;
uiuendū hortaretur: ut ita finē quis pulcherrimū cōsequi possit:
quisnā deorum cultus sit: rogat: his uerbis πῶσ ὄνμ ὠκλειρία λέ
γομερ ἡδοκεί τὸνσ θεόνσ νμρονμ τέσ σφοδρα τιμῶμερ
ἐνχομεροίτα κάλλιστα καὶ ἀρισταπεριαντῶν ἐπιέμαιλε
Γεῖρ ἡμῖρ ὄντῶσ. ἡπῶσ λέγεισ. θανμασ τῶσ μὲρ ὄνμ
τῶσ. Sed quonāmodo mi Clinia censeamus: num deos laudibus
excellentes colere magis placet: optantes que optima & pulcher/
rima sūt: hec nobis de eis dicēda cōtingere? Ita ne censes: an secus?
Respondet Clinia: ita prorsus. Interpret̄: hoc totū reliquit: ho/
nestius opinor existimās omittere que ignorat q̄ male interpretari.
Item Plato θεογοῖ ἀρτοῖμνμ καὶ ζωογοῖαμ. ἀγαθῶ καὶ ὀμ
ῶσ εἰοκὲ. πρώτομ μοι κακῶσ ἀπείκασαμ τῶν τῶν ἐμπρο
σθερ βελτίορ ἀπείκασαι κατὰ τομ ἐμπροσθερλογῶμ ἀρα
λαβομτα. ὄμ προσ τὸνσ ἀσεβείσ. ἐπικεχέριμ κάλομ ὄνσ
φραζῶμ ὡσ εἰσὶ θεοί. de ortu igitur deorū: ortuq; animantium
cum ueteres auctores male retulerint: melius a nobis agat necesse
est: superiorē illam repetētibus rationē: qua aduersus impios disle/
rimus: deos esse explicantes. Interpret̄: deorū animalūq; genera/
tionem: quoniam male maiores nostri: de his tradiderūt: suscipere
melius est ac ita defendere: ut aduersus impios non caueā ut feci
differere primo q̄ du sunt: Hec doctrinā facundiamq; interpret̄
qui se iudicem reprehensorēq; platonice discipline cōstituit. Itē

Plato stellas aut deos: aut deorum statuas: opifice deo factas esse
cū existimādum censeret τὸν τῶν θατέρων θετέων φυσικὰ δε
τέερα τιμιότερα παρ τῶν ἀγαλλμάτων διὰ φέρον τῶσ.
Alterum inquit de his duobus statuendū quodq; statueris supra
omnes statuas effigiesq; humanas maxime colendum est: Interp̄s
alterum igitur istorum decernamus: & qđ decreuerimus firmiter
teneamus: magisq; q̄ deorū simulacra colamus. Quis hic Interp̄s
prudētiam nō admiretur? cum deorū simulacra magis q̄ simulacra
deorum colenda esse affirmet. Alter utrū enim decernendū dicit:
alterum autem est: ut stelle pro deorum simulacris colantur. Itaq;
sequitur ut colenda sint deorum simulacra magis q̄ deorum simu/
lacra. Deinde Plato stellas deos esse φανερόν id est cōspicuos
dicit. Interp̄s: ueros esse deos exponit. Tum Plato tertium
demonum genus: quod aereā incolit plagam: interpretet esse uec/
toresq; precum: ac uotoꝝ nostrorū ad deum decernit αἰρίων
δέ γε ῥοσ ἐχορ ἐδραμ τριτίων καὶ μεσημ. τισ ἐρμημείας αἰ
τιον. τιμαρ μάλα χρέων. χαρὶν τισ ἐν φημον δια πωρε
ας. Aerium inquit genus: quod sedem tertiam mediāq; obtinuit
interpretādūq; auctor est: honorare p̄fecto debemus: ipsius ho/
neste intercessionis gratia. Interp̄s: aerium genus: in loco tertio
& medio qui causa interpretationis est collocatus: orationibus
honorare gratia laudabilis questiois oportet. Hic quoq; cōtinere
risum uix possum. q̄ndoquidē Interp̄s: intercessionē & operam
demonū: transmissionemq; illam precum ac uotoꝝ non potuit
ex̄p̄mere: sed questio nē appellauit: p̄sertim ubi ne suspicio quidē
ulla questionis haberi poterat. Mox Plato celestia & terrestria
omnia animalia cōspicua esse dicit. Que autē medio loco in ethere
atq; aere posita sūt: inuisibilia esse affirmat τῶν δε δνο τῶν τῶν
φυσικῶν τῶν τε ξαιθεροσ ἐφεξισ τε αεροσ. ὄν διορωμερον
ολορ ἀν τῶν ἐκατέρορ εἰρα. παρ ὄν δε πλισιον. ὄν κατὰ
διλορ ἡμῖν γίγνεσθαι. Duplicis inquit huius generis animalū
que scilicet aeream plagā & que proxima ē ethereā incolunt: ea
natura est: ut neutrū cōspici totum possit: sed quanq̄ p̄rius adest:
nostrū tamē refugit sensum. Interp̄s: horū duorū animalium:
quorū alterū ex ethere: Alterū dem̄ceps ex aere est: utrūq; uisibile
totum est. Sed quis prope nos sint: minus tamē nobis apparent.
Quā recte hoc expressū fuerit quis non iudicet? Visibile quidem
est inquit: sed minus nobis apparet: qđ Plato adesse quidē p̄rius

facetur. Sed quoniam incorporeum est: cadere sub sensum non
posse. Itē Plato τὸν σ δαιμορασ φυσικῶν γίρωσ κείμ μερ ξυμ
πασαρ τῆρ ἡμέ τέραρ διαροιαρ λέγομερ. καὶ τῶν τε καλορ
ἡμῶν καὶ ἀγαθορ μα. θανμασ τῶσ αἰασαζεσθαι καὶ τῶν
σφοδρα κακορ. μισείμ. Fatemur inquit demones cōceptus om̄es
animi nostri cognoscere: & qui bonus inter nos est: hunc mirum
in modum amare: qui uero malus: huic summopere infensos esse.
Interp̄s: uniuersas cogitationes nostras cognoscūt: & bona quidē
ex istis mire nos diligunt. que uero ualde mala sunt: uebementer
oderūt. Ergo demonū: si interp̄s credimus: alii boni alii mali. hoc
uero a Platonis sentētia alienū est: q̄ optimos esse om̄es demones
opinatur contra sanctorum uirorum nostre religionis doctrinā
qui contra malos esse omnes existimant. Item Plato dū celestia
omnia corpora nobilia esse atq; diuina ostēdit τῶν αρ μι τιμι
ατὰ θεία εἰρα. ἡταδε μι θεία σαφωσ ὄν κέ μ φρομωρ. Res in/
quit diuinas non esse nobiles ac uenerandas: aut hec: nequaq̄ esse
diuina arbitrari: extreme dementie esset. Interp̄s non prudētis
est alia diuinorum honoribus prosequi: alia negligere λαβωμερ
δε φυσικῶν ὡσ ὅτι πέραρ ἐλλῆμ εσ παρὰ βαρβαρῶν ἐλαβομερ
καλλίον τὸν το εἰσ τέλοσ ἀπέργαζορ ται. καὶ δι καὶ πέρι
ταρ ἡμ λζγομερα ταν τῶν δεἰ διαροκθιραι τὸν τῶσ χαλέ
πορ μερ παρ τὰ τὰ τοιαντὰ ἀραμφισ βι τῶσ ἐξ ἐν ρισ κείμ
πολλῆ δελπισαμα καὶ καλῆ καλλίον καὶ δι καὶ ὀτερομ ὄμ
τῶσ τισ ἐκ τῶν βαρβαρῶν ἐλθονσ ἡσ φημισ τε αμα καὶ
θερα πείας παρ τῶν τῶν τῶν τῶν δέωρ ἐπιμελισεσθαι το
νσ ἐλλῆμασ. Item Plato grecos dicit omnia que a barbaris ac/
ceperunt fecisse meliora. Itaq; cultum quoq; deorū grecos accepisse
quidem a barbaris: sed longe meliorem reddidisse. Ita sentiendū
est inquit maiores nostros: omnia que a barbaris acceperunt: me/
liora tandē reddidisse. Et quidem qua de re in presentia agitur:
hoc idem existimandum est: reperiri quidem tātam rem sine am/
biguitate difficile esse: sed spem certe plurimam pulcherrimamq;
haberi: q̄ greca gens: longe honestius & sanctius & uelut: & possit
hos omnes deos colere. q̄ barbaros: uel predicasse: uel coluisse: acce/
perimus? Interp̄s hinc autem fit: ut quicquid greci a barbaris
accipiant: melius illud reddant. Quare quis inuentu hec difficilia
sint: sperare tamen credereq; oportet. Cum a barbaris hec deorum
cognitio cultusq; peruenerit: omnium istorum deorum curam

grecos habituros: quid in his ueris est non modo obscurum: sed etiam a sententia Platonis alienum? Tale etiam illud est: paulo posterius: pulcherrime atq; sufficienter dixisse nos putet: deorum plena esse uniuersa: ut nulla maioru reru obliuio: aut negligentia nos capiat. Plato enim dicit hoc tribuit qd Interpretes hominibus. Sic enim ille plene pulchreque hoc dictum existimat θεων ειραι παρτα πλεα. και μηδε ποτε λιθη και αμελεια των κρειττορων. ημασ παρολιγωρεισθαι. deorum esse omnia plena nec obliuione aut negligentia superiores unq; teneri ut nos deserat: Tum uero quis nisi mentis inops existimet nulla nos uel obliuioe uel negligentia: capi posse si omnia sint plena deorum? Hortari enim ita mortales possunt ad capeendam uirtutem: cogere nequaquam possunt: & enim seruari arbitri libertatem oportet etiam si deum presentem: semper habeamus. Deinde Plato cum studiū quattuor disciplinarum: quas mathematicas nuncupamus: eodem refertur atq; idem institutū spectare precipiat παρ διαγραμμα αριθμων τε συστημα. και αρμοριασ συστασιρα πασαρ. τιστετων αστρων περιφορασ την ομολογια ονσαρ μιαρ απαρτων αρ αφαρ ηραι δειτω κατα τροπων μαθηαορ τι. Omnē inq; linearū descriptionē: omnē numeri cōstitutionē omnē concentus rationē: omnē delationē astroꝝ: necesse est: ut uno eodēq; cōsensu inter se cōiungi censeat: qui recte discipline doctrinā accipit. Interps: omne diagrama: cōstitutionēq; numeri ac harmonie & conuenientiam circuitus astroꝝ: que una omniū est: perspicua oportet ab eo qui modo congruo discit. Sed hec quā pauca ex plurimis: satis tamen ad huius libri errores indicandos esse existimauimus: eundem enim modū quem in ceteris omnibus libris tenuimus: in hoc quoq; postremo censuimus esse seruandū: ut non omnes aut plurimos sed aliquot dumtaxat errores notaremus: quibus satis iudicari quanta esset interpretis pericia posset. Nam si quis suppetente ocio conferre huius interpretationē cū Platonis scriptis uoluerit: tot certe errores: quot uerba notabit. Que cum ita sint: utrum ne merito maximorum atq; illustrium philosophorum iudicem: optimarum disciplinarum censorem et Platonis reprehensorem se constituerit. Vos uiri docti: In quoz manus hec forte uenient: de hoc homine iudicate.

Vm Aristoteles philosophus: in secundo libro eius operis: quod de rebus naturalibus scripsit: naturam quidem statuisse omnia alicuius rei gratia facere. uerum tamen nihil consulto agere: quē admodum ars quoq; licet sine cōsilio agat: omnia tamen alicuius rei gratia facit: Plethon Cōstātino / politanus uir nostra etate opinionū Platonis emulus atq; defensor: hanc Aristotelis sententiam improbandam longe refellendamq; existimauit: et tā artem quā naturā asseruit: scdm platonicoꝝ opinionē: que faciūt cōsulto agere. Cui sētētie repugnās Theodorus thesalonicensis familiaris noster: in hunc sermonem: talibus quibusdam argumentis usus est. Consultationē enim earū rerum esse dicebat: de quibus nullam cognitionem aut certitudinē habemus: an ad eū quem constituimus finē cōducāt. Ac nature atq; artis: ut cognitus certusq; finis ē: sic ea que ad finē spectant cognita ac certa esse. quapropter neq; artē neq; naturā cōsilio agere. Ad hec cū agendi faciendiq; operatio non parum inter se differant: faciendi quidem officium arti tribuit: agendi uero prudentie: solere aut non quod faciamus: sed quod agamus cōsultari. Ideoq; cōsiliū non artis esse: hoc est habitus cū ratioe factiui: sed prudentie: id est habitus cum ratioe actiui. Admirari preterea se idem Theodorus dicebat Plethonē existimasse paucis quibusdam uerbis: & quāsi unica positioe recipi suā sententiam posse. tot alioquin Aristotelis rationibus aduersam: que cōtrarium plane confirmāt atq; persuadent: & si quid a nobis plenius ea de re cum aliqua uel demonstrationis dici posset: libenter se auditurū ostendebat: utq; id: nisi molestum esset: faceremus: rogabat uehementer. Huic nos cum morem gerere: & quātū in nobis eēt gratificari studeremus: talia quedam ex scriptis Platonis breui libello complexi sumus. Naturam alicuius rei gratia omnia agere & Aristoteles tradit: et ueritati consentaneum est: Neq; enim dicendum esset: idcirco eā non alicuius gratia agere: quod sine cōsilio agat: quippe ars quoq; et si absq; cōsilio: omnia tamē alicuius gratia agit. Quod autem sine cōsilio agat: illud argumento est: quod si ars in ligno esset: nullo cōsilio uteret. Atq; Plato: & qui eum secuti sunt philosophi omnes: in prima parte ab Aristotele discrepantes: naturā similiter ponūt

alicuius rei gratia oīa facere: in secūda uero parte ab Aristotele
dissentunt: nihil eā sine cōsilio facere asseuerantes. Nam & si per
se ipsā minime natura aut consulat q̄c̄ aut deliberet: intellectus
tamen uniuersus: q̄ rebus omnibus ex natura nascentibus insistit:
naturamq; ipsam ad finem dirigit: consilio p̄ditus est. Neq; n.
naturam Plato existimat primam rerum causam eē: sed eē causā
aliā censet natura priorem longeq; nobiliorem: que ratione &
consilio omnia agat: ad finemq; perducatur: si quidē in se ipsa finis
quoq; continet rationem. Tendit sane aliquid ad finem duobus
modis: aut propria operatione aut aliena: propria: ut homo: et
reliqua: que ratione pollent: aliena: sicut ea que ad finē aliunde
mouētur: quēadmodū a sagittario sagitta dirigitur: et omnino
res inanimate: ab aliquo quod rationis particeps sit: mouentē ad
finem. cum ipse nulla sua facultate moueri queant: sed aliunde
id beneficium nanciscantur: quo in genere natura posita ē: q̄ppe
que causa est instrumentalis: et ita moueri solet: ut mens suo cō/
silio rationeq; pmouerit. Quo q̄dē in loco maxima meo iudicio
inter Platonē & Aristotelem differentia est. Hinc. n. perdifficilis
illa et perobscura de ideis questio oritur. Nec uero naturam solū
sed etiam artem platonici ponunt consilium precedere: q̄ppe ar/
tificem sibi finem proponere: & que ad illum ducāt: inuestigare.
cū aut plura ac diuersa sit: que ad finē p̄ducūt oportere artificē:
quid celerius meliusq;: eo perducatur: cogitare atq; discernere. Hoc
uero iure consilium appellari. Nā cū pleraq; occurrant artifice
minus consueta: quorum quodlibet ad propositū finē perducere
potest: consilium capiat oportet: quid rectius operi: quo ue modo
accommodetur. Nec ideo existimandum est: nullum posse in
arte cōsiliū esse: quia factiuus potius q̄ actiuus habitus ē. Neq;
enim actio a faciendo differt consilio: sed eo q̄ in faciēdo
preter factionē ipsam opus aliquod relinquitur: ut puta domus
aut aliquid huiusmodi: & q̄dem ipsa faciēdi operatōe prestātus.
In agendo autem nihil tale relinqui solet: sed ipsa agēdi opatio
finis est: atq; ob eā rē quemadmodū opus actus artificis sui habitu
nobilis est: sic ipsa actio: habitu ex quo p̄fluit nobilior habet.
Ita manus inter hec discrimen asserunt oriri. Certa autem esse et
cognita que ad artis finē pertinet: ex Platone quoq; percipi p̄t.
Sed nō parum interest quonā modo cognita ac certa habeant:
siquidem et genere cognita esse possūt: et specie: que aut cognita

genere sunt: eadē ut specie icognita sint fieri posse: facile itelligi
potest. Quod si genere cognita capiamus: non oportet artificem
quicq; querere aut consultare: nouit quippe: si medicus ē: cōtraria
curanda eē contrarius. At si specie ignorantur. et ratio eoz parti/
cularis anceps ac dubia est: cum cōsultandū querendumq; ē: quid
facto opus sit: q̄d magis expediat: que frigidior medicā calidiori
egritudini magis cōueniat: quo genere purgatōis egroti corpus
purgādū sit: quo tempore: q̄ hora: quatenus oporteat purgare:
Hec nisi medicus ingenio: cōsilio: prudentiaq; cōpererit: frustra
norit cōtraria contrariis curari oportere: aut uitiosum humorē
in primis euacuandum esse. Item cū ars: quēadmodū manifeste
Aristoteles tradit: sit habitus cum uera ratione factiuus in rebus
que possunt aliter se habere: eisdē aut ī rebus: ut idē philosophus
censet consultatio etiam cogitatioq; habetur: sequitur sane: ut siue
prudencia aliquid agat: seu arte faciat: consiliū adhibendum sit: &
q̄d utilius ac melius sit: querendū: querendo iueniendū: iueniēdo
agendum seu faciendum. q̄ppe ante inuentionem: esse inquisitionē
oportet: deinde consiliū. Incognita enī querendū atq; iueniēdo
cognoscimus. Inueniri autē quicq; nisi consiliū precesserit: nō p̄t.
Atq; ut in agendo minus dubitare in his rebus solemus: in quibus
sepenumero officio functi ex uoluntate egerimus: Siquid autē
nouit occurrit: ambigimus: & quid agendum sit querimus atq; cō/
sulimus: Sic in faciendo: quod genus operatōis tribuimus arti: ea
que communiora et longo usu precepta sunt: certiora habentur.
nec egēt consilio: que aut in particularē conditionē ueniūt: hec
a ratione regulaq; discedūt: & quo minus rationi artis parent eo
magis consilium requirunt. Nec Aristoteles quidē uelle uidetur
qualibet artes non consultare: sed diligentiores duntaxat: hoc ē
quaz subiecta certiora sūt: q̄si uelit significare nō de omnibus arti/
bus idē habendū eē iudiciū: sed existimādū alias q̄dē cōsilio uti:
alias uero nō uti. Ita. n. ī tertio libro de moribus iqt. In diligētibus
ac sufficientibus scientis cōsiliū nō est. ut puta in scribēdis litteris
nulla nobis dubitatio occurrit quēadmodū sit scribendum. In his
uero que nostra opa effici solent: nec semp eodē mō contingunt:
consultamus: ut de rebus ad medicinam spectātibus: de pecunia/
ris: de naualibus: magis q̄ de gymnasticis: quo scilicet minus illaz
ratio certa ē: & de reliq; similiter. magis aut & ī artibus q̄ ī sciētis:
siquidem in his magis dubitamus. Sic Aristoteles cadere in artem

consilium non negat: si ea de qua agitur: minus certa res est. Quod si nulla ars est: que subiectum usque ad deo certum habeat: ut nihil in ea anceps ac dubium sit: quod tandem peccatum est: si quis nullam artem carere consilio dicat: & quando non eque omnes: aliam tamen magis aliam minus consulere arbitretur? Equidem Aristotelem ne hac quidem in re dissentire a preceptore suo Platone existimo: sed quod ab eo dictum est non uti consilio ita intelligendum arbitror: quasi minus uti consilio dixisset: minus enim in consilium ea cadunt: que siue natura sua siue usu certiora habentur. Quod si quod contentiois cupidiores quam ueritatis instare pernicius uoluerint eam fuisse Aristotelis sententiam: ut artem nihil consilio agere existimandum sit: sciant se rationibus nostris cunctos simul & Plethoni cedere oportere: & argumentum illud Aristotelis debilitatur prorsus atque infringere: quo naturam asseruit alicuius gratia agere. Ita enim ille aduersus eos argumetur: qui idcirco naturam alicuius gratia agere negarunt: quod sine consilio agat: exemplo namque artis ostendere nititur: naturam tamen absque consilio agat: non tamen propterea existimandum nullius causa agere: quando ne ars quidem consilio facit: et tamen alicuius causam facere manifestum est. Quod si hac una ratione ab Aristotele ostenditur: consilio naturam carere: satis qui artis consilium explicauerit: omnem illius rationem infringet. Itaque perstabit eorum sententia: qui nisi consilium adsit: nihil alicuius causa agi: censent affirmandum. Nature igitur consilium: uniuersae mentis consilium est: quippe ratio que apud mortales: ex diligenti rerum inquisitione consilium nomen accepit: apud mentem illam uniuersam nature principem certior est: quam ut queri & dubitari possit. Verum tamen consilium cogitationis: prouidentiae: cure: opere: & alia huiusmodi nomina mutuata est: ratione cognata: & questionem de nomine potius quam de re patitur. Quamobrem ut summam obiectis rationibus referpondeamus: consilium duplex esse dicimus: humanum alterum: cui res dubi subiciuntur: alterum diuinum: cui nihil nisi certum exploratumque subiectum est. Hoc ad theologiam pertinet: illud ad philosophum: qui eam philosophiae partem sectatur: que de moribus est. Vterque autem in genere suo id proprie nominat: usurpareque equiuoce ab altero arbitratur. Ea est enim disciplinarum omnium lex de nominibus: ut eiusdem nomine eodem uario modo utantur: et in suo quoque genere quasi quodam privilegio recte ac proprie

nominare uideatur. Vnaqueque uero ars partim cognita certaque habet: que fini accommodat: partim dubia et decernenda consilio. Naturam autem consultare non sua facultate dicimus sed uniuersae mentis: que rebus nature omnibus insistat: et suo diuino consilio prouidentiaque gubernet. Ita fit: ut et ars consilio proprie utatur: & natura non temere rationem suae mentis exquisitissimam consilio nomine probet appellari. Hec tamen ad Theodorum breuiter perscripsimus: que ubi Georgius trapezuntius Cretenis legit: ut odium quod in nos iam diu: hoc est ab eo tempore: quo et Theodorum in doctrina preponendum censuimus: parturierat: aliquando pareret: aduersus ea scripsit: Sed ut uelle persone nostre parcere uideretur: nosque honestius impeteret: finxit se ignorare: quoniam eius libelli auctor esset: et Theodori non Bessarionis disputationem hanc esse: seque Theodoro contradicere simulauit. Ostendit preterea Athanasium fuisse: qui haec scripta ei tradiderat: cum tamen Helias non Athanasius fuisset. Solus enim Helias ea scripta a nobis habuerat. Hic tamen: quasi nostra interesset a quo ea accepisset: epistolam ad nos scripsit: qua oblatum sibi ab Athanasio fuisse opusculum significauit. Equidem neque a quo datum sit: neque latere que scripsi: cupio: quoniam potius nihil tamopere desydero: quam ut primo nihil nisi recte et loquar & sentiam: tum si quid erro: homo enim sum: nec innocentiam cum deo immortalis communem habeo: error meus non modo ab homine amico benigne corrigatur: sed etiam ab inimico: quem se Georgius sua certe non mea culpa constituit. Dum enim fructum: quem cupio: percipiam: nihil me interesse existimo amicusne an inimicus sit: qui me emendat et corrigit. Et quidem Georgio nunc magnas agerem gratias: si nostra arguens scripta: ipse aliquid recte diceret: ex quo fructum capere aliquem possem. perlibenter enim eos audio: qui melius quam ego intelligunt: talesque esse plerosque non diffiteor. Verum hic certe non ratione aliquid sed iniqua animi perturbatione commotus: ita docet ac disputat: ut si seipsum posset intelligere: puderet profecto hominem: ac suo ipsius iudicio condonatus discederet. Iam uero quid scribat: quo uel modo reprehendat et disputet: queso parumper audite. Petisti a me inquit amice Helias: ut breuiter ad te scriberem: quomodo tueri quae Aristotelem possit: ubi contradicere sibi ipsi uideretur. Cum enim in libro: quem de rebus naturalibus scripsit: artem negasset consilio agere que facit: alibi eandem asseruit habitum esse cum ratione factiuum. Addidisti etiam

re pleraq; alia audiuiffe ab alijs: qbus tã artẽ q̃ naturã cõsultare existimaf: q̃ scilicet natura et ars alicuius gratia agere solẽt: que uero alicuius gratia agunt: cogitatione rationeq; agãt: oportet. quo in genere consiliũ cõtineri certũ est. Hec et alia huiusmodi illi. Ego uero sapientiam illorũ hoĩum admiror: quos nescio an philosophos potius q̃ philotenebras appellare debeã. Proponere enim debebãt quid sit cõsultare: & de quibus consilium habeat: quidue differat a ratiõẽ et fine: cuius causa agitur. Nõ enĩ omne: quod alicuius causa agit: cõsultat: sed omne qd̃ cõsultat: alicuius causa agit: nec omne quod ratiõẽ fit: alicuius causa fit. Sed omne quod alicuius causa fit: ratiõẽ fit. Ratio. n. nõ solum ad causam finalem: sed etiã ad formalẽ & materialem refertur. Itaq; aplius est alicuius causa fieri: q̃ cõsultare: & ratiõẽ fieri q̃ alicuius causa fieri. Recte igit̃ ratiocinantẽ naturam agere ratiõẽ: nã alicuius causa agit: sed falso ex his colligunt cõsultare naturam. Longe autem magis per ignorantiam peccant: cum Aristotelem sibi ip̃i contradicere arbitrantur. Solet enim Aristoteles sic abuti rebus manifestis. licetq; apud eũ contraria eadẽ de re reperire: ut aerẽ esse calidum & rursus frigidum. Leuissimi quippe hominis esset existimare Aristotelem hec simul esse i aere censuisse. Sed quod modo dixi: manifestis abutitur quasi per suppositionẽ. Iã tertio libro de aĩa: cũ intellectũ separabilẽ esse dixisset: hec subdit. Sed non meminimus quoniã hic i passibilis ẽ. passibilis autẽ intellectus corruptibilis est: sine quo nihil intelligit. Contradicere enim sibi uidetur: cum ita ad altiora reducit auditores prudentes et iustos. quod ita esse facile patet. Nam si nihil intelligit sine passibili intellectu: hoc est phantasia: quomõ maneat intellectus phantasia sublata? Significat igitur intelligere quidem intellectũ: quoniam intellectus est: sed non per phantasia nec per exteriora motũ: aut per ea que in phantastica memoria deposita sũt: intelligẽtẽ: sed modo altiore pfectioreq; quod ne itelligere quidẽ dicendũ est: nisi equiuoce. Hoc igitur modo i phisicis quoq; locutus est. Cum naturã ostendere uellet: nõ cõsultare: q̃uis alicuius causa faciat: ne cui forte indocto mirum uideretur: alicuius cã agere: quod non cõsultat: accepit artem non cõsultare: nõ autem id simpliciter accepit: nouerat enĩ artẽ cõsultare: que res ceco quoq; ut aiunt: manifesta ẽ. Sed si in ligno inqt esset non cõsultaret. quamobrem certum est: ut cum in ligno nõ sit: cõsultet. Nã si

cum in ligno sit: haud cõsultare artem asserimus: sequitur porro: ut cum in ligno nõ sit: cõsultare eã fateamur. Illud igit̃ sumit: nõ hoc. et naturã uirtuti artificiose. innate: cognateq; assimilat: ut si quis cupressum statim ad lecti figuram nasci posuerit. Sed nihil ager natura: iquit aduersarius: inconsulte: que alicuius causa agat: rationeq; procedat. O hominẽ cecum: qui uidere nõ põt: se ab uniuersalioribus ad particularia affirmatiue descendere: cũ contra facere debeat. Non enim si quid animal est: hoc iã homo est: sed si quid homo est: hoc animal est. Ratio enim: & alicuius causa aliquid effici: uniuersalius est q̃ cõsultare: ut dictũ a nobis iam est. Quippe alicuius causa effeci in rebus etiam perpetuis est: ut Zodiacus: & motus solis obliquus idcirco ẽ: ut generatio & corruptio fiat: quẽadmodũ Aristoteles testatur. Cõsultandi autẽ ratio nullum in perpetuis locum habet. Est enim cõsultatio et consiliũ: inquisitio rerum de quibus ambigimus. Quãobrẽ parũ attigisse doctrinã dialectice eos qui ita loquũtur: existimo. Sed q̃uis inquit natura ipsa non cõsultet: tamen gubernatrix illa mens: que per omnia transit: cõsultat atq; deliberat. Itaq; fit: ut natura causa sit tantũmodo instrumentalis. Quã bene Platonem sequeris: errasq; cum eo: q̃ ita sentis. Dicat enim necesse est mentem illam: que per omnia transit: omnibusq; insitit: aut unã esse: aut plures: quanq̃ uario fortasse nomĩe pro uariis officiis appelletur: ut Bacchus in uitibus: Ceres i frumentis. Venus in coitu: & cetera que pro diis gentiles coluerũt. Verũ tñ siue hoc siue illud dixeris: qd̃ tandẽ respondeas: si q̃ te roget num illa p oĩa transiens mens: idẽ eum natura ip̃a sit an diuersa? Nam si idem sit: nature nomẽ tantũ habet: causa uero nullo mō est. Atq; tua quidem sententia causa ẽ instrumentalis. Ergo natura diuersa ẽ a gubernatrice mēte: & tua opinione mētis ipsius instrumentũ est: quo mouent̃ a mēte ea que mouent̃. Quo dato: erit profecto natura a rebus mobilibus separata: quod prorsus fallũ est. Inest enim natura i rebus suis: cognataq; ẽ. Instrumentũ autẽ: quo ea que mouent̃: ab alio moueant̃: nõ rebus ipsis que mouentur: innatũ ẽ: nã si eẽt inatũ: pari substantie rei que moueretur esset: non instrumentũ. Ad hec instrumentũ mouet qd̃ mouet: qd̃ aut ita mouet: anteq̃ moueat̃ aliqd̃ actu ẽ. Aliqd̃. n. ẽ: in quo motus sit: qd̃ ad aliud aliquid non actu substanti: sed potẽtia mouet: ut albũ actu: potentia nigrum ẽ: & albi motus ad nigrũ cõdit. Ergo natura quoq; si instrumentũ

ē: actu alqd ē. Quid igitur natura eius erit? Nūcōpositū? Minime hoc ē enī qđ a natura efficitur: & ex natura: aut secūdu naturā ē: nō natura. An materia & forma erit ipa natura? Sed hec a ctu esse anteq̄ compositū sic: impossibile ē. Ergo natura non ē causa instrumentalī. Sed qđ in rebus ipsis innatū beret: id natura est. Consultare autē hoc nō pōt. cū semp eodē mō se habeat? cōsiliū autē de rebus sit: que ī nostra sunt potestate: nec de perpetuis sed de contingentibus rebus: consultetur. nemo enim de perpetuis et necessariis rebus cōsiliū capit. Qui autē deū anteq̄ naturā crearet cōsilio usum dicunt: profecto impie sentiunt: & p̄ inscitia eoꝝ errant uehementer: cuncta se scire arbitrantē: cū nihil sciāt. Cōsiliū etenim: quē admodū supradiximus dubitātū est. Deus autē oīa nouit: etiā prius q̄ generentur. hoc & pietas requirit: et ratio probat. quā rationē hoc loco ne lōgiore simus: omittimus. Sed iam a nobis fundamenta istuc tacta sunt: in libro de cōpa/ ratione philosophoꝝ secūdo: quē latine scriptū edidimus. Vale ac philosophare: & si qđ cōtra platonicos a nobis dictū ē: tua causa dictū existima. Te enim amicū non patimur Platonē admodū sequi: quē nos nullo pacto seq̄ uolumus. Hec Georgius aduersus quā hominis maledicentiā potius q̄ disputationē: agendū cū eo epistola non censuimus. Nullā enim familiaritatē seruare āplius cū hoc hoīe patior: quē iam aperte iniquū in amici officio dep/ hendi. Decepit me ille longo tēpore uirtutē simulans: et fingens erga me beniuolentiam. quod certe eo facilius facere potuit quo maiori fiducia: pro fide atq; constantia morū meorū nihil mali poteram suspicari. Nunc hominis fraudulentā plane expertus: caueo: & bis per eosdem scopulos nauigare recuso: ne iterū nau/ fragium faciā: ipse p̄fecto me docuit familiaritatē suā aspernari ac fugere: & mihi iā optimo iure concessū pmissūq; ē: familiarem inimicū. Sed ne uel ipse uel alii ideo me tacuisse existiment: quasi uanitatē uerboꝝ suoꝝ refellere non potuerim: dicā que mihi rei ueritas suggeret: & nisi me alius fallit ostēdam: tū ea que cōtra sētentiā Aristotelis dici existimat: nihil ab illius sētētia discrepare: tū que p̄ declaratōe sue opiniois aut sumit: aut exponit: nō carere sūmo errore: idq; q̄nto breuius potero faciā: ne pluribus cōtēdere cū eo uidear. Dicā autē q̄tū res ipa de q̄ questio ē: exigere uide/ bit. Nā ad maledicta eius: qbus se ita iactat & effert: nō ē alius r̄ndere. Detur hoc ignorantie hoīs: ut īpune delabi in maledicta

possit: cū disputare de natura conat. Rationē inq; sese amplius existimare: q̄ qđ alicuius cā agit: nec omē: qđ ratōe agit: alicuius causa agi: tā& si omē qđ alicuius causa agit: idem ut ratione agat necesse sit. Hec qđē sētētia peculiaris ē huius philosophi. Neminē sane cā indoctū arbitror aut esse aut unq̄ fuisse: q̄ in tm̄ incidere errorem potuerit. Quis enī ignoret qđ ratōe agit idē alicuius quoq; causa agi: quādo qđem ratio ipsa q̄ agit: cā est: p̄pter quā agit. Cogitat profecto & considerat: q̄ rē aliquā agit: an bene & recte agat. Boni autē ac recti ratio finis agendi ē. Cūq; id agit q̄spīā qđ bene recteq; agere decreuerit: ratōe agere dicit. si qđem nō temere: sed sine cōstituto: ratōe finis agit: itaq; ratio fine de/ scribit cuius cā agit: & finis ratōe: q̄ de causa agit. Quāq; quod alicuius cā agit: nō ratōe solū humana: sed etiā naturali agi pōt: qđ apud Aristotelē quoq; libro de rebus naturalibus secūdo sc̄ptū legimus hoc modo. Ea sunt alicuius causa que uel ab intellectu uel a natura agunt. Vnde si natura non sine ratōe agit: duplex ratio ē: altera que menti hūane tribuit: altera que ad naturā re/ fert: cui ea etiā cognita eē dicimus: que nobis obscura sunt. Quā uim rōnēq; nature: Plato naturā superiorē cōstituit: & cōsiliū uolūtātēq; ei attribuit: q̄tenus hec uerba ab intellectu hūano ad diuinū falē transferri. Sensus. n. non idem ē: cū de rebus diuinis loqmur: quāq; uerba sit eadē. Ita ille nō solū rōnē sed etiā cōsiliū mēti nature gubernatrici tribuēdum censet. Aristoteles uero & si nature cōsiliū nō nominat: rōnem tñ exp̄sse ponit: p̄ quā natura optime oīa ad finē cōstituat: agat: atq; pficiat. Patet hoc ī libro degeneratōe & corruptōe secūdo: ubi Empedoclis sētentiā rep/ hēdit: q̄ litē & amorē: mixtionēq; & segregationē nascentium rerū causas nominat: rōnis autē nullā oīno mentionē facit. Quid cause sit īq;: ut ex hoīe homo semp aut magna ex pte pueniat: et ex tritico triticū: nō olea: uel etiā ut si hoc mō cōponatur: ol fiat: nō. n. quomodolibet facto cōgressū: ut ille īq;: sed rōne aliq̄ ita agit. Quid igitur cause sit? Neq; n. ignis aut terra: nec uero amor & lis: alterū q̄ppe hoꝝ cōmiscēdi: alterū segregādi cām op/ tinet: qđ aut querimus rei cuiusq; substātia ē: nō mixtio & segre/ gatio ut ille existimat: fortunā si qđē in his noīamus nō rōnem. fieri. n. pōt: ut casu fortunaq; p̄mixtio fiat. Nature aut rerū cā ē ita se habere: hoc ē rōne sic fieri. & hec uniuscuiusq; rei natura ē: de q̄ ille nihil docuit: nihil ergo de natura locutus ē. Quin etiā

hoc idem de rōne loquor: rectū rei bonūq; ē: At ille mixtionem tantūmodo probat. En q̄ aperte philosophus rōne fieri que scđm naturā fiunt exponit: rōnēq; ipsā: cur ita fiat: cām eē: & essētiā: bonū: rectū uniuscuiusq; rei eadē rōne describi: nō ea uidelicet que in ipsa natura continēt: sed que superior p̄fluit: quē admodū Alexāder quoq; aphrodisiensis huius philosophi expositor: apte declarat: rōne q̄dem naturā agere: sed nō ea quā in se cōtinet ipsa natura: nō aliter q̄ Plato faciat ī sophista: ubi de aīaliū & stirpiū & rerū etiā maīatarū ortu disserit. Deū enī earū oīum rerū creatorē atq; opificē dicit: naturā uero genitricem eē: ratōe sciētiāq; diuina a deo ipso p̄ficiēte: atq; res ipsas natura nascentes: diuina arte effici & conseruari. At nouus hic philosophus noster Geor/ gius: q; alios philotenebras uocat: cū ipse ī tenebris sūme ignorātie uersetur: eē dicit: que ratōe q̄dē: sed nō alicuius causa agant. cūq; id demonstrare uelit: rōnē dicit nō modo ad cām finalē referri: uerū etiā ad materialē atq; formalē. Quapropter talem format: uel potius formare uellet: si tñ id assequi posset: syllogismū. Materia inq; nō ē: cuius cā agit: at materia ratio ē: ergo aliq̄ ratio ē cuius cā nihil agit. Sed ut nos rōdebimus ad id q̄d de mēte īterrogat: sic ipse de materia respōdeat: quā rōnē eē opinat. Non enī fieri potest: ut idem & materia sit: & ratio rei. Alterū qppe ad formā & finē p̄tinet: alterū forme finiq; opponit. Quod aut nō materia sed ratio finis sit: cuius cā agit: ipm quoq; philosophū Aristotelem auctorē habemus. Sic. n. libro primo de partibus aīaliū scribit. Quoniam plures in generatione naturali eē causas uidemus: unā scilicet: cuius causa: alteram: unde principiū motus: de his quoq; diffiniendū est: una earū prima aut secūda natura sit. Videēt autē prima quā alicuius causā dicimus. Hec enī ratio ē: principiū autē ē ratio tā in artificiosis: q̄ in naturaliter cōstitutis rebus. Siue enī intellectu: siue sensu definiens medicus sanitatem: edificator edes: rationem et causas reddunt ambo uniuscuiusq; rei quam faciunt: & cur ita sit faciendū. Sic nos tanti uiri auctoritatem sequentes: rationem: finis non materie tribuimus: & quotiens aliquid dicimus fieri ratione: id nō materie: sed finis ratōe ac contemplatiōe fieri intelligimus. Vtputa quoniam forma edū talis ē: aut qm̄ tales sūt edes: idcirco ita fit: & ratio cur ita fiat: hec est. Atqui nouus iste philosophus: quem opiniois sue auctorē habeat: nō uideo. Quis enim unquā mentis compos rōnē tribuit materie et subiecto?

aut qua eandē ratione ut ita sentiat: ipse mouetur? Adhuc enim nihil amplius dixit: q̄ ita esse: nisi forte dicat: illud se exprimere uoluisse: non mō eū ratione agere: q; finem inducat: sed etiā eum q; materiā faciat: atq; ita materiā eē rōnē. & amplius rōnē significare q̄ finē: & cuius causa. Quādo agit quidē: q; materiam tractat: sed finē confestim nō inducat: At uero nec ratio p̄pterea appellāda materia ē: q; rōne uel oīno fiat: uel ab artifice aptior reddat: & ea ratio qua fieri materiā dicit: finē respiciat: oportet. finis & enī rōne & simpliciter disponi materiā: & in melius mutari manifestū ē: qppe oīa & prescribunt fine: & ad finē accōmodāt. Dicit etiā fortassis nouus hic philosophus idcirco materiā rōnē esse: qm̄ materialis causa ē. nihil enī nisi absurdum: ex tā absurda sentētia augurari possumus. Quod si ita ē: putat hō parū doctus: q̄d causa rei ē: id etiā esse rōnē: quod nemo nisi mēte captus assereret. Cause. n. q̄tuor sunt: ut ipse Aristoteles tradit. Quoniam inquit quatuor cause sūt: de omnibus noticiam habere: phisicus debet: isq; ad omnes referens cur ita ē: naturaliter reddet materiā: formā: quod mouerit: cuius causa agatur. Ratio autē qua agit: una finalis formalis ue est eo dē philosopho auctore: q; in primo de generatiōe animalū libro: ita inq; Quatuor cause habentur: una que cuius causa dicitur: & pro fine ē: altera est essentie ratio: que quidem etsi nomine uariant: tamē fere pro una existimāde sūt. Itē undecimo de rebus diuinis: quē librū metaphisica uocat. Tres igitur inquit cause: triaq; principia sunt: due in quibus con/ sumitur contrarietas: cuius pars altera forma et ratio est: altera priuatio: et tertia materia. Ita ratio ab Aristotele omnibus locis ad formam non ad materiam refertur. Et quanq̄m plures cause: pluraq; principia sunt: tñ rōis nomen forme: finis: actus: habitus assignatur. non materie: que contrarietatis aduersus formam altera pars est: quando materia cum priuatione idem numero ē: ut Aristoteles tradit. Que cū ita sint: minor syllogismi extremitas qua materiam esse rationem posuit: ut falsa improbanda est: nec sequitur: si causa est: etiam rationem esse. Neq; uero si rationem modo ex forma: mō ex materia petimus: ratio ipsa materia erit: sed rōnē: cur homo mō talis sit: licet ex materia cape: materiā aut ipsā nō ē rōis appellare non licet. Quapropter ratio q̄ rem ita eē siue creati dicimus: natura ipsa rei precipua ē. nec āplius q̄cū significat: q̄ forma finis ue: cuius cā gignit: ostēdat. Itaq; rōnē

cōuertī cū fine & forma: unicuiq; manifestū ē: excepto hoc uno philosopho: & uocabuloꝝ auctore. Adde q̄ si rōnem nō mō formalē finalēq; uerū etiā materialē posuerimus: quā sibi ip̄e cōcedi cupit: nihilo propterea magis se ratio porriget: q̄ forma & finis. Neq; enim si det̄ ratio materialis: mox ratio simpliciter erit: q̄n̄ q̄dem a doctoribus ita accepimus: rōnē simpliciter absoluteq; eā eē: que formam significat: quanq̄ Georgius existimare uidetur ethiopem cū parte aliqua sui corporis albus sit: album dici merito posse. Sic ergo materia: si ita libet: ratio materialis: sed ratio qua natura agit: non aliter capienda ē contemplatione finis: q̄ ea: q̄ ars intellectusq; agāt pro sui finis ratione. Quāobrem nihil plus ratio de qua agitur significat: q̄ forma et finis. Quocūq; igit̄ mō ratio sumatur: siue pro humana rōne: que cū appetitu cōiūcta deligit uitia aut uirtutes: siue appetitu res efficit artificiosas: ut lectū: ut edes: siue p̄ rōne sepata atq; abstracta: cuius auctor est Plato: siue p̄ rōne iuncta cū natura rerū effectrice: non pōt nisi contemplatione respectuq; forme ac finis intelligi. Quapropter Georgius nihil: qd̄ ad p̄positū p̄tinere uideat̄: opponit: frustra q; rōnem illā materialē diu ac multū cogitatam p̄ducit in lucem.

Seq̄tur aliud eius obiectū: q̄ natura nihil consultet: quāquā alicuius causa agit: cum longius se extendat alicuius causa agere q̄ consultare: quod uerba Aristotelis frangens ostendere nitit̄: cū res perpetue agant qd̄ alicuius cā: sed sine ullo cōsilio. Est enim cōsiliū inq̄sio rerū: que in nostra sunt potestate: contingūtq; & dubie sunt. In p̄petuis autem: qm̄ necessarie sūt: nullus ē cōsilio locus. His uerbis atq; rōnibus non suis sed alienis sese Georgius ostētat: & platonicos om̄es aggressus: neminē posse impetū suum ferre exclamat: nos etiam qd̄ cōsiliū sit: minime definisse mētē. Sed quis ita indoctus atq; insipiens est: ut quod Georgius accipe ab Aristotele potuit: idē plotinos: porphyrios: proclios: damascios: simplicios: reliquosq; platonice secte doctissimos uiros: accipere nequaq; potuisse arbitretur? Nam si homo tā rudis atq; idoc̄tus recte id qd̄dem refert: quo pacto sapientissimi illi uiri nō idem & intellexissent: & quatenus fieri potuisset: declarassent. Legerunt profecto hec illi quoq; apud Aristotelem: & recte dici nō negāt. Verum cōsiliū nomen non unam rem significare respondent: sed modo ad intellectum humanum: modo ad diuinum refert. Itaq; licet cōsiliū nostrū rei minus cognite inq̄sitione describit̄:

diuinū tamen omnium rerum certitudine excellit: suiq; generis est. Consultandi igitur seu cogitandi ratio: aut inquisitionem rerum: per transitionem de alto in aliud dicit: aut cogitationem: intelligentiam: uoluntatem: & prouidentiam: quomodo & Aristoteles sexto ethicorum libro consultare & cogitare idem eē affirmat. Cum itaq; naturam consultare dicimus: id uolumus significari: ut ratio & intelligentia princeps insistensq; nature animaduertat ea que certa explorataq; sibi meliora habeat: celeriq; intuitu quasi concepta peragat sua negotia longe consultius q̄ humanū agere queat ingenium: & nomine quidem loquimur usitato: sed longe aliter q̄ uulgus exponimus: quod certe licet facere: idq; ip̄e Georgius q̄q; imprudens fatetur: siquidem Aristotelem scribit de intellectu dixisse: q̄ intelligit quidem: sed non per imaginationem & sensum: quod genus intelligendi: longe perfectius esse cōfiteē: nec nisi equiuoce intelligendi rōnem recipere. Quod si Aristoteli licuit intelligendi uocabulo id exprimere: qd̄ altius atq; nobilius est: q̄ humana intelligendi ratio constet: quur Platonī quoq; nō liceat cōsiliū ascribere intellectui: nō per humanā de re dubia inquisitionem: sed altiore nobilioreq; modo: qui menti cōueniat separate atq; eximie. Sed illuc redeo unde discessi. Aristoteles naturā uel cogitare: uel cōsultare sua intima rōe negat. exteriore autem ne ip̄e quidem negaret: ut ex his intelligi facile pōt: que aduersus Empedocle scripta supra memorauit: atq; etiā ex uerbis Alexandri summi expositoris: qui ita inquit. Natura nō per delectum nec sua intima agit ratione. Sed queret aliquis utro tandē significato Aristoteles consultandi uocabulum usurpauerit: quū ueteres philosophos erroris argueret: q̄ naturam alicuius causa agere non putassent. Nam exemplo quod de arte mutuatus est: inquisitionem rerum obscuriorum uidetur exponere. Veterum autem illorum sententia non nisi cogitationē significari consentaneum est. Quum enim illi cogitandi rationem: cuius dūtaxat interest alicuius causa agere: ī natura nequaq; inesse arbitrent̄: necessario negabāt naturam alicuius causa agere. q̄ si Aristoteles e directo opponit: fortasse nō inquisitionem: sed cogitandi rōem designat: quum nominat cōsiliū. An minime inconueniens sit agi de cogitāōe: exēplo significati alterius. cōsultare. n. cogitare aliquod est. Itaq; ut ars: q̄muis nihil querat: alicuius tamen causa agit: sic natura & si nō cogitat ip̄a: tamē alicuius causa agere pōt:

Volebant igitur illi: que a natura procreantur nulla rōe effici:
sed una materiali necessitate & per accidens fieri. quippe imbrem
mitti a Ioue per eſtatem: non ut frumentum in area pereat: sed
propter uaporem eleuatū: qui refrigeratus & in aquā conuerſus:
ſuo pondere feratur deorſum. accidere autem ut imbre demifſo:
frumentum pereat: imbremq; ipſum nō rōe effici: sed neceſſitate
materiali. Hec illi: cū nihil a natura cogitari: nihil alicuius cauſa
agi arbitrent. Quorū ſententiā reprobans Ariſtoteles naturā
alicuius cauſa agere oſtendit: tãeti conſilii ac cogitatōis experſe
eſſe uideatur. Cōcedit igit̃ nihil a natura cogitari: quē admodū
ueteres illi cenſuerunt: sed p̃pterea nō alicuius cauſa agi dicendū
non arbitratur. quod idem a platoniciſ quoq; dictū Gregorius
non intelligit. Neq; enī naturam ipſam ſua intima facultate uel
cogitare uel conſulere platonici aſſerūt: sed hec menti ſiue intel/
lectui exteriori tribuunt: qui preſit: inſiſtat: incūbat nature: atq;
officia dirigat. Veteres igitur illi: ea cogitandi ratōe quā nature
demebant: eā uolebant non alicuius cauſa agere. & ad hūc ſenſū
occurriſſe Ariſtoteleſ exiſtimo. Quiſ enim tam pinguiſ minerua
eſt: ut intellectu nature cōceſſo: eā negent alicuius cauſa agere?
Nam & ſi nihil eē: quod mens ambigat & querat arbitrariſ: tamē
qd̃ illa certo norit: id recta ratōe mandari opere: & cauſa alicuius
effici: p̃culdubio cōcedet. Mentem enim q̃d̃iu mens eſt: reſ certa
cognoſcendi rōe complecti neceſſe eſt. qd̃ Alexāder quoq; cuius
modo mentōnem feci aperte declarat. Ariſtoteles etiam fortunā
& caſum inter cauſas efficientes connumerant: aut rerū naturalū
inquit: aut ab intellectu proficiſcentium: aliquid ſemper cauſa ē.
ut rei naturali rem ab intellectu proficiſcentem plane opponere
uideatur: quū eiſ quoq; ſententia natura nec animaduertat: nec
cogitet. Conſilium itaq; partim cogitandi rationem ſignificare:
partim inquiſitōem rerum: de qua in libro de moribus agit: ſatis
iam dedaratū eſt. Sed meminiffe illud oportet: quod ſupradictū
eſt: naturam ea cogitandi intelligendiq; rōe: cum Ariſtoteleſ: cum
expoſitoris eiſ Alexandri ſententia carere: que intima eſt: nam
exteriore illa: cuius actionem: dum natura explicat: cogitare a
platoniciſ dicitur: ne ipſi quidem tollunt: quando alter naturam
agere dicit: alter ſua intima ratōe nihil a natura agi confitetur:
ut dictum iam ſuperius fuit. Quid enim natura agere poſſit: que
teſte Ariſtotele non actiuum: sed paſſiuum principium eſt: niſi

extrinſecus adſit: quod intelligendi opinionis facultatem agat:
dirigens alteram hanc naturam: quaſi inſtrumentum ad finem: &
alicuius cauſa queq; efficiatur. Hiſ de cauſis noſ ſuperiori noſtro
opusculo pro opinione Platoniciſ diximus naturam conſilio agere:
etiſ non ſuo: tamen uniuerſe mentis: que per oīa tranſeat: oībuſq;
inſiſtat nature operibus: & ex officio gerat. Sic noſ religioniſ
noſtre ſanctiſſimoſ uiroſ: qui & ipſi conſilium deo tribuūt: recte
p̃ieq; ſentire exiſtimamus: q̃q; Georgiuſ e cōtrario impioſ putat:
qui in deo eſſe conſilium arbitrantur. Non enim imperitiā rerū
ſignificat conſilium dei: sed ſummū finiſ complexū pleniffimāq;
notitiā. Et quemadmodum ualere ingenio hominem dicimus:
qui ſine longa indagatiōe rerum exitum aſſequi poteſt: ſic deū
qui nulla omnino indagatiōe utitur: ineffabili ingenio: miro
cōſilio: inaudita uolūtate excellere opinamur. Faciamuſ inquit
hōminem ad imaginem & ſimilitudinē noſtram. Nōne doctoreſ
noſtri ſanctiſſimi uiri hunc locum exponenteſ: cōſilium diuinū
aut creatōem hominiſ p̃ceſſiſſe? At Georgiuſ impioſ: indoctoſ:
inſcioſ uocat qui diuinum dicunt eſſe conſilium. Plato etiā eadē
qua doctoreſ noſtri ſententia fretuſ in epinomide ita inq;. Sta/
bile firmumq; cum anima rem optimā mente optima deliberariſ:
perfecte atq; absolute prouēit. Qua re ne adamaſ qd̃em firmior
eſt: nec ulla reſ poteſt eſſe ſtabilior. Enimuero treſ ille parce eā
rem continent: ſeruantq; integerrimam: que optimo conſilio deo
cuiq; deliberata eſt. Atqui Georgiuſ diſtinguendi determinādiq;
ignorantia: in eum dilabit̃ errorē: ut dū alioſ impietatiſ damnat
ſeipſum impuſſimum eſſe demonſtret. Neq; enim Platonī tantū
deſtrabit: qui deo adimit conſilium: sed etiam doctriſe religioniſ
noſtre. & litteriſ ſacriſ. Ita fit: ut conſilii ratio nihil miniſq; ratio
finiſ contineat: & hec quaſi reciproca ſint: ut q; conſultat: alicuius
cauſa agat: & q; alicuius cauſa agit: conſultet. q; ſi natura alicuius
cauſa agit: conſultet etiā neceſſe eſt: ſiue cogitandi intelligendi ue
ratione: ſiue celeri finiſ comprehenſione: q̃q; nō ſua facultate: sed
ſottetate mentiſ principis atq; rectoriſ. Arſ etiam ita agit: uerum
nō ea que in re artiſticiſ poſita eſt: sed que in artiſtice continet̃.
Georgiuſ autem quantum ſit ingenium: quantaq; doctriſa:
uel ex hoc itelligi maxime poteſt: q; quum Ariſtoteles naturam
dicat non conſultando opuſ ſuum efficere: idq; exemplo artiſ
confirmet: hic qui ſe Ariſtotelicum facit cōſultare artem opinat̃:

nec Aristotelem negare ait artem consultare: cum id etiam ceco manifestum esse arbitret. artem scilicet consilio ac deliberatione uti. Verum accipi hoc non simpliciter dicit: sed per suppositionem: ad hunc uidelicet modum: si in ligno esset non consultaret. quia ratione etiam demonstrat artem sententia Aristotelis consultare. Si in ligno esset inquit: non consultaret: ergo quum extra sit: consultat. Secundum hanc igitur Georgii expositionem: propterea Aristoteles naturam consultare non putat: quia non consultat. Nam si propterea duntaxat non consultare artem arbitraretur: quia si in ligno esset: non consultaret. nihil diuersum a natura id caperet: quando quidem natura perinde atque ars in ligno clauderet. Tollitur enim hoc modo differentia: ut ars principium sit extrinsecus: natura intrinsecus: si tam ars quam natura in ligno comprehenditur. Quid uero Aristoteles non consultare naturam artis: exemplo contendit: si iudicio Georgii consultare naturam luce clarius est? Nam Plato tam artem quam naturam consilio uti affirmat. Quo fit: ut si ars consultat. que naturam imitatur & sequitur: frustra Aristoteles naturam non consultare argumento artis ostendat. Quid preterea eorum sententiam Georgius improbat qui consultare artem affirmant? Platoniorum quippe quibus repugnare ipse nititur: hec opinio est: ut & artis consilium sit: & nature. In hunc modum homo iste argumentatur & iudicat: qui se expositorem ac defensorem Aristotelis facit: Nouit inquit Aristoteles artem consultare: hoc enim uel ceco: ut aiunt patet. sed si in ligno esset non consultaret. Sic Georgius inquit. Nunc Themisti: si placet: audiamus: uirum doctum: & discipline aristotelice familiarissimum. Is hunc locum exponens ita inquit. Neque enim faber lignarius consultat: uerum prius secundum sit: aut dolandum: nec grammaticus: quemadmodum litterarum elementa scribenda sunt hoc est a aut b. Nec uero quum Cleonem scribit: cogitat quam primam quam secundam litteram collocet: edificator etiam non consultat utrum iacienda primo fundamenta sint: an parietes construendi: an tectum apponendum. Eodem modo textor: lapicida: reliquique artifices suo officio funguntur: nullus consultat: sed habet sibi suum quisque certum finemque opus: nec ordinem ad finem propositum pertinentem ignorat. Hec eadem ab Alexandro: Simplicio: Auerro: Alberto: Thoma: reliquisque Aristotelis expositoribus hoc loco scribunt. Solum Georgius ceco quoque perspicuum esse dicit: artem consultare.

nec uidet iudicio suo doctissimos illos uiros: qui locum hunc ita exponunt: ceco fieri. Atqui ipse potius cecus est: qui quod ceteri omnes uidere potuerunt: solus ipse non uidet. Id Aristoteles apte non consultare artem eo loco profitetur: cuius rei argumentum afferet: quod si ars in ligno esset: nihilominus officio suo fungeretur quam quum in artifice est. Ex quo concludit naturam que in ligno & reliquis huiusmodi est alicuius causa agere: tamen si nullo consilio agat. Aptè igitur & conuenienter exemplum ab arte petitur: quoniam ars nature similis est: eamque imitatur. Sed ne quis artem idcirco existimaret consulere: quia extrinsecus est: naturam uero minime: quia intrinsecus: ideo subiunxit: artem ne in ligno quidem si esset: posse aliter facere. Quobrem exemplum rursus magis propinquum ex medico petit se ipsum curante: siquidem agendi principium in eo intus est: quoniam per accidens: non enim quatenus medicus est: sed quatenus eger a seipso curat. At nouus hic peripateticus cognitum habuisse Aristotelem dicit: artem consultare. Sed qua dialectice peritia: ad propositum Aristotelis referat: queso animaduertite. Ars inquit consultat quidem: sed si in ligno esset: non consultaret. Ergo ne natura quidem consultat: que in ligno est. En quam idoneis medius probat quod queritur: qui nos ignorare dialecticam scribit. Ignoramus profecto dialecticam talem: qualem ipse scit: absque ut talem aliquando sciamus. Sed enim Georgius non modo concordiam inter Platonem & Aristotelem ubi dissidere inter se uidentur: pre sua insania cogitare non potest. uerum etiam quum temere audet uel defendere Aristotelem: uel Platoni eum preferre: ita id pueriliter facit: ut risum apud omnes caperet: quando se iudicem earum rerum auctoremque constituit: quas prorsus ignorat. A me uero tantum abest: ut in defendendo Platone: doctrinam damnare Aristotelis uelim: ut potius conuenire semper inter sese duos philosophos: quantum in me est conor ostendere. Que res quomodo a me agatur obsecro parumper attendite. Aristoteles quum de rebus naturalibus ageret: principis nature intimis contentus: noluit superiorem separatamque causam attingere: que ad primum philosophum pertinet: ne disciplinarum precepta preter morem suum misceret atque confunderet. Itaque recte naturam tradidit sine consilio agere. Neque enim ei nature cogitandi uis inest: que immediata est: ac proxima rebus. Physicum quippe eatenus naturalem formam considerare debere ipse Aristoteles auctor est: quatenus a natura non

separetur. Idem etiam duplex inquit est principium: quod naturaliter mouet. alterum non naturale est: quippe quod in se motus principium non continet: quale est siquid mouet: quum ipsum non moueatur: ut quod omnino immobile primumque omnium est: & quiditas: ac forma. Ad hoc homo hominem generat: & omnino que mouent: quum ipsa moueantur. quæ autem non ita mouent: minime ad physicum pertinent. Item si qua forma separata per essentiam sit: & quemadmodum se respectu naturalium rerum habeat: & quid sit: diffinitio: prime philosophi officium est. Themistius etiam: si quid immobile inquit principium motus est: id diffinitio non physici sed primi philosophi officium est. Aristoteles igitur his rationibus res physicas physice tractans: & causam separatam nequaquam attingens iure consultare naturam negauit. Plato uero non immerito considerauit: scientias quum minus perfecte essent: ad perfectionem suam desiderare officium perfectiorum. & quæ admodum geometria nunquam perfici sine arithmetica potest. quippe que de commensurabilibus & incommensurabilibus magnitudinibus nequit sine arithmetica agere: sic etiam partem philosophi que de rebus naturalibus differit: percipi integre absoluteque non posse absque ea que est de rebus illis superioribus atque diuinis: siquidem res naturales non carent diuina illa causa atque suprema: immo uero ea potissimum causa consistunt seruaturque. Quapropter non temere de rebus naturalibus admixtus altioribus illis rationibus docendum existimauit: sperans ita fore: ut & ipse haberet & ceteris traderet scientiam pleniorum. Repetit ergo precipuam illam causam ad perfectiorem naturalium rerum cognitionem: et certiorum efficere disciplinam conatur: ex parte illius cause demonstratorem. Ita enim comparatum est: ut natura non sua constet facultate: sed aliunde dependeat: moueaturque a causa illa separata: que nature finem in se continet: & consultandi cogitandi uel ratione in agendo non uacat. Nam consilium & cogitationem in rebus diuinis: summe rationis: & exquisitissimi iudicii nomina esse: satis iam supra declaratum est. Itaque per syllepsim consilium cogitandi: rationem nature tribuit: quemadmodum medici febrem interdum inflammationis nomine solent nuncupare. Aristoteles etiam naturam principium motus & quietis esse affirmat: non actiuum ut supradictum est: sed passiuum: hoc est non quo moueat: sed quo moueatur. Cuius de quattuor elementis differat. Nullum inquit ex his seipsum mouere

apertum est. sed principium motus habent: non quo moueant: aut agant: sed quo moueantur. Ergo ipsius quoque sententia natura aliunde mouetur: & rationem non ipsa possidet: sed a quo mouetur. Ex quibus sequitur ut inter sese duo philosophi consentiant: & diuerso rerum respectu uterque uere ac sapienter & loquatur & sentiat. Sic ego exponendum censeo: quum me Georgius calumnie quasi contradicere sibi ipsi Aristotelem putem. Illius illius hec impudencia est: quæ ita alterum laudat: ut alteri maledicat: & per distinguendi ac definiendi imperitiam aduersarium se contra alterum constituit. Sed ualeat ipse: & siquis ei similis est: a nobis uero longe absit: ut uiros doctissimos: & omnium bonarum artium parentes iudicare aut reprehendere uelimus. Equidem siquid ex meo iudicio in hac questionem attuli: non Aristotelem damnans: non pro Plethone contendens id feci: sed Platonis opinionem: ex eiusdem philosophi locis ac principis arguens: faui. Nihilominus alterum hoc est Aristotelem & admirans semper & laudans. Sed de his hactenus. Ad id autem quod Georgius rogat: an idem esse mentem & naturam dicamus: ita respondendum censeo: non idem esse sed diuersum. Alterum enim separatum: alterum non separatum est: atque alterum mouet alterum mouetur. Natura etenim ita mouet: ut nisi a mente siue intellectu illo moueatur non moueat: quod etiam ipse Aristoteles docet: cum naturam esse principium motus non quo moueat: sed quo moueat: & quietis non quo quiescere faciat: sed quo quiescat exponit. Quamobrem res naturales inquit non a seipsis dicuntur moueri: possent enim & se ipsas sistere: si se possent mouere. & alibi utpote cum natura inquit sit principium & causa qua res moueat & quiescat. Itaque Plato naturam idoneam dicit esse ad motum: ordinemque recipiendum: & hac sua aptitudine inuitare sibi causam: que exornet: & moderetur: & ordinet. Addo quod si anima differt a natura: Sunt enim omnia animata naturalia: sed non omnia naturalia animata sunt: animata autem omnia a se ipsis mouentur: naturalia autem nequaquam per se moueri Aristoteles testatur. Inanimatorum inquit nulli inesse uidemus unde principium motus sit: sequitur: ut natura esse non possit principium motus: quo scilicet moueat: nam quo moueatur principium esse iam diximus. Placet hec sententia magna ex parte expositoribus Aristotelis in rebus inanimatis: que proprie naturales dicuntur: quia sunt simplicia corpora. In animatis autem duplex ratio est. quatenus enim ipsa animata: res sunt naturales:

corpus enim naturale corpori animato subiectum est: quando anima actus est corporis naturalis: ea quoque naturam habet: que principium motus sit: non quo moueant: sed quo moueantur: quatenus autem res sunt animate: naturam & habent: que principium sit: quo moueant: quod eo modo: ut nisi ab alio moueantur: minime moueant. Alterum igitur est: quod moueat naturam: quod proprie causa efficiens motus rerum naturalium dicitur: idque a natura diuersum: quod siue uniuersam naturam: siue mentem aut formam libeat appellare: controuersia de nomine est: sensus idem seruari potest. & siue plura eiusmodi sint: siue unum: nihil ad hanc questionem interest. quod Georgius multitudinem deorum Platoni obiicit: quasi Aristoteles plures esse deos negarit: quum totidem dixerit intelligenda esse: que mouent: quot celos qui mouentur. Comune prorsus hoc crimen Platonis atque Aristotelis est: si nomina sequi non sententiam uolumus. Nam primum quidem quod causa suprema: & a nullo dependens est: nec a Platone nec ab Aristotele in plura secatur. Verum natura causa quoque efficiens esse dicitur: quicquid enim fit: id ex aliquo fit subiecto: potentia id substantia: quod futurum est: & ab agente actu substantia efficitur. Itaque si naturam eorum que generant cogitamus: natura profecto agit actu substantia: siue primum generans accipimus: siue secundum: quod Aristoteles uirtute naturam: & principium primum mandatum appellauit. nam id quoque agendi obtinet facultatem. actu enim aliquid est: agitque uirtute: quam immediate a generante accepit. quam obrem tum causa: hoc est comens aut consors causa: tum instrumentalis causa dictum est: utpote quod aliis plerisque interpositis causis: ac postremo superiori & omnium cause seruiat. Nec propterea sequitur: quod Georgius censet: ut a re mobili separari simpliciter debeat: dum enim ab ea re mobili: quam moueat separetur: satis est ad mouendum mouendeque rei necessarium separationem. Separatur igitur mouens natura a natura eius quod mouetur: sed non a simpliciter mobili natura: siue enim agens: siue patiens cum re mobili coniuncta est: quando altera mouetur: quatenus mobilis est: altera mouet: non quatenus mobilis: sed quatenus motiua: actiuaque est. omnino subiectum aliquid esse oportere: & semper in subiecto naturam esse: Aristoteles auctor est. Quinetiam theologum religionis nostre: & presertim latinum: qui auctoritatem Aristotelis pluris quam ceteri faciunt: naturam tanquam instrumentum referri ad deum: primumque agens perculdubie uoluerunt:

atque ob eam causam rationalis nature proprium esse finem respicere: utpote quum se ipsa ducat ad finem: irrationalis autem: quoniam aliunde ducitur: peculiare esse: ut ad finem apprehensum: inconsideratumque moueatur. Siquidem omnia que sine ratione sunt: moueri ad finem particularem a uoluntate aliqua: que se ad finem uniuersalem extendat: eum scilicet: qui ad uoluntatem diuinam refertur. Que quum ita dicant: nihil aduersus Aristotelem dici arbitrantur: immo uero maiores propositiones suas ad eum referunt. Sic nos que proponimus: demonstramus: & tot tamque eruditorum uirorum opinioni consentanea loquimur. Illud autem preualidum & pene inexplicabile Georgii argumentum est. Naturam inquit si secundum opinionem nostram ut instrumentum moueretur: & moueret: prius esse actu necesse foret. Quicquid enim ad aliquid mouetur: potentia quidem id est: ad quod mouetur: sed actu aliud quidam. Itaque naturam quoque aliquid esse actu oportet. Quid igitur hoc sit: querit: neque enim compositum esse naturam dicit: non materiam: non formam. neutrum enim esse actum antequam compositum sit. Ego uero ita respondeo: hoc argumentum in primis uitiosum esse: quia uerti pari modo in eum qui arguit potest. Quid enim ipse esse naturam dicat: quam mouere non negat: quod esse causam instrumentalem & ita mouere ut moueatur: negat? Vtrum aliquid esse actu dicit: an nihil? quod si nihil est actu: ne moueri quidem poterit. Prius enim aliquid esse quam agere unaqueque res intelligenda est. Aliquid igitur actu naturam ipsam esse necesse est: si agere: mouereque debet. Quid ergo hoc erit? Vtrum compositum: an materia an forma? Preterea dico: quod mouetur: aliquid actu esse prius quam fiat: quod potentia est: ad quod tendit. Siquidem nulla materia eorum que generantur aut corrumpuntur: forma omnino priuata est. Item quod natura duplex est: altera eorum que generant: quae proprie causa est efficiens: eorum quae generantur: et tempore naturaque prior est: quam res que generatur: actuque simpliciter est. Altera in ipsis que generantur est: que aut materia est aut forma: cuius causa agitur: quam etiam composito priorem esse factorum ratione atque natura. Duplicem quoque esse naturam agentem Alexandro: Themistio: & plerisque aliis doctissimis uiris: & Aristotelice discipline compositoribus placet. primam quam modo exposui: eorum que generant: secundam que unicuique naturalium rerum inest: & causa est: eius motionis: que ortus dicitur. Natura. n. ut Aristoteles

tradit: tribus modis accipi potest: aut enim ut materia: aut ut forma que rationem & finem continet: aut que generatio ortusque uocat: motio quedam & uia tendens ad formam. Efficiens itaque butus tertii generis uiri quos modo nominavi quartum addiderunt: quod referunt quidem ad causam agentem: sed non primam remotioremque: uerum secundam & propinquiorem unicuique naturalium rerum demandata. Hanc Alexander alio etiam nomine appellans uirtutem seu facultatem uocat: & principium primum mandatum materie: quæ tum id ipsum principium: tum ea que ab ipso proficiunt: recipit: idque principium efficere ait: quantum rei sibi determinatum habuerit. mox id effectum aliud efficit: tum illud: aliud: atque ita subinde peruenitur usque ad finem: & formam naturalem: cuius principium id erat: quod primum fuerat materie mandatum: & ita per successum pergitur: donec res similis ei: a quo mandatum est: conficitur: idque aut specie redditur: aut genere. Auicenna arabs hoc idem uirtutem rebus inditam uocat: ex simili simile preteritatem. Doctores nostre religionis tam greci quam latini: rationes spermaticas uim illam nuncupant. Ita constat naturam aliquam causam esse eorum que generant: inditam demandatamque subiecto. Sed quoniam talis natura accepta & dubia est: tum enim formam: tum materiam preterit: ut materiale quoddam agens dici possit: quod namque subinde precesserit: id uelut materia subiicitur sequenti: & de imperfectiori ad perfectius itur: ut puta granum germen emittit: germen culmum: culmus spicam: Sequitur ulterius querendam esse aliquam causam: eam uidelicet quam generantium esse naturam diximus: que causa proprie agens sit: cuius uirtute natura altera in his que generantur simul & fit & agit: efficiens simul & efficienda ab alio & ad aliud. Remotiores etiam & perpetue cause ulterius repetende sunt: quarum respectu propinquior hec dici potest. Ergo causam esse hanc naturam mihi cum aduersario conuenit: sed precipua ne an non precipua causa sit: nunc eum interrogo. Et certe non ita desipit: ut precipuam hanc esse confirmet: Superest igitur: ut secundo loco habeatur: & cõcausa sit: quod instrumentalem causam dicimus. Quid ni igitur natura causa instrumentalis erit? Afferam que Simplicius de hoc genere nature expõit ne Georgium uidear sine testibus cõdenare. Causa inquit ea quoque natura est agens. simul enim & fit & agit: aptitudo quedam substantialis: formeque appetens: que cõcausa notanda est: quoniam causas ante se alias habet: tum propinquiores: tum

superiores. Fieri namque res naturales Aristoteles quoque sexto de diuinis rebus libro testatur. Omne autem quod fit: causam sue generationis habere: nemo mentis compos negauerit. Dabitur igitur natura generantis in animalium genere: ac omnino paterna aut materna natura: actu substantialis. In plantis uero natura seminis & terre. Forma enim preest in patre & matre: atque in rationibus: que actu insunt in terra: post quas ea que potentia sunt ad actum perueniunt. Vt etiam motus eternorum & uolubilium corporum datur. Et enim homo hominem generat & sol: ut Aristoteles inquit. Item ulterius rationes sicut in anima ordinantur. quum etiam causa ea ipsa anima superior habeat: mens enim formaque intellectuales: hoc est idee: ex quibus primis delibatur omnibus lux formalis per natura & aptitudinem recipiunt. Hec Simplicius. Quibus cõsentanea: etiam Proclus in eo libro: qui theologica institutio inscribitur tradit: necnon latinus ille auctor: qui de causis scribit: quem latini quous Aristotelem magna ex parte sequuntur: plurimi tamen faciunt. Ab his enim quattuor hec ex Platonis sententia enumerantur: mens: anima: celum natura. Quapropter si natura eius quod fit agens efficiensque dicatur: ita eorum sententia agens erit: ut etiam ipsa fiat. Proprie autem agens natura eius est: quod tale est actu. natura quippe productiua rei similis est. hec autem generantis est propinqua ut dictum est: actu substantialis: ex qua rationes seminarie decernunt: mouentes quod fit donec formam recipiat. Ut enim dilucidius loquar: aliter de generatione secundum substantiam: que & ipsa motus quod quod improprie dicitur: cogitandum est: quod de motu proprie dicto: hoc est: secundum qualitatem: quantitatem: & locum. Nam in his nihil fortasse prohibet: ne inditum intrinsecus habeat principium quo augeantur: alterentur: deferantur: idemque sit agens & patiens: quod non secundum idem. sed parte alia agat: alia patiat. quemadmodum & animalia moueri ex se dicimus: eo quod aliqua parte mouent: aliam mouentur. quantitas enim cubitalis: quam iam suam receperit formam augere se ipsa potest: principium iam habens intrinsecus augendi: atque ita moueri potest. Simili modo in ceteris motibus agitur. Nam graue & leue: quum alterum grauitatem: alterum leuitatem tanquam formam habuerit: alterum sursum: alterum deorsum: seipsum mouet: quod uelle Aristoteles uidetur motus hosce in rebus inanimatis: & proprie naturalibus: qualia simplicia corpora sunt: extrinsecus esse: & pluribus rationibus hec ostendit: sicut supradictum est. Causam

enim que formā induxerit: & eē rem fecerit: quā esse extrinsecus
ait: motus quoq; rei causam esse arbitratur. Verū questio de hac
re non modo inter diuersas sectas: uerū etiā inter eisdē Aristo/
telice secte studiosos: orit̄. Alii. n. simplicia corpora p se moueri
placet: & in se principium motus habere. Alii nō ex se sed ab alio
& extrinsecus moueri opinātur. At uero de motu: qui generatōis
secūdam substantiam tribuitur: nemo est: qui causam propriam
esse extrinsecus neget. Nulla res enim secundū idem: & generat &
generatur: & efficit & efficit̄: & mouet & mouetur. Ita enim eadē
res eodem esset potentia & actu: quod impossibile est. quippe nō
ignis: non aqua: non ulla alia res: siue animata: siue inanimata se
ipsam generat: sed quod potentia ignis est: ab igne actu substāte
extrinsecus: ad ignem actu producit̄. Quo facto opinio illa
extat ignem a seipso posse sursum moueri. Itaq; in genere quoq;
aiatorum ita effici credit̄: ut natura que rei particularis generat̄:
hoc est mandata illa prima: siue uirtus: siue facultas: a natura
generantis ac producētis que actu est: generetur & producat̄.
que autem post sequunt̄: ab ipsa iam generata natura: que uirtus
quedam uitalis: & primū principū: & actu aliquid sit: moueāt̄
& fiat: donec ad postremum forme deueniatur: resq; aut genere:
aut specie similis existat. Itaq; efficiatur: ut partim extrinsecus:
partim intrinsecus fiat & moueatur: quod secundum substantiā
gignitur. Constat hoc idem planius Aristotelis uerbis: quibus usū
eum legit̄: quum de quattuor causis loqueretur. siquidē causā
unde principium motus a causa formali distinguit: rationali: et
quiditali. Quod si proprie natura compositi forma eius & quiditas
est: hoc aut diuersū est cause genus ab eo ipso: unde motus: fieri
non potest: ut compositi forma sit causa mouens generatōis eius
cōpositi: sed unde principū motus: id generatōnem agat: necesse
est: quod diuersum a forma est: hoc est natura compositi. Hoc
igit̄ proprie natura ipsius est generantis extrinsecus: & simpliciter
actu substāsi: atq; etiā quod ex eo ipso mādatum est principū
primū: uirtusq; naturalis: que & ipsa natura uocatur: ut dictū ē.
Mouet hec quidem intrinsecus: & actu aliquid est: sed ita ut ex
generante primo depēdeat. Atq; dicit Georgius seq̄ ex predictis:
formam compositi naturam nō esse: quando generationis ipsius
compositi principū esse nō dicitur. etenim forma compositi ge/
nerationem consequitur. Facilis quidem est ad ista respōsio: q̄q̄

231.
nunq̄ intelligere eam aduersarius potuit. Siquidem forma: quā
unde motus principium non sit: tamen est principium ut finis: &
cuius causa agitur: quod quidē proprie principium est. Sic enim
proprie notare solemus: ut elementa sint materia & forma: causa
unde motus: principū finis. q̄ si finis & forma idē sunt: ut plerisq;
in locis apud Aristotelem legit̄: forma ipsa ut finis principium
est. Verum Georgius nullo pacto rationem hāc potest pbare:
sed arguit contra Theodorum: deducens illud absurdum: q̄ idē
sit & non sit per contradictionem: si forma ullo modo pro fine
intelligatur. Quā rem deridendā potius Theodorus existimauit
q̄ uerbis refutandam. Coincidere etiā in idē tres illas causas: formā
finem: & unde motus: apud eundem legit̄ auctorem. Itaq; si
unde motus principium & natura est: sic forma quoq; principū
ē & natura. Addo q̄ forma pncipiū ē: quo res moueāt̄ motibus
proprie dictis: quod satis est: ut statuatur: formā & esse & uocari
naturam. Id Aristotelis quoq; sententia manifestum est: qui libro
secundo de naturalibus rebus: dum ostēdere nititur res naturales
motus: quietisq; principium in se habere: motuū proprie dictorū
exemplo utitur auctōnis: alteratōis: delationis. Generationem
uero omnino preterit. Quod si quando generationem quoq; ad
naturam referēs Aristoteles: naturalem uocat mutationē: q̄n qdē
naturalis & secundū naturam est: ut quinto de rebus naturalibus
libro ostenditur: non tamen ita hoc intelligendum est: quasi ge/
neratio proprie a principio fiat: qd̄ i re sit: que generat̄. Etenim
duobus modis res naturalis dicitur: aut tanq̄ principium: quod in
re que mutatur insit: cui res uiolenta artificiosaq; opponitur: aut
quod uia nature cōsuetā fiat: cui res diuinitus acta: siue casus ex
aduerso constituit̄. Generatio itaq; hoc secūdo modo non pmo
dici naturalis potest. Hec doctissimorum uirorū sentētia est. Sic
nos ab illis accepimus: quod latius hoc loco censimus explicādū:
ut questionis determinatio dilucidior fieret. At Georgius nō mō
contra Platonis sententiam disputat: sed etiā Hesaiam ad quē
scribit hortatur: ut doctrinam Platonis cōtemnat: ac pro nihilo
habeat: optat preterea ei ne huius philosophi disciplinā imbibat:
quod equidem non admiror: sic enim imprecari bona amicis Ge/
orgius cōsueuit. Illud uero in primis risu dignū est: quod te in ge/
amicum nō patimur Platonem admodum sequi: quem nos nullo
pacto sequi uolumus. qd̄ perinde est ac si diceret: te enim amicū

non patimur aliquid scire: quum nos nihil sciamus. Atqui non ita
sentiant doctissimi uiri: qui post Platōem atq; Aristotelem tam
in Asia q̄ in Europa clarere: quos longe plures esse constat: q̄ ut
hoc loco enumerari possint. Nemo sane inter eos est: qui nō ad-
miretur Aristotelem: non colat uenereturq; Platonem. Nam: ut
Grecos preteream: nonne. M. Tullius Platonem omnibus locis
mirum in modum extollit? quod ignorari a Georgio profecto
turpissimum est: quum se Ciceronis emulum faciat. Augustinus
uero inter doctores nostre religionis sapientissimus: Platonē q̄dem
supra ceteros omnes philosophos admiratur. Boetius etiam phie
studiosissimus: Platōis disciplinam predicat: eamq; usq; adeo seq̄
ut in libro: quo opus Aristotelis per hermētas exposuit: multa in
quibus dissentire a Platone Aristoteles uidetur: nullam cōtinere
discordiam: pollicitus sic ostendere. Quid Albertū memorem: cui
ob excellentem inter recēctores philosophos doctrinam: magnū
cognomentum fuit: Hic q̄q; omnibus fere locis Aristotelē seq̄:
nihil enim tunc Platōice discipline in latinā linguā cōuersum
habebatur: tamen ut quadam ueritatis cogitur laudare Platonē
propter paucissima quedā: que ex libris Procli interpretata per-
legitat. Itaq; neminem posse in philosophia perfectū esse fateē:
nisi se utriusq; philosophi doctrina excoluerit: & tam Platonis q̄
Aristotelis sententiā diligenter sequutus: philosophet. Georgius
uero longe aliter sentit: & disciplinam Platonis spernendam ut
tuperandamq; existimat. Sed utinam ueritatem aliq̄n intelligat:
intelliget aut: quum nosse se ipsum poterit. Nos aut admiremur
quidem Aristotelem: admiremur etiam Platonem: & ex utriusq;
disciplina: quantū possumus fructū haurire conemur: Georgiū:
& qui Georgio similes sunt: cum eorum moribus relinquentes.

Aspicis illustris lector quicunq; libellos
Si cupis artificum nomina nosse: lege.
Aspera ridebis cognomina teutona: forsitan
Mitiget ars multis inscia uerba uirum.
Cōradus suueynheym: Arnoldus pānartzq; magistri
Rome impresserunt talia multa simul.
Petrus cum fratre Francisco Maximus ambo
Huic operi aptatam contribuere domum.

3
D
I
A
L
O
N
I
S
I
L
I
A
N
O